

Невена Неделчева

ЗЕМЯТА Е УЧИЛИЩЕ

София, 2012

Невена Неделчева

ЗЕМЯТА Е УЧИЛИЩЕ

окултен роман

Издателство „Бяло Братство“

София, 2012

© Невена Неделчева
© Издателство “Бяло Братство“
ISBN 978-954-744-189-7

„Земята е училище...“

Учителя

ЗА АВТОРА

Невена Георгиева Неделчева
(19.08.1908 г. – 20.04.1995 г.)

Тя е родена в малкия провинциален Симеоновград, заобиколен с високи планински склонове. Душата ѝ пристига на този свят, изпълнена с копнеж за нещо ново, неизвестно, чудно, прекрасно. Нейната романтична нагласа от дете я води към мечтата да пътува, да отиде някъде далече, в неизвестни страни; на тази мечта е подчинен и стремежът ѝ да овладее есперанто, с което се справя съвършено.

След като завършва профилираната гимназия за учителки в гр. Стара Загора, тя работи известно време в тази професионална сфера.

Решаваща в оформянето на нейната представа за света и за достоен жизнен път е срещата ѝ с Учителя Петър Дънов. За нея тя разказва: „Бях ученичка във Втора девическа гимназия в гр. София. По това време извън града се залесяваше едно празно пространство с млади борчета. Денят беше празник на залесяването. Изведоха цялата гимназия и залесяхме до обяд. По едно време се отпразнихме към мястото на дъновистите – Баучер. Отидохме на поляната. Извикаха Учителя Дънов. Тогава Го видях за първи път. До Него стоеше стенографка и записваше думите Му. Онова, което говореше, ме порази: „Да бъдем чисти и светли като светлината“. Много ми хареса. После отидох, поисках беседата и с мои пари я отпечатах през 1926 г. След това я раздавах безплатно. Беседата „Чист и светъл“ бе държана от Учителя на 05.04.1926 г. в 14 часа на поляната на Изгрева по желание на ученичките от гимназията. От всички ученички само аз дойдох на Изгрева. И затова тази беседа ми е толкова скъпа...“.

След тази среща Невена остава на Изгрева и скоро започва да създава своите първи разкази и приказки.

Отивала с новите си творби със свито сърце при Учителя, но и с надежда, с вяра в Божествените Му всестранни знания, и оттам винаги излизала окрилена. Той кротко ѝ казвал: „Пиши! Гребни, вода има много, давай да пият жадните за чистота“.

Ето какво сподели тя за романа „Марта“: „Когато го написах, грабнах черновата и отидох при Учителя с надежда да Му прочета няколко страници и Той да ми даде мнението си. Започнах да чета, а Той слушаше внимателно. След известно време понечих да спра, а Той мълчаливо ми даде знак да продължа. И така, страница след страница – няколко часа, докато не изчетох целия роман. Само от време на време ме прекъсваше и ми даваше своите указания и допълнения. Благодарих Му сърдечно, а дълбоко в душата си почувствах Неговото благословение...“.

Така Невена книга след книга написва 18 романа, детски разкази, приказки, някои отпечатани на есперанто, за което получава благодарствени писма от цял свят.

През 1971г. взема участие в литературен конкурс за разказ на есперанто в Италия и печели трета награда с диплом и медал. Малко по-късно с друг разказ – „Светлина“, печели първа награда в Испания.

В своето творчество тя вражда Словото на Учителя, използвайки езика на литературата. Невена Неделчева е прекрасен разказвач, а нейните произведения оказват своето въздействие върху всички хора с духовни интереси.

С много любов ние, които я познавахме и обичахме, искаме да ѝ благодарим за светлината, с която щедро даряваше душите ни, и да пожелаем на настоящия роман „Добър път!“ към сърцата, които го очакват толкова отдавна...

Георги Петков

Ученици на живота

Учението на Петър Дънов открива пред човечеството един прекрасен, възвишен и издигащ човешкото съзнание идеал, който има за цел за първи път да достигне до широка общност от хора. Това не е вече само тайното знание, предназначено за малцина посветени, а знание за всички, които са отворили умовете си за Светлината и сърцата си – за Любовта, които се стремят към Истината, идваща от Духа, а не от някоя философска или социална доктрина. Затова Учителя, говорейки на своите ученици за пътя на възвръщането към родината на Духа, толкова много държи на приложението. То всъщност е използване на идеите на Учението в практическия живот, в устройството на обществото и в определянето на характера на човешките взаимоотношения.

Едва ли е случайно, че едновременно с предаването на великото окултно знание в Школата на Учителя в световен мащаб се провежда един значим обществен и социален експеримент – опитът за построяване на комунистическо общество. Учителя в Словото си засяга това преобразование и очертава допирните точки между идеята и идеала и опита за неговото осъществяване в реалния живот: „Комунизмът е учение за физическия реален живот. Комунистите са най-външният кръг. Като се качат по-горе, те ще се приближат до богомилството. Комунистите не защитават богатите, но бедните, а в Писанието се казва, че Бог не е Бог на богатите, но на бедните и слабите“.

Установяването на социалистическото общество като социален и идеен експеримент предизвиква и изследователския интерес на Невена Неделчева. Тя е ученик на Учителя, който се стреми да живее според законите, дадени в неговото Слово, но едновременно с това реалният ѝ живот протича в условията на построяването на социализма. Затова писателката има възможността да наблюдава и да анализира

проявите на новото общество и на новата идеология, които в първоосновата си са стъпили върху идеите за братството, равенството и свободата, върху стремежа за благоденствието на всички хора. Това е причината по-голямата част от героите на Невена Неделчева в романа „Земята е училище“ да бъдат комунисти или да преминават в определен етап от живота си през комунистическата идеология и да участват в антифашистката борба от тази позиция.

Романът изследва точно това движение от външния кръг към вътрешния и пътят на израстването на героите е път на приближаване към центъра, който е свързан с Учението на Бялото Братство. Всички герои на романа – Николай, Ясна, Иво, Стефан, Свиленa, Катя, Динко, са действащи лица именно от този външен кръг. Те са заплениени от идеала да се борят за социална справедливост и да защитават бедните и онеправданите. В условията на драматичната антифашистка борба, на фона на грандиозния световен катаклизъм, какъвто е Втората световна война, повечето от героите вземат участие в партизанското движение и наистина показват прекрасни качества, в основата на които стои най-чист идеализъм. Те са смели и готови на саможертва, не се пречупват от жестоките условия на нелегалната и партизанската борба и устояват в изпитанията, като нерядко рискуват здравето и живота си.

Но драматичните противоречия на световната сцена, както и резултатите от социалния експеримент, наречен борба за комунистическо общество, провокират мисълта и чувствата на героите да търсят истината за случващото се в пространството вън и вътре в тях. Контрапункт на външните борби и събития е животът на Изгрева и Учението на Учителя. Голяма част от комунистите, герои на романа, са чести посетители там или пък по външни или вътрешни пътища се докосват до Божественото Слово. Праволинейният комунист Николай погрешно си мисли, че неговите другари търсят при Учителя закрила, спокойно място и сигурност заради преследването на властта. Напротив, най-одухотворените комунисти, тези с отворените вътрешни сетива, са поели

вече пътя навътре, за да търсят истинския идеал за справедливост и добро в Любовта, Мъдростта и Истината, за които говори Учителя. Иво, Динко, Ясна, Стефан постепенно разбират под влияние на Божественото Слово грешките на комунистическата идеология. Те осъзнават, че целта на човечеството трябва да бъде не едно общество, построено чрез насилие и борба, а стремежът към вътрешна еволюция и усъвършенстване на отделния човек чрез Любовта и вярата в Бога, чрез кротост и просветление.

Такъв е пътят на Ясна, която тръгва от комунистическите кръжоци като спътница и другарка на безкомпромисния към идеите си Николай. Обаче срещата с Учителя и избраната от нея професия на лекар я карат да осмисли живота си чрез ежедневното служене на хората в правенето на добро и в помощта за болните и страдащите. Така Ясна постепенно расте в пътя си на ученик. Иво и Динко също са напреднали ученици на Учителя. Те имат свое духовно ръководство и се свързват с Учителя в невидимите пространства на живота на душата. Тръгвайки от най-външния кръг на комунистически дейатели, те откриват другата си същност – на служители на Духа, и това отваря в тях ясно-видските дарби и способността да се връщат в миналото, за да търсят корените и връзките на човешките прераждания. Това им показва защо сега трябва да преминат през великия експеримент с построяването на новото общество на Земята. И двамата в миналите си животи са преминавали през древни окултни школи, стремели са се към Истина и Правда, и днес трябва да проверят в практиката на новото общество какви са неговите предимства и недостатъци, за да се поучат от грешките му.

Голям творчески успех на Невена Неделчева е това, че преодолява схематизма в изображението на комунистите. В романа те са човешки същества, които в училището на живота търсят истината за себе си и за света. Писателката създава образи на живи хора, които се лутат в противоречия, понякога робуват на грешни идеологически тези, но в повечето случаи коригират себе си заради искрения

стремеж към доброто на хората и желанието да служат на другите. Точно това е водоразделът, който поставя на два срещуположни бряга различните типове комунисти. Свилена, Цанко, Катя много бързо показват, че идеалите им са прикривали жажда за власт, за богатство и за кариера във висшите пластове на обществената йерархия. От другата страна са Иво, Динко, Стефан, които се докосват до Учението на Бялото Братство и чрез които се изгражда човешкото лице на социалистическото общество, в което най-добри са хората, вървящи по пътя на Духа, скроени широко и побиращи в себе си до обществения идеал вярата в Бога, смиреннието на човека и осъзнаването на необходимостта от прилагането на законите на невидимия свят. Между тези два типа е Николай, който със своята честност и принципност, чужд на кариеризма, безразличен към парите и властта, трябва да направи своята крачка навътре. Той все още не е постигнал в себе си мекотата и вътрешната пластичност на духовния човек, прекалено дълбоко е свързал съзнанието си с идеологията. Но Николай учи своите уроци на ученик на живота както чрез сблъсък с негативните страни на новия обществен строй, така и чрез любовта си към две жени с противоположна духовна и нравствена същност. В Ясна го привлича деликатността, одухотвореността на човека, стремящ се да върви по пътя на Духа. Свилена го грабва със силата на дейния си характер и със страстите си. Раздвоен в чувствата си между двете жени, Николай най-накрая оценява красотата на истинската женственост и доброта, на всеотдайното майчинство, на верността в любовта и на незабележимото служене на човека у Ясна.

Героите на романа като ученици на живота изследват не само света на идеите и идеологиите, те са ученици и на Любовта. Многообразни са нейните прояви и като форма и същност, и като посока в лабиринта на сложните връзки и взаимоотношения между героите. Свързани с любовните връзки, те проявяват чувствата си в зависимост от духовното си постижение. Николай изживява любовта предимно чрез земните страсти, Иво извървява трудния път на способността

да обича жената като брат, Динко обича с любовта на душата. Ясна носи освен тези същности на любовта и любовта на майчинството. А за всички като идеал и стремеж по пътя от периферията навътре към центъра стои Любовта към Учителя и към Бога.

Безспорно постижение на романа е образът на Учителя. Като носител на Любовта, Мъдростта и Истината, той сочи със Словото си пътя на героите в сложните кръстопътища на външното и вътрешното пространство на една драматична епоха. В нея Учителя е един огромен фар за търсещите души, които трябва да се справят освен с противоречията на времето също и с факта, че самият Учител със заминаването си от Земята преминава от външното във вътрешното пространство и героите трябва да се научат да го намират в себе си.

Персонажите на романа на Невена Неделчева постъпват в житейското училище като младежи, търсещи знания, мъдрост и истина в бурите на една динамична епоха, в която се кръстосват и сменят идеологии и обществени системи и се водят битки. Те обаче намират истинския път и се издигат в съзнанието си като ученици на едно велико Учение. Така Земята се превръща за тях в Школа за безкрайния път на човека към Бога.

Спаска Миховска

ЧАСТ ПЪРВА

Само едно не можеше да си прости – че беше я обикнал. И как стана това? Той съвсем не можа да разбере. Това бе първото нещо, което стана и продължаваше да става въпреки волята му.

Завчера беше казал, че не му е възможно да отиде на това събрание, че има някаква специална работа. И наистина мислеше, че няма да отиде. Най-последно, той не е ли господар на себе си? Но въпреки стиснатите юмруци и зъби в гърдите му се надигаше мощна вълна, която го вдигаше от стола с необикновена сила и го теглеше натам, където беше тя!

Изведнъж се почувства безкрайно щастлив от това решение и като си облече бързо връхната дреха, забърза към къщата, гдето беше определено да стане събранието. Краката му сякаш не се допираха до земята и той вървеше бързо, като никога дотогава.

– Но тя ако не е там? – спря се той. Тъмна сянка пропъзля в душата му. – Не, не може да бъде – махна с ръка той, – сигурно ще бъде! – и тръгна отново.

Откакто за първи път я видя, тя никога не беше отсъствала от събранията... Тогава, много добре помни той този ден, Сърма, приятелката на сестра му Катя, беше му казала, че едно момиче, дъщеря на богати родители, иска да влезе в Ремса.

– По никакъв начин! – отрязва той изведнъж. – По-лесно камила ще мине през иглени уши, отколкото богат да влезе в нашите редове.

– Но тя не е такова момиче – настоя Сърма.

– Не е такова, зная ги аз богатите – галени чеда на майките си.

– Но все пак запознай се с нея, поговорете... малко... Катя ще я доведе.

– Моето време не е за празни приказки – отсеке той и не искаше повече да чуе. Но точно в това време вратата се отвори и влезе сестра му с височко, стройно момиче. Когато

очите им е срещнаха, стори му се, че някаква златиста вълна преминава през него и той, изправен, остана неподвижен, докато Катя заговори:

– Бате, тази моя приятелка има силно желание да работи с нас. Може ли да остане да слуша реферата ти?

– Може, нека остане – каза той, спрял поглед върху момичето, чиито очи, озарени със светлината на вдъхновението, го гледаха.

– Запознай се, ако обичаш – помоли го сестра му.

Когато хвана в своята ръка нейната, която му отговори с крепко ръкуване, той усети, че някакви вериги хлопнаха и се заключиха.

Късно вечерта, връщайки се вкъщи, той беше весел, без сам да знае защо. И когато заспиваше, той имаше чувството, че никога не бе говорил по-хубаво и по-убедително, отколкото тази вечер. Клепките му потрепваха, устните му се усмихваха и в полусън пак чу скачването на двете вериги.

Минаваха дните и той носеше, без да съзнава, в душата си хубавото като благоухание настроение и женената му сестра, при която живееше, намери, че той е станал добър, както никога дотогава.

– Навярно си се влюбил – каза му тя веднъж.

Но той страшно избухна и каза, че само такива глупости не иска да слуша – такова нещо никога не се е случвало с него и няма да се случи. Защото той само едно е обичал – идеята си. Но точно когато потоци от думи се изливаха от устата му, пред неговия вътрешен взор се изправи стройното момиче и го погледна с открития си хубав поглед. Той млъкна отведнъж и се прибра в стаята си.

На другия ден отиде по агитация из селата в определения за него район. И всякога, когато заставаше пред малцината, скрити в някоя крайна къщица или в някой плевник, като по чудо влизаше младото момиче, сядаше на първия ред и докато той говореше, то го гледаше с ясни си поглед. Думите му се лееха и младежите, присвити един до друг, слушаха и поглъщаха жадно всяка негова дума. А

думите му рисуваха онези хубави времена, когато всеки ще се радва на живота, защото от нищо няма да бъде лишен. Тогава няма да има гладни, няма да има сиромашия. Земята няма да бъде на никого – тя изобщо не може да принадлежи на някого и ще бъде използвана от всички за благо на всички. Няма да има кражби, защото ще има всичко в изобилие, и няма да има нужда да се краде. Няма да има затвори, защото няма да има престъпници, тъй като когато хората са задоволени, не правят престъпления. И наистина, тогава ще си заслужава да се живее. Но за да се стигне до това време, трябва да се работи...

Докато трая обиколката му, той беше изпълен със странно вдъхновение. Отвсякъде го изпращаха сърдечно с обещание да работят без страх за прекрасното дело. Групите се увеличаваха. Като че ли от думите му, от самия него, се излъчваше някаква привлекателна сила, която увличаше и млади, и възрастни. Навсякъде му поръчваха пак да дойде, да не ги изоставя. Той клатеше усмихнат глава, обещаваше.

Когато биваше вече далече, тези, които го познаваха от по-рано, се учудваха. Променил се беше другарят Николай: преди беше все мрачен, суров, а сега като че ли слънце грее в очите му.

Върнал се вкъщи, той се избърсна, облече се, за да излезе.

– Къде? – попита го сестра му.

– На събрание.

– Та почини си тази вечер, не си ли уморен?

– Не съм – отговори той.

Тя поиска да каже нещо, но премълча. Само си помисли: „Чудно, друг път, след като се върне, никога не е излизал – почиваше си...“.

Излязъл от къщи, Николай вървеше из улиците и му беше така весело, както никога дотогава. Палтото му се развяваше, въпреки че времето беше хладно – никак не му беше студено. Хората, които срещаше, му бяха някак близки на сърцето и му се виждаха все добри и мили. Като че ли в душата му имаше малко изворче, което всяка минута, всяка секунда избликваше радост, веселие...

Колкото повече приближаваше малката къщица, гдето ставаха събранията, толкова нозете му сами вървяха по-бързо, а нещо вътре в него като че ли искаше да излезе от тялото му, да прелети още по-скоро до къщицата. Сигурно другарите му го чакат! Колко мили бяха всички тези другари, които даваха живота си, радостта си, обикновеното си добруване, за да работят за едно общочовешко добруване.

Изведнъж му се видя странно как той толкова пъти е влизал в остри пререкания с тях, как е повишавал гласа си като буря и как всички те, макар и равни на него другари, се присвиваха под думите му като под удари и се бояха да не заслужат гнева му. Как той не е виждал, че и те бяха хора със сърца и че страдаха от тези негови чести укори, че не работят, както трябва, че са страхливци, че животът ще ги изплюе, защото той изисква герои, а не хора, които ги е страх носа си да подадат навън. А те, момчетата, и той за първи път вмъкна в речника си „горкичките“, даваха мило и драго... И не един от тях беше влизал в затворите, беше жертвал здравето си, а някои от тях – живота си. За един миг Николай наведе мрачно глава и болка сви сърцето му. Той беше загубил най-добрия си другар, който бе проявил небивала смелост след една такава негова реч – смелост, която му коства живота. Тогава Николай само се възхити от него, посочваше го винаги за пример, но никога не го пожали. Той беше другар, съидейник, така трябваше да постъпи – да бъде смел! Идеята не може да расте и крепне без жертви, защото кръвта на загиналите я пои, както водата пои дърветата. Но сега изведнъж някаква ръка стисна сърцето му и остра болка го прониза. На очите му, както никога, проблеснаха няколко сълзи, които Николай не избърса, защото беше смаян от самия себе си. Разбира се, бе обичал другаря си... Колко хубави очи имаше той! Как хубаво гледаха неговите открити очи. Стори му се, като че ли другарят му застана до него и го гледаше. После стана някаква чудна промяна. През очите на другаря му го погледаха други очи, само че много по-хубави, пак със същия

открит поглед. Той трепна и усети, че в него се разстила някакво прилично на благоухание чувство. След няколко минути Николай мина през двора и влезе в малката къщица, в която мислеше, че го очакват другарите му. Но там нямаше никого, освен старата баба на Иван, която му каза, че никоой не е идвал този ден.

– Но как може така? – ядоса се Николай.

– Че аз не зная, бре синко... Отде ще ви зная реда. То тази къща къща ли е? Кой кога му скимне, тогава влиза, излиза – от хан по-бетер стана. Но така е, умре ли стопанката, къщата наопаки се обръща.

– Времената са такива, бабо.

– Не е до времената, ами хората станаха други – развалиха се. Къде е било това – млади момичета и момчета да се юрнат по планините да ходят сами... Че къде беше така едно време... Думами им: стойте си дома, че е срамота от хората, но те чуват ли?

– Що, да не са отишли на екскурзия?

– Кой ги знае къде са отишли. Може и да са отишли да си трошат главите по планините.

Николай се обърна и излезе, без дори да се сбогува със старата жена. В душата му отведнъж настъпи пустота. Някаква сивота го обгърна и той крачеше с наведена глава. Всичката му радост изчезна.

Значи отишли са на екскурзия. И как пък точно днес? После си спомни, че е неделя, че работниците нямат избор на дните – само в неделя те могат да отидат на планината и да подишат чист въздух... Но дали бе отишла и тя? Изведнъж го осени мисълта, че сестра му сигурно ще знае. А дали е отишла и тя? Сигурно не. Жененият му брат, у когото тя живееше, беше много строг и никога не я пущаше сама. Той отново си вдигна главата и забърза. Беше вече доста късно, когато стигна у брат си и всички се учудиха на отиването му. Дори сам той в първия момент не знаеше какво да им каже, но изведнъж му дойде на ума да попита защо не се е състояло събранието. И в този момент Николай разбра, че в него нещо не е в ред, че има две мисли и едната той скрива

зад другата. Това никога дотогава не бе му се случвало, освен когато се касаеше за делото, за което Николай можеше да си послужи с всички средства, за да го запази и прикрие. Но тъй като Катя беше вече при него и го повика в стаята си, той не обърна голямо внимание на това, което бе видял за един миг в себе си, и с бързи крачки я последва.

– Защо не се е състояло събранието? – запита той, като си хвърли шапката на леглото ѝ.

– Защото отидоха на екскурзия. Времето беше много хубаво и всички решиха да го използват, като отидат на планината.

– Всички ли отидоха? – запита Николай и усети как леко трепна гласът му.

– Да, всички.

– Всички? – учуди се той.

– Да, защо? Трябваше ли ти някой?

– Не, но аз очаквах, че ще ги заваря на събранието. Имах да им говоря – нося новини от провинцията.

– Те знаят, че ти никога не отиваш в същия ден, когато се връщаш... А бяха се и наговорили да отидат.

– Ти защо не отиде?

– Кога ме е пуцал бати без тебе?

– Но ти вече си голяма... Може да отидеш с другарки.

– Не, той никога не би ме пуснал с другарки.

– Дори и с новата ти буржоазна приятелка? – засмя се той.

– С Ясна ли?

– Не зная как се казва...

– Ясна. Но баща ѝ ѝ казва Ясничко. Много я обича. Когато пишем домашните си, ако се е върнал от работа, той винаги влиза в стаята и ни донася различни неща за ядене – обикновено шоколадови бонбони, и я гали по главата. Тя понякога се сърди, но разбира се, на шега. Тупа го по гърба и го тика към вратата. Тогава той хваща ръцете ѝ през раменете си и я носи на гърба си. Ясна вика, а той се смее. Като стигнат до вратата, той я оставя и си отива, а тя сяда на стола и протестира:

– За татко аз никога няма да порасна – все ще бъда онова бебе, което той е носил на ръце.

А аз си казвам:

– Блазе ѝ, че има такъв баща. Аз никога не помня татко да ме е погалил или прегърнал. Ти помниш ли?

– Не – отговори мрачно Николай, – не помня. Татко беше беден и нямаше време за такива работи.

– Не, аз не мисля така: за да помилваш детето си, няма нужда от богатство, а за време – могъл е да намери една минута...

– Но ти не можеш да разбереш, че нему от работа и умора не му е идвало наум...

– Аз не намирам, че е било точно така, защото той все пак намираше сили да отива в кръчмата.

– То е било от мъка по мама... По-рано никога не е пиел. Ти не помниш колко хубава беше тя.

– Може, но това показва, че е обичал само нея, но не и нас.

– Остави, Кате – обърна се към нея Николай със странно мек глас, – някогашните хора са били сурови, не са се отдавали на сантименти. Затова децата бяха калени, издръжливи, а днешните младежи – не ги ли виждаш какви са разкиснати, безволеви от милувки.

– Преди всичко тези младежи, за които говориш, са наши връстници, но ще знаеш, че Ясна никак не е разкисната от милувките на баща си. Тя е първата ученичка в класа ни и може да се каже, че е с най-здрав характер.

– Но нали всички казват, че ти си била първата?

– Казват, но аз казвам, че тя е първата. Много отношения тя стои по-горе от мен – по-добра е, по-милостива е.

– Откога дружиш с нея, че толкова добре я познаваш?

– От тази есен, но времето няма значение. Още щом я въведе класната ни и я погледнах, веднага почувствах, че в нея има нещо много хубаво.

– Значи нова ученичка...

– Да, баща ѝ е бил чиновник все из провинцията и сега са го преместили тук.

– Какъв чиновник?
– Директор на банка.
– Значи доста е тлъст...
– Не зная, но е добър.
– Много го защитаваш.
– Не, говоря само истината, както ти винаги си ме учил.

– Радвам се, Катя – каза ѝ меко той и посегна да я погали по главата. – Радвам се, че имаш такава добра приятелка от такова добро семейство.

– А защо се смееш?
– Защото ми е драго.

Катя го погледна малко учудено. „За какво му беше драго?“ Той отиде до прозореца, махна завесата и го отвори.

– Много е горещо тука.
– А на мен даже ми е хладно. Може да си се стоплил от вървенето.

– Може – отвърна той и като се надвеси почти до кръста над прозореца, прибави:

– А твоята приятелка отиде ли на Витоша?

– Ясна ли?

– Да.

– Не.

– Защо?

– Каза, че в никой случай баща ѝ няма да я пусне, пък и майка ѝ била нещо недобре.

– Има ли тя братя, сестри?

– Сега не, но е имала брат и сестра, които са починали.

– Три деца? Много.

– Много ли? А ние сме били пет.

– Сиромасите обикновено раждат повече.

– Ако аз се ожения, също бих искала да имам три деца – каза неочаквано Катя, – но да останат живи.

– Тъй ли? Защо?

– Защото ако е само едно, няма да имам нито минутка спокойствие: ще ме е страх да не умре.

Николай се разсмя от сърце.

– Та ако са три, няма ли шанс да умрат?

– По-малък... И да умре едно, ще останат другите, както е останала Ясна.

– А аз не искам деца.

– Защо?

– Защото ще ми пречат да работя за делото.

– Тогава ще ти бъде безплодно делото – засмя се тя.

– Не, Кате, аз не трябва да се женя, не трябва да имам деца, защото моят живот не е мой. Смъртта е на всяка крачка до мене и аз не искам да правя никого нещастен – нито жена, нито деца. Хората като мене са осъдени да нямат дом, нито семейство, както другите хора, за да могат да почувстват всички страдащи и нуждаещи се като родни братя, като свое семейство.

– Значи искаш да бъдеш като Левски.

Николай се усмихна.

– Ботев и той най-много е обичал делото, за което пожертва живота си, но това не му е пречило да обича, да има жена и дете.

– На мен повече ми харесва Левски. Ако бях поет, навярно бих предпочел Ботев... Но независимо от всичко, Левски от дете ми е бил идеал на честност, въздържание и себеотрицание.

– Не е лошо – погледна го продължително Катя, – но Левски е бил калугер и затова може би не се е оженил.

– Не, Кате, не е имал време за такива обикновени неща и цялата му душа, целият той е бил само пламък, който е запалвал за делото всички, до които се е докосвал.

Николай постоя още малко, после поговориха за предстоящото събрание и той си тръгна.

Като се прибра у дома, радостта отново се промъкна в сърцето му по незнани пътища и устните му се усмихнаха.

– Значи Ясна не е отишла на екскурзия – мислеше си той и кой знае защо, тази мисъл го радваше.

На събранието Николай с вдъхновена усмивка разказа за вървежа на делата в провинцията и когато го прекъсваха,

за да го попитат нещо, той отговаряше със същата приятелска усмивка. Нито веднъж не избухна, нито се скара. Момчетата и момичетата го слушаха прехласнати и когато се разотидоха, отнесоха в себе си нов импулс, ново вдъхновение за работа.

Тези, които познаваха Николай по-отдавна, не можеха да не забележат промяната в него. Какво беше това слънце, което грееше в очите му? И каква беше тази усмивка, която разтягаше така хубаво винаги стиснатите му устни? Може би успехът на делото в провинцията да е извикал този възторг в душата му? А може би и нещо друго? Те не знаеха точно какво. Не знаеше и сам Николай.

След завършването на събранието той отиде към столовете, наредени край стената, където седяха сестра му и приятелката ѝ. През всичкото време Ясна го бе гледала с откритите си хубави очи, без да помръдне – цялата сякаш беше само очи и слух.

– Бате – обърна се към него сестра му, – колко хубаво говори тази вечер! Наистина ли делото така напредва, че ти за първи път идваш от провинцията толкова доволен?

– Да, Катя, напредва – и той си спомни изпращащите го с приветлива усмивка селски момчета, които обещаваха да работят и го чакаха пак да отиде. – Навсякъде са така будни – продължи той – и чакат, чакат само някой да ги води...

Катя и приятелката ѝ облякоха палтата си и излязоха на улицата. Беше тъмно.

– Аз ще ви изпратя – каза той и тръгна редом с двете момичета.

– Хубаво ще направиш – каза Катя. – Вече е доста късно, а Ясна живее далече.

– Катя – заговори ѝ Николай, – представяш ли си времето, когато всички хора на Земята ще бъдат радостни. Няма да страдат, защото няма да са лишени от нищо, всеки ще има това, което му е необходимо. Този, който обича музиката, ще учи музика, който иска да следва някаква наука, ще следва... Няма да бъде както сега – един да изнемогва от недоимък, а друг да се пука от пресита. Благата ще бъдат разпределени

равномерно. Тогава наистина ще има за какво да се живее. Навсякъде ще се чуват само радостни песни. Всеки ще може да разгърне себе си, да развие своите дарби, чрез които ще бъде максимум полезен на себе си и на всички. Нали, госпожице? – обърна се той изведнъж към Ясна.

– Да, хубаво би било, ако може да се реализира точно така – проговори тя за първи път, откакто бе я видял. Гласът ѝ му се стори най-хубавият глас, който бе чувал.

Николай продължи да говори за онова хубаво бъдно време и сърцето му ликуваше. Пред очите му се нижеха прекрасните картини на това бъдеще с такава релефност, сякаш бяха истински.

Кога бяха стигнали до брат му, гдето живееше Катя, кога бяха стигнали до къщата на Ясна, той никак не бе усетил. При сбогуването Николай стисна енергично ръката на момичето, което му отговори със същото здраво ръкуване, и си тръгна обратно към дома. Небето беше осеяно със звезди. Нощта беше прекрасна и на Николай не му се влизаше въщи, не му се спеше. Но при мисълта за утрешната работа той ускори крачките си, а в душата му бе ведро, светло.

Това хубаво състояние продължи, докато един ден той чу зад себе някой да казва:

– Да знаете, Николай е влюбен!

Той светкавично се обърна. Вървяха група негови другари, но те го гледаха така, че той не можа да разбере кой от тях бе казал горните думи. А да заговори за чутото, значеше, че той е отдал значение на думите им. Само си каза: „Глупости, влюбен! Това, гдето никога не е било, нито ще бъде. Аз съм казал – който се занимава с жени, той е загубен за делото“.

Така мина още известно време. Хубавото състояние беше като музика в сърцето му, като благоухание в душата му, но никога не размисли отде иде и защо е.

Веднъж, когато пак бе отишъл на събрание и бе приготвил специално хубава реч, Николай за първи път разбра, че музиката и благоуханието в душата му идваха от

присъствието на младото стройно момиче, чиито очи го гледаха и поглътчаха всяка негова дума.

Този път нея я нямаше. По честите погледи, които той отправяше към вратата, всякога, когато тя се отваряше, той сам се убеди, че я чака. По това, че той говори много кратко и се скара за нещо съвсем маловажно на един от младите приятели, Николай разбра колко са изострени нервите му. И тъкмо щеше да закрие събранието, вратата се отвори и влязоха Катя и приятелката ѝ. Лицето му се проясни, сърцето му заби силно, той се усмихна и беше готов да протегне ръка на обидения от него другар и да му иска извинение. Тъкмо в този момент Николай разбра това, което не бе разбрал дотогава. Искаше да се овладее, да бъде пак така строг и суров, но не можеше. Нещо в него ликуваше от радост и това естествено се отразяваше на лицето му. Речта му стана изведнъж звучна и хубава... И когато вечерта се прибираше с наведена глава вкъщи, той не можеше да не стиска зъби: да, той беше изменник, той беше оставил да влезе в сърцето му образът на едно момиче, и при това не от техния свят. Момичето беше богато, благородно, възпитано... Да, наистина той беше изменил на делото, защото това момиче заставаше едва ли не постоянно пред очите му. А кога се бе загнездило в самото му сърце, той не бе и усетил. И оттам това момиче можеше така много да попречи на делото...

Оттогава Николай почна да ходи смръщен, като си мислеше, че този му вид ще изгони момичето от сърцето му и ще прекъсне благоуханието в душата му. На събранията той биваше много сериозен, говореше строго и беше много вискателен за най-дребните неща. Не искаше да се интересува кой влиза и кой е дошъл, но винаги, въпреки волята си, неговите очи успяваха да издебнат самия него, с единия си крайчец винаги виждаха кой е влязъл и всякога знаеха дали тя е там, или не.

– Дявол да го вземе – стискаше зъби Николай, – това е то поробването от жената, вечното поробване, от което мъжът още не може да се освободи... Това поробване му е пречило през всичките векове да се отдаде на свещената

задача да работи за едно възвишено дело – за благоденствието на всички хора. Та малцина ли мъже са ставали предатели заради жената? – спомни си той изведнъж операта „Аида“, на която го бе завел веднъж един от неговите другари, обичащ страстно музиката... – И немалко мъже са напусkali своите идеали заради жената... Тя е била вечното зло в живота, вечната съблазнителка, която идва незнаяно отде, за да размъти душата му, за да го отклони от делото му. Ето, и това буржоазно момиче защо е дошло? Нима заради идеите? Не, познава ги той такива... Дошла е само от любопитство...

И увлечен от тези си мисли, на едно от събранията Николай говори, че богатите никога не могат да бъдат идеалисти и че ако те идват сред техните редове, то е само за зло, че те най-често са съблазн... А може и кой знае какви мисли и цели да имат, когато влязат между тях... Че богатите имат души, свързани със земята, със златото, че в тях никога не може да има високи идеали и стремежи.

Думите му бяха остри и ясно подчертаваха за кого се отнасят. Когато той в своето безумие стигна дотам и каза, че може вече да са влезли, и то с цел за шпионство, очите на Ясна, които го гледаха широко отворени, изпълнени с учудване, изведнъж се изпълниха със съззи. Тя стана и тихо излезе от стаята.

След излизането ѝ настана необикновена тишина. Тогава сестра му се изправи и с треперещ, но смел глас каза:

– Другарю Николай, това, което говориш, ако се отнася за моята приятелка, съвсем не е вярно. И ти като достоен партиец трябва да ѝ поискаш извинение. Иначе аз никога няма да стъпя на това събрание, защото ти като комунист си ме учил на доблест и честност.

За първи път Катя се бе осмелила да говори на събрание, и то срещу брат си. Но цялата ѝ душа се бунтуваше срещу неправдата и тя не можеше да премълчи.

Още с излизането на Ясна душата на Николай бе останала празна, тъмна и пуста и като надигна наведената си глава, той каза:

– Имаш право, другарко и сестричко Катя, от ревност към делото аз постъпих жестоко, несправедливо. Другари – обърна се той към всички, – аз ще се коригирам.

Напразно Николай обикаля няколко дни край къщата на Ясна, напразно рано сутрин очакваше да я срещне, когато тя отива в гимназията. Катя му каза, че отсъствала. Една съученичка съобщила на класната, че е болна.

Тогава Николай изживя страшно тежки дни. Ясно чувстваше, че той беше причината за разболяването ѝ, защото беше груб и жесток. Неговите плющящи като камшик думи са разкъсали нервната ѝ система и са я сложили на легло. Никакъв идеен човек не е той, щом може така да постъпи с едно момиче, за което сам в душата си знае, че е честно и добро, че Ясна бе дошла при тях не от глад и мизерия, не от злоба в душата си, както мнозина, но от висок идеализъм, желаеща добруването на всички. Да, той наистина постъпи нечестно, страшно нечестно... и трябва да се коригира. Но къде да я види, за да ѝ се извини? Да отиде в дома ѝ и да каже на домашните ѝ, че е взел някаква книга от нея и иска лично да ѝ я върне? Но това значи да излъже – и какво тя би си помислила за него? Да го помисли за жесток, лош, безсърдечен – той все пак беше съгласен, но да си помисли тя, че лъже – не, никога!

Николай ходеше из улиците замислен, невидждащ дори другарите си. Върнал се вкъщи, той се затваряше в стаята, не искаше да се храни. Не беше въпросът само до поискването на извинение – всичко бе много по-дълбоко. Ето, Николай се виждаше зависим от това момиче – не можеше да не мисли за Ясна. По-рано едничкото нещо, което заемаше мисълта му, беше делото. И неведнъж той беше иронизирал другарите си, които допускаха образа на някое момиче в сърцето си. Сега сам бе попаднал в същото положение. Не, Николай трябваше да се справи с това положение – неговият път е друг, той не може да свива гнездо като другите хора и да си излюпва птичета – това е за обикновените хора. Неговият път иска жертви – делото не може да крепне без жертви и той трябва да ги даде. Най-първо трябва да даде в жертва своето сърце – да не мисли за нея; да заключи

вратите на ума си, на сърцето си, да я изгони от душата си. Да, точно така трябваше да направи – и той се разхождаше в стаята от стена до стена.

– Тя е жена – мислеше си Николай, – а навсякъде жената е проваляла работите... За нея са се водили дори войни и са загивали толкова хора... Ако я нямаше в света...

– Какво е виновна Ясна? – заговорваше му някакъв тих глас в самата му душа. – Тя дойде да служи на същата идея, на която служиш и ти. Какво направи тя, за да ти попречи да работиш за делото? Не слушаше ли най-внимателно думите ти, не се ли разкъфтяваше словото ти, когато срещаше нейните открити хубави очи?

– Тъкмо там е злото – отговаряше Николай на тихия глас, – тъкмо там е злото: нейните очи, нейната стройна фигура, походката, с която се бе приближила още първата вечер при него. Ако не бе всичко това, той би работил пак, както преди, би бил спокоен, не би мислил дали тя е на събранието, или не...

– И все пак тя в нищо не е виновна – настояваше гласът, – а ти така грубо се отнесе към нея. И знаеш ли защо? Само защото не си разбирал на кого трябва да се сърдиш.

– На кого? – питаше той.

– На себе си!

– Да, на себе си – викваше той сърдито. – Наистина ще полудея тук затворен.

Николай грабваше шапката си и излизаше навън. На работата той беше нервен и разсеян. Най-после реши: ще отиде в дома ѝ, ще каже на майка ѝ:

– Госпожо, оскърбих вашата дъщеря, дойдох да поискам извинение.

В събота, щом излезе от работа, веднага тръгна с бързи крачки към къщата на Ясна. Отведнъж му просветна, стана му леко на душата. Птичката в неговата душа заоправя крилете си, които бяха мачкани толкова време, и се готвеше отново да запее. Като стигна до вратата на къщата, той се учуди, че толкова време не се е решавал на нещо така просто и естествено. Позвъни. Излезе висок, на средна възраст човек, с благородно лице и посребрени коси.

– Какво обичате? – запита го човекът.

– Извинете – каза с леко задъхване Николай, – мога ли да видя госпожицата... Ясна.

– Тя не е добре – отвърна господинът, като го погледна с поглед, излъчващ вътрешна доброта, произтичаща от дълги, мълчаливи страдания.

– Да, зная – заговори по-смело Николай, успокоен от погледа на човека, – но аз оскърбих госпожицата, тя сигурно е ваша дъщеря, и искам да ѝ се извиня...

Бащата леко се усмихна. Тази хубава усмивка му напомни за Ясна и изведнъж Николай го почувства близък, като че да го е познавал от години.

– Знаете ли – заговори му отново Николай по-свободно, – страшно се изтормозих тези дни.

– Добре, влезте – каза бащата и разтвори широко вратата.

– Много несправедливо я оскърбих – продължи Николай – и после се измъчих... За да мога да уважавам себе си, трябва да ѝ се извиня.

Бащата го гледаше вече с нов поглед, в който Николай би забелязал скръб. Но мъжът вървеше в сянката на коридора и не можеха да се видят очите му.

Като преминаха през хубаво мебелиран хол, бащата почука на една врата. Някой отговори и те влязоха в светла хубава стая.

На светлосиньо легло, в сред бели завивки, полулегнала, Ясна четеше книга. В момента, когато отвори вратата, тя бе повдигнала поглед от книгата и така очите ѝ останаха широко отворени, учудени.

– Този момък иска да те види – каза ѝ бащата.

В това време влезе жена на възраст, но много запазена и красива.

– Дафина – обърна се към нея бащата, – този момък е оскърбил нещо нашата дъщеря и пожела да ѝ поиска извинение.

Жената го изгледа от горе до долу и тогава Николай забеляза, че е в работните си дрехи, тъй, както бе излязъл

от работа. В първия момент му стана неудобно, но после работникът в него се пробуди и той си каза: „Какво от това? Това съм аз, работникът, творецът на благата, от които вие се ползвате. Ако се срамувате от нас, защо приемате благата ни?“.

Но жената се усмихна много приветливо и като се приближи, ръкува се с него, после с жест го покани към леглото на Ясна. Странното бе, че въпреки усмивката, въпреки вежливата обноска, той почувства, че тя е твърде различна – че те са от два различни слоя на обществото. Жената беше благородна, възвишена, умееща да се държи и да говори, а той беше един прост работник. Тъкмо това различие се изправи между него и майката на Ясна.

Николай се приближи съвсем смутен до леглото. Ясна му подаде ръката си, която сякаш едва се докосна до неговата. Той веднага схвана разликата в ръкуването. „Значи тя наистина е засегната“ – помисли си той.

– Венелине – обърна се майката към съпруга си, – ако обичаш, ела за малко в кухнята.

– Ах, да! – каза бащата и двамата излязоха от стаята.

И тази тактичност вместо благодарност събуди някаква ненавист в Николай. „Това са те, благородните хора – помисли си той, – знаят как да се държат и какво да правят. А ако той е болен и Ясна бе отишла при него, сестра му би стояла при тях, не би ѝ дошло наум да излезе.“ И Николай съжали, че бе дошъл. Но в следващия миг чу гласа на Ясна.

– Седнете, ако обичате.

Той видя стола до леглото и седна.

– Извинете, ще ми позволите да легна, – отмахна тя възглавниците, на които беше облежната, – защото пак ми е лошо...

Тя бе станала съвсем бледа. Очите ѝ се притвориха за миг и тя въздъхна дълбоко.

Тогавя, без да размисля, Николай хвана отпуснатата ѝ ръка и прошепна:

– Другарко Ясна, прости ми. Бях страшно несправедлив и жесток. Не съм достоен да се наричам идеен другар.

Тя си отвори очите и го погледна. В погледа ѝ имаше нещо толкова хубаво, че той се почувства съвсем малък в сравнение с нея.

– Аз съм причината, за да се разболееш, нали? – шепнеха устните му. – Но аз ще направя всичко, за да оздравееш.

Тя само леко стисна пръстите му.

Някой силно се изкашля зад вратата. Той бързо пусна ръката на Ясна. В следния миг влезе бащата.

– Лошо ли ти е, детето ми? – обърна се той към дъщеря си.

– Не, но се уморих и затова легнах.

– Ти наистина много четеш.

– Но какво да правя, иначе ми беше още по-тежко. – Искате ли да видите тази книга – обърна се тя към Николай, – може би сте я чели?

– Коя е тя?

– „Човекът, Неизвестният“.

– Не, не съм я чел, изобщо аз малко съм чел. Имал съм винаги много работа и малко време за четене.

– А четенето не е ли работа?

– Не, то за мене е лукс. А и за мнозина е лукс, без който могат да живеят.

Тя само го погледна. Той почувства, че не е съвсем съгласна, но не иска да му каже.

– Вие не мислите като мене – каза той.

– Да, но разбира се, само в известно отношение, защото хората на науката, когато четат, вършат работа. А има хора, които наистина изпъхват времето си с четене на лека литература. Но тази книга е хубава, поне на мен ми харесва. На татко също много му хареса.

– Може – съгласи се Николай, – не съм я чел, а и нямам време...

– Да – заговори бащата – хората, които трябва да се грижат за своята прехрана, често четат най-добрата книга – живота. И другите книги им се виждат недостатъчно интересни.

Николай се обърна живо към говорещия и го погледна. И пак схвана деликатността му. „Наистина, тези богати хора

са възпитани“ – помисли си той. На никого от другарите му не би му дошло наум да постъпи така.

– Да, имаш право, татко – заговори Ясна, – но все пак книгите дават знания.

– Дават, кой отрича това... Но и нима животът не дава най-добрите знания. И при това знания, придобити непосредствено от човека.

Влезе майката с малка масичка, върху която имаше чаша сироп и бисквити. Тя сложи масичката пред Николай и го покани. Той отначало отказа, но когато срещна погледа на Ясна, съгласи се и взе.

– Значи вие сте познати с Ясна – заговори майката, понеже се чувстваше известна натегнатост.

– Да, отскоро, и аз побързах да я наскърбя.

– Казват, че като се скарат, хората стават по-добри приятели.

– Ние не сме се скарали, майко – каза Ясна.

– Да – потвърди Николай, – ние не сме се скарали, само аз бях жестокият.

– А за какво беше всичко това? – запита леко майката.

– Ах, за нищо – каза Ясна, като бързо погледна Николай. – За съвсем дребно нещо. Той си помисли, че вие много ме глезите и че не мога да работя, че не може да се разчита на мен.

– О! – усмихна се майката, – вярно, господине, че Ясна не работи много, защото ние вкъщи нямаме толкова много работа. Но тя всичко умее да работи – учила съм я от малка. Тези бисквити ги направи тя, един ден преди да се разболе. Те са такива, че колкото стоят, стават по-вкусни. Вземете си – вярвам, че ще ви харесат.

Николай леко се смути, а в душата му стана драго. Той с удоволствие изяде последната бисквита. Ясна му се усмихна.

– Аз ще си отивам – стана от стола той. – Може би вие не сте обядвали. А може и мен да ме чакат. Впрочем, надали...

– Бихте ли искали да кажете на Катя да дойде и да ми каже какво са им преподавали?

- Разбира се, ще мина край тях и ще ѝ кажа.
- Той е брат на Катя – каза тя на родителите си.
- Така ли? – учуди се майката.
- Помислих си, че ѝ е брат – забеляза сериозно бащата,
- приличат си.
- Немного – вгледа се майката в Николай.
- Твърде много – въздъхна бащата.

Николай обиколи много книжарници, докато най-после намери търсената книга – „Човекът, Неизвестният“. Леко тананикащ си, той се запъти към Катя да ѝ каже да отиде при Ясна. Беше му леко на душата – най-после този товар се сне. Но въпреки това в сърцето му имаше някаква сянка, която произхождаше от различието между него и Ясна, най-вече от различието между неговото семейство и това на Ясна. Да, те бяха от различни обществени слоеве, от различни светове. Но въпрочем, какво го интересува това? Той поиска извинение от Ясна – повече няма да се среща с нея. Надали вече тя ще идва на събранията. Той няма да се интересува за нея, всичко е свършено... Но въпрочем какво е свършено? Изобщо нищо не е имало... „Какъв глупак съм аз“ – каза си Николай и блъсна пътните врата на братовата си къща. Като влезе вътре, казаха му, че Катя я няма. Остави ѝ бележка и си отиде. Хапна набързо и се затвори в стаята си. Разтвори книгата и започна да чете.

* * *

Николай мислеше, че образът на Ясна няма вече да го смущава и че въпросът с тези новости, вметнати в живота му, е уреден напълно. Но когато тя, въпреки че беше вече здрава, не дойде няколко пъти на събрание, той се нахвърли яростно върху нейната безидейност пред сестра си. В този момент той бе разбрал, че я е чакал през всичкото време и че не нейната безидейност го нервира.

– Ти си чуден – каза му Катя, като го гледаше с блестящите си черна очи. – Ти пред цялото събрание я наскърби.

Каза, че няма нужда да идва повече, че не се знае целта на идването ѝ, каза едва ли не, че може би тя е шпионка...

– Но нали се извиних – оправдаваше се той като малко виновно дете – нещо, което Катя за първи път видя и което именно ѝ даваше смелост да му говори така, както никога. По-рано тя абсолютно не можеше да му възрази. Той би викнал, би треснал с юмрук по масата. Когато беше по-малка, имало е случаи, когато я е удрял, а сега се оправдава като виновен...

– Извинил се – продължи тя, – но не си ѝ казал, че може да идва на събранията, че не я смяташ опасна за делото.

– Ах, опасна! – викна ядосано Николай. – Кога пък съм казал, че е опасна?

– Но ако тя е идвала с цел да шпионира, не е ли опасна?

– Всичко това е минало – сърдеше се Николай.

– Минало за тебе, но не и за нея. Аз да съм на нейно място, никога не бих дошла втори път, без да бъда поканена.

– Добре – извика извън себе си Николай. – Вземи тази бележка и я предай. Нека дойде в събота на събранието.

До събота той прекара тревожни дни. Дали ще дойде? Ако е много дълбоко засегната и за нищо на света не иска да дойде?

Не можейки спокойно да работи, взе разрешение от началника и излезе. Отиде към гимназията. Видя я, но не можа да я поздрави – тя разговаряше с другарките си и дори не го видя. Или може би не искаше да го види?

Вкъщи Николай се мъчеше да чете книгата, която бе купил. Наистина, виждаше му се интересна, но доста трудна. И най-главно, той не можеше да се съсредоточи, за да чете. Сърдеше се на себе си, сърдеше се на ума си: как можеше такова нещо – да преповтаря една фраза няколко пъти, без да може да я разбере? Нима не беше чел и други книги, от Карл Маркс¹ и подобни автори, които не са били по-лесни от тази? Наричаше се с най-лоши имена и препрочиташе фразата, но недочитайки последните думи, той се улавяше, че мисълта му далече не е при това, което очите му гледаха,

и се питаше: „Ако не дойде? Ако родителите ѝ не я пуснат да излезе?“. От Катя бе научил, че Ясна тайно от тях посещава събранията.

Когато най-послед дойде съботата, той се облече и малко блед, отслабнал, с треперещо сърце, отиде на събранията. Най-послед слънце огря душата му – тя беше там. Николай се усмихна и отиде право при нея. Ръкува се и ѝ каза добре дошла, като да е била някъде много далече и се е завърнала.

Когато заговори, той каза, че взема назад думите си, които бе казал на онова предишно събрание, че не е искал никак да оскърби другарката и че думите му не са се отнасяли за нея, макар че той тогава е говорил така, че тя се е почувствала засегната. Но занаятът той ще бъде истински идеен човек и няма да допусне да се каже нещо както от него, така и от който и да е друг, което би било обидно за когото и да е.

След като Николай даде някакви кратки съобщения, започнаха да разучават ролите на една пиеса, заради която привидно се събираха в читалището на квартала. За Нова година искаха да я представят.

Ясна си отиде с Катя. По време на репетицията Николай често избухваше и се сърдеше. Когато се връщаше вкъщи, не можеше да се понася. Явно е, че той не е господар на себе си. Бе обикнал Ясна. Ето, това не можеше да си прости!

Ако тази обич, ако това чувство беше нещо външно, би го хванал и би го откъснал от себе си. Но то се бе загнездило в сърцето му, в душата му, и колкото повече Николай се сърдеше и бореше, толкова повече то се вкореняваше в него. Да можеше да извади сърцето си, да можеше да изскубне душата си – но не можеше! Каква е тази птичка, която той гони от сърцето си, а тя, свила гнездо в него, пееше и тогава, когато той си запушваше ушите за нея. Да, тя беше вътре в него и пееше денем и нощем. И какво пееше тази птица? Това, което пееше тя, беше толкова хубаво, че той изтръпваше и не искаше да го чува и разбира. Това бе музика, която опива, която кара сърцето да трепти с нов трепет, която кара душата да ликува от радост.

Когато следващата събота Николай влезе в читалището, завари пет-шест души, а после дойдоха още няколко. Очите му постоянно се обръщаха към вратата, а сърцето му трепваше при всяко нейно отваряне. Катя дойде, но Ясна я нямаше – майка ѝ не била добре и тя не могла да я остави. Николай постоя няколко минути, дойде му наум някаква спешна работа и излезе. Абсолютно беше безсмислено да стои, когато нея я няма.

През следващата седмица той пресрещна Ясна от училище и въпреки че тя беше с две другарки, той я спря и помоли да поговорят за минутка. Приятелките ѝ продължиха да вървят, а тя остана с него. Николай беше блед, тревожен. Тя го погледна учудено и попита какво има.

– Аз съм изменник – каза мрачно той.

– Защо? – попита го Ясна с тревога.

– Защото те обикнах.

Николай почака няколко мига, но понеже тя нищо не каза, продължи:

– Борих се страшно много със себе си. Какво не бих дал да бъда онзи свободен работник за делото... Всичко е така дълбоко в мене, че да убия това чувство, значи да убия себе си. Разбираш ли ме? – попита я той и въпреки че беше студено, избърса потта, която бе оросила челото му.

– Да, разбирам те.

– Искаш ли да ми помогнеш?

– Да.

– Тогава ела с мене. Така много ми се иска да съм с тебе. Толкова време се борих, че съм уморен. Страшно много съм уморен от тази борба...

Ясна мълчаливо вървеше до него и се чудеше: „Защо човек трябва да се бори с обичта. Та обичта е най-хубавият дар на човека. Но хората са различно устройени“.

Излязоха от града и тръгнаха към боровата гора. В нея снегът бе твърд от настъпилия от няколко дни студ, а клоните бяха заскрежени. Те минаха по напречна алея и когато бяха вече доста навътре, Николай опря челото си на

един от боровете, явно уморен и изтощен. После, като си повдигна очите към Ясна, рече:

– Ти ще ми помагаш за делото, нали?

– Да, ти знаеш това.

– Иначе ще се убия. По-добре един куршум в черепа, отколкото да чуя да кажат: „Николай измени на делото заради една жена!“. Разбираш ме, нали?

– Да – каза твърдо тя,

– Сега аз не искам нищо от тебе и не те питам дали ти ме обичаш, защото нямам право на това. Не си виновна ти, че съм те обикнал, както не съм виновен и самият аз. Още като влезе в събранието и като пристъпи към мене, в мен стана нещо. Тогава не разбрах какво, но сега зная... И понеже аз съм те обикнал, нямам право да искам нищо от тебе. Но ако някога поискам, ти готова ли си да ми дадеш всичко, което бих поискал?

– Да.

– Значи, обичаш ме...

– Не зная – заговори тя, – не зная дали това, което е в мене, е обич, но съм готова всичко да направя за теб, дори ако това коства и самия ми живот.

– Това е по-добре, отколкото да ми кажеш, че ме обичаш. А сега, знаеш ли... бих искал сега да е лято, или не... Но само така да мога да легна и да заспя, а ти да си до мен. Да зная, че си до мен... и да си почина, защото съм страшно уморен.

– Иди си вкъщи и си почини.

– А ти?

– Аз ще седна до леглото ти и ще чакам да се пробудиш.

Очите му се озариха от невидими светлини, устните му се усмигнаха както никога дотогава. И той, като притвори за миг очите си, каза:

– Аз спях и се пробудих, ето – ти си до мене. Благодаря ти. Аз си отпочинах и се отморих, сега можем да си вървим. Твоята майка е болна, навярно те чака вкъщи.

– Ах, да – каза тя и двамата тръгнаха към града.

Минаваха дни, седмици, месеци. Николай не предполагаше, че едно красиво чувство в душата му може да донесе такова богатство в неговите мисли, идеи, проекти... Той винаги бе работил за делото, но сега словото му се превръщаше в живи струи, които се вливаха в душите на потайно събралите се слушатели и будеха в тях желание и те да работят така безкористно и да жертват живота си без страх.

Често той беше безумно смел, но сякаш някаква невидима сила го бе взела под десницата си и другарите му оставаха учудени как по чудо избягваше опасностите. Понякога го наричаха Левски, понякога Ботев: на единия приличаше по безстрашието си, на другия – по огненото слово. Младежите се опиваха от думите му и не можех да снемат очите си от неговите, които сякаш изпущаха искри и светещи лъчи. Всеки ден групите се увеличаваха и жаждата им за светлото, хубаво бъдеще нарастваше, ставаха нетърпеливи да дойде часът, когато ще издигнат високо знамето на новия живот.

Върнал се в града, Николай се срещаше най-напред с Ясна. Очите му искряха, устните му се усмихваха. Разказваше ѝ за дейността си в селата, през които бе минавал. Тя го слушаше, поглъщайки всяка негова дума. Нейната душа литваше към онова прекрасно време, което ѝ рисуваше той.

– Знаеш ли – говореше ѝ Николай, – тогава земята ще бъде на всички, а не както сега – на малцина... Всички ще работят и всички ще имат време за почивка. Навсякъде ще има електричество, за да може и последната хижа в Балкана да се ползва от благата на науката и културата. Образованието ще бъде безплатно за всички, болниците безплатно ще лекуват болните...

– Да, това е много хубаво!

– Нали? – просяваше Николай. – И всички деца ще бъдат отгледани и възпитавани в специални домове – пансиони.

– Но нима къщите ще останат без деца? – питаше го тя.

– Какво дете си, Ясна, а си толкова умна – та децата често са пречка за родителите – да могат те най-добре да приложат своите идеи в науката, изкуството, във фабриката... Защо трябва децата да са край тях и да ги спъват, когато ще има специални възпитателки, които много добре да възпитат децата.

По този въпрос Ясна в душата си никога не се съгласи с Николай, макар външно да не му възразяваше. Да се ожени тя, да има деца и да ѝ ги вземат в пансион! Не, това никога не би допуснала! Да се пробужда сутрин и да не вижда сладката главица на детенцето си... Не, това не може да бъде!

Николай усещаше вътрешното ѝ несъгласие, стараше се с разни доводи да я убеди, че с течение на времето и по този въпрос ще се съгласи с него. „Странни са жените – мислеше си той, – винаги искат децата да им се петлеят из краката.“ И всякога, където и да заговорваше по този въпрос, чувстваше, че жените почваха да го гледат недружелюбно, даже момичетата го гледаха накриво. У жените имаше нещо страшно упорито, когато се касаеше за децата.

Веднъж в едно село, когато се бяха събрали тайно в къщата на един от най-будните селяни, бяха допуснали там да влезе и неговата баба – много искала да чуе за какво ще говори това градско момче. И на всичко тя кимаше одобрително с глава. Но когато въпросът дойде до децата и той разви идеята си те да бъдат отглеждани далече от майките в някакви специални пансиони, в големи светли стаи, и да бъдат възпитавани от специални възпитателки, тя каза:

– Стига, чоджум, спри. Само това не ти харесвам. Че какво, ти искаш да ни опустеят къщите и дворовете? Че ако очите ни не гледат децата да припкат като пилците из двора, ти ме пиши умряла. Че за какво живея аз, за какво съм се трудила – нали заради тях... да им се радвам. Не, не, за това не те харесвам, а иначе онова, дека искаш всите да имат – нека. Всите носят душа, нека да има на какво да се радват...

Понякога Николай сам чувстваше необходимостта от майка, но веднага гледаше да се справи с това чувство, като го считаше за сантименталност, отживяла века си. Всичко това се дължи – мислеше си той – на възпитанието, което изобщо децата получаваха, че непременно трябва човек да е край майка си... Когато споделяше това с Ясна, тя мълчаливо слушаше, без да възразява, но и без да го приема. Понякога той усещаше несъгласието ѝ и се дразнеше. Питаше я по няколко пъти – разбира ли? Тя отговаряше съвсем сериозно:

– Да, разбирам!

– И все пак не си съгласна...

– Може би защото всичко не ми е съвсем ясно и не виждам голямата полза от тази система.

– Не виждаш? – засмиваше се Николай. – Представи си, ти станеш моя съпруга и по една зла случайност имаме дете. Тогава, кажи ми, нима то няма да ни бъде пречка за работата? Разбира се, че да! А аз трябва да бъда свободен да работя, както и ти.

Тя го гледаше с очи, които искаха да проникнат дълбоко в душата му, за да видят какво има там. Нима той никога не би искал да има деца? Нима за него да има дете е зла случайност?

Той сякаш схващаше тези нейни мисли и като се усмихваше, казваше:

– Слушай, Ясна, не е въпросът дали аз обичам децата, или не, но ти сама разбираш, аз не мога да бъда като другите хора, аз не мога да си позволя да бъда щастлив като всички... Дал съм обет пред себе си, че ще работя за едно велико дело, и в тази работа моето лично щастие е изключено. Защото за постигането на тези идеали се изисква огромна работа и много време, време, което надали ще ми достигне, ако бих живял и сто години. Затова в моя живот няма предвидено време за лични радости. Това, че те обикнах, е моя най-голяма радост и най-голяма спънка. Аз мисля за тебе денем и нощем, щом се пробудя. Когато съм на работа, във въртящите се колела аз виждам да ми се усмихваш ти;

когато съм вкъщи, мисълта ми сама пробягва и търси да види къде си, какво правиш, дори какво мислиш. А по-рано мислех само за работата, за делото, по-рано обичах всички – всички момичета бяха мои другарки, за чието добруване жертвах всичко. А сега в тези всички си ти – и аз се виждам станал като всички: да мисля за една жена и да искам да дам всичко за нея.

Очите на Ясна го погледнаха учудено, устните ѝ леко помръднаха, но не издадоха звук.

– Зная, ти никога не си ми поискала нищо. И ако би ми поискала, по-добре би било... Тогава ти би била като всички и лесно бих те махнал от съзнанието си. Ти не искаш, но аз искам и там е бедата.

– Какво искаш? – питаше го тя. В очите ѝ се четеше съчувствие.

– Какво искам? Искам да не искам нищо, но не мога.

– Ако мислиш, че не трябва да бъда там, гдето си ти, че не трябва да ме виждаш... Ти знаеш, че аз съм готова всичко да направя.

– Ти си ми необходима като въздуха. И макар да стискам зъби против това чувство, то прилича на розов храст в душата ми, който цъфти и благоухае въпреки волята ми. И колкото искам да го изкореня, той забива по-дълбоко корените си и изпълва мисълта ми, съзнанието ми. Понякога се чувствам страшно уморен, разкъсан и мисля къде да отида да си почина... И мисълта ми прелита пак при теб и аз скланям мислено морната си глава на твоя skut. Понякога жадувам да докосна пръстите ти, да хвана с две ръце ръката ти. Знаеш ли какво значи жадуващи пръсти? В такива моменти аз проклинам себе си и целия свят. Не сме свободни ние, човечите, не сме свободни дори от себе си. Моите чувства са по-силни от мен. Казвам на моите пръсти: вие ще работите за доброто на страдащите, за гладните, за сиромасите. А те, моите пръсти, знаеш ли какво ми отговарят?

Ясна мълчеше.

– Не любопитстваш ли да знаеш?

– Не.

– Защо?

– Защото зная какво отговарят...

– Да, знаеш, че те казват: ако при нас дойдат още едни ръце, ще свършим повече работа. Мислиш ли, че е така?

– Мисля.

В такива случаи той стискаше в юмрук ръцете си, сложени дълбоко в джобовете си, и вървеше редом с Ясна – мълчалив, брулен от студения вятър.

Веднъж Николай ѝ каза:

– Ако те повикам да дойдеш да живееш при мен, ще дойдеш ли?

– Да.

– Но така, свободно, без някакъв закон да ни свързва, готова ли си на това?

– Да.

– Кога?

– Всякога.

– Дори и сега, когато не си завършила гимназия? Да се откажеш от добрите условия, при които си?

– Да.

– Но аз наистина ще бъда негодник, ако ти отнема добрите условия... Ето, виждаш ли, това не мога да си простя, че аз мисля на теб да ти бъде добре, дори тогава, когато всеки миг без тебе за мен е страдание.

– Защото си честен...

– Така ли мислиш?

– Да.

– А ако те извикам при себе си, ще бъда ли нечестен?

– Не.

– Как така?

– Тогава сигурно ще си уверен, че това, което аз ще имам при тебе, ще бъде най-хубавото, което мога да имам на Земята.

– Но отде ще зная това?

– Аз ще ти го кажа...

– Не, не ми го казвай. Иди си, аз съм луд. Всичките ми другари ще кажат: „И той е като всичките – увлече се по една жена и делото остави на втори план“. А разбери, делото иска жертви, велики жертви. Ако ние не сме готови да ги

дадем, то няма с какво да се храни и крепне, ще се разтлее. Аз бих искал да ти кажа като Ботев на Венета: „След делото обичам най-много тебе“. Но сега ти си завладяла цялото ми съзнание и ужасно страдам от това.

Николай махваше с ръка и си тръгваше, но не изминал двадесетина крачки, се връщаше пак при нея, изпращаше я мълчаливо до тяхната улица и се прибираще у дома си.

Една събота следобед Николай не отиде на уреченото място, гдето винаги се срещаха. Тогава нейните стъпки я отведоха при него. Когато Ясна запита сестра му дали Николай е вкъщи, тя каза, че е в стаята си, но по всичко изглеждало, че не е добре. Тогава Ясна премина малкото тъмно коридорче и тихо почука на вратата му. Никой не отговори. Повторно почука, пак никой не отговори. Тогава тя тихичко отвори вратата. Николай беше седнал на стола, сложил главата си на масата – обвил я бе с двете си ръце като венец. Ясна се приближи съвсем тихичко и застана до него. Той сякаш не чу, че някой е влязъл, и продължаваше да стои така. Тя се вгледа в положената на масата глава, чиито къдрави коси се виеха в безредие и въпреки това бяха хубави. Ръцете му, със силно изпъкнели вени, издраскани и изчернени от работата, ѝ бяха скъпи. Ръката на Ясна почна леко да гали косите му.

– Напразно се терзаеш – пошепна му тя, – съвсем напразно. Никога няма да ти бъде пречка в живота. В момента, когато видя, че е така, аз сама ще се отдалеча. Уверявам те, напразно се измъчваш... и хабиш силите си.

И тя продължаваше да милва косите му.

Изведнъж раменете на Николай се разтърсиха от глухи ридания. Ясна се наведе и сложи главата си до неговата.

– Аз ценя делото, на което служиш, и никога няма да застана между него и тебе. Ако мога да ти бъда съработница, добре... Но ако ти мислиш, че съм ти пречка, бъди уверен – за мене не е невъзможно да се отдалеча от тебе. Дори мога да си отида от Земята...

– Какво?! – издигна изведнъж той обляното си в сълзи лице, – какво говориш?!

– Нищо друго, освен че делото, за което работиш, е

свещено за мене – но че над него си ти... И заради това съм готова...

– Какво да направиш?

– Казах ти – да си отида от Земята.

Сълзите блестяха в очите му, които я гледаха с обич, горчивина и болка. Ясна никога не го беше виждала такъв. Сърцето ѝ се изпълни с жал.

– И какво мислиш да стане тогава? – запита я Николай.

– Тогава ще работиш само за делото си и ще си доволен, че си отдал целия си живот само за благото на другите.

– Хубаво би било да е така, хубаво би било, но сигурно ще си пръсна черепа. Аз се познавам по-добре от теб... Знаеш ли защо напуснах работата, която ми позволяваше да обхождам селата, и защо останах тук, във фабриката? Заради теб. Ето, това е падение, заради което аз съм се осъждал не един път. Наричал съм се негодник, изменник... и въпреки това... Когато отивам при другарите, аз се вирам в лицата им, в очите им... да прочета, да разбере какво мислят те.

– Но нали и те са човеци и много добре те разбират!

– Разбират, какво значи разбират?! Искаш да кажеш, че те ми съчувстват. Не, аз съчувствие не искам. Някои от тях дори биха се радвали на моите слабости. Защото, знаеш ли, този, който води другите, трябва да бъде без петно, без погрешки, защото всяка погрешка е даване право на всички да грешат.

– Но каква грешка е, ако човек обича – изтръгна се от гърдите на Ясна.

Но Николай не я чу. Сълзите му бяха пресъхнали, но очите му блестяха с особена светлина.

– Затова – продължи той с жар – много от обществените строеве не успяват. Не защото по начало са лоши, но обикновено техните водачи мислят, че имат право да правят изключение от законите, които самите те са писали: те създават законите не за себе си, а за другите. А ние, новите хора, трябва да живеем законите, които искаме всички да изпълняват. Как ще желаем един от другарите ни да не

се съблазнява от парите, от лукса, когато хората, които го водят, имат тези слабости, и то в голяма степен? Ако искаме нашите идеи да проникнат в целия свят, трябва ние първо да ги живеем. Ти казваш, че напразно се терзая... Да, наистина би било напразно, ако аз бях само работник, който изкарва прехраната си и иска да си свие гнездо, да си има другарка в гнездото. Но ти знаеш ли какво съм говорил на другарите си? Не знаеш... Откакто ти отвори вратата и влезе при нас, аз престанах да им говоря за самоотричането в живота, вече не съм им казвал, както по-рано, че ние по никой начин не можем да преобразим света, не можем да го реформираме, ако стоим в топлия скют на майката, на сестрата, на жената. Не съм им казвал, че ние сме както войници на бойното поле, че сме дейци на идейното поле, които всеки миг са готови да направят това, което идеята повелява, че за великото дело се изискват велики хора, че никой не може да стане велик без велика жертва. Защо мислиш, че Христос е велик, защо простолюдието Го боготвори? Защото като човек Той е бил една велика личност, един непоколебим характер, готов да отиде на кръста, но не и да се откаже от идеите си. Христос е бил просто един ратник на равноправието и на правилното разпределение на богатата, бил е и против богатите и е дружил с бедните и отритнатите. Той пръв е обявил равенството на жената с мъжа, Той е бил крайно човечен – и най-вече със силна, непоклатима воля, с чувство за правда и справедливост, смело е наричал разните фарисеи и чревоугодници лицемери. И след Неговата смърт, от уважение към Неговата велика личност, дребните душици, виждайки се като джуджета пред Него, почнали да Го боготворят. А ние, малките човеци, с всичките наши слабости, искаме да създаваме велики дела. Помисли си, Ясна, ние искаме една велика идея да проникне и да се възприеме от цял свят, а при това нямаме достойни люде да я разнесат, без да я опетнят. Защото нашите лични погрешки ще бъдат нейните петна... Аз исках от другарите много, като мислех, че преди тях аз съм направил това, което изисквах от тях. А ето, аз пропаднах...

– Защо мислиш, че си пропаднал? Ти продължаваш да работиш за делото. Дори сега мнозина са по-доволни от теб, поне така чувам...

– Да, сега съм по-добър, защото съм по-снизходителен към погрешките им... Защото и аз имам погрешки. А аз исках да бъда чисто, самородно злато. А ето, в мене е имало не само пластове от злато, но и от кал.

– Така ли мислиш?

– Да.

– Мисля, че не си прав. Всъщност нищо лошо не си направил. Може би състоянието, в което се намиращ, да е временно. То сигурно ще отmine и тогава ще работим само като съидейници, допълващи се и помагачи си един на друг. Ти ще ми възлагаш работа, която аз ще свършвам и ще ти докладвам, както всички другари. Ще отивам с група другари в някое село и като се върна, ще ти разказвам за работата, която сме свършили.

– И ти мислиш, че аз мога тук спокойно да те чакам да се върнеш?

– Ние ще бъдем съидейници, съработници, и ти ще се освободиш от спъващите те сега чувства.

– На колко години си ти, драга приятелко?

– На осемнадесет.

– А отде тази зряла мисъл в тебе? Или по-право ти си наистина дете, щом можеш така да мислиш. Да, всичко ще премине, ние ще станем съработници... и моето сърце няма лудо да забива, когато стъпките ми летят към тебе. Пръстите ми спокойно ще разлистват докладите, които ти си донесла, и аз ще бъда същество от камък, което не долавя чрез пръстите си трепета на твоите пръсти, оставени по написаните листи. Какво наивно дете си ти! И аз може би бих могъл така да мисля, преди твоите очи да се бяха спрели върху мен. Но аз, освен идеен другар, съм и човек, и този човек, направен от плът, е гнилотата на идейния.

– Значи аз съм виновна за всичко – каза с горчивина Ясна.

– Да, ти си виновна, защото те обикнах до безумие.

Да, ти си виновна, защото въпреки всичките ми терзания, небесата на моята душа са сини и Слънцето облива със светлината си всяко кътче на цялото ми същество. Ти си виновна, защото всяка мисъл за тебе, въпреки болката ми, е най-хубава радост за мене. Ти си виновна, защото пробуди пойни птици в душата ми, които моите аргументи не могат да накарат да млъкнат. Ти си виновна, че аз обикнах живота с всичките страдания, които ми носи, повече от всякога. Ти си виновна, защото аз станах най-щастливия човек, въпреки нещастieto си. Ти си виновна, защото, когато те виждам, светлина изпълва душата ми и химни пее сърцето ми... Тогава аз забравям всички и всичко и простирам ръце да благодаря на Този, в Когото аз сам не вярвам.

– Ти си станал поет, Николай, но кажи ми, какво трябва да направим?

– Кого питаш, идейния другар или човека?

– И двамата, защото единият без другия не би съществувал.

– Не зная, Ясна, но ако си ми другарка, помогни ми!

– Всякога, с всичко, което мога...

– Знаех, че така ще ми отговориш. А знаеш ли какво значи да изгаряш от жажда и да стоиш край бистър, бликащ извор, без да посмееш да потопиш устните си? Защото, знаеш, впиеш ли ги, ти ще останеш завинаги при този извор и работата ще бъде изоставена, както е била изоставена от мнозина досега.

– Аз не ти казвам да пиеш от този извор – заговори сериозно Ясна, – защото никога не бих искала да те спъна, както се изразяваш ти, но понякога си мисля, че струите, които би пил, биха ти дали сили за нова работа. Вярвам, че не вземаш въпроса лично, че не изхождам от някаква лична моя радост.

– Зная и затова ми е най-трудно. Защото ако бях видял и най-малкия личен мотив в тебе, изсмял се бих и бих отминал. А сега знаеш ли колко съм уморен? Искам да заспя, да си почина...

– Да си отида ли?

– Това ли ти казах?!
– Но ако искаш да си почиваш...
– Да, искам, но при тебе... Би ли позволила да сложа главата си на коленете ти?

– О, да!

– Знаеш ли, Ясна, понякога се питам дали ти само ме разбираш и ми съчувстваш, или имаш някакво по-красиво чувство по отношение на мене в гърдите си. Защото ти винаги си съгласна с мен и в това съгласие в очите ти аз чета разумност, разбиране, бих казал дори – другарско съчувствие. Но защо в очите ти не бликва никаква светлина или поне защо не мога да видя в тях искрица от радост?

– Аз не мога да се радвам, когато ти казваш постоянно, че страдаш. Аз не мога да се радвам, когато те виждам такъв, защото знам, че ти нося разпъване, терзание. Не може светлина да блика от очите ми, когато ти се наричаш изменник и отстъпник от идеите си заради мене. Аз ще бъда радостна, когато ти си радостен...

Николай я слушаше учуден. Тя изобщо не говореше много и най-често отговаряше откъслечно с по някоя фраза. И сега той отново почувства различието в културата им. Ясна беше единадесет години по-малка от него, а беше толкова умна, дълбокомислеща... Не е ли така, защото е чела много?

– Какво четеш сега? – запитва я той, следвайки своята мисъл, а не това, което тя му бе казала.

– Биографията на Моцарт – отвърна му Ясна, като го гледаше учудено.

– Би ли ми я дала да я прочета?

– Разбира се.

– Какво си чела още?

– Скоро четох историята на медицината.

– Интересна ли е?

– Да

– И нея ще прочета. Аз съм чел малко. Но сега не ходя по селата, имам повече време. Ще го използвам за четене.

В това време се почука и преди Николай да каже „да“, вратата се отвори и Ирина, сестра му, застана на прага.

– Нико – обърна се тя към него, – търсят те.
– Кой?
– Две момчета.
– Почакай ме тук, аз ей сега ще дойда – обърна се Николай към Ясна и като си облече връхната дреха, излезе бързо навън. Когато се върна, беше вече здрач.
– Ти си още тук, Ясна – каза зарадвано той, цял зачервен от студа.
– Да – прошепна тя, като си вдигна главата.
– Какво правиш?
– Запълвам си времето.
– Ирина ли ти даде това да шиеш?
– Не, аз го поисках.
– Ти?
Николай я гледаше с широко отворени, изпълнени с учудване и радост очи.
– Какво чудно има? Сестра ти беше ушила ризата и бе дошла при мене за малко. Тогава аз поисках да направя илиците и да зашия копчетата.
– Ясна, ти си най-чудното същество. Ах, Боже мой, а трябва да си отиваш!
– Да, трябва, вече става късно.
– Ще ти се карат ли домашните ти?
– Не са много доволни, когато закъснявам.
– Трябва да дойда и да им кажа, че не трябва да се боят, когато си с мене.
Ясна се усмихна.
– Защо се усмихваш така?
– Защото те тъкмо от теб се боят...
– От мене?! Нима съм се държал непочтено?
– О, не!
– Тогава?
– Нищо, просто родителски усет...
Тя си облече палтото и когато бяха до вратата, Николай я спря.
– Ясна, ако трябва да избираш родителите си или мене, кого би предпочела?

– Ти знаеш...

– Да, знам! – каза той и очите му проблеснаха в светлина. След това отвори вратата и излезе да я съпроводи...

Когато се връщаше с ръце, сврени дълбоко в джобовете и леко приведен напред заради студения вятър, който духаше и сякаш режеше, Николай се питаше дали Ясна го разбира. Да, разбираше го! Тя го разбира, както някога го бе разбирал и неговият приятел... Николай никога не бе ѝ говорил за него, макар често да искаше да стори това, защото тя толкова много му напомняше за него. И приятелят му никога не му се противопоставяше, но все пак Николай винаги искаше да знае неговото мнение и го ценеше много. Ясна също не отричаше това, което той ѝ казваше, нито отказваше да му даде това, което би ѝ поискал. И тъкмо с тази своя готовност тя се издигаше в неговото съзнание. А на него му беше приятно само така да стои до нея – час, два, ден, месец, година, вечност... И душата му никога не би се наситила и никога той не би искал да се отдели от нея. А ето, трябваше да я изпрати вкъщи... Николай не можеше да бъде егоист. Ясна беше добра работничка за делото, тя трябваше да завърши гимназия, а после – медицина, защото народът, бедният народ има нужда от добри декари – лекари, които да мислят за здравето на хората, а не за наградата, която ще вземат. Лекари винаги трябват, особено за другарите...

Да, народът имаше нужда от лекар – лекар за физическото му тяло, лекар за духовното му тяло. Народът бе удрян всеки ден и раните по тялото и душата му зееха. Трябват ръце, които да се протегнат и да го излекуват. Ясна би станала добра лекарка, защото тя обича народа. „Обича ли го?“ – замисли се той. Тя никога не му говореше за народа, никога не изказваше жалбите си за него. За какво собствено Ясна е станала тяхна съидейничка, той не бе разбрал. Може би Катя я бе проагитирала? Ако не беше я довела тя, той нямаше да знае за нейното съществуване и тя би си останала едно глезено аристократично момиче... Впрочем Ясна никак не е глезена. Възпитана е добре и благородството ѝ се доказваше чрез всяка нейна дума и жест.

А защо е била възпитана добре? Защото винаги е била материално осигурена, никога не е бивала лишавана от нищо. И наистина, отстъпчива е, но навярно това пак се дължи на условията, в които е живяла. А неговите другарки във фабриките и работилниците наистина нямат това благородство и финес, защото къде са живели те? В мизерни схлупени къщи, из сутерени и тавани. Израсли са по улиците и са изживели своята младост във фабриките. А ако бяха материално добре, ако бяха имали светли, хубави стаи и възможност да четат, да получат образование, те щяха да са съвсем други. Лицата им нямаше да са удължени от напрежение и чергите им нямаше да са изопнати, нямаше да имат груб и остър израз. Целите те са израз на суровия живот, който водят от люлката до гроба. А това така не може да продължава, не! Всички са хора и всички трябва да имат условия за напредък и култура. Тези рано приведени момичета, как иска той да ги изправи, да им даде всичките най-добри условия, за да могат да се радват на хубав и спокоен живот...

Но чудно е защо той не обикна нито едно от тях? Може би защото майка му е произхождала от стар благороден род или защото Ясна беше идеалистка по душа и бе готова като него да работи за народа? Ако би приел за другарка в живота си едно от момичетата, които бе познавал дотогава, той не би се отказал от работата, която му даваше възможност да ходи по селата, не би се старал, въпреки волята си, да лъска хубаво обувките си, не би си слагал вратовръзка. Всичките тези дивотии ги вършеше сега само заради Ясна. И поне да знаеше защо!? А просто Николай така искаше – когато нейните очи се спрат на него, те да се зарадват. Ако бе обикнал едно от момичетата, свикнало на мизерия и несгоди, той би обикалял с него селата и не би се грижел дали то ще настине, дали ще са му мокри краката, дали е леко облечено, защото то щеше да бъде калено. А сега той никога не може да отиде на село с Ясна. Где ще спи тя най-напред? Съвсем е невъзможно онези груби селски черги да ѝ бъдат постелки и завивки. И после, всички селски младежи ще зяпнат в нея и няма да чуят дума от това, което

им говори. Не беше ли се случило така, когато бяха дошли у тях няколко селски момчета и когато неочаквано дойде тя: всички със зяпнали уста я гледаха и той трябваше три пъти да повтори поръчката, защото се оказа, че те не го бяха чули и разбрали от първия път. И тогава ако Ясна не бе го погледнала и ако леко и незабелязано не бе преминала усмивка в очите ѝ, която я правеше така мила, той би кипнал, би креснал на момчетата. Но тогава Николай също само се усмихна, тупна единия леко по рамото и повтори отново поръчката. А след това момчето го запита:

– Тази другарка от нашите ли е?

– Да – отговори той, но на него самия му се стори, че Ясна е направена от друго тесто и никога, никога няма да бъде това, което е той, което са другите като него. Тя може да бъде по-добра идейна другарка, по-добре или по-лошо разбираща идейните въпроси, но никога нямаше да бъде като тях... А все пак той трябваше да я догони в това, в което тя беше по-напред... Затова, когато нямаше среща с Ясна или друга бърза работа, Николай се връщаше от работа вкъщи, затваряше се в стаята си да чете или да записва мислите, които се раждаха в съзнанието му.

Другарите му мислеха, че Николай е почнал да ги отбягва, а сестра му хвърляше всичката вина върху Ясна. Тя беше виновна за всичко – откакто се появи това момиче, брат ѝ си изгуби ума. Побърка се това момче – чете и пише до късно през нощта; не вижда, че е заприличал на сянка, кой знае какво го мъчи... Напразно Катя я уверяваше, че Ясна е добро, интелигентно момиче, че помага на всички ученички от класа, че често пъти е готова тя да пострада, вместо някоя провинила се тяхна другарка. Не, сестра ѝ не можеше да повярва – тя виждаше и заключаваше по състоянието на брат си. Где е ведрият му поглед? Наистина, по едно време Николай беше станал много добър, но това бе за кратко време. После той стана много по-затворен, отколкото е бил преди, и главно, не говореше почти с никого вкъщи. За прости ли ги смяташе, за какви? По-рано играеше с децата, милваше ги, купуваше им по нещо, а сега, когато

понечваха да влязат в стаята му, те веднага си излизаха – той четеше и не трябваше да го смуцават. Когато самата Ирина отиваше за малко при него, чувстваше как Николай нетърпеливо чакаше тя да излезе. Само когато при него отиваше Ясна, той ставаше друг – тогава нямаше да чете, нямаше да пише, винаги му се струваше, че тя малко е стояла. Ирина разбираше, че брат ѝ бе обикнал това момиче, но как така пък цял свят да не съществува за него, освен Ясна – не можеше да проумее. Някога, спомняше си тя, когато се обичаха с Найдено, отиваха на вечеринки, събираха се с приятели, ходеха с компания на кино и всичко беше весело, хубаво. А това какво беше?! Когато Ясна биваше при Николай и дойдеше някой негов другар, той предпочиташе навън, на студеното да говори с него по два часа, отколкото да го покани, както по-напред, в стаята си. И Ирина биваше принудена да ги повика в кухнята при нея, защото се боеше, че Николай ще се простуди. А Ясна какво прави в това време в стаята му? Чете или пише. Веднъж, като бе повикала брат си и приятелите му в кухнята, Ирина излезе полека и си нарече за нещо да влезе в стаята на Николай. Ясна трепна и каза:

– Ах, вие ли сте?

– Да, аз съм. Дойдох за дрехата на Николай, че ще настине да приказва по два часа в коридора... А вие какво правите?

– Преписвам една статия на Николай.

Ирина стисна зъби и нищо не каза. Стана ѝ болно. По-рано Николай, каквото и да напишеше, ще ѝ го прочете и тя се радваше, макар и всичко да не разбираше. А сега той има на кого да чете и дори има кой да му преписва нещата. Обсеби го това момиче, отдели го едва ли не от всички. Такава хубава работа напусна... И винаги, когато идваше от селата, донасяше по нещо. А сега, зароби се в тази фабрика, измъчи се. И заради кого? Пак заради нея... Нека на други да ги разправя, че искал по-добре да изучи машините, да изучел фабриките. Какво има да ги изучава, та нима не ги знае от дете? „Какво може да направи една

жена! – мислеше си Ирина. – Какво!“ Ще си разболееш очите от четене. Та малко ли знаеше и преди? Пръв е бил всякога във всичко. Та не му ли стига това знание? Ама Ясна знаела много – та тя какво има друго да прави, освен да чете?

В душата на Ирина се събираше негодувание срещу Ясна. И най-лошото беше, че от страна на Николай това не беше едно леко увлечение, а дълбоко и всеотдайно свързване... може би завинаги. Наистина, каква съдба! И защо ѝ е трябвало на Катя да я води на събранието? Та какво ли разбира тази госпожица от идеи, като е родена и отгледана всред охолство? Как ще разбере Ясна болките на народа, когато не я е боляло? И не се ли вижда колко е различна дори в деликатните ѝ обноси към децата, към Николай? Ех, разбира се, и към нея... Ирина би предпочела Ясна да е по-малко благородна, но да я чувства по-близка, по-родна, както чувства момичета от фабриката. Колко добри и хубави момичета имаше... И сигурно не една тайно е обичала брат ѝ... Но той дума не даваше да се изрече – на идеята щял да посвети живота си. Ето къде му била идеята, да се влюби в най-невъзможното момиче. Когато Ирина много леко му бе намекнала това, Николай я погледна с болка и рече:

– Ти си ми сестра и ме разбирай, не увеличавай болката на сърцето ми. Аз сам се разкъсвам от противоречия.

Тогавя тя, пред леко откренатата врата на душата му, видя страданията, които го измъчваха, и никога повече не му заговори за това. Жалеше го, но не можеше да не упреква Ясна и да не я намира виновна за всичко. И как да не я смята виновна?! По-рано Николай, като се върнеше от работа, отиваше при нея, разговаряше, споделяше идеите си, намеренията си, и Ирина се радваше на всичко, което той ѝ разказваше. А сега се чувстваше изолирана, изоставена. Наистина, тя си имаше съпруг, деца, нямаше защо да се интересува от работите на брат си, но въпреки това сянката по отношение на Ясна оставаше в душата ѝ.

При завършване на учебната година Ясна беше първа в класа и взе диплома с отличие. Родителите ѝ се радваха, близките ѝ честитяха, само тя се усмихваше с едва доловима усмивка. Мислеше си: мечтите сега ще се превърнат в дела. Тя ще бъде вече свободна да работи за идеите, които я вълнуваха, и да служи на този народ, всред който се бе родила. Като следва медицина и стане лекарка, ще отдаде всичките си сили и възможности за лекуването на измъчения народ.

По-рано мислеше да следва астрономия, но Николай я разубеди.

– Звездите знаят своя път и без нашата намеса – казваше ѝ той – и световната хармония няма да се промени, ако ние не знаем колко е по-голяма една звезда от друга. Животът на Земята ще си остане пак такъв, какъвто е, ако дори знаехме какво има на Слънцето и на Луната. Нека оставим небесата и помислим за Земята. Небесата са уредени, а на Земята са хаосът и безредието. Земята има нужда от нас и ние трябва да уредим колкото се може по-добре живота върху нея.

Ясна го слушаше и намираше, че в известни случаи Николай е реалист и гледа много трезво на нещата. Но понякога биваше такъв краен идеалист и се упреkwаше за неща, за които само един аскет от средните векове би се обвинявал. Наистина, той беше много различен от другите със своята честност, праволинейност и идеализъм. Но неговият идеализъм бе странно различен от идеализма на другите: минаваше границите на обикновения живот и навлизаше в някакъв свръхидеализъм. И оттам идваха неговите страдания, болки и терзания.

Една събота следобед Николай дойде при Ясна в много лошо настроение. Родителите ѝ почиваха и тя, като си тури пръста на устните, го помоли да влезе тихичко в нейната стая.

– Нямам много време – каза ѝ той, – дойдох да те повикам да отидем в планината.

– Кога?

– Сега, днес. Аз реших... Нали ти бе ми казала, че ще дойдеш, когато те повикам?

Ясна леко трепна. Очите ѝ се спряха върху него и го гледаха дълго. Чергите на лицето му бяха опнати, очите – измъчени. Ръцете, които бяха сплетени една в друга, сякаш бяха живи същества и се молеха. Тези напукани, издраскани от работа ръце говореха. От тях погледът ѝ отново мина нагоре и спря на хубавата му глава, изразяваща воля и устрем.

– Аз чакам – прошепна той. – Вярвам, че ти не си ми говорила само думи.

– Ще дойда – каза тя и очите ѝ го гледаха така хубаво, както никога.

Той се разкая за резките думи, които бе казал, и прошепна:

– Ще те пуснат ли да дойдеш с мен?

– Мисля, че те вече знаят, че все един ден трябва да ме пуснат. Татко разбира, а майка ме обича твърде много.

– Ако въпреки всичко не те пуснат?

– Ще дойда.

– Къде да те чакам?

– У вас.

– Колко време?

– Докато си приготвя раницата.

– Няма ли да се разкаеш някога?

– Никога.

– Знаеш, че аз не съм богат.

– Зная.

– Че служа на една идея, за която съм готов да жертвам всичко – живота си и теб.

– Зная.

– Че утре мога да бъда в затвора и да те оставя сама... незакриляна от никого, ако те отхвърлят родителите ти...

– Зная.

– Че можеш да споделиш съдбата ми в затвора и в смъртта?

– Зная.

– Животът, който ти поднасям, е много труден и пълен с опасности.

– Зная

– И въпреки това ти го приемаш?

– Да.

Чертите на Николай се изопнаха още повече, очите му горяха. В следния миг той само сви вежди и като каза: „Ще те чакам“, бързо излезе.

Ясна остана няколко минути неподвижна на каменната площадка, изпращаща го с поглед. Тя никога не бе си помисляла, че всичко ще стане точно така... Какво бе си мечтала като малко момиче? Бяла рокля, много цветя, много слънце, много радост... Родителите ѝ ще бъдат също щастливи с нейното щастие. А сега? А сега ѝ се стори, че поема кръст, който трябва да изнесе. Сега тя не тръгваше като обикновен човек, а като съработник, който отива да поеме от бремето на ближния си. И това бреме ще го носи с радост, защото обича повече от всичко на света този, който ѝ го поднася.

Тя се обърна, влезе в стаята си и приготви раницата си. От това, че влизаше в кухнята и ходеше насам-натам из къщата, родителите ѝ се събудиха. Майка ѝ стана и отиде в кухнята. Тогава Ясна отиде в спалнята и хвана ръката на баща си.

– Татко, ще отида с Николай в планината.

Тя усети как бащината ръка трепна в нейната, но гласът му остана спокоен.

– Кога, мое дете?

– Днес.

– Не е ли много късно?

– Утре е празник и той е свободен. Аз му обещах... Ти знаеш, че трябва да го изпълня.

– Само защото си му обещахала?

– Защото искам да изпълня обещанието си.

– Ясна, дете мое, ние сме говорили с тебе твърде много за него. Исках да те възпитам така, че да станеш преди всичко човек, сама да обмисляш нещата и сама да вземаш

решения за постъпките си, но аз никога не помислих, че ще приложиш така моя начин на възпитание. Аз няма да те отклоня от решението ти и от обещанието ти. През цялата тази година, в много безсънни нощи, мислех и разбрах, че е безполезно да те разубеждавам, защото ти си решила не само с ума си и със сърцето си, но с цялото си същество. И такава, каквата си, само животът може да ти покаже колко е верен пътят, който си избрала, но знай, аз съм ти баща и моето сърце, докато съм жив, ще бъде кът, в който всякога можеш да се приютиш. Ще бъдеш разбрана, но никога осъдена. Защото както бащата обича, дете мое, само Бог може да обича повече от него.

– Ясна – влезе майката в стаята, – за къде си приготвила тая раница?

– Ще отиде с компания в планината – отговори вместо нея бащата.

– И ти я пускаш по това време?

– Тя не е вече дете, тя е свободна гражданка и има право да отиде на разходка.

– А с кого ще отиде?

– Естествено, с хора, с които се разбира.

– Ти винаги ѝ даваш свобода повече, отколкото трябва, но гледай един ден да не се разкайваш за това.

– По-добре е да дадеш свобода, отколкото хората сами да си я извоюват и вземат. При първия случай ще имаш приятели, а при втория – неприятели... Слушай, Дафина – опита се бащата да се усмихне, – кое птиче е останало в гнездото, след като са му поникнали криле и се е научило да хвърка? Нима ти остана в майчино гнездо?

– Но по наше време не ставаха така нещата.

– Но по наше време нима имаше радио? Светът върви и се променя. Ако не вървим с новото в живота, той ще ни изхвърли като ненужни.

– Ти винаги така си разсъждавал с твоите философии, но аз не мисля, че Ясна ще е щастлива.

– Щастлива! – усмихна се бащата. – На Земята тя никога не може да бъде дълго време щастлива. А колкото се отнася

до отделни мигове, аз съм сигурен, че тя ще ги има, както ги имат всички хора. Достатъчно е да употреби разумно живота, който ѝ е даден да изживее на Земята.

– Все пак ти даваш прекалено много свобода на Ясна. Та тя е още дете.

– Не, никаква свобода не ѝ давам, уверявам те, никаква. Само тази е разликата, че сега тя ни казва, че ще отиде на планината, а иначе щеше да отиде, без да ни се обади.

Майката го гледа един миг, който Ясна използва да отиде в стаята си и да вземе раницата.

– Татко – аз съм готова, – извика му тя от коридора.

Бащата стана, облече се и отиде при нея.

– Татко, ти си толкова добър – прегърна го Ясна.

– Добър ли съм, дете мое?

– Най-добър от добрите – целуна го тя.

– Не зная дали е доброта, когато човек постъпва така, защото не би могъл да постъпи другояче. Добър ли е този, който при мисълта, че ще изгуби всичкото си богатство, постъпва така, че да може да запази поне една частица от него.

– Не говори така – галеше си тя лицето в неговото, – аз зная, че ти си добър.

В това време майката се показва на прага.

– Ясна – каза тя, – взе ли си достатъчно храна? Ами одеяло? Где ще спите, в хижа ли?

– Сигурно, майко – отговори тя и сложи раницата на гърба си с помощта на баща си.

– Взе ли повечко храна? – запита повторно майката.

– Взех, майко. Но да бързам, че ще закъснея.

– Много време ли ще бъдете там?

– Не зная точно.

– Какво да се прави – мислеше си майката – такъв е сега светът. Сами момичета, момчета, тръгват по планините... Господ да е с тях!

Изпратена до пътните врата от родителите си, Ясна им махна с ръка и затича към спирката да се качи на трамвая. „Бедният ми татко – мислеше си тя, – добрата ми майка! Да

взема повечко храна...“ Но в следния миг съзнанието ѝ се пренесе към този, който я чакаше. Не се ли забави много? Той ще се измъчи. И как този трамвай като че ли се влачи по улиците. Най-после тя слезе на крайната спирка и се втурна с все сила към къщата, където живееше Николай. Позвъни. Никой не излезе. Бутна вратата – беше отворена. Някаква тревога премина през сърцето ѝ, тя притича през коридора и без да чука, блъсна вратата на Николай. Последната се отвори и като го видя всред стаята, Ясна просия от радост: значи напразна беше тревогата ѝ.

– Ти дойде – тръгна към нея Николай.

– Да, дойдох.

– Другарко моя – прошепна той и стисна двете ѝ ръце, които тя му подаде.

* * *

Утринта беше най-прекрасната сутрин в живота на Ясна и денят – най-хубавият слънчев неделен ден. Планината беше вълшебна, небето – синьо, Слънцето – златно. Николай и Ясна стояха на канарите на висок скалист връх. Пред тях се разкриваха широки хоризонти и всичко приличаше на приказка.

– Страшно се измъчих вчера – говореше Николай, – знаех, уверен бях, че ще дойдеш, и въпреки това се боях...

– Сега вече не се боиш, нали? – усмихна се тя.

– Не, не зная. Може би пак се боя... Боя се, че е безкрайно хубаво да милвам косите ти, не знаех, че може да има толкова красота в една целувка и толкова музика в едно сърце, което тупти до твоето. Аз искам този ден никога да не свърши и ние никога да не слезем от планината...

– Ние никога няма да слезем от планината... – прошепна тихо Ясна.

Въпросът беше много мъчителен. Николай искаше Ясна да живее при него, а съзнаваше, че няма право на това – нямаше право да я лишава от добрите условия, в които живееше тя. Ясна беше готова на всичко, но трябваше ли да използва това, само за да бъде тя всеки миг при него?

Учебната година беше започнала. Ясна бе студентка по медицина, а Николай получи повишение във фабриката. Но това повишение беше твърде малко, за да може заплатата му да стигне за двамата с Ясна и да имат що-годе сносен живот.

Отначало той беше решил на всяка цена Ясна да живее при него. Щеше да си вземе квартира, защото му се струваше, че не би могъл и занапред да живее при сестра си. Беше отишъл при бащата на Ясна с твърдото решение да съобщи, че така не може да продължава и че Ясна ще остане занапред при него. В мисълта си очакваше, че бащата ще се противопостави, и Николай беше решил за нищо на света да не отстъпва. Представяше си как излизат с Ясна сърдити от бащината ѝ къща. Но за негова изненада той бе приет много любезно от майката, която пак не беше добре и се прибра в спалнята. А от бащата на Ясна той беше изслушан с внимание и учтивост. В един момент баща ѝ хвана ръката му, стисна я в двете си ръце и му каза:

– Разбирам те, обичаш я и аз никога няма да ти попреча тя да бъде при теб, макар че аз също много я обичам и когато я няма, къщата ми изглежда тъмна и пуста. Тогава като че ли Слънцето е престанало да грее, птичките са престанали да пеят. Тя е радостта в живота ми и светлина за очите ми. Но повтарям, въпреки това аз никога няма да застана помежду ви. Аз също някога като тебе обичах, обичах едно същество, не майка ѝ, а друга. И тя ме обичаше тъй, както Ясна сега обича теб, и беше готова, така ми казваше, да дойде с мене. Но се противопоставиха нейните родители и ни разделиха. Тогава аз бях без работа и те я омъжиха за един агроном, произхождащ от богато семейство. Една година след това

тя почина. Когато моята Ясна се роди, аз се заклех никога да не се противопоставям на нейния избор, когато порасне, колкото и мъка да ми коства това, колкото и да мисля, че изборът ще ѝ донесе много страдания...

Николай слушаше съсредоточен в себе си. Погледът му бе мрачен, тъжен.

– Прав сте – с болка заговори той, – изборът на Ясна не е подходящ. Аз съм човек, който се е заклел да служи на една идея и никога няма да престъпя клетвата си. Но вие сте толкова добър и благороден човек, може ли само защото сте били без работа да не ви позволят да се свържете с момичето, което ви е обичало?

– Ако страданията са ме научили на много неща, не зная дали това е благородство. Но трябва да ви кажа, че на младини бях много луд, много буен младеж. Обичах да пия и да пея. Когато бях трезв, пеех добре, но когато пиех, ставах необуздан, луд. Когато тя заболя, отказах се от пиенето... Има някои дефекти, които ние не ги забелязваме и не им се противопоставяме, дори когато е застрашено щастието ни. После всичко разбрах, но беше късно.

В това време влезе майката.

– Дафина – обърна се към нея бащата, – Николай мисли, че е време Ясна да отиде в неговия дом.

Двамата мъже видяха как майката трепна и изведнъж пребледня. После привлече един стол близо до тях и като седна, заговори с развълнуван глас.

– Ясна е единственото наше дете. Ние не сме много богати хора, но все пак това, което имаме, ще бъде само на нея. Не е ли по-добре Николай да дойде при нас да живее, след като се венчаят? Ясна е птичката, която пее от сутрин до вечер и весели дома ни. Николай би могъл да ни подари тази радост да я виждаме, докато склопим завинаги очи. А той ще ни бъде като роден син...

Странното бе, че Дафина никога не говореше направо на Николай, а винаги в трето лице. Неведнъж, когато биваше сама със съпруга си, тя му казваше, че Николай ще донесе много страдания на нейното дете и затова не можеше да го приеме.

Когато майката спря, за да си поеме дъх, бащата се обърна към Николай, за да види отговора по лицето му и да чуе думите му.

– Не – каза той, – аз не мога да дойда във вашия дом. Вие знаете, че служа на една идея и тази идея ми повелява да споделям суровия живот на моите идейни другари. Защото какво ще кажат утре те, когато ме видят в богата, пълна с удобства къща? Не! Аз направих вече едно отстъпление от моя път – когато обикнах вашата дъщеря.

Майката и бащата се погледнаха учудени един друг.

– Не искам да ме разберете криво – започна Николай, – не е нейна вината, че я обикнах, нито ваша, а само на моето сърце, което я обича повече от всичко на Земята. И заради нея аз престъпих един обет – да не се свързвам с никоя жена, за да отдам силите и живота си в служба на една идея, за един настрадал се народ. Престъпих го, защото не можех без нея. Но без вашата къща мога и без всичките богатства на Земята мога. И също трябва да ви кажа, че не искам никакъв поп да ни пее и да ме свързва с Ясна. Аз съм се свързал вече с нея, и то така силно, че да разкъсам тази връзка, значи да разкъсам самото си сърце. Никакво попско мърморене не може да ме накара по-силно да обичам Ясна.

В очите на бащата проблесна светлина, а майката се присви като под удар.

– За Бога, Венелине – обърна се тя към съпруга си, – чуваш ли го какво говори? Ясна да живее с него, без да се венчае! Ясна, моето свидно дете, Ясна, която като ясна звезда е греела на гърдите ми толкова години, да отиде в чужд дом без Божията благословия... Така, както животните отиват...

– Този Бог, в когото вие вярвате, може да ни е благословил вече.

– Как така благословил? – учуди се майката. – Да не би да сте се венчали тайно?

– Не, нито дори съм имал намерение да сторя това. Но нима само чрез попските уста идва това благословение?

– А чрез кои други? – запита го майката, стискаща стола, цяла трепереща.

– Чрез тези на планината, на цветята, на цялата природа.

– Ах, детето ми, отиде хубавото ми дете – заплака майката.

– Остави – започна меко бащата, – това не е най-голямото зло.

– Кое? – запита майката.

– Че не са венчани.

– И ти – погледна го майката, като енергично повдигна обляното си в сълзи лице – и ти си с него, защото си мъж. Защото вие, всички мъже сте еднакви. Вие сте скитници в живота, които минават през градините, и искате да си късате от всеки плод безнаказано, безотговорно... като говорите всякога за любов. А каква е вашата любов? Желания, само желания... И когато тези желания се задоволят или пък изчезнат, заедно с тях изчезва и вашата любов... И тогава остават на кръстопътищата девойки – цял живот да носят черната следа на вашата любов... Така те стават убийци на своите деца, оставени им от вас в момента на вашите обещания и клетви за обич за цял живот. Така деца премръзват, подхвърлени от излъгани момичета... Не, жената носи от векове, не – от хилядолетия носи опитността за нетрайността на мъжките чувства и затова е създаден бракът... Когато мъжът забрави своите обещания, законът да му ги напомни...

– Не – заговори мрачно Николай, – този закон никога не може да застави нечие сърце да обича жена си повече. Днес това е налице. Колко от днешните бракове имат щастлив живот? Разводите какво говорят, а и адският живот, който водят толкова много венчани семейства?

– Но все пак майката има едно леговище, където да роди своите деца.

– Ние няма да имаме деца – процеди през зъби Николай.

– Защо?

– Защото времето ни ще бъде загълнено с работа.

– Но тогава какво семейство ще бъдете вие?

– Ще бъдем другари, които си помагат в трудния път на живота. И обичта, която ще имаме един към друг, ще прави този живот по-малко труден.

Майката гледа няколко минути Николай с поглед, който като че ли преминаваше през него, и виждаше нещо далечно, много далечно, и като въздъхна дълбоко, заговори с нов, странно проникновен глас.

– Ясна е дете, расло като цвете в стъклена градина, обградена от топли и нежни грижи, а той иска да я изнесе под дъждове и бури. Помни – обърна се тя към съпруга си, – и друг път съм ти го казвала – този човек ще донесе много страдания на нашето дете, без то да ги е заслужило. Затова ли я родих, затова ли я пазих до сърцето си през всичките тези години – продължи майката с още по-голяма болка. – Затова ли бдях ден и нощ над нея? Затова ли се събуждах нощем да чуя дишането ѝ, за да разбера дали е добре и да не би презсън да я е заболяло нещо? Затова ли ръката ми по цели нощи е стояла над завивката, винаги готова да я завие, ако тя се е отвила? За да чуя един ден, когато тя вече е пораснала, когато е станала по-умна от всичките си другарки, че тя ще живее с едного невенчана... и да я посочват жените с пръст и да я наричат „незаконната“? А аз как ще се изправа в църквата пред Бога и как ще Го погледна? Какво ще Му отговоря, когато ме попита: „Где е детето ти, което ти дадох? И защо това дете не дойде в Божия храм и не получи благословението Ми?“. И как ще мина по улицата, и как ще срещна познатите и какво ще им отговоря, когато ме запитат: „Где е Ясна?“.

– Вие, мъжете, сте сурови – избухна с друг тон тя – егоисти, обичате само себе си и сте готови да стъпчете крехкото, нежно цвете. И ти, Венелине, бащата на нашата хубава Ясна, и ти си съгласен с него, аз виждам това, защото и ти си мъж и не можеш да разбереш, че това дете ще страда, много ще страда...

Изведнъж тя се разплака и излезе от стаята.

– Тя напоследък е все болнава – заговори бащата, – нерви. Пък и винаги е била с деликатно здраве. Но все пак,

тя донякъде има право: ние, мъжете, никога не можем да гарантираме дълготрайността на нашите чувства.

– Но нима бракът може да ги гарантира?

– Той все пак създава едно чувство на отговорност и задължение.

– Пред кого?

– Естествено, пред себе си и пред обществото.

– Това човек може да го има и без венчаването.

– Но все пак бракът... по закон... е една връзка между мъжа и жената.

– Вярно, когато мъжът и жената се свързват по сметка... и когато обичта липсва.

Вратата се отвори и влезе Ясна, съвсем пребледняла.

– Татко, мама припадна.

– Пак ли? – запита той и бързо излезе след Ясна, но след две-три минути се върна при Николай и каза:

– Моля те, иди и повикай бързо лекар.

– Кой? – запита Николай, вземайки шапката си.

Николай излезе бързо и когато се върна след малко с лекар, първото нещо, което видя, бяха очите на Ясна, пълни със сълзи, а после – майката, бледа като мъртва, лежаща неподвижно на леглото. Съпругът ѝ разтриваше челото ѝ, а Ясна държеше лявата ѝ ръка. При влизането на лекаря двамата се отдръгнаха и му сториха място до нея. Той хвана ръката ѝ, опита пулса и извади прибора, за да ѝ сложи инжекция.

– Много е слабо сърцето ѝ – заговори той, след като бе ѝ сложил инжекцията. – Трябва да избягва всякакво вълнение. Иначе... – и той не се доизказа.

От очите на Ясна отново бликнаха сълзи.

Лекарят поиска малко вода и разтри леко Дафина зад ушите и по челото. След малко тя дълбоко въздъхна и простена. От затворените ѝ очи почнаха да се стичат по бузите сълзи и най-после устните ѝ потрепераха и прошепнаха: „Ясна, детето ми, чедото ми, милото ми чедо“ – и тя захлипа с глас.

– Тя още не е в съзнание – каза лекарят, – но сълзите ще

я облекчат и тя ще заспи. Няма никаква опасност. Когато се събуди, гледайте да не се тревожи за нищо.

Лекарят стана да си отива.

– Няма ли да поостанете още? – запита го бащата.

– Не, от инжекцията тя ще се успокои и ще заспи. Няма никаква опасност.

– Но ако случайно положението ѝ се влоши? – запита тревожно Ясна.

Лекарят вдигна главата си и спря по-дълго време поглед върху нея. После каза:

– Ако се влоши, нещо, което мисля, че няма да стане, повикайте ме – и той си подаде картичката.

Бащата я пое и като прочете улицата и номера, каза:

– Значи вие сте този лекар, който отскоро е дошъл на нашата улица.

– Да – кимна с глава. – Госпожицата е ваша...

– Дъщеря.

Очите на лекаря се спряха върху Николай, като че питаха: „А господинът?“.

– Той е годеник на дъщеря ми – каза бащата.

Лекарят се сбогува и когато се ръкува с Ясна, на Николай му се стори, че той задържа един миг повече ръката ѝ. И за първи път някаква непозната дотогава болка докосна сърцето му. Затова той предложи, след като изпрати лекаря до пътната врата, да остане и заедно с Ясна да бди за майката... и ако стане нужда, да повика доктора.

Дафина полека-полека притихна и заспа. Тогава Николай предложи на Ясна да си легне, а той с бащата останаха будни до полунощ. След това и двамата легнаха облечени на съседното легло с мисъл само така, да си починат, но заспаха след кратък, затихващ разговор.

Когато Венелин заспиваше, си мислеше: „Ако ми бе син, нали така бих спал с него“.

А Николай си мислеше: „Този човек ме разбира по-добре, отколкото би ме разбрал родният ми баща...“.

Когато на сутринта Ясна влезе тихичко през вратата, която беше оставена отворена, тя ги видя тримата в двете легла и сърцето ѝ преля в обич към тях. Ето, така би искала

да ги вижда през целия си живот. Но... за съжаление, те можеха да бъдат така заедно само когато спят. Само да отвореше очите си, Николай веднага щеше да стане чужд и далечен. Майката щеше да затвори сърцето си – не искаше да го приеме. Оставаше само бащата – като мост между двете страни...

Тя стоя така един миг, после се приближи до леглото, надвеси се над Николай и лекичко го целуна по челото. Той прошава и отвори очи. Ясна си сложи пръста на устните в знак да мълчи, а Николай я гледаше учудено, неможеш да разбере где е и защо Ясна е при него. После се сети и като погледна към спящите родители, направи ѝ знак да се наведе, като посочи устните си. Ясна се наведе и го целуна. В същия момент се пробуди бащата. Ясна поруменя, но той се усмихна и каза:

– Сутрешен поздрав, това е добре.

После, като погледна жена си, рече:

– Майка ти още спи. Аз ще остана още малко при нея, а ти, Николай, стани, защото нали ще ходиш на работа? Ясна ще ти приготви закуска.

В душата на Николай се разля никога непрехивяно приятно чувство... Ясна да му приготви закуска – това бе вълшебна забавка.

И той, като стана колкото се може по-тихо, последва Ясна в кухнята.

– Този доктор снощи ме ядоса – каза Николай, като си избърсваше лицето.

– Защо?

– Гледа те, като да не е виждал човек, а се ръкува с теб два часа.

– Така ли? Не съм забелязала.

– Но аз добре забелязах... и негова милост трябва да внимава.

– Не е виновен човекът – пошегува се тя, – ти го доведе.

– Да, човек винаги сам си води белята... А моята добра съпруга не иска ли да ме целуне, като съм се измил?

– А моят добър съпруг не иска ли да ме поздрави за закуската?

– О, с най-голямо удоволствие – и двамата се целунаха.

– Ето, сега сме венчани, нали – запита той, като я гледаше с радост.

Тя го гледаше неразбираща.

– Ами много ясно, драга, всяка наша целувка ни свързва все по-силно и по-силно. А нали майка ти иска да сме свързани? Кажй ѝ, че попът и да би желал, не би могъл да ме свърже с тебе, ако аз сам не бях се свързал с невидими синджири за теб.

– Съжаляваш ли? – питаха го блестящите очи на Ясна.

– О, много, много, защото ти си виновна да съм толкова щастлив, когато съм с тебе.

– Ясна! – чу се гласът на бащата от коридора.

– Да, татко – изтича Ясна. След малко се върна и наля чаша гореща вода.

– Какви невъзможни егоисти сме ние с теб – заговори Николай, – майка ти е болна, а ние сме щастливи.

Ясна вдигна очите си от пълната чаша и погледна Николай с поглед надете, което наистина се чувствавиновно, загдето в душата му прелива толкова много радост.

– Тя е вече по-добре – каза като за оправдание Ясна.

Николай се засмя и когато тя излезе, той си каза: „Скъпа, чиста другарко, дано никога не забравя днешния ти поглед...“.

Вечерта след работа Николай пак отиде при Ясна и първият му въпрос беше дали е идвал докторът. През целия ден бе прекарал много неспокойно – все му се струваше, че докторът бе погледнал Ясна малко по-особено и че бе задържал ръката ѝ повече, отколкото трябва.

– Да, идвал е – каза му Ясна, – отивал тук някъде наблизко и се отбил да види мама.

– Вие ли го извикахте?

– Не.

– Но за какъв дявол е идвал тогава – викна Николай по-високо.

Очите на Ясна го гледаха открити, хубави, учудени.

– Още снощи му се струвало – загори му тя тихо, – че е трябвало да остане още малко, докато мама престане да плаче и заспи. Но прибързал, имал някаква работа, затова минал тази сутрин.

– Ти къде беше?

– За мляко.

– А стоял ли е много?

– Не. Веднага си е отишъл, като видял, че мама е по-добре. Но Николай, защо е този разпит?

– Слушай, Ясна – приближи се до нея той, като влязоха в стаята ѝ, – аз не съм се усъмнил в тебе, но страшно се нервирам от дързостта на тия разглежени от живота мамини синове. А знаеш ли какво си ти за мене? Знаеш ли? – и той я обгърна с треперещите си ръце. – Ти си повече от самия ми живот. Ти не знаеш колко много те обичам. Целия ден съм го прекарал в тревога. А искам да съм спокоен... Трябва да съм спокоен, за да работя.

– Нима съм направила нещо, за да си неспокоен?

– Не, но ето, аз знаех, че той ще дойде. И наистина е дошъл...

– Аз мога никога да не погледна този човек, даже и ако го срещна. Кажй и аз ще го направя.

– Не, това не искам!

Чертите на лицето на Николай бяха изопнати, погледът му – измъчен. Косите му бяха разрошени както винаги, когато е бивал измъчен. Ясна протегна ръка и замилва челото му, косите му, а устните му ѝ зашепнаха съвсем тихичко такива нежни думи, каквито тя никога не смееше да каже високо.

– Седни – посочи му тя дивана.

– И ти седни.

Седнаха и двамата. Николай сложи главата си на гърдите ѝ като малко дете, прегърна я, като шепнеше:

– Аз не знаех, че човек може така безумно да обича, не знаех, че любовта може да бъде най-голямото щастие и най-изгарящата мъка. Ясна, обеща ми, че никога няма да ме

оставиш. Иначе... не зная какво би станало, иначе навярно не бих останал жив...

– Добре – прошепна Ясна, милвайки косите му.

– Разбра ли, никога, никога...

– Дотогава, докато ти искаш.

– О, аз ще искам да си до мен през всичките дни на живота ми, до последния ми дъх.

– И аз това искам.

Здрачът постепенно забулваше стаята, а те стояха така безмълвни, прегърнати. Постепенно Николай се успокои, нервният трепет по тялото му притихна. По коридора се чува стъпки.

– Аз не знаех, че човек може да бъде толкова щастлив – изправи се Николай.

– Ще си отиваш ли?

– Трябва.

– Остани за вечеря.

– Но после ми е страшно тежко да се връщам сам.

– Ако искаш, остани тук, има място. Татко не би имал нищо против.

– Не, аз искам ти да дойдеш, отдавна те чакам.

– Щом на мама ѝ стане по-добре, ще дойда.

– Добре. Аз намерих квартира.

– Така ли? Кога ще се преместиш?

– Утре.

– Аз ще дойда да подредя стаята.

От очите на Николай бликна светлина.

В коридора ги срещна бащата на Ясна.

– Къде? – попита той.

– Отивам си.

– Остани за вечеря. Ясна не те ли покани?

– Покани ме, но имам работа.

– Неотложна?

– Съвсем... Ще се премествам в нова квартира.

– Не е ли добра стаята при сестра ти?

– Малка е и не е толкова светла. Сега намерих по-голяма, с южни прозорци... – и той погледна Ясна, чиито очи го

гледаха като две светли звезди. Бащата видя погледите на двамата, кимна леко на Николай и с приведена глава тръгна към стаята на жена си. Той бе разбрал: Ясна вече е гостенка в техния дом.

* * *

На другия ден Ясна отиде в уречения час в новата квартира на Николай. Тя беше почти съвсем на края на града. Кварталът имаше вид на провинциално селище, разположено върху хълмиста местност. Дворовете бяха големи, с много овощни дървета и цветя, но вече клюмнали, осланени. Ясна си помисли, че тук навярно напролет е много красиво, когато нацъфтят дърветата и цветята. Потърси звънец на пътната врата, на която беше написан номерът, но такъв нямаше. Почука по-силно – никой не излезе. Тогава тя отвори вратата, премина по пътека, постлана с плочи, и похлопа на вратата на къщата. Бе нова, неизмазана отвън, не много голяма, но спретната и много симпатична. Вратата на таванската стая излизаше на балкона.

В това време погледът на Ясна попадна на един от прозорците и тя видя три детски глави, залепени за стъклото. Двете бяха момченца, навярно на 5 и 7 години, а най-малкото – момиченце към две и половина или три години. То цялото бе омацано с нещо черно край устата, може би от шоколад или мармалад, затова изглеждаше много комично. Косичките му бяха съвсем руси и сплъстени. Очите – сини, смеещи се. Ясна приближи до прозореца и каза да дойде майка им, да отвори.

– Мама я няма – каза най-голямото, много красиво дете, с кафяви очи и дълги извити клепки.

– Къде е?

– На работа.

– А вие сами ли сте?

– С баба, но тя отиде за хляб.

- Вие ли давате една стая под наем?
 - На чичо Николай ли?
 - Да.
 - Ние... мама...
 - Той не е ли идвал още?
 - Не е. Ааа, ето, баба иде.
- Ясна се обърна и видя стара прегърбена бабичка.
- Добър ден – поздрави я Ясна.
 - Дал Бог добро – отвърна бабичката и погледна Ясна, като да искаше да разбере кое е това момиче и за какво е дошло.
 - У вас е наел квартира Николай, нали? – запитва Ясна.
 - У нас зер.
 - И не е ли идвал още да донесе багажа си?
 - Трябва да не е. То ключът си е у него, когато го донесе, ще си влезе.
 - А вие не сте ли го видели?
 - Не съм, то децата не стоят мирно и дип не се чува, но ако беше дошъл, щеше да се обади на децата.
 - Но като минава оттук, бихте го видели...
 - Не, има друг вход, изотзад. Оттам направо се влиза в неговата стая и на таванчето.
- Ясна веднага заобиколи, изкачи няколкото каменни стъпала и почука на вратата. Никой не се обади. Натисна бравата – заключена. Тя се върна към главния вход.
- Ти него ли търсиш? – попита бабичката.
 - Да, каза, че ще се пренесе днеска.
 - Може, ама го няма още.
 - Нищо, ще почакам малко.
 - Ако искаш, ела вътре, че духа вятър.
- Ясна мислеше да почака вън, но отново видя трите детски глави на прозореца. Най-малкото се усмихваше с хубавите си сини очи и тя тръгна след старата жена.
- Стаята беше голяма, но бедно мебелирана. Децата се втурнаха към баба си, но се засрашиха от Ясна и отстъпиха настрана, а малкото се скри зад полата на баба си.
- Де, Зоре, не се срами, Зоре – погали я баба ѝ по

главичката, – не си дип от срамежливите. Ела кажи на лелката „добре дошла“, че тя ще ти даде бонбонче.

Малката надникна с измацаното си лице иззад роклята на баба си. Очите ѝ се усмихнаха като чисто небе и тя пак скри главата си.

– Много е срамежлива – обърна се Ясна към голямото момченце.

– Ами, срамежлива. Срамежлива е отначало, а после не можеш се отърва от нея.

– О, такава ли е?

– Такава, ами. Мама се чуди на кого прилича. За един час и готово.

– Какво? – запита Ясна.

– Запознава се и после не мож я отмахна.

– Виж ти каква била – каза нарочно сериозно Ясна.

– Точно такава. И никак не се срами да иска. Мама ѝ казва, че е момиче и че е срамота, но тя не иска и да знае. Сяда по коленете на гостите.

– Виж ти!

– Да, такава е. Мама казва, че Миланчо по бил за момиче, отколкото Зорка.

Ясна се обърна и видя другото дете, седнало на малко столче, гледащо с особен, унесен поглед. Като срещна погледа на Ясна, то се засрами и обърна главичката си. В това време малката синеока, изцапана Зора надничаше със смеещите си очи иззад баба си и проявяваше първите признаци на пресрамване.

– Чакай баба да те измие – заговори гальовно баба ѝ, – че тая лелка няма да те хареса. Ще каже, кое ли е това мръсно дете? Пък и мама като се върне, няма да те познае...

В това време голямото момченце се беше качило на миндерчето край прозореца и гледаше през него.

– Как се казваш? – запита го Ясна.

– Гошо.

– Много хубаво име имаш, а и ти си хубав.

– Чичо Николай идеее! – извика неочаквано то.

Ясна бързо стана и отиде до прозореца. Наистина

Николай идваше с една каруца с платформа, натоварена с багаж. Гошко беше скочил от миндерчето и отърча на двора. Ясна поиска да направи същото, но Николай ѝ се видя мрачен, замислен. За какво ли? Стана ѝ жал. Този човек бе толкова изстрадал, откакто я срещна! Не беше ли по-добре да не бе го срещала никога? Тя видя как малкият Гошо се втурна насреща му. След малко чу гласа на Николай в коридора:

– Къде е?

В следния миг той бе в стаята.

– Ясна, ти си дошла! – просияха очите му.

– Да, може би много рано.

– Какво ти е? – запита го тя.

– На мен ли? Нищо!

Ясна не го запита повече, но някаква сянка премина в душата ѝ.

– Много съм уморен – каза той и седна.

Но в следния миг му дойде на ума за багажа и скочи. В това време се чу гласът на каруцаря. Питаше къде да снесе багажа.

– Ще дойдеш ли да го приберем вътре? – обърна се той към Ясна.

– О, да! – тръгна тя след него.

Багажът се оказа по-малко, отколкото изглеждаше на платформата. Внесоха го в стаята. Николай затвори вратата и привлече Ясна към себе си.

– Какво ти е? – запита той, приближил лицето си до нейното.

– Нищо.

– Не крий, аз виждам. Кажу ми, какво ти е?

– Каквото и на тебе.

– Аз имах неприятности със сестра ми. А ти?

– А аз нищо... Само ми стана много жал, като те видях измъчен.

– Наистина ли?

– Наистина.

– Ясна – заговори той с проникновен глас, като хвана двете ѝ ръце, – обеща ми пред започващия наш живот, че

ще ми бъдеш вярна. Ето, заради тебе направих това, което заради никого не бих направил. Оттеглих се от сестра си, която се е грижила за мен от дете, престъпих толкова мои принципи и съм готов живота си да дам за тебе. А от теб искам само едно – да ме обичаш... Искаш ли?

– Николай, ако ти жалиш за всичко, което си оставил, по-добре да не го оставяш. Аз не искам да бъда преграда между теб и това, което ти обичаш, или на това, на което ти служиш. Аз бих живяла с теб навсякъде, където ти би искал... и в къщата при сестра ти. Не бих искала тя да каже, че ти си я изоставил заради мене. Всякога, когато ти споменаваш какво си оставил заради мене, ми е болно. Аз не искам да бъдеш неверен на себе си. Аз мога да те обичам и отдалече, както те обичах и преди да знаеш ти.

– Там е всичкото, Ясна, аз не мога да те обичам отдалече, а искам да си по-близко и по-близко до мен. Понякога искам да те скрия в самата си душа, в самото си сърце и там да си само за мен, да ти се радвам само аз. Тогава може би бих бил спокоен, че твоите очи не ще се спират на никого друго.

– Николай, защо ставаш дете? Очите се спират винаги върху този, когото обичат, независимо дали той е при тях, или не.

– А къде се спират твоите очи?

– Върху теб.

– Добре – развесели се Николай, – ето виж, тук сме в нашия дом, така ли?

– Щом ти казваш – така е.

– А ти искаш ли да е така?

– Щом съм тук!

– Ще си отидем ли днес?

– Не!

Очите на Николай просветнаха в светлина.

– Ясна, боя се от голямото щастие, което ми даряваш...

* * *

Майката на Ясна ту ставаше от леглото и здравето ѝ се подобряваше, ту отведнъж заболяваше отново. В такива

случаи Ясна не се отделяше от нея и я обграждаше с грижи и внимание. Но в същото време мисълта ѝ летеше към небоядисаната още къща на края града, а сърцето ѝ искаше да отгатне какво прави Николай. Той много пъти ѝ бе казал, че стаята му се вижда пуста и празна без нея и в такива случаи излиза да се среща с приятели... Знаеше с какви приятели и за какво се среща и се боеше. Времената не бяха добри за идейните хора и мисълта да не се случи нещо с него я караше да потреперва.

Майка ѝ, подпряна на възглавниците на леглото, я гледеше продължително, без да снесе поглед от нея.

– Ясне – заговаряше ѝ тя, – аз няма да остана дълго време на Земята и не жала за себе си, но за тебе. Защо те родих тъкмо такава, каквата си, вече много добре зная. Все пак си мисля: да бе приличала поне малко на мене, но и такава, каквата са те изпратили при мен, сърцето ми не престава да те облива с обичта си. Понякога си мисля: какъв трябва да бъде човек, за да бъде щастлив? Ако беше като мене, би ли била щастлива? Пак не. Казвала съм ти – имах сърце, отзивчиво за всяка скръб, никога не помислях за личната си радост и щастие...

– Като мене ли? – запита Ясна...

– Не, не, остави... говоря за баща ти... Когато го срещнах, видях, че е нещастен, страдащ... Стана ми жал за него и свързах съдбата си с неговата, без да го попитам за какво страда... Знаеш, казвала съм ти – бях сираче, без майка и баща... и не знаех, че основата на брака е любовта. Роднините ми, при които живеех, ми казваха, че любовта идва с времето; баща ти бил чиновник, хубав... А аз си мислех: ще превърне скръбта ми в радост. Но се излъгах. Още в първите дни на нашата женитба той ми заговори за онази, която е обичал. Стояли сме до късно през нощта и той ми разказваше как най-напред я е видял, как я е обикнал от първия миг... След това – за срещите им, изпълнени с обич, с красота. Аз слушах, слушах и в гърлото ми се събираха сълзи, които преглъщах, преди да са стигнали до очите ми. И когато той през нощта заспиваше, аз плачех с часове. Тогава разбрах

колко много иска човек да бъде обичан... А тогава бях на 19 години. Баща ти винаги беше много внимателен, нежен, никога не ми е казал обидна дума. Но в тази равномерна, ласкава нежност аз виждах съзнателно добрата му обхода, а не изблика на любовта. И понякога съм искала той да е строг, остър, както съм чувала за други хора, но после да бъде двойно по-нежен, ласкав... Когато те носех в себе си, аз знаех, че си момиче. И исках ти да получиш щастието, което аз никога не можах да имам.

– Аз имам това щастие, майко.

– Да, сега, но после... Но Земята е училище... Така казва Един... и човек получава различни уроци. А сега ти говоря така, по обикновеному... и ми се иска, преди да си отида, да отворя малко пазвата си и да видиш какво съм таила през всичките години. Мисля, че ще ми поолекне от това... Или може би не... Но когато ти ще минаваш през трудности, да знаеш, че и аз съм ги минала преди тебе, макар и да са били различни, както ти самата си различна от мене... Понякога ми е било мъчно – аз обичах и двама ви – и теб, и баща ти, а останах сама. Но не това исках да ти кажа, а това, че напоследък, може би от болестта ми, се отварят някакви нови за мен очи... и виждам страданията, през които ще минеш ти... О, да можех да ги отнема! Ако можех да взема и твоето страдание... Но дотогава има още време... Може би „оттам“ да измоля...

Ясна потръпваше. Донякъде майка ѝ говореше трезво, разумно, но после... Навярно това се дължеше на болестта ѝ...

– Ясна – заговорваше отново майка ѝ, – колко малко съм разбирала живота. Аз те оставях свободна. Или не... аз не те оставях свободна, но винаги чувствах, че не мога, че съм твърде слаба да упражня каквото и да е влияние над тебе. Защо беше така? Сега знам... откриват ми, но по-рано не знаех... И едничкото нещо, което можех да правя, е било да те обичам... толкова много, без ти да подозираш това! Не, недей протестира, не казвай, че си знаела... иначе ти би била друга. Ти си близка с баща си, не ти се сърдя за това,

но жая, че бях така слаба и нищо не направих за твоята душа. Никога не ти говорих за Бога, а е трябвало да сторя това. Сега ти ще останеш сама... Баща ти няма да е винаги с тебе. Ще останеш като млад стрък, съвсем сама, без опора, без стълб в живота... Ето, това виждам сега... Това е моят грях, който аз самата не мога да си простя. Аз не ти показах Единствения стълб, в който в най-трудните моменти на живота си можеш да се опреш. Ти ще си по-нещастна от мен, защото аз имах Бога, на Когото да се опра, а ти Го нямаш. Ето, за това ще ме съди Небето, когато се явя пред Бога. Той ще ми каже: „Като ти дадох това дете, показа ли му светлината, истинската светлина, която е така необходима в нощта на неговия живот? Говори ли ѝ за Бога, Който е невидимата подкрепа и стълб, на който може да се опре в дни на страдания? Вложи ли ѝ любов в сърцето към Този, Който е Изворът на живота? Ти си отговорна за това дете, защото Бог ти го изпрати, след като изгуби други две, не само за да те утеши, а и да си му полезна в неговото растене и развитие“. Така ще ме съди Небето, Ясна. Аз виждам това отсега. Съдбата е почнала... Ти не виждаш тия, които са край мен и ме съдят, но аз ги виждам. Те ме питат: „Знаеш ли какво обеща, когато идваше на Земята?“. А вярвай ми, Ясна, аз не помня. И на тях им казах това, а те ми отвръщат: „Добре, ще ти припомним – ти обеща да служиш на Бога, да пробуждаш душите и да им посочваш пътя към Бога. А ти какво направи? Ти слугува цял живот на двама души... Но ти не изпълни задачата си дори към тия двама...“. Но като отида отвъд, няма да забравя това и ще направя всичко, за да видиш Светлината... и да я познаеш...

Майката спираше, но очите ѝ гледаха тези, които Ясна не можеше да види, а устните ѝ се усмихваха в горчива усмивка.

Когато баща ѝ се връщаше от работа, той заставаше до леглото, а Ясна излизаше да подиша чист въздух. И нозете ѝ я отвеждаха винаги в новия ѝ дом. Когато Николай биваше там, първият му поглед винаги беше мрачен, но в дъното му гореше една нестихваща обич. Ръцете му я обгръщаха,

устните му ненаситно се впиваха в нейните. Когато тя му разказваше за това, което майка ѝ говореше, той считаше, че не трябва да се обръща внимание на думите на един болен човек. Нервите ѝ не са в ред... Болните мозъци са, които са измислили идеята за Бога. Защото ако имаше Бог, Той не би допуснал това неравенство между хората, щом като казват, че Той е Любов. Съществуват само едни слепи сили, които човек трябва да овладее, да им стане господар. И когато им стане господар, ще създаде нов ред. Тогава светът ще има друг облик, не като сегашния, хората ще имат всичко и ще благуват... Човек досега е бил роб, защото е мислел винаги, че има някой по-горе от него – ако не Господ, то господарят. И оттам това вечно робско чувство у човека, че винаги трябва да се подчинява на някого. А човек трябва веднъж завинаги да се освободи от това робско чувство, да стане господар.

– На кого? – запита Ясна тихо.

– Как на кого? То се знае, да стане господар на природата.

– Николай, не мислиш ли, че желанието на човека да стане господар е създадо робството?

Николай гледеше един миг Ясна, без да може да ѝ отговори, но след това каза:

– Господар, значи свободен човек, човек, който разполага със себе си, както намира за добре – да не е зависим от никого – нито от човек, нито от този Бог, който според мене е виновен за робството, защото Той е казал: „Не противи се злomu“.

– Слушай, Николай, аз също съм безбожница, но понякога не мога да не мисля за някои работи. Казваш: Господ казал, но щом ти казваш, че е казал, значи съществува.

– Казват, че е казал – натърти Николай, – и с това именно правят хората роби. А сега трябва да излязат нови хора, които да внесат свобода в умовете на хората и да им кажат, че те са творците на доброто и злото в света, че извън тях няма нищо друго, на което да упоават, нито пък да хвърлят вината на него. Защото с какво са виновни тези слепи сили в природата, че ние, човеците, не можем

да сложим един човечен ред на Земята? Ние, новите хора, Ясна, ще превърнем Земята в рай и тогава, вярвай ми, и на този Бог от небесата ще му хареса и тогава навярно би се преселил на Земята.

Очите на Ясна отразяваха светлината в очите на Николай. Лицето му беше одухотворено и той приличаше на млад пророк, който вещаеше златния век на Земята. Колко силен и смел беше той! Ето, това ѝ харесваше най-много. Николай мечтаеше за нов ред на Земята и тя вярваше, че той ще го осъществи. Тя ще му помага за това, защото неговите мечти са и нейни, неговият блян е и неин. Наистина, те ще са апостоли на новото, което ще е добро за всички...

* * *

Странното бе, че майката на Ясна почти никак или съвсем рядко говореше в присъствието на Николай. Но един ден, когато той и Ясна седяха в стаята, майката се обърна към него и заговори:

– Николай, до днес не знаех защо не те обичам. Но сега не само зная защо, но зная, че и трябва да те обикна. Ти не си виновен сега, както не си бил виновен и тогава... Ти си това, което си, не заради друго, а от незнание... или по право от забравяне на това, което си бил някога много, много отдавна... Но аз говоря за по-скорошно време, когато ти си слязъл от големите висоти, на които си бил... и от които ти е останал като блед спомен крайният ти идеализъм, неразбран и необясним за днешните хора... Та казвам, в това по-скорошно минало ти си откъснал детето ми от моята гръд, за да го направиш роб... Може аз да съм заслужила това, но тогава аз съм напуснала Земята от непреодоляна мъка... Днес тя сама дойде при тебе, но ти не си по-малък господар от тогава. Прав си, че се бориш срещу господарите, но ти не виждаш, че този господар е в тебе... и от този

господар понякога треперят равните на теб другари. Сега ме мислите за болна и че ви говоря така, защото мозъкът ми е разстроен, но един ден, и той няма да е толкова далече... ти ще покажеш друго едно лице... Знай, не ти говоря от свое име, какво съм аз? Една отиваща си от Земята настрадала се жена, но тези, които ме обичат, искат, макар и накрая, да си отворя очите и да изпълня най-малкото, което мога – да ти предам това, което ми казват. Голям господар си бил... в едно от твоите идвания на Земята. Много роби си имал... Тъй те виждам, Николай, с камшик в ръка... И сега са те сложили да опиташ малко от това, което си правил... и да се смириш. Но господарската ти кръв и сега е непокорна... искаш света да преустроиш... ти, който си смъртен... и нямаш власт над смъртта... Но аз трябва да те обикна такъв, какъвто си и какъвто си бил преди незнайно много години, когато си служил на Бога, макар и да не помниш, макар и да Го отричаш. Много пъти сме се срещали с тебе, Николай, и много рани си ми причинявал... Навярно те не са били без причина, но независимо от това още в първия миг, когато те видях, сърцето ми трепна, макар и да не знаех защо – и то не искаше да те приеме. Аз не знаех, че сърцето ми е помнело болките, които си ми причинявал... Но сега искам да забравя страданията, които си ми причинявал през различните ни срещи през хилядолетията, и да те обикна, да не нося тази тежест повече със себе си...

Майката замлъкна. От очите на Ясна капеха сълзи, които без нейната воля се събираха в гърдите ѝ и извираха от очите ѝ. Чувстваше колкото мъка, толкова и като че ли в душата ѝ се разстиляше някаква странна виделина.

В това време се завърна баща ѝ. Като видя сълзите ѝ, той разбра, че жена му пак не е добре и навярно е говорила работи, които са натъжили детето му. Той седна до Ясна, хвана ръцете ѝ и като милваше косите ѝ, искаше да я утеши. После предложи на Николай да я изведе.

– Ясна – заговори майката, – ти излизаш ли? Добре, така да бъде. Пак той ще я изведе. Но аз съм казала, че ще го обичам вече, Господи... Ясна, оттам няма да те оставя...

дано мога оттам да ти кажа това, което тук не ти казах... Ела, Ясна, наведи се, чедо, така... защото вече земните ми очи няма да те видят... Ех, може да е за добро. Иди си в твоя дом тази вечер и да знае Николай, че съм приела вашия дом и него, Николай, съм приела. Ех, пред Бога сте се събрали... Той е, Който може да каже добре ли е... А утре... за утре да не приказваме...

Ясна се разхълца с глас. Не искаше никъде да отива. Но баща ѝ и Николай настояха: не вижда ли колко е отслабнала, и нима майка ѝ не приказва всеки ден, че си отива?

Ясна целуваше бледите, отслабнали ръце на майка си и ѝ се струваше, че точно сега ги е намерила, че сега е открила майка си, че досега е живяла край нея, без да я е разбирала. И че сега, точно сега, когато с цялото си същество я е почувствала в истинския смисъл като майка, искат да я отделят от нея. Баща ѝ от едната страна и Николай от другата искаха да я отведат от стаята. А тя се тресеше от ридания и не искаше да си тръгва, цялото ѝ сърце се разкъсваше от страдание. Ясна гледеше майчините си очи, които я гледаха с безпределна обич, и се питаше как досега никога не бе забелязала това!

– Майко, майко – стенеше тя, – не ме оставяй!

– Не, чедо, няма да те оставя... Ще съм с теб, това да знаеш. Докато не направя това, което съм обещала на Бога, няма...

– Хайде, Ясна – настоя Николай, – ще се разболееш и ти, ако това продължава все така...

– Успокой се, детето ми, иди се поразходи на чист въздух.

Но Ясна завря главата си в майчината гръд и се затресе от ридания. Майката милваше косите ѝ с такава нежност, обич и най-вече свобода, с каквато никога не бе правила това. Устните ѝ шепнеха:

– Благодарим ти, Господи, сърцето ми е нахранено, душата ми е препълнена с радост...

Бащата и Николай насила я отдръпнаха от леглото.

– Майко – викаше Ясна, обръщаща се постоянно назад, докато стигнат до вратата, и от прага отново искаше да се върне. Очите на майка ѝ струяха светлина и обич.

– Майко! – изхълца тя. – Майко, не ме оставяй сама!

И гледайки майка си, стори ѝ се, че някакъв далечен спомен се събужда в нея, че тя, незнайно кога, е виждала този образ, в който е познала своята майка... Но къде? Не можеше да си спомни.

Николай ѝ помогна да се облече. Бащата му каза да я отведе в техния дом, защото нервите ѝ са вече толкова разстроени, че става опасно за нея...

Когато излязоха с Ясна, Николай имаше странното усещане, че е победил... и за пръв път имаше чувството, че води Ясна в техния дом, че Ясна беше само негова, че тя се е откъснала вече от бащиния си дом...

Ясна плака много до късно през нощта. А и в малкото време, когато спа, сънят ѝ беше тревожен и тя често стенеше.

Майка ѝ имаше право. Вечерта се бяха видели за последен път. Когато на другия ден Ясна се върна у дома си, майка ѝ беше облечена с бялата си рокля, която тя някога бе обичала много. Един сърцераздирателен вик се изтръгна от гърдите на Ясна и тя се строполи пред леглото на майка си...

После всичко, което ставаше край нея, беше като някакъв кошмарен сън, от който тя боледува две седмици.

Николай и баща ѝ бдяха денонощно над нея и често я чуваха да стене и да казва: „Майко, майко, защо те загубих, когато те намерих“. И Ясна не можеше да разбере защо имаше чувството, че именно в последния момент бе намерила майка си. Нима майка ѝ не беше през целия ѝ живот при нея? Или може би и те като хилядите хора са стояли близко, без да се познават и разбират? И едва в тези последни дни Ясна почувства, разбра майка си...

Понякога на Ясна ѝ се струваше, че облаци се събират на небосклона, че ги застрашава някаква буря. Обикновено в такива случаи някой от другарите биваше арестуван или достигаше вест от провинцията за нова жертва, дадена за идеята. Тогава като подплашени животни всички се събираха, макар понякога нищо да не говореха, а стояха, мълчаливо притиснати един до друг в здрача на полутъмната стая на някоя къща от крайните квартали. Друг път говореха, обсъждаха и вземаха решения... После отново небето се проясняваше и Ясна си отдъхваше облекчено...

Николай ѝ беше говорил много пъти, тя знаеше какво може да ги очаква, и винаги мислеше, че е готова на всичко, но въпреки това, когато по небесата се задаваха тъмни облаци и се чуваха първите грохоти на задаваща се буря, нейното сърце потръпваше плахо и тя като малка птичка се притискаше о Николай. „О, само това не – шепнеше си тя, – само това не – да го загубя“. Той като че ли усещаше мисълта ѝ, обгръщаше я със силната си ръка и ѝ говореше смели думи, но сърцето му болно се свиваше, и то не заради него, а заради нея. С него да става, каквото ще, но тя, за нея... Той цял се вледеняваше при идването на някаква лоша, страшна мисъл за нея... По-скоро той би застрелял и себе си, и нея... После стисваше юмрук, а в очите му се четеше примирението, че идеята расте, защото се храни с жертви. Големите идеали изискват големи жертви. Ако не бе обикнал Ясна, тогава и да биха го разпнали като Христос, по-леко би му било. А така мисълта, че Ясна може да бъде измъчвана, му се струваше по-страшна от всяко друго страдание. В такива моменти той я завеждаше у тях и я оставяш там. Но на другия ден, без сам той да иска, сърцето му пак искаше тя да е при него. Излизайки от работа, стъпките му ставаха все по-бързи и по-бързи, докато в тяхната улица се превръщаха в тичане, за да види чака ли го в техния дом Ясна. Когато тя му отваряше усмихната вратата, нему се струваше, че небесата са го избавили от някакво страшно страдание и

той, прегръщайки я, като да не бе я виждал от години, благодареше на съдбата, че тя е пак при него.

– Какво ти е? Защо си тревожен? – питаше го тя, гледаща горящите му черни очи, и милваше бледото му високо чело.

– Нищо – шепнеха устните му, – нищо. Само понякога се боя, страшно се боя, че когато се върна тук, може да не те заваря или да те изгубя...

Ясна милваше главата му, лежаща на коленете ѝ, докато у него всичко притихваше и той притваряше морни клепки. Тя се навеждаше и го целуваше. Той отваряше очите си и в тях играеха две смеещи се слънца. Настроението му се сменяше, той ставаше и запяваше. Двамата, приготвяйки вечерята, се смееха за най-незначителни неща. На трапезата Николай говореше за ролята на жената в новия строй. Тя вече няма да е роб, ще бъде свободна да прояви себе си като човек, ще твори и ще бъде равен другар на мъжа, а не негова вещ, както досега е било.

– И ще може да ходи, гдето си иска? – попита го Ясна.

– Разбира се.

– О, това е много добре – усмихна се Ясна.

Николай държеше лъжицата в ръката си и я гледаше. В следния миг остави лъжицата на масата, седна близо до Ясна, праметна ръката си през рамото ѝ и тихичко я попита:

– А где, скъпа моя, мислиш да ходиш?

– Не зная, но само така питам.

– Ясна, знаеш, че си ми самия въздух... и съм искал само едно – да ме обичаш...

– Но нима съм мислила да не те обичам?

– Но когато мислиш някъде да ходиш?

– А нали жената ще бъде свободна и ще прави също така, както мъжът, това, което мисли, че е добре.

– Ясна! – обърна се Николай с променен глас.

– Какво, Николай?

– Ти знаеш, че си всичко за мен!

– Но какво искаш да кажеш?

– Искам да кажа, че винаги имам два резервни куршума.

Ясна избухна в смях.

– О, Николай, не мислиш ли, че ние, човеците, сме твърде далече от идеите, за които говорим?

– Имаш право, Ясна. Ние не можем да говорим за големи идеи, ако сами не израснем. Но аз, докато те срещна, се мислех едва ли не наистина за израснал и надраснал това, което спъваше толкова много моите другари. Но, вярвай ми, аз ще надскоча себе си, само ти ми бъди вярна.

Ясна го гледаше в искрящите черни очи и цялото ѝ сърце преливаше от обич към него. Тя му подаваше ръцете си:

– Завинаги с тебе!

– Наистина ли?

– Знаеш, че е наистина.

– Знам и затова съм така слаб, иначе бих бил силен...

– Слаб, защо слаб?

– Защото иначе бих те оставил, за да се отдам само на делото.

– А защо да не работим заедно?

– Защото аз съм слаб. Не бих могъл да понасям ти да преминеш през лишения и страдания, нито през суровите условия, през които бих могъл да гледам да преминават други, без да потрепне нито една клетка в мен. Аз съм егоист, страшен егоист по отношение на тебе, и напразни са всичките книги, които чета, също и високите идеали, които призовавам и на които служа...

– Николай, ти се измъчваш напразно. Защо мислиш постоянно за страдания. Ние ще реализираме твоите светли идеали и ще дадем пример за най-хубавия идеен живот. Защо да мислим, че животът постоянно ще ни поднася страдания и че пътят ни ще бъде осеян само с тръни? Може би по нашата пътека ще цъфтят цветя и ще пеят птици? Нали казваш, че на самия Бог ще Му хареса живота на Земята и ще се пресели при нас?

– Ясна, ти ясна звезда на тъмния хоризонт на моята

душа! Ти винаги ми даваш импулс... Но знаеш ли, никой не може да разбере как ти си обикнала един работник.

– Работник?! Имаш право, Николай, аз обикнах един работник. Работник, за когото личното щастие е твърде тясна клетка за неговата душа и той иска да работи за благото и добруването на целия народ. Хора има много, Николай, но работници – малко. А днес тъкмо работници за голямото дело трябва. И аз се радвам, че ти си работник, който работи, за да не заспиват децата гладни и да могат майките вечер да сложат морно тяло в леглото със светлата мисъл, че децата им ще имат по-добър дял в живота от тях. Аз се радвам, че ти си работник за едно дело, в което хората ще познаят, че са човеци и животът им ще бъде като за такива. Аз се радвам, че ти работиш за онеправданите, за страдащите, и когато този красив живот, за който ти говориш, се реализира, душата ми ще се изпълни със слънчева радост, защото ти си бил един от работниците, които са се трудили за осъществяването му.

– Ясна, като те слушам, сякаш чувам ехото на моята душа. Наистина ние трябва да намалим скърбите на Земята. И това трябва да го правим не някога, а сега, всеки ден, всеки миг. Трябва да протегнем ръка и да избършем сълзите, да превържем раните и да подкрепим немощните... Искаш да идваш с мене и да опознаеш тези, чиито многобройни рани очакват да бъдат лекувани и превързвани? Ти си идвала досега на събранията, но там се събират само будните души. Ти никога не си надниквала в домовете на тия, отритнатите, онеправданите, мизерстващите, за да видиш колко много работа ни чака.

– Ще дойда, Николай.

* * *

Беше навалял първият сняг. Ясна вървеше бавно към техния дом и се радваше на надвисналите клони, отрупани със сняг. Времето беше меко и много приятно. Когато възви

по една от улиците близо до тяхната къща, видя пред една от недалечните къщи събрали се много хора. Минавайки край хората, тя зачу жените тревожно да казват: „Изгоряло, живо изгоряло“. В това време мъжете изнесоха нещо от малката къщица. Едни се втурнаха да видят, а други с ужас извъръщаха глави и се отдалечаваха.

– Умряло ли е? – запита някой.

– Да, съвсем изгоряло.

– Майката иде! – чу се бърз шепот и мнозина искаха да си отидат, но като че ли нещо по-силно от тях ги заковаваше на местата им. Ясна се обърна и видя да тича млада жена, държаща в ръцете си нещо. Когато тичащата жена мина край Ясна, последната видя изписано на лицето ѝ нещо, което с думи никога не би могла да опише. Сякаш майката чувстваше, че нещо страшно се е случило, но още не искаше да повярва, въпреки струпалите се много хора пред къщата. След миг Ясна чу силен, пронизителен вик, последван от писъци. Наоколо жените се разплакаха.

– Какво се е случило? – попита една жена, приближаваща се от странична улица.

– Изгоряло детето на Кичка... Петърчо.

– Как? – потрепери жената – Изгоряло? Умряло ли е?

– Да. Като свещ изгоряло.

– Само ли е било?

– Не, малкото – в люлката, а по-големият от Петър, в леглото – болен.

– Майка им на работа ли е била?

– Не, на аптеката за лекарствата.

– А защо ги е оставила сами?

– За първи път ли ги оставя? Досега все така са израсли...

Но когато ще се случи...

– А как са се запалили?

– Петърчо сигурно е отворил печката...Той си беше такъв – все да бърка, да види... и се е подпалил...

– А голямото не е ли могло да извика поне?

– Може да се е уплашило, или пък не е могло да отвори вратата. Едва до прозореца е могло да се довлече и оттам

викало, пищяло. Добре, че минал Стоян обущарят, та веднага се втурнал. Вратата била заключена, види се майка им ги е заключила. Докато разбият вратата и влязат, детето изгоряло.

– А другите?

– Другите са спасени... от Стоян... и от хората, които веднага надошли...

Ясна слушаше и не можеше да помръдне. Писъкът на майката беше престанал отведнъж. Хората се разтичаха за лекар: майката беше припаднала.

– Хайде да си вървим, ето и Васил идва... – каза една от жените и си тръгна. След нея тръгнаха и други.

– Ще припадна и аз – каза разплакано младо момиче.

– Върви къщи – викна ѝ възрастна жена. – Довечера пак ще легнеш. Защо дойде?

– Не мога да стоя къщи сама, страх ме е. Ела и ти.

Възрастната жена тръгна с нея. В това време край Ясна мина смъртноблед човек с работнически дрехи, придружен от други двама. Ясна почувства, че ѝ се вие свят и че ще падне всеки момент.

– Госпожица Ясна, и вие ли сте тука? – чу тя нечий глас.

Като се обърна, видя младата си хазяйка.

– Хайде да си вървим, то не е тук за вас. И каква бледа сте станала.

Тя хвана Ясна за ръка и я потегли със себе си. Ясна тръгна като послушно дете.

Случилото се така бе я стреснало, че до вечерта стоя замислена, без да може да чете или да направи нещо. Когато Николай се върна, изглежда той беше научил за станалото, та сам заговори:

– Измъчи ли се много, Ясна? Ето, това е резултатът на днешния строй. Там горе ще трепне ли сърцето на някого, че едно бедняшко дете е изгоряло живо? Не. Какво значи за тях едно бедняшко дете? Бедняците май трябва само да раждат, да доставят работници, войници, но когато едно от техните деца изгори живо, това не е нищо – друго ще родят. Без това те са паплач... народ. А народът няма никакво

чувство. А това така не може да продължава. Ще трябва да им се каже да знаят, че всеки човек е ценен, защото е човек. Ще трябва да работим, Ясна, за новия строй, гдето ще се полагат грижи за децата на работниците...

Ясна го слушаше с широко отворени очи. Той седна при нея и почна да гали косите ѝ. През нощта Ясна стенеше насън.

– Какво ти е? – запита я Николай.

– Ах, живо, живо изгоряло – шепнеше тя и отведнъж заплака.

Той само я прегърна и нищо не каза. А в тъмнината си мислеше: „Тя стене, защото е изгоряло едно дете, а ако знаеше колко хора са изгорени живи за идеята, и то не защото са се запалили по невнимание, а защото други съзнателно са ги хвърляли в пещите да изгорят... Колко е страшен животът – стисна зъби той, – и все пак ние го жадуваме и искаме да го живеем“ – притисна по-плътнo Николай Ясна до себе си.

* * *

Ясна беше трета година студентка по медицина, а Николай довършваше последния клас във вечерната гимназия. Понякога двамата оставаха у Ясна заради баща ѝ, да не е сам, а понякога бързаха за своя дом, за да четат и да учат до късно през нощта...

– Ако не бе ти – казваше ѝ Николай, – нямаше да посещавам вечерното училище, защото знанията могат да се придобият и като чета...

Ясна мълчеше. Тя бе свикнала често да чува фразата „Ако не бе ти“, казвана от Николай и когато е бивал безгранично щастлив, и когато се е измъчвал и терзаел. Тази фраза болно отекуваше в сърцето ѝ. Николай съзнаваше ли това? Навярно не. Той беше само искрен и пряк.

Когато понякога биваше сам, чакащ Ясна, той разнищваше себе си до самите си глъбини, за да разбере отде идва

злото вън и вътре в него. Светът на чувствата е лабиринт, мислеше си той, и човек може страшно да се обърка в него. Колко често той сам заставаше пред необясними за него неща. Може би Николай нямаше достатъчно знания, за да си ги обясни, а може би всички хора заставаха пред загадки, които не можеха да разрешат.

Когато бе чел книгата „Паскал“, която бе взел от Ясна, беше го поразила мисълта на този голям учен, изразена във фразата: „Човек не знае нито началото, нито края на нещата, а само средата“. А защо е така? Но той искаше да проникне, да разбере основните причини на това, което го интересуваше.

Например той пледираше каузата за равенство и искаше всички хора еднакво да бъдат облагодетелствани, а виждаше, че сам той не беше еднакъв към всички. Защо? Защото не хранеше еднакви чувства към всички. А това стана, заключаваше той, откакто се появи Ясна. По-рано той само мислеше. Умът бе праволинеен, ясен, умът приемаше всички и можеше да се отнася еднакво с всички. Когато по-рано гледаше хората, той знаеше – едните бяха онеправдани – неговите приятели, другите бяха тези, които ги онеправдаваха – тези, с които той се бореше и трябваше да победи или да умре. А откакто срещна Ясна, животът му стана много сложен. Чрез нея като през отворена врата навлизаха толкова нови и не всякога ясни неща, които той непременно искаше да разбере и да бъде на чисто... Видя, че не всички онеправдани бяха достатъчно добри и не всички облагодетелствани бяха толкова лоша. Хората по своята същина бяха различни. А отде идва това различие?

– Ясна – обръщаше се Николай към нея, когато тя идваше, – знаеш ли отде е произлязло неравенството?

– От къде? – гледаше го тя с хубавите си очи.

– От човешкото сърце.

Тя се усмихваше.

– Защо се смееш?

– Защото не съм мислила така.

– А как?

– Мислех, че човешкото сърце е, което обича, и като обича – дава. А когато се дава, се върши добро.

– Това е само едната част от истината. А помисли си, само с обич ли е пълно човешкото сърце. То е пълно с най-големите злини, които са докарали човешките нещастия. В него е злобата, завистта, омразата, алчността и още какво ли не. И дори тази обич, за която ми говориш, и тя върши едва ли не най-голямото зло.

– Защо?

– Защото на едного дава, на друго – не. Защо аз искам да ти дам на тебе всичко, дори собствената си душа и сърце?

– Защото ме обичаш.

– А защо на други не съм готов да дам дори една троха?

– Тях също трябва да ги обикнеш и да им дадеш...

– Това е много трудна и дълга работа. Затова сърцето трябва засега да бъде оставено настрана. Каквото е, то няма място в новото време. Умът ще преустрои света и ще го направи идеален. В ума е равенството, в ума е доброто, което ще донесе благоденствието на всички. Умът трябва с твърда ръка да застане, да разруши всичко старо, гнило и да създаде новото. Няма място за сърцето, което хленчи при вида на капката кръв, появила се от едно одраскване. Ти как мислиш?

– Може да е добре, както казваш, но не зная дали светът тогава няма да изгуби своята красота.

– Защо?

– Защото хората, като не се обичат, ще се отдалечат един от друг и няма никой за никого да се грижи.

– Но нали ще съществува мисълта? Аз ще мисля за своите онеправдани братя и ще им помагам.

– Добре...

– Добре, но чувствам, че не си съвсем съгласна с мене.

– Това е, защото не съм го видяла на практика.

– Но за да стане, ти трябва да си съгласна с това и да работиш за него.

– И да не те обичам ли?

– Кой ти е казал това?

– Но нали трябва да отстраним сърцето, което обича, и да работим само с ума?

– Защо свеждаш нещата от тяхната принципна висота към нашите лични отношения?

– Защото ако ние двамата се съгласим с това, което ти казваш, първо ние трябва да го приложим в живота си.

– Тогава какво трябва да направим? – заставаше мрачно той пред нея.

– Да мислим за страдащите, да гледаме как да излекуваме раните им – и така ще изолираме сърцето с нашите лични чувства.

– Не се шегуваш, нали?

– Не, но това е според теб. А според мен не трябва да се изолира сърцето, а да се превъзпита, да се премахнат всичките отрицателни неща от него.

– Това е дълга работа, няма време сега за това. Но знаеш ли какво е измислило сърцето? Й то най-лошото...

– Какво?

– Бога.

– Как така?

– Защото страхът се ражда в сърцето. А страхът е създал Бога.

– Възможно е. Понякога ми се струва, че необходимостта от сигурност е създала идеята за Бога. Но...

– Това е същото, което аз ти казвам.

– Но някои казват, че Бог не е само сигурност за тях, но че Той е Любов... Че любовта, която имат хората, обичта, произтичат от Него.

– Казваш *любов*, та любовта създава най-голямото неравенство: на едного даваш всичко, на другото – нищо. Погледни и виж – светът е цял хаос. Ние ще трябва да го оправим... Но ще знаеш, че изобщо не съществува Бог.

Ясна мълчеше.

– Ти какво мислиш, Ясна? – питаше я настоятелно Николай.

– Нищо не мисля. Какво мога да мисля за нещо, което не зная...

- Кое не знаеш?
- Дали има Бог.
- Ти да не би да стана верующа от това, което ти говори майка ти?
- Не, не съм. И никога не съм била, защото татко не ми е говорил нито за, нито против Бога. Той казваше, че аз трябва да имам собствено становище по този въпрос. Но понякога се питам може ли да се отрича това, което изобщо не съществува?
- Остави сега тая философия... Исках да кажа за баща ти, че винаги ми е харесвал.
- Радвам се.
- Той би бил великолепен наш работник, ако беше по-млад – има голяма широта в мисълта си. Той всъщност не е много стар, но отведнъж се състари.
- От смъртта на мама.
- Ето, виждаш ли, пак сърцето.
- Той може би не би страдал така много, ако бе проявил любовта, която е носил към нея, без да я осъзнава.
- Не виждам голяма загуба от това.
- Не виждаш?! Може би няма по-горчива скръб от тая – човек да не прояви доброто, което е могъл да прояви, и после да няма никога възможност да стори това.
- Но той е бил винаги добър към нея.
- Да, добър, но мисълта му е била постоянно отправена към едно същество, което е обичал на младини.
- Той сам ми каза това. Но уверявам те, Ясна, не искам вече да навлизам в този лабиринт на чувствата. Човек трябва да се научи да излиза от него, както излиза от гъола, в който е паднал.
- Прав си.
- И тъкмо затова съжалявам баща ти. Той безнадеждно е потънал.
- Мислиш ли?
- Да, той просто е като с един крак. И затова човек не трябва да се привързва към нищо, освен към идеята, към цялото.
- Съвършено право – каза Ясна и стана.

- Къде отиваш?
- При едно болно детенце.
- Точно сега ли?
- Обещах на майката... Трябва и нещо да ѝ помогна вкъщи.
- Ще се върнеш скоро, нали?
- Не зная.
- Как не знаеш?
- Ще зависи от работата, която трябва да свърша.
- Ясна се беше облякла и отиваше към вратата.
- Тръгваш ли?
- Да.
- Без да ме целунеш?
- Не трябва човек да се привързва към нищо, освен към идеята.
- Това за мен ли се отнася?
- Нали трябва да живеем според това, което говорим?
- Имаш право, Ясна – стана той и хлопна юмрук по масата, – ние сме още дребни човечета.
- Аз не мисля така.
- А как?
- Мисля, че да обича човек и да бъде обичан е нещо велико.
- Това е първичната идеология на жената и тя така е съблазнила мъжа.
- Защото е бил слаб – засмя се Ясна.
- Така ли мислиш? – приближи се Николай до нея.
- Така – продължи да се усмихва Ясна, – силният слага оръжието си пред по-силния.
- Остави шегата, кажи ми, така ли мислиш ти?
- А ти наистина ли мислиш, че жената е съблазнила мъжа?
- Не, но тя му е била камък за препъване.
- Слаб е, щом се препъва.
- А как може да не се препъва, когато тя застава на пътя му?
- Много просто – ще го заобиколи... А има и друго

разрешение – камъкът да тръгне успоредно с него...

– А как, драга моя, ще стане това?

– Когато камъкът обикне този, който се е препънал в него.

– Ясно, ти си гениална!

– Недей толкова бързо да си мениш позицията, моля ти се.

Николай я изгледа учудено.

– Ами преди малко бях камък за препъване, сега – гениална. Но аз трябва да тръгвам.

– Ясна, ти си по-добра от мене – ще ме целунеш, за да съм спокоен.

– Съгласна – гледаше го тя със смеещи се очи.

Така се разделяха и отново се събираха в техния дом или при баща ѝ, за да четат или да учат.

Завърнал се от работа, бащата винаги ги изненадваше с нещо приятно за хапване. Знаеше – децата като учат, трябва да се подкрепят с нещо. А това му създаваше и голяма приятност.

– Знаеш ли, Ясна – заговорваше ѝ Николай, докато ядяха това, което бащата бе им донесъл, – един от въпросите, който ме е занимавал, е бил този: защо се смущавах от присъствието на майка ти? Оглеждах дрехите си, обувките си, не виждах от какво има да се срамувам или да се чувствам виновен. Самото ѝ присъствие сякаш ме съдеше за нещо, макар тя винаги да е била много внимателна и учтива към мене... Може би това нейно отношение да е било само външно?

– Не, не. Тя съвсем съзнателно искаше да те приеме в душата си.

– А тогава за какво?

– Нали ти каза – навярно защото си бил жесток към робите си.

– Ти вярваш ли в тези глупости?

– Разбира се, че не вярвам... Но напоследък си станал голям психолог.

– Нали изучавам психология и етика, затова те питам най-сериозно.

– По принцип мисля, че това произхожда от различие-
то на хората: едни ни допадат, други – не.

– Но защо?

– Не зная.

– Не знаеш... Но от това вътрешно различие произлиза
и външното. И ако искаме да създадем едно еднакво външно
добруване на всички, трябва да изработим едно еднакво
вътрешно отношение към тях.

– Съвършено вярно. Но кога ще стане това? Може би е
въпрос на хилядолетия.

– Но ние трябва да му сложим началото.

– Съгласна съм... – казваше тя, а в себе си мислеше:
„Колко е чуден Николай, колко е различен неговият
вътрешен свят, неговите разбирания. Съвсем е различен от
другите...“.

Ясна бързаше към техния дом. Зимата ѝ се виждаше като пролет – толкова приятно ѝ беше. Щеше да остане при Николай една седмица, тъй като една възрастна братовчедка на баща ѝ, дошла специално заради него, щеше да им гостува най-малко един месец.

Ясна се усмихваше при мисълта как ще изненада Николай и сърцето ѝ преливаше от радост. Тя отвори тихичко вратата и влезе в коридорчето. Чу се говор – вътре имаше някого. Ослуша се:

– Напразно се измъчваш, момчето ми – говореше сестра му Ирина, – и да учиш, и да умреш от четене, пак не можеш да бъдеш като нея. Не разбираш ли, че тя е от друго тесто, от друга култура – от културата на имащите всичко, а ние сме от нямащите, от тези, на които винаги не е достигало... И всяка клетка у нас е различна, защото е изградена по различен начин.

– Но тя милее за делото и обича народа. Аз съм я виждал как е готова да помогне на всички, и то с много по-голямо себеотрицание, отколкото тези, които нямат нищо и които би следвало да милеят един за друг...

– Виждам колко дълбоко ти е повлияла. Та нима гладният може да помогне на друг гладен? По лесно е на сития да стори това. Помисли си в един гладен човек колко отрицателни чувства се зараждат, колко злоба, завист, които той трябва да победи, за да помогне. А на този, който е имал всичко, не му остава нищо друго, освен да милее.

Ясна бе поразена от тая логика. Явно бе, че братът и сестрата не бяха чули нейното тихо влизане в антрето и тя стоеше като вцепенена. Не беше ли непочтено, че тя слуша, без да изяви присъствието си?

– Ти си права до известна степен – отговори ѝ Николай, – но Ясна притежава добро сърце, каквото има не зная по какви причини: сърце, което проявява обич и към тебе, която винаги си ми говорила отрицателни неща за нея.

– Нищо отрицателно не говоря, а истината – истината, която ти не виждаш... И ти я говоря, защото ми е жал за тебе. Погледни колко си отслабнал.

– Слушай, сестро – заговори Николай вече с раздразнен глас, – отслабнал съм не защото Ясна стои с мене до късно през нощта да учим. А тя е готова всякога да остави своите книги, за да се вслуша в моите нужди.

– Та тя каква друга работа има, освен да учи?

– Не те осъждам, защото зная, че от прекалена обич към мене говориш всичко това. Разбери, Ясна не ме е отделила от тебе, нито от Катя...

– Катя сама се отдели, като отиде учителка на село...

– Какво искаш да кажеш с това – че не съм ѝ помогнал да следва ли?

– Нищо не искам да кажа.

– Разбери, Ясна беше готова да живеем и там, при тебе, но аз не исках, защото щеше да ѝ бъде много трудно.

Ирина се разсмя с много лош смях.

Ясна се обърна и тръгна тихичко към вратата. В това време до нея достигнаха думите:

– Пак значи тя... пак заради нея...

На един завой на улицата, докато газеше дълбокия сняг, на Ясна ѝ се стори, че бе срещнала хазайката, но не си повдигна главата, защото по премръзналите ѝ бузи се стичаха сълзи...

Тя нарочно не се върна веднага вкъщи, за да се успокои, след това се прибра в стаята си. Баща ѝ и леля ѝ си говореха в кухнята за някогашните времена. Ясна седна до масата – искаше да чете, но не можеше. Посегна към купчината тетрадки и извади тази, в която записваше свои настроения, преживявания, разговори, размисли... Тя я разтвори наслуки и попадна на разговор с майка си. Започна да чете:

– Ясна – каза ми мама, – докато лежа в леглото, мисля най-много за теб, а и за баща ти... Той цял живот бе мислил за друга... В сърцето си пазеше образа на едно същество, което е обичал, и мислеше, че още го обича. Но когато аз няма вече да съм тук, ще види колко много съм го обичала

и колко много ще му липсва моята обич. Аз вече нямам нужда от ничия човешка обич. Такъв е животът, Ясна – препълнен е с най-различни страдания... Много исках ти да ги избегнеш, но няма да може. Страданията вероятно са необходими за повдигането на човека, иначе Бог не би ги допуснал... Мисля си, че може би страданията, през които ще преминеш, ще те доведат до верния, до истинския път в живота – пътя към Бога... А този, твоят Николай, смята, че хората, като добият материалното, няма да страдат. Много се лъже. Ако беше така, всички богати хора щяха да бъдат щастливи. А понякога е точно обратното – по-нещастни са... Човек се стреми към нещо и мисли, че като го постигне, ще бъде щастлив, а после разбира, че самият стремеж е бил най-хубавото нещо... Разбира се, това е относно човешките неща... А за духовното, когато го постигне, човек става неземно щастлив... Един ден ще разбереш това, като минеш скалистата... стръмна пътека, и когато го разбереш, ще благославяш трудностите, както аз сега ги благославям...

Мама замълча и притвори очи. Колко мила и скъпа ми е сега... Защо по-рано не ми е говорила така? Защо едва сега тя има свободата да стори това?...

Вратата се отвори шумно и Николай влезе, цял отрупан със сняг.

– Прощавай, Ясна, че влязох така – бързах и не ми дойде на ума да се съблека и да отърся обувките си от снега...

– Нищо, вода е...

Той съблече палтото си, излезе да го закачи в коридора и пак се върна.

– Ти си идвала днес... късно следобед.

– Да.

– Много ли се измъчи?

Ясна само се усмихна.

– Не мога да разбера как може сестра ми така погрешно да вижда и разбира нещата.

– Много те обича...

– Като ме обича, това не ѝ пречи да обича мъжа си и децата си. Защо не ме остави свободен? Не съм дете...

– Казвал си ми, че тя те е отгледала и ти е като майка. А за майките навярно децата никога не порастват.

– Може така да е, но ако тя ме обичаше истински, ще обича и тебе, ще цени моя мир и няма да ме разпъва на кръст.

– Ти много дълбоко вземаш нещата. Когато тя разбере, че аз не отнемам нейния дял от обич от сърцето на брат ѝ и че никога не заставам помежду ви, тя самата ще престане да се измъчва.

– Казвал съм ѝ го, и то неведнъж... От Катя имаш ли писмо?

– Не. Скоро не ми е писала.

– Тя поне толкова те обичаше...

– Защо, какво има?

– Защо не ти се обажда?

– Предполагам заради времето... Знаеш, че е в планината. Казвала ми е, че веднъж в седмицата имат поща. А този февруари с тоя студ и сняг... Навярно в такова време никак не може да се излезе или влезе в селото. А освен това в последното писмо ми пишеше, че с един от колегите се разбират много добре.

– Как се разбират?

– Много просто, навярно са се обикнали.

– Глупачка. Как може да се залепи веднага?

– Първо, не е съвсем веднага, а случва се човек да обикне и отведнъж...

– Нашият род е страшно ревнив – засмя се Николай. – Големият ми брат не даваше на Катя да проговори с момче. Само с мене я пускаше... ти знаеш... А да не би Катя, като мълчи, да се е оженила вече?... И от тия снегове да не може да ни обади?

– Възможно е... Само дано да е щастлива...

Замълчаха.

– Николай, гладен ли си? – запита го Ясна след малко.

– Винаги съм гладен за тебе.

– Не се шегувай, питам те сериозно.

– Та няма не ти говоря сериозно?

- Добре, кажи ми, вечерял ли си?
 - Да, изпратих сестра си и вечерях у тях.
 - Ще останеш тук, нали? Виж какъв ужасен студ е.
 - Ще остана не защото е студено, а защото ти си тук.
- Очите ѝ го гледаха, излъчващи светлина, устните ѝ се усмихваха.

– Заради тебе – приближи той лицето си до нейното.

„Заради тебе“ – като ехо повтаряше някой в душата ѝ. Отначало това ехо бе проникнато от радост, макар в него да имаше някъде, много дълбоко, известна горчивина. Защо той всякога ѝ подчертаваше това? С времето горчивината се увеличаваше и сянка се разливаше в душата ѝ, а радостта едва смогваше да я разсее...

Николай беше уморен и веднага заспа, легнал на кушетката. Ясна взе тетрадката, седна в леглото си, отвори я и зачете:

– Ясна – заговори ми мама, когато се бях върнала от къщичката, където бях при Николай, – ти си щастлива сега. Виждам това по блясъка на очите ти. Днес не жалия, че никога не съм имала тази радост, която имаш ти... Някога съжалявах, но сега вече не, защото имам по-голяма, по-дълготрайна радост... Душата ми се докосна до истинската голяма и безпределна Любов, която е трайна и никога не отпада. Разбрах, че когато тази Любов дава и радости, и страдания, те са все за наше добро. Затова вече не жалия, че ще минеш през страданията. Те ще те заведат при Бога, както и моите сториха това...

– Наистина ли, майко, мислиш, че има Бог? – запитах аз.

- Има.
- По какво заключаваш?
- Не заключавам, а опитах.

Исках да я попитам какво е опитала, но влезе татко и остана при мама, а аз отидох да приготвя вечерята.

* * *

Ясна отвори друга страница:

Никога няма да забравя деня, когато се върнахме с татко от погребението... Къщата беше страшно пуста и празна... Ходех от стая в стая и търсех това, което всякога я изпълваше с нещо безкрайно хубаво... с мира на мама.

Влязох в спалнята – леглото беше празно... Нямахше я. Съзлите се стичаха по бузите ми... Татко, прегърнал ме, също плачеше, разбрал навярно какво беше изгубил...

– Ясна, плачеш ли? – чу тя гласа на Николай.

Ясна веднага мушна тетрадката си под възглавницата и изтри съзлите, които не бе усетила, че се стичат по страните ѝ.

– Заради сестра ми ли си се умъчнила, скъпата ми?

– Не, не.

– Аз заключих вратата и леля ти няма да знае, че съм се преместил при тебе – пошегува се Николай и обгърна Ясна в прегръдките си.

* * *

Към напрежението от безсънните нощи, в които Ясна и Николай четяха и учеха, се прибавяше и тревогата, която с всеки изминат ден се увеличаваше. Николай бе арестуван за няколко дена. Наистина, пуснаха го, но беше бит лошо и оттогава Ясна не преставаше да се страхува за него.

– За себе си никак не мисля – казваше ѝ Николай, – но мисълта, че с тебе може да се случи нещо, ме кара да полудявам.

Двамата се прегръщаха и дълго стояха мълчаливо. После той заговорваше:

– Ясна, не мислиш ли, че огънят, който се разгоря в

Испания, е само един предвестник за това, което ще стане в цяла Европа, или по-право в целия свят?

– Но смяташ ли, че нещата ще завършат така, както в Испания?

– Не, ако ще свършват така, по-добре да не започват. Това беше само една проба...

– Защо?

– Мислиш ли, че Съветите не можеха да изпратят истинска подкрепа на испанските републиканци?

– А защо не изпратиха?

– Ти сама знаеш, войната е на самия праг. Това, което стана в Испания, е само запалването на фитила... И експлозиите, които ще последват, може би ще разтърсят света.

– Жалко.

– Може би е жалко, но изглежда необходимо.

– Защо?

– Защото двете системи трябва да се преборят. Повече така не може да продължи. Капитализмът ще бъде съборен, пометен. Човек се задушава от всекидневните ограничения, които стягат все повече и повече обръча. И двата предвечни принципа – свободата и ограничението – отново ще се преборят. И ще възтържествува свободата. Но тогава работниците, хората, творящи благата, ще имат право да кажат своята дума и да получат съответен дял от радостите в живота. Тези, които най-много са се трудили, тези, които знаят как се придобива всичко, най-добре ще знаят и ще могат да уредят живота.

– Добре, Николай, стига това да може да се осъществи.

– Ще може, разбира се. Ние за какво работим, за какво всеки ден се дават жертви от нашите редове, толкова скъпи и ценни?

– Жертви! – повтори като ехо Ясна. – А колко по-добре би било, ако хората се разбираха с добро.

– С добро ли? Ти си толкова умна, а понякога все пак си така наивна. Тук се касае за борба на живот и смърт, а ти казваш: с добро.

Вратата се отвори и влезе бащата да им каже да говорят по-ниско, но скоро и сам той се увлече и повиши гласа си

повече от тях. Тогава Ясна на свой ред им каза да говорят тихо. Никога не се знаеше кой можеше да стои долу, под прозореца, и да подслушва. Тя знаеше, че Николай е следен, и когато бе арестуван, само намесата и ходатайството на директора на фабриката, в която той работеше, го спасиха и освободиха.

Извикан в полицията да даде сведения за Николай, той бе казал:

– Това е най-добрият, най-съвестният работник. Той не може да бъде такъв, за какъвто вие го мислите. Комунистите са ленивци и искат всичко наготово да получат.

Началникът на полицията се бил изсмял. Това страшно обидило директора, той се амбицирал, намерил приятели и освободили Николай. Но това не значеше, че опасността завинаги е избегната. Дори сам Николай се чудеше как остава все още незасегнат. Понякога смеешком казваше, че любовта го пази.

– Николай – питаше го Ясна, – според теб любовта от сърцето ли извира, или идва от някъде.

– Има ли значение това?

– Има. Ако е от сърцето, интересно е как се заражда тя, ако пък идва в сърцето, значи има някакъв друг, по-голям източник...

– Остави, моля те, да не нагазваме в такива тресавища. Науката един ден ще обясни всичко.

– Но нали сега и ние учим, мислим, разсъждаваме...

– Учите, но вашата наука е още в такъв стадий, че не можем да си обясним всичко. Пък и това не е най-важното...

– Кое?

– От где и как се заражда обичта...

– А за мен е важно. Аз искам да проникна и да разбера известни неясни за мен неща.

– Татко – обръщаше се Ясна към баща си, – според теб природата разумна ли е?

– Естествено – отговаряше той.

– Ето още един въпрос за спор – казваше Николай, – в

който не искам да навлизам сега, защото съм зает – да реша задачите си за утре, а подобни задачи не са за вечерното училище...

– Вярно – надвесваше се и Ясна над книгите, – и аз трябва да чета.

Бащата седнаше на канапето и разтваряше вестника си.

* * *

Първите вагони на пристигащия влак с грохот преминаха по перона на Софийската гара. На един от отворените прозорци се мярна главата на Катя с развяващата ѝ се бяла кърпа. Николай и Ясна се втурнаха редом с намаляващия си бързината влак. Когато той спря и вратата беше отворена, Катя скочи в протегнатите ръце на Николай. Той я прегърна и целуна. Ясна също се приближи усмихната, прегърна и целуна Катя, която ѝ отвърна със сдържан хлад, взираща се в идващите посрещачи. В следния миг Катя извика радостно, втурна се напред и се намери в прегръдките на сестра си Ирина.

От погледа на Николай не убягнаха нито хладът на Катя, нито неволно бликналите сълзи от очите на Ясна, която, за да ги скрие, обърна главата си настрана. Той само присви очи, но вкъщи по съвсем незначителен повод се нахвърли остро върху Катя. Двете сестри се спогледаха. Навярно бяха забравили нрава му и страха си, който имаха някога от честите му избухвания, затова и двете си помислиха, че Ясна е причината за това... Тя го настройва...

Тъй като големият ѝ брат Борис беше дал стаята, в която живееше по-рано Катя, под наем, тя прекарваше пролетната ваканция ту при сестра си, ту в къщата на Ясна, ту в квартирата на Николай. Веднъж, когато Катя беше при него и има смелостта да каже, че се е нахвърлил така остро към нея под налягането на Ясна, той едва не я плесна, така страшно се ядоса.

– Надали има същество, което да мисли така хубаво за тебе, както Ясна – каза ѝ той.

– Може да има – и не само да мисли, но и да чувства...

– Може, селският даскал.

– Ти ли говориш така за един твой идеен другар! Как можеш да го обиждаш?

– Не го обиждам, но ти си станала невъзможна напоследък със своето държание.

– Какво държание имам?

– Ти сама знаеш... Но, уверявам те, нито ти, нито тази, която те подтиква към това, ще покажете по този начин любовта си към мене. Несправедливото отношение към Ясна само ще ви отдалечи от мене.

– Ти вече си отдалечен.

– Кате, ние някога се учехме с теб да говорим истината и да си вземаме думите назад, ако не са прави. Ти сега ще сториш ли това, ако ти кажа, че Ясна нищо не е направила, за да се отдалеча от вас?

– А как? Бате Борис казва, че повече от една година не си ходил у тях.

– Той знае, че работя и ходя на вечерно училище. И ако не съм отивал, то е било не защото не съм искал, но защото не съм могъл.

– А за другаде можеш...

– Вярно, но ти знаеш, че нашите идеи с него не са еднакви.

– Това не пречи той да те обича.

– Моето неотиване също не пречи да го обичам. Освен това, отивал съм там, защото ти си била при него...

– Значи идвал си заради мене. А сега за една година само две писма си ми писал.

– Но Ясна ти пишеше често. Даже два пъти повече, отколкото ти.

– Откога Ясна започна да те замества и в чувствата ти към сестра ти?

– Казал ли съм нещо подобно?

– Щом тя трябва да ми пише вместо тебе...

– Тя има малко повече време. Тя не е по осем часа на работа...

Очите на Николай я гледаха с такава болка, че на Катя ѝ стана жал за него.

– Знам, Ники, знам, батенце – приближи се тя към него, – но ми е страшно мъчно, като не ми пишеш. Знаеш тука колко добре се разбирахме и бяхме почти все заедно. А там, в сред тия балкани, съвсем сама... Чакам, чакам – дните минават така бавно.

В това време дойде Ясна. В първия момент ѝ стана малко неудобно. Дали на Катя щеше да ѝ е приятно... Но тя я погледна едва ли не както някога и се усмихна.

– Точно говорих на Ники за село.

Тя бе почнала да го нарича по-често на име, отколкото „бати“.

– Пишеш, че било много красиво.

– Да, това село е много по-красиво от онова, в което бях първата година. В сред планината е. Знаете, че е на 30 км от гарата. През есента и пролетта е хубаво, но през зимата такъв сняг навалява, че куриерът, който носи пощата с кон, не може да дойде две-три седмици. И когато най-после дойде, струва ти се, че е дошъл най-желаният гост. Децата крещат и викат в двора на училището: „Чичо Станой иде!“. Всички изскачаме навън. Аз тичам презглава... А той бавно-бавно слиза от коня, отупва си опинците, влиза в канцеларията и чак тогава отваря чантата. И когато е нямало писмо за мене... плакала съм...

– Много добре те разбирам, Кате, и колко пъти съм казвала на Николай да ти пише. А той все: „Добре, добре“, и така си остава. Аз ти пишех често, но нима мога да го заместя?

– Ех, поне знаех, че той е жив и здрав. А иначе, какви ли не мисли ми минават. А когато се научих, че са го арестували, щях да полудея...

– Кой ти каза? – попитаха едновременно Николай и Ясна.

– Писаха ми.

– Слава Богу, че беше за малко – въздъхна Ясна.

– Но оттогава колко пъти съм се тревожила, колко неспокойни нощи съм имала...

– Тази година ще ти пиша по-често, Катенце – помилва я нежно Николай.

– Само да не забравиш...

– Ясна, ти ще ми напомняш!

Сянка мина в очите на Катя. Наистина значи Ясна беше навлязла толкова дълбоко в целия му душевен мир.

– За какво се умъчни, Кате? – попита я Ясна, когато Николай излезе от стаята.

– За нищо. Просто така си помислих, как животът променя хората... Някога Ники разговаряше, споделяше с мене... Не можеше, ако не ме види няколко дни... А сега иска да му напомняш ти, за да ми пише. А аз съм стояла през зимата до прозореца, гледала съм трупащия се сняг и съм чакала няколко реда... Знаеш ли колко са дълги дните на село, когато човек е сам? Ти не си живяла на село и не знаеш, че едничкото разнообразие там са писмата...

– Не съм живяла на село, но те разбирам. Човек винаги иска да получи писмо от хората, които обича. И затова пишеш.

– Мислиш ли, че ако аз ти пишеш, бих могла да заменя писмата на Николай до тебе?...

– Естествено, не.

– Или ако той каже на мене да го подсещам да ти пише?

– Но какво собствено съм направила аз и в какво съм виновна!?

– В нищо. Просто брат ни се отдалечи от нас.

– Кате – запитва я Ясна, – този, когото обичаш ти, има ли сестра?

– Три.

– Ти мислиш ли, че някога биха могли да ти кажат и на теб същото?

– Аз никога няма да го отделя от близките му. Ще живея при тях.

По ъглите на очите на Ясна се събираха сълзи, но тя се боеше, че Николай всеки момент може да се върне, затова

стисна здраво ръцете си, преглътна сълзите си и каза:

– Нима аз сторих това?

– Щом Ники живее тука!

– Ти много добре знаеш, че той сам пожела това.

– Заради тебе.

„Заради тебе“ – отекна болезнено в душата на Ясна.

– Аз трябва да си ходя – стана тя. – Татко е сам.

– А леля ти?

– Отиде си.

– Защо, когато майка ти умря, ти не ми писа? – запитва

Катя с променен тон. Разбрала бе – беше огорчила Ясна.

– Не исках да те тревожа, да ти пиша неща, свързани със смъртта...

– Много ли ти беше мъчно?

– На татко му е много по-тежко, макар и аз да чувствам загубата ѝ.

– А аз някога много плаках за мама. Бях в първо отделение, когато тя умря. Беше много красива, ти си я виждала на снимка, но беше и много добра. И сега ми е много мъчно за нея.

– Привързана си била към нея. А аз винаги се чувствах по-близка с татко.

– Зная, виждаше се. А аз имах подобно чувство към майка си: все ми се струваше, че тя се измъчва за нещо, което аз не знаех.

– Вярно си усещала. Всеки минава по своя трънлив път.

– Понякога ми се струваше, че майка ти много прилича на мама.

– Тъй ли?

– Да, в погледа – мама така гледаше. И ми е било много хубаво, когато идвах у вас – исках да я гледам.

– Защо не си ѝ казала това?

– Не смеех.

– Мама би се зарадвала много, тя изобщо обичаше тебе повече от Николай.

– Защо?

– Не зная... Но напоследък каза, че и него е обикнала.

– Макар и късно, като научих, че е умряла, много ми стана мъчно. Представях си я мислено, защото не можах да я видя поне още веднъж.

– Това е много мило, Кате... Ако знаех, когато тя беше вече зле, бих ти телеграфирала, а и мама би се зарадвала... Тя си отиде с мисълта, че малко е била обичана на Земята, а ти си имала такова хубаво чувство към нея...

– Да, може би заради мама... Сестра ми казва, че мама е била най-нежна и най-любяща към мен. Може би защото съм била най-малка... Но аз също много я обичах. Ако беше жива, сигурно нямаше сега да съм учителка на село.

– Защо?

– Щях да следвам.

– Не съм знаела, че имаш желание. Никога не си ми казвала.

– Нямаше смисъл. Виждах, че нямам никакви условия.

Ясна си помисли: „Николай има право, ето какво правят материалните възможности. Наистина трябва да се промени цялата система на управление и да се организира така, че всички, които обичат науката, да учат. А това ще стане, когато най-онеправданата класа вземе управлението в своите ръце и уреди живота така, че всички да бъдат задоволени“.

– За какво мислиш, Ясна? – запита я Катя.

– Че много бавно вървят нещата и кой знае кога ще се осъществят идеалите, за които копнеем.

– Защото е много трудно. Особено сега! Човек трябва да се пази от сянката си, навсякъде трябва да бъде бдителен, защото винаги може да бъде издаден и с това да пострада не само лично той, а и другарите, свързани с него. Между учителите има много, които с жар работят за прогресивните идеи, но има и такива, които са очи и уши на правителството, и то не от някакво убеждение, а просто от глупост. Скоро една колежка на една конференция ми каза:

– Виждаш ли го тоя – посочи ми тя колега от съседно село, – комунист е. Никога не се е прекръстил в черква. И в Бога не вярва.

– Нима всички, които не се кръстят, са все комунисти?
– запитах я аз.

– Не са, но все някакви „исти“ са. Инспекторът ме разпитва за всички, кои какви са...

– И тя каза ли е за този ви колега? – запита с тревога Ясна.

– Каза, че не е, но кой знае... Аз намерих удобен случай и го предупредих. Той се засмя и каза, че през Велики пости ще се комка и ще направи десет метана в черквата точно пред нея.

– Всички мъже са такива, а трябва да бъдат внимателни – не трябва да излагат безразсъдно здравето и живота си.

– Ако всички разсъждаваха така, никой не би работил за делото.

– Нима казах това?

– А какво?

– Човек да пази здравето и живота си не значи, че е страхлив, а значи да е по-дълго време жив именно за да работи. Защото безразсъдството не е смелост. Ето един случай. В провинцията арестували няколко младежи. Един от тях се съпротивлявал и полицаят го ударил. Една наша другарка искала да защити младежа и нагрубила полицаия. След един час арестуват и нея, а след нея още няколко, които тя е издала при „специалния разпит“. Едно невъздържане, една неразумна смелост ето какво са допринесли. По-добре е било да отмине мълчаливо и да предупреди другарите.

– Но докога трябва да се мълчи?

– Докато всичко бъде обмислено добре и е сигурно наредено. Защо трябва да се дават толкова много излишни жертви?

– Жертвите са маслото, което ще направи огъня по-голям, за да се вижда отвсякъде. Тези жертви ще събудят сърцата и умовете още на десетки, стотици, хиляди хора, докато един ден се постигне това, за което са били дадени жертвите.

Ясна се замисли. Тя не можеше да приеме, че човешкият живот трябва да се счита за масло, което трябва да бъде

хвърлено, за да подсили огъня. Може би Катя повтаряше някогашни мисли на Николай или на някой колега? Но тя не можеше да си помисли, а навярно и Катя не би си помислила, че животът на Николай може да бъде хвърлен като масло, за да пламне по-силно огънят...

– За какво сте се замислили така дълбоко – изненада ги тихо влезият Николай.

– Намери ли хляб? – запита го Ясна.

– Да.

– Значи утре сме на планината.

– Аз няма да дойда – каза Катя.

– Защо? – учуди се Николай.

– Трябва да помогна на кака.

– Но нали се бяхме уговорили, Кате. Не ставай дете и не разваляй екскурзията, още повече, че тя е устроена в твоя чест – прегърна я Николай както някога през рамо.

Очите на брата и сестрата се срещнаха и в тях проблесна светлина.

– Ще дойдеш, Кате, нали? – прозвуча гласът на Николай.

– Добре – съгласи се тя.

– Ето, това е моята сестричка – такава, каквато я познавам от някога...

* * *

Месец май беше хубав, слънчев, приятен и дните на великденската ваканция за Катя минаваха бързо. Имаше моменти, когато отношенията между нея, Ясна и Николай бяха такива, както някога, и всички се смееха на различни дреболии или разговаряха сериозно върху известни проблеми. Бащата на Ясна се включваше в тяхната компания, което много радваше Катя, и заедно правеха общи екскурзии до Витоша. Ясна се чувстваше щастлива.

Но Николай не можеше да запази хубавото равновесие в отношенията си с двете момичета и в душата на Катя

отново се появяваха облаци.

– Къде е Ясна? – биваше първият му въпрос към Катя, ако очите му не я виждаха.

– Няма я – отвърщаше сестра му.

– Защо я няма?

– Не е идвала – казваше му тя. – От вчера не съм я виждала.

– А каза ли, че ще дойде?

– Не ми е казвала. Може да е заета с работа или да приготвя нещо на баща си... Знае, че аз съм тук и се грижа за теб.

– Аха, да, добре. Аз ей сега ще дойда – и той веднага излизаше.

Понякога се връщаше късно вечерта, а понякога – на следващия ден – от работа. И пак първият му въпрос бе:

– Къде е Ясна?

– У хазяите. Отиде да занесе аспирин на старата.

– Добре – казваше той и излизаше.

След малко се чуваше хубавият му висок смях от стаята на хазяите.

Катя се изправяше и мълчаливо се взираше през прозореца. „Толкова много е завладян от нея – промълвява устните ѝ, – толкова много. А някога, някога какво говореше? Делото беше над всичко!“ Тя си спомни – беше шестнайсетгодишна... Бе я обикнал хубав, висок, строен младеж. Колко жесток беше Николай към него, защото бе си позволил да ѝ напише едно сантиментално писмо. „Някога – говореше тогава брат ѝ – никой не може да бъде истински работник за една голяма идея, ако неговото съществуване ще зависи от чувствата му и от благоволението на една фуста към него.“ Момъкът беше засрамен, огорчен и изчезна. Може би беше се върнал в провинцията, отдето бе дошъл, или бе отишъл другаде... Или пък се беше случило нещо с него... Тя не бе узнала. Но тогава брат ѝ за нея беше най-големият авторитет, всяка негова дума за нея бе свята. Щом казваше той – значи беше така... А сега Николай бе зависим от своите чувства, зависим от...

Една вечер Катя много дълго чака брат си и когато най-после той се върна, тя му каза:

– Ники, помниш ли едно време какво ми казваше?

– Какво съм казвал?

– Че идеята трябва да бъде над всичко.

– Та няма сега казвам друго?

– Но ти казваше, че трябва да се работи всеотдайно.

– И сега работя така. Животът ми сега не е в по-малка опасност от когато и да е било. По някакво чудо още не съм затворен и главата ми е на раменете. Наистина, другарите ме пазят „за после“, както се изразяват те, ако разбира се, зависеше от тях, а не от мен. Аз не мога да бъда зад ничий гръб като зад прикритие.

– Не това исках да кажа.

– А какво?

– Не мислиш ли, че Ясна те е увлякла много?

Николай впери поглед в сестра си.

– Като сестра ли ми говориш, или като съидейница? Ако ми говориш като сестра, няма да те слушам, защото не мога да понасям твоята неоснователна и неразумна ревност. Но ако ми говориш като съидейница, удри, говори – аз слушам.

– Ники, ти си ми много любим брат и може би си така любим, защото в теб виждах големия идеалист. А ето, и тебе те увлече една жена. Ти беше за мен идеал.

– Не ме е увлякла една жена, драга моя сестро и другарко, аз сам се увлякох. Ясна е виновна само за това, че не е дребнава и глупава. А за всичко друго съм виновен само аз. Аз я обикнах, аз не мога без нея.

– Виждам.

– Виждаш! А аз страдам, ужасно страдам, защото разбрах, че човек още дълго време, може би още векове, ще бъде роб, и то най-страшен роб. И от това робство най-мъчно ще се освободи – от робството на своите чувства, страсти и ревност. И разбрах, мое сестриче, че човек може да е цар, свободен и независим от всички и всичко, но той няма да е свободен от своето сърце. Не мислиш ли, Кате, че злото се крие в човешкото сърце?

– Не зная. Не съм мислила върху това... Но по начало ти си много странен. Съдиш се, че обичаш. Защо се съдиш? Та всички хора по цялата Земя обичат, женят се, имат деца.

– Е и?

– И ти обичай, но не влагай цялата си душа.

– А как?

– Както другите другари обичат. Ето, на село имам един колега...

– Остави твоя колега, че ни дотягаш.

– Другарю!

– Прощавай, Катю, продължи.

– Казвам, този колега не е по-лош работник от тебе, но работи кротко, мълчаливо. Никой даже не подозира, че е от нашите, и затова върши най-добра работа. В него няма толкова много пламък и жар, но той всякога има време и възможности за всичко. Освен това твоята мисъл много се е задълбочила и изострила.

– Но аз не мога да бъда така универсално равномерен, както твоя колега.

– Но нали казваш, че човек трябва да се освободи от своите страсти, силни чувства и желания? Може би той се е освободил от тях.

– А може и още да не се е пробудил за тях...

– Ти никога няма да се откажеш от желанието си да обиждаш.

– Нима ти се обиждаш заради него?

– Заради справедливостта.

– Но ти предполагаш – каза „може би“. И аз казах „може би“.

Катя замълча. Николай взе една книга и започна да чете. Но след малко стана, приближи се до Катя, погали я по главата и каза:

– Ти го обичаш, нали?

– Кого?

– Твоя колега.

Очите на Катя го гледаха, за да видят какво мисли. Той се усмихна и доближи лицето си до нейното. „Това е

придобит навик от Ясна – помисли си тя, – по-рано никога не е доближавал така лицето си.“

– Какво мислиш, Кате?

– Нищо...

– Няма значение, зная какво мислиш. Станал съм по-нежен или сантиментален, нали?

– Ти сам знаеш.

– Е, да. И защото аз обичам, мога да те разбера. Много ли го обичаш?

– Достатъчно. Но все пак, както виждаш, мога да живея тук, без всяка минута да питам где е той.

Николай се засмя с хубав, весел смях.

– Смей се, колкото искаш.

– Сестриче, много си мила, а аз може би не съм достатъчно добър към тебе. Но що за човек е този даскал?

– Не е даскал...

– А какво?

– Учител.

– Прости ми!

– Ти като идеен другар не може да обиждаш така.

– Не говоря сега като другар...

– А като какъв?

– Като брат, и то ревнив брат. Виждаш ли колко добре те разбирам, когато се сърдиш на Ясна, че ме е увлякла.

– Не можеш да правиш сравнение. Аз нищо не съм направила, за да го отдалеча от близките му, нито ще направя.

– Целунахте ли се?

– Не.

– Тогава сте още сукалчета. Чакай, моя мила, после ще говорим.

– Няма какво да говорим. Ако аз го обичам, ще отида при него и ще живея при хората, с които той живее, и ще ги обичам, както той ги обича.

– Великолепно. И за това после ще говорим. Но ще се ожените ли?

– Разбира се.

- И при това сте идейни хора и двамата!
- Та какво от това?...
- Нищо!
- Аз ще живея в неговия дом и не искам да причинявам на близките му никаква неприятност. Освен това, надявам се да имам деца.
- Та какво от това? – засмя се Николай.
- Как какво от това! Тези деца трябва да имат баща.
- Никой деца не идват без баща.
- Естествено. Но няма мислиш, че ти си разрешил въпроса по-добре?
- Мисля, че да. Свободен съм.
- Свободен! – засмя се на свой ред Катя.
- Сега съм свободен отвън, а след време ще бъда свободен и отвътре.
- Катя го погледна с учуден, недоумяващ поглед.
- Ти не обичаш Ясна – каза му тя.
- Повече, отколкото си мислиш.
- Ако беше така, не би могъл да кажеш това, което каза.
- Че ще бъда свободен отвътре? Та нима искаш да бъда роб на своите глупави желания? Не, аз ще я обичам като свободен човек и ще я ценя повече, защото няма да я унижавам с моята животинска ревност.
- Живей с твоя странен идеализъм, но все пак не зная дали мъжете продължават да обичат, след като преминат желанията им?
- Отде си толкова зряла и знаеща по тези въпроси?
- От жените, с които съм разговаряла.
- Колкото по-малко говориш с другите по тези въпроси, толкова по-добре.
- Когато е за добро, защо трябва да се лишавам от тяхната опитност?
- Ти много си се променила. За някои неща си придобила еснафски възгледи. А може би и у теб, както у повечето, е заговорила жената.
- Възможно е.

– А как ще работиш, като се ожениш и имаш деца?

– Както всички... и ще се постарая да всадя в децата си нашите идеи, докато са още малки. Ако всички не се женят и не раждат деца като тебе, у кого ще насаждате комунизма? Нали ще ви трябва младо поколение, върху което да се работи?

– Имаш право, Кате, но аз за тебе си мечтаех нещо повече.

– Благодаря ти. Аз ще работя там, където съм, и с възможностите, които имам.

Двамата замълчаха. Николай виждаше, че Катя се е променила и че не е вече под неговото влияние, както преди. Имаше някакъв чужд елемент в нея и този елемент му се противопоставяше. Кой беше той? Този, когото беше обикнала. Незнайният и непознат селски учител се бе промъкнал невидимо между тях и правеше Катя самостоятелна и съвсем свободна да му възразява.

Отначало той се ядосваше. Как можеше този съвсем чужд човек да застане между него и сестричката му? Николай крачеше из стаята и си мислеше върху това... После отведнъж плесна челото си и се засмя. Не беше ли застанала и Ясна, според Катя, между него и близките му? „Обича го! – каза си той. – Обича го!“

Когато видя Ясна, каза ѝ:

– Знаеш ли, че любовта прави човека изменник?

– Как така?

– Много просто. Човек се влияе от този, когото обича, дори съвсем несъзнателно.

– Та какво от това?

– Това, че той изменя на своите предишни разбирания и възгледи...

– Ако той е разширил своите възгледи и ги е надраснал в някои отношения, това не може да се нарече измяна.

– Мислиш ли, че ако Катя не беше обикнала онзи селски даскал...

– Защо го наричаш така?

– Добре де, оня учител от селото, мислиш ли, че тя би имала смелостта да ми се противопоставя в някои отношения и да има специални мнения по някои въпроси?

– Любовта прави човека смел и понякога тя му дава светлина, с която вижда по-правилно нещата.

– Тая любов, тая любов...

– Защо воюваш със сърцето си?

– Защото ме е поробило и не мога да се освободя, защото това робство е толкова хубаво.

– Воювай! – усмихна се Ясна.

Той се наведе над главата ѝ и целуна косите ѝ.

– Ясна, кога ще престана да искам да те целувам?

– Това ли е твоята мечта?

– Да. Искам да те обичам, без да те желая. Понякога ми се струва, че желанието понижава любовта, понижава човека.

– Това е вярно: най-хубаво е, когато душата се радва. Тогава човек има всичко и нищо не иска отвън. Може би един ден човекът ще постигне това.

– Но кога, през кои векове и хилядолетия? Ето, ние искаме да строим новия живот, да създадем ново човечество, а още не сме се освободили от звяра у нас, който иска да яде плът. И този звяр се развихря навсякъде и се вижда чрез алчността, чрез скъперничеството и чувството за частна собственост. Мислиш ли, че ние можем да се борим с този звяр, ако не сме го поселили у нас? Когато си помисля за това, косите ми настръхват и нашите блянове ми се виждат миражи, неосъществими миражи...

– Защо да не се радваме на малкото, което можем да направим, вместо да скърбим за голямото, което не можем?

– Ясна, ти винаги си била чудно практична. Това е великолепно казано: човек не трябва да се тормози за невъзможното...

Ясна погали косите му и целуна челото му, в което се раждаха всичките тези чудни мисли...

* * *

Катя си тръгваше за село. Беше радостна, усмихната.

– Има за какво – мислеше си Ясна.

Николай ѝ повтаряше къде и какво трябва да каже, какви нареждания да предаде. Ирина грижовно гледаше Катя и ѝ поръчваше да пише. Дойде и Борис, по-старият брат. Той поздрави вежливо и се ръкува усмихнато. Ясна му отговори с хубав поглед и също се усмихна.

– Умее да ги превзема – пошепна Ирина на Катя, – само като ги погледне, и се стопяват.

– Такива са очите ѝ, хубави – отвърна Катя, която бе възвърнала хубавото си чувство към Ясна.

– Такива били, а защо не гледа и мен така?

– Защото и ти може би не я гледаш така.

– И ти си се повлияла, Кате. Знаех си аз, че това, гдето беше все при тях, ще даде своето отражение.

– Но тя беше всякога много деликатна, внимателна.

– Добре, добре, защитавай я и ти. Не виждаш ли Нико на какво е заприличал? На сянка. А преди помниш какъв беше...

– Много чете, учи.

– Чете, учи... все заради нея.

– Човек все заради някого трябва да прави нещо. Освен това ти го знаеш – каквото прави, отдава му се с цялото си същество.

– И затова нямам нито миг спокоен.

– Защо?

– Никак не е предпазлив... Ако не беше тя, да се залисва с нея в това училище, досега не зная дали щеше да е жив.

Катя се усмихна...

– За какво се смееш?

– Така, досмеша ме.

– И ти да внимаваш там, че само да разберат колегите ти нещо – и службата ти, и здравето ти ще иде. И на него говори, че мъжете нямат мярка за нищо.

– Той не е такъв буен.
– Не можеш го разбра ти отведнъж.
– Но нали вече от толкова време...
– Остави, цял живот си с един човек и пак не можеш да го опознаеш.

– Възможно е.
– Пиши ми всичко с подробности. Прати ми снимка да го видя.

– Ако имам възможност...
– Все ще се фотографирате с колеги.
– Той не обича фотографиите.
– Заради тебе ще направи отстъпка.
– Не искам да прави компромиси заради мене.
– Това не е компромис. От обич ще го направи.
– Той никога не ми е казвал, че ме обича.
– Ами какво?
– Аз го обичам. Той само е много внимателен. Грижи се за мене.

– Това е по-добре, отколкото да ти говори хиляди глупости и да не прави нищо за тебе.

– Катя – обърна се към нея Николай, – време е да си заемеш мястото. Остават още пет минути.

– Добре, добре, Ники.

Катя прегърна и целуна сестра си, после целуна Ясна и братята си.

Влакът след няколко минути потегли. Ирина разплакана размахваше голямата си синя кърпа. Ясна усмихнато махаше с ръка, братята ѝ размахваха шапките си...

* * *

След отпътуването на Катя Ясна получи само веднъж писмо от нея, на което отговори много сърдечно, но не последва вече никакво писмо. Ясна ѝ писа още няколко пъти, но като не получи отговор, престана да пише на Катя. В замяна на това Николай получаваше дълги писма, на

които тя не знаеше дали отговаря. Никога не го питаше...

– Катя иска да отида при нея на село – каза Николай на Ясна.

– Иди.

– Тъкмо ще имам случай да видя и там някои наши хора, да поговоря с тях. Защото както вървят нещата, трябва да засилим нашия фронт и да работим по-здро̀во.

Ясна нищо не каза.

– Защо мълчиш?

– Няма какво да кажа.

– Би ли искала да дойдеш с мене?

– Ако Катя бе поканила и мене...

– Тя е влюбена до уши и навярно в това любовно настрoение да е пропуснала.

– Не вярвам.

– А какво мислиш?

– Нищо не мисля. Всъщност тя може да има сериозни причини...

– Какви?

– Може да не знае как да ме представи.

– Ооо – засмя се отведнъж Николай, – това ли си измислила? Нима Катя е толкова дребнава?

– Не съм казала това.

– А какво?

– В село нямат тази широта на възгледите и не могат да гледат от висотата, от която ние гледаме.

– Ясна, ти страдаш ли от това?

– От кое?

– От това, което ще мислят хората?

– Не. За мене важи само едно мнение – твоето.

– Ясна, другарко моя, няма ли да съжалиш един ден, че си имала такова безгранично доверие в мен?

– Не. Аз правя всичко с пълно съзнание.

– Само със съзнание?

– Не, с цялото си същество.

– Ясна, какво ще правя без тебе, когато ме арестуват?

– Защо пък сега тази мисъл?

– Тя никога не ме е напускала. Тя е черният облак в душата ми, тя е непрестанната мъка в сърцето ми. Аз не вярвам в Бога, ти знаеш това, но понякога, като погледна напред, чувствам страшна пустота и празнота. А това е, защото зная, че там те няма. Сънищата ми понякога са така кошмарни. Вървя сам из някакво огромно, безбрежно поле и те търся, викам те... А теб те няма. Полето отведнъж се превръща в непроходим лес. Аз се препъвам, падам с името ти на уста и се събуждам страшно измъчен.

– Откога сънуваш тези сънища?

– Напоследък...

– Може би трябва да обърнеш внимание на храната. Тя влияе много на спокойния сън.

– Нали се храня обикновено с това, с което и ти се храниш?

– Но ти много се преуморяваш. А умората също така причинява кошмарни сънища. Но ти всъщност отдаваш ли им някакво значение?

– Искам да не им отдавам, но все пак дълбоко в моето съзнание нещо се поддава. И тогава виждам, че в човека има неизмерими дълбини, в които човешкото съзнание не може да проникне и разбере. Има нещо дълбоко в човека, което мимо съзнанието и разума се смущава. Може би то е напластеното от векове суеверие или пък...

– Не зная, Николай. Аз също понякога се натъквам на някакви чудноватости в човешката душа и се ровя из разни медицински книги, а понякога искам да попитам и някои от професорите. Досега в книгите не съм намерила отговор на това, което търся, а да занимавам професорите не смея, като ги виждам колко много са заети. Все вярвам, че някой ден нещата ще намерят своето изяснение.

– Ще ти кажа нещо за последните си сънища, да видим, драга медичке, какво научно обяснение ще ми дадеш. Слушай: чувствам в съзнанието си, че те няма, и почвам да те търся. Пред мене виждам една рекичка, която искам да премина, за да дойда при теб. Но тази рекичка става все по-голяма и по-голяма, става огромна, става безгранична и

се слива с хоризонта. Виждам се заобиколен от огромни, безбрежни води, и заставам в страшна безпомощност и ужас, че няма да мога да те намеря. Тогава виждам в безкрайни далнини висока, голяма планина, по която се изкачваш. Ти цяла си в бяло, около тебе има чудно сияние. „Ясна!“ – викам те аз с цялото си същество и протягам към теб ръце. Ти се обръщаш и ме гледаш. Очите ти греят като звезди, но същевременно са изпъlnени с мъка. И не зная как долавям, че причината за тази мъка съм аз.

– Николай – хвана Ясна ръката му, – може би правиш температура?

– Не съм забелязал.

– Преуморен си, имаш нужда от почивка. Не изморявай съзнанието си с излишна мъка. Навсякъде, където си ти, ще дойда и аз...

– Само не и в затвора – прегърна я той. – Там бих искал да бъда сам, защото по-страшна от смъртта би била мисълта, че и ти си в ноктите на безжалостния звяр!

– Остави, не мисли за това. Ето, сега Катя те вика. Ще отидеш и ще се зарадваш.

– И нея не мога да я разбера. Тя ще се жени, а аз да го гледам... Ако не беше възможността да поговоря там с някои наши хора, нямаше да отида.

– Чуден си, Николай, тя толкова много те обича, разчита на твоя братски съвет.

– Съвет – вятър. Тя си го е избрала, но така, да отида...

– Както и да е, важното е, че има нужда от тебе.

– А ти какво ще правиш в това време?

– Ще уча.

– И ще ме чакаш...

– Естествено.

– Трябва да тръгна утре. Взел съм отпуск.

– Добре, ще ти приготвя нещата.

– Колко лесно казваш „добре“.

– Ами какво да кажа? Нали зная колко ще се зарадва Катя.

– Добре, добре, Ясна. Ти прощавай, настроението ми не е свястно и затова съм такъв.

- Всякакъв те харесвам.
- Само ме харесваш?
- И обичам.
- Ясна – милваше той косите ѝ, – защо си толкова свидна на сърцето ми, че никак не мога без тебе?
- Мислиш ли, че аз мога?
- Но ти никога не ми го казваш.
- Мисля, че го знаеш.
- Знам го, но ти пак ми го кажи. Има нещо в човека, което се храни от думите на обичта.
- Така е, но има говор, който е без думи – говорът на душата.
- Ти знаеш, че съм материалист и предпочитам говора, който чуват ушите ми.
- За какъв материализъм говорите? – попита ги бащата, влизайки при тях.
- За диалектически материализъм – пошегува се Ясна.
- Ехе, за сериозна работа сте се захванали. Ясна, ти иди виж какво стана с яденето. Аз го сложих, пък ти го наглеждай. А ние ще си поговорим малко с Николай.

* * *

Николай отпътува и преди да тръгне от гарата към селото на Катя с докарания за него кон, се обади на Ясна с телеграма. Зарадвана от неговото внимание, тя се бе навела над книгите и четеше.

Някой позвъни и Ясна изтича да отвори. Беше Ирина. Ясна се изненада, но радостта ѝ още преливаше в сърцето и тя приветливо се усмихна...

– Минавах отгук – заговори Ирина – и рекох да проверя дали Ники е отишъл.

– Нали ти се обади преди тръгването си?

– Обади ми се, но рекох... да не му се е случило нещо и да е останал.

– Не, отпътува.

- А тебе викаше ли те?
- Да, но помислих, че е по-добре да не отивам.
- И добре си направила... Катя по едно време беше много отчаяна.
- Защо?
- Неговите научили за тебе, а били от добро семейство.
- Какво са научили за мене?
- Че не си венчана с Ники...
- Сърцето на Ясна замря, после почна да бие с ускорен пулс. Страните ѝ отведнъж преbledняха.
- Това е петно – продължи Ирина – за нашето семейство – казвали те. И прави са хората. В селата нямат такъв морал и не могат да приемат лесно такива работи. Катя едва не се разболя от мъка. Не ти ли писа?
- Не, нищо не ми е писала – прехапа устни Ясна, а в душата ѝ някой рисуваше огромно черно петно. И това петно бе тя... Сълзи искаха да избликнат от очите ѝ, но тя направи усилие и те се върнаха в сърцето ѝ.
- Добре, че той е чувал за Нико от другарите много хубави неща, та това го е накарало да устои на думата си и да се свърже с нея... А и се разчуло из цялото село... Знаеш как там светкавично се разнасят слуховете. Селянките си шушукали и се чудели такова хубаво момче как ще се ожени за момиче, в чийто род има такъв разврат.
- Защо разврат?! – запита Ясна, като чувстваше, че гърлото ѝ пресъхва.
- Ами за тях това е разврат.
- Кое?
- Ами много естествено – твоето съжителство с мъж без брак.
- Но този мъж е твоят брат!
- Точно това е жалкото. Ако не беше така, Катя нямаше да има толкова неприятности.
- Съжалявам, но това трябваше да го кажете на Николай.
- Всичко зависи от жената – тя трябва да бъде крепителката на морала.
- Ясна, аз излизам – отвори вратата баща ѝ. – Ах, ти си

имала гости – извини се той, като съгледа Ирина. Но като видя бледото лице на Ясна и блестящите ѝ като в треска очи, той бързо се приближи към нея.

– Какво ти е, дете мое? – хвана той ръката ѝ.

– Нищо, татко, преуморих се малко. Днес четох много.

– Не бива да прекаляваш. Излез малко да подишаш чист въздух.

– Ще изляза.

– Аз без това щях да си ходя вече – стана от стола Ирина.

– Ако искаш, Ясна, ела да ме изпратиш.

– Ще дойда.

– Облечи си дрешката да не настинеш. Ръката ти е съвсем студена – топлеше я баща ѝ в своите ръце.

– Като вървя, ще се стопля.

Из пътя Ясна и Ирина не говореха. Всяка беше отдадена на своите мисли. „Поне ѝ наговорих, както трябва – каза си Ирина в себе си. – Да не се мисли за кой знае какво.“

Като наближиха трамвайната спирка, Ирина заговори:

– Човек трябва да се пази да не сложи петно на името си, а и на името и на другите. Защото ние може да сме достатъчно широки, но има хора, които държат на морала и за тях не е без значение името на семейството, с което те се свързват.

– Значи те се свързват с името, а не с човека. Тогава много жалко.

– Жалко или не, важното е, че заради тебе Катя преживя толкова мъка. Едва не се развали женитбата ѝ...

В това време дойде трамваят. Ирина се качи и махна с ръка. Ясна също махна и като наведе глава, тръгна да си отива. От очите ѝ бликнаха едри сълзи, които капнаха по плочника, преди да успее да извади кърпичката си. И както вървеше с наведена глава, без да иска се блъсна в някого. Като вдигна очи, видя едър, снажен белокос човек. Лицето му бе засмяно, но като видя сълзите на Ясна, хвана я бащински за ръката и каза:

– Нима от тези хубави очи трябва да бликат сълзи? Хайде, дете, успокой се. Срещата ли не стана?

– О, не, не се касае за среща.

– А сигурно за нещо по-сериозно, писмото се е забавило?

– Не, не и това – отговаряше като дете Ясна и от очите ѝ избликваха нови топли сълзи.

– Щом не е и това, тогава не си заслужава да се плаче. Всичко друго е маловажно.

Ясна избърса сълзите си и искрено се засмя. Такъв благодушен човек никога не бе виждала.

– Ето така – каза той, – такова трябва да бъде лицето на младото момиче, а не обляно в сълзи, които ще го загрозят. Ти сама ли си?

– Как сама?

– Без родители?

– Имам баща.

– А аз нямам нито баща, нито майка, и пак не плача.

Ясна го погледна и се усмихна. Лицето му изразяваше лице на голямо дете.

– Съвсем сам съм – продължи той. – Всички ме оставиха.

– Как оставиха? – запита загрижено Ясна.

– Ами така, жена ми ме остави и отиде в другия свят. Децата ми се изжениха – и те ме оставиха. Един отиде в провинцията, други в чужбина – и ето ме самичък сега.

– И какво правите?

– Сега ли? Тръгнал бях за Борисовата да се поразходя, но се сблъсках с тебе и сега приказваме.

– Вие сте много забавен и добър човек.

– Радвам се, мое дете, ако мислите така.

– Да.

– Имате ли някаква работа... сега?

– Не.

– Елате да повървим заедно. Ще ви съпроводя до вас.

– Добре – усмихна се Ясна.

– Завършили ли сте гимназия?

– Да, студентка съм трета година.

– Какво следвате?

– Медицина.

– Аз имах три дъщери и един син. Едната от дъщерите е в провинцията, синът и другата дъщеря са в чужбина, а третата отиде още по-далече, откъдето не може да се върне... Тя беше колкото вас – въздъхна той.

Ясна го погледна. Лицето му беше натъжено, но когато погледите им се срещнаха, той се усмихна и запита:

– А как ви е името?

– Ясна.

– Искате ли, когато сте тъжна, да идвате при мене?

– Няма ли да се сърдите, ако това бъде много рядко?

– Съвсем не. Когато сте радостна, аз ще идвам при вас.

– Но отде ще знаете, че съм радостна?

– Много просто – като не идвате! Ето моя адрес – подаде ѝ той картичката си. – А аз съм благодарен на този, който ви разплака.

– Защо?

– Защото се блъснахте в мене – засмя се той. Но после прибави с притихнал глас: – Не знаете колко много ми напомняте за моята Лили. Тя също мечтаеше да следва медицина.

– Кога си отиде?

– Преди две години.

– От какво?

– Баща ви дали е вкъщи?

Ясна веднага разбра, че не трябва нищо да пита за дъщеря му. Сигурно това му причиняваше страдание...

– Може да се е върнал вкъщи... Искате ли да дойдете сега? Нали обещахте?

– Но само когато сте радостна.

– Вие ме направихте радостна.

– Стар ли е баща ви?

– Не зная. Защо?

– Искам да зная дали ще си подхождаме.

– Сигурно да. Той е много добър.

– А няма ли да се сърди, че каните един непознат?

Ясна се обърна и го погледна... Очите ѝ се усмихнаха, както биха се усмихвали, ако закача някое дете.

– Ах, ето го татко – извика изведнъж Ясна и се втурна тичешком към него. – Татко, татко!

– Ясна, ти ли си? – обърна се баща ѝ и тръгна към нея. Ясна веднага се върна към новия си познат, за да не го изгуби между хората.

– Сега ще ви представя на татко.

– Добре.

И когато баща ѝ дойде при тях, той изведнъж свали шапка, усмихна се и каза:

– О, професор Драгиев, радвам се, че ви виждам. Кога пристигнахте?

– Преди две седмици.

– А къде се намерихте с Ясна?

– Сблъскахме се на улицата и се запознахме. Значи тази е твоята любимка, за която си ми говорил толкова много едно време.

– Тази е. А какво има в чужбина?

– Готвят се за война. Полудял е светът.

– Да, съвсем. Но дано поумнеят и да не се стига до война.

– Надали.

– Колко години откак не си се връщал?

– Десет.

– Значи изминаха се толкова много години. Как минават неусетно...

– Годините летят и ние отиваме на залез.

– Ти си още съвсем добре, но аз изведнъж паднах съвсем. Жена ми ни остави.

– Ех, те ни оставят, ама май че и ние ще почнем да оставяме другите... по-младите.

– Как са децата?

– Изжениха се.

– И най-малката?

– Всичките ме оставиха и аз бях тръгнал да се поразходя, но се сблъсках с твоята Ясна и се разприказвахме като стари познати.

– Много хубаво е станало, иначе кой знае дали щяхме да се срещнем.

Когато приближиха къщата, Ясна избърза. Беше ѝ радостно и не можеше да разбере защо чувства професора така близък. И когато ги посрещна, поемайки шапките им, застанала помежду им, на нея ѝ се стори, че с еднаква свобода би могла да каже и на двамата „татко“. Никога не беше ѝ се случвало подобно нещо. След време Ясна сподели това с професора. Той помилва косите ѝ и пошепна:

– Мое дете!

В този момент Ясна имаше чувството, че той вижда не нея, а своята любима дъщеря. Може би затова доби навика да идва постоянно у тях. Ясна също се радваше – баща ѝ вечер не беше сам, имаше с кого да разговаря.

* * *

Николай се забави повече, отколкото предполагаше Ясна. Наведена над книгата, очите ѝ следяха редовете, но мисълта ѝ се връщаше все към едно и също нещо: „Какво ли му се е случило? Да не е бил заподозрян, да не е задържан?“. Тази мисъл постоянно дълбаеше сърцето ѝ. И когато една сутрин Николай се появи на прага съвсем блед и отслабнал, тя се втурна към него колкото зарадвана, толкова и изплашена.

Той я притисна до себе си и прошепна:

– Хайде да си отиваме у дома.

– Но нека да си отпочинеш. Изглеждаш толкова уморен...

– Ще си отпочина вкъщи. Ясна, ти нали не си се променила в тези дни?

– Разбира се, Николай.

– Облечи се и да тръгваме, че не мога повече.

– Да не ти е лошо?

– Нещо такова... Не, не мога тука – отговори той на погледа ѝ.

– Добре. Слагам си другата рокля и тръгваме.

Късно следобед професорът и бащата на Ясна седяха в столовата, но разговорът им никак не вървеше. И двамата мислеха за тази, която макар и да не беше в стаята при тях, а учеше в своята стая или биваше в университета, ги изпълваше с радостно чувство и разположение за разговор. А сега отведнъж почувстваха, че я няма, че къщата е празна – и разговорът заглъхваше в гърлото им.

И двамата мислеха дали Ясна ще се върне. Бащата беше уверен, че няма да си дойде, но професорът все се надяваше, затова остана до късно.

– Според бележката, която е оставила Ясна, Николай трябва да е болен, затова ще трябва да отида утре да ги видя.

– По кое време мислиш да ходиш?

– Като се върна от работа.

– Тогава ще дойда да те взема...

– Хубаво.

Професорът, без да съзнава, беше слял образа на Ясна с този на своята любима дъщеря Лили и чувстваше необходимостта да я вижда едва ли не всеки ден. Тя бе грейнала като чудна звезда на хоризонта на самотния му живот. Струваше му се, че не е било време, когато не е познавал Ясна, и че винаги тя го е гледала с чистите си хубави очи и чудна усмивка. „Какъв безценен камък – мислеше си професорът, върнал се вкъщи, разхождайки се по стар навик от стена до стена в стаята – какъв безценен камък... Само дано този работник излезе човек. Ако тя е щастлива – добре. Но докога? Кой знае защо, някъде много дълбоко в душата си с някакво особено чувство той изпитваше боязън за Ясна – същата боязън, каквато, както му призна и Венелин, е имала и майката, че този човек няма да донесе трайно щастие на Ясна. „Ако е бил болен – продължаваше да си мисли професорът – защо не е останал вкъщи, а е извикал Ясна в своята хижа? Вижда се, че е упорит и егоист човек...“.

Но когато професорът си легна в леглото и пред затворените му очи, както много пъти се бе случвало вечер, целият му живот премина като движеща се лента, той

оправда Николай. На младини и той беше такъв, искаше Александра да е само при него, само за него.

На другия ден двамата приятели почукаха на външната врата на квартирата на Николай. Никой не се обади. Натиснаха бравата и влязоха в малкото коридорче. Професорът се изкашля, а бащата изпусна бастуна си. В същия момент вратата се отвори и Ясна, пребледняла, измъчена, се показва на прага.

– Ах, татко, вие ли сте! Слава Богу, че дойдохте.

– Какво има? – с тревога запитаха едновременно и двамата.

– Николай е болен, и то изглежда много лошо. Цяла нощ имаше висока температура.

– Лекар повикахте ли? – запита професорът.

– Николай не дава...

– Как може такова нещо! – възмути се бащата. – Че той дете ли е?

– Нищо ми няма, казва, ще ми мине, изстинал съм.

– Бе то ще му мине, но защо да не му мине по-скоро?

– Ясна – чу се гласът на Николай.

– Идвам – разтвори тя широко вратата и пусна гостите да влязат.

Николай лежеше със затворени очи, но като чу приближаващите се, отвори ги.

– Николай, татко и чичко професор са дошли да те видят.

Николай направи известно усилие да се повдигне, но не можа и се отпусна в леглото.

– Не ставай, не ставай – приближи се бързо бащата на Ясна и си сложи ръката на челото му.

– Има температура.

– Да, има – 39. През нощта беше още по-висока.

– Аз ще отида да доведа един мой приятел, много добър лекар – каза професорът и тръгна към вратата.

– Не е необходимо – процеди остро през зъби Николай.

Професорът се обърна и очите им се срещнаха.

– Слушай, момко – обърна се бащински той към Николай, – аз имам син, по-голям от тебе, но за мен той си е пак дете. И когато се касае за лекар, аз го слушам толкова, колкото когато можеше едва да стъпва на краката си и го беше страх от чичо доктор.

– Мен не ме е страх – засегна се като дете Николай.

– Ами какво тогава?

– Не ни е необходим.

– Това после ще видим.

И двамата пак се погледнаха в очите.

– Слушай, приятелю, върна се към леглото му професорът – до снощи ти ми беше чужд и далечен човек, даже ми беше неприятен, защото дойде и отвлече от нас Ясна, без да ни попиташ нас, двамата старци, дали можем без нея. Но днес, като те виждам какъв упорит и своеобразен момък си, обикнах те. Тялото ти се е стопило, станал си слаб като не знам какво, но в очите ти гори огън, не говоря за температурата, който ми хареса. Сега разбрах защо Ясна те е обикнала. Има за какво...

Николай притвори очи и страдание се изписа по лицето му. Ясна се приближи до него и той потърси ръката ѝ. Професорът се обърна и излезе от стаята. След половин час той доведе лекар с кола.

– Ах, професор Ковачевич! – възкликна Ясна и се приближи да го поздрави.

– Ясна Стайнова, медичка, а? – погледна я новодошлият през очилата си.

– Да – поруменя Ясна.

– Добре, добре, на практика... – усмихна се той и се приближи до Николай.

Той лежеше със затворени очи. Ясна знаеше, че в гърдите му бушува ураган и ако би могъл, би изгъдил всички от стаята, но бе безсилен и стискаше зъби.

В стаята настана тишина, каквато обикновено настава, когато лекар преглежда болен. След прегледа лекарят повдигна глава и каза:

– Сериозно, сериозно. Трябва веднага да се занесе в болница, има воден плеврит. Водата трябва веднага да бъде

извадена, иначе лошо – прибра слушалката си той. После погледна Ясна и каза:

– Студентката медичка съзнава сериозността и трябва да нареди болният да отиде в болница, и то много скоро.

– Да, да, професоре – заговори бащата на Ясна, – веднага ще сторим необходимото.

– А ти би ли могъл да наредиш да го приемат веднага и да му дадат подходяща стая? – обърна се професорът към лекаря.

– Може... по телефона. Но вие побързайте.

Бащата на Ясна изпрати лекаря и помоли шофьора да се върне веднага.

След час-час и половина Николай, съпроводен от Ясна и от баща ѝ, беше настанен в болницата. Там той остана повече от месец. През всичкото време Ясна, баща ѝ и техният общ приятел, професорът, се грижеха за него. След изписването му по настояването на всички Николай се съгласи да се настани в дома на Ясна, докато се уреди да отидат на летуване. Професор Ковачевич беше казал, че само планината ще възвърне съвсем здравето му...

Докато Николай беше в болницата, сестра му Ирина го спохващаше, но когато той отиде у Ясна, тя не го посети нито веднъж. В замяна на това брат му Борис отиваше по-често. Той бе обикнал Ясна и се чудеше какво имат сестрите му против нея. Тя беше готова да направи и да даде всичко за брат им.

Катя беше писала дълго писмо, с което канеше Николай да отиде при тях, за да закрепил здравето си. Но понеже в това писмо нямаше нито една дума за Ясна, той се ядоса и го скъса.

– Глупачка – викна той, – глупачка. Еснафка и глупачка!

От боледуването си той беше станал ужасно нервен и избухлив. Ясна гледаше всячески да го успокои. И в този момент тя искаше да направи същото, но Николай я погледна блед, отслабнал, изглеждащ поради това по-висок,

но в очите му не преставаше да гори идейният пламък и той каза:

– Остави, Ясна, няма какво да ги защитаваш. Не страдам само защото са ми сестри, но най-вече заради Катя, защото тя има претенция да ми е идеен другар, а не може да се освободи от буржоазните предразсъдъци на хората, сред които е влязла. Те не те обичат, защото имат тесни души. А аз страдам не само заради тях, но и заради всичките мои сестри и другарки, които имат тесни, ограничени души. А с такива души как се работи? Те не са излезли още от личното...

Николай млъкна. Пот обнiza челото му и той седна. Ясна избърса челото му. Той се усмихна горчиво и каза:

– И аз съм като тях, Ясна. И аз не съм излязъл още от личното. Добре, че онзи професор, докторът, който идва да ме преглежда, беше стар човек. Хората по начало са егоисти, но когато са болни, то е страшно. И всички страдания, които изживях през боледуването, не бяха нищо в сравнение с това, което като огън гореше душата ми при мисълта, че ще те загубя.

– Как ще ме загубиш?!

– Ами ако бях умрял?

– Не, аз чувствам, че ти ще живееш.

– Ако бях умрял, кажи ми, щеше ли да обикнеш друг?

– Никога!

– А ако ме арестуват или убият?

Ясна затвори с ръка устата му.

– Остави – махна ѝ той ръката. – Аз те питам, за да съм спокоен.

– Добре, никога.

Някой се изкашля в коридора, после се чува стъпки и на вратата се почука. В следния миг на прага застана усмихнат старият професор.

– Е, мои деца, всичко е готово, ще пътуваме.

Ясна се зарадва и плесна с ръце. На другия ден отпътуваха за планината.

Войната, за която отдавна се говореше, бе избухнала. Със светкавична бързина германците печелеха победа след победа. Хората бяха обхванати от особена възбуда. Навсякъде говореха, разискваха и следяха вестниците, за да видят докъде са стигнали военните действия. Мнозина бяха изненадани от сключения пакт между Германия и Русия за ненападение.

Войната беше далече, но нейното ехо отекваше навсякъде... Макар да имаше още всичко в изобилие, хората бяха станали предпазливи и тези, които имаха опитности от миналата война, започнаха да се запасяват с дрехи и хранителни продукти. Не се знаеше войната докъде ще обхване Европа и докога ще продължи.

– Война! – мислеше си с ужас Ясна. – Война!

И цялото ѝ същество страдаше за всички, които се избиваха по бойните полета. Тя си мислеше за всички младежи, родени и отгледани с хиляди безсънни нощи и с безкрайно много любов от майките им. И сега един куршум беше достатъчен да убие тези младежи, за които майчиното сърце е бдяло двадесет години... Мислеше и за тези, които ще останат без крака, без очи, без ръце... Ужас!

– Борба за жизнено пространство – казваше Николай.

– Жизнено пространство ли? – възмущаваше се Ясна. – Никакво жизнено пространство, а лудост, безумие на тези, които отварят войната. Кажете ми, защо беше този повик в Германия да раждат жените? Защо се подтикваше тази многочисленост в германското семейство? За да ги отведат после на касапницата! Ако Хитлер наистина мислеше за жизнено пространство, не би насърчавал с всички сили раждаемостта в страната си.

– Бедната ми Ясна – милваше я Николай, – колко си наивна понякога, при все че винаги съм признавал, че си умна. Жизненото пространство не се отнася само до територията, а и до пазарите, изобщо до възможностите една държава да прогресира и преуспява.

– Разбирам, Николай, но увеличението на населението не ще донесе това разрешение.

– Но ако се увеличи населението, то може да се хвърли в борба срещу другите и да извоюва това, което му е потребно.

– Ако го извоюва, разбира се. Винаги с тази мисъл се воюва.

– А ако стане обратно?

– Пак ще бъде добре. Ще се избият много хора и пак ще се увеличи жизненото пространство... Ще трябва да се напълнят изпразнените складове, ще се създаде работа за мнозина...

– А не може ли всички въпроси да се разрешават без война?

– Когато дойде нашето време, тогава няма да има война. Ние ще въдворим мира на Земята.

– Но кога ще стане това?

– Мисля, че скоро.

– Скоро – въздъхна Ясна, – скоро?!

– За какво въздъхна, мила?

– Ти знаеш за какво.

Наистина знаеше за какво... Веждите му се събраха, очите му потъмняха. Обръчът около идейните хора се стягаше. Времената станаха неспокойни, полицията – по-бдителна. Работниците трябваше да имат съзнанието за работата и да бъдат много осторожни. Но навсякъде се намираха продажници, които незабелязано се промъкваха в техните редове и полицията откриваше тази или онази група... и ги арестуваше. Някои от другарите не се поддаваха на никакви увещания, издържаха мъченията и умираха със завинаги затворени уста. Но други не можеха да издържат мъченията в затворите и издаваха някои свои другари. Събрацията ставаха съвсем предпазливо, и то само с най-доверените хора. Когато трябваше да се проведе някоя акция, пазеше се абсолютна тайна. Паролата се казваше от едно лице, а кои са зад него, никой не знаеше.

Ясна казваше „довиждане“ на Николай със скрита

тревога за него и си отдъхваше с облекчение, когато го виждаше. Очите ѝ проблясваха в светлина и ѝ се струваше, че никога не бе го обичала повече от този момент, когато го вижда. Той ѝ разказваше за хода на работите, где какви арести са станали. Тя го гледаше с широко отворени очи и искаше да скрие страха си от него. Но той сякаш проникваше в самата ѝ душа и като я прегръщаше през рамо, прошепваше, долепил устните си до страната ѝ:

– Боиш се за мене, нали? Но ние трябва да свикнем да не се боим... от смъртта. Да знаем, че и като умрем, в идеята ще живеем заедно с всички.

* * *

– Лельо Ясне – чу тя гласа на Миланчо от коридорчето.

– Какво има, Миланчо – отвори тя вратата.

– Един чичко те търси.

– Кой чичко?

– На чичко Николай другар.

– Нека да дойде.

Момченцето отърча навън и след малко се върна с млад, много деликатен момък. Той поздрави с глава, държащ в ръка каскета си.

– Изпратен съм от Николай – проговори той и на Ясна ѝ се стори, че за първи път вижда такива чудно хубави очи. Бяха кафяви, но в тях имаше някаква странна чистота, която придаваше на погледа невинност и красота. Той беше от онези момци, за които казват, че са хубави като момичета. Ясна, загледана в очите му, не отговори нищо и той отново повтори:

– Изпрати ме другарят Николай.

– Да, чух.

Младежът се смути и лека руменина обля страните му. Но миг след това те добиха отново бледия си цвят.

– Моята хазайка е болна – заговори момъкът, – двете ѝ дечица също.

– Ще дойда – каза Ясна и потърси дрехата си.

Тя бе свикнала да отива и да помага на майките, когато децата им са болни. Това ѝ даваше възможност да опознава работническите семейства, да прилага до известна степен медицинските си познания.

Ясна се облече и двамата излязоха. На двора пред вратата стоеше Миланчо и погледна Ясна със срамежливия си любящ поглед.

– Не ти ли е студено? – погали го тя по главичката. – Вятър духа, тичай вкъщи.

– Ще дойдеш ли пак? – попита я детето и очите му се замъглиха от стеснение, но и през този воал се виждаше струящата любов на малкия.

– Не зная, Миланчо, може довечера, а може и утре. Имаш ли нещо да ми кажеш?

Детето погледна Ясна, после очите му се спряха върху момъка и се наведоха.

– Хайде, пошепни де – наведе се тя.

– Направих друг аероплан.

– Ооо, браво. Непременно ще дойда да го видя. А ти защо не ми го донесе?

Детето пак погледна към момъка.

– Значи тъкмо мислеше да го донесеш и дойде този батко?

Миланчо кимна с глава.

– Добре, моето момче, като се върна, ще дойда направо при теб. Само да не си заспал.

– Няма да заспя, ще чакам.

– Не, ти заспи. Ако закъснея, утре ще ми го покажеш.

Сянка премина по лицето на детето. Ясна се наведе, доближи страната си до неговата и прошепна:

– Отивам при една болна мама. Може да се забавя. Ти си умен и разбираш, нали? Може да остана при майката цялата нощ и тогава утре ще го видя.

– Миланчооо – чу се гласът на брат му Гошо, – тичай, че Зорка ти скъса аероплана.

В очите на Миланчо се изписа мъка. Ясна погали главичката му и нарочно подсилено каза:

– Ах, тая палавница, гдето една минута не може да стои

мирно! Нали съм ти казвала да не си оставяш нещата на масата, когато те няма?

– Аз само за малко...

– Да, разбирам, но нали я знаеш каква е лудетина? Нищо, ти ще направиш друг, по-хубав, докато дойда. Ти си добър, моето дете, и няма да ти е мъчно. Аз ще ти донеса още материали и ще направим един голям аероплан, че да можем да се качим и да хвърчим с него.

Очите на Миланчо просияха.

– Само ще гледаш да го направиш по-здрав, та чичко ти Николай, какъвто е голям, да може да го издържи.

Детето се усмихна и поклати глава, но като срещна погледа на момъка, наведе засрамено очи.

– Значи той знае да прави аероплани – заговори сериозно момъкът.

– Ооо, и още какви! Истински хубави аероплани.

– Тогава аз ще му донеса от фабриката материали, защото и аз съм аеропланаджия. Вкъщи от тавана ми виси един ей такъв голям аероплан.

Очите на Миланчо се изпъкнаха със светлина. Искаше да каже нещо, но отново се засрами и наведе глава.

– Искаш да видиш ли? Един ден ще те заведе да го видиш. И ще направим заедно един голям самолет.

Усмивка разтегна устните на Миланчо и очите му сияещи гледаха големия строител на аероплани. Ясна знаеше, че сърчицето му в този момент биеше с ускорен пулс.

– Сега довиждане, Миланчо – погали го тя, – а после с този батко ще направите голям самолет.

– Довиждане – кимна с главичка детето.

Когато Ясна и момъкът бяха стигнали до пътната врата и се обърнаха, видяха Миланчо, неподвижно изправен, да гледа след тях.

– Аз бях такъв срамежлив като малък – заговори момъкът. – Майка ми се чудеше какво да ме прави. Освен с нея, не съм искал да говоря с никого. Баща ми страшно се е сърдил за това.

– И сега ли не говорите?

– Не. Баща ми умря много отдавна, едва бях започнал

трето отделение. Сам не мога да си обясня защо съм изпитвал боязън от него. Той не беше лош човек, даже е бил много добър, както ми е казвала мама.

– Чудно, наистина.

– Да. Затова, като видях това дете, ми стана много мило. То ви обича. Аз така обичах учителката си. Колкото мама обичах вкъщи, толкова обичах учителката извън дома. И ако не беше така, не бих завършил четвърто отделение.

– Да, обичта е едно много голямо условие при децата в училището.

Младият момък погледна Ясна, но тя не забеляза това и продължи:

– Учителката на Миланчо е много добра жена, но, неподозираща неговия срамежлив и затворен характер, помислила, че той не проявява никакъв интерес към училището. Миналата година трябваше да поговоря с нея, защото срещнала майка му и казала, че Миланчо е много слаб ученик и навярно ще повтори първо отделение. Майката бе много разтревожена. Тя е вдовица и една загубена учебна година за нея е много. Но после всичко се оправи и Миланчо премина. Учителката го приласка и го разположи да говори.

Момъкът пак погледна Ясна, но тя не забеляза погледа му.

– Ще трябва да вземем трамвай – каза той.

– Добре. А вие отдавна ли работите с Николай?

– От пет-шест месеца, но се познаваме отдавна. Той много настояваше да дойда от провинцията, а после се преместих и във фабриката при него.

– Какво работите?

– При машините.

– Много е приятно да бъде човек между машините, нали?

– Да, много – отвърна той и Ясна видя в очите му нещо ново, някакъв особен пламък, който правеше израза на лицето му вдъхновен.

– Вие изглежда обичате машините...

Очите му я гледаха така, както я гледаха очите на Миланчо, замъглени от срамежливостта.

– Аз също ги обичам – продължи тя. – В машините е скрита мъдростта и знанието на хората. Когато гледам една машина, виждам колко мъдро, колко умно са съчетани частите в нея. В една машина колко различни движения има, а всички тези движения имат една цел – постигането на главната задача на машината...

Момъкът искаше да каже нещо, но трамваят дойде и те побързаха да се качат. Той взе билета и заговори отново, когато слязоха от трамвая.

– Извинете, госпожице – подхвана той, – аз се засрамах като малкия Миланчо и забравих да ви се представя. Името ми е Ивайло Петров.

– А моето навярно го знаете от Николай.

– Да, той ми даде адреса ви при баща ви. Но там ми казаха, че сте в квартирата на Николай... Ние вече приближаваме.

Като възвиха по една напречна улица, те минаха по един дълъг тесен вход, между две грамадни кооперации, и се озоваха в малко триъгълно дворче. Там имаше къщица, останала от кой знае кои времена и пощадена по незнайни причини. Като се качиха по две разядени от времето стъпала, момъкът бутна вратата и те влязоха в малък коридор. От коридора се чу плач на дете и охкане на жена.

Момъкът почука леко на вратата и преди да чуе отговора, отвори я и влезе. Още когато бе пристъпила прага, Ясна бе почувствала лъх на плесен. В стаята този лъх не липсваше. Беше полутъмно. Двете големи кооперации, разперили широко крилете си, не пропускаха слънчевата светлина в къщичката.

– Лалке, водя ти докторка.

Жената се размърда в леглото и Ясна видя млада жена с правилни черти на лицето, цяла пламнала в температура. Ясна хвана ръката ѝ, а момъкът отиде при люлката и залюля плачещото дете.

– Викахте ли лекар? – попита Ясна.

– Ох, не сме – изстена болната.

– Но трябва да се повика.

– Да се повика, но кой? – и жената се разплака.

– Как няма кой? А мъжът ви къде е?

– Арестуваха го – отвърна Ивайло.

В полумрака Ясна видя опнатите му черти – той вече нямаше нежността на момиче, а съсредоточеността на човек, който познава скърбите на хората и знае да носи тежестите на живота.

– Няма значение това – преодоля Ясна първото си смущение, – независимо от всичко трябва да се повика лекар.

– Вие нали сте лекарка – погледна я с пламналите си от температура очи жената.

– Не съм още... Сега следвам. Моля, запалете лампата – обърна се тя към Ивайло.

– Няма ток – каза жената. – Вчера отрязаха жицата, че не бях платила... Беше се насъбрало повечко...

– Това така не може – каза Ясна с изтърпнало сърце.

Детето в люлката пак се разплака.

– На колко месеца е бебето?

– На девет, но не съм го отбила, пък и нямам мляко.

Днес една жена ми донесе малко в едно шише и му даде, но е огладняло пак.

Жената с охкане поиска да се повдигне, за да стане.

– Не, не ставайте. Не може така, трябва да се направи нещо. А другото дете къде е?

– Ето го там, спи...

Ясна бързо се приближи до малкото дървено легло и отметна завивката. Дишането на детето беше бързо и неравномерно.

– То също има температура.

– Има. Шари се.

– И не сте викали лекар?

– То е от ситната шарка... Всички деца я минават. Пък и нямаше с какво да викаме лекар.

Ясна стоя така неподвижно, вперила поглед в малкото, слабо дете, следяща пулса му, но мисълта ѝ търсеше изход от това трудно положение. Някаква ръка стискаше сърцето ѝ и тоя полуздрач я измъчваше до крайни предели.

– Вие нали сте техник – обърна се тя към Ивайло, – скачете електричеството.

– Ох, недейте – запротестира жената. – Лошо ще си изпатя.

– Не се безпокойте – меко ѝ каза Ясна. – За да ви прегледам, трябва светлина. На лекарите те нищо не могат да направят. Пък и ще се заплати изразходваното електричество.

– Нямам необходимите клещи – приближи се Ивайло до Ясна, – но имам един приятел и ще го повикам. След десет минути всичко ще бъде готово.

– Ето ви този номер на телефона на един мой познат, професор, моля ви, повикайте го и му кажете, че го моля веднага да дойде тука, при мене.

Ивайло взе бележката и веднага излезе. Ясна се сети нещо и изтича след него.

– Ивайло – извика го тя в бързината по име, – ако професора го няма, идете у дома и кажете на татко да дойде.

Момъкът кимна с глава и отново тръгна бързешком.

„Боже мой – помисли си Ясна, като влизаше в стаята – какво бих правила, ако не са татко и професорът?“ Малкото дете пак плачеше.

– Трябва да се нахрани това дете, дали не е останало малко мляко?

– Вижте там върху скрина, в тенджерката, може да е останало – каза жената с отслабнал глас.

Трябваше да се стопли, а в стаята беше студено. Печката не беше запалена, а нямаше електричество за котлончето. В това време вратата се отвори и влезе стара жена.

– Лалке, по-добре ли си, ма – запита тя от вратата. – Аха, ти не си сама. Гости ли имаш?

– Гости – въздъхна майката.

– То е хубаво, че са дошли, а сама е много тежко. Пенчо укроти ли се?

– Не, все проплаква.

– Коремчето трябва да го боли.

- Кой знае...
- Ти, като си видяла, че не си добре, не е трябвало да го кърмиш. От кърмата го е заболяло стомахчето.
- Ами то откога все не ми е добре, но какво да правя? Гладно ли да го държа? Все мислех, ще ми мине, а то...
- Ще мине, чоджум, ще мине – приближи се съвсем близко старата жена.
- Бабко – обърна се към нея Ясна, – близко ли живееш?
- Близко, зер.
- Можеш ли да стоплиш това млекце, да не го даваме студено.
- Че може, ами. Нали сме хора. Човек до човека отива. Днес тя е болна, утре – аз. Кой ще ни прегледа, ако ние помежду си не се прегледваме? Да отида да го стопля, дорде Йонка още я няма.
- Старата жена взе тенджерката и излезе. Малкият пак заплака. Ясна го залюля. После изведнъж я осени една мисъл и тя се обърна към жената.
- Забравих най-важното – да кажа да повикат лекар.
- Недейте – изохка жената, – то ще ми мине. И друг път ми е било така, пък ми е минавало...
- Ясна я гледа един миг. Очите им се срещнаха. Тогава Ясна я видя с нейните очи – с очите на жената, на майката, на сестрата, която носи безропотно своето страдание, и жената ѝ стана безкрайно близка.
- Не се тревожете за плащането – успокой я Ясна. – Трябва да мислите само да оздравеете, защото работа ви чака.
- То се знае.
- Ясна излезе и когато се върна с една лекарка, баща ѝ и професорът вече бяха там.
- Къде е Ивайло?
- Отиде да повика техник. Но то така, Ясне, не може. Трябва да се обади на централата – каза професорът. – Аз ще отида да се обадя по телефона.
- Само по-скоро – намеси се лекарката. – В такава

тъмнина нищо не може да се прави – и се приближи до болната.

– Не е ли по-добре да се отнесе в болница – обади се бащата на Ясна, – ето, и това дете е болно. Кой ще ги гледа тука?

– Ще помисля за това – каза лекарката и хвана ръката на болната.

После последваха обичайните въпроси на лекарката и отговорите на болната. Ясна залюляваше детето, за да не плаче, а баща ѝ, сложил ръката си върху челцето на болното момченце, си мислеше: „Николай има право. Живее ли се в такава мрачна, болна обстановка? Трябва да се създадат добри условия за всички. Всеки би трябвало да има приличен и сносен живот, а това на какво прилича? И какво ще излезе от тия деца, които растат в тази влага, без светлина? Ще израснат, проникнати от отровата на омразата към тези, които са им взели слънцето и топлината“.

В стаята отведнъж светна.

– Слава Богу! – възкликна Ясна и се приближи до лекарката и до болната.

– Трябва да бъде прегледана на рентген – сне слушалката си лекарката, като се обърна към Ясна.

– Тя надали ще може да върви.

– Изключено.

– Трябва да се взема кола.

– Ами децата? – простена майката.

– Вие и без това не можете да ги гледате – каза лекарката.

– И децата са болнички – каза Ясна, – моля, и тях прегледайте.

– Добре – приближи се лекарката до момченцето. – Шарка – изправи се тя, – но трябва сериозни грижи. Тук има ли кой да се грижи за него? Няма – отговори си тя самата. – Тогава трябва да се отнесат всички в болница. Да видим малкото.

Вратата се отвори и влезе старата жена.

– Малко забавих млякото, че ми се случи работа

– заговори тя, но веднага млъкна, като забеляза лекарката, която преглеждаше малкия.

– На това дете му трябва топла, светла стая и хубава храна. Не е необходимо да бъде в болница. Но кой ще го гледа?

– Татко – обърна се Ясна към баща си, – ние бихме могли да го вземем у дома, докато жената оздравее. Ще повикаме леля Гинка да го гледа.

– Струва ми се, госпожице – обърна се лекарката към Ясна, – че е по-добре детето да бъде дадено в детските ясли, защото не се знае кога майката ще може да го гледа. А на вас ви трябва време, за да учите... Освен ако се намери някоя специална жена за гледане... Ако искате да приемете някое от децата, по-добре да приемете голямото момченце, като излезе от болницата.

– Но все пак, докато се нареди детето в яслите, трябва да се отнесе вкъщи.

– Естествено.

Почука се леко на вратата и влязоха професорът и Ивайло.

След два часа майката и голямото момченце бяха откарани в болницата, а бебчето с извиканата леля Гинка отнесоха вкъщи.

* * *

– Защо не спиш, малко детенце, защо само плачкаш – говореше през нощта Ясна на малкото момченце и го носеше на ръце.

Детето притихваше, тя го слагаше на леглото и лягаше редом до него.

– Колко странно чувство изпитвам от присъствието на това малко същество – мислеше си тя. – Никога не съм си помисляла, че може да се изпитва толкова нежност и умиление към едно още несъзнаващо нищо детенце. То е като повей на благоухание, което преминава през сърцето и изпълва душата.

Детето пак се разплака.

– Какво му е на малкото ми детенце? – надвеси се Ясна над него и гальовно доближи лицето си до неговото. Личицето на детето се размърда и то търсеше с нослето си нещо.

– Ти търсиш майчицата си, мъничкият ми, но тя е болничка. Кажи ми на мене какво ти е? – и тя пак доближи лицето си до неговото. Детето притихна. Нослето на детето се размърда и то долепи страничката си до тази на Ясна.

– Чудно – мислеше си Ясна, прегърнала детето до себе си и оставила го да спи, долепено до нейната буза – чудно е това чувство, което разтапя цялото ми същество. Затова навярно майките са готови да прелеят живота си в живота на детето... Ако това дете бе мое и на Николай... – но отведнъж тя се сепна – Николай не искаше деца... Но той не познава красотата и нежността, която внася едно такова малко детенце...

– За какво ми са деца? – бе ѝ казал веднъж той. – Да станат просяци по улиците, когато утре ще бъде убит или ще съм в затвора?

– Защо ти винаги мислиш отрицателното?

– Защото не съм наивен. Докато не успее да се наложи нашата идея, друго не мога да очаквам.

Тя замълчаваше, препълнена с мъка и страх... за него...

Кога бе заспала, Ясна не помнеше. Но като се разбуди и отвори очите си, видя три глави, надвесени над нея: на баща ѝ, на Николай и на професора. Отначало тя не можа да разбере защо са дошли и защо я гледат. После се сети за детенцето до себе си и трепна: не беше ли го притиснала в съня си?

– Браво, Ясна, ти си чудесна майка – поздрави я професорът.

– Вие затова ли сте се събрали и тримата? Гледайте да не разбудите малкия, че едва съм го умирила. Не зная колко часа съм го носила на ръце...

– То не е работа за тебе – намеси се Николай. Лицето му беше потънало в сянка. – Ти имаш много по-съществена работа от тая, да гледаш бебета.

– Без съмнение – каза бащата. – Тя искаше да опита за една нощ.

– Не за една, а и за повече бих могла. Прекрасно е да носиш едно такова невинно същество на ръцете си.

Веждите на Николай се събраха.

– Ще станеш ли, Ясна, защото бързам. Ще закъснея за работа.

– Разбира се.

И тя внимателно искаше да се отстрани от детето, което се разбуди и заплака.

– Ето, леля ти Гинка ще го умири – каза бащата, като посочи влязлата в стаята възрастна жена.

Тя се наведе и пое детето.

– Трябва да е огладнял – забеляза Ясна.

– Сигурно. Ти се облечи, Ясне, аз ще се грижа за него.

– Какво ти е, Николай – запита го Ясна, когато останаха сами.

– Защо снощи детето не спа при лелята?

– Прала вчера у едни хора и беше много уморена. Но какво има от това, че е било при мен детенцето. Нямах представа колко мило и приятно ми беше.

– И ти си жена като всички, Ясна, удоволствие ти доставя да се занимаваш с бебета.

– Но нали ти ме прати чрез приятеля си в тая къща...

– Пратих те, но не съм ти казал да спиш с този малък! Виждам, ти си готова навярно съвсем да ме забравиш заради един плачльо.

– Николай, не ставай дете! Ти сам знаеш, че говориш смешни неща.

– Добре, да говорим сериозно. Довечера аз ли да дойда да те взема, или ще те заваря у дома?

– Следобед съм в университета. Ако не искаш да ме намериш там, чакай ме вкъщи.

– Дадено! Довиждане – целуна я Николай и бързо излезе.

* * *

– Е, мина ли му – запита и леля Гинка.
– Представи си, Николай ревнува от детето.
– Такива са мъжете. Това е все пак чуждо, а моят едно време ме ревнуваше от собствените си деца. Ти такова чудо виждала ли си?

– Сериозно?

– Съвсем сериозно. „Ти, казва, сега, като обикна детето, мен не ме поглеждаш.“ И по двадесет пъти на ден ме е питал.

– И ти какво му казваше?

– Казвах му, че детето обичах като дете, а него – като съпруг. Много ме е тормозил с това. Даде Бог, после родих момиченце, та се умири... Но не мина много и отиде в Америка. Това му беше голямата любов. Оттам праща няколко години по нещо, после се залюбил с друга и не се върна. А аз сълзи, сълзи... щях да умра от мъка.

– Защо отиде в Америка?

– Искаше да спечели много. И какви обещания, какви проекти...

– А как те е оставил, като те е обичал толкова много?

– Такъв беше характерът му. Като пламне по нещо – стихия. После изгасне и това е! Но най-голяма мъка ми е причинил, когато повика децата при себе си. Тогава щях да полудея от болка. Що плач съм изплакала – очите ми изтекоха. И пак майка... нали съм! Мислех си, какво мога да направя за тях с две голи ръце? И ги пуснах да отидат, та да имат по-добро бъдеще... Че той там бил богат.

– Те сигурно ще се върнат един ден.

– Дай Боже! Милко ми пише, че като завърши университет и започне хубава работа, ще дойде да ме вземе. Сега ми праща скришом по нещо... и аз тука поработвам и скътвам...

– За какво?

– Ами като дойде, да има с какво да го посрещна...

– Ех и ти, майчице! – погали Ясна повехналата ѝ буза.

* * *

– Защо се забави толкова много, Ясна? Чакай, какво ти се е случило?

– Прегазиха едно дете.

– Къде?

– На улицата. Шофьорът бил пиян... Детето притичало било – оправдава се той, а караше на зигзаг по улицата...

– Идиоти! Такива пияници трябва веднага да бъдат разстреляни – извика Николай.

– Но няма смъртта на шофьора ще върне детето?

– Но другите ще си вземат поука... Ще се стреснат. Пък как може и такова нещо, петдесет кръчми на една улица!

– И аз мисля, че кръчмите са много. Но трябва да се потърсят причините, защо сиромасите пият най-много. От тегло. Трябва да се премахнат причините за пиянството.

– Не зная кое кара хората да пият. Дали е от сиромашия... Веднъж като ученичка слушах една сказка от един агитатор на въздържанието. Той разглеждаше алкохолизма много издълбоко. Отначало каза, че пиянството се явява винаги, когато една култура стига своя апогей и се явяват излишества от пари, храни и пр. След това пък доказа, че алкохолизмът се явява при сиромашия, страдания и пр. И не само аз, но навярно и другите слушатели не разбраха къде се крие причината на алкохолизма – дали в богатството, или в сиромашията. Но на мен ми се струва, че причините са в самия човек. Пияници има във всички обществени слоеве, както и трезвеници съществуват между богати и сиромаси. Човешка слабост е алкохолизмът.

– Съвършено е вярно това, Ясна. И аз като си помисля колко неща има да се оправят, идва ми да полудея! То е огромна работа! И ония, смахнатите, донякъде имат право...

– Кой смахнати?

– Зад Борисовата... зад гората. Не си ли ходила да ти гадаят?

– Не съм.

– И не отивай, защото ти си от тези, които като отидат, няма да се върнат. Но аз съм свободен да отивам и се връщам. За някои работи те имат правилни становища, но...

– Как тогава са смахнати?

– Ах, не са смахнати, но така ги наричат. Между тях има умни хора. Разбира се, аз не мога да се съглася с техните идеи, че трябва най-напред човек да се справи със своите недостатъци и тогава щял да оправи света. Ще чакам бае Пежо да си намери недостатъците, че тогава да дойде идеалният ред на Земята. Чакай ти, ако си нямаш работа! Не, обществото трябва коренно да се преобрази, и то с една смела ръка. Тогава няма да има смачкани деца по улиците. На всички пияни шофьори да им се отнеме правото да карат коли... Ще им се даде друга работа... И какво стана с това дете?

– Ударил го в главата – и на място...

– Ай, горкото! А ти къде беше?

– Наблизо. Извиках и се спуснах, но беше късно. Съдба! Майката веднага изгуби съзнание... А като я свестиха, искаше да се самоубива – едва я удържаха хората. Едничко дете... Вдовица... Пратила го до бакалницата...

– Колко годишно е детето?

– Шест.

– А и тя, луда жена. Праща ли се такова малко дете!

– Върнала се от работа, уморена била...

Нещо тихо тракна на стъклото. Сякаш малка песъчинка или тресчица бе хвърлена в прозореца.

Очите на Ясна и Николай се срещнаха. Същият звук се повтори още два пъти.

– Ясна, иди горе. Някой от другарите е. Чети, докато те повикам.

Това бе се случвало и друг път, затова Ясна бързо се изкачи в таванската стаичка, която беше подредила за такива случаи. Кой ли и за какво ли беше дошъл? Тя притаи дъх, за да може да долови това, което ставаше долу. Отначало чу някакъв шепот, после отваряне на чекмедже, след това се отвори вратата към хазяите, затвори се, чу се заключване

на тази врата, от която много рядко се ползваха... Тишина. Ледена пот изби по челото на Ясна. В това време се чу силно чуване на вратата. Николай излезе. Ясна не можеше да се стърпи да стои повече горе, но си спомни поръката на Николай да чака там, докато я повика...

Тя стисна пръстите си, неподвижно вперила поглед в ръба на масата. Чуха се непознати мъжки гласове. Сърцето на Ясна биеше в ушите ѝ. В същия момент едно малко пясъче се удари в стъклото на таванския прозорец и тя подскочи.

– Ясна! – чу се гласът на Николай и тя веднага долови промяната в тона му.

Катосветкавицадайпреминапрезума,чесадошлиполицаи. И странно – отведнъж стана съвършено спокойна.

– Идвам, Николай – слезе тя по стълбата в стаята. – Ах, добър вечер... Извинявайте, аз се бях...

– Няма нищо – каза един от полицаите. – Вие ли бяхте тая вечер при катастрофата?

– Да, аз.

– Случват се понякога такива нещастия...

– Вие сте? – попита другият, като не довърши фразата.

– Студентка по медицина.

– Не, не. Каква сте, исках да кажа, на... – посочи той Николай.

– Годеница.

– Много често идвате.

– Ако вие имате годеница, сигурно и тя би идвала често...

– То се знае – отговори другарят му вместо него.

– А защо не се ожените?

– Защото още следвам.

– Ами като завършите?

– Ако не се разлюбим дотогава... – намеси се отведнъж Николай.

– Хич, може ли, толкова любов и да се разлюбите...

– Ами не е малко – с крайно безразличие заговори Николай, – близо три години – тази и още две. А на нас, мъжете, е или-или...

- Точно така – повтори другият агент.
- А вие щяхте ли да си ходите тая вечер?
- Какво казахте? – наведе се Ясна да си вземе изпуснатата кърпичка и като я вдигаше, срещна очите на Николай, които бавно примигнаха.
- Питам, щяхте ли да си ходите тая вечер?
- Разбира се. Но бях много уморена от случката и рекох да си отдъхна.
- Ще се безпокоят ли вашите, ако закъснеете или пък никак не си отидете тази вечер?
- Татко има доверие в Николай като в роден син и няма защо да се безпокои. Той знае, че щяхме да се видим тая вечер.
- Какво има в чантата ви?
- Университетски книги.
- Дайте да видим какво учите.
- Ясна му подаде чантата, но другарят му избърза, разтвори я, понадникна, попрегледа я и я върна.
- Тук гости идват ли ви често? – запита пак първият.
- Идват, разбира се. Хазайката с децата, някои съседни
- да ме питат за някое болно... Нали ще ставам лекарка... Случва се...
- А тая вечер чакате ли гости?
- Непредвидени всякога могат да дойдат. Ето, вас не сме очаквали, а дойдохте. Николай – обърна се тя към него,
- нали имаше една кугия локум, да почерпим гостите.
- Не, благодарим.
- Що, не ги ли обичате?
- Обичаме ги, но сега няма нужда.
- Ах, защо – стана Ясна.
- Няма нужда, госпоице, няма да вземем – и той посегна към Ясна, за да я накара да седне.
- А какво е това на ръката ви – запита го тя.
- Имах малка раничка и се подлюти от студа.
- Я дайте да я видя! Тази червенина не ми харесва.
- Ще мине, нищо ми няма.
- Дайте, дайте, имайте ми доверие, нали съм медичка.

– Е, то само да видите, може – неохотно си подаде той ръката.

Ясна внимателно прегледа ръката му и като я повдигна нагоре, запита:

– Тук, под мишницата, боли ли ви?

– От вчера там ме наболява... не зная от какво.

– От ръката. Трябва веднага да отидете при лекар или най-добре в болница. Временно и аз мога да ви направя компрес, но при лекар още тази вечер трябва да отидете.

– Толкова ли е сериозно.

– Има инфекция. Ето, сега ще ви направя компрес на ръката – стана Ясна, донесе пътна аптечка и я разтвори.

– Чакайте, госпоице, ние имаме малко работа, да я свършим, чи тогава.

– Както обичате.

– Само тези книги ли имате, дето са на масата?

– И в този шкаф – посочи му Николай

– А другаде?

– Горе, на масата.

– По тая стълба ли се качва?

– По нея.

– Ти стой тука – каза той на другаря си. – Аз ще отида да прегледам.

– Добре.

– Какви са тия книги, дето не са на български – извика той от горе.

– Те са мои. Аз уча по тях! – викна Ясна.

– Всичките ли?

– Всичките!

Чуваше се шумолене от прелистване на книги през отворените врати. После той слезе долу и каза на другаря си да прегледа книгите в шкафа. Последният стана и започна да ги проверява.

Ясна наблюдаваше двамата и виждаше, че единият по природа бе добър, а другият не бе съвсем лош, но можеше да бъде, ако иска. След като прегледаха книгите, отвориха чекмеджетата на масата, надникнаха тук-там и пак седнаха.

– Ето какво, аз все пак трябва да се обадя на татко по телефона, защото ще се разтревожи, ако не се върнатая вечер. Може да си помисли, че ми се е случило нещастие. Човек понякога излезе жив от къщи, но после не се връща...

– Като оная жена, дето я сгази трамваят оня ден – засмя се агентът, като че ли този спомен го развесели.

Ясна потрепна от този смях и погледна съзнателно ръката му. Той също се загледа в нея и каза:

– Наистина, че е почервеняла доста.

– Аз ще отида до аптеката да съобщя на татко и ще взема още памук, че този е съвсем малко. А и компресол ще взема.

– Разбира се, госпожице – намеси се другият агент, – вие не сте арестувани. Ние чакаме наши хора тука. Щяхме да чакаме вън, но е студено, та рекохме да се постошим при нашия познат Николай.

– Добре тогава – стана Ясна и си облече палтото.

Когато беше стигнала до вратата, за един миг се поколеба. Ами ако арестуват Николай, докато се върне? Но веднага си помисли, че ако те биха искали да направят това, тя не би могла да им попречи.

– Какво, отказахте ли се – чу тя за своя изненада гласа на агента. Сякаш беше в мозъка ѝ и знаеше какво мисли.

– Ах, не – усмихна се тя, – но не зная дали е отворена тая вечер тази аптека – измисли тя отведнъж. – Тогава не зная къде бих могла да намеря телефон.

– То по-добре е да дода и аз до аптеката, че може там да ми прегледат ръката.

– Много добра идея. Тъкмо да не съм сама.

Беше вече спокойна, че Николай няма да бъде арестуван. Агентът стана и двамата с Ясна излязоха. Когато бяха вече на двора, той се върна за нещо и веднага я настигна.

Като стигнаха аптеката, агентът каза, че ще почака отвън. Ясна беше много изненадана, когато видя Ивайло в елегантен костюм, почти неузнаваем, да разговаря с младата аптекарка.

- Може ли да си услужа с телефона?
- Да, може, госпожице – усмихна се аптекарката.
- Нали ще можете да ми пригответе лекарството, госпожице? – запита Ивайло момичето.
- Да, но малко ще се забави.
- Ще почакам тук.
- Може, разбира се.

В този момент вратата се отвори, агентът надникна, поогледа се и пак искаше да затвори вратата.

– Какво искате, господине, кажете! Вече два пъти идвате.

– Каквото искам, ще го намеря. То не е ваша работа.

– Виж го ти, нахал – процеди през зъби тихо момичето.

– Какво казахте? – запита ядосан агентът.

– Каза на мене да потърся номера в указателя – отговори Ясна съвсем неочаквано. Младата аптекарка я погледна учудено. Ясна ѝ направи едва забележим знак с окоето.

– Повторете, какво казахте – настоя агентът.

– Мене ли питате? – престори се на изненадана аптекарката. – Нали ви каза госпожицата – нека си търси номера в указателя.

– Ще ми повторите какво казахте, но при други обстоятелства.

– Татко! – извика с почти разплакан глас хубавото момиче. – Ела да видиш какво иска този човек от мен.

Веднага иззад завесата на вратата излезе нисичък и малко пълничък човек, който се наведе и погледна над очилата си.

– Какво има, Капко?

– Виж този човек какво иска от мене.

Аптекарят пак се наведе и пак погледна над ръката си.

После ахна и рече:

– О, Йосифе, ти ли си? Мене ли търсиш?

– Тази госпожица твоя дъщеря ли е, бай Тодоре?

– Моя, амчи как!? Порасна, помощница ми е вече. Ти май не можа да я познаеш.

– Ами повече от десет години как не сме се виждали. Ти кога си се преместил тука?

– От половин година... Направих си къщурка в тоя квартал и се преместих с аптеката тука.

– Виж ти, пък аз да не зная. Гледам госпожицата, но тя е малко остричка.

– Тъй ли? Не е такава... Но нали те гледа ерген, може да си е помислила, че нещо я задяваш, а не е познала бате си Йосиф, дето я носеше едно време на раменете си. Такива са сега момичетата, кибритлии. А иначе си е кротка тя, послушна.

Бащата я погледна с обич.

– Виж тук, ръката ми се е подлютила. Ти едно време беше хем аптекар, хем доктор.

– Тъй ами... То провинцията на всичко учи човека... Особено по-рано. Пък и аз си бях мераклия да стана доктор... Момичето рекох да направя, а то, кай, го е страх от умрелите.

– От какви умрели? – учуди се Йосиф.

– Ами нали там, гдето учат, режат умрелите.

– Е, да... там има умрели, да се учат на тях.

– А тебе какво те е ухапало? Куче ли? Не ми харесва.

Очите на Ивайло и на Ясна се срещнаха. Тя бавно притвори очи. Той се наведе и каза тихо на момичето, че после ще дойде за лекарството, и излезе.

– Трябва веднага да се направи компрес.

– И тук ме боли, под мишницата – посочи агентът.

– Инфекция е станала. Кучето е проклета работа. Веднага трябва да се отиде при лекар. От инфекция е много опасно.

По снагата на Ясна минаха тръпки. Без да иска, тя си бе помислила, че зъбите може би не са били на куче, а на... Тя прекара ръка по челото си, за да прогони страшната мисъл.

– Много ви моля – говореше Ясна по телефона, – ако обичате, повикайте татко. Да, аз съм, Ясна. Да, ще почакам. От една аптека. Ще чакам на отворен телефон... Или не, ще го затворя, а след пет-шест минути пак ще звъня...

– Татко, ти ли си? – запита Ясна, когато отново набра номера на техни съседи. – Тази вечер на Николай му е

невъзможно да дойде да ме доведе. Чуваш ли, невъзможно... Какво, не се чува ли? Невъзможно му е на Николай да ме доведе. Обаждам ти се да не се безпокоиш. Искаш да дойдеш ли? Че защо? Ела пък, като толкова много искаш.

Ясна затвори телефона. Агентът попита защо ще идва баща ѝ?

– Защото не ми вярва... Мисли, че Николай е пак болен, понеже се обаждам от аптека.

– Кога е бил болен той?

– Миналата година, т.е. туй лято.

– Ти да нямаш с туй момиче нещо, а? – запитва го свойски бай Тодор.

– Ами, нищо няма.

– Не крий де, не крий. Ти бай си Тодора едно време за баща го имаше... Че не е лошо де... Само, нали беше женен...

– О, татко, ти никак не можеш да помниш хората. Госпожицата е студентка, медичка. Приказвал си за медицината с нея.

– Брей, много остарях, брей! Взех да забравям хората. А едно време какво, един път да видя човека, и това е – всред сто души да го срещна, ще го позная. Ти извинявай, госпожице, аз ту с очила, ту без очила, хеле вечер... Пък и там си се навела, не се загледах много. Чувам само, че си приказвате с Йосиф. Провинция сме още...

– Ами момчетата как са? – запитва Йосиф.

– Бива ги. Единият рисува, другият свири. Та заради тях се надигнахме да дойдем тука. Майка им дума, какво ще кукуваме сами – дето са децата, и ние да сме там. Защо, каже, да се правят харчове на две страни. Пък и нали знаеш, имане голямо нямаме. Само аптеката... Там ли, тук ли – все едно. И дойдохме. Я ела ти по-добре вътре, да ти направя компреса, че тук хич не ми приляга.

Агентът погледна към Ясна.

– Ще ви почакам.

– Дали ще стане бързо?

– Ей сега, за минута.

– Тука да ме превържеш, по-добре ще е.
– Е, какво толкова се плашиш? Момичето още не е за женене, пък и ти си имаш булка...

– Тя си отиде.

– Как тъй си отиде?

– Умря.

– Не думай!

– И да думам, и да не думам, отиде си.

– Ай, горката! Че от какво?

– Поболя се и си отиде.

– Е, ама какви луди глави бяхте едно време, брей! Помня като днеска, кога дойдохте двамата да ме каните за кум. Тя 15 ли, 18-годишна ли беше! А дъртите що рев изреваха тогава за момичето... А сега какво ли им е на сърцето? При тях ли остави децата? Две ли са?

– Две.

– А сега ергенуваш пак, а?

– Каж-речи. Ами компреса ще го правиш ли?

– Виж, пък аз се залисах. То, като види човек някои свой, мило му става и забравя.

Бай Тодор бързо изчезна зад пердето. След малко се показа и повика Йосиф да мине вътре, при него.

След десетина минути агентът и Ясна излязоха, изпращани от учудените погледи на младата аптекарка и баща ѝ. Точно се бяха върнали и на външната врата се почука. Двамата агенти скочиха и отидоха към вратата.

– Ясна тук ли е? – чу се гласът на баща ѝ.

– Вие кой сте? – запита Йосиф.

– Баща ѝ съм. Обади се, че не можела да си дойде сама тая вечер, и аз дойдох да я взема.

– А тоя кой е?

– Мой стар приятел, професор. Беше ми на гости и тръгнахме заедно.

– Влизайте.

Ясна използва това да каже тихичко на Николай за срещата си с Ивайло и за песъчинките горе на прозореца.

– А защо се забавихте толкова?

Другите вече влизаха и тя едва успя да му покаже с ръце за бинтоването на ръката на агента.

– Най-добре да угасите лампата – каза Йосиф. – И няма какво да приказвате.

– Че какво е станало? – запита професорът.

– Нищо не е станало. Чакаме някой и не ни се стои на студеното вънка, та чакаме тука.

– Татко, студено ли ти е, да сложа малко въглища в печката?

– Не, не е студено.

– То така в тъмното няма защо да се седи, аз ще си ходя – каза професорът. – Освен това имам един телефонен разговор и ще закъснея. Вие си останете тука.

– И няма да се връщате вече? – каза Йосиф.

– Че защо ще се връщам. Ще си се прибера вкъщи.

Професорът излезе, без да се сбогува. Един час след неговото излизане дойде един полицаи и повика агентите. Всички си отдъхнаха свободно.

– Хайде, деца, обличайте се и да отиваме вкъщи. Тия диванета може пак да ви безпокоят. Сигурен съм, че професорът ни чака.

– Ти, Ясна, иди с баща си, аз ще остана тук – каза Николай.

Ясна, която бе издържала с видимо спокойствие всичко до този момент, изведнъж се разплака и обви ръце около шията на Николай.

– Смелостта е хубаво качество, Николай, но разумността е още по-хубава. Освен това трябва да знаеш, че ти си ми толкова син, колкото Ясна ми е дъщеря. Нямам никого друго, освен вас. А и тия копои не всякога вършат нещо по нареждане, а често от своя зла воля или от прекалено престараване, за да не оставят хората на спокойствие. Хайде сега да отидем да си отпочинете. Знаеш, че те обичам като син...

Последната фраза стопли сърцето на Николай и той си облече палтото.

Когато се качиха в трамвая, Ясна се изненада, като видя Ивайло. В същия момент тя усети как Николай силно

стисна пръстите ѝ. Тя се обърна в посоката, гдето очите на Николай едва доловимо ѝ показваха нещо, и видя Йосиф, който навярно се бе качил с тях. Ивайло слезе на следващата спирка, а агентите останаха и след тях.

* * *

Сърцето на Ясна ликуваше. Може би това се дължеше на Слънцето, което галеше така приятно само напролет, на благоуханието на разцъфналите цветя и дървета, а може би защото стъпките ѝ я отвеждаха в техния дом, гдето Николай я чака...

Този квартал ѝ харесваше със своя лек хълмист изглед и ѝ създаваше и илюзията, че е много далече от големия град. Дворовете, грижливо разработени с насадените в тях зеленчуци и цветя, я изпълваха със своего рода радост... Винаги чувстваше, че тук си отпочива и се обновява.

Тя влезе в двора и искаше да възвие към техния вход, когато прозорецът на хазийката се отвори и гласът на Гошо извика:

– Лельо Ясне, тук сме. Ела тука!

Тя се отправи към вратата на хазията, премина през коридора и когато беше пред вратата на стаята, последната се отвори и на прага просия усмивката на Миланчо.

– Тук е – прошепна той и очите му светеха някак странно.

– Добре – погали Ясна главичката му и влязоха заедно. Но в следния миг бледост покри лицето ѝ.

– Къде е Николай? – запита тя вместо поздрав.

– Какво ви е, госпожице Ясна? – попита на свой ред Ивайло, който бе станал прав до масата, когато бе влязла тя.

– Нищо не ми е. Къде е Николай?

– Загова съм тук, да ви кажа.

– Кажете де!

– Днес рано сутринта, току бяхме почнали работа, и го

повикаха по телефона от село. Сестричката му била много зле. Обадил се зет му. Да заведе веднага лекар, гинеколог. Директорът, с когото именно говорил зет му, даде своя автомобил и Николай веднага отпътува. Мисля, че искаше да вземе и голямата си сестра. Предполагам, че пъгьом са я взели. Помоли ме да дойда тук и да ти обадя – премина той на „ти“, както и друг път се бе случвало.

– Ние бяхме уговорили...

– За Витоша, нали? Той ми каза, че си била много изморена от четенето, а напоследък си имала и много работа, затова поръча екскурзията да я осъществим с баща ви и с професора.

– И аз ще дойда! – каза неочаквано Зорка.

– Ха, и ти! – плесна я по пълната бузичка баба ѝ. – Където двама, и ти – трета. Че то за тебе ли е? Ти си още малка.

– Не съм малка! Я виж! – повдигна се Зорка на пръстите си.

– Знаеш ли колко е стръмно там – намеси се Гошо, – пет крачки ще вървиш и ще паднеш. Аз мога да отида, но тебе няма кой да те носи на гърба, като се умориш хей там.

– Няма да са уморя – настояваше Зорка.

– Знам те аз тебе... и после ще се разцивриш за мама.

– Недей, Гошо, недей така, моето момче – намеси се Ясна, – недей я дразни!

– А тя защо все навсякъде иска да ходи? Където тръгне мама – реве и тя да отива. И с баба също... Където ходи баба, и тя иска да отива.

– Тя е още малка, като порасне, няма да е такава.

– Няма ли? Мама казва: „Какво ще я правя, ако си остане все такава?“

– Не вярвам. Сега е малка, не разбира...

– Не разбира, а знае да иска. Винаги пита чичо Николай какво ѝ носи. Мама ѝ казва, че е срамота, но тя си знае своето. Ама и той много я глези, затова!

– Наистина – взе сериозен тон Ясна, – чичко ѝ Николай много я глези. Като се върне, ще му кажа това.

– И да не ѝ носи вече нищо!

– А ако носи и на тебе?

– Ах, какво ми е донесъл на мене? Една книжка, и то беше за Нова година. А на нея всеки път...

– Де, де – намеси се баба им, – как пък само на Зорка! Нали всички ви черпи?

– Черпи! Даде ги на Зорка, тя да ни черпи.

– То е все същото.

– Не е то все същото – настояваше Гошо.

В това време Зорка се бе навела и милваше обувките на Ясна.

– Какво правиш, Зоре? – наведе се над нея Ясна.

– Много хубави обуца имаш, лельо Ясне, и аз искам да имам такива.

– Видя ли? – блеснаха очите на Гошо. – Все иска... Каквото види хубаво, все и тя иска...

Ясна я погали по главицата, хвана я за ръчичката и тръгна с нея към масата.

– А вие какво правите тук? О, това е великолепно! Ще може да се хвърчи с него!

Очите на Миланчо я гледаха, излъчващи светлина.

– Зоре, виждаш ли, батко ти ни е направил аероплан.

– Той е само за тебе – промълви, надвил стеснението си, Миланчо.

– За мене?! Кой го направи?

Очите на детето се спряха върху Ивайло.

– Да не сте го правили двама?

– Аз само чиракувах – усмихна се Ивайло. – Главният майстор беше Миланчо.

– Но кога успяхте да го направите?

– Ами от два часа чакам тук.

– Хубаво сте си запълнили времето. А леля ти оздравя ли?

– Навярно никога няма да оздравее.

– Защо?

– Защото ѝ е приятно да е болна и да разказва къде какво я боли... и с това да извиква съчувствието на приятелките си.

– А може и наистина да е болна жената.

– Възможно е... Тя си знае как е истината.
– А е добра към теб. Когато с Николай идвахме да те търсим, тя с голяма любов говореше за тебе.
– В любовта ѝ не се съмнявам, но в болестта...
Ясна срещна случайно погледа на Миланчо и се загледа в нещата върху масата.
– Нов ли аероплан сте започнали?
– Нещо такова.
– Позволявате ли да гледам и аз?
– Питай майстора, аз нищо не мога да кажа – сви сериозно вежди Ивайло.
– Миланчо, позволяваш ли?
Цялото лице на детето сияеше от срамежлива усмивка.
После прошепна:
– Може, разбира се.
Зорка в този момент посегна към едната перка на новия аероплан. Но Ивайло успя навреме да я вземе, защото иначе щяха да я гонят из стаята или двора, както се бе случвало и друг път, докато вземат перката от ръката ѝ.
– Мамо, кажи ѝ – обърна се с умоляващ глас Миланчо.
– Зоре, стой мирно, Зоре, колко пъти съм ти казвала!
– Стой мирно, защото чичко Николай вече нищо няма да ти донесе – каза Гошо.
Зорка си прибра смирено ръцете. В следния миг слезе от стола, приближи се към майка си и рече:
– Мамо, гладна съм!
Всички се засмяха.
– Трябва вече да си ходя – каза Ясна.
Миланчо я погледна с тъжен поглед.
– Ние с Миланчо ще плачем. Недей си отива – заговори с жален глас Ивайло.
– А какво да правя?
– Нали щеше да гледаш как правим аероплана.
– Но ще закъснея.
– Ще те изпратя.
– Добре, ще остана да ви гледам.
Тиха усмивка озари лицето на Миланчо и той се зае с новия аероплан.

Странното беше, че Николай, който бе невъзможен ревнивец, към Ивайло никога не проявяваше абсолютно никаква ревност. Това приятно бе изненадало Ясна и тя се радваше. Изглежда Николай имаше пълно доверие в него, а и Ясна почна да го чувства като брат.

– О, това вече е същински самолет – извика възторжено Ясна, когато беше готов. – Миланчо, ти си страшен майстор!

– Но всички части ги е направил той – каза тихо Миланчо, посочвайки Ивайло – и сега ме научи как да ги сглобявам.

Честността на Миланчо порази както Ясна, така и Ивайло.

– Миланчо, ще дойдеш един път във фабриката – заговори му Ивайло, – или не, или не, ще дойдеш в моята стая да видиш колко инструменти имам. На тебе ти трябват инструменти. Ще ти дам някои...

Очите на Миланчо го гледаха – светли, големи, като да виждаха някакво откровение.

– И после, като пораснеш – продължи Ивайло, – ще станеш авиоинженер, да строиш големи аероплани като крепости.

Щастлива усмивка се разля по лицето на Миланчо.

– Той само това иска – намеси се Гошо, – да строи, да прави.

– А ти какъв ще станеш? – запита го Ивайло.

– Не знам. Може офицер да стана...

– Такъв голям самолет Миланчо наистина никога досега не е правил – приближи се майката. – Този като че е истински.

– И още по-хубави ще прави. Един ден истински ще прави – погали Ивайло по главата Миланчо. – А сега да тръгваме.

– Ами утре? Ще ходим ли на Витоша?

– Ще ходим.

Миланчо погледна Ясна с тиха молба.

– И ти ли искаш да дойдеш?

– Искам – прощушна той.

– И аз искам – скочи Зорка от бабината си пола.

– Стой, Зоре, стой, чедо, то е за големите.

Зорка се качи на стола и прегърна Ясна.

– Ах ти, хитрушо – прегърна я Ясна, – ти, мъничка палавнице!

– Тя винаги така прави – ядоса се Гошо, – като иска нещо, умилква се около баба и тя никога не може да ѝ откаже. Започва: „Бабичко, миличката ми бабка“, и се вре в полата ѝ.

– А ти защо я водиш на училище? – запита тихо Миланчо.

– Защо? – изчерви се Гошо. – Като се обеси на врата ми – „батко, батко“, и се умилква. Но вече да си знае, ако сега не слуша, никога вече няма да я водя!

– Не се карайте – каза майката, – тя утре ще спи.

* * *

На другия ден компанията се събра на площад „Света Неделя“ и взе трамвая за Княжево. Денят беше слънчев, небето – синьо. Въздухът бе прозрачен и правеше планината близка. Очите на Ясна се радваха на нежната зеленина, на издигащите са хребети, но в сърцето ѝ беше празно – Николай го нямаше.

Сякаш Иво усещаше това и заговори:

– Навярно Николай е пристигнал навреме и помощта е дадена. Каза, че ако се наложи, ще се забави. Ще уведоми директора по телефона.

– Изглежда, че този директор е много човечен.

– Да. Обича главно Николай и има голямо доверие в него.

– Знае ли за идеите му?

– Сигурно. Николай му говори открито, а директорът му каза, че ако бе имал син, би искал да е като него: буря и слънце, сила и благодост. Обръща се за съвет към Николай

при някои проблеми с работниците и обикновено го оставя да се справи с тях. Знае, че той има влияние над тях и че винаги са готови, и стари, и млади, да го слушат. Веднъж чух директорът да му казва: „Твоята честност ми харесва много, но твоят идеализъм е краен, не можеш да преобразиш света, млади момко“. А Николай му каза: „Сам не мога, но всички заедно ще можем“. Директорът само се усмихна. И знаеш ли, когато отива някъде, макар да има заместник, оставя Николай на касата.

– Това, че директорът го покровителства, ме прави малко по-спокойна, а иначе от онази вечер съм в постоянен страх.

– Предполагам, че няма да му се случи нещо лошо. Струва ми се, че самата съдба го покровителства и той по чудо избягва лошите случайности.

– Дано там, на село, е внимателен...

– Няма да има време... предполагам, че тази вечер ще се върнат с лекаря. Условията на село никак не са добри. В такива случаи трябва да се прибягва по-отрано до клиника, болници...

– Катя и съпругът ѝ са учители, културни хора, но може би не са очаквали усложнение. Колко жени се съсипват на село без медицинска помощ.

– Моята майка така е пострадала нещо... при раждането на сестричката ми. Често боледуваше и почина наскоро след баща ми. После... и сестричката си загубих...

– Да, Николай ми каза, че се удавила с...

– Денят е изключително хубав... Погледни, планината сякаш е жива и трепти под слънчевите лъчи. Въздух – нектар!

– Да – промълви тя и погледна Ивайло. Той беше необикновено блед. Ясна разбра защо отведнъж промени разговора – споменът за сестричката му го е измъчил. Страшно е да изгубиш любим човек!

– Сега ще ви разкажа нещо весело, за да се усмихнете.

– На планината човек наистина трябва да е весел, радостен.

– Тогава, слушайте. В мене се е влюбило едно същество.

– Много се радвам.

– Но е тежък случай. Горката Катерина, леля едва ли не я изпъди, като научи за това.

– Слугинята на леля ти ли?

– Да. Каза ми, че само една дума да кажа – и всичко е готово. Имала спестени парици. Аз съм бил от село и тя – от село. Значи всичко е наред...

– Само че тя е два пъти по-голяма в диаметър – засмя се Ясна.

– Каза ми, че тъкмо затова ме харесвала, бил съм деликатен. Едва успях да склоня леля да не я изпъди. Чудела се тя защо всичко, което е най-хубаво, Катерина все на мене го донасяла.

– Човешко сърце – въздъхна Ясна, – когато обича, все така се проявява.

– Лельо Ясне, чакайте ни – чу се гласът на Гошо и те се спряха.

– Миланчо остана назад, но навярно тъгува за тебе. Това дете е толкова симпатично в своята любов към самолетите, към машините и към тебе. Струва ми се, че то прилича на мен.

– Да, струва ми се и на мен, че имате нещо общо! И той е така деликатен и никога човек не може да си помисли, че това нежно дете има любов към моторите и машините. Прилича повече на мечтател.

– Но би могъл да стане изобретател.

Замълчаха.

– Леля настоява да завърша гимназия. Исква да ми помага...

– Великолепно! Николай как завърши вечерното училище? И ти ще можеш.

– Но аз не съм силен ученик.

– Ей, едва ви стигнахме – избърса потта си професорът, – много бързо вървите.

– А вие – много бавно – засмя се Ясна.

– Абе, тоз Миланчо ме умори. Хайде, казва, кога ще ги

настигнем. Сърцето му е младо, лети! Добре, че заговорихме за аероплани и машини, та не усетихме как ви настигнахме. Е, да починем малко, а?

– Разбира се – съгласи се Ивайло.

– Има ли още ходене нагоре или вече стигнахме? – пошегува се професорът.

– О, чакайте – заговори енергично Гошо, – още какво сте видели!

След почивката тръгнаха отново. Ивайло се заговори с Миланчо и тръгнаха заедно. Гошо се чувстваше задължен към своя партньор – бащата на Ясна, и остана назад с него. Професорът и Ясна тръгнаха заедно.

– Това дете е много даровито – подхвана той, – само е малко слабичко. Тази жена три деца ли има?

– Три, и майка.

– И от една заплата живеят?

– Старата има нищожна пенсия. Мъжът ѝ е убит във войната, а и от наема на Николай... Но всичко заедно е все пак съвсем малко.

– Да, малко... А такива деца трябва да бъдат гледани по-грижливо. Би трябвало държавата да поеме грижата за създаване на условия за тези даровити деца.

– Хубаво би било, но...

– А сега и тая война обърка целия свят. Писах на нашите да се приберат тука. Но не се знае всъщност къде е най-сигурното място – каза професорът.

– Мислиш ли, че и ние ще воюваме?

– Засега няма изгледи. Но ако ни натиснат! Много бързо напредват тези германци. Добра подготовка имат, дисциплина. И добро оръжие, най-главното... А освен това те нямат вече никакъв избор – трябва да вървят все напред.

– И докога? Цяла Европа ли ще превземат? Хитлер ми стана страшно противен със своята ненаситност. Започна да ми прилича на стоглава ламя, която иска да погълне всичко. Та колко народи вече погълна! Това е човешката ненаситност! И питам се, кога ще спре това? – заговори поразпалено Ясна.

- Когато срещне достоен противник.
- Мислиш ли, че ще срещне?
- Несъмнено. В историята няма завоевател, който да не се е провалил.
- Дали краят на тая човешка лудост е близък?
- Не ми изглежда много близък. Сърбите са един храбър народ и паднаха за пет дни.
- Но нали ние си възвърнахме нашите области – Македония и Българска Моравия.
- Едно съм запомнил от моя живот досега: на българите им върви и им се дава, но те не могат да го задържат. И в миналата война беше така – всичко придобихме и после го загубихме – говореше с болка професорът.
- Може би сега ще бъде по-различно, отколкото в миналото...
- Съмнявам се... Българите са все още добри слуги и лоши господари.
- Но ние нали няма да сме господари?
- Такава е пословицата... Българите не са годни още да управляват добре. Те гледат на хората като на рая, а и народът гледа на управниците като на врагове. Това е останало от вековното ни робство. В българина се е внедрило желанието да не се подчинява на управляващия, защото доскоро този управляващ е бил турчин и следователно – враг – чувство, запазено и досега. Затова у нас няма дисциплина. У нас има стремление, вдъхновение, но не и дисциплина. Дисциплината идва от съзнанието за ред и подчинение на една ръководна воля. Затова българите побеждават, имат необикновен героизъм и смелост. Превземат, но не могат да го задържат, защото са раздорно племе – нямат единомислие. Западните народи са по-други – имат култура, съзнание. Българите имат високо самочувствие. Вземи например някого от нивата или от кошарата и му кажи, че ще го направиш народен представител. Веднага е готов да стане, без да мисли за отговорността, която поема, и дали е готов за тази работа. Но все пак българите са един млад народ, пълен с жизнени сили, и тепърва те ще дадат своята

дан на човечеството. Освен това българите се отличават със своята рядка идейност и работливост.

– Но днес идейните хора толкова много са преследвани тука.

– Навсякъде идейните хора срещат трудности.

– Но тук срещат не само трудности, но и страшно ги преследват! От онази вечер аз вече никак не съм спокойна... за Николай.

– Няма нищо, нека Николай е по-смирнен сега – посъветва я бащински професорът.

– Смирнен, на него никога не може да се говори за смирение. Но освен страха за него имам и друга една горчивина...

– Каква, мое дете?

– Доста отдавна Николай не споделя с мен...

– По-добре е така.

– Защо?

– Естествено, най-секретните работи се пазят винаги в абсолютна тайна... И второ, той те пази. Една е психологията на този, който знае, когато го разпитват, и друга – на този, който не знае...

– Но затова пък ставам много по-неспокойна, защото не зная как всъщност стоят нещата...

– Няма защо да си неспокойна.

– Онази вечер цяла бях изтръпнала. Но щом ти каза, че имаш телефонен разговор, знаех, че ще ни помогнеш. Знаех, че на теб дължим това, че агентите си отидоха.

– Няма значение... Лошото е, че те си присвояват понякога по-големи права и вършат своеволия. И в провинцията правят маса безобразия, стигат до жестокости... Но виж колко е хубава планината днес. От колко години не съм идвал на Витоша и сега се чувствам като обновен. Пък и такъв слънчев ден, да се ненарадваш. Някога много обичах да довеждам тук децата. Лудуваха из поляните, и аз с тях. Тогава бях млад... А с най-малката сме ходили все заедно. Тя много обичаше планината, радваше се на цветята, на изворите, на всичко. А като порасна, най-хубавите разговори

сме имали през време на екскурзиите из планините. Чудно момиче беше! Ако не бе Николай, ти би била също като нея.

– Защо ако не беше Николай!? Какво собствено ми пречи той? И друг път съм забелязвала, че го цениш, а някъде дълбоко в себе си ти нямаш много добро чувство към него.

– Съвършено вярно. Като идеен момък, готов да даде живота си за своята права или крива идея, аз го ценя, но това, че той се явява като ограничение на твоята мисъл, изобщо като твое ограничение, не ми харесва.

– Как ограничение?! Неговите идеи са и мои. Аз също съм готова да дам живота си за тях.

– В това не се съмнявам.

– В известно отношение ти приличаш на мама. Тя имаше някакво недоверие в него. В тебе чувствам същото.

– Може би ревнувам, моя малка?!

– Ако е така, бих се ласкала.

– Да предположим, че е така. Но ако бе моята Лили, ние с нея щяхме да говорим много открито...

– А защо не говориш така с мене? Мислиш ли, че аз не бих могла да те изслушам?

– Човек понякога изслушва, но не послушва... Обичай, когото си искаш, но бъди свободна. Не мисли, че идеалите, които имаш сега, и тези, за които ти говори Николай, са единствените и най-големите. Не ограничавай с нищо съмнението си.

– Но за да работи, все пак човек трябва да канализира своите сили в дадена посока.

– Но това не значи човек да се ограничи съвсем заради тази посока. Работи, но не бъди плаха, а свободна. Защото ако крилете на твоята душа се разтворят, те ще имат много по-голям полет, отколкото сега – твоят ум.

– Чувствам, че това, което говориш, е вярно, но може би сега съм плаха и ограничена от условията, в които живея. На всяка крачка – спънки, следене, подозрения – и човек неволно свива крилете си.

– Добре, добре, моето дете – помилва косите ѝ професорът, – не се тревожи. Искам само едно – да те виждам

радостна, както някога исках да виждам Лили. Ти не се сърдиш на стария професор, загдето ти бърка в душата, нали?

– О, не, напротив, радвам се! С татко често говорим, но той е почти винаги съгласен с Николай и явно изразява своята обич към него. Оттам и доверието на Николай към татко. Понякога ми се струват като баща и син.

– Това е много хубаво.

– Този слънчев ден е наистина подарък за нас двамата – каза бащата на Ясна, като настигна професора, който се спря да го дочака. – Добре, че се нареди да излезем.

– И аз съм много доволен – отвърна професорът и тръгнаха двамата.

На поляната пред малката хижа чакаха Ивайло и Миланчо.

– Лельо Ясне – заговори Гошо, – видя ли как те остави Миланчо? А аз все с тебе вървах... макар и по-назад – допълни той.

Миланчо поруменя и очите му се замъглиха от стеснение.

– Аз съм виновен – застъпи се за него Ивайло, – заговорих го и неусетно сме излезли много напред.

– Е, да, на планината е така. Ти бъди спокоен, Миланчо – погали го тя по главичата.

– Сега какво искате – запита Ивайло, – тука ли да останем, или да отидем нагоре в гората?

– В гората, в гората! – викна Гошо.

Всички тръгнаха по течението на потока. Навлязоха в млада борова горица и по слънчеви полянки.

– Тук вече е много хубаво – каза професорът, – може да се установим.

След като обядваха и си отпочинаха, всички пяха, децата се търкаляха по тревата, играха на разни игри. Възрастните се смяха от сърце, заприличали на деца.

Точно мислеха вече да си тръгват, Гошо извика:

– Чичко Николай!

– О, Николай! – извика Ясна и в следващия миг се намери при него. Той праметна ръката си през рамото ѝ.

– Благополучно, нали? – запита бащата на Ясна.

– Да, по едно чудо. Никога не ми се е струвало, че летящият автомобил се влачи като костенурка, както вчера. Но все пак стигнахме навреме. Докторът сам не се надяваше в добрия изход. „Но понякога – каза той, – природата прави чудеса.“ И наистина, стана чудото, роди се малък човек, който едва ли не умори майка си.

– Момче значи! – плесна с ръце радостно Ясна.

– Наш съидейник.

– Е, нека да е жив и здрав. Затова казват, че всяко раждане е умирачка.

– Не би било така, ако имаше по-добри условия. А в тези затънтени в планината села няма дори акушерки. Просто безобразие! С кон ходят да я викат от 6-7 километра. Там наистина майките са изложени на голяма опасност. Както случаят с Катя... Ако не беше се сетил съпругът ѝ да ме повика, свършено беше с нея.

– Нямало ли е акушерка?

– Там беше жената, но случаят беше за лекар. И не се учудвам, че този простичък народ е така религиозен, суеверен. Като няма на кого друго да се надява, падне на колене и се моли. Да се чудиш просто! Влизам в другата стая и какво виждам? Събрали се всичките жени от рода, запалили кандило и коленичили – молят се! После говорих с лекаря по този въпрос. Той се усмихна и каза: „Нека се молят! Религията всъщност не изключва науката и науката не отхвърля религията. Поначало и двете имат съответна наука и знания“.

– Това е много права мисъл – каза професорът.

– Аз мисля другояче по този въпрос, но сега съм уморен. Тичал съм насам...

– А как ни намери? – запита го Гошо.

– По миризмата. Подушвах, подушвах и ви открих.

– Леля Гинка ти е дала бележката, която ти оставихме...

– Да. Знаеш ли, Ясна, твоят храненик се е влюбил в мене. Реве, та се къса, като рекох да си тръгна.

– Наистина, странна любов към тебе, Николай – каза сериозно бащата на Ясна.

– А ти, Иво, мълчиш! – потупа го по рамото Николай

– Гледам и слушам.

– Тръгваме ли?

– Нали казваше, че си уморен. Може и да си гладен.

– Не съм много гладен. Може и на крак да хапна. Хайде да вървим.

– Ти, Николай, ела тази вечер вкъщи да си поприказваме малко – каза бащата на Ясна, когато слизаха от трамвая.

– Добре, но мислех да отведа малчуганите.

– Аз ще ги заведа – те са мои приятели – каза Ивайло.

* * *

– Честито, нали? – хвана ръката на Ясна Николай.

– Ах, стресна се Ясна. Толкова гледах да видя, като слизаш от трамвая, и не можах.

– Аз бях тук, когато ти дойде.

– А къде си бил, че не те видях?

– Тук някъде... Но веднага познах, че си взела изпита.

– Да, взех го, слава Богу.

– Последен, нали?

– Засега. Но съм страшно уморена, едва стоя на краката си. От сутринта съм зачакала и едва сега ме изпитаха.

– А сега къде?

– Бих искала да съм на планината, да лежа на една поляна и да ме грее Слънцето...

– А ето, че Слънцето залязва. Най-добре е да отидем вкъщи и да си отпочинеш.

– Добре.

Те се качиха на трамвая и слязоха на „Св. Неделя“. Точно когато прекосяваха, за да вземат трамвая за техния дом, двама души се блъснаха в тях.

– Какво се блъскаше такива – ядоса се Николай, – няма ли път за вас?

– Извинявайте, ние сме от провинцията.

Николай впери поглед в тях.

– Търсим си хотела и не можем да го намерим. Объркали сме се...

– Добре, аз ще ви упътя – каза Николай с любезен тон, – Ясне, – обърна се той към нея, ти иди вкъщи, аз ей сега ще се върна. Да посоча на тия хора хотела.

– Но да не се бавиш много – потрепна нотка на мъка в гласа на Ясна.

– Бъди спокойна!

Ясна въздъхна и се качи в трамвая. Като се освободи седалка, тя седна и се замисли. Бе съвсем ясно, че тези млади хора нарочно се бяха сблъскали с тях. В първия момент Николай не беше ги познал и бе готов да се скара. Но после?! Ясна знаеше, че той тайно от нея се среща с мнозина, че разговарят и кроят планове, които той на нея не доверяваше. Това я натъжаваше и измъчваше страшно. Нима тя щеше да ги издаде?!

Нямаше никакви наивни събрания на малки групички, както в началото. Сега всичко се вършеше много скрито. Полицията дебнеше внимателно и те също трябваше да бъдат такива. Когато Ясна запитваше Николай къде е бил, като закъснееше, той отговаряше все едно и също: „Приказвах с приятели“. А с кои приятели, къде и за какво – никога не казваше. А нали отначало той приказваше, че ще работят заедно? Когато веднъж Ясна му напомни това, той се засмя и каза:

– Но нима не работиш?! Та в този квартал всичките деца и баби те познават заради грижите ти към тях. Аз чрез теб узнавам нуждите им и вниквам по-добре в душите им. Ти вършиш такава голяма работа, каквато не подозираш. Ако не беше ти, аз навярно бих бил съвсем друг. Аз и по-рано работех за тях, но не ги обичах.

Може би той имаше право, но тия чести отсъствия на Николай напоследък я измъчваха много. Той казваше, че ще дойде ей сега, а се бавеше с часове. Много често ѝ казваше да остане при баща си и че той ще отиде там, ако разбира се, успее. А често не успяваше...

С препълнено от мъка сърце Ясна крачеше по уличката и се изкачваше на височинката, гдето беше тяхната квартира. Беше топла, приятна вечер. Тъкмо бе запалила лампата, когато се чуха стъпки в коридорчето.

– Николай, ти ли си? – запита зарадвано тя и отвори вратата.

– Много моля за извинение, че не съм Николай – обади се гласът на Иво.

– Той ли те прати?

– Съвсем случайно се видяхме и ми каза да намина насам и да уредим банкетата.

– Банкетата! – повтори с горчивина Ясна. – Какъв банкет!? Той кой знае кога ще се прибере пак.

– Много бих искал да дойде веднага – заговори с тих глас Иво.

Ясна го погледна. В очите му имаше съчувствие.

– Защо те държа на прага? Влез.

– Само ако не преча. Струва ми се, че би искала да си сама...

– Ужасно съм уморена.

– Виждам. С какво бих могъл да бъда полезен? Какво мислеше да правиш за вечеря?

Ясна се усмихна. Този внимателен млад човек със своята деликатност винаги я изпълваше с тишина.

– Наистина, аз мога да готвя – подхвана отново Иво. – Леля, когато е болна, а тя рядко е здрава, ме моли аз да приготвя вечерята. Казва, че невероятно вкусно съм готвел.

– А Катерина не готви ли?

– О, и тя! Но аз не съм винаги при тях.

– Тя все още ли е влюбена в теб?

– Казва – до гроб. И да се оженела за друг – вече прави отстъпки, пак щяла да ме обича. Първото си дете щяла да го кръсти на моето име.

– О, значи толкова далече е отишла! А кой ще бъде бащата?

– Едно от момчетата на хлебарина. Затова, като излезе на пазар, винаги пътят ѝ минава край хлебарницата.

– Сърце – въздъхна Ясна, – не може да живее, ако не тупти за някого...

– Съвършено вярно.

Замълчаха.

Мисълта на Ясна отново отиде при Николай... Дано този Йосиф да не е все по петите му, че какъвто е и жесток... Сърцето ѝ изтръпна от страх.

Ивайло забеляза сянката в очите ѝ и съвсем наивно заговори:

– Искаш ли да ти разкажа за голямата любов на баба ми?

– Ще слушам с удоволствие.

– Тя е била чужденка... Дядо ми е следвал в чужбина.

Бил един син между няколко сестри и затова родителите му искали той да се изучи... Но като отишъл, още първата година се оженил за баба ми. И двамата се обикнали много. На втората година баща му умрял и той е трябвало да се завърне тук веднага, без да завърши образованието си. Естествено, обичащата го млада жена дошла с него на село. Дядо ми бил деликатен по натура и се занимавал с фотография. Оттам и моето хоби е фотографията. Единия от апаратите, които е донесъл от чужбина, го имам аз – като наследство.

– Не съм знаела това.

– Не се е случвало да говорим. Днес гледах апарата и си мислех, че може, ако ми потрябва, да си сменя професията... и да стана пътуващ фотограф.

– Както намериш за добре.

– Ще ходя по селата, ще снимам цветя, скали, гори по планината. Баба ми много е обичала изворите, върховете, изобщо природата, и затова остана на село и след смъртта на дядо ми. Впрочем тя не е живяла много. Умряла е сравнително млада, както и мама, и вуйчо ми... Само леля живее по-дълго. Понякога си мисля, че може би и аз ще умра млад... по наследство.

– Това е внушение.

– Нали все ще умре човек, какво значение има колко ще живее?

– Но работата, която той ще свърши тук, изисква да живее повече.

– Ако не я свърша аз, друг ще я свърши.

Ясна го погледна. Колко различен беше от Николай! В него ги нямаше амбициите и стремежите на Николай, за когото смъртта се явяваше не като естествен неминуем процес, а като страшно неумолимо произшествие за реализирането на задачите и плановете, с които той искаше да преобрази света.

– Но все пак – заговори Ясна, – ти не трябва да оставяш това безразличие да обсебва съзнанието ти. Ти трябва да искаш да живееш.

– Мисля, че първичното желание у човека е да живее. Не вярвам някой да иска да умре. Но понякога се питам: ако всичко се свършва със Земята, ако тя е началото и краят на нещата, струва ли си всичкият този труд... и какво ли още не... Та толкова малко въщност е необходимо на човека. Особено на село, в планината...

– А твоите любими машини?

– Да, такава е човешката същност – сглобена от най-контрастните, невъзможни същности. Понякога си мисля за градове, но не като сегашните, а с големи, обширни дворове, с градини. Къщите да са далече една от друга, най-малко на 500 метра. Да могат хората да дишат свободно, да има изобилно слънце, цветя, плодове. Не мислиш ли, че сегашните къщи са като затвори? Една на друга си отнемат светлината, слънцето?

– Това ми харесва, но представяш ли си какви големи щяха да са градовете и дали ще има място за всички?

– При усъвършенстването на техниката градовете ще са построени по склоновете на планините, на слънчеви, хигиенични места. Хората няма да се разплодяват като мишки и ще има място за всички.

Ясна се замисли. Ивайло продължи:

– Представяш ли си един такъв град! Улиците – чисти, къщите – бели, губещи се сред цветя и плодни дървета. Навсякъде – изобилие от слънце. По улиците – чешми,

направени от най-добрите скулптори... И никъде комини, никъде пушечи... Слънцето не би спряло да грее над такива градове... Но това ще стане, когато хората спрат да воюват, когато няма да има вече войни. Мислиш ли, че ще дойде такова време?

– Предполагам, че светът ще поумнее. При съвременната техника ако войните не се ограничат, има опасност човечеството да бъде изтребено и културата – унищожена. А управляващите не могат да нямат предвид това и ще гледат да осигурят траен мир на Земята.

– Тогава ще е приятно на човека да живее. Особено в този слънчев град!

– Може би ние наистина ще живеем в него – усмихна се Ивайло, – като се преродим отново на Земята.

– Какво каза?

– Като дойдем отново на Земята... Не си ли чувала за прераждането?

– Мисля, че съм чувала нещо подобно, но не съм обърнала внимание. А ти отде си чувал за това повторно идване на Земята?

– Имам познати... оттатък Борисовата...

– Николай ми спомена за тях. Всъщност каква хора са?

– Като другите. Различават се само по идеите си. Ооо! – погледна Ивайло часовника си. – Трябваше да взема на леля едно лекарство. Навярно аптеката, ако не е дежурна, е вече затворена.

– От какво всъщност боледува тя, че все с лекарство се поддържа?

– Има слабо сърце, което, предполагам, а и лекарите казват това, е на нервна почва. Резултат е от голямата любов на съпруга ѝ, който, за щастие, не е вече на Земята...

– Не мога да разбера...

– Заради голямата си любов той я е изтормозил със зверската си ревност. Ругатните и боят са били последиците на неоснователните му подозрения. А после молел за прошка...

– Защо не го е оставила?

– Заплашвал я, че ще убие и нея, и себе си. Обич!

– Тирания! – сви вежди Ясна. – Колко различни трагедии и страдания!

– Все пак аз ще отида до аптеката – стана Ивайло. – Дано не е затворена.

– Иди на друга.

– Там съм дал рецептата.

– Ако е готово лекарството, ще трябва да го занесеш вкъщи...

– Естествено.

Слез излизането на Ивайло Ясна угаси лампата и вдигна завесите на прозореца. Луната беше изгряла. Нощта беше тиха, топла. Витоша се издигаше, близка и мощна. Очите на Ясна гледаха планината, а мисълта ѝ се връщаше все на същия въпрос: „Защо се бави Николай? Къде е?“. Всъщност тя знаеше къде е... Може би той сега, с шепа хора, събрани кой знае къде, работи за реализирането на слънчевите градове. „Когато няма да има войни“ – повтори тя думите на Ивайло. Когато хората ще живеят всред обич и мир...

Изведнъж ѝ се стори, че пред някакъв неин вътрешен взор се изправиха алчността, завистта, властолюбието и тям подобни качества, загнездили се в човека, и те все така се издигаха, сякаш бяха по-високи от Витоша.

– О, Николай – прошепна си тя, – колко огромна работа те чака! Но ти не си сам. С тебе сме аз и хилядите, които мислят и работят като теб.

Ясна беше заспала, когато през сън чу, че ключът на вратата се превъртя. Николай влезе.

– Прости ми, Ясна – много се забавих, – наведе се той над нея и я целуна.

– Нищо, Николай, нали си дойде!

Той цял миришеше на тютюн, а не пушеше.

* * *

Ясна се смееше от сърце. Играеха на криеница в двора. Малкият Боянчо беше толкова мил и комичен, че тя непрестанно се заливаше в смях.

– Хайде, крийте се – аз ще мижа – обърна се към дървото Петърчо, братът на Боянчо, върнал се неотдавна от детския санаториум, и притисна с длани очите си.

Ясна, хванала за ръчички Боянчо, се скри зад един храст.

– Хайде ли? – запитва Петърчо.

– Лельо Гине, кажи, че е готово – прошепна Ясна на седналата на дъсчената скамейка жена.

– Хайде, готово! – засмя се жената и погледна Петърчо над очилата си.

– Бонче, где си? – завика Петърчо.

Сърцето на Боянчо щеше да изхвъркне от вълнение и той искаше да се изправят, но Ясна го задържа клекнал до нея. Очите му блестяха, цялото му лице бе озарено от усмивка и владеност в играта.

Петърчо надникна насам-натам и отведнъж ги видя. Ясна скочи и заедно с Петърчо почнаха да тичат към дървото, гдето той мижеше, за да се заплюят на него. Боянчо хълцаше от радост. Ясна го взе на ръце и тичаше заедно с него, но Петърчо ги изпревари и извика: „Пту леля Ясна, пту Бончо“. Ясна се заля отново във весел смях. В този момент пътната врата се отвори и влезе Николай. Ясна се зарадва и с Боянчо на ръце тръгна към него. Тя беше все още засмяна и порозовяла от играта.

– Какво правите? – попита Николай. – Смахът ви се чува чак на улицата.

– Играем на криеница. Но какво ти е, Николай?

– Получих повиквателна. Мобилизират ме.

– Къде? – остави тя детето на земята.

– Не са ни казвали, но предполагам, на юг.

– И за кога?

– Вдругиден тръгваме.

– Толкова скоро? Но хайде да влезем.

– Трябва да се приготвям. Освен това Катя е дошла с детето и тая вечер ме викат у сестра ми Ирина.

– Добре – отговори спокойно Ясна, но тъмна сянка премина по лицето ѝ.

– Ти не се сърдиш, нали?

– Защо да се сърдя? Много е естествено, те са ти сестри.

– Не е въпросът, че са ми сестри, но със Стефан искам да поговоря по известни въпроси. Очаквам новини от него. А и сестра му е дошла...

– Нямам нищо против... А какво трябва да ти приготвя?

– Долни дрехи. Но няма защо да се заемаш с тая работа сега. Утре съм свободен и заедно ще нагласим всичко.

– Както кажеш.

– На теб мъчно ли ти е?

– За какво?

– Че отивам тая вечер.

– Не. И друг път не сме били заедно...

– Много съм жаден, искаш ли да ми дадеш малко вода?

– Сега – втурна се Ясна към кухнята.

– Мила – прегърна я Николай, като изпи водата, – разбирам те много добре. Но Катя не е сама...

– Не е необходимо да ми обясняваш, Николай – и Ясна преглътна сълзите, които искаха да бликнат от очите ѝ.

– Ясна, мила – притисна я той по-силно до себе си, – искаш ли да ме чакаш тая вечер в нашата къщичка? Няма да се забавя много. Тези мои сестри, с техните еснафски разбирания, страшно ме измъчват. Но ти знаеш, че отивам заради работата. Ще ме чакаш там, нали?

Ясна се отдръпна и го гледаше с хубавите си очи, които като че ли проникваха в него и търсеха нещо.

– Ще те чакам, Николай, когато и да се върнеш.

– Ясна, любима – прегърна я Николай, – зная, че ти си това, което аз винаги мисля в душата си.

Ясна го изпрати до пътната врата и като се връщаше, децата я посрещнаха, очаквайки да продължат играта, а тя ги погали по главите и се прибра в стаята си. В душата ѝ беше горчиво, в очите ѝ напиреха сълзи. Не можеше да разбере защо последната прегръдка на Николай ѝ причини повече болка, отколкото радост. Не ѝ беше мъчно, че няма да са заедно, но страшно я болеше, че бяха поканили само

него. За тях тя беше нищо. Или не нищо – нещо, което те не можеха да приемат. „Чудно – засмя се тя с горчив смях, – аз съм незаконната и се срамуват от мен. Но нима брат им е в законни връзки с мен? Но той е чист, той не е петно за семейството, за името им. От него Катя не се срамува. Него може да го представи на рода на съпруга си. Що за морал?!“

Ясна прехапа устни, за да преглътне сълзите си, но те отведнъж бликнаха. Тя ги избърса бързо и отвори гардероба, защото чу стъпките на леля Гинка в коридора.

– Ясне – отвори след миг вратата лелята, – ще излизаш ли?

– Да, лельо Гинке. Ще отида при професора – измисли тя отведнъж и почувства странна лекота. – Три дни как не е идвал, та това се равнява на три века... И кажи и на татко, че тази вечер няма да се върна.

Жената се обърна и излезе. Ясна бързо се облече и също излезе. На улицата отново мисълта за Николай и сестрите му се върна в съзнанието ѝ. Катя е дошла с детето! Как се променят хората! Ясна въздъхна дълбоко и тръгна с наведена глава. Съзнанието ѝ се върна назад, към миналото, когато класната я въведе в клас, след като се бяха преместили от провинцията тук. Класната я представи на ученичките и я постави да седне до момиче, което плака през целия час, загдето го бяха разделили от другарката му. Ясна се почувства много неудобно и помоли да бъде сложена на друг стол. Не искаше да разделя две другарки. Учителката я изгледа с големите си изразителни очи и каза: „Не се тревожи! Сълзите не всякога говорят за дълбоко чувство“.

Но на другия ден изглежда родителите на преместената ученичка се бяха обадили по телефона и се наложи Ясна да седне на друго място.

– Госпожо – чу Ясна да говори една ученичка, – Павлина отсъства. Нека новата да седне при мене.

Класната погледна Ясна. Последната кимна с глава и веднага тръгна към последния стол. Когато се приближи, срещна хубави кафяви очи. Беше Катя.

– Много съм ви благодарна – прошепна Ясна.

– О, няма за какво. Още като влязохте и погледнахте, пожелах да седнете при мене, но не смеех да кажа.

Ясна се зарадва на искреността на Катя. Сдружаването им стана естествено и непринудено. „Всякога съм искала да имам културна и възпитана другарка – бе ѝ казала веднъж Катя, – но тук богатите момичета са горделиви. Техните маниери са ми харесвали, но суетността им ме е отблъсквала. А когато видях тебе, разбрах, че ти си именно тази, която искам да ми е приятелка.“

Ясна я бе изслушала със стеснение, защото не бе свикнала така да ѝ говорят. После Катя бе ѝ разкрила своите социалистически възгледи и малката тайна групичка от ученички, а по-късно и тая на брат ѝ. Какво безгранично доверие имаше тогава Катя в нея, а сега дори не искаше да ѝ покаже детенцето си...

В същия момент Ясна видя пред себе си Николай, Катя и непознат за нея господин. Тя се спря като закована. Очите ѝ, широко отворени, гледаха и тримата. Но като разбра, че те няма да ѝ се обадят и я гледаха като непозната, тя извърна глава и тръгна в обратна посока.

– Ясна, Ясна! – чу тя зад себе си гласа на Николай.

Гърлото ѝ се беше схванало, очите ѝ плуваха в сълзи и тя, навела глава, бързаше с всички сили. Николай с няколко скока я настигна и я прегърна през рамо.

– Къде отиваш, Ясна? Защо са тия сълзи, моето момиче?

Ясна избърса с длан сълзите си.

– О, нямаш ли кърпичка – и Николай, извадил своята, с бащински жест избърса очите ѝ.

– Недей, моля те – хвана му тя ръката, – ще ни се смеят хората.

– Ти знаеш, че твоите сълзи са ми по-скъпи от мнението на хората.

– Така ли? – погледна го тя и за първи път се промъкна някакво съмнение в душата ѝ.

– Винаги ли, Николай? – попита го тя.

– Всякога! А сега кажи ми къде отиваш.

– У професора. Татко се е загрижил защо не е идвал толкова дни.

– Нима е толкова належащо да отиваш?

– Щом съм тръгнала!

– Николай, ще изпуснем трамвая – чу се гласът на Катя.

– Довиждане, до довечера – стисна той пръстите ѝ.

– Довиждане – изпрати го тя с поглед.

Тогава Ясна видя Катя и непознатия господин, изправени на трамвайната спирка. Николай се присъедини към тях, но те не се качиха на спрелия трамвай. Защо го бе повикала Катя? Може би се страхуваше да не покани и Ясна?

Отново ѝ стана страшно мъчно. Те бяха се срещнали и се разминаха като непознати! Един ден дали това не би се случило и с Николай? Ясна изтръпна при тази мисъл и махна с ръка, за да я пропъди. Не, това никога не може да стане!

Може би всичко, което стана и ставаше, не беше толкова трагично, но на нея в този момент ѝ беше страшно мъчно. Тя навеждаше все по-ниско глава, за да не виждат минавачите сълзите ѝ, и бързаше към улицата на професора.

Изведнъж Ясна усети една ръка на рамото си.

– Не мога да те стигна – чу тя гласа на професора.

Ясна вдигна главата си и сълзите ѝ капнаха на плочника. После тя се усмихна виновно и избърса очите си.

– Е, това ми напомня нашата първа среща, и без да съм егоист, радвам се на това напомняне. Ти към нас ли си тръгнала?

– Да, отначало мислех да дойда у вас.

– А после?

– А после само така, да вървя някъде...

– Значи не държиш непременно да дойдеш у дома.

– Да.

– Тогава хайде да отидем нагоре към гората да се поразходим. Това съвсем ще прилича на първата ни среща, ако разбира се, срещнем и татко ти.

– Сега е по-добре да не го срещаме.

– Защо?

– Да не се тревожи излишно.

– Какво собствено се е случило?

– Може би съвсем дребно и незначително нещо, но в мене то даде многократно ехо и го направи голямо и сложно. Но кажи ми, моля те, защо хората се променят?

– Че се променят хората, от една страна е хубаво.

– Но от друга, никак не е хубаво – допълни Ясна. – Но интересува ме, всички ли хора могат да се променят така, че от едната крайност да отиват в другата?

– Много зависи от самия човек. Но на мен ми се струва, че човек не се променя, но изявява постепенно себе си. Това, което се нарича промяна, то е било в латентно състояние у човека и на своето време, при съответни условия, се изявява. Разбира се, това е само мое мнение. Какво всъщност е станало, което така много те е натъжило?

– Странно е, че допреди да те срещна и да заговорим, всичко ми беше мъчително и тежко, а сега ми се струва маловажно и дори се срамувам да ти го разказвам.

– Добре, щом е маловажно, ще се посмеем. Но все пак в един летен ден да видиш такива бистри струи да извира от най-прекрасните извори, е нещо безкрайно приятно. И така, какво се случи?

Ясна му разказа всичко.

– Хъм, да! Обикновена ревност... Любовта е най-прекрасното нещо в света, но ревността, нейната сянка, може да причини големи пакости. Значи Николай са го мобилизирали. Там трябва да е много внимателен, защото при военните е много строго. Тази сутрин срещнах онзи симпатичен момък, Ивайло. Великолепен момък. Външно срамежлив като девойка, но вътре необикновено смел, умен, предан.

– Николай казва, че никога не е срещал по-предан другар от него.

– И надали ще срещне. На този момък не му трябва никаква политика. На него му трябва университет, наука. Политиката понякога похабява дарбите и способностите, целия човек, ако той изобщо не е роден за нея.

- Мислиш ли, че Николай е политик?
- Засега, не. В него преобладава идеализмът. Но този Ивайло живее идеализма, а не говори за него...
- И той си има своите утопични блянове за слънчеви градове.
- Да, като всеки млад човек. Но той работи без големи шумове и изтъквания.
- За Николай ли говориш?
- Говоря принципно. Всеки изявява себе си. Николай е смел момък, с много героизъм и желание да постигне това, което иска и към което се стреми.
- Вярно. Той обикновено постига това, което иска.
- А ти, моя малка, къде мислиш да прекараш лятото?
- Сега навярно тук.
- Защо това сега? Ако Николай са го мобилизирали, може и тебе да мобилизираме да дойдеш на планината. Синът ми, заедно с жена си и децата, ми е дошъл на гости.
- Значи затова те нямаше толкова време.
- Трябваше да се занимавам малко с тях...
- Замълчаха.
- Работите не вървят много добре – подхвана професорът.
- Вашите ли?
- Не, политическите. Всеки ден може да осъмнем при нови изненади. Светът се е побъркал. Не виждат, че милиони гинат – цветът на човечеството.
- Този Хитлер² разбърка всичко. Никак не го обичам! Понякога се чудя на хипнотичното състояние, в което са изпаднали тези, които са край него. Да виждат, че едни човек изпраща толкова хиляди и милиони на смърт, и да няма кой да му каже, че е ненормален, а да се подчиняват на неговата воля и сами да отиват към смъртта. Ако някой подпали една къща, ще го дадат веднага под съд. А този подпали цяла Европа и няма кой да го държи отговорен.
- Нищо не остава безнаказано... Но ми се струва, че не само кибритената клечка е виновна. Ако няма горивен материал, клечката сама по себе си ще изгори и няма

никаква пакост да направи. Ако стават пожари, значи има горивен материал. Може би този горивен материал се събира у народите и чрез войните се изразходва.

– Но докога човечеството ще има набрани такива нисши енергии, които трябва да се изразходват чрез война? Не могат ли тези енергии да се впрегнат в ползотворна работа?

– Навярно ще могат, когато орее светът. А сега хората са още извънредно много и не се цени човешкият живот. Но ние какво се разфилософствахме. По-добре ми кажи нещо от света на младите хора и да минем на друга тема. Ти имаш ли да учиш?

– Разбира се. Едни изпити като свършат, зад тях витае сянката на други... и така до безконечност, докато завърша.

– Моята Лили обичаше медицината, но не можеше да понася анатомията. Интересуваше се от билкарството, от природолечението. Имаше слабост към специалните методи на лекуване – чрез лъчите, които се излъчват от човека.

– Мислиш ли, че такива лъчи наистина се излъчват от човека?

– Че изобщо всички живи същества лъчеизпускат, това е доказано от науката, но дали тези лъчи могат да се използват за лекуване, е проблем. Но по умозаключение може да се каже, че би могло да се използват.

– По какво заключаваши?

– По влиянието, което хората си оказват едни на други. Например любимата винаги влияе на любимия.

– О, това всеки го знае – засмя се Ясна.

– Смей се, всякога ми е драго да те виждам весела. Но говоря сериозно. Жената влияе на мъжа и това влияние не е винаги свързано с пола. Значи от нея се излъчват лъчи, които действат на известни мозъчни центрове на мъжа. Например имаме един лош човек, който е готов да убива. Ако го погледне едно младо хубаво момиче и му се усмихне, той е готов да се откаже от лошите си намерения и да коленичи пред него. В момента той не мисли за плътта ѝ – в него са събудени много по-висши центрове. А това навярно се

дължи на силите или на лъчите, които се излъчват от очите на момичето.

– Може би има някаква реалност в това, което говориш. Знае се, че духът на лекаря много влияе на болния, също и на неговото разположение. Но това се обяснява с психическото състояние на болния, а не с някакви лъчи, които, да речем, излизат в дадения момент от лекаря.

– Но защо да не кажем, че човек представлява сложна машина, която фабрикува различен род енергии в своите различни състояния, които могат да преминават в друго същество. С Лили сме говорили много по тези въпроси. Тя считаше всичко това не само за възможно, но за реалност. Тогава аз не бях много склонен да възприема тази теория и знанията, които тя черпеше от неофициални за науката източници. Но днес почвам да идвам до убеждението, че тя е била права и че тези източници се базират навярно върху също такава действителна наука, каквато е днешната, официалната.

– Всичко това е много интересно, но в нашата медицина няма такова нещо.

– Навярно за тази медицина, за която ми говореше Лили, човек трябва да разполага с много фини уреди за измерване, а и сам човекът трябва да развие в себе си свръхсензитивност, за да долавя лъчеизпусканията на живите същества. А може би един ден науката да открие нещо, подобно на рентгена, с което да може да вижда тези лъчеизпускания. И тогава по тях да съди за здравословното състояние на човека, защото лъчите на един заболял орган навярно няма да са като на здравите. И както сега една снимка на дробовете показва тяхното състояние, така и един ден една снимка на лъчите, които излизат от човека, ще показват неговото физическо и психическо здравословно състояние.

– Интересно е какви лъчи изпуска Хитлер! – усмихна се Ясна. – Неговите трябва да са толкова силни, щом може да подчини на своята воля милионния си народ.

– За съжаление още няма уред, с който да се измерят.

– Казваш, че всички живи същества лъчеизпускат. Дали

това дърво – облегна се Ясна на един бор – също така има лъчи, които сега изпуска и те минават в мене?

– Предполага се, че да. Затова и така добре се чувства човек всред борова гора.

– Но това не се ли дължи на смолистия въздух около боровете!

– На всичко. Лили обичаше гората, изворите, природата, за нея всичко беше живо. Аз се съгласявах с нея, защото много я обичах, но сега, когато си мисля за нея, виждам, че с нейната свръхчувствителност тя е познавала много по-широко света, отколкото аз. И на мен ми се струва, че такива изключителни натури като нейната, които виждат светлините, които са около хората, животните, растенията, ги има доста. Те са нашето утре.

– Аз трябва да благодаря днес на моите сълзи. Толкова много неща ми каза... Защо не ми говориш всякога така?

– Защото не всякога плачеш. Освен това ти си много заета с науката си, с близките си, и обикновено нашето виждане се изразява в поздрав, малко смях и довиждане.

– Но това не значи, че не съм мислила за теб и че...

– Какво че?

– Че не те обичам...

– Сигурността, че ме обичаш, е осмисляла всичките обикновени фрази, които сме си разменяли.

Ясна погледна часовника си.

– В колко часа се уговорихте да се видите?

– Довечера. Но това довечера може да бъде след два часа, а може да бъде след пет-шест... Напоследък, и това напоследък е вече от доста отдавна, аз не зная кога той ще се върне, къде ходи и с кого се събира. Това страшно ме измъчва. Струва ми се, че ставам излишна... в неговия живот. Нима аз ще го издам? Какво съм за него?

– Предполагам, че той прави това, и друг път съм ти го казвал, защото не иска да бъдеш замесена в нищо. Всеки мъж, който обича, би направил това, защото знае, че всяка намеса в каквото и да е политическо движение довежда до арести, които той не би могъл да понесе.

– Но аз също съм готова да работя за тази идея.

– Не се съмнявам. Но хората имат различен строеж, различна духовна структура, и затова по различен начин могат да работят за дадена идея.

Ясна замълча. Професорът също. Слънцето залязваше. Когато то съвсем залезе, професорът заговори:

– Навярно ти прави впечатление, че често споменавам Лили. Тези дни съм мислил много за нея, а и я сънувам. Сънят е едно от неразбраните чудеса в света. Много учени са се занимавали с него, мъчили са се да го обяснят, но все нещо остава необяснено. А необяснените работи понякога са най-интересните. Снощи сънувах Лили такава, каквато никога не съм могъл да си я представя. Идва при мене в някакви светещи воали и се усмихва. На косите си имаше венче от непознат чуден цветец. „Татко – каза ми тя, – ела да видиш къде живея сега.“ Тръгнах с нея. Гледам, нозете ми не докосват земята. Тя видя учудването ми и каза: „Нима за да върви човек, е необходимо всякога да стъпва на земята?“. Изведнъж това ми се видя съвсем естествено. Отведе ме в приказно хубава страна. Не мога да ти опиша прекрасните цветя, които видях там да цъфтят, и храстите, които растяха. Гледах и не можех да повярвам, че може да съществува такава красота.

– Татко, не жали, че съм умряла – заговори ми тя, – виждаш в какво прекрасно място се намирам и какви чудни приятелки имам. Тях друг път ще видиш...

В това време почувствах, че се събуждам, и докато отворя клепките си, тя бавно се отдалечаваше от мен, но до последния миг виждах усмивката ѝ... Кажи ми, Ясна, как ще обясни медицината този сън?

– Медицината може да го обясни с храната, която човек е приел, с мислите, които са го занимавали през деня.

– Има още много, много да еволюира науката, докато проникне в тайните на природата.

– Естествено. Науката е още в пелени.

– И въпреки това хората са такива грандомани в своето невежество, че са готови да отрекат всичко, което не се побира в ума...

Ясна го погледна изненадано. Никога професорът не беше говорил така.

– Това се отнася и за мене – отговори на погледа ѝ той, – няма аз съм по-добър от другите? А сега вече трябва да слизаме в града. Ако искаш, може и оттук да те отведе през гората направо.

– Много добре. Тъкмо ще постоиш малко при мен.

– Ще ме чакат вкъщи, а и Николай може да се върне, макар да се съмнявам, че банкетът ще свърши рано.

– Банкетът може да свърши рано, но разговорите могат да продължат до полунощ.

Привечерният хлад премина през тънката рокля на Ясна и тя потръпна.

– Тебе ти е хладно, моя малка.

– Като излизах днес, съвсем не помислих, че вечерта ще дойде със своя хлад.

– Наистина, тук и в най-топлото лято вечерите са хладни. Ще ти дам моята дреха да се наметнеш.

– Не, не ми е толкова студено. Само да побързаме.

– По-добре да се наметнеш с дрехата, защото аз като бързам, ще се изпотя.

– Също като татко – засмя се Ясна и пое дрехата.

„Също като татко...“ – повтори безмълвно в душата си професорът и мълчаливо закрачи с Ясна.

* * *

Николай се върна по-рано, отколкото Ясна предполагаше. Сутринта тя прибра всичко, което му беше необходимо за път. Той се приготвяше да излиза... На обед пак беше поканен от сестрите си. На Ясна ѝ беше тежко не само защото в този последен ден нямаше да са заедно, но защото беше ѝ казал, че ако не бе влязла в живота му, сега не би отишъл да служи на един цар, в когото вижда своя враг, но би отишъл там, дето са другите... другарите му...

Този път от очите на Ясна бликнаха сълзи. Николай,

вместо да разбере колко много бе я натъжил, избухна и каза, че сълзите на жената са били винаги играчка във всяко начинание на мъжа. А за какво собствено тя плаче? Нима не вижда, че го е обвързала, че не може да диша без нея?

Ясна мълчаливо преглътна сълзите си и се облече, за да излезе.

– Къде? – запитва я той.

– Ще отида при татко. Какво да правя, като те няма... На вечеря там ли ще бъдеш?

– Да. Има маса работи да се уреждат... Ще закъснея, остани там.

Погледите им се срещнаха. Очите на Ясна след сълзите приличаха на чисти езера, в които той се огледа. Видя несправедливостта си.

– Ясна – приближи се той до нея, – разбери, такъв съм, защото те обичам безгранично. Мисълта за раздялата ме будява...

Тя нищо не каза, но си помисли за обяда, за вечерята... Той сякаш долови мисълта ѝ и каза:

– Разбирам, натъжена си, но мислиш ли, че отивам там заради яденето? Ти знаеш, че всяка моя минута е свързана с работата. Вярно е, че ме обичат и искат да ме виждат между тях. А ти не се сърди. И те имат известни чувства, които аз не мога да не уважавам.

– Никога не съм искала да не уважавах чувствата им или да не те виждат. Но си мисля, че бихме могли да бъдем всички заедно. Защо те не ме искат?

– Нали ти казах, сестрата на Стефан е тук... И всички те са с еснафски разбирания.

– Няма нищо, ти си свободен да постъпваш, както намериш за добре.

– Тогава да тръгваме – отвори Николай вратата.

Когато на „Св. Неделя“ се разделяха, на Ясна ѝ беше страшно горчиво. За първи път се разделяха в момент, когато можеха да бъдат заедно, и то когато на следния ден той щеше да отпътува...

ИЗ ДНЕВНИКА НА ЯСНА

София...

Николай се отправи към дома на сестра си Ирина, а аз вървах в обратна посока с наведена глава, защото сълзите, избликващи от огорченото ми сърце, напиреха в очите ми и бяха готови всеки миг да избликнат.

В един момент несъзнателно повдигнах главата си. Заковах се за земята. На десетина крачки от мен мама ме гледаше с тъжните си очи. В следния миг, съвсем забравила, че тя бе умряла, че бяхме я погребали, аз се втурнах към нея. Когато наближих, видях, че не беше мама, а леля Лени – първа братовчедка на мама, с която много си приличаха. Зарадвах се, като да беше самата мама. Тя ме прегърна и целуна.

– Гледах те – заговори тя – и се питах ти ли си, или не... Пораснала си и си се разхубавила.

– Е, да, пораснах – усмихнах се аз. – А ти кога си дошла?

– Вчера. У бати ти Косьови съм, но да ти кажа право, не се чувствам там много свободно.

– Защо?

– Ами така – погледна ме тя продължително, навярно да прецени какво може да ми каже, – и все мислех – продължи тя – да дойда при тебе.

– Да знаеш колко ще се радвам. Като на мама...

– Баща ти все такъв безверник ли е?

– Искрено казано, на тая тема не говорим. Но откакто почина мама, е по-друг.

– Тя оттук не може да му повлияе, но сигурно оттам ще може.

– Възможно ли е това?

– Напълно възможно е. Разбира се, не винаги. Зависи колко е издигната душата, която си е заминала.

– Заминала ли? За къде?

– Заминала, значи починала. Но понеже смъртта е преминаване от един свят в друг, затова казвам „заминала“.

– За първи път чувам това.

– Човек всеки ден чува нови неща. А ти къде отиваш?

– Никъде. Впрочем, ще се върна къщи. Ти ще дойдеш с мен, нали?

– А, не!

– Но нали каза, че искаш да дойдеш при мен?

– После. Сега искам да отида там, за където именно съм дошла в София. Ако не бързаш, ела с мен, но на бати ти Косьо и на баща ти няма да казваш къде сме били, защото са безверници.

– За бати Косьо не зная, но нали ти казах, татко напоследък доста се промени. Много тъгува за мама и страда, че поне насън не може да я види...

– Съвестта го бори.

– Защо?

– Защото не я оцени, докато беше при него. Но нищо, сега, като я обича, ще бъде добре и за него тук, и за нея в другия свят.

– Съществува ли друг свят?

– Разбира се.

– Значи и мама съществува.

– Съмняваш ли се?

– Искам да бъда уверена, че съществува.

– А сънищата ти с нея? Нали тя идва насън при тебе?

– Ти отде знаеш?

Леля отново ме погледна продължително и каза:

– И аз я сънувам често... Все за тебе ми говори. Онази вечер ми каза: „Иди при Ясна!“ „Защо“ – попитах я аз. „Ще трябва да я заведеш там, защото ще има нужда от подкрепа.“

Не попитах леля къде ще ме заведе, но се зарадвах на грижата на мама за мене. След малко леля ме запита ще отида ли с нея.

– Ще дойда заради три неща – отвърнах аз. – Първо, защото се радвам, че ще бъда с теб. А се радвам, защото ми се струва, че вървя с мама. Второ, времето е много приятно, и трето – защото и без това не ми се прибираще къщи.

– Тогава да се качим на трамвая, но да побързаме, че има да вървим пеша през гората.

– През коя гора?

– Ще видиш.

Беше ми толкова приятно присъствието на леля Лени, че се изненадах, като разбрах, че не мисля за Николай.

Качихме се на трамвая и слязохме при Семинарията. След това навлязохме в боровата гора, която ми беше позната, тъй като с Николай в началото на сближаването ни често ходехме в нея. Леля бързаше, затова почти не говорехме. Не помня след колко време излязохме от гората – и пред мен се откри слънчево селище от малки дървени къщички. Изненадах се много, но леля не ме остави да се чудя и възви по една тясна уличка. Аз – след нея. След малко се озовахме пред дълга бяла сграда с много интересни прозорци, особено на горната половина. Рамките, в които бяха поставени стъклата, бяха като слънчеви лъчи. Цялата южна страна бе от прозорци, дворът беше постлан с пясък. На отсрещната страна на сградата имаше дълги бели маси, от двете ѝ страни – бели скамейки. По цялото продължение на масите и скамейките гъсто израсли лещаци им правеха сянка.

– Ти почакай тука – посочи ми леля първата скамейка и се запъти към сградата, пред която стоеше височко слабичко момиче.

Аз се загледах в цветята и розите, нацъфтели в цветната градина, намираща се от лявата страна. Когато след малко се обърнах, леля я нямаше. Розите много ме привличаха и тръгнах към тях.

Бях навлязла в една алейка между цветята, когато видях възрастна белокоса жена да скубе тревата, а до нея, приклепнал – Иво. Смаяна, бързо се приближих и точно когато исках да му се обадя, той се обърна и не по-малко

изненадан от мен, гледаше учуден. Но в следния момент той бързо сложи пръст на устните си. Жената, седнала на съвсем ниско столче, повдигна глава и се усмихна дружелюбно. После се обърна към Ивайло и му рече:

– Иванчо, я виж каква хубава сестричка е дошла да помага.

– Да скубе трева ли? – пое дъх Иво.

– Ако иска, да скубе трева, ако иска, с тесличката да окопае ей оная роза, че е по-навътре, в лехата.

Изведнъж в мен се появи странното желание да окопая розата, и с естественост, която изненада и самата мен, казах:

– Где е теслата, предпочитам да окопая розата.

– Ето – подаде ми жената теслата и пак се усмихна дружелюбно, а очите ѝ ме гледаха майчински.

– Видя ли, Иванчо, как Бог ни праща помагачи – заговори белокосата жена.

Бях с гръб към Иво и не можах да видя изражението на лицето му, но чух как той леко се закашля.

– Ти пак си настинал – каза му жената, – пил си я студена вода, я кога си бил потен, не си се преоблякъл.

– А не, не! Аз само така... Задавих се от слюнката си – отвърна Иво.

– И това се случва, да се задави човек от слюнката си, но съм те виждала направо от чешмата да пиеш студената вода.

– Тя ми е най-сладка.

– Най-сладка е, но като си морен и потен, е най-опасна.

– Че от какво съм се уморил? От скубането на тревата ли?

– Ами като те гледа човек такъв деликатен, слабичък, от малко може да настинеш.

– Няма, няма... Знаеш ли какво ми каза старата майка София – че имам пазители.

Не можах да не се обърна и да не погледна Иво. Беше се съвзел, бе приел най-обикновен и невинен вид.

– Хубаво е, че имаш пазители – отговори му жената, – но Бог ти е дал разум и сам трябва да се пазиш.

– Пазя се, пазя се, и да знаеш, още как... – усмихна се Иво. – Ами ти, сестра Анастасия, няма ли да ме запознаеш със сестричката?

– Аз ли да те запозная – повдигна главата си жената, – че запознайте се сами и ми кажи как ѝ е името.

Иво се разсмя с хубавия си смях. Обърна се към мен и рече отдалече:

– Аз се казвам Иван. От село съм. А ти как се казваш?

– Аз се казвам Ясна. От София съм – отвърнах му по същия начин.

– Ясна ли? – погледна ме жената. – Виж какво хубаво име! Като момичето.

В това време дойде при нас стара, белокоса, малко ниска и пълна жена.

– Ето и моята майка – сестра София – изправи се Иво и сложи ръката си на рамото ѝ. – Ясно – обърна се той към мене, – голям късмет имаш да се запознаеш с нея. Защо ме гледаш така, нали се запознахме?

Не можах да не се усмихна. В това време новодошлата жена накара Иво да се понаведе и му пошушна нещо.

– Точно така, точно така! – клатеше глава Иво. – И аз още като я видях, изведнъж разбрах, че ни е сестра. Но ти ѝ го кажи, да знае и тя. Че като съм от село, а тя от София, може и хич да не ме приеме за брат.

Наречената сестра София се обърна и ме погледна. Очите ѝ ми се сториха като живи същества, които ме гледаха и сякаш проникваха в самата ми душа, но нищо не каза, само се усмихна.

– Знаеш ли, Ясно, какво ми каза майка София?

– Не зная.

– Каза, че в някой си живот, преди не знам колко години, сме били брат и сестра. А сега щял да съм ти духовен брат. Приемаш ли ме за такъв?

Изненадах се от артистичните способности на Иво, но все пак исках да разбера дали той само изпълнява роля, или приема, че нещата имат известна доза истина. Затова го гледах, без да проговоря.

– Кажи де, Ясно, защо мълчиш? Кажи, приемаш ли ме за брат?

– То се знае, че те приемам – отвърнах му със същия тон.

– Е, тогава дай си ръката да сключим побратимяването, и като ме срещнеш в града, да се не направиш, че не ме виждаш, като съм от село.

– Няма, няма.

В това време видях леля да ме търси при масите под лещака.

– Тук съм, лельо – извиках аз и се затичах към нея, като помахах с ръка за довиждане на Иво и на двете жени.

– Ела, Учителя каза, че ще те приеме – заговори ми леля, когато бях при нея.

Бях в приятно, повишено настроение, и не я запитах кой Учител ще ме приеме.

Влязохме в малко бяло антренце. Леля си събу обувките и каза и аз да се събуя. Вратата към стаята се отвори и пред нас застана старец с дълги до раменете бели коси, с бяла брада. Очите Му ми направиха необикновено силно впечатление и никак не зная защо ми се стори, че цялата, не много висока навид фигура, излъчва някаква сила, която сякаш проникна в мен и аз изненадано Го погледнах.

Леля се наведе и Му целуна ръка, като с очи ми каза и аз да сторя същото. Аз си протегнах ръката, за да хвана Неговата, но леля ме сепна с думите си:

– Къде си си накаляла така ръката?

– Прекопах две-три рози – оправдах се аз.

– Нищо, рекох – меко заговори човекът и аз малко засрамено Му целунах ръката.

Ние с леля седнахме на два от наредените край прозорците столове, а Учителя, както Го нарече леля, седна на плетено кресло близо до маса, застлана с бяла покривка.

– Това момиче – заговори леля, посочвайки ме, – е дъщеря на моя братовчедка, която обичах повече от сестра. После тя се ожени на една страна, аз – на друга, но не престанахме да се обичаме. А откакто тя си замина, все ме моли да я доведа при Вас... Ето, изпълних молбата ѝ.

Изненадана от това, което говореше леля, аз се обърнах към нея и я запитах:

– Кога те е молила мама?

– Не, не тук, от Земята – отвърна тихо тя, – от отвъд...

– Като умряла? Та ти можеш ли да виждаш умрелите?

Тя само въздъхна. Учителя спря погледа си върху мен и заговори:

– Някои виждат умрелите и се разговарят с тях като с живи хора. За да вижда умрелите и да се разговаря с тях, човек трябва да бъде силен, да издържа на вибрациите, които имат. За да издържи, той трябва да гледа на умрелия като на жив. Всъщност умрелият е умрял за физическия свят, но е жив за астралния свят. Смърт няма. Човешката душа, човешкото съзнание не умират. Хората не умират, но преминават две състояния: първо ще съблекат физическата си дреха, ще излязат от гъстата материя и ще влязат в по-рядка материя, дето ще облекат духовната си дреха, т.е. духовното си тяло.

– И с това тяло ли се явяват на живите? – запитах аз.

Учителя ме погледна и каза:

– Онези, които са заминали, всякога желаят да пазят връзките си със Земята. Тези връзки се наричат любовни връзки. Ако липсва любовна връзка между жителите на този и на невидимия свят, прекъсва се всякаква връзка между тях, понеже нямат допирни точки.

– Аз много обичам мама и често я сънувам, но бих била щастлива да имам по-реална връзка с нея...

Учителя притвори очи. Аз бях много изненадана от това и се обърнах към леля. Тя благоговейно, като ученичка, бе сложила двете си ръце от двете страни на скута си и също бе притворила очи. Стори ми се, че се моли. Аз не знаех какво да правя и се загледах в лицето на Учителя. И както Го гледах, стори ми се, че въздухът около Него почна да трепти. Лицето на Учителя се промени, или на мен така ми се стори, но Го виждах с деликатни, красиви черти, а бледата Му кожа сякаш светлееше. Това много ме учуди и съзнателно вперих поглед, за да разбере илюзия ли е, или

реалност. В този момент Той отвори очите си и чух да ми казва с мекия си глас:

– Искате ли да влезете във връзка с вашата майка, вие можете да направите следния опит: влезте в стаята си, затворете добре прозорците, за да не влиза отвън вятър или някакъв шум, който да пречи на опита, и концентрирайте силно мисълта си към майка си, например като мислите върху една от нейните добри черти, и така почакайте 15-20 минути. Като мине това време, вие ще усетите една лека, приятна хладина около вас, която се приближава към лицето ви и ви милва. Това е майка ви, която не е в сила да ви проговори, но само може да ви помилва.

– Непременно ще направя опита, и то неведнъж.

– Заминалите – продължи Учителя – желаят да не ги забравяме, да мислим за тях. Тогава те се радват. И никога не искат да си спомняме за техните прегрешения. Човек, щом напусне Земята, се храни с мислите и чувствата на своите близки. Ако мислиш добро за своят близък, заминал за другия свят, ти му даваш добра храна. Ако мислиш лошо за него, предлагаш му лоша, нечиста храна.

– Мама беше необикновено добра и ме обичаше много, но докато беше на Земята, може би аз не я разбирах добре. Но сега винаги си мисля с обич за нея.

Учителя се премести по-удобно в креслото, погледна леля и каза:

– Човек, като си замине, може да се проявява чрез разни хора. Например може да се вселява в някого за една година, в други – за две години, за три години, за десет години. А някой път се проявява чрез някого за няколко часа.

Изведнъж си спомних за срещата ми с леля Лени и как в първия момент помислих, че това е мама. Дали чрез нея мама не се е проявила?

В това време чух леля да говори и с някакъв свенлив трепет в гласа си да казва:

– Учителю, много бих искала да ми кажете нещо за ангелите, за големите светли същества. Вие казвате да си мислим за тях и аз правя това всякога, когато имам малко

свободно от работа време, но не съм успяла на постигна макар и най-слабата връзка с тях.

– Рекох, всички ангели, всички светли същества, които излизат от Слънцето, за да разнасят благата на целия свят, се спират главно там, дето гори Свещеният огън. Някои искат да знаят как успяват ангелите да обикалят всички хора. Те се движат с по-голяма бързина и от светлината. Тъй щото за това, което те могат да направят за една секунда, на хората са нужна хиляди дни. Грамадна е разликата между възможностите на ангела и обикновения човек. Колко време се спира ангелът при човека? Не повече от една секунда. От човешко гледище една секунда е малко време, но от гледището на ангела, който се движи с необикновена бързина, това време е около десет години.

– Една секунда – промълви леля, – една секунда... Затова може би моето полуспящо съзнание не може да ги долови.

– Ангелът – продължи Учителя – има голяма сила. Тази сила се крие в неговата воля. Ангелите имат отлична култура – такава култура по своята чистота, за която ние можем да имаме смътно понятие. По някой път някой ангел може да дойде на Земята, но те идват със специална мисия. И човешките души имат ръководители, ангели, но те много рядко слизат. Не че не обичат да слизат, но имат много работа. Ангелите са същества абсолютно чисти. Те са образец на чистота и любов.

Учителя замълча. Леля Лени въздъхна дълбоко и повдигна глава от тефтерчето, в което записваше това, което говореше Той. Във въздишката ѝ се долавяше горест, че тя навярно няма тази чистота и любов. От малка я знаех, че е много добричка, но не съм знаела за духовните ѝ стремежи и за желанието ѝ да има връзка с ангелите и светлите същества. Замислена върху това, не чух въпроса, който бе задала, но чух Учителя да казва:

– Мъчно можеш да се домогнеш до тяхното училище. Колко живота трябва да прекарате в пост и молитва, колко молби трябва да отправяте към Бога, докато ви приемат при тях. Докато сте на Земята, ще се концентрирате и ще изучавате техния език. Ще изучавате езика на духовете, ще

почнете да говорите с тях. Като влезете в ангелския свят, трябва да знаете поне десет думи. Това е достатъчно.

Леля просия. Никога не бях я виждала толкова нежна, хубава. Струваше ми се, че бе готова да отлети в ангелския свят. Учителя я гледаше като баща, радваш се на хубавия стремеж на своето дете. Кой знае защо ми се искаше и мен така да ме гледа, но нямаше за какво. Моите стремежи бяха само земни. За мен всичката ми любов се заключава в любовта ми към Николай и неговата към мене. Не бях помисляла нито за ангели, нито за светли същества. Въздъхнах и се примирих в себе си, че Учителя няма да ме погледне бащински, защото не заслужавам. Но точно в този момент Той се обърна и ме погледна. Не зная защо толкова много Му се зарадвах и ми стана леко. Без много да мисля, Му казах:

– Много ми е приятно с Вас, може ли и друг път да дойда?

Този път погледът Му сякаш проникна дълбоко в мен и Той каза:

– Може, рекох.

– За мен – заговорих отново аз – беше много интересно, като слушах за ангелите и възвишените същества, но аз съм съвършено невежа относно тях. Чувала съм от майка ми, че има ангели, но баща ми е атеист и той ме възпита да бъда честна, откровена, но безверница. А като съм такава, сигурно никакъв ангел дори за една секунда няма да се приближи до мене.

Леля Лени се обърна и ме изгледа изненадано. Аз самата се чудех на свободата, с която говорех. Само Учителя се усмихваше така бащински, че се разтопих. Чух Го да ми казва:

– Всяка сутрин, след ставане, за вас е достатъчно две минути само да отправяте съзнанието си към Космичното съзнание, за да се свържете с напредналите същества и да опитате силата, която те упражняват върху вас. Достатъчно е само две минути да тече тяхната енергия през съзнанието ви, за да може през целия ден да се чувствате силни, мощни

по мисъл, по чувства и по дух, за да свършите успешно работата през деня.

Аз не разбрах какво всъщност е Космичното съзнание, но си помислих, че ако потекат тези незнайни сили в мене, навярно още по-лесно от сега ще вземам изпитите си.

Леля Го помоли за някои конкретни упътвания, но какви – не разбрах. Чух Учителя да казва:

– Начин за влизане във връзка с напредналите същества е четенето на Евангелието, на Деянията на апостолите и на други хубави свещени книги. Има центрове в човека за общение с висшите светове. Тези центрове са седем. Те са органи на духовното тяло и трябва да се събудят, да се подхранват по един много естествен начин. Нужно е да се вземат мерки при събуждането на тези центрове: човек трябва да има един много изправен живот, другояче той съвсем ще се осакати. Трябва специално приготвяне. Когато се правят тези опити, е нужна тишина. Тези опитности, които имате, да бъдат като предговор на онова, което сега ще получите.

Този път аз погледнах леля изпитателно. Какви ли опитности има? „Но после ще я питам“ – помислих си аз и отново се заслушах.

Учителя казваше:

– За влизане във връзка с ангелите трябва да се изследват Стария и Новия Завет и ще се види, че най-важна е чистотата. После е важен и стремежът на човека. Стремежите на човека да бъдат от същото поле, в което се намират и стремежите на ангелите, т.е. служителите на Бога.

„Стремеж – помислих си аз – бих имала, но откъде ще зная какви са стремежите на ангелите, за да ги имам и аз? А и четенето на Стария и Новия Завет – това е съвсем изключено за мене.“

Така замислена, не чух какво говореше Учителя. Навярно леля забеляза това, защото лекичко ме побутна с лакът. Отново се заслушах. Учителя я питаше нещо за Ямбол. В това време някакви хора застанаха отвън до прозорците зад нас. Леля, каквато си е притеснителна, веднага затвори тефтерчето, готова да тръгне. А на мен ми беше приятно и не

ми се ставаше. Останах изненадана от чувствителността на Учителя. Той веднага се обърна и ме погледна. От това ми стана още по-хубаво, но този път на вратата се почука.

Учителя стана, отиде зад един параван и се върна с две ябълки. Едната даде на леля, другата – на мене. Благодарих Му и все не ми се тръгваше, но леля ме побутна – хората отвън чакаха. Обухме се набързо. Като Му целунах ръка, леля беше много изненадана, когато Учителя ѝ каза:

– Рекох, друг път пак елате.

Като се връщахме по шосето, от двете страни на което се простират борови гори, казах на леля за изненадата ми от чувствителността на Учителя. Тя смяташе за много естествено Той да вижда и отговаря на моята мисъл. Неговите сили и възможности били от такъв мащаб, от който хората нямали понятие.

– А аз се държах така свободно...

– Нищо, ти си дете. А и Той освобождава душите. Желаете всяка душа да е свободна пред Него.

– А ти защо беше такава, особена...?

– Аз премного Го уважавам. На Него дължа мира си, светлината, която имам в живота. Без Него не бих била жива.

– Така ли?!

– Да. Ти беше малка, но майка ти знаеше каква стръмна пътека съм изкачвала, какъв труден живот съм имала.

– Тя знаеше ли за Учителя?

– Знаеше.

– А защо не ми е казала?

– Баща ти ѝ забраняваше да се среща с Него, а също и да спомене макар и една дума пред тебе. Но затова има да плаща.

– Как да плаща?

– Ще го бори съвестта.

– Изглежда, че вече го бори... Все ходи на гроба ѝ.

– Напразно... Тя не е там.

– А къде?

– У вас, при тебе. Искат да ти помага. Но сега да побързае,

че бати ти Косьо, като баща му, не престава да ме тормози. Но скоро и той ще се пробуди.

– Как ще се пробуди?

– Ами така, ще разбере, че е бил на крив път, и ще ме остави свободна, както ме остави най-после баща му, но и той ще мине като него много страдания.

– Защо?

– За да види помощта от Небето. Да разбере, че има нещо извън земното, човешкото.

От един телефон се обадохме на бати Косьо, че съм поканила леля у дома. Заварихме татко и чичко професор да играят на табла: по-лесно минавало времето, докато ме чакали...

– Татко ти за първи път ми се зарадва – прошушна ми леля в кухнята. – По-рано, като ме виждаше, настръхваше. Влияела съм пагубно на майка ти, като съм я водела при Учителя.

– Значи тя е била при Учителя?

– Да, но баща ти я беше заклел да не ти казва. Боеше се, че като видиш Учителя, ще пропадне неговото атеистично възпитание. Но сега виждам – друг е.

Много се зарадвах, че татко покани леля да ношува у нас, докато е в София. Бях в много хубаво настроение.

– На нашата птичка душата ѝ пее – погледна ме професорът.

– Има за какво – тихо промълви леля.

В същия момент в съзнанието ми изпъкна Учителя.

Вечерта леля дешифрира стенограмите от думите на Учителя и аз ги преписах в тетрадката си. Аз също зная стенография, но предпочитах да слушам, а и нямах молив...

На сутринта съвсем рано Николай силно извънтя. Скочих и му отворих. Не зная какво е очаквал, но видях, че се изненада от хубавото ми настроение.

– Какво е станало с тебе? – запита ме Николай, като ме отпусна от прегръдките си.

– Нещо много интересно – отвърнах му аз. – Вчера, като се разделих с тебе, съвсем случайно срещнах леля

Лени, дошла от Ямбол. Понеже не ми се връщаше вкъщи, придружих я до мястото, за където бе тръгнала. А това място се оказа много чудно, много интересно.

– Какво е това място? – събра вежди Николай и ме погледна мрачно.

– О, не е лошо. На това място имало някаква школа, в която идвали млади и стари от цялата страна и от чужбина да слушат Учителя. Той е стар, с бяла брада и коси. Но знаеш ли от какво останах премного изненадана?

– Не.

– В цветната градина видях Иво. Представи си, скубеше трева.

– Това място е едно хубаво прикритие за мнозина от нашите приятели. Иво се ползва най-често от него... Той напусна фабриката, иска да става фотодописник на някой вестник или да практикува свободно фотографията...

– Както си иска... Но не знаех, че бил такъв артист. Запозна се с мене, като че ли за пръв път ме вижда.

– Много разумно е постъпил. Но ти разговаря ли със стария Учител?

– Да. Прие ни с леля. Беше ми много интересно да Го слушам.

Николай продължаваше да ме гледа мрачно и аз го запитах какво му е.

– Нищо, че си ходила там – можеш да отиваш там, не е лошо. Казах ти, това място е много добро прикритие, но човек трябва да е много внимателен, да не се увлича.

– В какво да се увлече?

– В това, което говори Учителя им.

– Но то е толкова хубаво, а главно, Неговото присъствие премахва горчивините от душата на човека.

Николай се разсея горчиво.

– Защо се смееш така? – обвих ръце около шията му.

– На Него значи дължа доброто ти настроение.

– Съвършено вярно. Но нима това е лошо?

– Засега не. Когато се върна, тогава ще говорим повече. Сега се облечи и ела да ме поизпратиш, защото тръгвам...

– Сега ли? Нали щеше да е след обяд?

– Ново нареждане. Затова побързай – притисна ме Николай в прегръдките си.

Бързо се облякох. Запознах го с леля Лени. Видях как той се взря в нея с изненада. Може би заради приликата ѝ с мама.

Татко ни изпрати до пътната врата. Аз мислех, че ще отидем с Николай до квартирата, за да си вземе нещата, но той ги занесъл у сестра си... Кога? – питах се. Оттам щял да ги вземе и да отпътува. Явно бе, че нямаше да мога да го изпратя до гарата. Стана ми горчиво. Хубавото ми настроение се помрачи. Николай забеляза това, праметна ръка през рамото ми и приближи главата ми до неговата. На следващия тъгъл той ме прегърна и целуна продължително.

– Ти знаеш, че си дъхът на устните ми и животът в жилите ми – говореше мрачно той, – ще пишеш всеки ден, като ти пратя адреса си, нали?

– Ще ти пиша.

– Сега кажи, обичаш ли ме?

– Ти знаеш това.

– Знам, но ти ми го кажи, за да съм сигурен и спокоен.

– С всичкото си сърце, с всичката си душа – обичам те повече от всичко.

За първи път видях да бликват сълзи от очите на Николай.

– Закъснях – погледна си той часовника, който татко му бе подарил, прегърна ме още веднъж и забърза по улицата. Аз стоях като закована на земята и го гледах. Той се обърна, помаха ми с ръка и извика:

– Да пишеш!

– Ще ти пиша – вдигнах и аз ръка.

После той започна да тича. В колко часа му е влакът, не го запитах.

* * *

10. 6. 1941 г.

Тревожа се за Николай, но леля ме успокоява – нищо лошо нямало да му се случи. През дните, в които тя беше у нас, имахме много интересни разговори с нея. Отначало скривахме от татко, че съм ходила на Изгрева при Учителя. Но когато една сутрин леля още в тъмно излезе, той ме запита къде е отишла. Погледнах го – абсолютно беше невъзможно да го излъжа.

– На Изгрева – казах му аз.

– На кой Изгрев?

– Където е ходила и мама, при Учителя.

– Тя ли ти каза това?

– Да.

– Това никога няма да ѝ простя!

– Защо?

– Аз на майка ти бях забранил, а тя го е сторила.

– А защо си ѝ забранил?

– Не исках да ти пълни детската глава с глупости.

– Но аз вече съм голяма и сама мога да преценя нещата.

И според мене това, което говори Учителя, съвсем не е глупости.

– Отде знаеш?

– Чух Го.

– Беше при Него?

– Да.

– Ти?!

– Аз!

– Леля ти те е завела, само тя може да направи това.

Външно си приличат с майка ти, но вътрешно – никак. Майка ти каква кротка беше, а тази е една волева, упорита... каквото си науми, това прави. Завела те е там, въпреки че знае, че на мен ми е крайно неприятно.

- Мама я е накарала да ме заведе.
 - Майка ти? Кога?
 - Не зная точно кога, но мисля, че е било скоро.
 - Как скоро? Леля ти от години не е стъпвала у нас, забранил ѝ бях.
 - Ако си забранил на леля да идва у нас, на мама не си могъл да забраниш да отива при нея.
 - Та майка ти колко време боледува... и от колко време вече я няма. Къде ще я види скоро, за да ѝ каже.
 - Отивала е насън при нея и я е молила да ме заведе.
 - Ааа, насън... Насън всичко може... Но сънят си е сън, празна работа...
 - А ти защо жалиш, че поне насън не я виждаш?
 - Мойто е съвсем друга работа. Аз съм се затъжил за нея... И снимката ѝ да видя, пак ми е добре.
 - Но леля я виждала като жива.
 - Жива?! Как жива, като е умряла? Нали я погребяхме?
 - Погребяхме физическото ѝ тяло, а тя се явявала с духовното си тяло. И Учителя каза, че хората не изчезват, само събличат физическото си тяло.
 - Е, и?
 - Нищо.
 - Как нищо. Казваш, явявала се, пък сега – нищо.
 - Само това зная, че и оттам се е грижела за мене...
 - Само за тебе значи...
- Погледнах татко – наистина беше станал по-друг. Сана ми жал и му казах:
- За мене, защото казвала, че ще имам някакви си мъчнотии, и да ме подкрепял Учителя. Пък ти не вярваш... Какво да ти кажа?
 - А ти вярваш ли?
 - Леля казва, че човек вярва, докато опита.
 - Ти опитала ли си?
 - Не съм, но искам да опитам. Учителя ми каза как.
 - Какво да опиташ ти е казал?
 - Как да усетя мама.
 - Ясна, внимавай, отишла си много далече. Съветвам те да не правиш никакви опити. А какви са те?

- Да мисля за мама.
- Ооо! – засмя се татко. – Мисли, колкото си искаш. И аз мисля, но без полза. Няма я!
- Но за леля я има... Тя понякога е разговаряла с нея... и като будна.
- Като будна?! Не може да бъде!
- Питай я, като се върне.
- Само това няма да го бъде!
- Както искаш.

Татко взе купоните и отиде да вземе дажбите, които ни се полагаха. Като се върна, видях, че е очаквал да завари леля вкъщи. Следобед чичко професор дойде и двамата играха на табла. Татко беше разсеян и все губеше. Накрая стана ядосан и отиде към прозореца. Чичко професор ме запита какво му е.

– Навярно се безпокои за леля, за гостенката ни – казах гласно аз, – излезе сутринта, а още не се е върнала.

– Такава си е тя – избухна татко, – познавам я от едно време! Излезе ли, няма връщане!

– Защо? Трябваше ли ти за нещо? – попита го чичко професор.

– Какво ще ми трябва, но като излезе, да се върне навреме. Но такава си е, като се заплесне в разговори, хич и не мисли, че е на гости де, може хората да я чакат... Но там, между братята и сестрите, може да осъмне в приказки.

Професорът отново ме погледна въпросително. Само повдигнах рамене, но разбрах защо татко се дразни. Отвън той показваше, че не вярва, а все пак очакваше да чуе нещо от леля за мама. Горкичкият!

Точно в това време дойде леля. Като видя татко смръщен, тя застана до вратата, несмееща да пристъпи навътре.

– Точно за вас се безпокояха – заговори чичко професор, като се обърна към леля.

– За мен? – учуди се леля.

Иначе бледото ѝ лице беше леко поруменяло, види се от бързането, та тя изглеждаше нежна и хубава.

– Да, за вас. Елате да седнете – предложи ѝ чичко професор място на канапето до себе си.

– Ясна, ти ли се безпокоеше? – запита ме леля.

– Не, татко. Всъщност не се безпокоеше, но се ядосваше защо се бавиш, защото му казах, че си разговаряла с мама.

Леля се стъписа и изгледа всички ни с широко отворени очи, като мъчно поемаше дъх.

– Не се тревожи, лельо, татко ме е научил да говоря истината открито и аз не мога да го лъжа. Но той от своя страна също трябва да си каже истината и да признае, че много иска да му кажеш как си видяла мама и какво ти е казала.

На свой ред чичко професор се поизправи на канапето, погледна леля с голям интерес и запита:

– Наистина ли сте виждали и разговаряли с майката на Ясна?

– Насън – промълви леля.

– Насън – разочаровано повтори чичко професор.

– Не, не. Нали ще говорим истината – доближих се до леля, – ти ми каза, че си я виждала не само насън...

– Няколко пъти – въздъхна леля.

– Изобщо ли виждате умрелите или само нея – стана от канапето чичко професор.

Знаех, че мислеше за дъщеря си.

– Понякога се е случвало да виждам и други, но то не е зависело от мен.

– А от кого?

– От заминалите... Ако искат да се изявят или да кажат на някого нещо.

– А какво ти каза Дафина? – неочаквано се обърна татко към леля.

– Да не се измъчваш за нея. Всичко ти е простила, още тука... Разбрала е далечната причина...

Татко веднага излезе от стаята. Сълзи бяха бликнали от очите му. Отидох в кухнята да приготвя вечерята. След малко чух как татко се върна при тях.

Късно вечерта татко отиде да изпрати чичко професор. Явно беше много възбуден и очакваше чистият въздух да

го успокои. Професорът през време на вечерята беше много блед и съвсем малко хапна.

Когато останахме сами с леля, тя ми каза, че момичето на професора се е изявило.

– Как?

– Ами каза ми някои неща, които само той е знаел. Това го накара много да се замисли. Но той по начало е вярващ човек.

– Не зная. Не сме говорили с него по религиозни въпроси.

– Той не е религиозен, но духовен. Склонен е по научен път, както той се изразява, да достигне до известни истини.

– Ще може ли?

– Навярно... Има интуиция. Той потвърди това. Ясно е усещал, че дъщеря му ще ги напусне.

– Но ти отде разбра, че има интуиция?

– От ръката му. Там е отбелязано.

– Как е отбелязано?

– На линиите на ръката му. Човек изобщо е написана книга и ако някой се е научил, може да чете по дланите, по лицето, по главата...

– Ти знаеш ли да четеш по тях?

– Съвсем малко.

– Ще ме научиш ли и мене?

– Мога да ти покажа основните линии на ръката. Но се иска много работа, учене. Има специални книги.

– Ти имаш ли ги?

– Само една, но я дадох на вуйчо ти Петровия син и още не ми я е върнал.

– Поискай я.

– Ще пиша в Бургас, дано ми я пратят.

– Много те моля, веднага ми я изпрати.

– И тук ги има по книжарниците.

* * *

Вчера прекъснах писането, защото дойде бати Косьо, синът на леля Лени. Иска да я вземе у тях, но татко не я пусна. След него дойдоха леля Гинка със Стоянчо и батко му да играем пак на криеница, но видяха, че имаме гости, и си тръгнаха. Леля Гинка взе децата и майка им, която се върна от санаториума, в нейната къща, защото е по-хигиенична, а и да не е сама вкъщи. Татко помага за издръжката им, а и Лалка ще почне работа.

Снощи имах много интересен разговор с леля. Бях получила първото писмо от Николай, писано във влака за Скопие. Пълно е с обич, мъка и надежда, че скоро ще се видим. Бях радостна, че ми е писал, но ми е мъчно, че го няма. Споделих с леля и ѝ разказах за голямата ни обич с Николай. Показах ѝ снимки от Витоша и другаде, където сме се снимали двамата. Леля мълчаливо слушаше и разглеждаше снимките. Най-после рече:

– Връзката ви не е от сега...

– Каква връзка?

– Познанството ви. И друг път, когато сте били на Земята, сте се срещали. Затова при първото ви виждане е бликнала обичта, която сте носили в себе си. Той е минал през разни школи... Качвал се е много високо, но е и слизал доста ниско. После пак се е изкачвал... Така е може би с всички. Но той е минал през аскетизма, през самобичуването – това са стари, отдавнашни школи...

– Ти отгдето знаеш това?

– Казва ми се.

– Кой ти казва?

– Който знае и вижда повече от мене. Бил е пустинник, много пъти е искал да елиминира жената от живота си и донякъде е успявал, но после стремглаво е паднал, защото с отричане не се разрешава въпросът, а с израстване.

– Всичко, което ми говориш, ми е много странно, необикновено, но знаеш ли, Николай и сега се съди, че ме

е обикнал. Не можех да разбера защо... Просто ми е било непонятно.

– Нали ти казах, в такива школи е бил, където жената се е считала за зло. В тези школи девизът е бил: убий всяко желание в себе си. И той в това отношение е постигнал доста, но не е знаел, че сърцето не търпи господар. Освен това човек, за да се освободи от едно нещо, трябва да обича друго с много по-голяма сила.

– Той казва, че иска да обича най-много идеята, на която служи.

– Нея я обича – подаде ми леля снимките, – но ще мине през много трудности.

– А аз?

– Естествено, и ти.

– Да не би да го хванат и затворят? Ще умра от мъка.

– Не, не се безпокой. Той не за първи път се бори за правдата, но няма достатъчно светлина.

– Как няма светлина?

– Ами така – мисли, че хората разрешават кардиналните въпроси.

– А кой ги разрешава?

– Големите Същества, за които Учителя говори. Но комунистите имат работа, която трябва да свършат.

– Той мисли, че ще успеят да създадат благоденствието на Земята.

– Не е лошо, че мисли така. Но той не знае, че благоденствието отвън не се постига, а отвътре.

– Как?

– Като е доволен човек...

– О, леля, как ще бъдат доволни хората, като живеят в мизерия?

– Така е, да речем – тези, които живеят в мизерия, не могат да бъдат доволни. Но кажи, богатите доволни ли са? Не. Искат още и още. И докога? И те не знаят. Значи причините стоят много по-дълбоко, в самия човек. Ако богатите не ламтяха за повече, отколкото им е необходимо, щеше да има достатъчно за тези, които нямат.

– Точно за това се борят Николай и другарите му – да се разпределят богатата, да няма бедни.

– Идеята е прекрасна, но тя ще се реализира, когато хората се обикнат, а за това е необходима дълга и постоянна работа. Защото няма по-хубаво нещо от това, да обича човек, но няма и по-мъчно от това. Учителя казва, че човек трябва да сложи за основа Любовта. Защото иначе няма да престанат враждите, убийствата. Само Любовта може да сложи край на омразата, на злото. Иначе ще продължава законът на кармата.

– Какво е това карма?

– Закон за причина и последствие. Този закон действа и сега – като краде човек, ще отиде в затвора.

– О, колко хора крадат, но не отиват в затвора!

– По човешкия закон може да се случи това, но в природата, казва Учителя, съществува закон на абсолютната справедливост – и всичко, което прави човек, ще му се върне същото – в този живот или през някой друг, когато е пак на Земята. Затова човек трябва да знае какво мисли, какво говори и прави. Природата всичко отбелязва. Това са специални записи, фотокопия на живота на всеки човек.

– На всеки човек!? Как е възможно това?

– Има същества, на които това им е работата. И съобразно с това, което човек е правил в един живот, ще му бъде въздадено в друг. Преди да срещна Учителя и да науча този закон, много съм страдала от неравенството, от несправедливостта, която виждах. Казвах си: защо едни са надарени с изкуство, със знание, имат блестящ ум, други са прости, глупави. Защо едни са богати, красиви, здрави, а други – бедни, болни, грозни? Но после разбрах, че човек всичко сам си го прави.

– Как така сам!?

– Много просто. Помисли си сега за тези, които мъчат хората в затворите, които режат усти, вадят нокти от нозете... и какво ли не още... Как и какви ще се родят?

– Моля те, не говори за това, че умирам от страх и ужас. Николай ми е казал, че няма да се остави да го хванат жив. Но ако го хванат, ще умра от мъка...

- Сега няма такава опасност за него.
- Ох, дано! Но за по-после?
- Моли се на Бога да го пази.
- Все това ми казваш.
- Което ми казват, това ти казвам.
- Още нещо не ти ли казват?
- Засега толкова... Хайде да спим, че утре ще ставаме

рано.

Не зная дали леля е заспала веднага, но аз до късно не можах да мигна. Мислех за това, което ми беше говорила. При друг случай ще я поразпитам, ако ѝ е възможно, да ми каже по-подробно за тези стари школи, в които е бил Николай. Срещали сме се и друг път... Интересно е кога, къде и при какви обстоятелства... Сигурно пак сме се обичали...

Вчера и завчера станахме много рано с леля и ходихме на Изгрева. Първия ден видях гимнастиките, които играят на огромна поляна под звуците на голям оркестър. Много ми беше интересно да ги гледам. Музиката ми хареса много – била от Учителя. Играеха по двама души един до друг, наредени едни зад други в кръг, по периферията на поляната. Оркестърът беше по средата. Учителя, също в средата, играеше сам.

Леля ме покани да играя и аз, но ми беше крайно стеснително: не знаех упражненията, а и се чувствах съвсем чужда сред тези хора. Край мене имаше още много хора, които също гледаха. По едно време усетих, че някой се изправи до мен. Обърнах се – Иво.

- Моята сестричка е дошла – прошушна ми той.
- Ти вярваш ли в това, което говори старата жена?

– Защо да не вярвам? Преди всичко то ме радва. Да имаш сестричка е много хубаво. Някога имах, но я загубих... Може би някога ще ти разкажа за нея...

Играещите спряха пред нас. Оркестърът също бе спрял. Миг след това той засвири нова мелодия и играещите започнаха ново гимнастическо упражнение. Подир няколко двойки една девойка играеше сама. Когато дойде пред нас, с поглед тя покани Иво да играе с нея.

– Ще ме извиниш, че ще те оставя сама – каза Иво, – може да отида, нали?

– Разбира се.

Отначало мислех за Иво и за неговото приспособяване към тези хора, но после, загледана в гимнастиките и заслушана в музиката, го забравих. След свършването на упражненията Иво и девойката се приближиха при мене.

– Милка пожела да се запознае с тебе – заговори Иво, – много си ѝ харесала.

– Ех, брат Иван, така ли се говори всичко, което съм ти казала?

– Защо? Старата майка София ми каза, че тази госпожица ми е била сестра преди сто хиляди години.

– Преди сто хиляди години? – учуди се Милка.

– Е, не точно сто, може и от по-скоро... Но все пак може да ти я представя като моя сестричка, разбира се, ако тя ме приема за брат.

– Защо да не те приеме? По принцип всички сме братя и сестри.

– Дано да е така – с горчива нотка забеляза Иво, – но запознайте се, де! Или аз да ви представя? Милка, това е моята сестричка Ясна от София; Ясна, това е Милка от Изгрева.

– А мен не ме признаваш за сестра, така ли?

– Щом си от Изгрева, значи по принцип си сестра.

– Брат Иван много обича да се шегува – обърна си Милка към мене и ме погледна. Очите ѝ – канелени, с мек поглед, ми харесаха много. Цялата тя беше деликатна, лицето ѝ бе нежно, хубаво.

В същия момент видях леля отдалече да ми маха да отида при нея.

– Да побързаме – заговори Милка – да целунем ръка на Учителя.

– Още има доста хора, но да вървим – тръгна Иво. – Тази жена, дето ти маха – обърна се той към мене, – каква ти е?

– Леля.

– Сестра на майка ти?

– Браговчедка. Майките им са били сестри.

– Много духовна сестра е – забеляза Милка. – Рядко добър човек.

Като приближихме, леля ме хвана за ръка и ме поведе към Учителя. Беше ми неизказано приятно да Го видя и специално да Му целуна ръка. Милка вървеше с мене, но Иво се беше изгубил между многото хора, струпани край Учителя.

Като се връщахме, леля ми каза, че попитала Учителя и Той позволил да слушам школните лекции сутрин, макар да не съм чела нищо от Неговите книги. Тя каза, че това било много хубаво. Аз не зная в какво се състои хубавото, но ми е приятно да отивам на Изгрева.

Вчера сутринта тръгнахме в тъмно. Някакъв странен трепет изпълваше цялото ми същество. Може би защото вървахме двете из смълчаните улици. Като тръгнахме по шосето между високо израслите борови гори, имаше и други, които бързаха нагоре. Някои ние настигахме и отминавахме, други нас настигаха и отминаваха. Аз за първи път щях да присъствам на школна лекция и това някак ме възбуждаше.

Салонът беше почти пълен, когато стигнахме, но си намерихме място за сядане. След малко всички се изправиха. Учителя бе влязъл в салона и се качи на бялата катедра. Аз го гледах с нетрепващ поглед. Той прошепна нещо и всички започнаха гласно молитва. След завършването ѝ ние насядахме, а човекът, който стоеше от лявата Му страна прав, с цигулка в ръка, се обърна към Него. Учителя му каза нещо. Мъжът вдигна цигулката и засвири. Всички заляха.

След свършването на песента Учителя заговори. Отначало бях разсеяна, не чух какво говори, но после се заслушах и чух да казва: „Всеки сам трябва да си наложи дисциплина на своите мисли и чувства“.

Веднага извадих бележника си, както бе направила вече леля, и започнах да си записвам това, което ми правеше най-силно впечатление. Сега го преписвам в тетрадката.

„За да разберете вашия ум – казваше Учителя, – вашето сърце и вашата воля, необходимо е познание на четирите темперамента: умствен или нерв, който има отношение

към мозъка, сангвиничен, който има отношение към белите дробове, към дихателната система, холеричен – има отношение към мускулната и костната система, флегматичен – към стомашната система. Когато силите на умствения темперамент се проявяват правилно, мисълта тече плавно, умът е светъл, продуктивен, строежът на челото има красива форма. Човек с такъв темперамент е бърз, енергичен, работоспособен.“

Помислих си за Николай – той е точно такъв. После отново се заслушах. Учителя говореше:

„Мозъкът е динамо – производител на електричество. Различните центрове на мозъка възприемат и предават различни видове енергия. От опит се знае, че ако се отнемат или предадат известни енергии на мозъка, веднага се изменя състоянието на ума. Например изпитвате страх, неспокойни сте. Достатъчно е някой смел човек да тури ръката си на главата ви, дето е центърът на страха, за да отнеме съответната енергия, и страхът ви ще изчезне. И обратно, ако страхлив човек сложи ръката си върху същия център на някого, той ще му предаде енергиите на страха. По същия начин може да събудите центъра на милосърдието в даден човек, а може да произведете и обратна реакция“.

Всичко това, като го преписвам сега, ме кара много да мисля. По принцип, знае се влиянието, което хората си оказват един на друг – и оттам е поговорката: „С каквото се събереш, такъв ставаш“. Може би точно тези енергии, които се изливат от един човешки мозък, да влияят върху този на друг човек, но е много интересно да се знаят точно центрите. Леля ми каза, че това било специална наука – френология, която учениците на Учителя изучавали. За мен като бъдеща лекарка би било от значение да ги зная. Ала сега нямам време – имам да уча. Но да преписвам...

„Сангвиничният темперамент, наречен въздухообразен, внася разширение в човека. Човек с такъв темперамент е експанзивен, има живо въображение. Този темперамент е свързан с дихателната система. Човек трябва да диша дълбоко, да развива дробовете, да подобрява

кръвообращението. Когато дихателната система е развита добре, и умствената дейност се проявява правилно; когато дихателната система не функционира правилно, кръвоносните съдове са слаби и умствената дейност не се проявява правилно.

Холеричният темперамент оказва влияние върху мускулната и костната система. Холериците имат здрави мускули, здрави кости, езикът им е малко невъздържан. У хора с холеричен темперамент са развити центрите около ушите.

Флегматичният темперамент има отношение към стомаха. Тук не е важна големината на стомаха, а неговият строеж. Ако флегматичният темперамент не е проявен, т.е. когато липсва жизненост у човека, той постепенно съхне, както цветето – без влага и пръст. Ще кажете, че човек не трябва да бъде дебел, но и много слаб не е добре да бъде. У флегматиците са развити центрите около слепоочните кости, които са свързани с добрия апетит.

При изучаване на темпераментите може да се измерват органите, с които те са свързани. Между органите има известно съотношение. Например широчината на носа отдолу и слепоочните области показват развитието на жизнения темперамент. При това широчината на ноздрите има отношение към широчината на ръката, както и към широчината на лицето. Устройството на стомаха е във връзка с устройството на пръстите. Дробовите пък показват какви са ръката и меките части на пръстите. Който разбира закона на съотношението, от един орган може да определи състоянието на други.

Сега на вас ви предстои съзнателна работа. Приложете постоянството, а не бързането.“

Всички тези проблеми ме привличат много, но ще ги изучавам, когато завърша. За самообладанието Учителя каза:

„Правилното проявление на умствения темперамент изисква от човека самообладание. Изкуство е да владее човек мислите си. Някои мислят, че е проста работа да се занимава човек със своите мисли и желания. Не само че не

е проста работа, но е една от най-важните. Ако със себе си не се занимава човек и ако себе си не изучава, с чуждите ли работи ще се занимава? Да се справи човек с отрицателните си състояния и да реализира добрите мисли и желания, това значи сам да решава задачите си“.

Тази мисъл много ми хареса и като я написах, вдигнах главата си и погледнах към Учителя. Останах изненадана – Той също ме гледаше. Не бяхме много далече от катедрата и видях ясно това. И все ми се струва, че мислите, които изказа след това, се отнасяха за мене, а те са следните:

„Сега на вас ви предстои да изучавате основно човека в тази фаза на живота му. Ще изследвате силите, които се развиват в неговия организъм, които се проявяват в неговия ум, които действат в неговото сърце и се реализират чрез неговата воля. Проучването на човека не е лесно нещо. Когато се натъкнеш на положителната страна на човека, ти изпитваш приятност, но отрицателната страна може да те доведе до разочарование. Ученикът обаче трябва да е готов да види всички добродетели и недъзи у човека, без да се смущава“.

„Аз не съм ученик – усмихнах се в себе си, – но пак бих искала да не се смущавам от недостатъците на хората, да не се огорчавам, когато Ирина и Катя проявяват своята неуместна ревност по отношение на Николай и пренебрегват мен...“

Така замислена, аз престанах да чувам Учителя. Опомних се, когато Той каза:

„Земята е училище, което всеки човек е длъжен да завърши“.

Странно е Неговото гледище за известни неща, но ако се вникне по-дълбоко, ще се види, че наистина е така: от раждането до смъртта си човек се учи. Тогава наистина Земята е училище, в което се придобиват все нови и нови знания.“

Татко вече не се сърди, че отивам на Изгрева, но му става криво, ако закъснеем. Загова му казах да идва с нас. „Че може да дойда“ – изненада ме той с отговора си. Решиха с чичко професор да дойдат двамата.

Времето преди и след вечеря те използват за разговор с леля. Зная – и двамата очакват да чуят поне една дума от любимите им души от отвъдния свят.

* * *

16.6.1941 г.

Свърхрадостна съм – получих наведнъж три писма от Николай. В Скопие е. Пише ми адреса си и очаква обещаните му писма. В едно от тях ми пише: „Ти знаеш, че обичам идеите си и тебе... Понякога се питам, без да искам, какво бих правил, ако трябва да избирам едното от двете, а не както досега – да обичам и двете... Тогава усещам как огнен меч прорязва сърцето ми и бликва гореща кръв. Това е адско страдание, но в това страдание не губя връзка и зная кое ще предпочета. Ала това никога няма да стане: ти винаги ще си до мене, защото си в мен...“.

Едно от писмата си Николай започва с „Дихание мое“, другото – с „Кръв моя“. А в третото пише: „Нима всички хора са луди като мене – да обичат така безумно? Каква е тази сила, която ме държи така властно в прегръдките ти? Обич ли е това? Не, огън и страдание. Все пак огън, който като ме обгаря, ми е приятно; страдание, което ми е скъпо. Без тая болка по теб животът ми би бил пуст. Впрочем не – ще бъде изгълнен с работа за делото. Но ако в тази работа си и ти, ще бъда с криле... Обичаш те – Николай.“

* * *

18.6.1941 г.

Вчера сутринта татко, чичко професор, леля и аз ходихме на Изгрева. До Семинарията пътувахме с трамвай, а после минахме през гората. Имахме двама солидни кавалери и не ни беше страх. Утринта беше свежа, гората – плувнала в зеленина.

– Ето, живеем на една педя от гората – говореше чичко професор, – а не ни е дошло на ума да излезем рано и да се освежим с тоя чист въздух и с красотата на гората.

– Ами като сме отрупани с работа и грижи – отвръщаше татко и поспираше да поеме благодатния въздух.

Леля Лени ни подканяше да побързаме, но чичко професор се спря и рече:

– Чакайте един миг, да послушаме тези певци, които са се разпели в надпревара.

Всички се спряхме. Наистина, цялата гора се огласяше от песните на пойните птици и те правеха утринта вълшебно хубава.

– То се разбира, че и друг път ще идваме – заговори татко, – ама сега да побързаме, защото виждам, че Лена се притеснява.

Стигнахме точно навреме. Гимнастиките не бяха започнали, но всички бяха наредени в кръг по двама. Оркестрантите настройваха инструментите си. Зад поляната, в далечината, красавицата Витоша се издигаше величава, обляна в златните лъчи на Слънцето. Оркестърът засвири. Леля се огледа да види някой дали играе сам, за да застане до него, но нямаше такъв. Тогава ме хвана за ръка и ме поведе към кръга. Упражненията не бяха трудни, а и самата музика ми помагаше да ги възприема и да играя лесно. Отначало се стеснявах от тези, които играеха пред и зад нас, но жените ми се усмихнаха дружелюбно и аз се поуспокоих. Стана ми приятно и заиграх в ритъма на музиката.

– Никак не било тъй, както са ни го разправяли – заговори татко, когато се приближихме след гимнастиките към тях, – няма голи хора, няма покланяне на Слънцето. Играят си хората гимнастика, дишат чист въздух и така могат да живеят сто години.

– Венелине, и аз това си мислех – обърна се чичо професор към татко, – гледам тая поляна, обградена от три страни с борови горички, това слънце, грейнало над нея, и се чудя как хората могат да измислят най-невероятни неща. Но грешката е наша, че ги слушаме, а не сме дошли да видим с очите си.

Поради атеистичните си възгледи татко не се приближи до Учителя. Ние с леля отидохме да Му целунем ръка. В това време Милка се приближи към нас и каза, че брат Иван – Иво, много искал да поговори с леля Лена.

– Той също има духовни опитности – заключи Милка.

– Кой? – запитах учудено аз.

– Брат Иван. Само че е малко странен. Има нещо в него, което не мога да разбера. Деликатен е, внимателен е, но не се е слял, така да се каже, с нас. Някой път играе с нас гимнастика, някой път със седмици го няма. Ходел бил да фотографира селските сватби. Сигурно е някъде фоторепортер... Разбира се, не го питам. Но като дойде на прага на дървената ми къщичка и се усмихне, излъчва нещо приятно, чисто. Изобщо, чист брат е във всяко отношение.

– Това момче, с което ти игра преди няколко дни ли? – запита леля.

– Да. Два дни го нямаше, но вчера привечер се видяхме на поляната. Вечерта беше много мека, приятна, звездна и се разговаряхме дълго. Между другото заговорихме за вас двете и аз му казах, че ти, сестра Елена, можеш понякога да надникваш из вековете и да виждаш миналите превъплъщения на някои. Той много се заинтересува и пожела да поговори с теб.

Погледнах леля с изненада. Вярно, че тя бе ми загатнала за Николай и миналите школи, но че има дарба да надниква в миналите животи на хората, не знаех.

– О, Милче – каза леля, – ти премного завишаваш моите възможности, които според мен са съвсем мънички. Тук им сестри с голямо ръководство като сестра София и други. Та той нека с тях да говори, те ще му кажат много повече от мене.

– Вярно, тук едва ли има някой без ръководство, но той ми каза, че някак странно си му напомняла на неговата майка. Той бил малък, когато тя си е заминала, но все пак от това, което помни, казва, че тя имала тази деликатност и доброта, която видял в тебе. И заради майка му, няма да откажеш да поговориш с нето...

– Разбира се, не само заради майка му, но и заради самия него бих поговорила. Само се боя, че няма да оправдая очакванията му.

– Аз му казах, че не зависи от теб, а от това, което на теб ти открият.

Не знаех дали Иво би искал и аз да съм с леля и след като запознах Милка с татко и чичко професор, предложих ние да си отидем тримата, а леля да остане. На двамата мои кавалери Милка им хареса много с хубавите си кадифени очи, с деликатната си фигура.

Целия ден очаквах леля с нетърпение. Разбира се, усилено четях, защото ми предстоят изпити. Но с крайчеца на съзнанието си чаках кога ще се отвори вратата и тя ще влезе. Даже татко погледна няколко пъти във през прозореца, като мърмореше:

– Този табиег на Лена от край време не ми е харесвал. Като иде някъде, чакай я, ако си нямаш работа...

– Но тя нали каза да не я чакаме?

– Казала, казала, но с мярка! Кое време вече стана. Затова и Косьо ѝ се сърди.

– Но тя е свободен човек, татко, дошла е за малко, иска да се повиди с близки, с познати...

Добре, че дойде чичко професор и започнаха да играят табла. Този път и двамата печелеха по равно, та бяха в добро настроение, и когато дойде леля – усмихната, с очи, в които грееше мека светлина, и двамата отстраниха таблата.

Когато най-после останахме сами с леля, казах ѝ, че много я моля да ми каже нещо за срещите ми с Николай, когато сме били и друг път на Земята.

– Ако ми открият, ще ти кажа.

– Как ще ти открият?

– Чрез картини. И по-рано ти казах, че целият живот на човека се филмира. Тези филми се пазят в специални духовни архиви. Филмовите записи се казват Акашови записи³. Това, предполагам, ти е ясно, защото и сега записват гласовете на певци, на артисти, а също и това, което говорят хората на науката, които ще останат за бъдните времена.

– Но как ще ти покажат тези филми?

– И аз не зная как. Това е работа на големите същества. Когато искат, те вдигат завесата на миналото и показват в картини живота на някого отпреди стотици или хиляди години.

– Това звучи странно и чудно. Ти беше ми загатнала, че и друг път сме се срещали на Земята с Николай.

Леля се замисли и се загледа малко встрани от мен. После заговори:

– Вашата връзка е много отдавнашна – отпреди много хиляди години.

– От хиляди години!?

– Та какво са те в сравнение с вечността? Нищо! Показват ми сега една много старинна школа. В тази школа посветените са минавали през много важен изпит на мълчание и съзерцание, на молитва. Това е траело понякога с години. Никак не мога да разбера кога и къде е била тая школа, но виждам да грее ярко слънце. Цялата земя е напечена от горещите му лъчи. Трябва да е било много, много отдавна.

В гола хълмиста местност, между немного високи скали, има иззидани от камъни малки пещери, по-скоро клетки. От едната страна е входът към тях, а от другата има отвор, чиято горна страна е сводеста – навярно е служела за прозорец. На този отвор хората от близкото селище слагат храна за тези, които са се обрекли на мълчание.

В една от каменните клетки, или не зная как да ги нарека, има човек – нито възрастен, нито съвсем млад.

Минал е през много изпити: научил се е да търпи жажда в пустинята, жарките лъчи на Слънцето са изсушили тялото му, но не са сломили волята му да се моли върху горещите пясъци. Дивите зверове не са смеели да се приближат до него, когато той, потънал в съзерцание, се е сливал с Първоизточника на живота.

В селището дъщерята на първенеца е болна. Молят пустинника да я излекува. Той идва и я привдига. След това се затваря в една от каменните клетки за изпита по мълчание. Оздравялата девойка всеки ден идва да му поставя в отвора храна. Отшелникът винаги се отдръпва навътре, за да не вижда стройната ѝ снага, черните ѝ хубави очи, изваяното като от слонова кост лице. Нарочно ли тя се позабавя, за да подреди храната на отшелника? Неговите очи, въпреки забраната на разума му, виждат изящната ѝ ръка и всеки ден очакват да зърнат девойката, преди да се е отдръпнал в най-отдалечения кът... Нощем, вместо бдение и молитви, той мисли за нея... Сърцето му се удря в гърдите като птица в кафез... Той блъска с юмруци главата си. Жената враг е влязла в изсъхналата му плът и го гори по-страшно от палещите лъчи на огненото Слънце. Издържал жаждата в пустинята, сега той не може да издържи жаждата на устните си, които искат да изпият нектара от устните на девойката...

Една нощ, проклинайки себе си и девойката, той напуска каменната клетка и отива в пустинята. Викът на събудилите се в него желаня е по-силен от рева на ръмжащите в пустинята зверове, които почват да му показват зъбите си. Няма ли вече той власт над тях? Няма – както няма и над събудилия се звяр в него...

Стъпките му го отвеждат в селището, пред което го чака девойката. Омразата към тази, която е станала причина за събудилите се в него огнени желаня, и стихийната любов към нея се преплитат. Небето и земята – възправят се в него и двете с еднаква сила! „Небето!“ – казва си той и иска да тръгне, но нозете му са приковани за земята. Пустинникът се навежда, взема девойката на ръце и я отнася в близката палмова горичка...

Горе, на скалистия връх, стои старец с развявани от вятъра бели коси, на чието чело блести звезда на посветен – ръководителят на школата. Но неиздържалият ученик, навел ниско глава, се скрива в горичката от погледа му. Девојката си ти, Ясна, а той е твоят Николай.

Леля прекара ръка по бледото си чело.

– Звучи като приказка – промълвих аз. – Странна, необикновена приказка...

– Може би сте се познавали още по-отдавна – говореше леля тихо, – но моят поглед не може да проникне по-далече. Или по-право, не ми го откриват... След таза среща имате и други.

– Може ли да ги разкажеш?

– Ако ми ги открият.

– Помоли ги.

– Този момък наистина е имал големи стремежи и големи постижения – заговори леля, вгледана с неподвижен поглед в един ъгъл на стаята, – но... – Тя замълча, после подхвана отново. – Този път е бил в страна с необятни гори и много високи планини, по чиито чела блести ослепително сняг, а в долините зреят банани, портокали.

На висок планински връх, като да е залепено горе, има светилище. Там живее един монах, оставил всичко земно и взрял погледа си в небесния купол, обсипан със звезди. Очите му с необикновен устрем искат да проникнат в незнaйното и душата му се стреми да чуе акордите от съзвучието на хармонията във Всемира. Невидима ръка открехва небесните двери и очите на душата му проникват в светове, искрящи в ослепителна светлина.

В това си превъплъщение Николай е постигнал много повече, но върхът стои все така непостижимо висок. Но неговото желание да се изкачва нагоре е неизказано силно и стремежът да постигне знания и способности расте с всеки изминат ден.

Леля Лени като сънена прекара длан по челото си. Аз я гледах, вперила поглед в нея, а въображението ми рисуваше съвсем ясно всичко, което слушах. Дотук ли щеше да спре?

– Карпината се сменя – тихо заговори тя. – Народ, много народ... Трябва да е някакъв празник. Изкачват се хора в планината... Достигат старинен храм. Пред вратите един от монасите посреща гостите – това е Николай. Той е висок, строен, хубав. Народът се разстъпва. Сам шейхът със своята съпруга е дошъл за честването на старинния храм. Двамата спират пред прага. Той, зрял мъж с пооредели коси, тя, съпругата – съвсем млада, като нежен цветец. Жената навежда ниско глава пред монаха. Когато я повдига, среща очите му, пълни със светлината на небесата. Но защо той остава на прага и не се отдръпва веднага да влязат гостите? Сепнал се, той веднага се извърща и влиза във вътрешността на храма, отнасяйки неземната красота на съпругата на шейха...

Карпините се менят. Мирът и покоят на монаха са нарушени. Небесата се отдръпват, земята става все по-близка под нозете му. Той напуска храма... Съпругата на шейха си ти, Ясна...

Векове или хилядолетия са минали? Отново Николай е монах. Той има любим приятел. С него никога не влиза в спор, макар убежденията им да са различни. Монахът е католик, приятелят – протестант. Развихрят се остри борби между двата религиозни клона. Монахът е един от тези, които искат да спрат борбата, за да се почувстват всички като братя в Христа. Но никой не го слуша. Фанатизмът у католиците взема връх и забравили, че Бог е Любов, в Негово име, заради Него, те устройват страшната Вартоломеева нощ⁴. Монахът захвърля расото. Неговият любим приятел е изскубнат от ръцете му и е убит. Този приятел си ти, Ясна...

Вие сте били заедно и през Френската революция⁵. Там вече той съвсем е забравил небесата и вече се бори за правдата на Земята. Ти си била графиня, той – артист. Ти си го гледала от своята ложа и си му хвърлила цветето, което си държала в ръката си. Колко различни роли играе човек в различните си идвания на Земята! Тогава той е бил пламенен борец за човешките правдини и за свобода. Научили, че под

мантията на артиста се крие опасен враг революционер, невидимите ръце на кралската власт са искали да го хванат и убият. Но ти, Ясна, тогавашната графиня, си го спасила и си го пратила в далечно твое имение. Оттам – зад граница. Революцията пламва с всичката си стихийност и главата на графинята пада под нейния нож.

Артистът се връща в родината си и се хвърля във вихъра на ожесточената борба. Страшна работа е било! Как жестоко са се избивали едни други!

– Николай все мъж ли се е прераждал – запитах аз, когато леля замълча.

– Сигурно и в женска форма е идвал... Кой знае още колко пъти сте се срещали... Веднъж си му била баща, а той – твоя дъщеря. Отровна змия е ухапала дъщеря ти, но един от твоите роби, красив и силен момък – тогава ти си била владетел – е изсмукал с устните си отровата на змията. Ти си била много ревнив баща, освободила си роба, но си го накарала да напусне пределите на твоето владение. Стройният хубав роб е обичал дъщеря ти и тя го е обичала, но ти си ги разделила...

– Значи Николай е обичал и други през различните си идвания на Земята?

– Разбира се, както и ти. Сегашните познанства, родствени и приятелски връзки, не са случайни, те са резултат на миналото.

– Тази, старата сестра, както я нарича Иво – майка София, е казала, че някога Иво ми е бил брат. Вярно ли е?

– Щом го казва, значи вярно е. Тя има голяма светлина и много силна връзка с Учителя. Духовна.

– А ти какво му каза?

Леля ме погледна и се усмихна.

– Не любопитствам, но все пак ми е интересно.

– Той е голяма душа, слязла на Земята да помага. Някога се е жертвал за Христа. В Рим е бил хвърлен на лъвовете.

– Ох, горкият!

– И не само тогава се е жертвал, но много пъти, и то с любов... Много изработена душа е. Не е бил амбициозен,

не се е стремял към много знания и не е искал да овладее духовни сили, а е вървял по пътя на служенето... по най-хубавия път. За него се иска много смирение и безкористна любов. И той песъчинка по песъчинка ги е придобивал през вековете. Не е бързал, затова неговата основа от добродетели е голяма.

– Но той съзнава ли всичко това?

Леля пак се усмихна. В това време на вратата се почука и на прага застана татко.

– Е, докога ще си приказвате вие двете? Кое време стана вече.

– Ами ти, татенце, защо не спиш?

– Ще спя! Че ако е толкова интересно това, което си приказвате, повикайте ме и мене – и аз да чуя.

– Сега вече наистина ще спим, защото съм уморена.

– Уморена ще си, ами, като не се връщаш рано да си полегнеш, да отпочинеш.

– Като си отида в Ямбол, там ще си почина добре. Но сега наистина вече ми се спи.

– Добре, загасвайте лампата и спете – тръгна татко към вратата.

Не след много чух равномерното дишане на леля, но аз не можех да заспя. Мислех за това, което ми беше казала. Възможно ли е!? Как може да се докаже? Но защо леля ще го измисля? Тя няма никаква полза от това. Освен това характерът на Николай, който ме е огорчавал и учудвал, сега се осветлява и ми става ясен. Например неговият страх за мене – да не бъда затворена, убита, че не би могъл да преживее това, или туй, че застава срещу своята любов и казва, че тя му е пречка, а на мене повтаря: „Ако не бе ти!“.

* * *

22.6.1941 г.

Леля днес си отпътува. Последните три дни тя беше при бати Косьо. Когато той дойде да я вземе, двамата имаха с

татко дълъг разговор. Леля счита, че татко е повлиял на сина ѝ, затова той я е оставил свободно да отива на Изгрева и не се е подигравал с вярванията и разбиранията ѝ.

Мисля си: защо хората са такива? Защо се ограничават едни други, защо си причиняват страдания, защо се карат и бият? Защо е тази страшна война?

* * *

30. 6. 1941 г.

Вчера следобед ходих на Изгрева. Пред салона, на пейките под лещаците, имаше насядали непознати за мен жени. Отидох на поляната, която цялата трептеше, обляна от слънчевите лъчи. Събух си обувките и тръгнах боса по тревата. Беше ми много приятно. Видях Милка под навеса да разговаря с брат Иван, астролога, както го нарече тя, когато ме запозна с него. Тогава ужасно се засрамах, защото изобщо не бях чувала за тази наука – астрология. Сега вече зная за нея, макар да ми е много чудно как могат звездите да влияят върху човешкия живот. Где са те, где сме ние! Какво голямо пространство ни дели.

Като се приближих до навеса, поздравих Милка и астролога. Той съжали, че не може да остане, защото очаквал гости. Като си тръгна, аз приседнах до Милка. Пред нея имаше лист с начертан кръг. По него имаше градуси и разни знаци. Тя ни поясни, че астрологът я учел да прави хороскопи. Погледнах я – съвсем не знаех какво е хороскоп. Тя ми поясни, че хороскопът е спуснатият от звездите план на човешкия живот. Ако човек можел да разчете този план, щял да знае какво има да му се случи през целия му живот.

Това ми се видя много интересно, но си помислих, че навярно мъчно може да се разчете спуснатият план за живота на даден човек.

– Но кой спуска този план? – попитах Милка.

– Сам човекът – погледна ме тя с хубавите си кадифени очи.

– Как сам човекът!? Нали ми каза, че звездите вземат участие?

– Виж, Ясничке – тя така ме нарича, – както виждаш, аз сега изучавам тази наука – как да правя и разчитам хороскопа. Но принципно ще ти кажа до какви заключения съм дошла, като съм мислила за човека, слушайки и четейки Словото на Учителя. Нали Той казва, че сегашният живот е резултат на нашето минало, а бъдещият ни живот ще бъде резултат на сегашния.

– Разбирам, но какво общо има това със звездите?

– Ще ти кажа. Предполагам, че знаеш за филмирането на целия човешки живот, за Акашовите записи.

– Леля ми говори за тях.

– Тия филмови записи се правят от големи същества от невидимия свят и се пазят също от такива. Когато една душа слиза на Земята, същества, много напреднали, спускат плана на живота ѝ. Пред техния поглед е дългата низа от превъплътения на дадения човек и съобразно това те спускат плана за живота му – какви дългове има да плаща, с кои хора ще се срещне, за да се разплати или да заборчлее отново, ако не живее съзнателно добър живот. А за изпълнението на този план вземат участие както Земята, така и звездите, Слънцето, планетите. Не зная дали можах да се изразя добре, за да ти е ясно.

– Не съвсем, но горе-долу.

Милка се усмихна. Голямото ѝ заоблено чело се обнiza с капчици пот не само от топлината, но и от опита да ми обясни съвсем непонятни за мен неща.

– Ето какво – започна отново тя, – представи си, че слиза на Земята един войнствен човек. Войнствените енергии той ще получи от Марс. Ако е същество, което ще разлива любов, където мине, тези енергии то ще получи от Венера. Но тъй като човек е много сложно съчетание от различни естества, затова и дозировката, така да се изразя, на енергиите, които идват от различните планети, е различна.

– Много сложна работа – поклатих аз глава.

– Да, откакто започнах да изучавам астрология, виждам,

че човек е свързан с толкова звезди и планети, със Слънцето. В него се преплитат различни космични течения и влияния, някои от които науката е открила, а други все още има да открива. И ако човек може да чете тези съчетания и прекръстосвания на енергиите, които идват от различните планети, той ще може да ги види като случки и събития в живота на човека.

– Това никак не ми е ясно.

– Да кажем, че от Венера идват енергиите на любовта. Но Сатурн праща такива енергии, които създават пречки и страдания, защото в минал живот това лице е било жестоко по отношение на някое същество, което го е обичало. И като се види под какъв градус и на кое място се пресичат (така по-просто да се изразя) енергиите на Венера и Сатурн, може да се каже кога, през коя година даденото лице ще преживее големи страдания в своята любов, т.е. ще плати за своята жестокост. А може и обратно – дадено лице да изживее големи сърдечни радости – зависи в какво съчетание ще бъде Венера с други планети.

– Аз не бих искала да зная какво ми носят съчетанията на планетите.

– Защо? Като ги знае, човек може да вземе мерки и да се предпази от известни неприятности. Например грози го някоя болест – той може да промени начина на живота си и да я избегне или тя да мине в по-лека форма.

– Но нали каза, че планът за човека е снет от големите същества?

– Да, но на човека е дадена свободна воля – съзнателно да промени своя живот и оттам да приготви за себе си един по-добър живот в следващото си идване на Земята.

– Това е добре. Стига да може...

– Стига да желае!

– Но нали ти каза, че звездите изпращат енергии, за да се осъществи съответно спуснатият план?

– Вярно, но ние сме постоянно под зоркото око на Бога, на светлите същества. И ако човек съзнателно промени начина на живота си, сигналите се дават до съответните

централи. Затова брат Иван твърди: звездите управляват живота на човека, но Бог управлява звездите. И затова Учителя казва, че който служи на Бога, може да избегне известни кармични, неблагоприятни аспекти в живота си.

– Но защо казват, че има неща фатални, неизбежни?

– Сигурно има. Когато човек е правил много, и то тежки престъпления, естествено е да плати за тях. Но ако той се обърне към Бога, ще плаща със съзнание и няма да му е така тежко.

Изведнъж си помислих какво би казал Николай, ако му предам разговора си с Милка... За него човек се ражда, живее, умира – значи изчезва. Но докато живее, той трябва да има максимум добри условия, за да може пълноценно да изживее своя живот. А за да се постигне това, трябва да се въведе нов ред, нов строй на равноправие. И за изграждане на този ред няма да вземат участие звезди, планети и слънца, които изпращат какви ли не енергии, а ще го направят Николай и всички, които мислят като него. Но всъщност как планетите изпращат енергиите? Нали те са от неразумна материя?

– За какво се замисли, Ясничке? – запита ме Милка.

– За много неща, но последното беше може ли неодушевените предмети, каквито са планетите, звездите, слънцата, да пращат енергии?

– Но те се обитават от разумни същества... Ах, ето, Учителя идва – изправи се Милка.

Обърнах се. Наистина Учителя идваше с група свои ученици. Изведнъж се отвори някаква малка вратичка в сърцето ми и оттам бликна светлинка и радост. Същото се бе случило и с Милка, защото лицето ѝ просия.

– Да отидем при тях – посочи ми тя групата всред поляната.

Набързо обух обувките си и тръгнахме заедно. Застанахме зад тези, които бяха заобиколили Учителя. За моя изненада през една от пролуките между хората срещнах погледа на Учителя. Това ме направи щастлива. Присъствието на Николай също ме прави щастлива, но на Земята, а Учителя

ме прави щастлива някак неземно. Затова и двете състояния са ми еднакво необходими.

Някой зададе въпрос, но не можах да го чуя. Но това, което Учителя отговори, сякаш беше продължение на разговора ни с Милка, само че в много по-висока и не съвсем разбрана за мен гама.

Имах желание да запиша някои мисли и потърсих бележника си, но Милка ми посочи с глава брат Боян – леля Лени ме бе запознала с него – и каза, че ще ми даде после казаните от Учителя думи, дешифрирани от стенограмите, които той води. Тогава се заслушах. Учителя казваше:

– За да се развие определена култура на Земята, тя трябва да премине в пространството известни зони. Цялото пространство е живо. Земята трябва да мине през някои места от него, за да дойде необходимата енергия за живот. Сега вече влизаме в нови области, Земята има вече възходящо движение. Тя по-рано е слизала, а сега се качва. Затова всеки човек на Земята трябва да бъде в своето движение в хармония с възходящото движение на Земята и на Слънцето. И всеки, който не се подчинява на този закон, ще изгуби всички добри условия.

Земята излиза от тринадесетата сфера, излиза от гъстата материя. Всички учени същества от Всемирното Бяло Братство са мобилизирани и приготвяват новата култура. Бялото Братство ще превърне всичко в добро.

Учителя замълча. Един от учениците използва това и каза:

– В беседата Ви „Новото човечество“ се говори за изключенията на Слънчевата система.

– Да, иде това изключение – потвърди Учителя, – но във възходяща степен. Това изключение няма да стане катастрофално, но Земята ще се преобрази. Цялата Слънчева система е във връзка с нещо по-висше. Изменят се умовете на хората. От хиляди години Слънчевата система минава през една област в пространството, която е пълна с отрови. Сега тя излиза от тази област и навлиза в една по-духовна сфера, в която живеят по-напреднали същества, отколкото в досегашните области. И влизането в тази област ще разшири

кръгозора на човечеството за познаване на природата и ще го направи по-възприемчив към новите идеи, които сега слизат на Земята. Земята е стояла в тринадесетата сфера милиони години и сега излиза оттам. Тъмната епоха на Кали-Юга⁶ изтича. От няколко години ние вече сме навлезли в епохата на Водолея.

– Какво е това Водолей? – запитах шепнешком Милка.

– После ще ти обясня – прошушна ми тя. – Сега слушай!

И аз слушах странните за мен слова. Учителя казваше:

– Периодът на Водолея е ведна мистична епоха. Главното качество на Водолея е чистотата. След 2100 години Земята ще навлезе в нова зодия, но сега е във Водолей.

За зодиите бях чувала, и то отдавна. В провинцията имаше един човек, който ходеше с един папагал върху дървена кутия – сандъченце, и папагалът вадеше от него късметчета, в които споменаваше именно за зодиите. Но не знаех, че и Земята минава през зодии.

– Трябват 2100 години – чух отново да казва Учителя, – за да изтече епохата на Водолея. Епохата на Водолея всичко ще примири, той е като пролет. Старото ще се разглежда като нещо архаично.

Точно си помислих, че всички тези работи са неразбрани за мене, и Учителя каза:

– Да не се смущава човек, че някои работи не разбира.

Погледнах Го през пролуката смаяна. Той продължи:

– След 2100 години всички хора няма да дойдат до новото съзнание, но тогава ще има голяма промяна в живота на човечеството. След 2100 години няма да има насилие. Сегашният ви живот е една малка част от великия ви живот. Бъдещата култура трябва да се отличава с три неща: първо, повдигане на жената; второ, повдигане на бедните и слабите в света; трето, застъпване за правата на човека – човещина, свобода и никакво насилие.

– Точно за това мечтае и Николай – помислих си аз – и влага всичките си сили и живот. А и не само той...

– Коренно ще се изменят и отношенията между хората

– чух да казва Учителя. – Любовта ще създаде новия свят и всичко тогава ще се преобрази. Любовта е единствената сила, която може да примири народите. Разните народи изпълняват разни длъжности в света. Всеки народ има своя мисия в света. Българинът трябва да се освободи от влиянието на Сатурн. Целият Балкански полуостров е под влиянието на Сатурн и на Марс. Във великата йерархия от светли същества си имат план за България и за другите страни.

Откъм входа на поляната се зададоха трима души. Когато се приближиха, учениците се раздвижиха и направиха пътека. Единият от дошлите – бях го виждала вече – с голо теме и силен поглед, представи на Учителя другите двама – професори, които искали да говорят с Него.

Макар и да не разбирах какви са влиянията на Марс и Сатурн, съжалих, че Учителя, като ни погледна всички нас, вдигна леко ръка и тръгна с гостите.

Милка пожела да ме изпрати до шосето. Тъкмо бяхме при чешмата и тя извика:

– Ах, ето го Ивко.

Наистина – Иво се усмихваше на две крачки от нас.

– Много изгуби – заговори му Милка, – да знаеш какви интересни неща каза Учителя.

– После ще ги прочета – отвърна той, – зная, че брат Боев е записал всичко.

– Да. Един препис ще дам на Ясничка.

Една минаваща сестра заговори Милка. В това време срещнах очите на Иво, които ме гледаха меко и с някаква тъга. Но когато Милка се обърна към нас, той рече:

– Що, моята сестра от София, да не би и тя... такава де, да иска да се просвещава с тукашните науки?

– А, не – отвърнах аз, – но има неща, които за мен са нови и неясни – за хороскопи, зодии и пр. Милка обеща да ми ги обясни.

– Е, това е много хубаво. И на мен са ми интересни, но като съм от село, мъчно ги проумявам.

– Ивко, моля те, ти ли не ги проумяваш? Та какво, като си от село? Колко учени, колко големи хора са излезли от селото.

– Кажи това на сестричката ми, да се не срами от мене.
– Той се шегува – казах аз.
– Не, не се шегувам. Все страни от мен, на голямо се държи. Нали ще става докторка!

Бих се засмяла, ако не знаех, че Иво играе роля на съвсем непознат на мене човек.

– Тя не страни – започна да го уверява Милка, – но нали учи, заета е.

– Така, така, вярно е това. А сега, довиждане и на двете ви.

– Чакай де, къде отиваш? Не си ми казал, где беше тези дни.

– В родното си село. Имаше голяма сватба.

– Сватба ли? Че селяните обикновено правят сватбите си в късна есен, зиме и напролет. През лятото имат полска работа.

– Но всяко правило си има изключение.

– Може – съгласи се Милка. – Но слушай, Ивко, имам една молба към тебе.

– Кажи.

– Придружи Ясничка до трамвая.

– Защо? Ще сляза по шосето.

– Все пак по-добре е да те придружи. Из гората скитат разни, завчера един е гонил една наша сестра, но така се проснал на земята, че се чуло, като изохкал.

– Пада му се! Някой невидим му е турил крак – авторитетно каза Иво.

– Учителя ни пази, но и ние трябва да бъдем благоразумни – каза Милка.

– То се знае – потвърди Иво.

– Загова съпроводи Ясничка.

– Ей сега. Нека тя тръгва, аз ще се обадя на старата майка и ще я настигна.

Иво ме настигна и завървахме по приятната сенчеста пътека из гората.

– Наистина ли си бил в родното си село? – запитах го аз, защото не знаех какво друго да му кажа.

– Наистина. Там има няколко купчинки пръст... особено двете, които са ми много скъпи. Освен това трябваше да се видя с един от братовчедите.

Не го питах за какво. Комунистите никога не говорят за секретните си работи.

Вървахме мълчаливо. Като излязохме от гората, Иво се сбогува и се върна обратно, а аз си дойдох вкъщи.

* * *

3.7. 1941 г.

Днес Милка идва за първи път у дома. Много ѝ се зарадвах. Татко беше много любезен с нея, но отиде да види защо чичко професор не е идвал цели два дни.

От гостуването на леля Лени татко е много променен. Може би чрез нея мама му е казала някои неща, от които се е убедил в нейното задгробно съществуване. Аз нищо не го питам. Щом мълчи, значи не желае, или по-вероятно не може да говори. Не е лесно на един атеист изведнъж гласно да признае другите светове, в които обитават душите на умрелите. Но достатъчно е, ако е признал това в себе си. А аз? Аз слагам всичко чуто в коша на моето съзнание, без да го приемам или отричам, като казвам, че после ще го подложат на основно проучване. Но склонна съм да мисля, че Природата, която е създала с такава сложност и многообразие хората, цветята, изобщо всички живи същества по Земята, има тази власт и сила да ги създаде и на други планети, от каквато си материя иска и в каквато си форма иска.

Казах на Милка, че астрологията ми е приятна заради астрономията, която съм искала да следвам.

– А защо си се отказала от нея?

– Николай считаше, че чрез медицината ще бъде по-полезна на хората, на страдащите.

– Да, медицината е положителна, хуманна наука. Да помагаш на страдащите е хубаво, но през свободното си време обръщай погледа си и към звездите.

– Мисля, че аз съм имала съвсем различна, материалистична бих казала, представа за планетите и звездите. Затова се смаях, когато Учителя каза, че цялото пространство е живо. Като си мисля за Него, притаявам дъх. Отвън е като всички хора, а какво всъщност е Той? Изгубвам се, като мисля за това невероятно за мен голямо съзнание или за огромните Му възможности да прониква в миналото и бъдещето на Вселената с хиляди и милиони години напред и назад. Едничкото, което аз, малката, мога да схвана от Него, е това, че Неговото присъствие внася в мене светла радост. Още като навляза в зоната на Изгрева, и нещо почва да трепти в мене.

– Много си чувствителна, затова. Като се науча да правя хороскопи, ще ти направя един, за да видия отде иде всичкото това хубаво в тебе.

– Не, не искам – казах аз.

– Какво не искаш?

– Да ми правиш хороскоп... Може да ми кажеш нещо за Николай, което няма да ми е приятно. Например мама беше много против него. Но аз го обичам и харесвам такъв, какъвто е. И татко винаги ме е подкрепял в това.

– Може би майка ти е виждала нещо, което вие двамата не сте могли да видите.

– Ето, виждаш ли? И ти с това внасяш в мене мисълта, че и Николай носи в себе си нещо, което, както казваше мама, ще ми причини страдание. Затова не искам никой нищо да ми казва за него. Впрочем леля Лени ми каза някои неща за неговите минали идвания на Земята, но обективно. И в тази обективна светлина видях причините за някои страни от неговия характер. Но мама не беше обективна, тя не го обичаше. А като не обичаш един човек, виждаш го по-черен, отколкото е...

– Може майката ти да е имала лични кармични отношения, носела е някакъв далечен неприятен спомен за него и е мислела, че може би този спомен се отнася и за теб.

– С мама не бяхме много близки и не сме разговаряли, освен към края на живота ѝ. Тя мълчаливо понасяше всичко. Сега се учудвам на нейното търпение и любов. И колкото минава времето, повече я обичам и ценя. Тя знаеше, че обичам повече татко, но никога нищо не каза и не направи нищо, за да го обичам по-малко. Но и татко никога нищо не направи, за да обичам мама повече. Едва сега той като мене, впрочем не като мене, а много повече, жали за нея. Защото аз имам Николай, а той? Аз вече не съм за него това, което бях, преди да срещна Николай. Тогава за мене татко беше всичко, а сега това е Николай!

Милка ме гледаше с хубавите си очи и на мен ми беше приятно да ѝ говоря за Николай. Никак не помня кога най-напред ѝ споменах за него. И понеже тя така хубаво умее да гледа и да слуша, аз все по-свободно ѝ говоря за него. Само за идеите му не съм ѝ казала, но разбрах, че тя се досеща. Веднъж ми каза за Иво:

– Много се безпокоя, когато Ивко отиде някъде и се забави.

– Защо? – запитах я аз

Тя ме погледна продължително, въздъхна и рече:

– Мнозина намират прибежище при нас... Учителя ги пази, а и никой от нашите хора не би искал да бъде Юда... Но Ивко наистина носи нещо много духовно в себе си. Понякога човек отиде някъде заради едно, но после става друго...

– Може, но сега ми обясни за Водолея, а също и в какво се състои влиянието на Сатурн. Аз няма да си правя хороскоп, но ако изуча енергиите и влиянията на планетите и на различните светли същества, които ги обитават, ще бъда щастлива. Но с тази наука ще се занимавам само когато Николай отиде с приятели на екскурзия. Иначе предпочитам него пред астрологията.

Милка се разсмя от сърце.

– А ти никога ли не си обичала? – изплъзна се от езика ми.

– Обичала съм – каза съвсем естествено тя, – но той много рано напусна Земята.

– Ооо! – болезнено извиках аз, – сигурно много си страдала.

– Достатъчно!

– И сега?

– Сега се радвам, когато идва при мен насън или намира някакъв начин да изяви присъствието си. Той беше от добрите ученици на Учителя. Много начетен момък. Богата душа, с много светлина и духовни прозрения.

– Дълго ли се обичахте?

– Да, много векове, а може и хилядолетия.

– Не, не... Сега тук, на Земята.

– Ако всеки ден се сметне за година, това са 700 години – точно съм ги броила.

– И защо си отиде от Земята?

– Повикаха го от Небето.

– И ти не ходи ли при Учителя да Го молиш да го остави?

Милка ме погледна с всичката дълбочина на душата си. Може би не трябваше да питам, може би те, учениците, по друг начин разрешават въпросите? Но аз за Николай бих проглушила Небето и Земята, бих ревала, бих плакала пред Учителя и бих Го молила да го оставят на Земята.

– А ако той е свършил работата, за която е слязъл – заговори Милка тихо, – и големите същества го викат да се върне там!?

– Ще му намери Учителя друга работа... тук.

– Дете си ти, дете!

– Защо? Напълно естествено е да иска човек любимото му същество да е на Земята.

– Но ако той ще отиде там на много по-хубаво място, ако ще бъде там в небесната Школа на Учителя, между светли същества, имам ли право да го спирам и спъвам в неговото духовно развитие? За нас няма смърт... Педи да си замине от Земята, той държеше със слабите си дълги пръсти ръцете ми, а устните му шепнеха: „Не плачи. Аз ще бъда при теб винаги, когато ще имам там свободен миг. Ти ще ме обичаш в цветята, които цъфтят, в светлината на

Слънцето, в красотата на планината...“. Но от сърцето ми извираха сълзи и капеха от очите ми, без да мога да ги спра. „Твоите очи ще се отворят и ти ще ме виждаш – казваше ми той. – Тогава ще разбереш, че животът е вечен и в неговата вечност ще бъдем винаги заедно, както сме бивали много пъти.“

– И отвориха ли ти се очите?

– Донякъде.

– И ти го виждаш!?

– Понякога.

– Наистина!?

Очите на Милка бяха пълни със светлина. Не знаех да я окайвам ли, или да я облажавам.

В този момент си помислих за Николай. В никакъв случай не исках да го виждам само „понякога“, ако ще би да отиде и в най-горните светли небеса. Но аз не бях Милка и Николай не беше ученик на Учителя.

– Но даже и да е бил такъв напреднал ученик на Учителя – запитах аз, – нима той не е искал да остане на Земята?

– Може би от началото на боледуването си да е искал, защото се лекуваше усърдно. Но когато муса се изявили тези, които го викат, той си отиде с много високо съзнание.

– А ти ходи ли при Учителя?

– Ходих.

– И?

– Той притвори очите си, а аз сякаш изчезнах от стаята Му. Не зная къде бях, но видях стълба, светеща от земята до небето. На всяко стъпало имаше същество с белоснежна тога до земята, препасано със златен колан. Най-горе имаше същества в светлина. Чуваше се най-нежният химн, който може човешкото ухо да чуе, а в това време той, ученикът, се изкачваше бавно по стълбата нагоре. Когато той стигна до средата, обърна се, погледна ме с всичката обич на сърцето си и ми помахна. Тогава аз коленичих, разбрах и се примирих. Като повдигнах главата си, Учителя на най-горното стъпало му подаде десницата си, която той целуна. Когато отново се видях в стаята на Учителя, станах, целунах Му ръка и

излязох. Бях разбрала, бях се примирила... Но болката по отиващия си не закъсня да се върне и страданието разкъсваше всичко в мене. Но аз знаех, че това страдание е човешко, че трябва да го надмогна, за да не причинявам страдание на този, който вече се изкачваше по стълбата нагоре...

– И успя ли?

– С времето... успях. Особено когато той идваше и шепнеше в душата ми: „Не скърби, аз съм при теб“. Тогава плачех от мъка и радост. Колко е сложен човекът!

– Ти си много чудно същество, Милка. И тогава пак ли между светлите същества го виждаше?

– Не. Учителя ми бе вдигнал завесата да ги видя, за да не го задържам с мисълта си. А също така за да се роди в мен силният стремеж да очистя прозорците на душата си, за да мога да ги виждам и оттука.

– Много е сложно всичко това, Милка. Разликата между мене и тебе е от земята до небето. Ти трябва да пречистиш прозорците си, а аз кой знае дали изобщо ги имам.

– Всички ги имат, но са ги запушили.

– А аз бих предпочела Николай да е все при мен, та да не става нужда да се трудя за отпушването им.

– Там вече имат думата големите същества и планът, който са спуснали за теб.

– Предполагам, че няма да е като твоя.

– Сигурно. Учителя казва, че няма двама еднакви хора. А от това може да се заключи, че и съдбите им са различни.

В това време дойдоха татко и чичко професор. Вечеряхме заедно и после професорът отиде да изпрати Милка до Изгрева.

* * *

26. 9.1941 г.

От два месеца не съм записала в дневника нищо. Николай се върна от запаса и всичкото ми време беше заето с него. Толкова много се радвах, като си дойде, че дори отначало не забелязах мрачното му настроение. Впрочем

забелязах го, но го отдавах на пътуването, на необичайния за него живот като войник. Ала една сутрин, като се изми, Николай се обърна към мен:

– Ясна, ти не си страдала за мен, когато ме нямаше.

Погледнах го смаяно.

– Още като дойдох, и видях това. А за мен, макар и да ми съкратиха по неизвестни за мен причини престоя на запаса, всеки ден без теб беше кошмар.

– Вярно е, че не съм страдала – обгърнах шията му аз и целунах още влажната му страна, – защото нито за миг ти не се бил далече от мен. Или аз прелетяхвах с мисълта си при теб, или ти идваше с твоите чудни писма при мен и аз живеех всеки ден с тебе.

– Чудни писма! – мрачно каза Николай. – Какви чудни писма може да ти пише един работник на тебе, студентката по медицина?

– Казвам ти истината. Те бяха най-хубавите писма, които бих искала да получавам и които получавах от тебе. Но какво ти е на теб? Толкова много се радвам, че си дойде, а ти...

– Каж ми, с какво запълваше времето си? – отмахна той ръцете ми, за да ме гледа по-добре.

– Нали ти пишех най-подробно за всеки ден?

– А с кои си се запознала там, на Изгрева?

– Писах ти за брат Боев, за бай Рали, който си съблича ризата, за да не се намокря, когато вали дъжд, докато копае...

– Да, все за стари хора. А там, зная много добре, че не ходят само братя и сестри.

– Вярно, Николай, от Милка научих, че доста комунисти намират там убежище. Тя счита, че Учителя ги пази.

– Странно е, че те всички отиват при Него и открито Му разказват убежденията си. Аз също съм имал случаи да разговарям с Него. Той е за еволюцията. Да израснат хората в своето съзнание, да се изпълнят с любов един към друг – и тогава ще се оправи светът. Дълга работа... А ние сме за революцията – бърз и сигурен път. Но кажи ми, с кого друго се запозна?

– О, най-важното! Запознах се с Василка плетачката, както я наричат. Тя пере бельото на Учителя и е живяла в една къща с Него на ул. „Опълченска“ 66. А тази къща е била близък с къщата на Георги Димитров – почти прощушна аз.

– Знам това.

– И един ден Елена, сестрата на Георги Димитров, се прехвърлила през стената, отишла при Василка и ѝ казала: „Василке, спаси ме. Целият квартал е блокиран от войници. Ще ме арестуват“. „Стой тука“ – казала ѝ Василка, която живеела в сутерена, отишла горе при Учителя и Му казала: „Учителю, Еленка иска да я спася. Животът ѝ бил в опасност. Блокирали са целия квартал“. Той притворил очи и след малко казал да облекат Елена с други дрехи и Василка да я съпроводи до безопасно място. И въпреки че кварталът бил блокиран, Василка я преоблякла и я извела, както казал Учителя.

– Ще трябва да видя някой път тая Василка.

– Тя е едричка, добра жена и говори с провинциален диалект.

Николай стана мрачен и замислен. Затова му казах:

– Николай, изглежда, че ти не се радваш, че се върна.

– От ден на ден обръчът около нас се затяга. Животът на много наши другари е в опасност, други са арестувани и страшно измъчвани...

– Затова трябва още повече да се радваме, когато сме двама.

– Може би имаш право – прегърна ме той.

После говорихме къде да прекараме отпуската на Николай. Той беше получил от Катя покана да отиде при нея на село, да си отпочине.

– Това ще направя по-после – каза той, – а сега да отидем в някое затънтено село да се греем на слънце и да дишаме чист въздух.

Така и направихме. Татко не дойде с нас, а отиде на море.

Дните, прекарани с Николай в планинското селце, бяха изпълнени не само със слънце, но и с много радост...

* * *

Почистила и подредила малкия им дом, Ясна бързаше да приготви вечерята и все поглеждаше към вратата, очакваща Николай. Най-после тя се отвори и той влезе в стаята. Ясна усмихната, щастлива, обви ръцете си около шията му.

– Върна ли се баща ти? – запита я той, като я пусна от прегръдките си.

– Да, заварих го вкъщи. Но да знаеш какъв е обгорял и почернял!

– Ами като се е пекъл на бургаския плаж! Сигурно е прекарал добре.

– Доволен е, но казва, че ние сме му липсвали. Очаквал е, че ще прескочим за малко при него.

– А роднините, при които е бил, знаят ли за дружбата ти с мене?

– Сигурно знаят. Татко и чичо Манол са от два братя деца и се обичат много. Вярвам, че той и цялото му семейство биха ни приели с радост.

– Но всички не са като тях... Ето, семейството, в което е влязла Катя, има съвсем ограничени разбираня... И за да не се притеснява Катя, ще трябва да отида сам. Впрочем не сам, но със сестра ми Ирина.

Ясна почувства, че пребледнява, но се усмихна и го запита кога мисли да отива.

– Утре.

– Утре?

– Да, утре, за да може Ирина да се върне с децата... за учебната година.

– Значи сте се приготвили?

– Какво има да се приготвям... Но като знаех кога ще се върне баща ти, бях казал на Ирина да се приготви.

– Но вие можехте да отидете и преди да се е върнал татко.

– Можехме, но не исках. Ти ще отидеш при баща си,

докато се върна, за да съм спокоен. А всъщност най-добре е още тази вечер да те съпровожда до вас.

– До нас!? Аз мислех, че тук е „у нас“.

– И тук, и там. Нали с тебе имаме два дома.

– Тази вечер ли ще отпътувате?

– Не, утре сутринта. Но аз ще спя у Ирина, за да ѝ помогна за багажа. Да хапнем набързо и да отиваме.

Ясна едва преглъщаше хапките си и си мислеше: защо всъщност ѝ е мъчно, че Николай отива с Ирина при Катя? Та те са му сестри. Нищо лошо няма в това. А ето, горчиво ѝ е до болка. Ревнува ли? Не. Но е огорчена, защото не я искат. Обичат само него. Та нима има нещо лошо в това? Естествено – няма, но ѝ е болно. „Това е нисшето естество в мен“ – каза си отведнъж Ясна. Нали Милка нарича отрицателните чувства на човека „нисше естество“.

– За какво мислиш, Ясна? – изненада я Николай с въпроса си.

– Че съм много несъвършена.

– Ха – засмя се той, – ти откога започна да мислиш за съвършенство? Виждам, повлияла си се от хората на Изгрева. Все пак засега е добре, че отиваш там. Но после...

– Какво после?

– Няма да е необходимо, защото няма да има от какво да се боим. Разбира се, ако останем живи. Впрочем, ако остана аз жив...

– Учителя ще те запази, в това съм сигурна.

– Много си мила в наивността си. А иначе си толкова умна, ученолюбива.

– Ако знаеш те там, на Изгрева, колко са ученолюбиви, ще се смаеш... Учителя ги карал да четат, да учат, да стават рано, за да имат време за всичко.

– Зная, те всички са мъдри, даже неграмотните баби.

– Значи имал си случай да разговаряш с тях.

– Случвало се е, когато е трябвало да потърся там някои от другарите. Но ти не ми каза в какво се състои несъвършенството ти.

– Много просто – мъчно ми е, че отиваш сам при Катя. А не би трябвало да ми е мъчно.

– Ясна, свидна моя, любима моя – притегли я Николай към себе си, – да знаеш колко безкрайно по-скъпа ми ставаш с това признание. Но аз бях толкова време в запас и не ти беше криво.

– Онова е съвсем друго.

– Приеми го, че е същото.

– Да го приема, но ми засяда на гърлото.

– Ясна, твоята искреност и откровеност са най-хубавите ти качества.

– Всадени са от баща ми.

– Хубав човек е баща ти, с него винаги сме се разбирали много добре. Нахранихме ли се, другарко моя?

– За да ставаме ли? Добре. Но ще те помоля, Николай, да занесеш яденето, което остана, на хазайката, а аз в това време ще измия чиниите.

– Слушам, моя ясна звездице – пое тенджерата Николай и излезе.

Настроението на Ясна се развали. Наистина, колко е глупаво да ѝ е мъчно. За какви ли не глупости човек се мъчи и страда. Че отива при сестра си... Нека отива. Нищо лошо няма от това. И тя ще отиде при Милка.

Изведнъж Ясна се спря всред стаята. Но по този начин не се ли отклоняват пътищата им?

– О, не! – махна тя с ръка. – Той ще се върне и ние ще бъдем пак заедно.

ЧАСТ ВТОРА

Ясна вървеше из стаята, спираше се всред нея, после сядаше на канапето и мислеше, мислеше, мислеше... Но дали с мислене въпросът щеше да се разреши? Все пак тя трябваше да бъде наясно с нещата. Някога тя бе казала на Николай, че ще се отдалечи от него в момента, когато разбере, че му е пречка в живота. Наистина ли бе дошъл този момент? Изглежда... А може би на нея така ѝ се струва? Възможно ли е Николай, който ѝ казваше: „Дъх мой, кръв моя, обещавай, че никога няма да ме оставиш! Искам да си при мен до последния ми дъх“, да се е променил толкова много през годините, когато бе партизанин в планината?

Тя притваряше очи, притаяваше дъх, за да може да разбере със самата си същност истината. Каква истина? Че този Николай, когото бе обичала през всичките години на тяхната дружба с всяка своя фибра, и този, който се върна от планината, са съвсем различни? Или тя греши? Не, не греши – стана Ясна от канапето... Сега, когато могат свободно да бъдат заедно, той идва сякаш крадешком при нея. Защо? Бил страшно зает.

Веднъж леко му бе загатнала, че тя би могла да живее там, в квартирата при него, ако все още го смущава нейният дом. Но тя вече е съвсем сама. Баща ѝ беше починал в селцето, гдето се бяха евакуирали...

– Не, не – бе извикал той, – сега не е време да се мисли за това!

Какво имаше да се мисли? Тя бе смаяна от израза на лицето му.

– Николай, какво ти е? – запита го тя тихо. – Нещо става с теб.

– Нищо не става – ядоса се той, – но нямаш представа какъв огън е на главата ми – и той побърза да си отиде.

Защо бързаше? Имаше някаква причина. Каква? Ясна седна пред бюрото, на което бе учила като ученичка и

студентка. Дали не е по-добре да четеш нещо? Не, не... Абсолютно не можеше да четеш. Тя трябва да разбере какво става с Николай. Притвори очи. Пред вътрешния ѝ взор изпъкна множеството народ в Искрец, посрещаш слизащите от планината партизани. Сърцето на Ясна щеше да изхвъркне от гърдите и да литне да го посрещне по-скоро. И когато го видя, тя очакваше, че той ще се втурне и ще я притисне в прегръдките си. Но той дори не я видя. Може би причината бе струпалият се народ? И когато, не можеща повече да се сдържа, извика „Николай“, той се обърна, усмихна се и махна с ръка. До него вървеше партизанка с високо вдигната глава. Бяха двамата начело на колоната. Тя също се обърна. Разбрала ли беше кой от множеството бе го извикал? В същия момент Ясна наведе глава, за да не видят хората бликналите от очите ѝ сълзи. Но и да бяха ги видели, не би им направило впечатление. Мнозина плачеха от радост, виждайки родни братя, синове, съпружи.

На селския площад, на скована от дъски трибуна, се произнасяха приветствия, държаха се речи... Николай не я потърси, не отиде при нея... Остра болка прониза сърцето ѝ. Притворила очи, сълзи обливаха страните ѝ. Някой леко я хвана за рамото. Пред нея стоеше възрастна жена, гледаща я с насълзените си очи.

– Дъще, не се ли върна и твоят от шумата? – запита я жената.

Ясна я гледа един миг, после, опомнила се, отвърна:

– Не, не. Върна се.

– Тогава от радост плачеш – избърса с длани сълзите си жената, – а моят син още го няма...

– Може би ще дойде с другите.

– Дано! – отвърна жената.

Ясна не знаеше с кои други, но каза така само за да вдъхне надежда в сърцето на майката. Като се обърна към трибуната, видя Ирина да прегръща и целува Николай. Кога бе дошла? Или не бе я видяла? Николай представи сестра си на тия, които бяха край него. Някой сграбчи и стисна така силно сърцето на Ясна, че отново горещи сълзи бликнаха от очите ѝ!

Ирина му беше сестра, а тя, Ясна, каква му беше? Сълзите ѝ отведнъж пресъхнаха. Какво трябва да прави? Да чака да свърши парадът и Николай да дойде при нея!? А дали ще дойде? Тази мисъл като с огнен меч преряза сърцето ѝ. Възможно ли е да не дойде? А ако не дойде? Невидимата ръка отново стисна сърцето ѝ до болка. Ако не дойде, тя ще остане сама, съвсем сама на празния площад, защото всички ще си отидат... Тогава по-добре е да вземе автобуса и да си отиде. Ще го чака вкъщи. Той ще дойде там – отпусна мъката сърцето ѝ.

В това време, съвсем неочаквано, пред нея застана Иво. Тя го бе видяла между официалните посрещачи, а също и когато се ръкува с Ирина.

Иво, верният неин брат Иво, верният приятел на Николай, готов за жертва и услуга... Всякога неговото присъствие я бе радвало, но в този момент тя искаше да бъде сама. Цялото ѝ същество бе изпълнено с горчива болка и тя не желаше ничие присъствие. Затова Ясна веднага се обърна, влезе между хората и като си пробиваше с мъка път, искаше да се отдалечи от Иво. Но когато излезе от другата страна, далече от струпания край трибуната народ, пред нея отново тъжно се усмихна Иво. Очите ѝ, препълнени със сълзи и мъка, потърсиха где отново да се скрие, но тя се спря. Не искаше да влезе пак сред множеството хора.

– Сестрице – заговори Иво, – искам да ти кажа нещо.

– Кажи – притвори Ясна очи, за да скрие сълзите си.

– Не се огорчавай, виждаш, Николай е един от първите.

Самата необходимост го заставя да бъде там... Каза ми да те придружа до вкъщи.

– А нима самата необходимост не заставя и теб да бъдеш там?

– Не. Нали знаеш, че аз от малките съм най-малък.

– За първи път не говориш истината.

– За първи път се радвам, че ме считат такъв.

– Защо?

– За да бъда свободен.

– Но нали сега всички са свободни?

- Не, тъкмо сега няма да са свободни...
Ясна го погледна неразбираща.
- Защото ще бъдат много заети с много работа, с разни отговорности – отговори на погледа ѝ той.
- А ти?
- Аз нищо... Ще продължа работата си с фотографията...
А сега да вървим, или не бързаш.
- Нито бързам, нито искам да вървим.
- А какво искаш?
- Да ме оставиш сама. Когато искам, ще си отида. А ти иди при тях.
- Знаеш ли, че няма какво да правя там. Аз вече свърших работата си. Като свърши театралното представление, артистът се прибира зад кулисите, а оттам – вкъщи.
- Наистина, ти притежаваш големи артистични дарби и вместо фотограф можеш да станеш артист в някой театър.
- Не зная дали бих могъл да играя на изкуствената сцена така, както на голямата, страшната сцена на живота...
Помниш ли?
- Помня! И как съм треперила от страх за тебе!
- Наистина ли? – усмихна се Иво тъжно.
- Разбира се, че наистина.
- И треперенето на твоето сърце за мене, и страхът ти за мене са най-добрите аплодисменти, които би могъл да получи един артист на житейската сцена.
- И нямаш представа как се радвах, когато те виждах жив и здрав. Аз нямам роден брат, но теб те чувствам винаги такъв. Толкова предан и верен си бил. А и колко смел! Не знаех, че в деликатната ти фигура се крие толкова безстрашие. Учудвах се, когато извървяваше толкова път през най-опасните места! И как не се уморяваше!
- Мисълта, че ще те видя, ми даваше криле и аз не чувствах страх и умора.
- Пак почна да се шегуваш. Но този път, моля те, недей.
- Никога не съм се шегувал, нито сега се шегувам.
Винаги съм те обичал.

– Иво, чуваш ли се какво говориш?

– Естествено. Но ще знаеш, моята обич никога няма да те ограничи или да поиска нещо от тебе. Николай ми е любим приятел, ти си ми обична сестра. Някога аз имах сестричка, споменаваха ти за нея. Нямах представа как я обичах! Ако тя паднеше и си удареше коляното или си наранеше пръстчето, целувах ги, за да ѝ мине. Знаеш, че родителите ми рано умряха и ние бяхме останали двама при сестрата на баща ми. Соничка беше пет години по-малка от мене и когато бе мъничка, носил съм я на гърба си. Аз тичах като конче, а тя се смееше. По-после, като отивах в съседното по-голямо село на училище в прогимназията, тя с Лидия, нейната приятелка, идваше на края на селото да ме посрещат. Като ме виждаха, втурваха се към мене. Косите им се развяваха, очите им блестяха. Аз разтварях ръце и ги прегръщах и двете.

С времето аз растях, те – също... И не помня кога за първи път, когато пак така ги бях прегърнал, Лидия ме погледна свенливо. Тогава се вгледах в нея и видях колко е хубава. Може би съм бил 15-16-годишен, а тя – на 10-11. Оттогава престанах да ги прегръщам. Баба, майката на баща ми, казваше, че били вече големи и било срамота. Но най-важното, разбрах, че бях обикнал Лидия с обич, която ме смая. Сам аз вече не смеех да я прегърна. Разбира се, на нея не казах. Тя беше дете. Но когато играеха със Соничка и аз отивах при тях, винаги виждах необикновено белите страни на Лидия да поруменяват, а прекрасните ѝ теменужени очи овлажняваха от стеснение. Аз се правех, че не забелязвам това, и им давах по някоя хубава ябълка или круша. Изпитвах голяма приятност да им давам по нещо, с което да ги зарадвам. И двете ги обичах.

С време ние тримата разбрахме, че се обичаме. Моята обич ли ги свързваше тях двете така силно, или тяхната обич ме привързваше към тях? Не зная. Те бяха най-хубавите девойки в селото, а и най-добрите приятелки помежду си. Винаги биваха заедно и все намираха за какво да се веселят и да се смеят. За мен беше достатъчно да ги виждам, за да се

чувствам щастлив. А когато работехме заедно на нивата или вадехме картофите, животът ми се превръщаше в песен.

Рано през есента, точно бях се завърнал на село след свършването на военната ми служба, сънувах, че съм в планината. По небето се стелеха тъмни облаци. Закапах едри капки дъжд. После започна да святка и тряска. Уж бях в планината, а се видях в нашия двор, недалече от двете млади тополки. В същото време видях огнено кълбо, което трясна двете тополки и ги превърна на въглени. Извиках от болка по любимите тополки и се събудих. Излязох на двора. Стройните тополки възправяха върховете си в звездното небе. Скоро щеше да се разсъмне, затова не легнах отново, а започнах да се приготвям да отивам на сечището в планината за дърва.

Зазоряваше се, когато видях Лидка и Соничка да се уговарят да отидат да извадят картофите отгоре, от нивата при голямата урва. Казах им, че като насека дървата, ще отида при тях да им помагам. Те се зарадваха.

Когато тръгнах за сечището, Соничка и Лидка глава до глава си шепнеха нещо. Отидох при тях и без да мисля много, погалих косите и на двете. Лидка имаше златисти коси, къдрите ѝ на слънце изглеждаха като от златиста коприна. Необикновена нежност се разстла по цялото ми същество, когато пръстите ми ги докоснаха. И преди двете девойки да успеят да си вдигнат главите, аз ги целунах една след друга... Никога няма да забравя засмените им очи, с които ме погледнаха, зарадвани от милувката и от целувката по косите им.

Изкачих се на планината като на криле. Сечех и пеех... и никак не забелязах кога небето се е заоблачило. Като се изправих, видях – притъмняло бе съвсем. Виждаше се, че горе, на високото, вали. По едно време заваля и при мен. Скрих се в колибата на дядо Драган, направена нарочно за дърварите, за да почакам да преваля силният дъжд. Но вместо да спре, той се усили. Засвятка, загърмя. Отведнъж ме изпълни някаква тревога. Мислех, че се тревожа, защото няма да успее да насека дървата и да отида при Лидка и

Соня. В това време видях горския, бай Стойчо, да слиза по пътеката, идваща от стръмния рид.

– О, Иване – рече ми той, – ти тука ли си?

– Ела се скрий, докато превали.

– Не е лошо – рече той, – цял съм мокър. Горе такъв силен дъжд вали с големи пристъпи на вятър, че мислех, ще ме отнесе.

– Щом има вятър, той ще разкара дъжда.

– Не се знае дали ще го разкара, или ще го докара по-силен, а и как ще минем дерето, ако дойде водата по него.

– Ах, ще придойде, че кога заваля?

– Нощес горе е валяло, а и сега с голяма сила е там дъждът. Може да придойде водата.

Поразговорихме се на прага на колибата и отведнъж чухме страшен, оглушителен шум.

– Водата слиза – рече Стойко, – в дерето придойде.

Като светкавица ме прониза мисълта за Лидка и Соня. И кой знае защо изпъкнаха пред очите ми двете овъглени тополки. Сякаш някой ме удари по сърцето и хукнах надолу.

– Какво ти стана, бре Иване, полудя ли? – викна ми бай Стойко.

– Сестра ми и Лидия са на нивата при дерето – с все сила му викнах аз и затърчах надолу...

Какво стана но-нататък, не мога да ти го разкажа. Този ден беше най-страшният за мен. Воловаринът Мирчо ми каза, че точно когато Соничка и Лидка тичали в дъжда да преминат дерето, внезапно придошлата отгоре вода със страшна сила ги застигна, когато били вече излезли от дерето, но те не могли да се спасят от стихията и тя ги повлякла надолу. Намерили ги прегърнати. Навярно в последния миг пред страшното, с някакъв свръхинстинкт или обич, или не зная за какво, са се прегърнали...

Когато видях за първи път теб, Ясна, и когато ти ме погледна, стори ми се, че очите на Соничка ме гледат. Стоях като зашеметен и не можех да отговоря веднага на Николай това, за което ме питаше... После там, на Изгрева,

старата майка ми каза, че можело така душите на Соничка или на Лидка да ме гледат през твоите очи. След време те се сляха в едно и аз ги обикнах и двете в теб.

– Защо досега никога не си ми разказвал тази страшна случка, а именно днес? – запита Ясна.

– Защо ли? Може би не можех... Все още ме болеше... – спря се Иво и се огледа. – А и за първи път имам време, спокойствие и свобода да ти го разкажа. За първи път не се оглеждам като плах врабец – дали не го дебне котка да го хване с острите си нокти или змия да го пронизе с хипнотизиращия си змийски поглед, за да го привлече и да го хване...

Ясна също се огледа и се смая, като видя, че вървяха по шосето край реката, далече от селото.

– Като ни настигне автобусът, ще се качим – каза Иво. – Сега спират на всеки, който махне с ръка.

– Всичко, което ми разказа, го изживях много дълбоко и затова не съм забелязала как сме стигнали дотук. Жаля за двете хубави момичета, твои любими същества, но много те моля, ако си ми брат, остави ме сама. Искам да дойда на себе си, да разбере какво съм за Николай. Ирина се хвърли в прегръдките му, целува го продължително, застана редом с него пред всички, а аз?

– Тя му е сестра, а и брат му е там. Дойде, когато тръгнах към теб.

– Тя му е сестра – с болка повтори Ясна... – А ако ти би видял Соня и Лидия, нямаше ли да се втурнеш и да ги прегърнеш и двете?

– Ако знаех, че са дори накрай света, бих прелетял и бих отишъл при тях.

– И щеше да вземеш само Соня при тебе на трибуната, а Лидия щеше да я оставиш сама между народа...

– Може би самата Лидка би се стеснявала. Знаеш, момичетата на село имат по-друг морал.

Последните думи удариха страшно силно Ясна и тя пребледня.

– Ясна, сестрице, не съм искал да те огорча – извика

Иво. – Аз говорех само за Лидка... каквато беше някога, стеснителна девойка.

В това време видяха да се поклаща автобусът, идващ по немного равното шосе. Иво му направи знак и той спря.

– Не идвай с мене! – простена Ясна, но той се качи.

Тя не проговори из целия път.

Когато бяха в двора пред къщата на Ясна, тя го помоли да я почака малко. После изкачи стъпалата, отвори вратата, влезе вътре и бързо я заключи. Като отвори прозореца на коридора, извика на Иво да се счита свободен да си отиде.

Затворила прозореца, тя влезе в стаята си, хвърли се на леглото и заплака... Никак не знаеше точно кога, късно през нощта, тя чу познатото изсвирване на Николай под прозореца ѝ. Може би беше заспала или само се бе унесла, но тя веднага скочи от леглото. Чу се повторно изсвирване. Тя отвори прозореца. Долу, на тротоара, стоеше Николай, помахващ ѝ по посока на вратата. Всичката ѝ мъка, болка, страдание се стопиха, изчезнаха, когато се намери в прегръдките му.

На сутринта той излезе рано, преди да разсъмне. Ясна не го запита защо излиза така рано, къде отива и кога ще дойде, както изобщо никога не бе го питала. Но все пак тя го чака целия ден. Приготвила бе за вечеря любимото му ядене. Но той не дойде нито през деня, нито за вечеря, нито през нощта.

На другата вечер, когато бе седнала на канапето с разтворена книга, от която пълните ѝ със сълзи очи не можеха да прочетат нито буква, Николай отново подсвирна под прозореца. Тя скочи и го посрещна. Пригответената маса от предната вечер стоеше непокътната. Видял бялата покривка и сложените върху нея прибори, той се усмихна, прегърна Ясна и ѝ каза малко припряно:

– Загаси лампата!

– Не си ли гладен?

– Вечерях, дойдох да те видя за малко.

Ясна въздъхна дълбоко.

– Много съм зает – отвърна той на въздишката ѝ.

– Огромна работа ни чака. Всичко трябва да се преобрази и пренареди, а това никак не е лесно. Изисква денонощен труд... Постоянно сме на съвещания, на събрания, за да се уточни всичко...

Късно през нощта той излезе тихо. Ясна остана дълго време будна в леглото. Мислеше... Тя никога не знаеше той кога ще дойде, колко ще стои и кога ще си отиде. В душата ѝ се набираше мъка, в сърцето – горчивина, в очите – сълзи.

Защо Николай идва само вечер или нощем? Защо винаги ѝ казва да загаси лампата? Сега, когато е свободен, той идва скритом при нея. Защо? Не говореше нищо за себе си, освен че има работа. Претрупан е с работа, няма време да диша от работа... Нея също нищо не я запитваше.

Иво се отбиваше при нея, но чула специалния му някогашен знак на звънене, не всякога му отваряше. Искаше да бъде сама. Сама... както сега...

Силно извънбяване на вратата я стресна. Кой може да звъни? Някой от съседите? Бяха почнали вече да се завръщат от евакуацията. А защо трябва да им отваря?

Звъненето се повтори още по-силно и продължително. Ясна стана и машинално отиде да отвори вратата. Пред нея стоеше разтревожен млад човек.

– Вие сте д-р Ясна Стайнова, нали? – запита бързо той.

– Да, аз съм – с някакъв далечен, отпаднал глас отговори тя.

– Много ви моля да дойдете да видите майка ми. Прилоша ѝ...

– Ще дойда.

– Ако имате нещо за сърцето...

– Добре.

Ясна влезе бързо в стаята, взе чантата, в която имаше всичко необходимо за даване първа помощ, облече шлифера си и се появи на прага. Долу на улицата я чакаше непознатият човек пред отворената врата на лека кола. Тя го погледна малко учудено.

– Не сме далече – заговори той, – през една улица, но дойдох с колата за по-бързо. Много ви моля.

След няколко минути колата спря пред двуетажна

жълта къща. На най-горното стъпало стоеше много красиво момиче, което веднага отвори вратата и въведе Ясна в стаята при болната. Беше възрастна жена с прошарени коси, с останало без кръв лице и посинели устни. Със затворени очи тя лежеше неподвижно.

Ясна бързо се приближи до леглото, хвана ръката на болната да види пулса. После мъгчливо разтвори чантата и сложи инжекция за сърцето.

– Няма нищо – каза тя на младите хора, които я гледаха с явна тревога. – Ще ѝ мине. След малко ще бъде добре.

– Дано – въздъхна момичето, – така се изплашихме с брат ми. Добре, че леля Надя ни каза за вас.

В това време вратата се отвори и за голяма изненада влезе някогашната приятелка на майка ѝ, която Ясна наричаше „леля Нуси“.

– Ясничке, мойто момиче, колко се радвам, че те виждам.

– И аз се радвам, лельо Нуси. Ще те целуна заради мама, позволяваш, нали?

– Разбира се, детето ми. Завчера, като идвах насам, те зърнах отдалече, но не можах да ти се обадя. Бързах да дойда тук, че братовчедката – посочи тя лежащата на леглото, – очакваше гости – сина и дъщерята от Германия. А като ги видя днеска, от радост ли, от какво, стана ѝ лошо... Добре, че те бях видяла, та ми дойде наум за тебе и Василчо веднага дойде да те доведе. Седни де, Ясне.

Нареченият Василчо веднага ѝ поднесе стол и го сложи близо до леглото.

– Да знаеш какви тревоги преживяхме. Получихме известие, че ще дойдат, а никакви ги няма. В тия разбъркани времена, в тая страшна война, само Бог ги е опазил да си дойдат... През какви страхотии са минали, един Господ знае...

Ясна слушаше и постоянно опипваше пулса на болната. Той ставаше нормален. Въздишка се изтръгна от гърдите на майката.

– Майче! – надвеси се синът.

– Недейте! – отстрани го леко Ясна.

Младият човек веднага се изправи. След малко се чу нова въздишка. След няколко минути болната отвори очи, които изглеждаха като забулени от мъгла, после те започнаха да се проясняват, докато тя дойде напълно в съзнание. Тогава Ясна си спомни, че беше срещала случайно из близките улици тая жена.

– Ах, вие ли сте? – каза болната и поиска да стане.

– Полежете още малко. Може да пийнете малко водица. Аз ще постоя, докато се почувствате съвсем добре.

Двамата млади се втурнаха едновременно и донесоха чаша с вода.

– Вярно, че ми се искаше да глътна няколко глътки водица – надигна се майката на лакти, но тозчас синът ѝ я подхвана и сложи възглавници зад нея.

– Какъв любящ син – помисли си Ясна. – Колко е красиво човек да види такъв любящ син!

Неволно си спомни за баща си. И тя стоеше ден и нощ над главата му в онова затънтено селце. Сърцето ѝ се разкъсваше колкото от болка за него, толкова и от тревога за Николай. Бяха страшни дни и нощи.

Една нощ, както бе приседнала на стола до леглото на баща си, видя да се приближава майка ѝ.

– Мамо – извика тя и стана от стола. – Мамо, ти си била жива!

– Разбира се – усмихна се с хубавата си тъжна усмивка майка ѝ. – Леля ти Лени нали ти каза, че съм жива?

– Каза ми, но все пак...

– Не ти се вярваше ли?

– О, не! Вярвам, но никак не можех да предположа, че ще се върнеш, след като те нямаше толкова време.

Изведнъж Ясна си спомни, че майка ѝ бе отсъствала дълго време от къщи, но къде е била, не знаеше.

– Дойдох за малко – заговори майка ѝ, – само да повикам баща ти... да дойде с мене...

– А скоро ли ще се върнете? Защото какво ще правя аз тук сама в това диво село?

– Няма да си дълго още тука... Но каруцата ти ще бъде

и без това много натоварена и ще ти бъде трудно и болният ти баща да е в нея.

– Ние ще се върнем с някой камион, както и дойдохме тука.

Майка ѝ я погледна и някак странно се усмихна. После се обърна към баща ѝ и каза:

– Хайде, Венелине!

Ясна се изненада, когато видя как той, съвсем здрав, стана от леглото, усмихнат с най-щастлива усмивка. Баща ѝ пое подадената от жена му ръка и тръгна с нея.

В същия момент се чу някакъв необикновен шум. Някакво куче залая продължително и Ясна неспокойно отвори очи. Разбра, че беше задрямала. Обърна се към баща си и видя застиналата усмивка на устните му. Съвсем тихо и неусетно той беше тръгнал с майка ѝ...

– За какво се замисли, Ясничке? – чу тя гласа на леля Нуси.

– Все има за какво да се замисли човек... Но вече болната е добре. Ще видя отново пулса ѝ и ще си ходя.

– Не, не, няма да бързаш да си ходиш. Ние толкова време сме се приготвяли за гостите...

В това време момъкът вкара масичка на колелца, а девойката донесе бяла кана с топло мляко с кафе.

От известно време Ясна много трудно се хранеше, но мирисът на топлото мляко като никога ѝ се видя много приятен и въпреки че желаше веднага да си тръгне, нещо в нея искаше да вкуси от млякото и тя остана.

„За първи път ми се случва такова нещо – мислеше си тя, като с бързи крачки се прибираше вкъщи, – да не мога да се противопоставя на това странно желание да опитам млякото и да вкуся от разните бисквити... Сигурно без да усетя съм прегладняла...“

Вкъщи запали печката. Времето вече бе застудяло и тя постоянно чувстваше, че ѝ е студено... „Напоследък нещо не съм в ред – мислеше си тя, – остарявам ли, какво? Колко се променя човек... Но това не е важно. Най-напред трябва да оправя мислите си!“ А мислите ѝ бяха свързани с Николай.

Щеше ли да дойде тая вечер? Какво стана с квартирата им, с техния някогашен любим дом? Не можеше да отиде там, не можеше да пита никого. Щом Николай нищо не казва, защо трябва да пита? Трябва само да чака. Какво да чака? Да стане Николай същият, както някога!? А може би е същият и е само много зает? Наистина ли причината е тази, че е само много зает?

* * *

Утринта беше мрачна, мъглива. Ясна, навела ниско глава, се връщаше вкъщи. Предния ден беше срещнала Лиляна, нейна съученичка. Тя се бе завърнала от евакуация с Дарето, но малката била нещо недобре.

– Ще дойда да я видя – каза ѝ Ясна, – нали сме стари приятелки?

– Ще ти се зарадва много. Като се върнахме, най-напред за леля Ясна попита.

– Радвам се...

Но на сутринта Ангел, съпругът на Лиляна, дойде още в 6 часа и я помоли да отиде и да види Дерето. Имала висока температура. Ясна веднага се облече и отиде. Малката лежеше, пламнала от температурата, с притворени очи.

– Даренце, погледни ме хубавинко – заговори галювна Ясна.

Клепките на детето потрепериха и разкриха унесения поглед на хубавите ѝ кафяви очи. Но миг след това малката ги притвори.

– Откога чакам моята хубава Дари – милваше Ясна челцето ѝ, – и какви неща съм ѝ приготвила! Само да оздравее и да дойде да ги види.

– Какви са, лельо Ясне? – запита майката.

– Не казвам! Те са само за Дарето. Я сега, майче – обърна се Ясна към Лиляна, – да видим колко бързо ще оздравее моето Дари, за да дойде при мен да получи приготвеното.

– Какво е то? – попита за обща изненада болното момиченце.

– Дай по-скоро да те прегледам и като оздравееш, ще дойдеш да го видиш.

Ясна повдигна нощничката на малката, прослуша гърдичките, гръбчето и като се изправи, рече:

– Нищо му няма на Дарето. За два-три дни ще бъде съвсем здрава. Само ти, майче Лилянче, ще ѝ даваш от вълшебното сиропче, което татко Ангел ще донесе... И като ѝ натоплиш хубаво крачетата, ще тичкат от вас чак до нас... при мене.

– Всичко ще направя, само тя да слуша...

– Та Дарето е умна и изпълнителна. Ще видиш, че сама тя ще ти напомня да не забравиш нещо от това, което съм поръчала. Даре – обърна се тя към детето, – ами куклата ти Златка беше ли в кашона със счупения прозорец?

Малката въздъхна дълбоко.

– Беше – отвърна майката вместо нея.

– Тогава Дарето утре или други ден ще трябва непременно да я прегледа. Нали иска да става доктор като мене? Да види да не е настинала, горката. Вие съвсем сте забравили тая Златка със златните коси.

– Те вече не са златни – неочаквано каза Дарето.

– Защо? – учуди се Ясна.

– Пейчо съвсем ги оскуба.

– Ай, горката! Аз имам червено кадифе и може да ѝ направим шапка. Ще отида да го потърся и утре ще го донеса.

– Но да не забравиш, лельо Ясне?

– О, няма, няма. Непременно ще донеса кадифето.

Очите на детето някак се проясниха. Ясна се наведе, целуна го по бузичката и тръгна.

– Ясна, ти трябва да специализираш детски болести – заговори ѝ Лиляна, изпращайки я до вратата. – Как умееш да влизаш в сърцата на децата. Затова подскачат край тебе, като те видят на улицата.

Ясна се засмя някак тъжно. Лиляна забеляза това, а също и че от Ясна лъхаше някаква тъга, но нищо не каза. Когато беше дошла преди две недели да почисти и подреди

къщата, за да се прибере с детето, Ангел беше ѝ казал, че Николай е заел голям пост в някакво министерство, но че не го е виждал с Ясна.

– Може да е зает човекът с работата – беше му казала Лиляна, – а и отде ще го видиш кога той отива при нея?

– Все веднъж поне щях да ги срещна, както по-рано. Помниш ли...

Лиляна, усмихната, благодари на Ясна и приятелски я покани пак да ги споходи.

– Да, непременно ще дойда да донеса кадифето за шапка на оскубаната Златка.

– О – засмя се Лиляна, – що сълзи се изляха за тая коса на Златка!

Ясна се сбoguва и си тръгна. И сега, вървейки из улицата, мисълта ѝ се върна към някогашните дни, когато Николай се дразнеше, виждайки я между децата. Не можеше да разбере как тя, сериозен човек, имащ да учи за изпити, може да си губи времето с децата.

– Аз не го губя! – казваше му тя.

– А какво?

– Интересен ми е техният свят, тяхната психика. Радвам се, когато съм между тях...

– С една дума – обичаш ги.

– Нима това е лошо?

– Не е лошо, но сега има много по-сериозна работа.

– Когато съм учила усилено, най-добре си отпочивам, когато...

– Играеш с тях – допълваше малко остро Николай.

– Но всякога ги оставям, когато дойдеш ти.

– Затова съм ги чувал да казват: „Чичо Николай дойде и развали играта...“.

Тя се смееше от сърце, а той не можеше да разбере защо.

– Слушай, Ясна, ти да не би да искаш да имаш деца?

– Естествено. Аз обичам децата. И ако нямам деца, ще специализирам детски болести, за да съм постоянно между тях.

– Само това не! Ти ще лекуваш работниците.

– А кой ще лекува децата им? Всички няма да са като теб да не искат деца.

– Но да имаш семейство, деца, това е страшно ограничение.

– А ние с теб не сме ли семейство, Николай?

– Ние сме другари, спътници в живота.

– Съгласна съм.

– Ето, това е най-хубавото у тебе, че си съгласна винаги...

Ясна въздъхна дълбоко, повдигна глава и се огледа. Беше пред тяхната къща. Усети някакви стъпки зад себе си и се обърна. Беше Иво.

– Сестрице – заговори ѝ той, – знаеш ли, че Учителя отдавна се е завърнал от Мърчаево?

– Учителя?! – погледна го тя като пробудена от сън. – Как досега не е помислила за Него? Николай се бе завърнал и целият свят се заключаваше в него... А всъщност завърнал ли се бе Николай?

Тя влезе в двора, изкачи няколко стъпала и се спря. Завърнал се бе някой човек с образа на Николай, но Николай не бе се завърнал. Даже когато беше в прегръдките му, тя с някакво най-вътрешно свое естество искаше да почувства прегръдката на Николай, но защо ѝ се струваше, че не я усеща?

Веднъж, когато се бе притаила в гълбините на своето себе и искаше с някакво вътрешно чувство да разбере кой е всъщност този, който лежи до нея, той тихо я запита:

– За какво мислиш, Ясна?

– Дали си ти Николай. Струва ми се, че не си ти. Станало е нещо с тебе. Нима може така да се промениш?

– Сигурно може – притисна я той до себе си. – Двете години в страшно напрежение, постоянните опасности, студ, глад...

– Не зная дали всички, които бяха в планината, са се променили така по отношение на близките си. Ти си станал далечен и чужд, Николай!

– Така ли ме чувстваш?

– Така. И ако идването ти тук за тебе представлява...

– Не говори, моля те – сложи той ръка на устните ѝ, – достатъчни са товарът и мъката, които нося в душата си.

Тя не проговори повече. Този път той престоля цялата нощ и си отиде на разсъмване...

– Ясна – чу тя гласа на Иво, – тук на стъпалата ли ще стоим, или не искаш да вляза за малко при тебе?

– Прощавай, Иво, замислих се...

– И забрави, че съм тук?

– Вярно, забравих – отвори тя вратата и го покани да влезе.

В стаята той седна на дивана, а тя сложи въглища в печката.

– Закусвал ли си? – запита го Ясна.

– Не съм, но не съм гладен.

– И аз не съм – седна тя на стол недалече от печката. – А сега кажи ми нещо за Учителя.

– Ходих да Го видя.

– Говорихте ли?

– Да, поговорихме. А ти не искаш ли да отидеш при Него?

– Чудя се как досега не съм се сетила да отида при Него. По-рано ти знаеш откъде пътувах, за да отида в Мърчаево при Него, а сега?... Скоро ли се е завърнал?

– Не знам точно. Впрочем аз ходих и в Мърчаево при Него, преди да бе се завърнал тук.

– А не си ми казал. Всички сте станали много странни. Иво се усмихна тъжно.

– Защото не ти отварях ли? Ако знаех, че си бил при Учителя, щях да ти отворя.

– А на брата си, който тъгува, няма ли да отвориш?

– За какво тъгуваш, Иво?

– Затова, че вече не съм ти необходим.

– Вие пренареждате държавата, а аз – себе си. Вие сте заети постоянно с външния свят, а аз – с моя вътрешен.

– А не мислиш ли, че трябва да започнеш работа? Имаш ли още от това, което баща ти е оставил в книжката?

– Имам.

– Но все пак една лекарка не би трябвало да стои без работа.

– Твоя ли е грижата, или ти е поръчано да се погрижиш за назначението ми?

– Има ли значение чия е грижата?

– Има.

– Тогава приеми, че донякъде е моя.

– Ще си помисля, Иво. И когато намисля да приема лекарска служба, теб ли трябва да потърся?

– Ти знаеш, че всяка грижа за теб ми доставя радост. Нали старата майка София бе казала, че си ми сестричка?

– Тъгуваш ли, че я няма?

– Понякога ми липсва много.

– А леля ти?

– За нея ми е жал. Беше добра, горкичката, но добре, че си отиде набързо от сърце преди бомбардировките и си спести страданието да си види къщата разрушена от бомбите... Но тя наистина те бе приела много хубаво, като моя сестричка... Даже казваше, че чувствала някаква вътрешна прилика със Соничка... Може това да е донякъде истина, защото в сънищата ми Лидка, Соничка и ти се преплитате в едно... А искаш ли да ти разкажа един интересен сън?

– Твоите сънища са винаги интересни. Днес мога да те слушам.

– Сънувах, че вървя по дълъг, безконечен път. През рамото си носех торбичка. Знаех, че има плодове в нея. От двете ми страни имаше ливади с нацъфтели цветя. Аз се спирах за малко, радвах им се, но се сещах, че бързам занаякъде, и отново тръгвах.

В далечината съзрях очертанията на голям град и тогава се сетих, че бързам за там. По едно време ми дойде наум, че мога да вървя не с краката си, а да се нося малко над земята. В същия миг се понесох над ливадите и изпитвах голяма приятност. Не се изненадах, когато видях и други хора да се носят като мен. Наближавах града, когато на една цветна ливада видях да играят Лидка и Соничка.

– Ах, ето къде били! – спомних си аз, че за тях тъкмо отивам в големия град.

Те като ме видяха, понесоха се към мен, хванати за ръце. Бяха прекрасни, ефирни. Цялото ми същество преля от радост.

– Откога ви търся – казах им аз.

– А ние сме все тук – усмихнаха се те – и те чакаме.

– Да вървим – посочих им големия град и се понесохме.

Те, както бяха хванати, ми се усмихваха някак странно. И докато разбере защо се усмихват така, те се приближаваха все повече една към друга, плътно притиснати и постепенно смаляващи се. И както ги гледах учуден, изведнъж видях между тях теб, Ясна. И като продължаваха да се смаляват, изчезнаха в теб. Аз нямах време да скърбя за тях, защото видях тебе. Но пак ми дойде наум за града. Като погледнах към него, видях, че той беше на склоновете на висока планина.

– Хайде, Ясна – поканих те аз, – да вървим.

Ти ме погледна много тъжно. Изведнъж си спомних, че там горе, над този град и зад планината, ме чакат някогашни приятели, от незначайни времена... От някаква древна школа... Исках да си спомня кога е било това и кои са тези приятели... Но се събудих, преди да мога да си спомня. Какво ще кажеш за този сън, Ясна?

– Нищо.

– Нищо?

– Нищо.

– А на мен този сън ми направи много силно впечатление. Двамата с теб трябваше да отиваме към тази школа... И тогава те почувствах близка от вековете.

– Благодаря ти, Иво, за доброто чувство. Няма друг човек, който да е направил за мен толкова, колкото ти. Никога няма да забравя рисковете, на които си се излагал за мен и за Николай. Наистина съм се смайвала от твоето добро сърце. Но ето, сега аз трябва да мисля. А за да мисля, трябва да бъда сама.

– За какво мислиш?

– За промяната в Николай. Той все е зает. Когато

дойде, шушне или почти не говори. Особено напоследък. Преди... не споделяше с мен, казваше, че е от страх, за да не пострадам. А сега защо не споделя? Аз нищо не зная за него – нито где живее, нито къде работи, нито какво работи. Никого не искам да питам, защото това би било страшно унижение за мен.

– Може би не иска да те товари със своите грижи.

– А какво съм тогава аз за него? Преди, когато опасността всеки миг ви дебнеше, ние постоянно бяхме заедно. Той шеговито казваше, че нашата обич ни пази. А наистина нашата голяма обич караше хората, въпреки своеобразния ни начин на живеене, да ни се усмихват благосклонно. А днес защо той трябва да се крие, когато идва при мен?

– Може би защото все пак ти произхождаш от буржоазно семейство.

Ясна се присви като от силен удар.

– Тогава аз трябва да се отдалеча от неговия път.

– Не съм искал да кажа това.

– А какво?

– Нищо. Просто да обясня някои неща. Но когато човек обича, приема много неща.

– За мен ли се отнася това?

– За този, който обича.

– Но аз не съм като теб, Иво. Ти си за мен много странна личност. Служиш на една идея, която отрича всичко, което е извън видимия свят, която отрича духовното в човека, а ти вярваш в него. И не само вярваш, но ти живееш с това духовно. Имаш опитности...

– Когато човек обича хората, той може да работи за премахването на мизерията, на болестите и страданията. Но тази работа за другите съвсем не е в конфликт със схващанията ми за живота в неговата физическа и духовна цялост. Ала не мога да отрека факта, че в последните 5-6 години духовното ми зрение, което съм имал в латентно състояние през целия си живот, се пробуди неочаквано и за самия мен. Това ми разкри духовни светове, които не съм подозирал, че съществуват.

– Днес аз също не отричам духовната същност на човека, но възпитанието, което ми е дал баща ми, ме прави понякога резервирана. Но заедно с това той ме е научил да не правя компромиси.

– Нима мислиш, че аз, като съм приел духовната същност не само на човека, а и на Вселената, правя компромиси?

– Не, не. Но твоето съзнание е съвсем различно от моето. Ала туй е съвсем отделен въпрос. Сега моето съзнание е заето с това, да се изяснят за мен известни неща, за да взема окончателно решение. И когато го взема, ще го изпълня, независимо от всичко. Пак ти казвам, Иво, аз не мога да обичам, както ти обичаш, аз не съм като тебе.

– И може би тъкмо затова те обичам.

– Защо ми говориш напоследък все за обич?

– За да знаеш, че всякога, при всички случаи може да разчиташ на мен.

– Зная и затова те ценя. Но може би няма да стане нужда. Ще се справя с нещата по много бърз начин...

– Ти не ми каза кога мислиш да отидем при Учителя.

– Не съм казала, че мисля да ходя с тебе. Ще отида сама.

Иво стана от дивана.

– Предполагам, че ме разбираш, Иво, и няма да се огорчиш.

– Жал ми е за тебе, сестрице, тъкмо защото много добре те разбирам. Но когато говорих с Учителя и споменах между другото за тебе, Той също е на мнение да започнеш редовна работа като лекарка.

– Добре, добре. Ще помисля за това – някак припряно му каза Ясна.

Иво тръгна към вратата, но сигнал до нея, се обърна. Искаше да каже нещо, но махна с ръка и излезе.

Заклучила външната врата, Ясна се върна и седна на стола. Нищо не ѝ се правеше. „Колко са различни хората – замисли се тя. – Иво, тя, Николай. Би ли се променил един ден и Иво като Николай? Но и да се промени, това за нея не е от съществено значение. Тя би се радвала, когато случайно го срещне. Или и това не... Само да знае, че е жив

и здрав. А по-рано с какво нетърпение го очакваше, за да ѝ донесе вест от Николай. Когато виждаше Иво, първото нещо бе да се вгледа в очите му – по тях да познае жив ли е Николай и дали Иво е имал случай да го види. А сега Николай е тук... Иво беше излишен. Наистина ли? Или и тя се е променила?“ Ясна наведе глава и притвори очи. Не, Иво стоеше в съзнанието ѝ винаги един и същ – неин верен брат, но сега тя беше премного измъчена и затова не можеше да понася ничие присъствие. Ала и тогава беше страшно измъчена – вгълбяваше се все по-дълбоко в себе си Ясна. Пред вътрешния ѝ взор изпъкна селцето, сгушено в пазвите на планината. Ето двуетажната къща, в която живееха тя и баща ѝ. В едната от стаите – необикновено голяма, живееха хазяите с трите си деца, а на тях бяха дали по-малката, с прозорец към пътя. Долният етаж бе също с две помещения – в едното бяха козичките, а в другото хазяинът продаваше най-различни необходими за селяните неща. На прозорците бе наредил няколко стъклени буркана, които страшно привличаха децата – те бяха пълни с разноцветни бонбони.

Селцето и квартирата бе намерил пак Иво. Ясна току-що бе взела държавния си изпит и вестта, че в селцето има докторка, се разнесе много бързо, както изобщо в селата се разнасяше всяко ново нещо. А когато селяните разбраха, че лекарката не взема пари, започнаха да я викат от близки и далечни махали, отстоящи на километри една от друга. Това ѝ даваше възможност да се движи свободно по планинските пътеки, за да отива при тези, които я търсеха. В бакалничката на хазяина също можеше да влезе всеки и да попита за нещо, което го има или няма, без да събуди каквото и да е подозрение.

Иво, върнал се втори път от запаса в Беломорието, се установи в същото село. Отначало помогна на хазяите да приберат компира – картофите, посяти горе в обширните ниви на планината. Но точно посред ваденето на картофите съвсем неочаквано хазяинът беше повикан запас и Ясна отиде да помага, защото хазяйката не можеше да отиде сама с това още непознато момче – Иво. Този ден достави

голямо удоволствие на Ясна с изкачването по планината, със слънцето, синьото небе, с ветреца, който подухваше, и с ваденето на големите, едри картофи бинте.

По-късно Иво обяви дюкяна на хазяите за място за раздаване на снимките, които правеше на момите и невестите по сватбите. Ангелина, хазяйката, беше доволна, защото разбра, че момчето беше честно, и му повери магазинчето, а тя горе в стаята тъчеше разни модели покривки за легла за чеиз на момите от пръснатите из планината селца. Но Иво не се заседяваше на едно място. Отиваше, както обясняваше на хазяйката, да прави снимки на сватби и по другите планински села. Понякога се бавеше по седмица, по две. Тогава именно Ясна стискаше ръцете си една в друга и се взираше неспокойна в пътя, за да го съзре отдалече. Но най-често той идваше от съвсем друга посока и когато ѝ казваше „сестрице Ясна“, сълзи бликваха от очите ѝ от голямото напрежение и от радостта, че го вижда. Той се усмихваше и влизаше най-напред при хазяите да види сметките за останените снимки, които голямото момченце – ученик в прогимназията, му водеше. Но Иво никога не забравяше да се възхити от новите модели на покривките на хазяйката и да ѝ каже, че като се зажени, непременно ще иска точно такива да му изтъче. Най-после влизаше при Ясна и ѝ подаваше бележката от Николай: „Жив съм. Винаги обичаш те. Николай“.

Кога за първи път получи от него бележка само с думите: „Не се безпокой, все още съм жив“? В края на пролетта на 44. година. Но по това време ставаха сражения, жандарми и войници скитаха по планините да гонят и ловят шумкарите и тя, стискаща я в ръцете си, благодари на Бога, че той е жив. Но сега, когато всичкото това напрежение бе минало, Ясна си спомни за тази бележка – защо не бе писал „обичаш те“, както винаги дотогава? Спомни си също и за тогава, когато Николай беше болен в една от пещерите на планината. Тя можеше и искаше да отиде при него, за да го види и да помогне, но той изрично бе забранил на Иво да я отведе при него. Макар да бе плакала много, пак бе помислила,

че е от страх за нея – той не иска тя да рискува и да отиде. А сега ѝ се струваше, че може би причината е била друга... Или се лъже?

Когато обръчът около идейните хора в градовете, селата и планините се стегна по-силно, Иво започна да помага в черквата – да пали кандилата, да отговаря с песен на свещеника. А понеже пееше много хубаво, селяните, които изобщо не бяха религиозни и влизаха в черквата само за кръщавки и венчавки, започнаха в неделен ден да отиват там. Най-напред старите две-три редовни посетителки казаха, че лудият поп, който набързо опявал умрелите, се укротил от това хрисимо момче и почнал да чете Евангелието докрай. Наистина, за попа се носеха слухове, че клонял към комунистите и тайно им помагал... Но това никоой не можеше да докаже. Но най-важното, хубавата братовчедка на попа беше женена в София за големец. Свещеникът лично ги бе венчал в селцето, защото големецът се женеше за втори път и имаше дъщеря, шест години по-малка от новата си съпруга. Та затова не смееха да го закачат.

Когато слуховете за измъчванията на хванатите комунисти в затворите се шепнеха от уста на ухо, когато някои от убитите се слагаха сред общините в селата, Иво започна да помага на стария гробар и отиде да живее при него в порутената му къщичка досами гробищата. По същото време се разнесе слух, че старата баба Митра, която бяха погребали наскоро, вампирясала и ходела нощем из гробовете. Сам попът я видял, като се връщал късно от погребението на невестата на убития преди няколко месеца партизанин от село Горна горица, но като ѝ направил кръст, потънала веднага в земята.

Смъртен страх сковаваше сърцето на Ясна и ледена пот обнизваше челото ѝ. Тя знаеше защо Иво се бе запретнал да поправя къщата на гробаря, защо прекопава градината му... и в кой гроб изчезна баба Митра, за да достигне под земята в двора до сеновала на гробаря... Иво го бе препълнил със сено за бедната кравичка, която обикновено пасеше край гробовете.

Понякога на Ясна ѝ се струваше, че нервната ѝ система няма да издържи от напрежение и затова се учудваше на усмивката и любезността на Иво към всички, като знаеше, че през нощта той се е срещал с някой от партизаните и му е давал торбата, пълна с порязаниците, картофите, краваите, които жените му даваха, като отиваха на гробищата да почетат своите близки покойници.

Една вечер при Ясна дойдоха попът, попадията и горският да я повикат, че невестата на Станчо коларчето не била нещо добре. Ще ражда ли, какво ли, а стрина Дона, свежърва ѝ, думала, че още е рано.

– Вземи си чантата с все какво треба... за разни работи... – пошушна ѝ младата попадийка.

Ясна я погледна неспокойно. Попадията рече високо:

– Ти, докторке, се приготви за сичко, че то за такива работи часът не се знае... Може да излезе на бял свят я син, я дъщеря, да помага на баща си за козите.

Сърцето на Ясна заби силно, но колкото се може спокойно тя каза на баща си да си легне, да не я чака.

– Тъй, тъй – рече попадията, – то такива работи някой път откарват до сутринта...

Като излязоха навън, свещеникът заговори:

– Докторке, извикахме горския – уморен, не уморен, да дойде с нази да ни пази...

– От какво? – запита Ясна.

– Ами думат, навъдили са се тъдява някакви си... шумкари де... И той ходил днеска по баирите да ги тражи...

– Намерил ли ги е? – запита Ясна, а дъхът ѝ се спря на гърлото.

– Ами, намерил... – отговори горският, – само си изподрах дрехите. Ама кметският като рече: „Иди, та иди, ако хванеш някой, ще делим парите“. А те така ще тръгнат по баирите и ще се оставят да ги хванат, че да спечелят хората по 50 000 лева за главата им.

– А някои успяват да хванат някого... и доста са спечелили – каза попът.

– А бе то и гробарчето се е меракландисало да спечели

по тоя начин, че да се спасяло от сиромашията един път завинаги... Затуй се мъкне и то с мене по някой път, ама аз съм му казал, че съм се условил само с кметския...

– Е, трябва да си стоиш на думата – авторитетно рече свещеникът.

– Но съм казал на гробарчето, че ако ги види и ми каже, ще има и за него нещо...

– Е, как може иначе...

Точно в това време из напречната уличка ги пресрещна Иво.

– Не е на хубаво – рече попадията, – ние отиваме, може да се каже, при родилка, а ни среща гробар...

– Ти какво насам? – запита го горският.

– Старият нещо се е разпъшкал – корем ли го присвива, глава ли го боли от препиването, та ме проводи да викам докторката.

– Не може сега! – отсече попадията. – Ние отиваме другаде.

– Да не ловите шумкари я, тогава и аз да дойда...

– Чувай, гробарче – обърна се горският към него, – уморен съм, пък и съм ливнал някоя и друга ракийка повече, та и като вървя, ще заспя... Ама не можах да откажа на попадийката, страх я било, та страх... Я ти върви, пък аз да се върна и да се наспя.

– От какво ще я е страх?

– От шумкарите.

– Ами аз как ще ги вардя, нямам ни пушка, ни нищо.

– А бе то само така, да си край тях, за кураж... Ако видиш нещо, да ме викнеш.

– Добре, добре, бай Сандо. Ама ти коджа си пийнал, като се клатиш такъв...

– Ами, коджа, само някой и друг филджан, и то вкъщи...

– А бре, Иване, ти да не избягаш пръв и да ни оставиш – обърна се попадийката към него.

– Няма, няма, како попадийке.

– Чувай, попе, кметският ми е казал, че в тебе няма много доверие, ти такава, я се върни с мене...

– Тъй ли? – викна попът. – Още утре ще извикам по телефона моя братовчед, да го пита има ли доверие в мене, или няма.

– Сакън, да не си сторил това, че веднага ще ме уволнят – стресна се горският. – Аз така... се изпуснах...

Явно беше, че ракийката го беше накарала да се изпусне, но все пак горският упорито настояваше попът да се върне с него.

– Ще умре невестата, докато се разберете – ядоса се попадията, – хайде, вървете си! Тръгвай, докторке, че окъсняхме!

Наистина невестата на Станчо козарчето не беше добре. Бяха извикали Щиляна, баячката, да ѝ бае за страх, защото примряла от страх, като научила, че лелиният ѝ Пенкин син, като слизал от Средногорието, бил хванат, а тя го обичала повече от брат.

Като влезе Ясна, всички ѝ направиха път и притаиха дъх. Невестата беше съвсем преbledняла, цяла трепереше. Ясна седна до нея и почна леко да милва косите ѝ. Самото нейно сърце беше изпълнено със страх за Николай, но трябваше да успокои младата жена.

– Каква чудна ръка имаш – забеляза невестата, – взе да ми става по-леко. Какво да пия, за да ми мине съвсем?

– Нищо няма да пиеш, ще ти мине. Утре, като изгрее Слънцето, ще дишаш по-дълбоко и съвсем ще се успокоиш. Няма да мислиш за нищо лошо, а само за детенцето – да дойде живо и здраво.

– А за лелин Димчо? Какво ще стане с него?

– Нищо няма да стане – отвърна Иво вместо Ясна.

– Как няма, нали са го хванали? А знае се как ги мъчат и убиват.

– Не са! – прошушна ѝ Иво. – Право ти е казвала стрина Дона, че те изпитват... с писмото, което са ти писали...

– Той е божи човек, Ленке, – заговори свекърва ѝ, – в черквата пее, няма да те излъже.

– Сега да отидем, да видиш моя старец – обърна се Иво към Ясна. – На невестата вече ѝ придобря.

– Ами аз? – запита попадията.

– Ти стой тука. Пак отгук ще минем да те вземем...

Ясна се върна късно през нощта вкъщи, но до сутринта не можа да заспи. Пред очите ѝ бяха тримата ранени партизани, които Иво, кой знае как, беше довел в землянката, направена под сеновала. Лицата им – бледи, изпити, раните – превързани с парчета от ризи, бяха възпалени. Тя ги проми, прочисти и превърза с чисти бинтове. Остави лекарства, като даде на Иво необходимите наставления...

На другия ден се разчу, че баба Митра пак почнала да шета из гробовете. Жените по поргите и край плетищата разказваха какви ли не истории, като всяка прибавяше по нещо, от страшно по-страшно. Най-после всички единодушно решиха най-напред в черквата, а после и на гроба ѝ попът да чете молитви, за да се успокои духът ѝ. Затова самата попадийка омеси голяма погача, в която тури и доста картофи, че нямаше много брашно, а и други жени отнесоха по нещо в черквата да го припее попът. Псалтът Иван така хубаво пяха и с такъв извисен глас, че Яна билкарката, за която всички знаеха, че е съботничава и ѝ се привиждали посред бял ден разни светици, които ѝ казвали кои билки да бере и кои болести да лекува с тях, рече, че с очите си видяла как баба Митра влязла в черквата и коленичила пред олтара. После станала, разперила ръце върху сичкия леб и каквото имало друго по масата.

– Ами такованка... – започна Иво, – според мен туй значи никой нищо да не пипа от ляба... Тя сама ще си го приеме...

– Тъй ще е – съгласиха се жените и всички се разотидоха.

По това време в селото се бяха върнали две войничета в отпуск и решили вечерта да отидат на гробищата да видят дали баба Митра ще вземе хляба. И ако се яви, да стрелят право срещу нея. Но за да победят все пак суеверния си страх, който се таи дълбоко в човека, отишли най-напред в кръчмата на бай Ставри. Когато най-после тръгнаха за гробищата, към тях отърчал с все сила Димо бозаджийчето, дето носи неделен ден боза с два големи гюма.

– Връщайте се! – викнал той. – Връщайте се! Видях я, видях я! Излезе от празния, изкопан през деня гроб, прибра сичкия леб и потъна в земята...

– Че нали вампирите излизали посред нощ? – запитали войничетата.

– Ами тя излезе по-рано... и да знаете какви думи изрече... с един такъв писклив глас...

– Думи ли? Че вампирите приказват ли?

– Не зная приказват ли, ама тя викна, та ми прозвънтяха ушите.

– И какво рече?

– Че ако някой стреля по нея, гръм ще падне над селото, та всичко ще изгори. Че тя е определена да пази селото. Демек станала е пазителка на селото... И благослови сички, дето са ѝ донесли леба. Че душата ѝ вече е успокоена и ще я виждат само праведните...

Пийналите войничета кой знае защо се развеселиха и се върнаха у дома да се наспят, но на другия ден това, което бе видял и чул Димо бозаджийчето, се разнесе по всичките махали. Наистина баба Митра повече не се яви из гробовете, но доста от жените оставяха на гроба ѝ хляб, който до сутринта изчезваше...

Ясна се учудваше на странната изобретателност и безстрашие на Иво да помага по всякакъв начин на идващите при него партизани, които приютяваше под сеновала, и на тези, които бяха горе, в планината.

Веднъж Иво бе отсъствал повече от две недели. Беше се сбогувал с всички познати и каза, че отива на село да види леля си, която го била отгледала от малък. Но когато се върна, за първи път бе плакал пред Ясна, захлупил главата си върху дланите, сложени на масата.

– Николай ли? – в смъртен страх запитва тя, едва не изгубила съзнание.

– Не, той е жив.

Тя отдъхна облекчено и тогава видя, че за тези седмици косите при слепите му очи бяха станали посребрени...

– Братко! – прошепнаха устните ѝ и тя сложи леко ръката си върху главата му.

Тялото му се тресеше от някакво огромно страдание. Тя приседна до него и стоя мълчаливо, докато той се успокои. После го отведе на бащиното ѝ легло, където той легна и заспа веднага. Като влезе баща ѝ, тя мълчаливо му посочи Иво.

Привечер Иво си отиде, но Ясна нищо не го запита. Едва след няколко дни той ѝ каза:

– Нямаш представа на какви мъчения подлагат всеки, когото хванат, дори ако той е само заподозрян... Вадят им ноктите от пръстите на краката, режат уши, езици, носове. Горят ги... и какво ли не още, което не искам да разправям, за да не те разстройвам. Страшна е жестокостта на човека, която може да продължава до безконечност. И само едно може да спре тази верига на отмъщение и жестокост – Учението на Учителя – да се обикнат хората като братя и да престанат да си отмъщават и да се измъчват... Както Христос е казал – да си простят.

– Защо казваш „да си отмъщават“? На кого тези идейни хора са направили зло?

– И аз това се питах. Но бях при Учителя и знаеш ли какво ми каза? Че тези, които някога са гонили богомилите, сега тях ги гонят. Затова законът на абсолютната справедливост, на възмездието, може да бъде ликвидиран само от едно – от Любовта. Но кога ще се обикнат хората? Векове или хилядолетия ще минат? И защо човек не може да възприеме най-доброто, най-хубавото – Любовта?

– Защото може би е най-трудно. А видя ли се с вашите?

– С леля и близките си се видях само за няколко часа. Още когато бях тук, ми съобщиха, че братът на Лидка е в затвора. Затова и отидох... Като получих необходимите сведения, веднага отидох при Учителя. Той ме изпрати при един запасен полковник, а полковникът – при действащ генерал. Как влязох в затвора при Златко, брата на Лидка, не зная. Само зная, че една сила ме водеше и аз правех всичко, което чувствах. Понякога имах чувството, че Лидка

е при мен... дори понякога я виждах... В такива моменти не знаех спя ли, или съм буден.

Златко лежеше на земята в една от килиите на затвора като мъртъв, със затворени очи и с кръв край устата му. Може би беше в безсъзнание, не зная. Но аз приклеках до него и почнах да милвам челото му. Усетих как той се раздвижи...

– Злате – прошепнах му аз, – Злате!

Той отвори очи, но позна ли ме в тъмнината... или по гласа – не зная, само дълбоко въздъхна.

– Излизай вече – каза ми пазачът...

С този пазач излязохме приятели... Навсякъде трябва хора, човеци, а може би там – най-много. Чаках, докато преместят Златко в болницата на лечение, а като оздравее, навярно пак ще го върнат в затвора, но дано не е скоро.

В болницата ме пусна млада лекарка, позната на полковника. Виждал съм я на големите празници на Изгрева... В болницата беше строга и размени с мене само няколко думи, но очите ѝ говореха това, което устните ѝ не можеха. Остави ме при Златко, като поръча бързо да свърша визитата си, и излезе. Златко лежеше свършено блед, със затворени очи.

– Злате – прошепнах му аз, – Злате!

Той отвори очите си, гледаше ме, но устните му не проговориха. Като се обърнах, зад мене стоеше една бяла престилка, вперила поглед в него. Тогава аз започнах да му проповядвам за Бога. Никак не зная откъде ми дойде това на ума.

– Не можеш го накара да вярва тоя закоравял комунист – засмя се сестрата язвително.

– Що – рекох аз, – може да се покае и да тръгне в правия път.

– Ами, ще се покае! Дето няма да го бъде!

В това време влезе лекарката и запита строго:

– Още ли не сте свършили?

– Горе-доле свършихме... Тая девойка беше любезна – посочих аз момичето с бялата престилка – да ни прави

компания... Хубаво е, че не го оставяте никак сам и се грижите за болните...

– Затова няма защо да идвате повече. Моля да си излезете...

Станах от стола. Златко само продължително ме погледна. В коридора момичето вървеше след нас, но лекарката успя да каже:

– Поздравете полковника. Ще имам грижата... Не идвайте повече.

Преди да тръгна за тук, съвсем случайно я видях на площад „Св. Неделя“. Говореше с една жена, но като ме видя, дойде при мен и рече:

– Нали вие имате братовчедка в болницата? – и преди да успее да ѝ отговоря каквото и да е, каза – Доста е зле, няма да я изпишат скоро.

– Благодаря ви – прошепнах аз.

В това време пред нея свали шапка елегантен господин, тя се обърна към него усмихната и двамата тръгнаха към жената, която я чакаше, а аз поуспокоен се качих на трамвая за гарата.

„Какво ли е станало със Златко?“ – помисли си Ясна. Никога не беше ѝ идвало наум за него и не бе запитала Иво.

Ясна направи няколко стъпки из стаята и седна пред бюрото. Нищо не ѝ се правеше, а и не се чувстваше съвсем добре. Настинала ли бе? Сложи лакът върху бюрото, облегна глава на ръката си и пак се замисли. Наистина трябва да отиде при Учителя, но преди всичко трябва да е наясно в себе си за Николай.

Погледът ѝ падна върху наредените тетрадки. В тях беше вписано нейното минало, изпълнено с радост, страх, тревоги, безпокойствия, но всичко бе преплетено със слънчевата обич между нея и Николай.

Ясна се сепна. Защо казва „бе преплетено“? Нима сега не е? Нима тя сега с по-малък трепет го очаква? Да, тя... – въздъхна Ясна и извади от купчината една от тетрадките. Да надникне в нея, значеше да се вживее в миналото и тогава може би щеше да ѝ бъде по-леко?

Тя отвори тетрадката наслуки и зачете:

„О, страшно ми е приятно да ходя на Изгрева при Учителя. Прави ми впечатление особената светлина и начинът на разглеждане на известни проблеми. Николай винаги познава, когато съм била там. Изглеждала съм по-вдъхновена. Той намира, че това се дължи на чистия въздух и слънчевата поляна. Но аз мисля, че не е само това, а е от самата атмосфера, която изпълва целия Изгрев. А тази атмосфера е такава, защото е изпълнена с присъствието на Учителя.

Понякога седя на някоя пейка под лещациите на двора пред салона и чета колите. Но някъде дълбоко в душата си очаквам да видя Учителя. Ето така, само да Го видя, нищо повече! И така се случва, че точно когато вече си тръгвам, турила книгите под мишца, Той ще излезе на балкона или ще отвори за нещо прозореца на стаята си. А когато се е случвало да чета под навеса на поляната, гдето сутрин играят гимнастики, и съм си тръгвала за вкъщи, още излизайки от горичката, ще видя главата Му там, най-горе, в стъклената Му стаичка. Тозчас в мене лумва радост. Защо? Сама не зная. Ето, това ми е най-интересното. Навярно Той излъчва нещо много хубаво на голямо разстояние, което изпълва хората с необяснима радост. И това не е само с мен. Виждала съм стари жени и мъже: очите им се огряват от светлина, когато разговарят с Него или когато само Го видят.

Николай се усмихва скептично, но не е против отиването ми там. Счита, че това осигурява безопасността ми. Но аз не отивам там, за да се крия като Иво от копоите, както се изразява Николай, а защото искам да изучавам живота и света в много по-голям, по-широк мащаб. Когато казвам това на Николай, той отсича: „Сега нашите преки задачи са по-други – да помогнем конкретно на изнемогващия трудов народ“.

Но тъй като Николай не иска аз да вземам пряко участие в техните задачи, защото казва, че веднага ще се застреля, ако попадна в лапите на „копоите“, то когато имам време, отивам на Изгрева и разговарям там с хората, защото това ми е много интересно.

Понякога прикляквам до белокосата хубава сестра Анастасия и почвам да скубя тревата около цветята. Тя ме поглежда с ясни си сини очи, в които грее невидимо слънце, и ми казва:

– Скуби, скуби, сестричко, плевелите, за да се изскубят така и плевелите, които постоянно никнат у нас и искат да заглушат добродетелите ни.

Гледам учудена. Очите ѝ хем се усмихват, хем са сериозни. Усмивката идва от хубавото у нея.

– Ти винаги си усмихната – казвам ѝ аз.

– Като съм здрава, радвам се, благодаря на Бога и Учителя. Ама да знаеш как съм бивала болна! Не можех да помръдна. Ти учиш за докторка, нали?

– Да.

– И ще лекуваш болните с церове, а да знаеш Учителя с какви церове ме лекува!

– С какви? – запитах с интерес аз.

– Ще ти кажа. Веднъж бях цяла схваната. Болки, не се търпят! Отиват сестри при Учителя и казват, че умирам. Няма да мога да издържа болките. А Той знаеш ли какво им казал?

– Не.

– Да съм вземела тесличката и да дойда тук, в градината, да скубя тревата и да прекопая цветята.

Сълзи бликнаха от очите ми, като чух това, но се помъчих да стана.

– И стана ли?

– Пълзях по ръце, по крака... по малко всяка сутрин рано, докато стигнах гората. А сетне дотук – и оздравях...

– Без нищо друго?

– То се знае, че с помощта на Учителя. Като видя, че съм послушала и изпълнила... прати ми силата си... И друг път, като бях болна, пак така ми каза по една сестра – да плевя и разкопавам цветята. Оттогава си зная цера. Идвам тук, скубя тревата, разкопавам цветята да растат и цъфтят...

Замислих се. Тя продължи:

– Учителя знае природните закони, чрез което ни помага и лекува, ние само трябва да слушаме и да изпълняваме.

- Всякога ли? – запитах аз.
- Всякога. Който не Го е послушал, е сбърквал.
- Как?
- Ами така. Един млад брат от провинцията се влюбил в млада сестра. Дошъл да пита Учителя да се ожени ли за сестричката.
- И?
- И Учителя му казал, че тя не е за него. Не са един за друг. Няма да живеят добре.
- А той?
- Той не Го послушал. Много я обичал, щял да живее добре – и се ожени. Но не мина и година и се развеدهа. Всеки ден се карали.“

Ясна повдигна глава и си помисли: „Ако Учителя ми каже, че не си подхождаме с Николай, бих ли Го послушала? Но може би няма да стане нужда. Навярно сама ще разбере това... и тогава?“. Тя прелисти няколко страници и зачете:

„Напоследък Николай често отива с „приятели на екскурзия“. Обикновено в събота следобед тръгват и в неделя вечерта се връщат. На тези „екскурзии“ изпълняват все някакви поставени им задачи. Но какви? Не зная. Те са тяхна абсолютна тайна.

Отначало ми беше криво за недоверието към мен, но Николай ме уверява, че от любов към мене ме държи в неведение на тия задачи. Разбира се, аз предпочитам да отида с него на Витоша, но тъй като той е задължен да изпълни поставените нареждания, аз отивам на Изгрева, както направих днес.

Като отидох, видях на двора извадени столовете от салона. Млади братя носеха с лейки, с кофи вода от чешмите, а няколко сестри, боси, миеха пода на салона. Спрях се и гледах усмихната работещите. Те всички там работят доброволно, от любов, както се изразяват. Страшно ми се прииска да взема и аз участие и потърсих с очи някоя кофа или лейка да нося вода, но не видях такава. Тогава отведнъж се събух боса, оставих обувките зад стълбището на Учителя и влязох в салона.

– Ах, ето я и Ясна! – зарадвано извика Милка, която и аз едва тогава видях.

Другите жени се изправиха и ме погледнаха усмихнато, дружелюбно. Едната от тях рече:

– Виждала съм я сестричката.

– Какво да помагам? – попитах Милка, тъй като нея считам най-близка.

– Вземи тоя парцал и обирай с него водата. Изцеждай го в тая празна кофа, а аз ще минавам с чиста вода.

Не помня друг път да ми е било толкова весело, като работя. Цапах боса из водата, събирах я с парцала и я изцеждах в кофата, а ми се струваше като да е някакъв празник. Като измихме салона, започнахме да мием отвън столовете. Дойдоха още братя и сестри да помагат.

Един от братята, който специално все на мен носеше вода, за да мия столовете, се наведе и тихичко ме запита:

– Вие на Иван сестра ли сте?

Изправих се и го погледнах. Висок, хубав млад момък с голямо чело, с леко къдрави коси. Очите му изглеждаха като огрети от Слънцето.

– Кой Иван? – запитах го аз.

– Иван, Ивко...

– Той приятел ли ви е?...

– Аз съм от провинцията. Скоро се запознах с него. Много приятен събеседник. Има духовни опитности.

– Може.

– Преди да почна да ви нося вода, бях седнал на пейката до старата сестра София. Тя ми загатна, че сте му била сестричка.

– О, да, преди не зная колко века – усмихнах се аз.

– Значи от миналото. Но ето, че сте се срещнали отново, и то в една духовна школа, за да вървите в един и същ духовен път.

– Аз никак не съм духовна, а също така не зная доколко и той е духовен. Вие кога го видяхте?

– Преди малко... бяхме заедно при сестрата, но той отиде някъде.

Братът, както се наричат те, стоеше с лейката в ръка и ме гледаше. Очите му сякаш искаха да разберат защо мия столовете, като не съм духовна...

– Защо съм тук ли искате да знаете? Защото ми е приятно, радостно, весело, без причина.

– То е от аурата на Учителя, която изпълва всичко.

– Аурата ли? Каква аура?

– Не се изразих съвсем точно. Трябваше да кажа, че се дължи на атмосферата около Учителя, която...

Милка се показа на вратата на салона и извика:

– Давайте столове!

Аз бързо доизмих започнатия стол, а братът забърза с лейката за вода.

След като наредиха всички столове в салона и измихме разноцветните плочки пред него, аз си обух обувките. Милка ме покани на обед при тях. Не помня как заговорихме с нея за Николай. Казах ѝ, че той е отишъл с приятел в някакво село по работа... и че много бих искала да ги запозная, но тя не прояви желание да се срещне с него.

Следобед аз се поразходих из поляната, после седнах на една от пейките под лещаците и започнах да чета. Не помня след колко време видях Учителя да идва откъм поляната. Навярно е бил при стенографките. Веднага станах и отведнъж ми хрумна да Го попитам може ли да ме приеме. Той кимна с глава и аз тръгнах след Него. Събух се в бялото антренце и влязох в стаята. Седнах на един от столовете, наредени край прозорците, а Учителя седна на обичайното си място – на плетеното кресло пред масата. Видях, че погледът Му се спря върху колите, които бях сложила на съседния стол, и казах:

– Уча за изпит.

Съвсем естествено разговорът се поведе за науката.

– Науката – каза Учителя – не е нещо външно, механическо, тя е вътрешна сила, качество на човешкия дух, което определя отношенията между всички неща като живи, разумни единици. Нови пътища са необходими за науката. Вземете например вивисекцията, с която си служат и досега

естествените науки и медицината. Този метод е допринесъл много за науката, но той е дал хиляди жертви. Казвам: добър е този метод, но той не е единственият. Има друг начин, по който може да се изучава анатомията и физиологията както на човека, така и на всички останали животни. Има възможност костта на черепа да се направи прозрачна и през нея да се наблюдават всички процеси, който стават в главата.

Слушах Го с голям интерес и внимание. Той продължи:
– Истинската наука седи в това, да се изучават процесите на организма в живите тела в момента на тяхното извършване. Понеже съвременните учени не разполагат с нови методи, с нови инструменти и органи за изследванията си, те са принудени да вървят по старите пътища. Когато искат да проучат устройството и функциите на човешкия мозък, те отварят черепа и правят своите наблюдения. Обаче има известен род лъчи, с помощта на които могат да се наблюдават всички функции на органите в живия организъм. Хората от бъдещата култура ще разполагат с тия средства. Ценни са усилията на съвременните учени, но има нещо криво в техните методи.

Изказаните мисли на Учителя раждаха в мене въпроси, но ми беше крайно неудобно да Го прекъсвам, затова само слушах.

– Например – говореше Той, – съвременните физиолози изучават само физиологическата функция на сърцето като двигател, който взема участие в кръвообращението. Те не знаят другата служба на сърцето. От сърцето на всеки човек излиза светла струя, която се разнася по цялото тяло. Тази струя показва степента на развитието на човешките чувства.

„Виж ти – помислих си аз, – какви интересни работи.“ И замислена за светлата струя на сърцето, аз не чувах какво ми говореше Учителя. Отведнъж се сепнах и се заслушах:

– Съвременният физиолог и анатом ще направи аутопсия на един умрял човек, ще извади сърцето, белия дроб, стомаха, червата му и ще ги изучава. Но това не е

цялата наука. Човек трябва да живее съзнателно, да гледа на своите удове като на разумни същества, които не изпълняват само физически функции, но и други, по-високи служби, каквито съвременните физиолози не подозират. Докато живее човек, той е свързан със своя дух така, както са свързани един с друг органите на неговия организъм. Ето защо, за да се види връзката между човешкия организъм и неговия дух, човек трябва да се изучава анатомически, физиологически и духовно като жив. За тази цел човек трябва да изучава освен физическия, още и духовния свят, да се свърже с по-напреднали същества, които да му помогнат в неговия път.

Странното е, че аз не съм религиозна и абсолютно никак не съм духовна, но ми е неизказано приятно да слушам за невидимите големи същества и да искам да вляза във връзка с тях, което, разбира се, е абсурдно за мене при моето ниско стъпало на развитие. Когато веднъж изказах тези свои мисли на Николай, той ме погледна като гръмнат и каза:

– Ясна, дотам ли стигна? Как можеш да вярваш в съществуването на такива същества?

– Не вярвам – отвърнах му аз, – те си съществуват и без моето вярване.

В първия момент Николай искаше да викне, но после отведнъж се разсмя силно. Дойде при мен и като ме прегърна, рече:

– После ще се освободиш от всички тия абсурдни неща.

– Кажй ми, Николай, може ли човек да мисли за това, което не съществува?

– Не съм се занимавал с философия и не зная.

– Тогава кажй ми, какво според теб е реално? Това, което съществува, или само това, което човек вижда и познава?

– Знаеш, Ясна, че съм прост работник – прозвуча горчив тон в гласа му.

– Независимо че си работник, ти си чел много и мисля, че можеш да отговориш, но не искаш.

– Добре, Ясна, кажй ми ти какво мислиш по този въпрос?

– Естествено, че аз не мога да имам компетентно мнение, но разсъждавам така: всичко, което човек познава, е реално, то се знае. Но науката всеки ден прогресира, открива нови и нови неща. Щом ги открива, значи те съществуват някъде и науката просто ги открива. Но тези неща предварително не сме ги знаели, а щом не ги знаем, следва ли да ги отричаме? И ако не ги отречем, то значи, те съществуват в един реален, невидим за нас свят.

– Логически ти имаш право, но сега аз нямам време да се занимавам с тези проблеми.

– Но между другото можем да си поговорим с тебе понякога за тях, защото мен ме интересуват. Ето например, скоро четох в едно научно списание, че около всички живи същества има разнообразни сияния. Тия сияния не са нищо друго освен лъчи, излизаци от живите същества. Науката ги е открила днес, но те са си съществували и вчера, когато тя още не ги е била открила.

– Е, да – съгласи се Николай.

– А когато споделих с Милка за прочетеното в научното списание, тя се усмихна. За тях всичко това било отдавна известно. Даже ми каза, че един от техните приятели, носещ твоего име, от детинство виждал тия сияния около семената.

– Коя беше тая Милка? – погледна ме някак особено Николай.

– Говорила съм ти за нея. Приятелката ми от Изгрева.

– А, да – усмихна се снизходително той.

– Ако се усмихваш така, няма да ти говоря повече.

– Не, не, Ясна, слушам най-сериозно.

– Тогава ще ти кажа друго. В болницата на един болен от гангрена му отрязали крака до коляното. Но той дълго след това казвал, че го болят пръстите на крака. Това ни го разказа една от лекарките, като курioз. Когато го споделих с Милка...

Николай леко присви очи, но в следния миг ме погледна усмихнато и запита:

– И какво ти каза тя?

– Че човек имал астрално тяло, което било като

физическото, но от някаква си фина материя, и болният чувствал болката на пръстите на астралното си тяло.

– Това никак не ми е известно – каза най-сериозно Николай.

– И на мен, но ми е много интересно. Може би ако науката открие това астрално тяло, ще се обяснят много неща... Да знаеш колко въпроси се раждат у мене. Много пъти си мисля какво е животът, какво всъщност е той, где се крие?... Всеки ден в болницата умират десетки хора. Тялото е там, но човека го няма...

– Много просто, машината се е развалила, спира да работи – и край на всичко.

– Ако наистина е край... Но ако не е край? Ето, това е един проблем, правилното разрешение на който стои извън нашите обикновени способности. Затова не трябва да отричаме съществуването на човека след смъртта.

– Но не и да го приемаме.

– Но все пак, Николай, не мислиш ли, че безсмъртието е вложено в самия човек?

– Как?

– Първо, човек никога не мисли за смъртта. А аз, обратното, най-често мисля за нея.

– Но не я желаеш и никой не я желае. Безсмъртието се крие в хората, в техния творчески импулс – да строят, да градят градове... Ако човек наистина ще изчезне, за какво му е всичко това?

– За да се ползва, докато е жив. А и за бъдещите поколения...

– Вярно е, но на мен ми се струва, че именно в стремежа да твори, да създава, да открива се крие безсмъртният дух на човека, който мисли за живота като за вечен и безконечен.

– Ето, по това се различаваме, Ясна, и то дълбоко и основно. Аз мисля за онеправданите, за мизерстващите, на които трябва да се помогне, а ти – за творческия дух, който криел безсмъртието на човека.

– Николай, аз страшно страдам за всички, които умират в тая ужасна война, за тези, които ще останат куци, слепи,

сакати, за децата, които ще останат без родители, гладни на улицата, и се питам: защо е всичко това и где е смисълът?

– Смисълът е много прост. Трябва да се възвори нов ред на Земята, при който да няма войни.

– Това ще бъде най-хубавото. Но кога? Учителя знаеш ли какво е казал?

– Какво?

– Че като свърши войната тук, ще започне на изток. Милка ми го каза.

– Това не се знае.

– Ако сме живи, ще го проверим.

– Може би ти ще си жива, но аз?

– О, Николай, не говори така – прегърнах го аз, – и двамата ще живеем, нали ще работим за доброто на нашия народ?

Николай ме погледна тъжно, мрачно... “

И все пак Николай остана жив – вдигна Ясна очи от тетрадката – но... Какво е това „но“? Наистина, той е жив физически, идва при нея, понякога вечерят, понякога остава цяла нощ, но онова, което беше именно Николай, което я обичаше, сякаш го няма. Не се ли върна то? Но може би наистина той е преживял в планината страшни дни и нощи, смъртта е била всеки миг до него... Търпял е глад, студ, които са смразили цялата му същност и той все още е скован от своите страдания и от тези на приятелите му. Може би...

Механически Ясна прелисти няколко страници, наведе глава и зачете:

20.02. 1942 г.

Николай е пак в запас. Този път в Беломорието. Чувстваше се потиснатото му състояние, въпреки че правеше усилия да е спокоен. В деня, преди да тръгне, усмихнато прие двама непознати за мен свои приятели и разговаря доста с тях. Помоли ме да ги изпратя. Единият беше строг,

затворен, но другият ми каза, че ме познава доста отдавна. Очите му ме гледаха усмихнато, но аз не си спомнях да съм го виждала по-рано.

– Достатъчно е, че аз ви помня – крепко се ръкува той и даматата забързаха по улицата.

Николай счита, че той ми е казал това, защото навярно е имало някой, който си е насочил дългите уши към нашата врата.

Този път аз изпратих Николай и той дълго ме притиска до гърдите си, преди да се качи в последния момент във влака. Кой знае защо съм по-тревожна за него от миналия път, макар да получавам едва ли не всеки ден писма от него: по няколко реда, които започват с „Моя ненагледна Ясна“, „Моя любима Ясна“ и завършват с „Вечно твой Николай“, „Обичаш те до последния си дъх“.

А сега, вдигна глава Ясна от изписания лист – сега престанал ли е да я обича? Защо, когато я прегръща, тя чувства някаква горестна болка у него? Отново сведе очи и зачете: „Усилено чета за изпити, но всяка минута поглеждам часовника – чакам раздавачът да пусне писмо в кутията...“.

Вечерта

Днес не получих писмо. Чувствах се неспокойна и излязох. Валеше хубав едър сняг. Беше ми много приятно и не ми се прибираще вкъщи. Обадих се на татко в банката, че ще се поразходя малко и ако закъснея, да се не тревожи.

Както винаги, когато Николай го няма, стъпките ми сами ме водят към края на града. Стигам моста, отминавам игрище „Юнак“ и поемам нагоре по шосето, от двете страни на което мълчаливо се издигат борови гори – ту зелени, ту отрупани със сняг.

Кой знае защо, имам реалното чувство, че като отида на Изгрева при Учителя, се успокоявам. Може би самата вяра, може би тихият спокоен кът ми действат така успокоително. Може би тъкмо затова Иво и някои други негови приятели са се приютили там не само поради външните

обективни причини, но несъзнателно те усещат, че тъкмо там са най-спокойни. Може би това се дължи на психическата атмосфера, която изпълва целия квартал?

Но присъствието и разговорите с Учителя внасят в мен не само успокоение, а и нещо безкрайно хубаво. И като се върна вкъщи, чувствам импулс да чета, да уча, да направя нещо хубаво и добро. Започвам да разбирам промяната, която забелязвам и у Иво. Той също е в запас в Беломорието. Повикаха го преди Николай, но не зная дали ще са наблизно, за да се виждат. Но преди да тръгне, два часа разговаряха с Николай. Ако според старата сестра София на мен Иво ми е бил брат преди не знам колко века, то какъв ли му е бил Николай, та е готов на всичко за него? Като го изпращах до пътната врата, погледна ме жално-жално и рече:

– Сестрице, дали няма да се възгордееш, тъй като аз съм от село, а ти си от София, и да ме забравиш, докато се върна?

– Аз ако те забравя, ти ще ме помниш и ще ме познаеш.

– Между сто милиона новоизпратени души бих те познал. Но все пак спомняй си за мене с добро.

– Ще се постарая. А на Милка обади ли се?

– Разбира се. Тя каза, че ще ме споменава сутрин и вечер в молитвите си.

– А на старата майка?

– Тя ми каза, че непрестанно ще се моли невидимите да ме пазят.

С Иво ми е приятно да се шегувам и наистина го чувствам като брат, макар рядко да разговарям с него. Когато съм го виждала на Изгрева, той най-често отминава, като че не ме е видял. Разбира се, това не ми прави впечатление. Но и аз отивам да видя Този, който внася мир в душата ми – Учителя. Това, което ми говори Той, ми се вижда оригинално, но не всякога отговаря на съвременната наука. Независимо от това ми е интересно.

Днес, като отидох на Изгрева, дворът, пейките, масите, лещаците бяха потънали в дебел сняг. Беше три часа следобед. Нямахше никого. След малко вратата на Учителя

се отвори и Той заслиза по стъпалата. Не мога да си обясня защо, като Го видя, се чувствам щастлива. Мислех си, че слиза, за да отиде при стенографките, но в мен спонтанно се появи желание да поговоря с Него. Забързах към Него и Му целунах ръка.

Необяснимо ми е защо чувствам такава голяма свобода пред Него. Веднъж съвсем непринудено казах, че много обичам Николай. Той притвори очи, а когато ги отвори, погледна ме със сериозен, съсредоточен поглед, но нищо не каза.

И днес, като ме прие в стаята, първото нещо, което Му казах, беше, че Николай е в запас и че поради левите му убеждения много се страхувам за него. Той помълча доста. Имах настоятелното чувство, че Учителя с някакво специално свое зрение оглежда обстановката около Николай. И когато ми каза: „Рекох, всичко ще се оправи“, въздъхнах облекчено. Значи няма да има нищо лошо. Ако бях споделила това свое изживяване с Николай, той щеше да ме погледне, да се усмихне скептично и да каже, че това са мои илюзорни преживявания. Но за мен те са съвсем реални.

Казах на Учителя също, че имам сериозни изпити. Може би беше глупаво от моя страна, но Му казах, че съм сънувала безбрежни води, които прииждаха на буйни вълни към мен и обливаха босите ми нозе, което ми беше много приятно. Събудих се обновена.

– Сънят е необходим – заговори Учителя – за тониране на човешките енергии. Чрез съня се набавя изгубената енергия. По този начин се пречиства тялото. Придобитите насън енергии се турят в действие при яденето, а при работата вече тези енергии се използват. Когато човек отива да спи, трябва да му е приятно, че отива за няколко часа в другия свят.

Видя ми се много странно, че когато човек спи, отива в другия свят, и се усмихнах. Но в същия момент ми дойде наум, че насън много пъти съм изкачвала една и съща планинска местност, която съм запомнила така добре, че

мога с подробности да я опиша. Когато отново се заслушах, Учителя казваше:

– Като спиш на лявата или на дясната страна, ще спиш тихо, спокойно. Както си легнала, така да се намериш сутринта. За предпочитане е да се спи на дясната страна, това е здравословно. Когато спиш, не е добре да лежиш на гърба, особено на корема никак не е добре. Да се навикне човек да спи добре и спокойно, това значи да възпита волята си.

Някой почука на вратата. Учителя стана, аз също се изправих. Каго се върна, подаде ми една ябълка. Заговорихме за яденето. Той каза:

– Главно правило при яденето е – никога не яж при неразположение. Здравословно е да се яде с разположение. Обикни храната и яж с любов, за да се използва разумно енергията ѝ.

Това много ми хареса и ми стана весело. Той продължи:

– Храната се състои от живи частици, носители на енергия, която, приета с любов, обновява организма. Обаче ако храната се приема без разположение, в организма се образуват различни течения, които внасят известна дисхармония и изтичане на енергията.

„Виж ти – помислих си аз, – това е особено важно за болните, които се мръщят на храната.“

– Абсолютно забранено е на човека – говореше Учителя – да се гневи при ядене. Това е закон в природата. Седнеш ли да ядеш, умът и сърцето ти трябва да бъдат отворени. Храненето е велика, благородна работа, която ще вършиш по всички правила. Никакво бързане при яденето. Една от причините за неуспехите в живота на съвременните хора се дължи на бързото ядене. Трябва да се храните с любов!

– А какво ще кажете за месната храна? Разбрах, че вие и хората около вас не я употребяват – запитах аз.

– Месната храна сега е най-нехигиенична и не съставлява благоприятни условия за човешкото развитие, защото вибрациите на тази храна са от по-друг род, несъответен на хората. Понеже тези същества – животните, са от по-нисша

еволюция, те стават причина за слизване на хората на Земята. Ето защо, който яде месна храна, с това той вече си приготвя условия за своето разрушение.

Това ме сепна. За първи път слушах подобно нещо за месото, което ние, хората, употребяваме за храна и мислим, че е полезна и съграждаща. Наистина трябва да помисля сериозно върху този въпрос – коя храна е градивна и коя е разрушителна.

Като тръгнах да си отивам, на плочника стоеше стенографката Паша. Казаха ми, че била уволнена като гимназиална учителка заради идеите си. Държеше коректури на беседа в ръцете си. Навярно искаше да пита нещо Учителя.

Късият зимен ден бе превалил. Огледах оснежения двор и се втурнах към шосето. Като стигнах до него, видях млад човек да стои и да се обръща ту на една, ту на друга страна. Спрях се и го погледнах. Беше един от младите братя.

– Значи вас съм чакал – заговори ми той.

– Защо? – запитах го изненадана аз.

– Ами така, както си четях, изведнъж нещо ме вдигна от стола и ми каза да изляза. Излязох – няма никого. Тръгнах за насам по вътрешно настояване. Разбрах, че трябва да съпровозя някого до града и чаках да видя кой ще е.

– Често ли ви се случва да изпънвявате такива наредби?

– Зависи доколко ми е будно съзнанието...

Тръгнахме надолу по шосето.

– Тази сутрин – заговори братът – Учителя говори за степените на съзнанието. И точно препрочитах записките, които си бях водил, когато дойде сигналът да ставам. Машинално ги сложих в джоба, облякох си палтото и тръгнах. И докато почаках тук, мислех за Космичното съзнание, за което Учителя говори. Ето, това е много важно, да живее човек в космичното съзнание.

Братът замълча. Аз нищо не можех да кажа, тъй като няхах никакво понятие от разните степени на съзнание. Беше ми стеснително заради невежеството ми. Знаех за съзнание, което понякога се губи при различни сили

изживявания или при болка, но после се възвръща. А за космично съзнание?

Изведнъж ме осени идеята да попитам брата би ли ми дал записките си да ги прочета вкъщи на спокойствие. Той много се зарадва, бръкна в джоба си и ми ги подаде.

– Ето защо съм ги взел – каза той, – защото е трябвало да ги дам на вас. Нищо няма случайно.

– Хубаво е, че така мислите и давате за всяко нещо специално тълкувание.

– До това съм достигнал от многото случки, които са ми се случвали и за които съм търсил правилното обяснение.

– И всякога ли го намирате?

– Понякога съм го намирал аз, понякога са ми го казвали.

– Кой?

– Кой – засмя се с лек, приятен глас братът, – ето това – кой? Този, който ме накара да дойда да ви чакам, за да ви съпроводя до града. Знаете, че в гората понякога бродят болни типове.

– Много е странно. И вие всякога ли слушате?

– Когато не съм послушвал, виждал съм, че съм изпадал в грешка, и естествено, съм съжалявал.

За първи път срещях такъв човек и ми беше много интересно. „Дали пък всъщност е съвсем нормален?“ – помислих аз. Изведнъж се обърнах и го погледнах. Той също се обърна и макар да беше вече здрач, видях неговото високо, голямо чело. Беше гологлав. Чергите на лицето му бяха деликатни. Стори ми се, че очите му ме гледат с доверие. Защо пък с доверие? Навярно за това, което сподели.

– Навярно се учудвате – заговори той – защо така открито говоря с вас за неща, за които не се говори пред всекиго. Защото ще им се види странно и няма да го приемат като истина. Но Ивко ми е говорил за вас.

– Че сме брат и сестра ли?

– Не, не. Това е само една от редиците срещи, които сте имали. Но Иво е една много изработена душа, която като се пробуди съвсем, ще види какво е бил той и какво би постигнал в този живот. А то би могло да бъде много... Ще

зависи докъде може да върви по стръмната пътека нагоре, доколко ще устои на съблазните.

– На какви съблазни?

– Всякакви – пари, власт, удоволствия, жени... Но това не се отнася само за него, а за всички ни. Много пъти сме влизали и излизали от школите, падали сме, ставали сме и отново сме тръгвали нагоре.

– Но това не се отнася за мен.

– Защо?

– Защото аз съм обикновен човек, не съм била в школи и пр.

– Отде знаете?

– Аз не съм вярваща.

– И аз не бях вярващ, но многократните опити ме накараха да се замисля и да видя, че животът не е толкова прост и че човекът не е венецът на природата, но че има много по-големи и висши същества от него.

– Ето, за тях ми е приятно да слушам.

– Защото сте чувствителна душа. Усещате атмосферата на тяхното присъствие.

– Аз?

– Вие.

Когато се върнах вкъщи, доста мислих за необикновения разговор, но не го споделих с татко. Има все още неща, които той не би приел така, както аз ги приемам. Изведнъж ми дойде наум за записките на брата от сутрешната беседа на Учителя. Преписвам ги:

„В съвременната култура се забелязват три течения, които вървят паралелно. Едното представлява простото съзнание, у което още няма съзнание за личност. Второто е това на човешкото съзнание, което отличава човека от животните – това е самосъзнанието. В това положение човек осъзнава себе си като личност, като добър или лош, като живо същество, което се ражда и умира. Третото течение е това на космичното съзнание, в което човек губи страха от смъртта. Който живее в космичното съзнание, гледа на цялата природа като на жив организъм, всички части

на който са живи: растенията, животните, хората. Всички съставляват клетки на целокупния живот. С влизането на човека в космичното съзнание започва развитието на мозъчните центрове и способности.

Сега иде времето на космичното съзнание. То сега си пробива път в живота, вследствие на което се заражда борба между него и самосъзнанието. Светлината на това съзнание е голяма, тя осветява и най-забулените кътове в живота на хората.

В човека има състояния, възможности, които в бъдеще могат да се развият. Който живее във висшето съзнание, при започване на всяка работа ще знае как ще я завърши, какви резултати ще има. Засега хората знаят нещата, след като те станат.“

– Да, това е много интересно – замисли се Ясна. Ако тя би знаела отнапред как ще се развият известни събития...

Звънецът иззвъня. Никак не ѝ се ставаше, но при повторното по-силно позвъняване тя бързо отиде и отвори външната врата. Беше Симеончо, синът на Евелина и Димитър – работническо семейство, у които някога често отиваха с Николай.

– О, Симеончо – заговори му Ясна, – колко много си пораснал!

Момчето се усмихна, после каза:

– Мама те моли да дойдеш... Ама ако може веднага, че татко е много болен.

– Добре, ще дойда. Какво му е на татко ти?

– Може да е настинал... Не зная... Но отдавна все го боли нещо...

Ясна си облече дрехата и след един час бяха със Симеончо в Лозенец. Той изтича напред да обади на майка си. Евелина я посрещна в двора. Беше измъчена, угрижена. Димитър не бил добре от доста време, но все не обръщал внимание. Не слушал, когато му казвала да се лекува. Но сега съвсем западнал. Лежи. Често споменавал за Николай. Все очаквал да ги види... Нали бяха такива приятели... Преди съвсем да падне, случайно срещнал Ирина, сестрата на Николай, и

запитал за него. Каза му, че бил много зает. Но като казал на Ирина, че не е добре със здравето, все се надявал, че и колкото и да е зает Николай, все ще прескочи да го види.

– А ти, Ясна, назначена ли си някъде, или си така, на свободна практика – запита Евелина, като загърна палтото, с което беше наметната.

– Още не съм мислила за това.

– Е, да. То, аслъ, не ти е останало време да мислиш за това... А Митко и тебе все споменаваше... Чакаше ви с Николай... пък най-сетне проводи да те повикат... Гледаш ми се угрижена. Баща ти си е отишъл... Дълго ли боледува?

– Не, той имаше слабо сърце и затова...

– Но беше се пенсионира, нали?

– Да – усмихна се Ясна, – преди да се евакуираме.

– Сийка, снахата на Димо, те виждала, та ни разправи всичко.

– Да видим Димитър – малко припряно каза Ясна.

– Пък ти, Ясна, ако видиш Николай, подсети го за нас.

– Ще му кажа, че Димитър е болен, макар да е много зает, предполагам, че ще дойде...

– И Митко тъй мисли. Ако не беше така западнал, щеше да отиде той да си поприказват, както едно време. Че едни отидоха в шумата, а тука други отстояваха фронта.

– Вие не се ли евакуирахте?

– Аз със Симеон и Катето бяхме в Макоцево при нашите, но Митко си остана тука. Що страх съм събрала за него, един Господ знае. Едно от бомбардировките, друго – да го не хванат, като разнася хаберите насам-натам. Хеле, опази се, но где го намери тая пуста болест...

– Ще му мине.

– Дано. Сега да влезем при него – отвори Евелина вратата на стаята.

Димитър, бледожълт, лежеше на леглото и като видя Ясна, помъчи се да се вдигне на лакти. Очите му, в които беше отразена мъката от боледуването, просияха и устните му се усмихнаха.

– Здравей, Митко! – приближи се Ясна и стисна подадената ѝ ръка, само кожа и кости.

– Здравей, Ясна, откога казвам на Ева да те покани да дойдеш, ама тя – туй било, онуй било. Нали ме били гледали разни доктори. А аз ѝ казвам: щом Яснето е свършила с отличие, значи добра докторка е, тя ще ме излекува. И проводихме Симеончо да те повика.

– Много е пораснал, едва го познах.

– Нали? – зарадва се бащата. – Вече изкласи. И ако се учи, инженер ще го направим.

– Много хубаво сте намислили.

– Еве, виж какво ще приготвят за Яснето, че откога не сме се виждали.

Когато Евелина излезе, Димитър бързо заговори:

– Ясна, много съм зле. Вижда се, напреднала е болестта и няма да откарам дълго време. Скоро ще се отива при свети Петър.

– Чакай, не бързай, да те прегледам най-напред.

– Преглеждаха ме, но галиба е късно. Но ти не казвай на Евето, само проводи Николай да го замоля за Симеончо. Учи се момчето – да гледа някак да му помогне да се доизучи, че голям му е меракът да стане инженер.

– Може и да оздравееш, че сам да се погрижиш за това.

– И аз така мислех, но знаеш ли, гдето аз като Николай в нищо не вярвах, едни сънища започнах да сънувам...

– И от тях си науми, че е дошъл краят, така ли?

– Не знам, но ние с Николай бяхме едно, а ти – малко по-друго. Но сега, като размислих с кой да поприказвам, реших, че ти ще ме разбереш, няма да се смееш.

– Разбира се, Митко, ще се постарая да те разбера.

– Чувал съм, че когато на някой болен започнат да му се присънват умрелите, значи той вече е пътник. А при мен знаеш ли кой зе да иде насън, пък някой път и като съм буден... Пък може и така да ми се струва, че съм буден. Но иде Ването, моя братовчедка, с която много се обичахме. От две сестри деца бяхме и тя беше една блага душа, от сестра повече я обичах. Тя се ожени и млада умря при раждане. Сега ми дума: „Оправи, синко, около децата, че да додеш с мене да видиш где съм...“. Отначало се опъвах, но напоследък видях, че болестта взема връх, и кандисах. Пък дали е

верно туй, дето я сънувам, или не, взе да не ми важи. Да не помислиш, че съм слаб човек. Не съм бил и няма да бъда. И дали ще съм жив на оня свят, както ми дума Ването, или хич няма да ме има – все ми е едно, щом като няма да съм тука, и то точно когато трябва да се радвам на победата ни. Че знаеш с какви жертви я придобихме...

– Знам.

– Ти не ме съдиш за сънищата ми с Ването, нали?

– За сънища никой не се съди.

– Но дето са едни такива... и дето им вярвам.

– Науката един ден може да се занимае повече със сънищата и да открие неща, които засега не са открити, та затова ние не трябва да отричаме това, което в даден момент не можем да обясним или разберем.

– Ето, Ясна, точно така мислех, че ще се отнесеш към мене, и затуй те повиках, да си поговоря с тебе. А с Ева не мога по много причини... Ти сетне... ще поговориш с нея...

В това време влезе Ева с табла в ръце.

– Майка му на Митко от село ни е изпратила малко брашно, те направих за децата курабийки. Виж, дано ти харесат, Ясне.

– Още не съм прегледала Митко... Да видя защо толкова се е оставил да лежи, когато сега всички работят.

– И аз това му мисля, да се стегне малко, да се не отдава да го превземе болестта.

– Ще, ще! Щом е дошла Яснето, в нея ми е надеждата. Но нека тя се почерпи най-напред, пък сетне ще ме прегледа. Няма да бърза, има време. Да постои повечко при нас.

– Мамо, ела – чу се детски глас отвън.

– Катето е, иди, иди виж за какво те вика – обърна се Димитър към нея.

– Вика ме, че се срамува да влезе, като разбра, че леля ѝ Ясна е дошла.

– Кажй ѝ, че сега ще ме преглежда, по-сетне да дойде.

– Ясна – заговори Димитър, като излезе Евелина, – ти недей казва на Николай за сънищата ми, не искам да мисли, че съм станал баба преди смъртта си. Ако едни мряха

достойно в затворите и по планините, тука в кревата няма по-недостойно да мрем.

– Ти наистина си се поддал на сънищата...

– Не съм се поддал, Ясна, имаше неща и от по-рано: така излизаха, както ги знаех отнапред... Ама сега не само Ването иде, а и други зеха да идат – другари, които избиха миналата година. Казвам им: „Е, каква излезе тая работа, нали ви избиха, а ето, идете. Живи сте, галиба...“ „Едно мислехме, друго излезе – пристъпят те от крак на крак, – но това не важи. Важно е, че спечелихме победата“. Видиш ли какво приказват... И още какви работи... Ти вярваш ли, че е истина?

– Нищо не мога да кажа. А за тебе как е?

– Май че е истина. Зех да се уверявам. Ването ми дума: „Ти, каже, повикай Ясна и поговори с нея. Тя е по-друга, ще те разбере...“. И затуй настоях Ева да те повика. И ето, че наистина си по-друга. Разбираш ме, нали?

– Старая се да разбирам хората, даже когато на самата мен не ми са много ясни някои неща.

– Пък сега почни да ме преглеждаш...

Ясна извади слушалката си. В това време влезе Ева, отметна завивката и вдигна ризата на Димитър. Ребрата му се брояха. Ясна преслуша гърдите му, после го накара да обърне гърба си. Опипа стомаха, черния дроб и рече:

– Трябва да постъпи в болница за основно изследване.

– Че той беше повече от месец в Александровската. Преди десетина дни се върна. Не са ли го изследвали там? – каза Ева.

– Как да не са? Ката сутрин идваше доктор да ни преглежда и даваше наредбите си на сестрата. Пък тя – кръв, туй-онуй, каквото трябваше, все вземаше. Много се потрудиха за мене.

– Не, не! Ще помоля Николай да те вземат на основно изследване и лекуване. Не може така да те оставим... И ти трябва да се пребориш с болестта.

– И аз това му мисля, но Ясна, ти помоли Николай да направи нещо. Чуваме, станал големец.

– Всъщност – замисли се Ясна, – това най-добре би направил Иво.

– Иво ли? – зарадва се Димитър. – Иванчо, тая златна душа! Брех, смело момче излезе тоя човек! Все чаках да закрепна, че да се видя с другарите, с Николай, с него, но не би! Пък и не зная къде да го подиря тоя Иво, по-рано лесно го намирах, знаех скривалището му... Но сега вече вярвам да има квартира. Понаредил се е.

– Живее в таванска стая, а доколко се е наредил, не зная.

– Тъй ли? Че хич, може ли такава нещо... толкова деятелен беше. И рядко съм виждал човек така да не си пази живота като него. Та сега в таванска стая...

– Казва, че се чувствал там много добре. Ще го помоля да дойде и да направи всичко, каквото трябва.

– Стига ми да го видя, да ми зарадва душата. Като тръгваше на някаква явка – весел, засмян, сякаш на сватба отива. Като го виждах да иде жив и здрав, чудех се, а той ми дума: „Пазят ме!“. Демек тия там, при които се криеше.

Когато Евелина излезе пак за нещо, Димитър ѝ рече:

– Пък може и наистина да са го пазели. Там Учителя им, голяма сила имал... Туй сега го разбрах.

Ясна го погледна смаяна. В същия момент вратата се отвори и влязоха Евелина и Катето.

– Колко е заприличала на баща си – погали Ясна русите къдрици на малката. – Само очите са твоите – обърна се тя към Ева. – Взела е от двамата ви най-хубавото.

– Само е станала много срамежлива, по-рано не беше такава – каза майката.

– Аз такава я искам – погледна я с обич Димитър. – И като порасне, пак да е срамежлива, че да прилича на момиче. Ще видим нея за какво ще я изучим.

– За детска учителка – каза с ясното си гласче малката, – та да имам много деца.

Всички се засмяха. Ясна срещна погледа на Димитър, той само поклати глава. Тя разбра, че този човек наистина виждаше скорошния си край, но се усмихваше, изглеждаше

дори весел. „Това са те – помисли си тя, – смели в борбата и смъртта. Така са отивали на въжето, на разстрел...“ А тя?! Тя е потънала в скръб от това, че Николай се е променил. Слаба е, съвършено е слаба. Но може би е затова, че всичко дойде съвсем неочаквано... Както при Димитър – да чака смъртта, когато дойде победата. А при нея дойде промяната, когато можеха да се обичат, без да се страхуват всеки миг за живота си.

Когато си тръгна по пътя за трамвая, тя неочаквано видя Настя и Донка – две идейни сподвижнички на Николай, и едва ги позна. Бяха облечени в хубави есенни палта. Бяха свели глава до глава и говореха нещо много сериозно. Отначало искаше да им се обади, но после отмина бързо...

Преди да се прибере вкъщи, тя искаше да се срещне с Иво и да го помоли да помогне с всичко, с което може, на Димитър... Добре, че листчето с адреса му, който беше ѝ дал Иво, бе в чантата ѝ.

Остана много изненадана, когато още преди да позвъни, вратата се отвори и на прага застана позната ѝ жена. Къде я беше виждала?

– Заповядайте, влезте – покани я жената. – Ивко ми поръча непременно да ви чакам. И аз стоях на прозореца, за да не ви пропусна.

– Така ли? – учуди се Ясна и пак искаше да си спомни где бе виждала тая жена. Изведнъж ѝ просветна – в салона на Изгрева.

Жената я въведе в добре, с вкус наредена стая, и я покани да седне на дивана. Като приседна и тя до нея, заговориха тихо:

– Съпругът ми е в съседната стая, спи, затова говоря тихо, да не го събудя. Беше настинал и почти бе оздравял, а трябваше да отиде в болницата, но най-главното, пи студена вода и пак го повтори. Казвах му, че не е хубаво да гълта студената вода, но той си знаел, нали е доктор... Другите учи, но не обича някой нещо на него да му каже... Съвсем беше пресипнал, но Ивко му вари живовляк с подбел и му се върна бърже гласът. Добре, че признава билките. А и Ивко знае как да подходи с него... Иначе той е много раздразнителен

и бързо избухва. Аз съм му научила характера и когато той говори, мълча. Пък сетне, гледам с кротко да го убедя в това, което искам.

Ясна се усмихна и запита може ли да види Иво.

– Няма го. Отиде с колата някъде. Рече, ако има нещо, да му кажете, да напишете бележка.

Домакинята се извини, стана и излезе за малко, но се забави доста. В това време вратата се отвори и на прага се показва възрастен мъж по пижама. Като видя Ясна, веднага се върна обратно. Когато се върна домакинята, Ясна ѝ каза за човека, който бе надникнал.

– Съпругът ми е. Не е усетил, че имам гостенка. Сега за минутка да отида при него, да му помогна да се облече.

– Толкова ли е болен?

– А не, добре е вече, но така е свикнал, все да бърза за болницата и аз да му помагам. Пък сега няма къде да ходи, но пак да му помогна.

– Колко са различни хората! – помисли си Ясна. – И все пак колко е хубаво ето така, цял живот да са заедно. Навярно не са усетили как са минали годините, докато снегът е започнал да посипва косите им.

След няколко минути домакинята влезе тържествено със съпруга си, който беше облечен в сив костюм, и го представи на Ясна.

– Аз чакам днес децата – каза съпругата – и затова рекох да приготвя нещо...

– Моята жена – заговори неочаквано съпругът – само за децата чисти и приготвя.

– Е, Владе, че нали и за теб всеки ден приготвям.

– Но за тях специално...

– Ами те са деца.

– Деца, по на 30 и повече години.

– А внучетата?

– За тях да се грижат майките им.

Докторът изглеждаше в недобро настроение и точно Ясна искаше да си тръгне, когато той я запита:

– Вие от техните ли сте?

– От кои техни?
– Ами оттам, зад гората, при които ходи моята жена.
– Не зная при кои ходи.
– Щом не знаете, значи не сте от тях... и сигурно не сте нещастна...

– Вашата съпруга нещастна ли е била?
– Не зная дали е била нещастна, но сигурно не е била много щастлива, щом като почна да ходи там, да си осмисли живота, както тя се изразява. За мене всичко е медицината, а за нея – децата и идеите, с които се надъха там. Аз съм хирург и ставам много нервен, когато трябва да остана вкъщи, както сега... И понякога съм се учудвал на голямото ѝ търпение.

– Навярно много ви обича
– Обича ли? – засмя се докторът. – Може би е било на младини.

– Струва ми се, че сега – повече отвсякога.
– Това се дължи на идеята, която получава оттам, че всичко трябва да се прави с любов. Това е техният лозунг.
– Не е лош.

В това време дойдоха гостите, Ясна набързо написа бележка за Иво и си тръгна. Като се върна вкъщи, в кутията за писма намери лист, написан от Николай: „Идвах, но те нямаше...“.

Остана много изненадана – за първи път бе идвал толкова рано. Дали е имал нещо да ѝ каже? Чувстваше се много уморена и си легна веднага. Наистина нещо не е добре. На сутринта никак не можеше да разбере дали насън, или в полусън бе чула подсвиркването на Николай. Но без да усети, се бе унесла отново и бе заспала.

„Може би не се храня достатъчно – каза си Ясна, приготвяйки си закуската. – Съвсем съм отпаднала. Трябва да взема мерки.“

Отново мисълта за Николай прекоси съзнанието ѝ – идвал ли е през нощта? А може би днес ще дойде? Няма никъде да излиза.

След закуската отново се почувства уморена. Така се е

уморявала и от самото хранене само когато не е била добре. Тя взе оставената предния ден отворена тетрадка и легна на дивана.

„Най-много съм писала – каза си тя, – когато го е нямало Николай... Иначе животът ми е бил запълван само с него и малко време ми е оставало да пиша в тетрадката... И затова – като хазийката на Иво – когато го е нямало Николай, съм си осмисляла живота с отиване на Изгрева. Но бих казала – не само съм го осмисляла, но и съм го запълвала с нещо, което ми е било приятно и интересно.“

Ясна се зави с едно одеяло и зачете:

20.03.1943 г.

Три дни няхах писмо от Николай. Сърцето ми бе неспокойно. Не можех нито да чета, нито да стоя на едно място. То се знаеше къде трябваше да отида...

Точно излизах и ето го Иво – обгорял, почернял от южното слънце. Зъбите му се белнаха, като се усмихна.

– Носиш ли вест от Николай? – запитах го аз, вместо да го поздравя с добре дошъл.

– Разбира се, сестрице – бръкна той във войнишката си куртка и извади две писма. – Пратен съм официално по една служба, но аз изпълнявам фактически три.

– Знаеш ли, Иво, няма да те каня вътре, защото точно съм тръгнала, знаеш къде...

– Аз бях вече там – усмихна се той, вдигна ръка към козирката на фуражката си за поздрав и тръгна.

В трамвая прочетох двете кратки писма на Николай, които ме изпълниха с радост.

На Изгрева потърсих Милка вкъщи – нямаше я. Отидох към двора и останах учудена. Едни от сестрите довършваха измиването на салона, други метеха двора, братята събираха боклука. Сестра Анастасия разкопаваше подрязаните рози. Млади сестри садеха разцъфнали теменуги. Всички бяха усмихнати и тези, които ме познаваха, вдигаха ръка за поздрав.

Намерих Милка на поляната. Заедно с братя и сестри с гребла събираше старата изсъхнала трева, а братята с колички я отнасяха в гората. Видях едно гребло на земята и се присъединих към работниците. Разбрах, че след два дни ще имат голям празник – пролетното равноденствие, 22 март – първия ден на пролетта.

– Много ми е интересно, че всички работят с такава радост, без принуждение. Сякаш са едно голямо семейство и всеки прави това, което може, за да се почисти всичко за празника.

– Ще дойдеш ли за празника? – попита ме Милка.

– Не зная дали татко ще иска да стане толкова рано и да ме придружи.

– Ела да спиш при мен.

– Добре – зарадвах се аз, – ще кажа на татко и ще дойда.

На татко му беше малко неприятно, че ще бъде сам, но аз го прегърнах, целунах го по двете бузи и той каза:

– Щом това ти доставя радост – иди!

– Много голяма. Да спя на Изгрева ми се струва като необикновено щастие.

– Само гледай да не се увлечеш толкова много, че един ден да се озовете с Николай на двата бряга на реката на живота.

– Никога! Николай сам ми казва да отивам там.

– Сега, но после? Да, това после изглежда няма да е толкова далече и може да не му е приятно, че идеологиите ви се различават.

– Независимо от всичкото ни маловажно различие, нашата обич с Николай ще ни даде един хармоничен, задръжен живот.

– Но все пак знаеш, че различието между мен и майка ти в идеологическо отношение винаги създаваше дистанция помежду ни. Ако тя беше възприела моите възгледи, както ти, щяхме да сме така близки, както ние с тебе през всичките години.

– Но чии възгледи са били по-правии?

– Това няма значение, важното е съпрузите да са с еднакви убеждения и ако се променят, едновременно да се променят.

– Но ако единият не иска? Говоря не за мен и Николай, а принципно.

– Ако не иска, неминуемо ще дойде вътрешно отдалечаване.

– Всичко е в обичта, татко. Ти не си обичал достатъчно мама и затова животът и на двама ви е бил такъв сив.

– Не съм я обичал?! Кой ти каза, че не съм я обичал?

– Ти сам си казал това на Николай.

– Вярно е, че съм обичал онова момиче, но после съм обичал майка ти така, както малцина могат да обичат.

– Но най-много я обичаш сега.

– Ех, сега... Ако сега беше тука! Изгоря ми душата...

Стана ми жал за татко и през време на вечерята се стараех да бъда добра и любяща, за да не му е толкова тежко.

23 март вечерта

На 21 вечерта у Милка се събраха млади и стари приятели, както те се наричат. Имаше дошли и от провинцията. Свариха една голяма тенджера картофи. Докато картофите вряха, всички пееха. Какви хубави песни имат! А после ядохме картофите със солчица. Никога не помня да съм яла с по-голяма сладост така варени картофи. Всички се смееха, шегуваха се, но ми направи впечатление, че във всичко имаше чистота, както те се изразяват – никаква нецензурна или двусмислена дума. А имаше студенти, чиновнички или млади хора със свободни професии. А когато дойдоха млад брат и сестра с цигулките си, стана още по-хубаво. Но те най-напред запитаха останали ли са за тях картофи.

– Разбира се – извика Милка, – скрила съм ги, иначе щяха да ги изядат без остатък.

Всички се разсмяха весело. Когато засвириха цигулките и всички запаха, аз притворих очи и усетих, че от тях се отрониха сълзи. Кой знае защо ми се стори, че в препълнената

стая с братя и сестри, седнали един до друг, влезе Учителя. Това направи нещо да се разтопи в мен и затова бликнаха сълзите ми. Може би и други да са усетили това, защото започнаха да стават прави, докато всички се изправиха. Имаше нещо безкрайно хубаво и тържествено. Сякаш със самата песен всички, повдигнали глави нагоре, се бяха превърнали в молитва. След това заедно казаха „Отче наш“ и си тръгнаха.

Точно когато изпращяхме гостите, пред вратата застана Иво. Тогава видях, че всички го обичат и му се радват. Дошъл бе да се сбогува, защото заминаваше обратно за Беломорието.

– Взе ли от татко писмото за Николай? – запитах го аз.

– Тук е, при сърцето ми – посочи той гърдите си.

Какво деликатно, слабичко войниче е Иво. А Николай е снажен, хубав, висок!

– Ивко, поздрави твоя приятел Николай и от мене – каза му Милка.

– О, непременно. Ще му кажа, че сте се събрали двете на нощно бдение... Цяла нощ няма да спите и само ще се молите.

Погледнах Милка учудена. Наистина ли нямаше да спим?

– Той се шегува – засмя се тя.

– За всеки случай аз ще бодърствам цяла нощ...

– Или ще заспиш в ъгъла на купето, още щом седнеш...

– Ааа, няма, няма, ще пазя писмото.

Иво си тръгна и ние влязохме в стаята. Милка ми каза:

– Да знаеш, отначало Ивко като се мярна между нас, какъв беше и колко много се промени...

– В какъв смисъл?

– В хубав.

Замислих се. Хубавото е относително. Ако е станал духовен, както вече от няколко места чувам, това няма да е хубава промяна според Николай.

Преди да заспя, казах на Милка, че се чувствам безкрайно щастлива...

Не зная кога е станала Милка на сутринта, но когато тя

погали косите ми и съвсем леко ме целуна по страната, за да се събудя, в стаята беше топличко. Печката гореше. Бях изпълнена с особена приятност. Може би от деликатната целувка.

Облякохме се бързо и излязохме. Беше доста хладничко, за да не кажа студеничко, но ние се затичахме по пътеката към салона. На Изгрева уличките са пътеки, които минават през дворовете и градините на хората. Никъде няма огради. Навсякъде цветя, плодни дървета – и можеш да минеш, откъдето си искаш, без някой да ти каже нещо. И това отначало ми правеше силно впечатление.

Като наближихме салона, видях, че от всички страни към него бързаха хора. Външните лампи бяха запалени и препълненият с хора салон ми се видя тържествен. „Кога ли са дошли?“ – помислих си аз. Наистина, в тия хора горят големи лампади от идеализъм и стремеж към нещо незнайно за мене, защото кой знае откога са тръгнали, за да дойдат толкова рано...

Преминахме по тясната пътека между столовете и с Милка се отправихме към подиума, защото там видяхме няколко празни стола, а и някой ни помахаша с ръка. Като се качихме, бях изумена – леля Лени! Боже, колко се зарадвах! Пътувала цяла нощ – от гарата направо дошла в салона.

– Знаех, че ще дойдеш – прощушна ми тя, – и затова ви запазих на двете столове. Получихте ли телеграмата?

– Не, не сме. Впрочем татко може да я е получил, след като съм излязла. Снощи спях тука... при Милка.

Една стара сестра се обърна и ни изгледа.

– После ще говорим – прощушна ми леля и погали ръката ми.

Отведнъж настана тишина, а миг след това се чу раздвижване на столове от ставащи хора. На прага на вратата беше Учителя в белите си дрехи. Целият салон като че ли се осветли от ослепителна светлина. Учителя мина по пътеката между изправилите се хора с необикновена тържественост, сякаш придружаван от свита от големи, светли същества. Поне така аз го почувствах и тозчас се обърнах към леля. По бледите ѝ бузи се стичаха сълзи от отворените

й очи, пълни със светлина. „Сигурно тя Го видя – помислих си аз – в Неговата духовна светлина и величие. Блазе й!“ И в този момент си помислих за Николай – какво ли би казал за мене, ако знаеше какви са мислите и чувствата ми в този момент? Мислено махнах с ръка и се загледах в Учителя, изправен на катедрата, в когото бяха приковани с обич очите на всички в салона.

Устните на Учителя помръднаха и с всички зашепнах „Добрата молитва“. Вече я зная – разбира се, не съвсем добре. После Учителя леко обърна глава към стоящия винаги отляво брат Симеонов, който засвири с цигулката казаната от Учителя песен – и целият салон запя. И пак почувствах нещо, като никога хубаво и тържествено. После леля ми каза, че сякаш самите небеса са били отворени и над всички стоящи по столовете хора имало големи същества, изпълващи салона със светлината си.

Като изпяха няколко песни, Учителя заговори:

„Истинският живот се заключава в пътя, който Бог е предначертал на човека. Под Бог разбирам Единствения, Който всякога мисли доброто, всякога ни обича, всякога ни пази и освобождава от мъчнотии; към Него всякога можем да апелираме, Той всякога ни приема. Неговото съзнание е пълно с мисъл за всички живи същества. Той е вечен живот, вечно движение. Ако понякога Бог мълчи и не отговаря на вашите молитви, причината за това е във вас. Ако чистият въздух не влиза в дробовете ви, причината е във вас. Затвориш се в стаята си, а искаш да дишаш чист въздух. Отвори прозорците си, излез вън да дишаш чист въздух! Дишането у всеки човек е различно – то се определя от степента на неговото развитие. Болният обикновено диша бързо, животните също дишат бързо. Здравият човек диша плавно, спокойно, в зависимост от своето развитие. Дойдеш ли до това дишане, ти ще придобиеш сили; умът, сърцето и волята ти ще бъдат в пълно съгласие.

Без въздух няма живот. Малко въздух ще приемаш, но заедно с него ще се домогнеш до скрития живот във въздуха. Ако не възприемаш този живот правилно, ще бъдеш далече от живота. Скритият живот във въздуха е връзка между Бога

и човешката душа. Човек диша и издиша, без да знае защо. Ученият казва, че чрез дишането в кръвта се внася кислород и тя се пречиства. Това е вярно, обаче като диша човек, в подсъзнанието му и в свръхсъзнанието му се извършват и други процеси. Ако кръвта ти се пречиства, ти си придобил нещо. Но ако дишаш и мислите, чувствата и желанията ти не се пречистват, не си дишал правилно. Дишай правилно, за да се ползваш от въздуха, който си приел. Само така става правилна обмяна между енергиите на човешкия организъм. Правилното дишане подразбира права мисъл. Тя води човека към истинското, положително знание. Той започва да различава на какво се дължат приятните и неприятните чувства, както и правите и кривите мисли. Той знае, че с физическото си тяло възприема външните усещания, с духовното си тяло възприема чувствата и ги дели на приятни и неприятни, с умственото си тяло възприема правите и кривите мисли. Следователно човек има представа за трите тела – физическо, духовно и умствено. В човека работят главно физическото и духовното тяло, като полюси. Обаче той има четвърто тяло, наречено причинно“.

„Виж ти – помисли си Ясна, – какви интересни неща.“ Ще трябва да запита после Милка по-подробно за тези тела, за които вече бе чувала от леля Лени. Но сега да слуша – повдигна си тя главата към Учителя, който казваше:

„Сега вие искате да знаете каква ще бъде новата духовна година. Това зависи от вас. През тази година повече работете, по-малко говорете. Ако вие сте добри, и годината ще бъде добра; ако сте разумни, годината ще бъде добра. Когато човек е здрав и нуждите му са задоволени, годината е добра. Добра година за даден човек е тази, която премахва всички препятствия от неговия път. Щом се натъква на нещастия, страдания и недоимък, годината ще е добра.

Бог иска да използвате всички благоприятни условия, които ви е дал на физическия свят, както и в духовния, и в умствения свят. Бог мисли едно, вие – друго, и в края на краищата казвате: „Нали Бог е всемогъщ, да оправи всичко“. Значи вие да грешите – Бог да изправя грешките ви, без да

носителе никаква отговорност. Синът ще прави дългове, ще греши, а бащата да плаща. Ако бащата не иска да плаща дълговете на сина си, последният казва: „Баща ми трябва ли да бъде скъперник? Защо не отвори кесията си? Как ще покаже любовта си към мене?“. Син, който разсъждава така, е на крив път.

Работете върху себе си, за да се събуди доброто, вложено във вас. Работете усилено тази година да придобие втърешно богатство“.

– Аз бих искала да работя върху себе си, но как? Трябва при случай да запитам Учителя, да ми каже как конкретно да работя...

В този момент на Ясна ѝ се стори, че Той я гледа. Как е възможно това? Тя се заслуша в думите Му:

„Хората търсят Истината и я намират по два начина: външен и вътрешен. Като дойдеш до вътрешния начин, ще те разпънат на кръст. Не искам да говоря за страданията, те не могат да се обичат. Обаче аз искам зад страданията да виждате Любовта. Каквото и страдание да ви дойде, знайте, че то е временно: зад него е Любовта. Щом мине страданието, кажете си: „Благодаря Ти, Господи!“.

Ясна трепна. За нея ли говори Учителя? Отново ѝ се стори, че Учителя, леко обърнал се, я гледа, макар и от толкова далече. Тя впери поглед в Него и Го чу да казва:

„Един ден, когато останеш сам, когато се срещнеш лице с лице със самотата, тогава ще познаеш силата си. Много пъти ще изпадаш в това положение, ще падаш, ще ставаш, докато най-после намериш Истината и разрешиш въпроса.“

Ясна вдигна глава от тетрадката. За сега ли е говорил тогава Учителя? Дошло ли е това време? Може би не още – въздъхна тя и свела отново очи върху листа, зачете:

„Мисли за Онзи, Който бди за твоята душа, мисли за великата Божия Любов. Няма по-велико нещо от Любовта – тя разрешава всички въпроси. Щом разбереш Любовта и я приложиш, ти придобиваш Истината. Това значи да бъдеш свободен. Да обичаш, значи да изгълняваш Божията воля и да си в съгласие с всички добри хора, служители

на Бога. Щастието ти зависи от Любовта, която имаш. Любовта засяга всички области на материалния и духовния живота. Любовта създаде света, тя създаде цялата Вселена. Първият подтик на човека трябва да бъде да възприеме Любовта. Любовта е силата на Безграничния, тя е сила на човешкото безсмъртие. Тази Любов иде сега на Земята. Като дойде Любовта, ще ти израснат криле; като дойде Любовта, болният ще стане здрав. Любовта е здравословното състояние на душата.

Единствената реалност е Любовта. Въздухът, който духа, е Любовта; водата, която тече, е Любов; Слънцето, което изгрява, е Любов.

Сега поздравявам ви с Новата година – година на Божията Любов. Цялата година е Божия. Бъдете радостни и весели!“

Отново брат Симеонов вдигна цигулката и всички запяха „Благословен Господ Бог наш...“ После устните зашепнаха „Отче наш“.

След Учителя всички заизлизаха от салона и се отправиха към идеално изчистената поляна. Когато ние с Милка и леля излизахме, приближили вратата, от страничната скамейка се изправи татко. Така се зарадвах, че от очите ми бликнаха сълзи. После леля ми каза, че това били сълзите на мама, бликнали от радост през моите очи. Може... Не ми са ясни тези работи, затова нито ги приемам, нито ги отхвърлям.

Татко беше получил телеграмата на леля, в която пишело: „Идвам за един ден“. Затова станал рано и дошъл. Зная защо е дошъл: заради мама... да му каже леля няколко думи за нея... Горкичкият татко! Милка го покани да играе с нея гимнастиките. Никак не зная как се пречупи този стар, закоравял атеист. Впрочем гимнастиките не са свързани с някаква религиозност, но все пак се правят от хора, които вярват в Разумната Първопричина. И да се нареди да играе с тях, това за татко е вече много нещо. Страданието, огънят, които го горят по мама, разтопиха голямата му твърдост. Сега разбирам защо страданието е за добро, както казва Учителя.

– А сега моето страдание за добро ли е? – замисли се Ясна. – Никак не считам, че е добро или за добро. Но после, когато мине време... Не, няма да има после, няма да мине време, всичко ще се свърши много бързо...

Гардеробът така силно изпука, че Ясна се стресна. Стана, огледа го – нямаше никаква причина: той беше доста далече от печката, за да се е прегрял и изпукал. Милка ѝ беше казала, че умрелите понякога се обаждали по този начин на тези, които нямат отворени очи и уши... Кой ли се обади? Майка ѝ?

Ясна взе тетрадката, облегна се на възглавниците, сложени на дивана, и зачете:

„Татко толкова несръчно игра, че ни беше жал за него, но леля и Милка така сърдечно го поздравиха, че той се усмихна едва ли не щастлив... Челото му се беше изпотило, а беше студено, и той се чудеше как свирят оркестрантите. Навярно им са се вкочанявали пръстите. Но любовта към Учителя, към идеята, съзнанието, че са ученици – всичко това е по-силно от студа. Навсякъде има своего рода герои, които издържат на малки или големи страдания, на трудности. Както леля например... Съпругът ѝ цял живот е пиел и е бил страшно груб. Когато срещнала най-напред Учителя, Той ѝ казал: „Ще търпиш“. И тя търпяла... героически търпяла. Но това нейно търпение, както тя казва, е възнаградено така, че тя е готова на още по-големи трудности. Сега съпругът ѝ се е разболял и лекарите са му забранили да пие и да яде месо. Затова леля е дошла само за един ден, да не е сам вкъщи... Снощи след хубавия тържествен концерт в салона тя си отпътува. Изпратихме я с татко и с чичко професор, който също дойде на концерта.

Като се връщяхме от гарата, чичко професор каза:

– Като гледах тия хора как пеят, как се молят, наистина е вярно това, което каза тая хубава деликатна Милка, че Учителя бил рекъл: „Изгревът е оазис в пустинята“. Аз бих казал, че е кът на мир, обич и стремление към доброто за всички хора сред тая страшна война, където хората без жал се избиват един друг. И докога? Не се вразумяват хората. Тук става опасно. Децата ме викат при тях, в Швейцария.

– И ще отидеш ли? – запита го някак огорчено татко.

– Ще отида. Какво да правя тук сам?

– А приятелката?

– Има си деца, внуци. Права е – всеки при своите...

Знаех, че чичко професор се е завърнал от чужбина заради някоя своя близка, но за първи път говореха с татко така свободно пред мене. Навярно тя се е отчуждила от него през времето, когато той е отсъствал от България.

– Пък и старост – добави с въздишка чичко професор – закога вече? Само за онзи свят.

– Що за песимизъм? – намесих се аз.

– Е, малка светулчице, старостта понякога навява песимистични мисли.

– А на Изгрева не мислят за старост. Там са все ученици. Преселват се ту в тоя, ту в оня свят, но не мислят за смърт. Животът продължава – казват те – и отсам, и оттатък.

– Ето, това е хубавото на тези хора, гдето мислят, че като се прекрачи прагът, оттатък пак ще те срещнат свои, отишли си преди тебе близки, приятели...“

Ясна притвори очи.

– Аз дали бих видяла мама – мислеше си тя, – ако река скоро да прекрача този праг, щом тук няма да има за какво да стоя повече?

Някакъв хлад я облъкна и тя отвори очите си. Придръпна одеялото и се зави хубаво с него. Тетрадката се затвори, но Ясна я отвори наслуки и зачете:

8.10.1942 год.

В душата ми е пусто. Сърцето ми го е стиснала някаква желязна ръка и аз едва дишам от болка. Николай, извикан за трети път в запас, не е отишъл на местоназначението...

За първи път видях Иво блед. Очите му бяха сухи, устните – стиснати.

– Страшното представление започва – процеди той през зъби.

Стори ми се, че ръката му, която ми подаде бележката,

леко трепереше. Отворих я и прочетох: „Отивам на дълга екскурзия в планината. Винаги обичаш те...“.

– Изгори бележката – прощушна ми Иво.

И аз я изгорих...

– Сега трябва да се приготвим за всичко – разхождаше се татко нервно из стаята, а аз стоях скована, без да мога да помръдна.

9.10.42 г.

Снощи почти цяла нощ не спях. Сутринта отидох на Изгрева. Учителя беше на двора, пред стаята си, и разговаряше със слабичката сестра Теофана, която обикновено се разхожда из двора или стои край вратата на салона. Без много да мисля, отидох при тях и заплаках. Сестрата деликатно се отдалечи, а Учителя ме прие в стаята. Тогава коленичих пред Него и обгърнах нозете Му.

– Само Вие можете да го опазите – със заекване казах аз.

Като си повдигнах главата, видях, че Той стоеше със затворени очи. Лицето Му изглеждаше като излято от слонова кост. Изправих се и мълчаливо заставах до един от столовете. Пак ми се стори, че Той гледа, разглежда и преразглежда нещата, които аз не виждах, както тогава, когато Му бях казала, че обичам Николай, но сега беше съвършено вгълъбен. Треперех от страх какво ще ми каже. Но когато отвори очите си и ми каза: „Бъди свободна и спокойна. Рекох, всичко ще се нареди“ – отдъхнах спокойно.

– Вземете го под Ваша закрила – замолих Го аз... – А аз искам да Ви обещаю нещо, че ще го направя. Но какво?

Изведнъж ми проблесна нещо в ума и Му казах:

– Може да е малко, може да е нищо, но няма да ям повече месо. Може ли заради това да го запазите?

Как хубаво се усмихна тогава Учителя. Може би изглеждах глупава, но бащите обичат и глупавите си деца и им се усмихват. Точно като баща Го почувствах тогава. И всичкият страх, всичкият ужас, който бе изпитвал цялото

ми същество, се стопи, изчезна. Къде? Не зная. Сърцето ми се изпълни с мир, в душата ми проблесна светлинка. И макар Учителя да ми говореше за страданията, в мене вече нямаше страх. Слушах Го да ми казва:

– Всяко нещо, което се случва на човека и което изглежда наглед нещастие, трябва да се оценява с оглед на това, дали допринася за растежа, разширението и събуждането на съзнанието. Всеки, който страда, е придобил нещо, без да знае това. Страданието е път от злото към доброто. Страданията са път за големите Божии блага, които по друг начин не могат да ни се дадат. Като дойде някое страдание, да знаеш, че то ще донесе Божие благословение. Защото ако не дойде страданието, ще се случи друго страдание.

В същия момент си помислих: „Ако Николай не беше отишъл в шумата, може би щеше да се случи нещо пострашно – да го хванат, както е бил вече заподозрян... И тогава? Ужас!“.

Видях, че Учителя ме гледа, и се сепнах. Отново заслушах това, което ми казваше:

– Страданието понякога предотвратява по-големи нещастия. Страданията причиняват едно голямо благо, понеже без страдания човек много ще пострада. (Последното не можах да го разбера, но слушах по-нататък.) За да дойде в човека по-голяма светлина, трябва тялото му да премине през едно пречистване, през едно страдание, за да може да възприеме по-голямата светлина. Така прегарят някои утайки и се каляват нервите. Страданията са огън, който пречиства. А чистотата е закон на живота. Човек трябва да се радва не на страданието, а на резултатите, които ще дойдат с него. Страданието развива дарбите.“

„Какви ли дарби ще се развият в мене?“ – затвори Ясна тетрадката и се усмихна. Усети, че ѝ стана леко, както тогава, когато бе ходила при Учителя. Но наистина трябва да отиде сега при Него. Защо трябва да чака, за да види как ще се развият отношенията им с Николай? Може би Той тъкмо ще ѝ светне... Колко глупава е била, че не е отишла досега! Непременно трябва да отиде!

В сърцето ѝ се промъкна някаква съвсем мъничка искрица на радост и тя, като отметна одеялото, стана. В същия момент звънецът силно и продължително иззвъня.

– Николай ще е – втурна се тя към вратата.

Наистина беше Николай, но не сам.

– О, Катя! – възкликна радостно Ясна, като я видя между Николай, който държеше за ръка няколкогодишно момченце, и непознат млад човек.

Ясна отвори широко вратата и ги покани да влязат.

– Ние минавахме отгук и рекохме да дойдем да те видим – заговори Катя.

– Много се радвам. Това момченце е твоето, нали? Хубаво дете!

– Имам и още едно, момиченце – усмихна се Катя.

– Зная, научих. Станала си много хубава. Вижда се, че си щастлива.

– Напоследък се успокоих. А то по-рано все в страхове, в тревоги – промени се както тонът, така и изразът на лицето на Катя.

– Ясна – обърна се към нея Николай, – всъщност ние търсим квартира за Катя и семейството ѝ. Не биха ли могли да се приютят при тебе, докато им се намери подходящо жилище?

– С най-голямо удоволствие, Николай, но другите две стаи са пострадали много от бомбардировките. Стените са пропукани и не може да се живее в тях. Само тази, моята стая и кухнята, не бяха пострадали. А за другите трябва основен ремонт.

– Защо не си ми казала досега?

Ясна го погледна: за първи път беше дошъл денем. Тя пое по-дълбоко дъх, за да превъзмогне известна болка, и каза:

– Не се е случвало да говорим за това.

– А може ли да видим стаята? – запита Катя.

– Разбира се.

Наистина стените бяха толкова пропукани, че на известни места през тесните процепи се виждаше навън.

На някои от прозорците вместо стъкла имаше закован шперплат.

Отново влязоха в стаята на Ясна, където беше топло и приятно.

– Ясна – обърна се Катя към нея, – навярно скоро ще бъдеш назначена някъде из провинцията като лекарка.

– Още не съм мислила за това.

– Защо?

– Има време...

– Как има време? Естествено е да те назначат някъде на работа.

– Аз и сега работя.

– Сигурно частно, тук и там... Колко може да печелиш по този начин?

– Не съм мислила още за печелене. Нали девизът ни беше да помагаме на народа?

– Но народът вече сам ще си помага. Затова не е лошо да подадеш молба за назначение.

– Ще си помисля – отвърна Ясна и погледът ѝ се спря върху Николай, който играеше със сина на Катя на „дай бабо огънче“. Накрая Николай силно се уплаши от излайването на въображаемото куче и малкият се разсмя с чистосърдечен детски смях.

Ясна почувства, че ѝ става лошо, че бледнее. В същия момент срещна погледа на младия човек, съпруга на Катя. Гледаха я две добри, сериозни очи.

Някой извън нея и Ясна с облекчение отиде да отвори. Беше Иво.

– Какво ти е, Ясна? – запита той.

– Нищо.

– Как нищо? Съвсем си бледа.

– Стана ми малко лошо, но ще ми мине... Имам гости.

– Знам.

– Иване – обърна се Катя към него, когато той влезе при тях, – колата сама ли я остави?

– Сама.

– Да не я открадне някой?

– Как ще я открадне. Залючена е.
– Но в тези времена... всичко става...
– Не се безпокой, кой може да открадне колата на утрешния министър?

– Иване, какво бръщолевиш?
– Това, което ти ми каза. Днес е в листата на народните представители, утре – на министрите.

– А така ли се разказва пред кого да е това, което ти е говорено?

– Първо, не говоря пред кого да е, а пред твоя многоуважаем съпруг и пред съпругата на Николай.

– Ха, съпруга! – изсмя се Катя. – Каква съпруга? Никаква съпруга не е, щом е незаконна.

Ясна почувства, че цялото ѝ тяло почна да трепери. Николай продължаваше да си играе с детето.

– О, аз не съм ви почерпила – изведнъж каза Ясна и излезе.

В кухнята тя напписка лицето си с вода. После седна на кушетката и почна да диша дълбоко, за да се успокои. На вратата се почука и влезе Иво.

– Сестрице, с какво мога да ти бъда полезен?

– С нищо. Аз ей сега ще дойда да ги почерпя.

– Ти нареди, каквото трябва, а аз ще го отнеса...

Ясна нареди таблата със сладко и чаши с вода. Иво ги взе и ги отнесе на гостите. Ясна си напписка отново лицето с вода, избърса го и тръгна към стаята. В коридора я пресрещна Николай и мълчаливо я притисна до гърдите си. Изведнъж тя леко политна.

– Какво ти е?

– Нещо не ми е добре, настинала съм.

– Пази се – пошепна той.

– Трябва! – отвърна тя и двамата влязоха в стаята.

За своя изненада Ясна отново срещна отправления към нея сериозен, хубав поглед на Катиния съпруг.

– Иване, иди да видиш колата и ни почакай там! – с неочаквано заповеднически тон се обърна Катя към Иво.

– Чакам да видя какво ще каже началството – усмихна се и израз на наивност Иво.

– Кое началство?

Иво посочи с глава Николай.

– Може той да е на друго мнение.

– Защо на друго мнение? Няма да седим много. Той сам каза, че сме дошли само да видим за квартира, докато ни се освободи някой апартамент. Но наистина стаите са негодни за живеене, освен ако Ясна иска да ни отстъпи стаята си, тъй като сме семейство с деца. Кухнята е голяма, има в нея кушетка и тя може да спи там.

Ясна отново почувства, че бледнее.

– Не, Кате – изправи се отведнъж Николай, – това е абсурдно! По-добре е Иво да се заеме с ремонта на едната стая, която е по-малко пострадала.

– Но нали тя без това ще отива някъде лекарка, защо да стои стаята празна? Багажът ѝ може да се пренесе в най-пострадалата стая.

Ясна гледаше смаяна, поразена. Възможно ли беше Катя да ѝ говори всичко това? Да се разпорежда с дома ѝ, със стаята ѝ, с нея самата? Катя, нейната най-добра някогашна приятелка и сестра на Николай?

– Катя – заговори неочаквано съпругът ѝ, – ние сме оставили такава голяма, хубава къща на село. И защо? Защото ти искаш да се преместим тук. Но съвсем е нечовечно да изпъдим момичето в кухнята и да ѝ вземем стаята.

– Но нали казах, Стефане, временно, докато тя отиде някъде лекарка.

– Но Николай може да ѝ намери лекарско място тук, в София.

– Ах, в София! Нека и тя отиде на село, да вкуси като мен сладостта му.

Лицето на Стефан отведнъж потъмня и той се отдръпна в себе си.

– Виждам, Стефане, че много присърце вземаш Яснините работи. Но при стеклите се обстоятелства, за които ти вече отчасти знаеш... и като се има предвид буржоазното ѝ произхождение...

– Кате! – неочаквано викна Николай. – Не говори повече! Моля те!

В Ясна, която слушаше недоумяваща този разговор, отведнъж се пробуди борческия дух, който именно някога беше я накарал да отиде с Катя в Ремса, и тя се обърна към всички и заговори:

– Оставам изненадана, че вие се разпореждате с моята съдба, сякаш аз съм малолетна или недостатъчно умна да се справя сама. Струва ми се, че не съм упълномощила когото и да е да се грижи за мен и много моля да не се месите в моя живот... Учудва ме също, че Катя, която е идвала толкова пъти в този дом като моя най-добра приятелка, дори сестра, днес идва да вземе стаята ми, в която сме учили много пъти заедно. Вярвайте ми, че от обич към вас сама бих предложила стаята си и с радост бих отишла в кухнята, ако бях видяла в днешната Катя някогашната ми любима приятелка. Но тази, днешната Катя, дори не ме представи на съпруга си. Толкова далече сме отишли една от друга. И защо? Защото съм от буржоазно семейство? Та сега ли Катя видя от какво семейство съм? Не, тя го знаеше от първия ден на нашето познанство и се е възхищавала неведнъж от честността на родителите ми. Ако човечността е буржоазност! Къде ще отида и какво ще правя – това аз сама ще реша, както някога сама реших да дойда във вашите редове. Не ме мислете за толкова слаба, че да не мога да се справя с моите материални проблеми.

Ясна замълча и притвори очи. Когато ги отвори, срещна отпращения към нея поглед на Стефан. Катя забеляза това и каза:

– Хайде да си ходим. Няма смисъл повече да говорим. Иване, иди запали колата.

– Катя – обърна се Николай към нея, – моля те да не се отнасяш с Иво по този начин! Той е моят най-добър приятел.

– Аз пък мислех, че ти е шофьор.

– Такъв съм, такъв съм – прие най-наивен вид Иво. – Нали като бях войник, следвах за шофьор... И в запаса все камииони карах... Имам книжка за първокласен шофьор, но съм и фотограф. Ако искате, може да ви фотографирам. Ама каква хубава снимка си направихте днес!

– Най-напред днес не сме се фотографирали...
– Не, фотографирахте се, и то много добре... Аз видях това.

– Ами, видял си!

– Че видях, видях, но да отида да отключа колата и да запала мотора да се посгрее...

Николай вървеше последен, хванал момченцето за ръка.

– Ясна – обърна се той към нея, – ела да се запознаеш с моя приятел!

Ясна се усмихна горчиво и рече:

– Не е ли късно да ме запознаваш, когато вече си отивате...

– Чавдаре – вдигна го Николай на ръце, – прегърни леля Ясна и ѝ кажи, че никога не е късно.

Ясна хвана ръчичката му и каза:

– Хубаво дете, прилича много на баща си.

Катя се обърна и присви очи.

– Разбира се, и на майка си – допълни Ясна.

– После ще дойда – прошепна ѝ Николай.

– Хайде, Стефане, Ники – спря се Катя на прага на вратата, – какво има сега да приказвате?

– Запознаваме се – отвърна Николай.

Катя искаше да каже нещо, но срещнала сериозния поглед на съпруга си, мълчаливо му даде път да мине.

Когато всички излязоха, Ясна никак не се чувстваше добре. Съблече се и веднага легна.

– Непременно трябва да отида при Учителя – мислеше си тя, – непременно. Как е могла да не отиде досега? Съзнанието ѝ беше изключително заето с проблема за Николай. Но няма смисъл повече да чака. Най-добре е да отиде още сега. Защо да отлага? И отведнъж тя се намери на улицата.

– Гледай ти – рече си тя, – ноември, а какво хубаво слънце е греяло.

Обърна се и видя майка си да слиза по каменните стъпала на къщата им.

– О, мамо! – втурна се тя към нея. – Ти вкъщи ли си била?

– Да, вкъщи.

– А аз не знаех и тръгнах, без да ти се обадя.

– Нищо.

Една съседка заговори майка ѝ.

– Мамо – обърна се Ясна към нея, – не мога да чакам повече, защото без това съм закъсняла.

– Ти отивай, Ясне, аз ще те настигна.

– Добре – забърза Ясна.

Къде собствено отиваше? А, да, в университета на изпит. „Ах, Боже мой – спря се тя отведнъж, – но аз нищо не съм чела. Колко отдавна не съм чела! Кога е било да отивам така неподготвена на изпит? По-добре е да взема медицинско и да отложам изпита – без това не се чувствам добре. Тогава ще отида при Учителя – реши тя. – Нали и друг път преди изпит съм отивала при Него? Ще вървя пеша, няма да взема трамвай“ – и тя се затича, но усети, че не стъпва на земята. „И аз като Иво се нося над земята... нали той ми е разказвал за това. Но разбира се, и на мен не ми е за първи път... много добре си спомням това... Но колко отдавна не съм се носила така леко над земята!“ Като се огледа наоколо – нямаше улици, нямаше къщи. „Колко бързо съм излязла от града!“ – помисли си тя. Пред нея се простираше огромно поле с камъни, храсти, трънаци. Едва забележима пътека извиваше между тях. Ясна вече не се носеше над земята, а вървеше по пътечката, като внимаваше да не се убоде на някой трън, защото се видя боса.

Пътеката ставаше все по-слабо очертана и съвсем се изгуби. Внезапно задуха вятър. Сухите храсти и бодилите свистяха между камънаците. „Защо съм тук? – огледа се Ясна. Небето беше потъмняло и цялата безбрежна пустош я изпълни с невнятен страх. – Непременно трябва да се махна оттук – мислеше си тя – непременно!“ Но накъде да върви? Нямаше пътека. Почувства се страшно сама. Цялото ѝ съществуване се изпълни с мъка и безнадеждност и като седна на един плосък камък, заплака.

– Защо плачеш? – чу тя приятен глас на момиче.

Ясна повдигна обляното си със сълзи лице и видя, че пред нея, стъпили на тръните, стояха две прекрасни момичета, хванати за ръце, гледащи я с обич. Ясна се вгледа в тях и каза:

– Сигурно вие сте любимките на Иво – Лидка и Соничка.

– Да – отвърнаха и двете усмихнати.

– Иво ли търсите?

– Не, не. Дойдохме при теб.

– При мен? А отде ме познавате?

– От времето, когато сме били пак заедно. И то много пъти...

– А аз не помня... Забравила съм.

– Нищо...

– Как ме намерихте?

– Чрез любовта. Нали знаеш, че любовта привлича съществата едни към други.

– Така е – въздъхна Ясна, – но не си ли набодохте краката по трънаците?

– Не, ние почти не ги докосваме.

– Носите се над тях?

– Да.

– И аз имах тази способност, но съм я изгубила, особено като дойдох в тези трънаци.

Девоичките тъжно се усмихнаха и едната каза:

– Ние цял ден играхме в ливадата и те чакахме.

– В коя ливада?

– Ето, отсреща на реката.

Ясна се обърна. Зад нея течеше голяма, пълноводна река. Как не бе я видяла?

– И сега сме много уморени – каза другата девоичка. – Може ли да седнем на коленете ти и да си починем?

– Разбира се – отвърна Ясна, като се намести на камъка, – седнете.

Момичетата се засмяха радостно, седнаха на коленете ѝ и всяка от тях я прегърна.

Ясна чу боботенето на реката и за свой ужас видя, че тя бе преляла коритото си и течеше към нея. Искаше да се изправи и да избяга колкото се може по-далече, но се видя с две седящи деца в ръцете си. Кой бяха те? В първия миг искаше да ги остави на камъка и да бяга. Но ако водата дойде и ги залее!? Щяха да се удавят... Ами сега!? Нищо не ѝ оставаше, освен да стъпва от камък на камък с двете деца и да се отдалечава от прииждащата вода.

– Да се освободя от децата! – отново прекоси мисъл съзнанието ѝ, но ѝ дожаля за тях. – Не, по-добре е да умре с тях, залята от реката, отколкото да ги остави.

Водите ставаха тъмни и с боботене прииждаха към нея. Ясна се спря на един плосък камък и с ужас видя, че това не беше река, а море – голямо безбрежно море, чиито вълни прииждаха и заливаха всичко.

– Сега ще ме залее и ще умра! Горкичките дечица! – притисна ги тя до себе си и усети, че ги обича безкрайно много. – Трябва да ги спася! Трябва да ги спася! – огледа се тя, за да види на кой камък да стъпи и да бяга от водите. Но една огромна черна вълна се издигна страхотно пред нея. Като светкавица премина в Ясна мисълта за Учителя и тя извика:

– Учителю, спаси ни!

В същия миг вълните почнаха да се отдръпват. Недалече Ясна видя да стои Учителя, който ѝ каза, както и друг път ѝ бе казал: „Без страх, без тъмнина, с любов и светлина“. В сърцето ѝ лумна радост. Учителя се обърна и тръгна по тясна пътека. Тя също тръгна след Него по пътеката, но Той вървеше бързо и се отдалечаваше всеки миг все по-далече и по-далече.

– Учителю – извика тя, – не ме оставяй!

Той се обърна. Ясна остана смаяна. Очите Му, макар и отдалече, струяха светлина, струяха любов, които ѝ вдъхнаха сили да върви.

В същото време пътеката почна да се изкачва по висока, непристъпна планина. Учителя се изкачваше по нея все по-високо.

– О! – каза си тя, – как ще се изкачвам с тези две деца?

Да ги оставя? Но кой знае какви зверове има в тази планина. Ще ги изядат...

Мисълта, че ще остане сама в тая висока непозната планина, я накара отново да извика Учителя. Той пак се обърна и пак видя как очите Му струяха любов, светлина.

Но изведнъж Учителя почна да се издига направо към небето, като оставяше след себе си светла пътека. Ясна се закова на мястото си.

– Сега наистина ще остана сама – проплака сърцето ѝ, – аз не мога да се изкачвам по тази отвесна светла пътека...

Отново искаше да извика с все сили Учителя, но Той започна цял да свети и издигнал се в самите небеса, се превърна в огромно слънце. Светлината Му обля цялата планина, цялата Земя. Ясна се видя обляна от чудодейните Му лъчи и се изпълни с никога неизживяно щастие...

– Сега вече никога няма да съм сама, никога – шепнеха устните ѝ, – защото винаги ще виждам Учителя!

Ясна отвори очи и се видя в стаята на леглото. Но къде беше отишъл покривът, та виждаше сините небеса и огромното сияйно Слънце?

– Ах, да, това е Учителя! – спомни си тя и поиска да стане, но не можеше. – Оттук ще Го гледам – каза си тя и се отпусна в леглото.

Когато отново отвори очи, изпълнена все още с щастие, тя седна на леглото. Отде идваше това щастие? В същия момент сънят изпъкна в съзнанието ѝ: страшната пустош, прииждащите тъмни води...

– Ох, добре, че беше сън! – каза си тя.

Но миг след това блесна пред вътрешния ѝ взор огромното Слънце, в което се бе превърнал Учителя.

– Учителя! – каза си тя и стана от леглото като пробудена от дълъг сън. Бързо се облече и излезе. В трамвая отново изпъкна сънят в съзнанието ѝ: пустош, камънаци, сухи храсти, тръни... Може би този сън отговаря на състоянието, в което се намира? Или показва живота ѝ в идните дни!?

Веднъж в Мърчаево Учителя беше ѝ казал: „Вие трябва да се готвите, да работите върху себе си, защото един ден ще

ви поставят на тежък изпит и ако не сте готови, ще дойдете до отчаяние“.

Когато почина баща ѝ, тя си помисли, че това е тежкият изпит. Но ако сега идва големият изпит? Изведнъж ѝ стана студено и тя загърна дрехата си. В какво ли ще се състои той? Навярно ще бъде много страшен, за да се стигне до отчаяние! В този момент тя обърна главата си и през прозореца видя Слънцето да блести, излязло иззад облак.

– Както в съня! – помисли си тя. – Само че онова беше огромно и светлината Му на потоци обливаше цялата Земя и мен.

Като слезе от трамвая при игрище „Юнак“, шосето между боровете се възправи пред нея, стръмно изкачващо се нагоре. Тя забърза и вървейки, погледна часовника си. Беше следобед. Кога ще се изкачи на Изгрева? Ноемврийският ден не беше дълъг.

Несъзнателно се обърна и видя да идва каруца с два коня.

„Да бих могла да се кача на тази каруца – помисли си тя, – по-бързо ще стигна на Изгрева.“

Точно където шосето се раздвояваше към Семинарията, неочаквано каруцата спря и селянинът, който беше в нея, слезе да оправя нещо конете. Ясна се приближи колебливо. За нейна изненада селянинът сам я запита:

– Нагоре ли отиваш?

– Да.

– Тогава качи се на каруцата.

– Но да не тръгнат конете?

– Няма, няма. Докато не се кача аз, не тръгват. Добичета са, ама разбират. Познават ми гласа.

Ясна стъпи на колелото, покачи се и седна на сложената дъска. До нея седна и селянинът.

– И аз имам момиче като тебе – заговори той, като подкара конете, – но е болнава. А какво здраво, хубаво беше, като ябълка. Но закрея, заболя...

– От какво? – запита Ясна.

– От мерак.

– Какъв мерак?

– Лъга я, мами я един никаквец. Дошъл беше в село и работеше у фурната... Видел моята Ружка и я харесал. Как няма да я хареса. Всите ергени я харесваха. И той днеска така, утре онака – и я примамил със сладки приказки... Колко ѝ думаше майка ѝ, пък и аз: „Не е това момче за тебека“. Ама сърце ѝ не чуе – той, та, той. Пък она го повикаа в запас по чуждите земи и сетне се не върна...

– В Югославия ли? Да не би да му се е случило там нещо... да са го убили...

– Ами, убили. Видвали го ората жив и здрав. Но си имал жена и деца... А тук се престорил на ерген...

– Ама сигурни ли сте?

– Тъй думат ората, па знам ли? – шибна селянинът конете, които трепнаха под удара и се втурнаха в тръс.

– Каруцата ти не тръска, като тичат конете – каза му Ясна.

– Не тръска, оти съм ѝ турил яюви. Зарад них ги турих, за жената и дъщерята, да ги не тръска, кога ги водим в града. Аз продавам празо, компирите, зелето, а они все по дюгените – това да купят на щерката, онова да купят. Ама сега одя сам. Щерката е заприличала на свещ. Поболя се момичето. Никъде не ще да излезе и майка ѝ все при нея. Викахме доктор – нищо ѝ няма, каже, нерви. Какви са тия нерви, не можем да разберем.

– Къде живеете? – запита го Ясна

– У Дървеница.

– Аз съм учила за лекарка и може да дойда да я видя.

Селянинът се обърна към нея и я изгледа изпитателно.

– Много си млада – заключи той.

– По-рано започнах училище и скоро съм завършила...

– И знаеш ли да лекуваш?

– Нали за това съм учила?

– То много учат, но не всеки може да лекува. Пък парите всите ги земат.

– Аз няма да ѝ взема пари.

– Как тъй без пари!?

– А ти колко ще ми вземеш за возенето?

– Е, каруцата без туй е празна. Що носех, продадох. Па и за хаир го правя, за Ружка. Като те видех, кой знае защо ми заприлича на Ружка.

„Може би защото едни и същи проблеми изпълват с болка сърцата ни“ – помисли си Ясна.

Изкачили се високо, на кръстопътя, отдето вече пътят слизаше надолу, конете сами затърчаха по-бързо.

– Чичко, аз тук ще сляза – заговори му Ясна, като изминаха гората.

– Аха – поклати селянинът глава. – Они думат, ке Он лекувал сяка болест, верно ли е?

– Вярно е.

– Ще пратим жената да Го моля за Ружка.

– Много добре ще направиш. Тогава ще оздравее и без мене.

– Помага значи.

– Много.

– На тебе помагал ли е?

– Всякога.

– И затуй идеш тука...

– Затуй...

– Още утре ще проводя жената. А пари зема ли?

– Не. Не взема.

– Думат с Божия сила помагал.

– Не зная с каква сила помага, но помага.

– Що, ти не вярваш ли в Бога?

– Искам да вярвам.

– Ако не вярваш, каква докторка си. Твоята силица колко е, а за болните сака много сила.

Ясна го погледна изненадано и рече:

– Все пак ще дойда да видя Ружка.

– Дойди, като сакаш. Но аз още утре ще проводя жената при Човеко.

Ясна си повтори името на селянина, поблагодари му за возенето и слезе от каруцата. Той шибна конете и те се понесоха надолу, а тя възви надясно и влезе в Изгрева.

На двора пред салона имаше десетина души, които на групички по двама-трима си говореха тихо. Изведнъж Ясна се спря. Стори ѝ се, че от хората, от атмосферата в двора около салона лъха нещо, което внесе смут в сърцето ѝ. Какво имаше? Някакво безпокойствие я изпълни. Какво се е случило?

Слабичката сестра, която бе виждала да се разхожда пред салона през всичките години, когато бе идвала, сега се бе изправила до стълбата, която води към стаята горе, на Учителя. Ясна се отпрати към нея.

Точно в това време откъм горичката, която беше между двора и поляната, гдето играеха гимнастиките, се зададе Учителя с няколко души.

– Нищо не се е случило – отдъхна си Ясна и искаше да се втурне към Него, но сестрата, до която се бе приближила, ѝ рече:

– Отдавна не сте идвали.

– Да, случиха ми се непредвидени неприятности... И днес малко късно идвам, но дано Учителя да ме приеме.

Сестрата я погледна тъжно.

– И на вас ли се е случило нещо неприятно?

– Не – усмихна се с деликатната си усмивка тя, но в усмивката ѝ Ясна пак видя някаква тъга.

– Какво ви е?

– Нищо... Но Учителя е малко неразположен... – додаде тя тихо.

– И няма ли да ме приеме?

– Не зная...

В това време Учителя и малката групичка дойдоха при приемната. Хората, които бяха на двора, някак с несигурни стъпки се приближиха към Него. И пак Ясна почувства нещо особено в атмосферата, което я накара да вдигне само ръка за поздрав, без да смее с бързи крачки да отиде при Учителя, както бе правила винаги по-рано. Но точно когато бе заобиколен от приближилите Го, Той се обърна към Ясна. Може би всички видяха отправения към нея поглед и леко се отдръгнаха. Ясна, усетила внезапен импулс, отведнъж

тръгна, мина по пътечката, направена от стоящите хора, и застана пред Учителя. Линиите на лицето Му излъчваха огромно страдание, от което Ясна се сепна. И когато целуна ръката Му, която Той ѝ подаде, от очите ѝ бликнаха сълзи. Успя само тихо да пошепне:

– Дойдох...

– Може, рекох – отвърна Той и тръгна към вратата на приемната.

Някои от хората останаха да си приказват на двора, а другите се разотидоха.

Ясна събу обувките си в бялото малко антренце и последва Учителя в стаята. Той седна, както обикновено, в плетеното кресло до масата, а тя – на един от столовете край прозорците.

Учителя, притворил очи, изглеждаше по-блед и по-отслабнал, отколкото когато Го бе виждала в Мърчаево. Случвало ѝ се беше и друг път да усеща огромното страдание, което Учителя носи, и винаги това страдание бе отекувало като болка в сърцето ѝ. Но когато последния път бе отишла в Мърчаево при Него, стори ѝ се, че Той носи страданието на цялото човечество. През Неговото сърце са отекували воплите на всички умиращи и страдащи хора през тази страшна война.

„Наистина, каква огромна задача е приел Учителя – помисли си Ясна, – да просветли съзнанието на хората, за да познаят, че са братя, да престанат да се бият и убиват, да живеят с мир... Войната отмина край нас, но там... още се бият страхотно... И докога? И кога ще се оправи тоя свят?“

В същия миг Учителя отвори очи и каза:

– Светът още не се е оправил, защото хората продължават да поддържат учението: „Човек за човека е вълк“. Новата култура заличава това и пише: „Човек за човека е брат“. Така трябва да се мисли и живее. Светът ще се оправи, когато хората споделят взаимно благата си.

– А дали ще може да се реализира това? – промълви Ясна.

– Време е хората да се преобразят. Възгледите и

принципите, върху които е изграден животът, трябва коренно да се изменят. Не е въпросът да събаряме и рушим, но да съградим нещо хубаво.

„Това беше мечтата на Николай“ – помисли си Ясна. – Но защо казвам „беше“ – сепна се тя и отново заслуша Учителя, който казваше:

– Една нова фаза настава в целия Космос. Нашата Вселена е достигнала наполовина своя път на развитие. Сега цялото човечество не само тук, на Земята, но във всички светове, които съществуват вън и вътре във Вселената, минава в една нова фаза. Не само на Земята, но в целия Комос става едно преобразование, макар че всички не са на еднаква степен на развитие.

Ясна погледна смяяно Учителя. Тя знаеше, приемаше, че Той е Учител на човечеството на Земята, но да има такъв поглед за цялата Вселена!?

– Новата култура иде – продължи Той. – Религиите всякога предшестват културата, за да дадат основа на един умствен подем на човечеството. Така е било в миналото, така е сега, така ще бъде в бъдеще. Трябва да се урегулират човешките енергии и чувства и тогава ще дойдат хората, наречени „гении на човечеството“, за да подемат повдигането на човечеството. Това е грандиозна работа. Повдигането на човечеството не е работа на един човек. Милиони майки трябва да работят, милиони бащи трябва да работят. Те са първите работници, а след туй ще дойде плеяда от благородни хора, за да работят за туй повдигане.

Учителя замълча. Ясна вдигна очи от стенограмите и Го погледна. Стори ѝ се, че лицето Му светлее. Илюзия ли е? Учителя едва доловимо се усмихна и заговори:

– Разумните същества се занимават с всички хора. Те имат много работа, за да оправят света. И всичко велико и възвишено, което човек чувства в себе си, е резултат на тия велики, безсмъртни души... И в най-трудните времена на живота си вие ще срещнете тези безсмъртни души, които ще ви кажат: „На бойте се, ние сме с вас“.

– Само да мога да ги чуя – прошепна Ясна.

– Щом умът и сърцето на човека са в пълна изправност, той има вече първото условие да влезе във връзка с напредналите същества и да се ползва от техните мисли и чувства.

– А на мен умът и сърцето сега са ужасно разбъркани и никак не зная как ще се оправят – промълви Ясна. – В страшна безизходица съм.

– Ако в даден момент човек може да вярва, че съществува едно висше съзнание, което прониква умовете на хората, и отправи ума си към това съзнание, всичките му мъчнотии и страдания ще изчезнат, но не отведнъж, а постепенно, както слънчевите лъчи постепенно разтопяват снега и леда.

– Но как да отправя ума си към това висше съзнание?

– Чрез молитвата... Трябва да се молите. Молитвата е стражът на човека.

– А как да се моля?

– Молете се, както знаете. Истинската молитва е общение с Любовта. При молитвата ти преди всичко отваряш душата си и изливаш своята любов към Бога. Вътрешната сила при молитвата е изказване на благодарност и любов. Молитвата е много силна, когато се апелира към Божията милост. Когато се намирате в безизходно положение и отникъде нямате помощ, тогава кажете: „Призовавам Те, Господи, в Твоята милост!“ или „Господи, благодаря Ти за великата милост, която имаш към мене“. Молитвата трябва да бъде непреривен контакт с Бога по всяко време и на всяко място. При молитвата човешката душа се акордира с Божествения свят, идва във възприемателно състояние и тогава приема енергия от Божествения свят, приема мисълта на Бога, живота на Бога. Нови идеи нахлуват в човешката душа от Божествения свят. През целия ден в човешкото съзнание идват нови, светли идеи и подтици. Когато се молиш на Бога, Той непременно ще прати някого да ти помогне. А когато се моли друг някой, Бог може да прати тебе да му помогнеш.

– На мен много ми е приятно да помагам на хората, но

сега съм изпаднала в някакво инертно състояние. Понякога лежа с часове и мисля... Но въпросът, върху който мисля, остава неразрешен. Понякога си мисля, че ако аз имам реална връзка с висшите същества, за които говорите, тогава много по-лесно бих се справила с известни проблеми, които сега страшно ме измъчват. Но как мога да вляза във връзка с тези висши същества?

– Трябва да отделяте поне един или половин час за размишление и молитва. За влизане във връзка с висшите разумни същества най-добрият начин е следният: човек да се стреми да служи на Бога. И тогава ще дойдат тези същества да му помогнат. Ако направиш услуга някому на Земята, ти ще имаш благословението на тези висши същества горе и ще можеш да влезеш в общение с тях. Човек трябва да работи, за да развие в себе си известни сили. Това не е лесна работа.

– Да върша всичко това, би ми доставяло особена приятност, но сега се намирам на много труден кръстопът. Земята изчезва изпод нозете ми, а Небето е още много далече от мене.

Учителя притвори очи. Изпод бледата кожа на лицето Му, която по-рано светлееше, се изписа страдание. На Ясна ѝ се стори, че Той разгръща листите на нейния живот: гледа, проучва, преценява... Тя бе вперила поглед в притворените Му очи и чакаше. Когато ги отвори, те я гледаха с бащинска грижа, а устните Му ѝ говореха:

– Вие ще имате страдания, скърби, но ще държите връзка с Бога, за да ги преодолеете. Вие можете да ги преодолеете! И от всички мъчнотии, които се явяват в живота ви, трябва да вадите поука. В най-големите противоречия да сте благодарни на Бога, тогава се опитва характерът ви. При най-големите страдания казвай: „За добро е!“, и ще видиш как работите ти ще се оправят. Като благодариш за страданията, те си отиват; като благодариш на Бога за доброто, то расте. Благодарността е молитва. Когато човек благодари, той се моли вече. Когато ангелът ти даде едно благо, щом си доволен, той ще ти даде повече.

– Майка ми през целия си живот е страдала и беше

много добра. Затова навярно няколко месеца, преди да почине, ми казваше, че вижда ангели. Може би и по-рано да е виждала, но не бе ми казвала, защото аз едва в края на живота ѝ я обикнах много. Сигурно е много приятно да се виждат ангели. Бихте ли искали да ми кажете нещо за тях?

Учителя се усмихна и отново лицето Му почна да светлее.

– Светлината е мисълта на ангелите. Ние нямаме представа как ангелите разбират динамиката, техниката на природата. С какви големи средства, с какви грандиозни капитали разполагат, за да движат Земята, Слънцето и др. с такава голяма бързина. Отде иде тази енергия? Черпи се отнякъде. Има един вид ангели, които живеят в рая. Падналите ангели живеят в ада, а човек живее по средата. Добрите ангели са толкова умни, колкото човек не може да си представи. И те произтичат от човешката раса, но са много напреднали. Сега хората имат общение с ангелите и архангелите, а със съществата от по-висшата йерархия нямат такова общение. Ангелите имат богати познания. Един ангел изчислява през къде ще мине Земята след милиони години, колко хора ще живеят на нея и пр. Ангелите искат да се въплътят между хората, понеже тука ще научат нещо ново, което те не знаят. Много ангели, много адепти, облечени в костюма на обикновени хора, се срещат навсякъде по Земята, в големите градове като Париж, Берлин, Лондон, София.

– Така ли!? – учуди се Ясна. – Това ми е толкова интересно. А какви са те?

– На вид са обикновения хора, но дават насока на всички същества.

– А самият ангел съзнава ли, знае ли, че е такъв?

– Вътрешно той е необикновен, съзнава, че е ангел. Но като е влязъл в материята, той е изгубил силата си, много малко от силата му е останала.

– А защо тогава идват на Земята?

– От голяма любов се въплътяват, за да се запознаят с хората.

– Колко чудно. Много бих искала да срещна един такъв ангел. Или изобщо да имам макар и най-малък контакт с ангелите.

– Ние сме в постоянен контакт с ангелите – усмихна се Учителя и тази усмивка се разли като светлина върху лицето Му. – Те ни носят хубави мисли и желаня, носят ни светлина. Навсякъде виждаме тяхното присъствие. Човек не познава ангелите и не подозира, че хубавата работа, която върши, е с тяхно съдействие. Той не подозира, че тази работа се дължи на присъствието на някой ангел в самия него.

– Как бих искала да усетя присъствието на някой ангел, да вляза във връзка с него!

– Ако човек не влезе във връзка с Бога, с никого не може да влезе във връзка. Като влезе във връзка с Бога, тогава ще влезе във връзка и с йерархиите.

„Това вече е много трудно за мене – помисли си Ясна, – тъй като аз не съм верующа...“.

Следния миг чу Учителя да казва:

– Човек трябва да има някаква работа, поради която трябва да влезе в общение с ангелската йерархия.

– Аз каква работа бих могла да върша? О да, да лекувам хората! И ако тогава те ми помагат!

В сърцето на Ясна преля необикновена радост и тя отново се заслуша в това, което говореше Учителя.

– В бъдеще хората ще имат реално общение с невидимия свят, който е реален свят. Съществата от невидимия свят ще бъдат облечени с такива хубави облекла, каквито не сте виждали в живота си. Сега много напреднали същества слизат отгоре. Те са облечени в бели дрехи.

Ясна повдигна очите си, за да ги види. Учителя се усмихна и продължи:

– Когато дойде време да се въдвори Новата епоха, те ще дойдат. Те ще бъдат Новото човечество, шестата раса. Те ще подемат новото.

Чуха се стъпки отвън край прозорците. Някой леко почука на вратата. Ясна се огледа и видя, че в стаята бе

настъпил здрач. Как е възможно това!? Допреди секунда не бе го забелязала. Беше светло, защото иначе как би писала в бележника си? „Но отде бе идвала светлината?“ – като светкавица преминаха тези мисли през съзнанието ѝ.

Учителя се изправи и отиде към вратата. Тя също стана. Трябваше да си ходи. Някой запали лампата. Беше Савка, стенографката. В ръцете си държеше бележник. Ясна зарадвано ѝ се усмихна, но стенографката изглеждаше тъжна, уморена.

– Толкова ми е хубаво тук, че никак не съм усетила как е минало времето – смутено се оправдаваше Ясна.

– Спокойна и свободна – подаде ѝ Учителя ръка.

Тя се наведе и като я целуна, каза:

– С толкова горчивини и с толкова трудни въпроси за разрешение дойдох, а като поседях при Вас, те ми се видяха незначителни... и дори не Ви запитах конкретно за тях...

– Пак елате, рекох – изпрати я Учителя до вратата.

Ясна отново срещна тъжния поглед на Савка. Какво ли се е случило? „Но Учителя ще отнеме и нейната болка“ – помисли си Ясна и като си обу набързо обувките, излезе.

На двора имаше доста голяма група хора, които си говореха тихо. Дългите маси белееха под тъмните лещаци. Ясна бързо измина двора и се затича по пътеката към шосето. Точно преминаваше мостчето, една лека кола спря и от нея излезе Иво.

– Ясна, дойдох да те съпровода до града.

– Отде знаеш, че съм тук?

– Видях те, когато дойде.

– А отде тая кола?

– Нали разбра, че сега съм шофьор?

– На кого?

– На Николай.

– Негова ли е колата?

– Дадена му е да си служи с нея.

– Но не и аз да си служа с нея.

– Разбира се, специално не, но тъй като без това слизам в града с нея...

– Не, Иво, толкова ми е хубаво и светло на душата, че предпочитам да тичам надолу по шосето. Струва ми се, че ако вляза в тая кола, отново ще ме прихлупи тягостното състояние.

– Напълно те разбирам, сестрице – обърна се Иво и влезе в колата.

Ясна се затича надолу, а той съвсем бавно я следваше по шосето. Когато тя стигна у дома си, видя Николай да седи на едно от стъпалата.

– Защо си седнал тук? – запита го тя.

– Чакам те.

– Ще настинеш!

– Нищо ми няма. На каква студена, мокра земя съм седял! Даже и когато е била замръзнала и покрита със сняг...

– Но тогава е било друго – отвори Ясна вратата. – Голямото психологическо напрежение прави тялото устойчиво на студ, на вятър.

– Сега напрежението не е по-малко.

Влезли в стаята, Ясна разпали печката. Топлината ѝ приятно облъхна Николай и той съблече връхната си дреха.

– Ясна, при Учителя ли си била?

– Да.

– В много добро настроение си.

– В прекрасно, бих казала. Всякога, когато съм отивала при Него в най-трудни моменти, изпълнена със страх и тревога за тебе или угнетена и измъчена, Той е заменял тия ми състояния, бих казала, със слънчева радост. В мен се явява стимул да уча, да работя, а в душата ми – полет към нещо незнайно, но много хубаво.

– А какво представлява Той?

– Чуден си, Николай. И друг път си ми задавал този въпрос, а Го знаеш, виждал си Го.

– Да, виждал съм Го и съм разговарял няколко пъти с Него, но не можах да се увлека, както ти и Иво. Отначало Иво се чувстваше на Изгрева в най-голяма безопасност и с неговите артистични способности играеше много добре

ролята на бял брат. Но както виждам сега, той наистина е станал такъв. Много е задълбал и много далече е отишъл.

– Той ли ти каза това?

– Няма нужда да ми казва, аз сам го виждам. Отдалечава се...

– Как се отдалечава? Нали е постоянно с теб, твой шофьор е...

Николай се размя неочаквано високо и се приближи към Ясна, която приготвяше масата за вечеря. Тя усети лъх на алкохол и го погледна учудено.

– Какво значи близко и далече да е човек, знаеш ли? – запита я Николай. – Може да си при човека и пак да си далече. Знаеш ли това?

– Знам.

– Знаеш! – подчерта той. – Но все пак не знаеш! – гледаха я очите му с мрачна светлина. – Нищо не знаеш. А и различни близости има... Това го видях на планината. Един ти е близък в идеята, в работата, в борбата, в живота – ето в този, земния живот. Близък е до тялото ти, до това тяло, направено от кал. Нали така беше писано, че Господ е направил човека от кал. Да, от кал... и е вложил в него звяра, който със страшен инстинкт пази това тяло от кал, а с острите си зъби разкъсва другите... телата на другите. И в тази страхотна борба на живот и смърт между хората зверове ти чувстваш близки тия, които са край тебе, които те пазят с тялото си от куршумите... А в това време ти, човекът, когото наричат „душа“, е отлетял някъде далече... А онзи, който е при тебе, мисли, че си до него...

За първи път, откакто се бе завърнал от планината, Николай говореше толкова много. Ясна държеше чинията в ръце и го гледаше с широко отворени очи.

– Николай, откако започна да пиеш?

– Оттогава, когато тялото зъзнеше от студ... трябваше понякога да го стоплям с няколко глътки... И когато бях болен... в опушеното канче с гореща вода се туряше алкохол, за да оздравея, а по-после, за да забравя... И аз забравях, но за малко.

– Много ми е мъчно за теб, Николай!

– За какво?

– Много си страдал. Но това е минало вече. Сега си на топло, добре облечен. Ще работиш за реализиране на токовагодишните ти мечти.

– И ти мислиш, че е лесна тая работа?

– Сигурно не е, но все пак имаш свободата да я вършиш.

– А ти?

– Аз също. Днес реших да постъпя в някоя болница, да работя, да помагам. Да облекчавам страданията на болните...

– Учителя ли ти каза?

– Не, сама реших.

– И къде? В коя болница ще постъпиш?

– Още не зная...

Николай въздъхна дълбоко и отново я облъхна дъхът на алкохол. Тя също въздъхна и сложи вилици и ножове върху масата.

Алкохолът беше разхлабил ключовете на мълчанието и Ясна не знаеше да се радва ли, че той говори, или да страда, че бе започнал да пие.

– За какво мислиш, Ясна?

– За това, че пиеш.

– Пия, но не се напивам. Никога моята мисъл не се замъглява. Дори тогава по-ясно виждам безизходицата, в която се намирам. Затова и преди няколко дена, като ходих на Изгрева за Иво, съвсем случайно видях на поляната, гдето играят гимнастиките си сутрин, Учителя. Поговорихме малко. И друг път съм забелязвал, че е добър, далновиден политик. Пречи Му само това, че вярва в нереални неща.

– Например?

– В Господа. Тогава между другото Го запитах Неговият Господ колко жени позволява да има човек.

Той ме погледна и рече:

– „Една. Един мъж, една жена.“ А аз щях да кажа, че за мен са потребни две. Една за тялото от кал... за обикновения

живот, и друга – за душата... за истинския човек. Но един от братята се приближи, а и Иво довтаса и аз не можах да Му го кажа. Но Той сигурно го знае, защото ме погледна много особено. Голям психолог е. А и Иво ми е вгълпявал, че бил знаел всичко...

– А ти какво мислиш?

– Нищо не мисля.

– Собствено, честно казано, не вярвам в съществуването на такива свръхчовеци... на свръхземни същества. Той само е психолог. Все пак добре правиш, че ходиш при Него. Само Той може да ти помогне, друг никой не може. И Иво не може, пък аз – хич...

– За какво да ми помогне, Николай?

– За какво ли? – взря се той в нея. – За да не те отрови горчилката на истината.

Главата му леко се полюшна и клюмна върху масата.

– Николай – помилва му тя косите, – ти си много уморен.

– Смъртно! – отговори той, без да си вдигне главата. – Но този Учител казва, че няма смърт – и това е най-лошото.

– Защо?

– Защото иначе, като изчезне човек, ще изчезне и целият свят за него. А понякога това е най-хубавото. Да изчезне всичко – и минало, и бъдеще, и настояще. Изобщо нищо да няма... Аз наистина не трябва да пия, Ясна – вдигна глава Николай, – защото всички тия глупости ми идват само когато пия. А защо пия? Жените плачат, а мъжете пият! Точно така, жените се успокояват, като плачат, а мъжете – като пият. А с мен е обратно. Тогава почвам да мисля... и се разбърквам. Но пита се тогава защо пия? Свикнах да пия! Свилена ме успокоява с това, че всички пият.

– Коя Свилена?

– Коя ли? – спря мрачния си поглед Николай върху Ясна. – Тя е Ева, която съблазни Адам. Разбира се, тази Ева е по-друга... от онази в рая. Онази е изневерила на Адам с черния адепт – засмя се неочаквано високо Николай. – Знаеш ли откъде зная това?

– Не – прошушна Ясна, явно обезпокоена за Николай. „Сигурно много е пил“ – помисли си тя.

– Отидох да Го видя. А защо отидох да Го видя? Защото пловдивският зъболекар, докато ми лекуваше зъба, все за Него ми разправяше. А знаеш ли как се запознах със стария зъболекар? Защото има и млад.

– Не зная – въздъхна Ясна.

– Запознах се с него още преди да срещна теб. Но не съм ти говорил за това, за да не станеш като майка си... да се увлечеш в нереалното, да вярваш в ангели и тем подобни въображаеми работи. Но ти ще я надминеш... Тя не е ходила там толкова често, колкото ти ходиш...

– Отде знаеш, че е ходила?

– Баща ти ми каза... Славен човек беше той. Разговаряли сме като баща и син... и като приятели. Но майка ти не ме обичаше, не можа да ме приеме, макар да беше вярваща. Кой знае какво ти е говорила против мен.

– Нищо.

– Нищо ли? – разсмя се Николай. – Ти поне нямаш причина да си нечестен човек. Веднъж я чух... После излязох тихо... Нали все беше болнава. Мислех, от болестта говори така... Но тя излезе пророчица.

– За какво?

– Ще видиш после. Но за какво бях почнал да ти говоря? А, да, за зъболекаря. Тогава бях пратен по важна работа из пловдивските села. Ти знаеш за каква работа... Тогава ме заболя адски един зъб – ще ме подлуди от болка. Този ден бях в Пловдив. И както вървя, гледам една табелка на зъболекар. Влязох. Имаше двама-трима да чакат. Седнах на един стол и държа с ръка бузата си. Ама ме боли, та чак мозъка ми човърка с огнен свредел. Като ми дойде редът, влязох при зъболекаря и първото, което му казах, беше, че нямам пари да му платя.

– Е, братко – рече ми той зарадван, – Господ те е пратил при мене.

– Защо? – учудих се аз.

– Ами днес не съм направил никакво добро. А то трябва да правя всеки ден по едно малко добро. Та загуй казвам, че

Господ те е пратил, за да направя малкото добро. Затуй дай да видим зъба.

Оттогава се започна познанството ни. Но само познанство, нищо повече. И не може да бъде повече, защото сме на противоположни полюси по някои основни въпроси... Но Иво хлътна съвсем. Нищо! И без него можем. Добър човек, добра душа, но върви в друга посока. Да върви! Не може да бъде вече край мен... Занапред де...

– Защо?

– Защото не искам съвестта ми да стои до мен на кормилото. Стига ми алкохолът, който ме размеква и ме превръща в сантиментален глупак.

– Николай, досега нищо не съм поискала от теб, за нищо не съм те молила, но сега ще искам да изпълниш една моя молба.

– Каква? – запита Николай с променен и силно раздражен тон. – Да се ожена за тебе ли?

– О, не! Та ние отдавна сме женени – усмихна се горчиво Ясна.

– Тогава какво искаш? – продължи раздражено Николай.

– Да не пиеш. Както искаш живееш, каквото искаш прави, само не изгубвай човешкото си достойнство с пиенето.

– Достойнство!? Аз съм го изгубил вече. Един ден ще разбереш това. Впрочем не съм го изгубил, но ти ще мислиш така. А може и в известно отношение да съм го изгубил... Може да съм го изгубил, а може и да не съм. Ще трябва да си ходя, защото ми се спи.

– А вечерял ли си?

– Не, само пих... и то малко, но се налагаше да пия... Ти не ми се сърдиш, нали?

– Не, само ми е мъчно за теб. Ако аз бих пила, ти какво би казал?

– Ти няма никога да пиеш... Ти имаш Учителя... Днес ти беше при Него и си такава хубава и добра, като някога... Не ми се сърдиш за нищо... Не казвай, че не си ми се сърдила...

Не си го казвала, но вътре си се огорчавала. А днес не, защото си била там, при Него... А аз в това време пих, но и аз не съм лош, нали? Само съм по-искрен, но не съвсем... Да знаеш как ми се спи.

– Няма ли да хапнеш?

– Не, няма да остана за вечеря. Имам причини. Друг път ще ти ги кажа – стана Николай.

– Ще можеш ли да си отидеш сам?

– Белият брат отвънка ме чака, но скоро ще ме напусне...

– Защо?

– Ще учи нещо по фотография... за да работел в кинематографията... – засмя се неочаквано пак Николай. – Не ти ли е казал?

– Не.

Николай си облече палтото и застана прав в сред стаята. Ясна го гледаше дълбоко замислена.

– Няма ли да ме целунеш? – приближи се той към нея...

– О, да – протегна тя ръце и обгърна шията му.

– Не искаш да ме целунеш, защото съм пил ли? Казвам ти, не съм пил много.

– Обещай ми, че никога няма да пиеш.

– Това ще е много трудно за мен, но понеже ти го искаш, ще го направя. И това е едничкото нещо, което ще мога да направя за тебе – притисна я той силно до гърдите си.

Чу се клаксонът на колата. Николай трепна и се отдръпна.

– Казал бях на Иво да ми свирне, защото имам важна работа...

Очите му бяха пълни със сълзи.

– Николай! – извика тя и отново завря главата си в гърдите му. Стори ѝ се, че той изхлипа, а ръката му милваше главата ѝ.

В следния миг той я отдалечи от себе си, обърна се и излезе от стаята.

* * *

– Къде е Учителя? – запита Николай една сестра, която той срещна в двора пред салона.

– Там – посочи му тя с ръка към прозорците на дългия бял салон. Очите ѝ бяха зачервени.

– Кой знае за какво е плакала – помисли си той и тръгна по отъпканата снежна пътека.

В същото време го настигнаха група мъже и жени, които бързо го отминаха. Той също забърза и влезе в претъпкания с хора салон. Остана смаян. Край него жените плачеха, а мъжете със замръзнала по лицата им болка, протегнали врат, мълчаливо бяха взрени по посока на катедрата. Но там нямаше никого. Странен смуг изпълни цялото му същество и той, с шапка в ръка, тихо си проправи път и пак, без сам да съзнава, попита едно младо разплакано момиче:

– Къде е Учителя?

– Там – посочи му тя с ръка към катедрата.

Той тръгна отново по тясната пътечка между хората и остана поразен, закован на мястото си, когато видя Учителя в белия си костюм да лежи в бял саркофаг.

– Как е възможно това!? – смаян се запита той – Как е възможно?

Изведнъж изпъкна в съзнанието му старият пловдивски зъболекар, който някога му бе казал, че бил чел в една от книгите на Учителя, че когато дойдат комунистите, Той ще напусне Земята.

– Защо? – бе го запитал Николай.

– Защото Той ще е завършил работата си на Земята. Донесъл е семето. Комунистите ще трябва да разорат земята, да приготвят почвата...

– Значи ние сме дошли! – каза си Николай.

В същия миг до слуха му достигна тихата мелодия, излизаща от една арфа и от две цигулки. Хората пееха тихо, а сълзите обливаха лицата им. Такова нещо никога не бе виждал в живота си. За него, който никога не бе вярвал в някаква мистика и в съществуването на нещо извън Земята,

сега като че ли тази тиха песен се превръщаше в химн, възнасящ се към небесата, които не бяха празни. И той неволно вдигна очи нагоре, но видя белия таван и лампите, които висяха от него.

– Не, онези небеса са сигурно някъде другаде – помисли си Николай, – неизказано високо, но къде?

В това време дойде младо момиче, коленичи пред саркофага, тресящо се от плач. До него се изправи момък, ниско навел глава, но после и той подви коляно...

– Колко са Го обичали! – помисли си Николай и се отдръпна, защото видя, че по тясната пътека идваха хора. За миг остана смаян. Между тях беше и Стефан, съпругът на Катя. Отде Го е познавал? Може би случайно е дошъл? Не, на лицето му е легнала сянката на дълбока болка, на скръб. До него един млад брат, с когото Иво го бе запознал, му шепнеше нещо. Значи не е случайно. Затова Стефан е такъв особен – тих, добър, но същевременно необикновено смел и честен. Затова навярно казва, че някакъв лекар го е посъветвал да не яде месо... заради здравето му. И Катя нищо да не му каже досега!? Но и колко ли се е виждал и е общувал с нея? Ето, и той сега е тук, но ще сподели ли това със сестрите си? Не! Но той е дошъл по съвсем друга причина... Николай си проправи път между хората и се отправи към вратата.

– Какво да правя сега? – запита се той, когато излезе отвън.

Към салона идваха нови групи, затова той тръгна по пътеката към боровата горичка, мина край чешмата със зодиаците и излезе на оснежената огромна поляна. Тук една сутрин беше дошъл да търси Стоян и Иво, които се бяха наредили с другите да играят гимнастики, без никой да подозира какви са. Само Учителя е знаел, че са комунисти. Стоян открито бил казал това. А Иво вярваше, че ги бил пазел. Нека вярва! Всъщност пазел ги е, щом не ги е издал...

Николай тръгна по отрупаната със сняг поляна и се отправи към навеса. Като стигна там, отупа снега от краката и от панталоните си и седна.

Тук веднъж той бе разговарял с Учителя в един дъждовен ден. Навесът ги пазеше от дъжда. Това беше много отдавна, когато зъболекарят го беше заинтригувал, че именно Учителя проповядва свобода, братство и равенство, но постигнати с любов. „Дълга работа – бе му отговорил Николай. – По-бързо и по-откъсо трябва да се действа. Че някои ще ги заболи малко, нищо – ще им мине...“.

Николай се облегна в ъгъла на навеса и притвори очи. В съзнанието му ясно изпъкна фигурата на Учителя, седящ недалече от него. Не помнеше по какъв повод Николай бе Му казал:

– Като пишат толкова неверни неща за Вас във вестниците, защо не се защитавате?

– Истината не търпи оправдания – погледна го Учителя.

– Защо ще се оправдава Истината?

– Но защо трябва да се оставят някои да говорят лошо за Братството Ви?

– Един свещеник дойде от Варна и ми каза: „Ти развърщаваш народа“. Казах му: „Мисли какво говориш, за да не ти дойде нещо на главата. Такъв е законът“. Пътувал той с влака и един голям куфар, поради сблъскване, паднал на главата му и той пострадал. Свещеникът идва пак при мен и ми казва: „Няма ли да ми кажеш нещо?“. Казах му: „Трябва да се живее по Бога“. Това движение не съм го почнал аз по моя воля, но по нареждане на Бога. Затова туй движение не е човешка работа, а Божествена. И затова всяко препятствие, което се слага на пътя му, ще се премахне. Това Учение искат да го загасят. Никога няма да го загасят. Казват, че това Учение е ново: то е старо и ново, то е винаги едно – то е Божествено учение. Тази светлина ще залее света. Каквото и да правят, не могат да го загасят. Аз дойдох да науча хората да живеят по любов. Всеки, който изтезава другите, създава нещастие за тях.

– Ние затова се борим, никой да не изтезава никого.

– Нека се води борба, но всяка борба да бъде справедлива, разумна, добра. В настоящия ред трябва да се туря разумност, справедливост и доброта. Всички тези противоречия, които сега съществуват, ще изчезнат.

– Ние искаме да въведем този ред веднага, без отлагане.

Учителя погледна Николай продължително и каза:

– Най-първо плодът нали е стипчив. После става кисел и най-после – сладък. Та този процес съществува в света. Ние не можем да го изменим. Най-първо хората са стипчиви, после кисели и най-после ще станат сладки.

– Много дълъг процес – забеляза Николай.

– Няма защо да бързаме, вековете са пред нас.

Николай се засмя. „Вековете са пред тях – за тези, които вярват, че ще живеят с вековете... Но ние, които мислим, че животът е много кратък, трябва да бързаме да построим всичко, за да се радват всички от благата на своя труд...“ Сега той си спомняше: „Коя година беше тогава? 1935. Как се изминаха тия 9 години? В страшно напрежение. А сега напрежението по-малко ли е? Дойде времето да се реализират идеите, но лесно ли ще стане това? Хората са толкова различни, на най-различна степен на развитие във всяко отношение... Различно мислят, различно чувстват, различно възприемат... Ето, това различие пречи на бързия прогрес. Но няма време за мислене, за чакане, трябва да се върви напред... въпреки всички трудности“.

Сега именно Николай вижда трудностите, а тогава с какъв младежки жар говореше под този навес. Учителя спираше поглед върху него и тогава, кой знае защо, на Николай му се струваше, че в този поглед са събрани мъдростта и знанието на вековете – и се чувстваше като малко момче пред Него. В други моменти му се струваше, че Учителя го гледа по особен начин – прозрял, видял всичко в него... и му говори не като на 23-годишен момък, а като на човек, на когото може да се повери нещо сериозно. Затова може би бе му казал за голямата война, която ще дойде. И още много неща, на които Николай не бе обърнал внимание, защото ги считаше за нереални. Например за съществуването на Белите братя, но не тези тук, които Го слушаха в салона, а някакви си други. В съзнанието му се бяха врязали

строгите думи на Учителя: „Ако Всемирното Бяло Братство се оттегли оттук, България няма никакво бъдеще“.

Всъщност него какво може да го интересува това? Колко време бяха разговаряли тогава? Не помнеше. Не беше забелязал кога дъждът бе спрял и Слънцето бе блеснало на прояснените небеса. Когато си беше тръгнал, срещаша го весели лица и засмени очи на сестри и братя, както се наричаха те, вървящи боси по мократа трева. Ето, това му бе направило впечатление – усмивката и добротата на тия хора. Те не бяха с жълти, мрачни, аскетични лица, а весели, жизнерадостни.

Някога старият зъболекар му бе казал, че Учителя винаги им говорел да са радостни и благодарни. Тогава той бе му отговорил, че робът не може да бъде благодарен, че сиромашът не може да бъде благодарен...

– Ето, това е различието ни – въздъхна Николай, – като не му дават доброволно, той ще си вземе сам! И това време дойде! Сега трябва работа, и то каква! И той би работил от сутрин до вечер без отдих, но... Какво е това но? Неговият личен живот. По-рано трудностите бяха отвън и той се бореше с всички сили с тях, но сега те бяха вътре в него. Изправяха се и го гледаха ту с очите на Ясна, ту с очите на Свиленка. „И защо допусна всичко това?“ – се питаше той. Тъкмо затова беше почнал да пие алкохол, да престане да се пита, да мисли. Но за съжаление органически не можеше да пие много алкохол, а само по няколко чаши. Ала тези няколко чаши откряваха тайнствени врати и той се озоваваше лице в лице с истината. А тази истина го гореше страшно. Дали с всички, които пият, е така? Не. И в това състояние хората са различни. А защо са така различни? Какво разнообразие на хора, животни, растения! И кой създаде това разнообразие? Природата. А какво всъщност е природата?

„Пак започнах да философствам и да навлизам в зоната, в която не искам да влизам“ – огледа Николай голямата оснежена поляна. „Тук играеха гимнастиките – помисли си той, – наредени в голям кръг по двама, а веднъж и по трима,

по четирима... Толкова много бяха. А по средата – оркестърът, кой знае от колко музиканти. Учителя, недалече от тях, играеше сам. А сега где е Той? Още е тук и все пак Го няма. Тялото Му е тука, но Него го няма. Ето заради това, което го няма, той бе дошъл днес. А какво бе то? Това беше Човекът, Учителя, Същността.“

Николай искаше да поговори с Него основно по много въпроси, но беше закъснял. Но най-вече искаше да Го пита где е Ясна. Той сигурно би знаел къде е, защото неминуемо тя е идвала при Него, преди да отиде където и да било. Нямахте го и Иво. От онази нощ не беше го виждал. Иво само беше му се обадил по телефона, навярно от болницата, че Ясна се е върнала в съзнание. Николай не може да говори повече, защото Свилена дойде при него и го запита с кого говори, защо е толкова блед и разстроен тая вечер. Тя винаги питаше и искаше да знае всичко. Беше пълна противоположност на Ясна. На другия ден той отпътува по нареждане в провинцията за няколко дена, но се наложи да остане повече. Когато се върна, Ирина му каза, че Иво ѝ се е обадил и е помолил да му каже, че отива на село при тежко болния си братовчед. Не се знаело кога ще се върне. После щял да се отдаде на учене в някакви курсове. А какви са тия курсове? Кой ги знае. Но нито една дума за Ясна. Навярно не е смее да каже нищо на Ирина или да остави бележка, защото тя щеше да я прочете при всички случаи.

В първия момент, когато разбра, че Ясна е отишла някъде, Николай почувства известна лекота: щеше вече да работи, нераздвойван от нищо. Но после тая лекота се превърна в празнота, а празнотата – в безпокойствие. Какво бе станало с Ясна, где е, защо не се връща? Всяка вечер той минаваше край дома ѝ, а понякога и през деня. Прозорецът ѝ беше все така мълчалив, със спуснати завеси. Нямахте я! А ако е вътре? Николай звънеше, но никой не се обаждаше. Може би съзнателно не се обажда? Беше му неудобно да пита съседите – познаваха го, виждали го бяха години наред с нея. Как може да не знае где е сега? Но веднъж видя една стара жена до пътната врата на съседната къща и я запита виждала ли е днес Ясна.

– Не – поклати глава жената и го погледна изпитателно, или пък на него така му се стори, – отдавна не съм я виждала.

– От колко време?

– Не мога да си спомня. Виждах лампата ѝ да свети, но кога, преди колко време – не помня. А и не ми е това работата – да гледам хората вкъщи ли са си, или не. Имам си мои грижи – и жената си влезе в двора.

„А защо и Иво не се връща – чудеше се Николай. – При толкова много работа, при толкова събрания, вместо да стои тук и да помага, где се е запилял? Извикали го с телеграма при болния братовчед и колко време ще стои там?“ Но и да беше тук, Иво бе казал, че вече Николай и приятелите му не са в опасност и той ще си гледа само фотографията... Но все пак, ако бе тук, би го помолил да отиде в квартирата, която бе наел някога заради Ясна. Там на хазайката бе поверил едно сандъче с лично негови неща, между които бяха и ключовете, които Ясна му бе дала от къщата и от спалнята ѝ. Ако ги имаше в себе си, би могъл да влезе, да види и да разбере къде е Ясна. Но в никакъв случай не можеше да отиде и да потърси сандъчето. Веднага децата щяха да се втурнат и щяха да питат за леля Ясна, а и хазайката също ще го запита за нея. Какво щеше да ѝ каже той? В този момент му дойде наум за Стефан, съпруга на Катя. Той бе честен, добър и главно, можеше да мълчи. Затова го помоли да му направи тази услуга – да вземе сандъчето. Стефан го погледна мълчаливо.

– Там има неща, свързани с Ясна, които трябва да прибера – поясни му Николай – и да ги прегледам. Но къде ли бих могъл да ги туря? Може би ще трябва да ги унищожа.

– Дай ги на брат си – посъветва го Стефан.

– Това е добра идея. Той е уравновесен човек и жена му не е любопитна.

Николай написа бележка на бившата си хазайка, че сега е много зает, но като се освободи малко, ще гледа да отиде да се види с тях... А сега много я моли да предаде сандъчето на приносящия писмото... Допълни, че сложената банкнота е за децата, да си купят нещо...

Наеха едно такси и отидоха. Николай слезе далече от къщата и тръгна бавно към града. Стефан отиде с колата и предаде бележката на хазайката. Тя много се зарадва и го покани вътре, но той се извини – бързал, колата чака отвън.

Жената прочете отново бележката и го запита за Ясна.

– Тя е неразположена... малко е болна.

– Добре – обърна се хазайката и влезе вътре. След малко две момчета донесоха едно сандъче, а едно момиченце подскачаше край тях.

– Не зная какво има вътре – заговори жената, – но кажете на Николай, че му връщам сандъчето така, както ми го е предал. Никой не го е отварял.

– Навярно той е бил напълно сигурен във вас и затова ви го е дал за съхранение – пое Стефан сандъчето, което беше доста тежко.

Николай се качи в колата, когато го настигнаха, и двамата отнесоха сандъчето у брат му. Взел ключовете, вечерта със страшно потиснато чувство той влезе в спалнята на Ясна. Остана изненадан, че почти всичко бе така, както в онази вечер, когато за последен път беше при нея. На канапето лежеше голямата бяла кърпа, с която бе попивал кръвта, която беше потекла изпод косите ѝ, когато Ясна падна на земята... „Не се ли бе връщала изобщо?“ – премина тръпка по цялото му тяло и той се приближи към гардероба. Отвори го – окачени на окачалки висяха дрехите на Ясна. Но той не знаеше дали са били повече и дали е взела част от тях?

Върна се, седна на канапето и притвори очи. Ето, отново Ясна е в стаята – весела, усмихната, добра, каквато изобщо беше в последно време, когато отиваше при нея. Тя приготви масата за вечеря... Но той бе в мрачно, раздражено настроение. Беше се разправял със сестрите си.

– Крайно време е да се разбереш с нея – казваше му Ирина.

Да, крайно време беше да се разбере с Ясна, но не по този начин, по който го съветваха те: да я назначи лекарка някъде в провинцията и Катя да влезе временно в къщата

й... Не, дотам не бе стигнал. Трябваше честно и открито да ѝ каже всичко... Затова той я запита:

– Ясна, съгласна ли си нашите отношения и занапред да бъдат такива, каквито са сега?

– В какъв смисъл? – попита го тя.

– Как в какъв смисъл!? Точно в такъв – каквито са сега.

– Не мога да разбера защо ми задаваш такъв въпрос?

– Защото не мога да ти дам или да направя нещо повече за теб.

– Нима съм поискала?

– Днес не си, но утре?

– За мен утрето е това, което е днес. Затова може би ще трябва не да искам, а да се отказвам...

– Ясна, много непредвидени неща се случиха в моя живот. Може би аз съм виновен, може би друг е виновен, а може би вината е в голямото различие, което съществуваше от самото начало между нас... Ирина постоянно ми набива това, а и днес се държи много за семейството, от което произхожда жената, с която човек ще сключи брак – дали е буржоазно, работническо, селско. Но аз мисля, че не е важно външното различие, а вътрешното. А ние с теб, така съм го виждал и чувствал, сме били много различни. И това различие е било и ще бъде пречка в работата ми. Ти никога няма да станеш това, което съм аз, нито аз това, което си ти. Разбираш в какъв смисъл ти говоря... Твоето различие ме ограничава, винаги е трябвало да се съобразявам с него, дори с това, какво четеш ти, какво знаеш ти, какво мислиш по даден въпрос. А аз искам да бъда свободен, свободно да работя за идеята, на която служа... С теб съм бил щастлив до безумие, но никога не забравях различието ни. И тази безумна любов, която ме караше да не мога нито миг без тебе, пак беше моето ограничение... Ще кажеш, че не си била виновна. Виновна си, защото си тъкмо такава, каквато си – и никога няма да се промениш. Впрочем може да се промениш, но не в посоката, в която съм аз. Ти даже си се променила, щом си се срещала често с Учителя на Изгрева. Той е твой Учител, а моят е друг. Ето, това е най-голямото ни различие. Ти вярваш в неща, в които аз не вярвам.

– Аз не вярвам, Николай, аз опитвам нещата. И ако в тях има известна истина, защо да не я приема?

– Например?

– Че винаги, когато отивах при Учителя, ужасният страх за тебе се заменяше със сигурност, че ще се върнеш жив и здрав от планината. Защото колко много не се върнаха...

– Но и още по-много се върнаха – засмя се Николай.

– Това е истина, но се отнася специално за теб. По цели нощи не можех да заспя от страх за тебе. При всяка среща с Иво аз се вирах в очите му – да прочета в тях, че си жив. И всичкият този страх и напрежението се стопяваха, изчезваха от самото присъствие на Учителя. Аз си тръгвах, а в душата ми бе слънчево, радостно, че отново ще те видя. Това състояние продължаваше със седмици... После... ужасният страх отново пропълзяваше в душата ми и изпиваше мира на сърцето ми. Тогава отново отивах при Него да Го моля да те пази...

– И ти мислиш, че ме е пазил?

– Да!

– Как?

– Със своите неподозирани от хората сили – видимо и невидимо.

– Например?

– Казах ти вече, че ми е отнемал страшната тревога за теб и я е заменял с увереността, че ще останеш жив и здрав. А видимо е помагал чрез невероятните случайности, благодарение на които ти биваше спасяван. Защото зад случайностите е стоял Той. Помниш ли, когато бяхте обкръжени и ти си бил ранен? Ако не беше тогава жив хазяинът, навярно щяха да те донесат мъртъв в планинското село, гдето бяхме евакуирани ние. Този ден щях да полудея от мъка. Хората се бяха спотаили из къщите си, не смеещи да излязат навън... Но татко нещо не го свърташе на едно място и излезе... Тогава аз коленичих в стаята, плаках и молих Учителя да те спаси... И както се бе случвало и друг път, още докато мислех и се молех на Учителя, всичко притихна в мен. Мир изгълни душата ми, сърцето ми. Знаех, че ще бъдеш запазен... Ослушах се... Не се чуваха вече далечните

пукотевици. Когато, не зная след колко време, татко се върна, придружен от един офицер, аз все още сякаш не бях на земята.

– Ясне – чух татко да ми казва, – не можа ли да го познаеш? Това е Васко, синът на най-обичния ми братовчед. Съвсем случайно го видях... Той ме позна...

– Васко! – изхлипах аз. – Васко, престанете да ги гоните...

– Не бой се – каза ми той, – преследването беше спряно. Войниците хванали един от техните... Ням ли се е родил, или сега е онемял? Чува, а издава само звуци – като немия ми вуйчо е и като него отговаря с ръце. Посочи, че шумкарите са избягали в обратната посока, не в тази, в която ги гоним... В това време пред кметството мина баща ти... Оставих за момент партизанина при войниците и отидох при него. Зарадвах му се като на баща ми. Видя ми се блед и тревожен. Оттегли ме още малко настрани и ми каза, че някакъв близък роднина е там, горе... А знаеш ли защо съм в селото?

– Не.

– Неочаквано ми стана нещо на сърцето. Докторът на ротата каза, има опасност от инфаркт... Предадох командата на подофицера и се върнах тук...

В този момент на вратата се почука. Беше войник. Той застана на прага, тропна с крак, козирува и рече:

– Водим хванатия, г-н капитан.

– Нека влезе, тук ще го разпитам...

До войника стоеше брадясал, с наведена глава, в страшно окаяно състояние, хванатият партизанин. От носо му се стичаше тънка струйка кръв. Ризата му беше разгърдена, разкъсана и окървавена, при рамото – плътно напоена с кръв.

– Свободен си – каза със строг глас Васко на войника. – Сега ще видя този лъже ли, или казва истината...

Войникът пак тропна с крак, обърна се и си тръгна.

– Васко – обърнах се аз към него, – знаеш, че съм лекарка и моят лекарски дълг е да помогна на този човек.

– Направи, каквото намериш за добре, без това този нещастен човек няма да може да каже нещо повече... Само някой ще иска да вземе хилядите за главата му.

– И ти ще допуснеш това?

– Ако щях да го допусна, нямаше да наредя да го доведат тука. Цял се тресеше от плач, може би от болки... Видях какви зверове сме ние, хората...

Внимателно изрязах и магнах парчетата риза, за да прочистя раната.

– Парнал го е навярно някой куршум, като е бягал – каза Васко.

Партизанинът, навел още по-ниско глава, направи с ръка знак, че не е така.

– А може някой войник да е сторил това, за да го накара да проговори...

– Каква жестокост! – промълвих аз.

– Садизъм, страшен садизъм – мрачно забеляза Васко и приседна до татко.

Партизанинът повдигна главата си и сложи пръст на устните си. Очите му ме погледнаха продължително, а устните му се изкривиха в тъжна усмивка. Щях да припадна. Беше Иво! Само очите и усмивката му показваха, че е той. Цялото му лице беше обезобразено от синини и подутини, навярно от удари.

В това време дойде подофицерът. В момента, когато го поканих да влезе, Васко, изправил се до партизанина, му казваше страшно строго:

– Ти казваш, че в погрешна посока гоним шумкарите, така ли?

Иво с мъка поклати глава в знак на съгласие.

– Но ако не ги настигнем там, гдето казваш, лично аз ще те застрелям...

Иво издаде някакви странни звуци и пак поклати глава на съгласие...

– А може и предварително да го ликвидирам... – каза Васко на подофицера, излизайки с него в коридора.

– Иво – прошепнах му аз, – жив ли е Николай?

– Жив е – помръдна той посинелите си устни.

Стоях смаяна, вдървена от подвига му да се предаде, за да ги спаси...

Васко, дал нарежданията си, влезе при нас и аз го запитах:

– Наистина ли ще застреляш този човек?

– Затова ли си така бледа и като вкаменена? Не разбра ли, че така говорех заради подофицера? В днешните времена не знаеш кой ти е приятел и кой може да ти е враг... и да те предаде.

Затова Иво след девети септември ходи в Бургас да потърси Васко...

– Този същият Васко – заговори раздражено Николай, – който като младеж е бил влюбен в тебе... и дълго време ти пращаше писма, пропити от нежно чувство.

– Същият – отвърна спокойно Ясна.

– Съмнявам се, че за това, което му е казал партизанинът, той е спрял гоненето ни, а заради тебе, понеже баща ти му е казал, че си там.

– Не зная заради кого, но само чрез него Небето е могло да те спаси... Защото Васко казваше, че в последния момент е получил нареждане той да води преследването на шумкарите в тая част на планината.

– И колко време остана той при вас?

– До другия ден преди обед. Аз спях у хазяите... Но той рано сутринта, още в тъмно, излезе с Иво... Отишли към гората отгатък гробищата... Селяните, които живееха към този край, казаха, че чули няколко изстрела на разсъмване... Преди да тръгнат, Васко дойде да се сбогува с нас...

– И обясни ли ти се в любов?

– Не. Той е женен и има две дечица.

– Но съм сигурен, че ти е казал, че продължава да те обича.

– Той ми е братовчед, Николай. Зная, втори или трети...

– Но в чувствата му някога не е имало нищо земно.

– Защото тогава е бил младеж, а младежите са склонни към идеална любов.

– А сега не би бил такъв... Впрочем, това няма значение – засмя се Николай с нервен смях – сега пък аз да ти кажа нещо. Когато този Васко е бил при тебе, а и много, а и много по-рано, и по-после, там, на планината, имаше едно същество, което неотлъчно вървеше с мене, готово да издъхне вместо мен. И когато са свистели куршумите край нас, въпреки строгата ми забрана, тя се промъкваше до мен да ме пази с тялото си от тях... И когато всички се оттеглиха след спирането на престрелката, тя остана при мен в пещерата. Бях болен и ранен... и ме е топила с плътта си... и ми е вдъхвала живот с дъха си... А аз все още мислех за тебе. Изгарящ от температура, аз изгарях и по теб... и те виках... Помня веднъж, стори ми се, че ти седиш до мен. Протегнах ръка и те приласках до себе си... Когато се събудих, видях, че не бе ти, а Свилена. Оттогава започна дружбата ни. Но тя е страшно ревнива и правеше всичко да те забравя. Тя е това, което не си ти. Тя вървеше и върви навсякъде редом с мене. Дава и взема това, което иска. С нея мога да бъда навсякъде и да бъда приет от всички, защото нейното минало и семейството ѝ не хвърлят каквато и да е сянка в моето настояще.

Николай говореше и не виждаше как Ясна бледнее. Тя се бе хванала за масата, за да не падне, но намери сили да му каже:

– Ти трябваше да ми кажеш веднага това по Иво... Или най-малкото, още първата вечер, когато се завърна...

– Не можех. Като те видях, отново в мене бликнаха старите чувства, макар и не със същата сила. Мислех, че може и така да продължава... Но Свилена е бременна и аз трябваше да сключа брак с нея...

Николай подскочи като пробуден от сън, чувайки шум от падане на нещо, а после звън на чинни, чаши... Ясна бе паднала на пода в безсъзнание и бе повлякла покривката на масата с приборите върху нея. Една чиния се бе счупила навярно в главата ѝ, защото изпод косата ѝ течеше кръв.

– Ясна – наведе се той над нея, – Ясна!

Но тя, мъргвогледа, бе притворила очи. Той я вдигна и

я положи на леглото. Струйката кръв течеше край ухото на Ясна и се стичаше във врата ѝ...

Трябваше да се викне лекар... Кой? Кога? Той изтича долу, отвори вратата на колата и извика Иво. В главата на Николай светкавично се кръстосваха различни мисли... Ако повикат лекар... Затова решиха: обвиха Ясна с две топли одеяла и я свалиха в колата. Иво се отправи с нея към Червения кръст, а Николай бавно тръгна за дома си... Най-последно бе казал истината. Огромният товар бе паднал от плещите му... Няма да е повече раздвоен...

Николай повдигна глава и се видя под навеса. Но защо в такъв случай беше дошъл да пита Учителя за нея? Ето така, просто иска да знае где е Ясна, за да се отдаде спокойно на изграждането на новия строй... Нима всички хора цял живот все заедно вървят?

„Земята е параход – спомни си той една фраза на стария зъболекар, – който плува в пространството. Едни слизат, други се качват. Не всички всякога пътуват до края на живота си заедно.“

А веднъж, спомни си той, когато бе идвал да търси Мишо, видя Учителя с група ученици на двора пред белия салон. Той знаеше, че Мишо е съвсем различен от Иво, никога не излиза през деня, не общува с хората от Изгрева и няма да е в групата край Учителя, но въпреки това той изпита странно желание да се приближи. Беше изненадан, когато Учителя го погледна така, сякаш го е очаквал. На Николай му стана приятно и се усмихна. В същия момент му се стори, че този поглед му е познат. Гледаше го човек, който му е бил близък някога, много отдавна... отпреди векове... И му говореше нещо, но какво?

Николай изведнъж се сепна. Що за глупости си мисли? Хората край него бяха вперили поглед в Учителя, който говореше тихо, спокойно, но продължаваше да гледа него и каза:

„Трябва да разберете какви роли сте играли в живота. Това е цяла история. Били сте в Египет, в Палестина, в Сирия, в Индия, в Атлантида. Това е една велика, красива

история. Тези връзки между хората не са образувани сега, не са нови...“ „Кога собствено съм бил в Сирия, Египет, Палестина?“ – се бе запитал Николай, защото му се струваше, че Учителя на него говори. Естествено, че никога не е бил. И в момента, когато се обърна, за да си тръгне, чу Учителя да казва: „Земният живот представлява една от великите школи. По-велико училище от това за нас няма“.

Николай прекара длан по челото си. Как необикновено ясно бе изпъкнала тая случка в съзнанието му. Сякаш бе вчера, а не преди толкова години, че почти я беше забравил. Може би защото бе влязъл в салона и беше видял това, което никак не бе очаквал – тялото на Учителя. Това, без сам да иска, го бе силно разтърсило.

В същия момент на оснежената поляна започнаха да идват хора. Вървеше някаква процесия. Николай се изправи и свали шапката си. Млади мъже носеха на раменете си белия саркофаг, в който беше тялото на Учителя, облечен в белия си костюм.

Наведените глави на мъжете и облените в сълзи лица на жените отекнаха някак глухо в гърлото на Николай. Ако Ясна беше тук – помисли си той, – навярно и тя би вървяла сега, за да обиколи за последен път поляната с Този, при когото бе намирала толкова пъти утеха и успокоение... и при когото сам той беше я прещал, за да е спокоен за нея... А сега где е тя? Знаеше ли за заминаването на Учителя от Земята? Сигурно не знае, защото иначе нищо не би я спряло да дойде. Освен ако... освен ако е на легло и не може да стане... Но къде може да лежи? Не е в болницата, защото когато вече не можеше да понася неизвестността и бе запитал в Червения кръст за нея, бяха му казали, че такова лице няма. Това го бе обезпокоило много. Нямаше я и вкъщи... Все пак от болницата можеха да му дадат известни сведения за нея и тогава Николай бе помолил Стефан да отиде и провери какво е станало с момичето, което е постъпило вечерта точно на тази дата. Той отиде.

– Какъв сте ѝ? – запитала го сестрата, отваряйки книгата, за да направи справка.

– Брат – отвърнал спокойно Стефан. – Аз живея в провинцията и я потърсих в квартирата ѝ, но съседите ѝ ми казаха, че ѝ е станало лошо и била донесена тук през нощта.

– Кога е било точно?

– На десети декември.

– Името?

– Ясна Венелинова Стайнова.

– Ясна, Ясна – повтаряше сестрата и пръстът ѝ минаваше по вписаните в страницата имена. – Да, Ясна Стайнова. Тя омъжена ли е била?

– Да.

– Къде е съпругът ѝ? – вдигна глава сестрата и го погледна над очилата си.

– На фронта.

– Навярно тя вече му е съобщила, че той ще става баща. Тя е бременна.

Стефан благодари и излезе, изпотен от напрежението, което изживя. Никак не можеше да разбере как бяха му дошли наум отговорите, които бе дал на сестрата.

– Тя сигурно ще го махне – бяха първите думи на Николай, когато Стефан му съобщи за бременността на Ясна, – тя е лекарка, за нея не е трудно.

Стефан го бе погледнал мълчаливо. Съжаляваше ли го, или го съдеше? Николай не можа да разбере.

След това дойдоха кошмарните и противоречиви мисли, които го правеха неспокоен и му пречеха да работи...

Когато процесията отмина навеса и Николай повдигна наведената си глава, между вървящите, непосредствено след саркофага, той видя Иво, подкрепящ стара белокоса жена. В първия момент искаше да се втурне и да го запита за Ясна, но после се спря. Не беше удобно да се провира между хората, защото Иво беше от другата страна на редицата. Помисли си да се присъедини към вървящите, но после се отказа. Не знаеше кой е измежду тях и как би се изтълкувало неговото изпращане на Учителя. Затова той остана пред

навеса и с поглед следеше саркофага с Учителя и Неговите изпращачи.

Без да иска, се улавяше, че изпитва уважение и респект по отношение на Учителя. „Все пак Той беше един честен, благороден човек – каза си Николай, – никого не предаде от тези, които се криеха край Него. А и Неговите последователи също се оказаха идейни, честни хора.“

Бавно, стъпка по стъпка, обикаляха поляната тези, които носеха саркофага, и след тях вървеше дългата колона от хора, обичащи или почитащи Учителя.

Николай остана сам пред навеса. Оснежената поляна му се стори празна... особено празна, както му се видя празна стаята на Ясна, когато влезе в нея. И друг път се бе случвало да е бил сам в стаята ѝ, но не я е чувствал празна. Както и сега: сякаш допреди малко поляната е била изпълнена с нечие присъствие – не на хората, а на друго... Макар Николай ясно да чувстваше, че това е било присъствието на Учителя, не искаше да го признае. Сякаш Той заедно с последователите си обиколи поляната, гдето бяха играли толкова години гимнастиките, и се оттегли с тях... Да бе вървял с тях... Не, не може, пътищата им са различни. Но нима всички, които са дошли да изпратят земната плът на Учителя и сега вървят в колоната изпращачи, следват Неговия път? Не. Тогава защо да не бъде и той един от тези обикновени изпращачи? Но дали те са усетили присъствието на Учителя... и дали после са почувствали тази странна празнота така, както я изпита той?

„Доста съм се повлиял от Ясна и Иво – тръсна глава Николай, – щом мога да допускам такива мисли и чувства в мен.“ По-добре е да отиде към градината и да причака Иво – реши той, но после размисли, че трябва доста да чака, докато се извърши полагането на тялото в земята, затова отново седна под навеса. Облегна главата си на дъсчената стена и се загледа в сивото облачно зимно небе...

Изведнъж видя Ясна да върви по поляната. Беше в лятна рокля. „Как е тръгнала така леко облечена – помисли

си той и се изправи. – Ясна, Ясна! – извика ѝ той – Ясна!“ Тя се обърна и се спря. Той очакваше както обикновено да се втурне към него, но тя стоеше права всред поляната, затова той тръгна към нея и отдалече я запита:

– Ясна, ти къде беше?

Той остана много изненадан, че тя не му отговори, не се обърна към него, а оглеждаше цялата поляна.

– Търсиш ли някого, Ясна?

Тя бавно извърна глава и го погледна. Погледът ѝ беше чужд, далечен, устните ѝ шепнеха:

– Да, търся...

– Мене ли, Ясна? Ето, аз съм при теб – и той протегна към нея ръце.

Тя се отдръпна на две крачки и го погледна със странния си особен поглед.

– Не, не търся тебе – говореха устните ѝ, – търся Учителя. Ти кой си?

– Не ме ли познаваш, Ясна? Аз съм Николай!

– Николай ли!? – погледнаха го очите ѝ, в които проблесна искрица светлина, която тозчас изчезна. – Не, не си Николай – каза тя.

Обърна се и с бързи стъпки се отдалечи. Тогава той видя, че тя е боса.

– Ясна – извика ѝ той, – ще наистинеш – обуй си обувките! Ето, вземи ги – и той видя, че държи в ръцете си нейните обувки.

В същия момент Свилена излезе от горичката и бързо се приближи към него.

– Чии са тези обувки? – запита го строго тя.

Той мълчаливо наведе глава.

– Кажй, чии са? – разтърси му тя раменете.

Николай се стресна и отвори очи. Беше сам на оснежената поляна.

„Какъв кошмар!“ – каза си той и стана. Хладни тръпки го побиха и той забърза към изхода на поляната. Мина през горичката, край чешмата със зодиаците и излезе на двора

пред салона. Нямаше никого. Отново усети странната или страшна празнота след напускането от някого на Земята. Веднъж пловдивският зъболекар му бе казал, че Учителя наричал земята „училище“. И в това училище Учителя беше Учител. Сега бе напуснал училището. Преподал е на учениците всичко, което е трябвало. Какво ще правят сега те без Него? Навярно ще проверят какво са научили...

„Ще ги видим!“ – каза си Николай и се отпрати към салона. Като приближи до него, инстинктивно вдигна главата си нагоре. Веднъж там, на малката дървена площадка, беше видял Учителя и бе останал смаян, че Той бе вдигнал пръв ръка да го поздрави. Беше забравил това и ето днес, съвсем неочаквано, то изпъкна в съзнанието му. Сякаш преди минутка Учителя е бил там и го е поздравил. Николай се спря и се запита: „Защо Учителя го бе поздравил? Защото е уважавал човека във всеки едно – отговори си сам той. – А да уважаваш човека във всеки човек, значи сам да си Човек!“.

Интересно е какво е казал на Ясна, когато е отишла при Него след излизането си от болницата... А дали пък тя е отишла при Него? Отишла е, не може да не отиде. Но като е починал така наскоро, може да е бил болен... и дали е бил в състояние да я приеме? Иво ще му каже. Но дали Иво го беше видял и дали щеше да се върне в салона? Може да отведе онази старица, която подкрепяше, до дома ѝ. Тогава най-добре е да отиде и да почака пред вратичката на градината...

Той тръгна, но се обърна и още веднъж погледна към малката площадка, където свършваше стълбището, водещо към стаята на Учителя. Кой знае защо, тая площадка го привличаше и някъде, много дълбоко в себе си, сякаш искаше да види Учителя там... И ако е там? Тогава той би се върнал веднага. Тичешком би изкачил стълбите и би Му казал: „Дойдох!... Глупости! – изсмя се Николай. – Защо пък „дойдох“? Нима ме е чакал някога?“. Той се огледа и видя, че се намира точно на същото място, на което веднъж, минаващ през двора, видя Учителя с група ученици, между

които му се стори, че е Иво. Той се спря. Иво го нямаше там, но срещна сериозния, проникващ поглед на Учителя и Го чу да казва: „Вас защо ви извиках? Вие ще имате дял в бъдещата култура“. Николай се обърна и си тръгна, но погледът и думите на Учителя останаха дълбоко врязани в него, за да изплуват така релефно днес. Защо му се струва, че тези думи се отнасяха за него? „Глупости – плесна се той по челото. – Какво става напоследък с мене? Остава само да почна да халюцинирам! Нервите! – вдъхна той дълбоко въздух. – Нервите ми са претоварени и ключовете не издържат.“

От пътеката откъм горичката се зададоха няколко души.

„Привършили са“ – каза си Николай и тръгна към градината. Срещаше хора със замръзнала по лицата им дълбока болка и скръб. Очите им, по които сълзите още не бяха изсъхнали, гледаха сериозно, съсредоточено. „За какво плачат? – запита се Николай. – Нали вярват, че няма смърт? Нали Учителя им е казал, че в отвъдния свят ще бъде по-жив и по-силен?... За себе си плачат – отвърна си той. – Плачат за огромното бяло крило, което ги закриляше. Сега ще ги видим какво ще правят сами... Сега ще им се изпитат идеите – да видим колко ще издържат... според идеите на Учителя... Като онзи Петър, който някога е казал, че не е от учениците на Христа, когато са хванали Христос... А защо трябва да се отказват? Сега епохата е различна от тази отпреди две хиляди години...“

Когато стигна до градината, хората излизаха от нея и едни се отправяха към салона, а други – към домовете си. На сами вратата той видя Стефан.

– Видя ли Иво? – запита го той.

– Да.

– Вътре ли е още?

– Не. Отиде да съпроводи старата жена до Ямбол и оттам щял да отиде при болния си братовчед.

– И без да ми се обади?!

– Бързаха за влака. Но все пак свърши най-важното...

– Кое?

– Запозна ме с едно момиче, което ми предаде писмо от Ясна за теб.

– Писмо!? Къде е?

– Ето го.

Николай го пое, бързо разкъса плика и зачете:

„Николай,

Дойде часът да се махна от твоя път, за да не се раздвояваш и да работиш свободно и спокойно. Наистина, както казва Учителя, Земята е училище, в което се преподават живи, реални уроци, и ни се дават сложни задачи в живота за разрешаване. Ти ще разрешаваш твоите, аз – моите – без да си пречим. Ти вече имаш абсолютната свобода и възможностите във всяко отношение да се отдадеш всецяло на това, за което се готвеше толкова години.

Сигурна съм, че няма да ме потърсиш, защото сам разбираш, че е излишно да създаваш тревоги и страдания на съпругата си, която ще крачи и работи редом с тебе, без да хвърля каквато и да е сянка върху теб и да ражда смут в твоята душа.

Не мога да не призная, че за мен също така е крайно необходимо спокойствие, което ще постигна, ако не те виждам... повече. Може би е излишно да ти казвам това, защото сигурно си постигнал най-последното душевното единство в себе си и ти сам няма да искаш да го нарушиш чрез каквато и да е среща с мен. Среща, която аз в никакъв случай не искам.

Ясна“

– Толкова по-добре, че не искаш! – сгъна писмото Николай и поиска да го сложи във вътрешния джоб на самото си, но после го подаде на Стефан.

– Дръж го сега в себе си... После ще ми го дадеш...

Стефан го пое и го сложи в тефтерчето си...

– А къде е това момиче, което ти даде писмото? – запита Николай.

– Отиде си.

– Бих искал да се видя с нея.

– Не зная по какви причини тя каза, че не иска да се

среща с теб. Само искаше да предаде писмото на лице, което те познава... за да ти го даде на теб.

– И Иво посочи теб?

– Да. Като близък роднина.

– А тя познава ли ме?

– Може би те е виждала... най-малко на снимка.

– А Ясна къде е сега?

– Не зная.

– Не я ли запитал?

– Беше ми неудобно, но тя сама ми каза, че лицето, което изпраща писмото, не желае да се знае где се намира. Разчита на достойнството на този, на когото изпраща писмото, че няма да бъде повече обезпокоявана по какъвто и да е начин.

Хората минаваха край тях и отминаваха. В душата на Николай беше пусто, празно, горчиво. Иво, най-верният му приятел, отиваше да изпраща някаква си старица и не намери за него няколко минути... Всъщност може би Иво е прав. Навярно си мисли, че няма за какво да дава сведения на човек, който си има дом и съпруга, за лице, което е вече извън орбитата на неговия живот.

– Всъщност може би така е най-добре – заговори му неочаквано Стефан.

Николай се обърна и го погледна въпросително.

– Защо трябва – продължи той, – да си постоянно разбъркан, раздвоен. Ако ти през всичките години не си могъл да се сработиш с нея, какъв смисъл има да я търсиш повече! И щом си си намерил същество, напълно подходящо за тебе, защо трябва да му причиняваш страдания с лошото си настроение и с мисли по друга, за която си разбрал, че не може да ти бъде спътница в живота поради голямото различие помежду ви. Затова остави да се утаят нещата. Не мисли за нищо, което ти причинява страдание и раздвоение, защото няма смисъл. Всичко вече е свършено. Всеки в своя път...

– Но състоянието, в което тя се намира. Поне това да не беше се случило...

– Да, наистина, това е малко сложно, но щом като тя не иска нищо от теб.

– Това е тя, това е нейният характер – никога да не иска нищо. Значи ще може да се справи сама. Всъщност не е кой знае каква беда... да има едно дете. Това се е случвало и ще се случва с безброй много девойки.

Николай се взря в Стефан. Не можеше да разбере успокоява ли го той, или му хвърля най-лошия упрек. Стефан видя погледа му и спокойно продължи:

– Ако другите девойки са се справяли сами, то Ясна, имайки Учителя, ще се справи много по-лесно.

– Но где е Той сега? Него Го няма

– Предполагам, че и оттам, гдето е сега, Той ще ѝ се отзовава на помощ, както и когато е бил тук.

– Теб, Стефане, досега не можах да те разбера от кои си.

– От тези, които търсят истината и когато я намерят, няма да се боят да я признаят.

– И где мислиш, че ще я намериш?

– В Този, Когото изпратихме днес.

– Аха... Значи аз оставам сам.

– Защо?

– Защото Иво и ти ме изоставяте.

– Това, че човек иска да изучава живота не само в света на материята, а малко по-широко и извън нея, това не значи, че те изоставя...

– Ние не можем да имаме нищо общо. Ти много право казваш: „Всеки в своя път“. Може би това е най-правилното разрешение – вдигна глава Николай. – И ако Ясна се отдава и не иска повече да се среща с мен, то наистина е избрала своя път, който е съвсем различен от моя.

– Зная, че ти е много трудно, Николай, но все пак мисля, че така, както е постъпила тя, е най-благородно и най-разумно.

– Най-разумно! Да се скрие вдън земя и да оставя всичкия товар на плещите ми...

– Ти имаш вече съпруга, която си е сложила рамото до твоего, задружно да носите трудностите в живота.

– Аха... да – плесна се Николай по челото, – имаш право! Сега наистина съм свободен от бремето Ясна! Няма какво да крия и за какво да се раздвоявам. Сега ще отдам всичките си сили за делото, за което бях готов да дам живота си...

Стефан го гледаше и чувстваше, че цялото същество на Николай е изпълнено с горчивина.

– Аз трябва да бързам – погледна си Николай часовника, – сега ме чака само работа. Работа, за която цял живот мечтаех.

– И ще я имаш.

– Ти навярно ще поостанеш тук?

– Ще видя...

На Николай му се искаше да каже: „И ако срещнеш момичето, гледай да разбереш нещо за Ясна“, но сериозният поглед на Стефан го възпря. „А и какъв смисъл има?“ – помисли си той. Сбогува се и тръгна.

„Сега наистина сме на двата бряга на реката на живота – помисли си Николай, бързащ надолу по шосето. – Сега наистина всеки ще върви в своя път!“ Но защо беше празно в душата му? „Ще запълня празнотата с работа! Както съм живял без нея преди да я срещна, така ще живея и сега“ – затича се Николай надолу необикновено развеселен. Отведнъж се разсмя, а от очите му бликнаха сълзи.

„Това са двете естества у човека – спря се той, – отвън съм свободен, но отвътре? И отвътре ще се освободя!“ – махна той с ръка и с все сила забърза надолу към града...

* * *

А в това време Ясна се бе облегла на един от дървените стълбове на широката веранда, загледана в оснежената планина. Слънцето се мъчеше да пробие облаците и когато успяваше, снегът искреше под лъчите му.

Как се бе озовала в този затътен в планината кът? В тези дваайсетина дни всичко се бе изменило с необикновена бързина и в съвсем неочаквана за нея посока.

Когато лекарят бе казал причините за нейните неразположения и за изгубване на съзнанието, всичко около нея се завъртя и тя потъна, изчезна. Дошла отново в съзнание, първата ѝ мисъл беше как да сложи край на всичко, а това всичко значеше животът ѝ. В този момент вратата се отвори и влезе млада, усмихната, много симпатична лекарка. Вниманието и деликатността, които прояви към болните и към нея, изненадаха Ясна. Но когато след малко влезе Милка с бяла престилка и заговори приятелски с младата лекарка, Ясна разбра кой е изворът, от който тя черпеше силите и любовта, която излъчваше.

Нито Милка, нито лекарката споменаха повече за състоянието, в което беше Ясна.

На другия ден привечер я изписаха от болницата. Милка я покани на Изгрева при нея. Наистина, Ясна в никакъв случай не можеше да се върне вкъщи.

След два дни бе приета от Учителя. Отначало тя само плака, без да може да говори. Едва когато изплака всичката си болка и Го погледна, остана изненадана, че Учителя е много блед и отслабнал. Бе притворил очи. Стана ѝ съвестно, че тя и всички други само плачат и Му говорят за своите болки и страдания.

Учителя отвори очи и заговори тихо:

– Рекох, от всяко страдание, през което минава човек, той заяква. Ако ви чукат, ще излезе нещо от вас. В невидимия свят, горе, човек ще даде угощение за тези разтърсвания, които са му правили на Земята. Няма мъчнотия, която няма разрешение. Бог е дал на човека да се справя с всички мъчнотии. Но човек трябва да изучава по кой начин трябва да стане това. Винаги характерът на човека се изработва чрез страданията. Колкото са повече те, човек е по-повдигнат. Каменоделецът дяла хубавите камъни, а простите ги оставя... Сега Божественият скулптор работи върху вас и извайва статуя. Вие страдате, а когато статуята се привърши, няма да има чукане. Страданията са такива удари на природата. Те са метод за растене.

– А не може ли хората да израстват без страдания? – запита Ясна.

– Ако искат хората да се отстранят страданията, трябва да премахнат погрешките. Страданията не са произволни. Някой път имаш голямо страдание, много плащаш, но опитността, която добиваш, струва повече. Добиваш знание, което струва много... Тази опитност се влита като нишка в процеса на твоето развитие и извършва голяма работа... Когато влезеш в духовния свят, ще разбереш, че всички неприятности на Земята са били все за добро.

– За добро – повтори си Ясна и отведнъж в съзнанието ѝ премина мисълта за състоянието, в което се намира. Но как да заговори на Учителя за него!? По-рано бе чувствала свободата всичко да Му казва, а ето сега... по този въпрос се стесняваше...

Учителя спря своя мек поглед върху нея и тя, почувствала се освободена донякъде от притеснението, Го запитва:

– А какво е Вашето мнение за незаконните деца? Обществото гледа страшно лошо на тях.

– Рекох, всяко дете, родено здраво, без недостатъци, е законно, защото е родено по законите на природата.

Ясна Го погледна смаяно. Той продължи:

– Новите деца, които ще дойдат, те са деца на бъдещата епоха.

Ясна въздъхна облекчено, но като някое безпомощно дете Го запитва:

– А аз какво да правя сега?

– Рекох, ще работите.

– Да, ще трябва да постъпя на работа като лекарка.

– Къде искате?

– Колкото се може по-далече и в планина да е.

– Рекох, всичко ще се нареди.

На Ясна ѝ се стори, че някой повея с невидим разцъфнал цвят, от който се разнесе нежно благоухание, а на нея ѝ олекна. Изчезна страшната болка, с която бе дошла, и изведнъж, без да мисли, тя каза:

– Учителю, много пъти съм си мислила за Вас – кой и какъв сте Вие, че притежавате сили да отнемате страданията на хората... Можете да ги пазите, да ги лекувате и да изпълвате сърцата им с радост.

Погледът ѝ, спрян върху лицето на Учителя, остана неподвижен. Ясна виждаше изпод кожата Му да се излъчва сияние, а очите Му струяха светлина. До слуха ѝ стигнаха думите Му:

– Пратен съм от Бога да работя за въдворяването Царството Божие на Земята. Царството Божие няма форма. Бог говори чрез Мене. Дошъл съм да изявя Любовта, да я донеса на Земята – това е моята мисия.

Ясна Го гледаше поразена. На нея – малката, разплаканата, на която преди малко отне страданието, Той говореше всичко това! Тя стана и коленичи пред Него. Свела ниско глава, Го запита:

– А моята мисия каква е, аз какво трябва да правя, Учителю?

– Иди при един приятел и му помогни. Каквото правиш, прави го за Бога. Когато помагаш на ближния си, ти служиш на Бог. Когато вие помагате на другите, техните ангели помагат на вас и ви създават най-добри условия за вътрешна истинска дейност. Когато вие помагате на другите, на вас ви се подобряват вътрешните условия, помага ви се от вътрешна страна.

– Да, Учителю, ще помагам на болните, на страдащите.

– Човек може да ликвидира своята карма само когато служи на Бога. Щом почнеш да служиш на Бога, всички хора ще ти станат обични. Ще видиш, че това са само души.

Ясна изпита силно желание Учителя да сложи ръката си на главата ѝ. Нали така някога са благославяли? Но ѝ стана неудобно. Не искаше ли твърде много!? Достатъчно е, че цялото ѝ същество е изпълнено с чудното благоухание.

– Аз не зная кога ще мога да дойда – пак заговори тя, като се изправи и седна на стола, – но където и да съм, много Ви моля да ми помагате.

Учителя притвори очи. Кой знае защо ѝ се стори, че Той сега гледа нейното бъдеще. Но защо е толкова блед? Уморен ли е? В същия момент Той отвори очите си и каза:

– Рекох, всичко ще се оправи, ще се нареди.

Всякога, когато Ясна чуеше тази фраза, вече знаеше, че Учителя ще ѝ помогне, но Той никога не подчертаваше

това. Сякаш Учителя изчезваше и оставаше да изглежда, че нещата сами по себе си се нареждаха. Тя бе чувала от сестри и братя, а и сама бе опитала неведнъж силите, с които Той помагаше, и оставаше изненадана от безграничното Му смирение никога да не изтъкне, че именно Той е помогнал. Какво величие!

Ясна почувства, че трябва да си отива, и ставайки от стола, каза:

– Може би утре или други ден ще отпътуваме с Иво на село при болния му братовчед.

– Може, рекох – изправи се и Учителя.

Като стигнаха до вратата, Ясна се обърна и каза:

– Много Ви моля, Учителю, сложете си ръката върху главата ми. Това ще ми помага при всички трудности.

Учителя повдигна ръката си. На Ясна ѝ се стори, че тя свети, и за миг притвори очи. Когато ги отвори, видя, че устните на Учителя шепнеха нещо. Тя не чу какво, но сърцето ѝ се изпълни с отдавна неизпитвана радост. На прага тя целуна ръката Му и излезе.

На плочника имаше доста братя и сестри. Бяха някак тъжни и я изгледаха продължително. Тя премина между тях, изпълнена все още със странното благоухание и с радостта от светлината, която се излъчваше от ръката на Учителя.

На другия ден следобед тя тръгна за тук. През време на пътуването Иво се държеше с нея като роден брат и хората от купето го помислиха за такъв. Една от жените го запита:

– Сестричка ли ти е?

– Да – твърдо отвърна той.

– Приличате си.

Иво се усмихна, а тя си помисли, че е абсурдно да си приличат с Иво в каквото и да е отношение. Но ако на хората им се вижда, че си приличат...

Когато слязоха през нощта на някаква гара всред планината, чакаше ги възрастен селянин с шейна.

– Това е най-добрият брат на майка ми – вуйчо Миладин – представи Иво селянина на Ясна, – а тази е моята

сестричка Ясна – каза той на вуйчо си. – Обичай я, както някога обичаше Соничка.

– То се знае – отвърна вуйчото.

В шейната Ясна се зави с дебели, домашно тъкани вълнени одеяла.

– Тези одеяла аз съм ги носил да се ваят на валявицата – каза Иво.

– Отде ги позна в тъмното? – запита Ясна.

– По миризмата. Мама кой знае кога ги е тъкала... Бяха оставени надиплени. После аз ги носих да ги ваят.

– От какво е починала майка ти?

– От родилна треска. Докато я заведат на лекар в града, починала. А брат ми, който се е родил тогава, сега ми е братовчед. Взела го е сестрата на баща ми, която нямала деца. Да знаеш колко е ревнива по отношение на него. Изпълнява всичките му желания, но го обгражда с китайски стени, за да не му каже някой, че не е неин син.

– И никой ли не му е казал досега?

– Може и да му е казал, но той е много деликатен и никога няма да издаде, че знае, за да не я огорчи. Всъщност тя му е майка, защото го обича и го отгледа. Спестявала е всяка стотинка, за да го прати да учи в Германия. Но там през бомбардировките се разболял лошо. Миналата година се завърна на село, а тази есен искаше тук да продължи образованието си, но леля не му даде. Да си отпочинел от това учене, да оздравее съвсем. Здравето било най-важно.

– Има право жената.

– Може би. А ти, сестриче, говори ли с Учителя за назначение?

– Да.

– И?

– Казах Му, че искам да съм накрай света, но в планината.

– Той какво каза?

– Че всичко ще се нареди.

– Какво ще кажеш за Родопите? Там са зле с медицинската помощ сега.

– Добре. Да е горе в планината, в най-затънтения край.

Иво замълча. Тя също се затвори в себе си. Знаеше защо той замълча. Мислеше за нейното състояние утре, когато може би ще потрябва медицинска помощ... Затова все пак тя трябва да бъде не много далече от някой град... Но не в самия град... Там... той би я намерил.

– Иво! – обърна се тя към него.

– Кажи, сестрице.

– Нали едно време ти правеше различни лични карти за „приятелите“, туряше им снимки, печати, и те изглеждаха съвсем редовни... Много бих искала да имам друго име, с нова лична карта.

– Всичко предадох на партията, Ясна.

– Знаеш ли, че съм кръстена с две имена?

– Не зная.

– И почти никой не знае. Едното е Яна – името на татковата майка, а другото – Ясна, по желанието на мама. И понеже мама ме наричаше Ясна, всички ме наричаха така. А и татко харесваше това име повече. Затова сега бих могла да се възползвам от името Яна. Остава презимето... Ако ти разполагаше с печатите... – въздъхна Ясна.

Замълчаха.

– Иво – заговори след малко Ясна, – нали си ми брат?

– Брат съм ти, Ясна. И винаги ще ти бъда такъв.

– Не говори за бъдещето, Иво, човек толкова се изменя.

– Но не и братът...

– Ти говори ли с Учителя за мене?

– Да.

– Какво ти каза Той?

– Каза ми: „Помагай ѝ, рекох“. А тези думи за мен са върховен закон и радост.

– Слушай, Иво, ще ти говоря като на брат. Какво мислиш за после? Чие име ще носи то? Учителя ми каза, че дете, родено без недостатъци, е законно, защото е родено по законите на природата, но знаеш колко са зли хората. Не бих искала едно същество да се превива под укорите на

злите езици и да го наричат... знаеш как... През тези дни нямаш представа колко съм мислила. Още не сме дорасли до онова време, когато природните закони ще узаконяват децата. Някога, когато отидох при Николай, Земята бе за мен храм, а звездният купол – негов покрив. Цялата природа беше свидетел на моята обич... Но...

– Ти нищо не си загубила, сестрице.

– Ако страданията са печалба, както Учителя ги нарича, то спечелила съм много. Но вече не мисля за себе си. Аз поех своята трудна пътека. Но пак ти казвам – не бих искала едно същество, абсолютно невинно, да страда, когато някой подхвърли след него страшно грозната дума... През тези нощи, когато не можех да заспя, знаеш ли какво мислех?

– Ако искаш, кажи ми.

– Щом те приех за брат, аз трябва да бъда открита пред теб, както бях пред татко. Него сега го няма, оставаш само ти. Мислех си, не бих ли могла да дам на това същество името на някой убит партизанин. Ти можеш да уредиш тоя въпрос. Това е страшно, нали? Но когато човек е в безизходната, в която се намирам аз, минават му най-невероятни мисли.

– Ясна, твоето доверие те прави още по-близка на сърцето ми. Ще направя всичко, което е възможно. Но има време...

– Не, няма време, Иво. Документите за назначението ми трябва за бъдат с новото име.

– Ще обходя селата и ще видя за подходящо лице... Но мисля, че по-добре би било да е някой, който да е макар и на смъртно легло, но да е жив.

– Не, аз не мога да се изправам до жив човек...

– Нали знаеш моя приятел, свещеника комунист, гдето му пригласях в черквата и пеех псалмите? Той ще направи всичко, което е необходимо, без твое присъствие. Поне той разполага с печат и свидетелства. Ще отскоча при него за няколко часа и ще направим всичко.

– Тъкмо на него разчитах и аз...

Ясна се замисли за съдбата на всички изоставени момичета, много от които са намирали спасение от

човешката жестокост и подигравките в смъртта. Тя също най-напред бе помислила за нея. Но Учителя чрез Милка и младата лекарка, и най-после чрез благоуханието, което я изпълни в Неговата стая, разпръсна тая страшна мисъл. „Аз трябва да бъда като тази млада лекарка – Лидия – помисли си Ясна, – трябва да помагам на всички момичета и жени. Вярно е, което казва Учителя, че страданието ни учи да станем по-мъдри, по-милосърдни.“

Селянинът и Иво слязоха от шейната. Тесният планински път стръмно се изкачваше нагоре. Ясна също пожела да слезе. Планината бе потънала в сняг, но времето беше меко, приятно.

– Ти ме питаше за Динко – заговори вуйчото, – но той... нещо е откачил.

– Айде де, как така откачил?

– Ами така, говори едни... никакви работи. Докторът дума, че е от камъните, дето са го удрили по главата, кога са го затрупвали. Каже, мозъко нещо се е повредил. Като го слушаш, мяза на оная, откачената софиянка, дето беше на село през бомбардировките. Тя такива едни ги разправяше... А инак беше умна жена... Но нали момичето ѝ се фърлило под влако заради оная, дето я лъгал... Та сички я жалеха и не ѝ връзваха кусур на приказките. Но за Динко другарите му са много натъжени. Той до едно време говори като всите хора, пък сетне... Но като му се е повредил мозъко, ти като идва, не забеляза ли?

– Нищо нередно не съм забелязал.

– Е, пред тебе, види се, не се е отпускар. Но знайш Севдалина колко години го чака... Голям мерак имаше по него... Но те в затворите, в шумата, па най-сетне на войната... и като се върна – болен, здрав, мислеше да се прибере с него. Но побегна момата. Страх я фатало, като го чуела какво сборува, че нам кога си, преди колко хиляди години тя му била майка, пък други път били в манастир калугери... Отишли били да събират милостиня за манастиря... Пък други... нам какви били, пък било зиме, че и ги нападнали вуци, па изяли ли ги, не ги ли изяли, не разбрах... Вуйна

ти ми сборува, но јаз сѐм задрямал, та не сѐм чул какво станало.

– Това не е страшна болест, но Севдалина може да не го иска, че е ослепял.

– Е, па може и затова да е... Но нефелно си е момчето. Викаха Манола от горната махала да го види. Тя дума – он бил праведна душа, за народа се бил борил... Ето, много се бориха, ала едни се върнаха, други по баирите останаха, а едни като Динко се върнаха, ама за какво? Барим да има майка, баща, та да се грижат за него, пѣк той сам-самин. Сестрите му – една в Маджарско отиде, другата в село Пелиново се ожени, че е далеко оттука... Има си дечурлига, а и мѣжо ѝ е един серт, не я пушка сама нийде да иде, че кѣде ще я пуци на брат да послужи...

– А брат му?

– Той си е у Варна. Има си фамилия... и харна служба, ама му било тесно... Жена му думала – немало де да го турят...

– Партијата няма да го остави, ще се погрижи за него.

– Ете, грижат се, ама той не рачи. Надумвали са го докторите да седи още в болницата в Русе, ама тој – на село, та на село. Докторите щели да додат на село да махнат гипсо от краката... Па може да се е надал и Севдалина да го гледа, ама да не ѝ е сборувал тия нередни работи... Хеле, доктора като ѝ рекъл, че има повреда у мозѣко, тя набърже склони да иде при овдовялото бакалче в Зелени рид. Пѣк сега какво ще прави Динко, не ми стига акѣл. Единия ден го гледа леля ти, другия – вуйна ти... я някоя комшијка... Думат, коджа голема пенсия имал, уредили му я от Софија. Имал там някакѣв големец, дето му се чувала думата... А кѣща хубава му остави баща му... Тѣкмо я беше изкарал, измазал... и се чу, че Динко го обесили в затвора. Така си и остана наместо – страшната дума го ударила право в сѣрцето! А то, Динко го преместили у болницата, но нали умря човеко... Пѣк и майката на Динко... от страхове и мѣки по него, пѣк белки и от ушлаха, като видеда стопанина си отведнѣж мѣртѣв, и тя си отиде без време... Пѣк снощи вуйна ти ми думаше, че Динко имал огѣн... Качил му се бил огѣн... Настинал ли е, какво ли...

– Сега му вода лекарка, вуйчо. Тя ми е като сестричка. Като я видях, сякаш Соничка видях. И тя ме има за брат и склони да дойде и да види Динко... Да се погрижи за него.

– Ами ти бре, Иванчо, няма ли да се задомиш бре, сине?

– Още не ми е излязъл късметът, вуйчо. Щом излезе – и тозчас ще стане тая работа.

– Че то тоз късмет много закъсня, като скитахте по баирите. Но веке сичко мина. Сега трябва за дом да помислиш.

– Най-първо искам да поуча.

– Че за кога бре, Иванчо? Не ти ли е минало времето?

– За учене никога не е минало времето.

– Е, то тъй... И в село старите взеха букварите да четат.

А ти какво смяташ да ставаш?

– Фотограф.

– Чи нали си такъв?

– Ама искам да стана баш фотографин. От тия, дето правят кинематографията.

– Бре, чи ша можеш ли? То е бая сложна работа.

– Ами затуй ще поуча. Мерак ми е да стана баш фотографин в кинематографията.

– Пък вуйна ти мислеше я инженер, я нещо друго да станеш. Начетен е, дума, за сичко го бива.

– Не, за инженери има други мераклии. Аз си обичам фотографията.

– Носиш ли я?

– Че къде без нея?

– Ще ме фотографираш с внучката. Ама да знаеш какво хубаво моменце е. Нали я видя?

– Много набърже.

– Ами ти хич не стоя.

– Трябваше да се връщам в София, да уреждам някои работи.

– Пък ти нареди ли се на някоя службица? Че ти какво, на колко пъти живота ти е висял на косъм... Твоите приятели, чувам, все станали големци.

– А според мен в големи, в тежки каруци са се впрегнали.

– Но и коджа парици ще вземат.

– Да вземат. На мен какво ми трябва? Една дреха на гърба, едно парче хляб в торбата и фотографията под мишница. Ще ходя да фотографирам баири, реки, езера, пък и разни гости, като дойдат в София.

– И ще получаваш ли нещо за това?

– Колкото за мене, разбира се, ще имам.

– Ами за невестата бре, Иванчо, трябва да печелиш и за нея.

– О, пък аз я забравих – разсмя се Иво. – Невестата ще работи за нея си, аз – за мене.

– Че какъв дом ще бъде тогава?

– Е, сега е така – и двамата трябва да работят.

– И парите ще пускат в един кюп?

– Там не зная. Ще зависи от нея дали ще останат в кюпа, или ще отиват за рокли и чорапи.

Ясна слушаше и се учудваше с каква лекота Иво говори за неща, за които никак не мислеше. Може би не искаше да опечали вуйчо си, като му каже, че не мисли за невеста, тъй като знаеше, че на село грижата на възрастните се състоеше именно в това – да видят своите млади задомени.

Когато въведоха Ясна в стаята на Динко, той лежеше, блед като мъртвец. Жената, която седеше на стол до него, стана и тихо се приближи към влезлите.

– Как е? – прошепна Иво.

– Докторът му даде лекарство и огънят му спадна. Сега спи.

– Не, не спя – заговори неочаквано лежащият на леглото, – чакам ви.

– Дине – приближи се бързо Иво към него, – братчето ми, вода ти една много добра лекарка.

– Знам – помръднаха устните на болния, – затова чакам.

– Значи, получил си известието.

– Да.

– Лельо Кине – обърна се Иво към жената, – ние с докторката ще се погрижим за Динко, пък ти легни да си починеш.

– Аз скоро дойдох, та не съм уморена. Вуйна ти беше до мрънкало тука. Ами като сте пътували, не сте ли гладни?

– Ние хапнахме във влака, но ти заведи докторката в стаята за гости да си остави нещата. И като прегледа Динко, ще легне там, а аз ще остана тука. Тази вечер аз ще съм дежурен.

– А как се казва докторката? – запита лелята.

– Яна – отговори бързо Ясна и погледна продължително Иво.

– Да, да, Яна, пък аз без малко щях да я нарека с друго име. Нали в шумата имаха разни имена, та все още се бъркам.

– И тя ли е била в шумата?

– Не, ама до нея.

– Ех, много претеглихте, клетите, но дано сега поне видите добро.

– И ние на това се надяваме, лельо Кине.

– Ами тоя – понижи тя съвсем гласа си, като посочи лежащия, – тоя клетник какво добро ще види?

– Може да се оправи, лельо Кине. Но ти заведи Янето. И да е топло в стаята.

– Ще е – отвори Кина вратата и излязоха в голям правоъгълен коридор, осветен с газена лампа, закачена на стената. Кина продължаваше да мърмори: да се оправи Дино, но за какво да се оправи, като не види и цял е на дроб станал... И как пък още в първия ден на сражението да го затрупат пустите камъне... И какво здраво има? Нищо. Само една душица му е останала, ама и тя за какво му е, като мозъко му е нефела... Само да се мъчи. Да си го приберат майка му, баща му, по-харно ще е.

Ясна вървеше след нея и като стигнаха една от вратите, Кина я отвори и рече:

– Чакай, докторке...

– Не ме наричай докторке.

– Ами как?

– Яна. Нали си леля на Иво, а той ми е брат. За роден брат го имам.

– Побратимили сте се значи. Ами всмукнахте ли си от кръвта?

– Как да я всмукнем?

– Кога хората се побратимяват, така е по нашите места, секи си рязва малко ръката и си всмукват един друг от кръвта, да станат от една кръв, като родните братя.

– Не съм знаела този обичай.

– Ти стой тук на прага, Яне, аз да запала лампата.

След малко стаята бе осветлена от лампа с розов глобус, поставена на масата, покрита с бяла тъкана на красиви фигури покривка. Върху масата имаше голямо правоъгълно огледало в рамка с резби, опряно на стената.

До масата бе поставено таблено, пружинено легло, покрито също с бяла, като на масата, покривка. На единия край бяха сложени две бели възглавници, изпод дантелите на които прозираше розов атлаз. Други везани възглавници бяха подпирени до стената до голям ковчег, представляващ хубаво момиче, протегнало ръката си към грациозна сърна.

– Всичко туй го е везала и тъкала майката на Дино. Каква скопосна, каква работлива жена беше, дето няма друга като нея на село. Ама си отиде без време! И баща му беше много харен човек. Сичко с две ръце и с труд си построи. Ама за какво? Няма кой да се радва ни на къщата, ни на везаните възглавници. Да бе от малко-малко здрав Дино, та да се ожени... А то хептен пребит. Ни жена може да има, ни деца... И Севдалина, като разбра туй от докторите, каже: „За какво ми е да чувам само един болник...“. Да бе склонил по-рано да се оженият, че тя много го искаше, чи да имаха едно-две деца – друго е, а той не рачеше... Отлагаше... белки не му е била на сърце... Се думаше – да се оправи сичко. И то се оправи, но за къде и за какво? За никъде... И мозъко му, думат докторите, се повредил. Пък Манола, баячката, дума, чи нямал повреда у мозъко, ами че му се привиждали като на нея работи, дето на секи не се привиждат.

- На нея какви работи се привиждат?
- Сякакви. Като седне да ти разправа, ум да ти заиде. Но кой я слуша? Никой. Едни се смеят, други я задяват. Само коги се разболее някое дете, търчат да я викат да помогне.
- И помага ли?
- Помага, ама не на сички. На когото ангело ѝ кажел да помогне – помага, а кога той не рачел, тя само ще рече: „Сварете му тая билка, пък ако му мине“. Чуют ли тия думи, знаят, че ангело не ще да помогне. На Неделя от горната махала беше заболяло момчето. Викаха я Манола, но тя им дума:
- Викайте дофтор, мене не търсете, нали съм врачка глупачка!?
- Олеле, лельо Манола, недей – ревна майката. – Прости ми, кажи на ангело, че земя ще стана, по мене хората да ходят... Сичко ще направя, каквото рече, само да ми оживее момчето. Няма веке лоша дума да изрека – заклевам ти се.
- Не се кълни, че е по-лошо, ако не издържиш – дума ѝ Манола.
- Тогава вричам се курбан да коля.
- На Господ курбани не му трябват, Той си има сичко.
- Тогава какво иска?
- Да си добра, да се не караш с комшиите. Да се сдобриш със сички.
- Още днеска ще го сторя.
- И наистина, ходи от къща на къща и ревешката се сдобри с тия, с които ката ден се бе карала. И оздравя момчето ѝ. Но оттогаз ела да чуеш Неделя крива дума да изрече... С ключ си заключи устата за кавги и крамоли.
- Много бих искала да видя тази Манола.
- Няма я. Земали са я с кола в Зелениково за едно болно. Но с Дино много си сборуват, разбират си от приказката. Макар че тя вече е преминала годините, но ходи из баирите, събира билки, държи се.
- Ние тук хубаво се разприказвахме, а оттатък чакат.
- Дино нека си отпочине малко. Ти сама ли ще си отнемеш покривките от кревата, или аз да ти приготвя

сичко? Ето, в тоя долап са одеялата – топли, меки, хубави. Земи си, колкото си искаш. Пък аз ще туря в печката дебели дърва, да траят цяла нощ. Да не ти е студено.

– Добре, лелю Кине.

Кина я погледна учудено и рече:

– Не се големееш като другите доктори.

– Защо да се големея, нали сме все човеци?

– Човеци, ама различни.

– Това е истина. А ти где ще спиш?

– В другата одая. А Ивчо, като се умори, той си знае – ще си почине на другия креват, при Дино.

– Добре. Сега да отивам, но да си измия ръцете най-напред...

Когато Ясна се върна в стаята на болния, Иво разговаряше с него.

– Значи ти вече си моята сестричка Яна – стана Иво от стола. – Ела да те представя на Динко.

– Ние се познаваме отдавна – изненада се Ясна от думите на болния.

– Да, ти ми каза, но все пак, тъй като в този живот се срещате сега за първи път...

– Да – въздъхна Динко и подаде съвършено бледата си ръка.

Когато Ясна я хвана, стори ѝ се, че пръстите му бяха ефирно тънки.

– Седни! – заговори ѝ Динко. – Отдавна те чаках. За теб месеците са нищо, но на мен ми се видяха извънредно много, защото се сляха с времето, изминало от последното ни виждане... отпреди няколко столетия. Ти се смущаваш от думите ми, нали?

– Не.

– А другите се смущават. Ивко ми каза, че ти си подготвена до известна степен в тази насока... А аз бях подготвен от детинство, но криех от всички. Само мама и Ивко знаеха. А на теб утре ще разкажа всичко. Сега иди да си отпочинеш, защото си пътувала и си уморена.

На другия ден, когато Ясна седна на стола до леглото на Динко, той запита тихо:

- Яна, ти си нали?
– Да.
– Къде е Иво?
– Отиде да фотографира вуйчо си с внучката му.
– Леля Кина тук ли е?
– Повикаха я за малко домашните ѝ.
– А ти какво ще правиш?
– Ще слушам това, което снощи обеща да ми разкажеш.
– В душата ти има сянка, в сърцето ти – болка. Не мисли, че ти казвам това заради разказаното ми от Ивко за тебе. Не. Хората са като скачени съдове и може да се усеща състоянието на този, който седи до тях.
– Възможно е, но не всеки... може да усети това.
– Да, зависи от чувствителността и възприемчивостта на човека. Но в дадения случай, мисля, че ти ще ме разбереш по-добре от всички. А чувствам голяма необходимост да говоря на човек, който ме разбира.
– Винаги съм се старала да разбирам хората.
– Затова и те чаках. Почти не съм спал снощи. Най-напред дойде мама, а после – Слънчевата девойка.
– Слънчевата девойка!?
– Да. Помня я, откакто помня себе си. Когато пасях козите, тя сядаше на някоя от канарите или на тревата. Какво ми е говорила в ранното детство, не помня. Но когато станах по-голям, тя ми говореше чудни-пречудни неща, които слушах с душата си, но не разбирах с ума си. Радвах се, че другарите ми не я виждат, защото в противен случай бих се боял да не ми я отнемат. Тя навярно виждаше ревнивите ми мисли, усмихваше се и изчезваше. Къде отиваше? Не зная. Но когато отново идваше, бивах щастлив. Като малък често боледувах, затова повтарях някои от отделиенията и класовете. Затова във втори прогимназиален клас бях вече на 16 години. По това време почина класната ни наставница и на нейно място дойде съвсем млада, 21–22-годишна учителка. Когато я въведе директорът в класа ни и я представи като наша класна, с мен се случи, както и друг път се бе случвало, нещо странно. Като на кинематографска

лента започнаха да се нижат картини, в които се мяркаше образът на новата учителка. И когато движението на картините спря и аз я видях отново в класната стая, имах чувството, че тя ми е много близка, отдавна позната. Вгледах се в нея. Тя имаше черни гладки коси, красиво матово лице. Тялото ѝ беше деликатно. Очите – огненочерни, с някакви златисти отблясъци. Тя се обърна, погледна ме и се усмихна. Изтръпнах. Забравих на колко съм години – знаех, че я обичам. Откога? От този момент или отвсякога... Оттогава я гледах като прехласнат. Никак не е било трудно тя да забележи чувството ми. Може би го е считала детинско, но навярно, разчитайки на него, веднъж тя ме запита:

– Динко, искаш ли да ми послужиш нещо?

– Искам – извиках с все сърце аз.

– Но за да ми помагаш – подчерта тя, – ти трябва да учиш, а не да проспиваш учебните години.

Започнах да уча, и то как! Не помня след колко време, една вечер баща ми каза на мама:

– Новата даскалица на Дино е комунистка.

– Недей говори така, като не си сигурен, че е опасно...

– Сигурен съм – потвърди баща ми.

На следната година новата ни класна наставница – Мария, напусна селото ни, но тя бе всадила вече в мене прогресивните идеи, за които бях готов на всичко. През тези години Слънчевата девойка рядко идваше при мене и беше обикновено тъжна. Аз ѝ се радвах като на родна сестра и няколко пъти бивах изпълнен, както при всяка среща с нея, със светлина, но човекът в мен вземаше надмощие и аз правех това, което ме правеше щастлив – да изпълнявам всяка поръка на Мария, носейки писма или записки до някои учители в селата или до нейни познати в града. Или пък пренасях брошури и книги от града за нея или за някои от съседните села.

Понякога си мислех, че Слънчевата девойка изобщо вече няма да идва и аз чувствах някаква странна свобода. Нямах вече съвестта да ме укорява, че предпочитам Мария пред нея. Точно в такива моменти тя като светла струя

минаваше край мене и виждах само очите ѝ, които продължително оставаха в съзнанието ми да ме гледат сериозно... Тогава аз няхах представа каква е тя, с какви сили разполага и кой я праща...

Но сега, когато моята плът немее като мъртва и остана само душата, разбирам колко детински глупав съм бил тогава, а и през всичките години. Разбира се, все още аз нямам истинска представа за нея, само разбирам от какви високи светове слиза тя и чии поръки изпълнява. Сега вече искам да я слушам... Вече няма за какво да се боя от хората, какво ще кажат те за мене. Човекът в мен пожертва всичко за идеята, на която служих. Сега остава душата да изпълни мисията, за която съм слязъл на Земята, за която много пъти ми е казвала Слънчевата девойка. И аз най-после започнах да работя в това направление. Но ако бях слушал Слънчевата девойка по-рано, нямаше сега да съм жив труп... Сега разбрах какви противоречиви сили има в човека. И злото, и доброто еднакво могат да се проявяват чрез него. Изпих чашата на човешкото до дъно и видях силата му да иска и да се налага. Но също така разбрах, че силата на духовното е неизмерно голяма. Духовното дава свобода на човешкото, защото знае своята безгранична сила.

Ти сега носиш името Яна, а си носила през всичките векове и хилядолетия най-различни имена, само някои от които са ми казани, когато моят път се е кръстосвал с твоя или когато се е случвало в мимолетния човешки живот да вървим заедно.

Слънчевата девойка ми вдига понякога завесата на миналото и ми показва това, което е скрито за човешките очи. Наричам я „слънчева“, защото от цялата нея се излъчва светло сияние. Най-често е с бяла, дълга до земята дреха, препасана със златен колан. И от всяка частица на дрехата ѝ струи златиста светлина. Сега се чудя как съм могъл да ѝ се противопоставям... Но нейната сила е в свободата, която ми е давала. Чудни закони, които ние не подозираме...

Динко замълча. Ясна седеше неподвижна, смаяна от всичко, което слушаше.

– И все пак – продължи той, – когато мама дойде в болницата и ми заговори за теб...

– Но нали, доколкото разбрах, майка ви...

– Е умряла ли? – усмихна се Динко. – Не, жива е, само че е отгътък и е облечена с дреха от по-друга материя.

– Значи вие виждате умрелите!

– Не всякога и не всички. Никога не съм се запитвал защо. Не ме е интересувало, и най-вече, това нямаше за мен значение – може би защото бях свикнал от малък с тези неща. Но казвам, когато мама ми заговори за теб, някакво далечно, прекрасно изживяване започна да изпълва цялото ми същество и аз пожелах да видя откога и откъде иде то. Започнало е отпреди хиляди години, минавало е през много страни и чувството ми към теб се е изявявало по различен начин в многобройните ни срещи. Ту съм го носил в душата си като копнеж по нещо прекрасно, ту като стимул за творчество в науката и изкуството. А било е време, преди много хиляди години... в Атлантида, когато съм бил баща на твоите деца. Тогава съм минал през огнени страдания, защото съм престъпил обетите, които съм дал в една от древните мистични школи... Пътеката на живота ми през вековете и хилядолетията е криволичила доста. Ту се е изкачвала до високи, обляни в светлина върхове, ту стремглаво се е спущала надолу в долини, в полета, а и в пропасти, от които с много усилия съм излизал отново нагоре. Разбираш сега защо... – не се доизказа Динко.

– Съм дошла тук ли?

– Защо са те пратили тук... тези, за които е открито нашето минало и бъдеще... не в човешки мащаб.

Ясна слушаше и от очите ѝ се отронваха сълзи, които той не виждаше – тихи, безмълвни, а душата търсеше между многото облаци, които я забулваха, да види макар и най-малък светлик от голямото Слънце. Отново достигнаха до нея думите на Динко.

– Най-великото качество на Първопричината е свободата, която е дала на човека – да прави, каквото иска, но заедно с това го е вързала да носи последствията на всичко, което

върши. Ето, и аз сега нося последствията на непослушанието, или по-право – на моята свободна човешка воля. Приличам на Йона⁷ от Библията. Чела ли си Библията?

– Не.

– Аз я четох в затвора. Другарите ми се смееха, но аз не им казах, че човек не трябва да отрича нещо, което не е проучил и не е видял, че наистина е отрицателно. Та този Йона е много интересен. Бог му казал да отиде в Ниневия и да говори на хората да се покаят, да се отвърнат от греховния си живот, защото в противен случай градът им ще бъде унищожен. Но на Йона никак не му се искало да изпълни тази задача, качил се на един кораб, за да избяга нейде далече. Но от Бога не може да се избяга, защото Той навсякъде е близо. Морето, което Йона искал да преплува, се развълнувало, параходът се люшкар на всички страни. Имало опасност да потъне. Тогава Йона казал, че той е причината за тая буря, затова нека го хвърлят в морето. Като го хвърлили, той не се удавил, защото го погълнал един огромен кит. Като стоял три дни в утробата на тая голяма риба, както пише в Библията, той се съгласил да отиде да проповядва... Та и аз сега като Йона се съгласих да изпълня мисията, за която съм слязъл на Земята, след като бях в утробата на камъните... и останах жив по чудо... Всички са се чудили, че не съм умрял. Разбира се, сега не зная колко време ще остана в това премазано във всички посоки тяло, но колкото и да остана, вече като Йона се съгласих да проповядвам. И започнах, макар да ме считат за откачен...

– Но защо сте започнали по този начин – да им говорите за миналите им идвания на Земята? Това ги смущава и обърква...

– Яна, защо ми говориш на „ви“? Нали ти казах колко отдавна се познаваме! Приеми ме като стар познат.

– Бих искала... Правя усилия, но за мен е малко трудно.

– Чух те, като се обърна веднъж към мен на „ти“, и се зарадвах.... Но не прави усилия, бих искал да се чувстваш съвършено свободно.... като у дома си.

– Благодаря.

Динко се засмя горчиво.

– Ето, аз искам да си свободна, а твоето „благодаря“ ми прозвуча някак чуждо... Всъщност ние сме съвсем различни и по възпитание, и по произход, и по духовна структура. И наистина, ти ще правиш големи усилия, докато приемеш новия ред на нещата... Но тези, които са те изпратили тук, мислят, че това е възможно най-доброто... Но да оставим това, ти ми каза, че не е добре, гдето говоря на хората за техните минали превъплъщения. Но какво да правя, когато като дойде някой, виждам кога и къде, преди колко години, векове или хилядолетия съм го срещал. Затова му казвам...

– Имам една леля Лени – разбрах, че и тя има тази дарба да вижда миналото – но тя никога не говори на случайни хора за техните предишни идвания на Земята.

– А какво им говори?

– Според човека и неговите интереси. Най-често им говори за чистотата на храната, на мислите, да избягват да лъжат... Изобщо за това, което говори Учителя.

– Но Той говори и за прераждането.

– Вие отде знаете?

– Имал съм случай и аз да чета неговите книги.

– А срещали ли сте Го?

– Няколко пъти.

– На Изгрева ли?

– Не. В затвора, в болницата...

– Идвал е при вас?

– Да, но не с обикновеното си тяло, а със светещото.

– Вие сте най-щастливият човек на света.

– Бил съм, но не съм го съзнавал.

– Как може така?

– И аз се чудя сега, но е късно...

– Не, не е късно, щом като е идвал в болницата.

– В известно отношение не е късно, но в друго е късно.

Няма да мога да Го видя така, както ти си Го виждала. Да седна при нозете Му и да Го слушам, както ти си Го слушала.

– Защо? Вие ще позакрепнете... Ще дойде пролет, лято. Иво ще ви отведе с кола на Изгрева.

– Но Него няма да Го има там.

– Как няма да Го има!?

– Всъщност не съм прав. Не е имало време, когато да Го е нямало, и няма да има време, когато няма да Го има...

Ясна отдъхна успокоена. В това време бе влязъл Иво, носещ дърва, и бе сложил няколко от тях в печката.

– Сестричке Яна – обърна се той към нея, – искам да те питам нещо относно яденето – да си кажеш мнението. А защо си така бледа? Лошо ли ти е?

– Не, нищо ми няма.

– В стаята ти е топло, иди малко да си отпочинеш.

– Слушай, Ивко – обърна се Динко към него, – кажи ѝ, че сега мога да дам името си на децата ѝ... Нали за това говорихте из пътя, като идвахте? Няма по-добър от този случай – да е жив като душа и мъртъв като плът... за да бъде тя абсолютно свободна.

Ясна наведе ниско глава, бързо излезе и отиде в своята стая. Дали Иво бе говорил нещо снощи на този страдалец? На вратата се почука и влезе Иво.

– Иво, братко – стана тя от стола, – струва ми се, че съм в някакво развълнувано море, в което всичко се движи, и нямам твърда почва под краката си.

– Почувствах състоянието ти и затова дойдох. Динко много те е претоварил отведнъж. Тъй е, защото дълги години се е сдържал да говори и се е противопоставял на ръководителката си... заради Мария... знаеш коя... Но самата тя, тази същата Мария, която той е обичал много, убита като партизанка, е отивала при него в болницата.

– Убитата е отивала при него?

– Да.

– Възможно ли е това?

– Напълно е възможно. Отивайки при него, тя му каза: „В някои пунктове нашата наука търпи корекция... Но това ще стане по-нататък. И ние оттук ще работим в това направление – да се разбере, че със смъртта човек не изчезва, а ти и твоите близки ще работите оттам, гдето сте... Но ще минат много, много години, докато се внесе малко светлина в човешките умове по този въпрос“.

- Значи той вижда умрелите.
- Това за него е нищо. Той от малък ги виждаше.
- И не го е страх!?
- Защо да го е страх? Дали човек е в плът, или без плът, все е същият човек.
- А аз, ако видя мама, макар много да искам да я видя, бих се изплашила.
- Пък аз, ако видех Соничка или Лидка, бих се чувствал щастлив. Всичко е в мисълта на човека. Те са същите наши любими същества, съблекли връхната дреха на плътта.
- Може би аз трябва да се проникна от тази мисъл и да свикна с нея... Но като лекарка съм свикнала да мисля не като Динко, че няма смърт, но че тя е враг, когото трябва да прогоня и победа.
- И Учителя казва, че човек трябва да бъде колкото се може по-дълго на Земята, защото тя е училище, в което той ще научи неща, които никъде другаде няма да може да научи. И вие, лекарите, съдействате в това направление.
- Все пак аз за първи път срещам такъв човек...
- Като Динко ли?
- Да.
- Много пъти сме разговаряли с него... Никак не зная какъв би бил той, ако не бе срещнал Мария, която го направи комунист и която разбуди неговата плът... В града работеше и вземаше по две години във вечерната гимназия, за да завърши по-скоро. Имаше намерение и да следва, за да заслужи нейното внимание... Нямах представа колко е чел. Видя ли библиотеката му?
- Да.
- И всичко това е все заради нея. Разказвал ми е за срещите им в минали животи...
- А на нея разказвал ли е?
- Не. Само майка му и аз знаехме за вътрешния му живот. Но и той не му обръщаше много внимание, може би защото бе свикнал с него и не му правеше впечатление... Но сега сериозно се е заел...
- Какво би могъл да направи сега той... болен, сляп...

– В едно отношение ще му помагаш ти, Ясна, в друго – той ще ти помага.

Ясна отведнъж проплака.

– Но ако искаш, сестричке...

– Ако искам... Налага се да искам. Право казва той – няма друг по-добър случай...

След два дни Иво отпътува при свещеника, на когото бе пригласял в черквата... Когато се върна, донесе документа за формалното разрешение на въпроса. Из селото се разнесе слух, че Дино затуй не рачил да се ожени за Севдалина, че бил харесвал докторката и че преди да отиде на фронта, се бил оженил за нея... Та затуй сега тя дошла да го гледа. Едни охкаха, други ахкаха, но всички я одобриха, че не го е оставила самичък, като е на тоя хал, а е дошла да го вземе с нея си, гдето ще иде да докторува....

Кой беше пуснал тоя слух? Навярно леля Кина, на която Иво доверително бе подшушнал някои работи с молба да не казва на никого....

– А бе, и мен ми се виждаше съмнително – говореше вуйчото на Иво в кръчмата, – да се дигне тая млада-младеничка дофторка в тоя ми ти сняг, да премине нощем планината и да дойде при него така, без нищо... Само да го прегледа, да види болен ли е, здрав ли е. А какво ще му види, то сички знаят хала му. Но е дошла да го гледа. Врекла се е пред Бога – дума Кина – да е до него и кога е здрав, и кога е болен. – Последното Кина го бе доснадила, но това най-много се хареса на селяните. „Ето, това се вика човек!“ – заключаваха те.

Жените почнаха да си наричат – едни за това, други за онова, за да дойдат да я видят. Всички носеха по нещо за „болника“. „Това е доброто, широко сърце на народа – мислеше си Ясна, – свикнало е да дава...“

Иво престоя един ден и отпътува за София, за да уреди документите ѝ и назначението ѝ с новото име. „А защо се бави толкова много?“ – вгледа се Ясна в оснежената планина, като се обви с белия мек вълнен шал, който леля Кина ѝ беше дала. Плела го е майката на Динко, но е останал нов в

сандъка. Сестрите на Динко си имали... и всичко оставили на него...

В последните няколко дни той се чувстваше значително по-добре. Лекарят от града, който беше натоварен от партията да се грижи за него, констатира, че с идването на колежката му от София състоянието на нервната система на Динко се бе доста подобрила. И на тръгване каза, че щом има такъв добър лекар при него, няма защо повече да идва. Щял да успокои приятелите. Разбира се, той занесе и новината, която тайно му бяха пошепнали за Динко и за лекарката, дето е дошла да се грижи за него.

– Жалко за момичето – бе казал лекарят на приятелите си в града, – млада, хубава, а той – инвалид, жив труп.

– Обичала го е – въздъхна една от другарките.

– То се вижда, че много го е обичала – говореха и из селото.

Ясна знаеше това и въздишаше дълбоко. Никога не би могла да си помисли, че нещата могат да се развият по такъв начин... В първите дни ѝ се струваше, че през душата ѝ бе преминала страшна буря и после бе настанала странна тишина – тишината на опустошението. Но жените, които идваха при нея, изпълнени със съчувствие, внимание и грижа, внасяха нещо ново и хубаво в сърцето ѝ. Най-дълбоките глъбини на нейното естество започнаха да се изпълват със за първи път изживяван мир. Сърцето ѝ откликваше на доброто чувство на тия чистосърдечни хора, живели от векове в пазвите на планината.

Учудваше я фактът, че когато бе евакуирана с баща си в планинското село, тя не бе почувствала селяните като свои така, както тукашните. Може би защото тези тук я обичаха заради Динко? А може би защото тогава съзнанието ѝ бе изпълнено с тревоги и грижи само за Николай... и никой друг не съществуваше за нея.

А ето, сега тя посрещаше старите жени, които с мъка изкачваха каменните стъпала, за да дойдат да видят „клетнико“, да поохкат за него, да разтворят кърпата, в която носеха орехи, сушени плодове или картофи. Ясна

приемаше младите невесты, които все намираха за какво да се посъветват с нея. Посрещаше децата, които търчаха по стъпалата нагоре и се втурваха да питат кой какво да купи на чичо Динко, и разбира се, получаваха по един от бонбоните, които Иво бе донесъл в изобилие.

„А защо го няма?“ – въздъхна отново Ясна. Него го чувстваше най-близък, въпреки вниманието, с което я обграждаха роднините на Динко и на Иво. Какво можеше да го задържи толкова време!? Може би среща трудности за уреждането на документите? Той беше казал, че за 5-6 дни ще свърши всичко, а ето, минават повече от десет...

Преди няколко дни, като разговаряха, Динко ѝ каза:

– Едно огромно Слънце залезе на Земята, за да изгрее на Небето, та никога да не престане да грее и вечно да огрява цялата Земя.

– Не мога да разбера какво искаш да кажеш – бе станала от стола тя, защото се почувства страшно потисната.

– Искам да ти кажа да не се смуцаваш от това, че някой може да напусне земната си дреха. Важно е да ти се отворят очите, да Го виждаш във вечната му светлина.

– Но ако не мога да Го виждам?

– Достатъчно е да Го чувстваш първоначално.

– А ти виждаш ли това, за което ми говориш?

– Видях Го... Но там, горе, Той не е така достъпен, както е бил на Земята.

– За Учителя ли говориш?

– За Него. Да знаеш какво огромно слънце е Той.

– Ти си щастлив, че можеш да виждаш това.

– А ти си щастлива, че си била при Него и си Го слушала, в смисъл, послушна си била. Иво ми е пял една песничка: „Да бих те слушал“, знаеш ли я?

– Милка ми я пееше понякога. Веднъж бяха дошли при нея млади сестри и братя на гости. Неделчо Попов, един от младите братя, я изпя. Била любимата му песен. Много хубаво я изпя и ми хареса. Помолих го да я изпее няколко пъти и аз я научих.

– Изпей ми я сега.

Ясна застана до прозореца, загледана в планината, и запя тихо:

*Да бих Те слушал, да бих Те слушал,
ако бих Те слушал,*

доброто в мене щеше да се прояви.

– Искам да науча и аз тази песен, Ясна, защото е точно за мене. Ако бях слушал, а аз не слушах... Искаш ли като този брат да ми я изпееш няколко пъти, за да я науча?

Когато втория път я пееше, съвсем без да иска, Ясна заплака.

– Не зная защо се разплаках – прекъсна песента тя.

– Защото Той е тук.

– Кой Той!?

– Само Той е Той.

– Учителя?

– Да.

– Боже мой, как бих искала да Го видя! Кажы Му това.

– Той знае.

– Да, знае. Аз Му казах, че идвам тук, и Той поклати одобрително глава. Кажы ми точно къде е, за да коленича пред Него, както тогава.

– До леглото ми.

Ясна бързо се приближи и коленичи. Стана нещо странно. Тя почувства присъствието на Учителя и усети, че ръката Му се сложи на главата ѝ. Без да съзнава, тя я хвана и целуна. Когато отвори очите си, тя видя, че държеше ръката на Динко.

– Не се смуцавай – тихо ѝ каза той. – Учителя те благослови чрез моята ръка. Нали тогава си искала Той да стори това?

Ясна бързо стана и излезе на верандата. Имаше неща, които наистина тя не можеше да разбере. Но все пак – замисли се тя, за Учителя никак не е мъчно да вложи силата Си в ръката на Динко и да я благослови. Но ако би могла да Го види, както Го е виждал Динко!

– Ти имаш очи, с които виждаш всичко – прошепна някой в нея, – а той...

– О, да! – съгласи се Ясна. – Нека той вижда поне с духовните си очи, като не може с физическите.

Отново мисълта за Иво прекоси съзнанието ѝ. Защо се забави? От село Мечи рид се бе върнал изненадващо бързо, макар селяните и свещеникът да не са искали да го пуснат. Всички са му се радвали.

– Ня ли пак в църквата? – запита го Ясна.

– Няваше време. Много бързах – бе отговорил той.

А сега не бързаше... Може би урежда някои свои работи? Дали е имал време да отиде и поговори с Учителя? Сигурно! Това за него е най-важното. Интересно е какво ли Учителя е казал за нея? Особено за този чудноват Динко. Как е могъл, като е имал всички тези възможности от детинството си, да не слуша? Веднъж, когато му бе задала този въпрос, той ѝ каза:

– Защото обичах земята повече от небето. Обичах повече Мария, отколкото Слънчевата девойка, която ме водеше към сияйни небеса.

Когато веднъж в клас, както обикновено, станахме всички прави при влизането на Мария, класната ни, стори ми се, че времето профуча край мене и се спря на слънчева поляна сред много цветя. Една девойка правеше венец от тях, който сложи на главата ми. После направи друг и го сложи на своята глава.

– Това са нашите корони – каза тя, – ти си цар, аз съм царица. Моето стадо е моят народ, твоето стадо е твоят народ. Отсега нататък нашите народи няма да воюват и ще живеят в мир, защото царят и царицата ще се обичат за вечни времена...

Не видях кога другите ученици са насядали по чиновете. Върнаха ме от цветистата поляна думите на класната ни:

– Защо стоиш прав, защо не седнеш?

Винаги съм правил усилие да се сдържам, да не кажа това, което виждам в момента. И тогава се въздържам и не казах: „Защото аз съм цар, а ти – царица, и нашите народи ще живеят в мир, защото ние ще се обичаме за вечни времена“. Помня, че само прекарах ръка по челото си, обнизано с пот, и седнах на чина. Оттогава картини и

случки от разни времена и епохи се вплитаха в сегашния ми живот и аз живеех като в сън.

Веднъж тя ми каза: „Хората на новото, на прогреса, трябва да учат, да знаят, за да могат“. Разбрах ли тогава какъв смисъл тя влагаше в думите „новото“, „прогреса“? Не. Разбрах само, че тя отдели специално внимание на мен. Друг път имахме трудова седмица през пролетта. Всички миеха, чистеха по стайте, само аз бях в училищната градина и окопавах един розов храст. Бях изненадан, когато чух гласа на класната до себе си да ми казва:

– Ти приличаш на същество, което блуждае в небесата, но трябва да слезеш на земята, за да можеш да работиш за благоденствието на трудещите се. А за да можеш да сториш това, ти трябва много да четеш. Ако станеш първенец в класа, ще ти дам от книгите, които аз чета.

В същия момент видях Слънчевата девойка недалече от мен. Гледаше ме с поглед, който проникваше самите глъбини на душата ми. Повей чуден повей и пред мен се разкриха далечни лазурни небеса. Тогава аз нямах съзнанието, че съм на изпит, че съм между земята и небето. Гласът на Мария, с който ми заговори, ми се стори проникнат от необикновена топлина. Обърнах се. Чудните ѝ очи – черни, огнени, със златисто сияние около миглите, ме притегляха с такава сила, че аз забравих кой съм и какво съм. Забравих, че тя ми е учителка, а аз – ученик, и коленичих пред нея, като обгърнах нозете ѝ.

– Що за глупост – рече ми тя и се отстрани от мен.

– Обичам ви от цялата вечност – говорех ѝ като в сън аз.

– Не са необходими такива сантименталности, а работа. Ако ми помагаш, това е достатъчно.

Мария ми говореше като на равен... Имах чувството, че в нея, без да съзнава, се е събудило съзнанието за минали срещи, когато сме били такива.

Когато се изправих, Слънчевата девойка я нямаше. Бях предпочел земята...

Станах първенец в класа, защото Мария искаше това.

Отивах всякъде, където ме пращаше – защото тя ме пращаше.

– Ти трябва да бъдеш твърд и устойчив, трябва да бъдеш готов на жертви, – говореше ми тя със своя енергичен тон.

Случваше се в такива моменти настоящето да изчезва и аз я виждах в едно далечно минало, когато сме работили заедно за някаква кауза, но не ми беше ясно каква. А сега бях готов на всичко, само да получа нейния одобрителен поглед.

Сега виждам и разбирам нещата в друга светлина, но тогава не се учудвах, когато Мария ми говореше за своя приятел и ми го посочваше за идеал. И наистина ми бе идеал. Стремях се да бъда като него – да чета, да се самообразовам, да обичам народа и сиромасите повече от себе си и да съм готов да положа живота си за тях. Обичах всичко, което тя обичаше, ценях всичко, което тя ценеше. Служех на идеите, на които тя служеше...

– Много си я обичал – промълви Ясна.

– Не зная дали думата „много“ е достатъчна да изрази обичта ми към нея. Нямах миг, в който Мария да не е при мен, независимо от километрите, които ни разделяха. Неотдавна разбрах, че тя ми е била големият изпит – да ме проверят, както и друг път са ме проверявали – за да видят кои ценности ще предпочета – земните или духовните, които съм събирал с неимоверен труд в минали съществувания... И понеже в този живот ги имах, моето още недостатъчно будно съзнание не ги оцени. Смятах ги за нещо обикновено и не им отдавах нужното значение. Приличах на човек, който пропилява богатството, което има. „Така пада ученикът“ – чух да казва строг глас, когато бях в болницата.

– Но тогава си бил малък – каза му Ясна.

– На години... човешки... малък, но по съзнание – не. И като такъв, като ученик, са ме изпитвали.

– Какъв ученик? В училището, в което си се учил ли?

– Не, не, а на голямата Окултна школа, за която аз сам няхах съзнанието, затова казах на строгия глас: „Ако съм

бил ученик на такава школа, защо не пробудихте съзнанието ми за нея?“.

Последва мълчание. После аз сам разсъдих: през всичкото време какво правеше Слънчевата девойка? Но аз не я слушах... У мен не всичко е било чисто злато, което от огъня да се пречисти, а е имало и дърво, което гори и изгаря... Но все пак ме спряха пред самата пропаст... да не стана убиец.

– Как така убиец!?

– Като почна да откъщавам... за другарите, но най-вече за нея, за Мария, което неминуемо щях да сторя, ако бях останал здрав... Тя дойде в болницата и ми каза: „Криво сме разбирали някои неща. Ние се учехме да мразим враговете. А омразата ражда омраза. Ще трябва да се коригираме, но сега идвам при теб, защото наоколо е тъмно... и твоята светлина ми свети“.

Ясна слушаше и ѝ се струваше, че влиза в някакъв необикновен, неподозиран от нея свят. Значи имаше такива хора, които, неподозирани от никого, виждаха и чуваха неща, за които другите нямат понятие. Тя опозна Динко, а може да има и други, мълчаливи и незнайни от никого. Би ли знаела тя за Динко, ако Иво не беше я довел тука? „Иво! – помисли си тя – не беше ли и Иво много странен в някои отношения? Отказа се от всички материални облаги, които партията му предлагаше?“

Една привечер, когато Ясна бе влязла в стаята на Динко, след като бе стояла на верандата, както досега, да чака Иво, и изказа учудването си, че толкова се бави, Динко ѝ каза:

– Не се тревожи за него. Той минава през голямо изпитание, но ще го издържи. Висок е върхът, към който се стреми, но Иво пъпли нагоре – няма да се спре или да се върне назад. Ти, Яна, го познаваш, но само така... отвън. Той е много скрит и най-вече – много скромен. Той в миналото е бил много пъти в окултни школи, в които е придобил знания, опитности, които са изплували в неговото съзнание в атмосферата на Изгрева. Много неща си е припомнил.

– Не зная какъв е бил в миналото и какво си е припомнил, но зная, че всякога е бил верен, себепожертвателен по

отношение на приятелите си. Всякога е бил добър, предан брат към мен.

– Да, да бъдеш брат е велико нещо. Това е неговият идеал – да бъде брат на хората. Да стане брат и на жената. А за това се изисква голяма, много голяма любов, нечовешка любов. Аз не можах да бъда като него и слизах в низините на живота. Може би бих бил съвсем друг, ако бях отишъл при Учителя. Ивко ми е говорил за Него... и Той ме спаси от затвора, като ме прати в болницата... Но аз не отидох при Него, защото се побоях да Му се представя, както Адам се побоя от Бога, защото беше гол.

– Как така гол?

– Защото съгрешил. Ти нали си учила вероучение?

– Да.

– Е, там не пише ли за Адам?

– Може, но баща ми беше атеист и гледаше да заличи от съзнанието ми всичко, което учехме в училището, свързано с религията.

– Нищо, но все пак добре е да прочетеш Библията. В нея има много мъдрости. Ако искаш, може да четеш понякога на глас...

– Да, ако това ти създава известна приятност.

– Ще ми бъде интересно, особено пророците. Сега бих ги видял навярно по-различно от тогава, когато четях за тях в затвора... А ти... колко би искала да остана на Земята? – запита я съвсем неочаквано Динко.

– Защо аз да искам?

– Може би ще ти бъде тежко да ме гледаш дълго време.

– Предполагам, че ще се пооправиш и ще бъдеш по-независим.

– Краката не ги усещам добре...

– Като се махне гипсът...

– Надали това ще помогне... Такова е моето усещане, като ги гледам отвътре...

– Народното лечение, което селяните са провели тук, навярно ти е помогнало доста... вече можеш да стоиш облегнат на възглавниците.

– Ако не бяха невидимите лекари, които ме лекуваха, нищо не можеше да помогне...

– Невидими лекари ли!? – учуди се Ясна.

– Да знаеш колко са чудни те... Престилките им блестят от белота. Всяко докосване на пръстите им ме облекчаваше. Опипвах всяка моя става, всяка кост, всеки мускул... Учителя, вперил поглед, ги гледаше... Всичко в мен притихна и съм заспал като в майчина прегръдка... Кога са си отишли лекарите, не зная... Като се събудих, беше останал само един, който насочваше очите си във физическите лекари, които полагаха големи усилия да ми помогнат... Най-първо те са мислили, че няма да издържа, че ще умра, а после се чудеха на неочаквано бързото ми съвземане... Да знаят колко пъти невидимите лекари помагат чрез тях на ранените, на болните... Всичко е много по-сложно, отколкото хората мислят...

– За мен всичко това е чудно-пречудно... Дали тези невидими лекари биха искали и чрез мене да помагат?

– Сигурно. Призовавай ги, когато отиваш при болен.

„А как да ги призовавам?“ – помисли си Ясна. След малко тя чу Динко да я запитва:

– Моето присъствие там няма ли да те затруднява?

– Не може ли да дойде някоя от вашите роднини?

– Това ще те облекчи ли в някое отношение?

– Да, защото няма да си сам, когато съм на работа. Ще съм спокойна, че има близък човек край теб.

– Аз също мислех за това. Леля Стойка би била подходяща. Тя е вдовица и тук е останала съвсем сама, затова сигурно ще се съгласи да дойде... Но моят въпрос сигурно ще се приключи до една-две години.

– Как – ще приключи?

– Като оставя тая, прокъсана по всички посоки дреха.

Ясна нищо не каза. Проектът на Иво Динко да отиде с нея в родопското село, гдето тя ще бъде лекарка, ѝ се виждаше труден, макар и единствен като разрешение за състоянието, в което се намираше.

Въпреки че съвсем съзнателно избягваше да мисли за Николай, някъде дълбоко той сякаш беше все с нея, или

по-право – в нея. И какво щеше да каже той за този човек, който тя трябваше да вземе в своята къща?

– Колко съм смешна! – махваше тя с ръка. – Нима има значение какво ще мисли Николай? Нима той мислеше за мене, когато е сключил брак с партизанката?

Когато Ясна прие Динко да даде името си на детето, което щеше да дойде на Земята, а също така и за възможността да промени своето име, за да се изгуби всяка следа за нея като Ясна, тя не бе помислила, че поема и задължението относно гледането му. Някои от жените, които идваха, между другото говореха за това като за съвсем в реда на нещата и то се наложи на нейното съзнание.

Въпреки че всичко се нареждаше възможно най-добре, Ясна чувстваше, че нещо постоянно я гнети. Че Николай я остави, тя винаги се бе подготвяла за това, макар никога да не бе мислила, че наистина ще стане. Да вземе със себе си и да се грижи за този нещастник – и с това се примири. Кое тогава я гнетеше? Детето! Защо трябваше да идва то при такива условия? Ако не бе то, тя би отишла сама накрай света – свободна, справяща се с всички трудности. И колкото по-стръмни биха били родопските пътеки, водещи за скритите в пазвите на планината села, толкова тя с по-бодър дух би се опитвала да помогне на тези, които в своето страдание я викаха. А сега? Сега всякога трябваше да се съобразява с това неискано от никого, вкопчило се без позволение в нея дете.

Жените обикновено се радват, когато разберат, че ще станат майки, когато си мислят за рожбицата, която ще дойде на тоя свят. А тя не се радваше, за нея то беше излишен товар, който тя с удоволствие би отхвърлила от себе си, ако не смяташе това за убийство. Милка беше ѝ казала какво бил казал Учителя – че един аборт се плаща с десет години страдания, когато и да е. И не беше въпрос само до страданието, а до убийството. Тя, лекарката, беше измамена от това неканено дете, което не бе дало естествения признак на своето настаняване у нея вече близо три месеца. Навсякъде то щеше да ѝ бъде спънка, навсякъде ще

бъде товар... Прав е бил Николай, като не е искал деца... Но заради едно такова дете той е сключил брак със Свилена... за да не ѝ бъде товар, а радост... И Николай ще му се радвали? Сигурно!

Сълзи се застичаха по страните на Ясна. Мъката, която бе съдържала, откакто дойде тук, бликна от сърцето ѝ и се изливаше с горещи сълзи по лицето ѝ. Искаше ли тя нещо от Николай? Не, нищо не искаше. Свободно бяха се събрали, тя сама бе отишла при него, когато той я повика, и сама щеше да се отдалечи, ако той бе ѝ казал веднага. Щеше да страда, но нямаше поне да има този излишен товар... Дали той знае? Сигурно. И какво ли чувство е изпитал в момента, когато са му казали? И кой ли му е казал? Иво изобщо не се е виждал с него. Но не може Николай да не попита в болницата. А може и да не е питал. Навярно я е търсил къщи... Всъщност защо да я търси? Тя бе оставила писмото на Милка – да намери начин да му го предаде. Най-после той е освободен от това вечно раздвоение. Ще може да се отдаде всецяло на работа за партията и родината. Беше ѝ казал, че сега започват трудностите. Защо? Нали вече никой не ги гони и преследва? Но навярно никак не е лесно да направят така, че да се промени психологията на цял народ. Не на един народ, а дори на няколко души или на един човек, ако той сам не желае това, не може да се промени...

– Ще ги накараме да мислят по нов начин – каза ѝ той.

– Но ако те не искат?

Той само стисна устни.

„Не току-така Великите Учители – мислеше си Ясна – работят по закона на свободата. Те знаят за реакцията, която се явява у човека от всяко насилие. Затова Учителя казва кое е хубавото, доброто, но никого не заставя да го изпълни. Той дава свобода, но законът на последствията задължава човека...“ Ето, и тя се озова пред едно последствие заради начина, по който бе приела да живее с Николай. Как не бе си помислила за едно такова нежелателно последствие?...

Учудващо внимателно и благо се бе отнесъл към нея Учителя последния път. Макар и сам да бе толкова блед и да изглеждаше слаб, Той ѝ отне товара, потоци я в чудно

благодарение и мир. Защо тя не можа да задържи това състояние дълго време?

– Трябва да мисля за Учителя, да мисля само за Него – и пак ще ми бъде леко... това ще ми даде сили... Горкото дете, което не искам и го считам като ненужен товар... А каква ли душа е то? Та тази душа не знае ли на какви трудности се подлага, като е избрала мене да съшия дрехата на плътта ѝ? На мен ми помага моят добър брат Иво, разбира се, Учителя – разбирам, че Той е зад него... А какво ли правят момичетата, които нямат никаква подкрепа? Отиват при лекаря касарин и той убива рожбата им... или свършват със себе си, както аз мислех да сторя в първия момент... И защо? Заради мнението на обществото? А какво е това общество? Сбор от хора, нелишени от недостатъци.

Ето тя, която беше отишла при Николай с абсолютното съзнание на свободен човек, без да мисли какво ще каже обществото, сега нямаше силата и свободата да понесе укора и насмешката на това общество. Ако Николай би бил до нея, не би се смушавала... би го понесла... Впрочем въпросът не се касае само за нея, а най-главното за това същество, което няма да бъде прието като равно на другите... и ще му се присмиват... Защо? Защото е дошло без благословието на човешкия закон. А Учителя ѝ каза, че природните закони узаконяват нещата. Но кога хората ще израснат и ще се ръководят от тях?...

Сега, ако Николай я потърси, не би могъл да я намери с имената, с които ще бъде назначена. Всъщност може би той изобщо няма да я потърси. А възможно ли е една такава голяма, силна обич като тяхната съвсем да се забрави? Но ако той през всичкото време е считал, че тя му е спънка и ограничение? „Сега вече е свободен – стичаха се сълзи по бузите на Ясна. – Свободен! Какво хубаво нещо е свободата!“ – вдигна тя главата си. А тя свободна ли е? Не. Тя ще тръгне за своето лекарско място с два товара. Защо с два товара? Не трябва да мисли така, но като лекар трябва да помага на този нещастен млад човек... А тя, откакто е дошла, не е проявила към него особено внимание. Мислила е само за себе си, страдала е със своето страдание. А какво е лекарят?

Лекарят трябва да забрави себе си и да лекува, да облекчава. Много право Мария е казала на Динко: „Не са необходими сантименти, а работа“. Учителя беше ѝ казал, че трябва да работи... И тя трябва да прави това всякога и при всички случаи, за да изпълни поръката. А самото това изпълнение, тя знае, ще осмисли живота ѝ.

„Още днес започвам да работя – избърса тя с длан захващите си сълзи, – за да изпълня волята на Учителя.“ В същия момент почувства, че ѝ олекна. Не чувстваше вече Динко като товар. Оставаше само онова, малкото, незнатното, което се бе сгушило у нея. Как да се справи с него!? Ако не бе то, тя не би търсила ново име, за да се скрие. Би работила свободно, открито. Всъщност така ли е? О, колко е объркана! По-добре е да не мисли сега... Но не може. Тя трябва да мисли, трябва да се оправи. Трябва да излезе от тоя хаос. „Господи, помогни ми!“

„Единствената най-голяма сила в света е Любовта“ – прозвучаха думите на Учителя в съзнанието ѝ. „Любовта – повтори си Ясна, – а аз не обичам това дете, не го обичам! Не го обичам така, както всички момичета не обичат заченатите извън брака деца и затова ги удушват, убиват, хвърлят ги или ги оставят пред чужди врати...“ И защо правят това? Защото не могат да понесат презрението и укора на обществото, че са обичали искрено един човек и са вярвали, че няма за бъдат изоставени. Не са могли да понесат насмешките и обидните думи, които ще се казват зад гърба им от тези, които законът облагодетелства и ги прави морални. Но има ли разлика в процеса на създаването на едно дете от тези, чието доверие е било излъгано, и от тези, на които законът е дал своята благословия? Да, има. Едните са облени в сълзи, стискат със зъби до болка устните си, проклинат часа, в който сърцето им е отстъпило пред молбите и желанията на този, който им е говорил за голямата си обич, и предпочитат своята смърт или смъртта на детето пред позора... А защо да е позор идването на едно дете, чиято майка е обичала и вярвала? И защо само жената понася презрителния поглед на обществото? Защо само тя да е падналата, защо всички винят само нея, а не и този, който я е уверявал в любовта си?

Сега Ясна разбра майка си, която бе ѝ казвала, че жената носи от хилядолетия спомена за неустойчивостта на мъжа и че заради нея и децата е създаден бракът, в който мъжът еднакво с жената поема грижата за потомството. Може би тази безотговорност на мъжа води началото си от животните, където в повечето случаи само майката е тази, която се грижи за отглеждането на малките?

Но човекът, човекът, който се счита за венец на творенията на природата, човекът, който създава културата, който носи в себе си напредъка, науката и изкуството, трябва ли той с безгрижие и без отговорност да остави жената с плода в нея? Да избърсва устните си, с които е пил нектара на земната радост, и да отминава? Наистина, много изоставени момичета са търсили защита от закона, за да заставят мъжа да признае плода на своята любов, и законът е искал да им помогне, но колцина от виновниците са признали, че детето е тяхно?

Пред Ясна изпъкна образът на чудно хубаво момиче. По бледите му бузи се стичаха сълзи. Разплаканите очи гледаха с неизказана мъка. Ясна беше отишла да вземе една книга от своя колежка. При нея бе това момиче, нейна братовчедка. Приятелят ѝ бил инженер, но когато тя му казала, че е бременна, той се уплашил, добил необикновено жалък вид. Не било още време за женене... да почака... Но как да почака, плодът расте. „Махни го“ – казал ѝ той. „Но аз обичам и теб, и него... Защо да убивам едно дете от човека, който ме обича и когото аз обичам?“ „После, след брака, пак ще имаме дете... Сега не съм сигурен...“

Тези му думи я ударили страшно силно. Обидата била голяма, дълбока... Тя станала и излязла... Когато махнала плода от утробата си, инженерът изобщо изчезнал...

Девојката горчиво плачеше.

– Можех да го заставам да се ожени за мене – говореше през сълзи тя, – но за мен беше унижително да сторя това... А как ме е уверявал в любовта си...

– Да беше родила детенцето – каза ѝ приятелката на Ясна.

– Не можех да понеса укорите на хората...

– Но сега носиш последствията на този аборт. Ела утре в болницата, ще помоля да те прегледат основно. Заприличала си на сянка.

– Ще дойда... никак не се чувствам добре. Постоянно правя температура. Мама и татко се притесняват за мен. Чудят се какво ми става.

„Ако мама беше жива – помисли си Ясна, – навярно и аз бих скрила за случилото се, както това момиче. И защо? А на татко бих ли казала? Сигурно! Той имаше по-широки разбирания, но все пак би страдал. Защо? Заради моето страдание. А мама? Тя би плакала заради безизходицата, в която се намирам. Но защо да е безизходица? Защото е трудно да се понесе позорът. И кой е причината за този позор? Детето! Ето, затова не го обичат момичетата. Затова сигурно не го искам и аз, затова не го обичам, защото заради него правя компромиси, които иначе не бих направила...“

„Учителю – заплака Ясна, – помогни ми да го обикна, да го приема и да го възпитам по вашите принципи, за да има „Доброто за основа, Правдата за мерило, Любовта за украшение, Мъдростта за ограда и Истината за светило“ – това са Ваши думи, които прочетох у Милка, преди да тръгна за насам, и които много ми харесаха. Бих искала това дете да стане истински човек.

А защо не го обичам? Горкичкото! Душицата му сигурно е огорчена от това, че не го искам, че не го обичам, че съм искала да го изпъдя от себе си... И ако не беше Учителя, сигурно бих сторила това... за да се освободя от всички трудности, които ми носи то... Бедната душица, какъв лош прием ѝ оказвам! Господи, помогни ми да надмогна всичко... Впрочем аз забравих Динко, при когото ме доведоха... Той ще бъде стената, която ще ме обгради и спаси от ненужни унижения, от недоизречени думи и от двусмислени погледи... Със страдащия Динко по-лесно се примирих и го приех, защото е страдалец, и съм готова да му помагам, а ето, това същество, което се е настанило у мене, го чувствам все още чуждо, не го обичам. А нали то ще бъде мое дете,

нали ще му бъде майка! Господи, влей ми Твоята любов! Учителю, вложи в сърцето ми капчица от твоята обич, за да го обичам!“

Сълзите се стичаха по бузите на Ясна, а мисълта ѝ се въземаше нагоре-нагоре, търсеща Учителя да ѝ помогне. В това време тя започна да чувства благоуханието, което бе усетила, когато беше последния път при Учители, това благоухание почна да я изпълва и тя се почувства изпълнена и обгърната от него като в майчини обятия.

– Господи, Учителю, Ти чу молбата ми, аз почувствах обич към малкото същество, обикнах го. То не ми е вече товар и враг. Отсега ще почна да му пея вашите песни... Те носят светлина, мир, красота. Ще прочета „Новата Ева“, Вашата беседа, Учителю. Милка ми я даде, за да се приготвя. Тя ми каза да мисля само хубави неща, да гледам само красивото, прекрасното, да пея, да слушам хубава музика. А какво правех досега? Само страдах, плаках, а малката душица дори я мразех...

„Учителю, помагайте ми и аз ще Ви слушам, за да се прояви в мен доброто. Смайващи са силите, които имате, за да променят състоянията ми отдалече, да чувате молбата ми от толкова голямо разстояние! Наистина, Учителю, Вие сте слънцето, в което се превърнахте в моя сън, и можете всякога и при всички случаи да ме виждате и да ми помагате, когато съм готова да Ви послушам. Сега съм друга. В сърцето ми има мир, в душата – светлина. Цялото ми същество е проникнато от нещо много хубаво. Дано запазя това състояние завинаги!“

Чуха са тежки стъпки по стъпалата и гласът на стара жена извика:

– Докторке, тука ли си ма, докторке?

– Тук съм – приближи се бързо Ясна. – Какво има? Елате!

– Докторке, щеш ли да додеш, чи унука ми ще изгори от огин. Снаата ме проводи и рече – Иди, мале, при Динковата докторка, може да склони да доде да го види детето.

– Да, разбира се, ще дойда – енергично отвърна Ясна, – само да се обадя на Динко, да знае...

– Е, обади се на Дино, то се знае, чи трябва да му се обадиш. И ако имаш някое хапче или прах за огиня, донеси, пък ще ти се отплатим...

Ясна бързо оплакна лицето си, облече палтото, влезе при Динко, наведе се близо до него и рече:

– Викат ме при болно детенце. Ще се върна скоро... Тогава ще почетем нещо. Ти как се чувстваш?

– Тонът на гласа ти внесе искрица ведрина в душата ми. Благодаря ти!

– Не на мен, на Учителя – каза бързо Ясна и излезе.

Когато се върна, тъй като се бе забавила доста, тя влезе на пръсти в стаята на Динко – мислеше, че е заспал. Но едва бе доближила до печката, за да сложи дърва, когато той запита:

– Как е детето?

– По-добре е, но имаше много висока температура и отначало го увихме в мокър чаршаф. Но после от аспиричето и от горещата вода, от която му дадох с лъжичка да изпие – две, даже три чаши, последната беше с медец – малкият се изпоти. Преоблякохме го и аз си тръгнах.

– Сама ли си дойде?

– Не, бащата на малкия ме съпроводи дотук.

– Хубаво.

– Гладен ли си? Сигурно! Сега ще донеса да вечеряш.

– А ти?

– И аз.

– Тук, при мен ли!?

– Така ли искаш?

– Да.

– Добре.

– Имаше време, когато обичах да съм сам, а сега искам да има някой в стаята, но предпочитам този някой да си ти, защото внасяш мир в цялото ми същество. Притаявам вътрешното си естество и искам да видя отде идва този мир. Понякога ми се струва, че той е от „някога“, когато и ти си се изкачвала нагоре, високо към Светлия връх... и това „някога“ те е завело сега при Учителя... Нищо не е случайно.

И като си била при Него, по-вероятно сега си се изпълнила с Неговия мир.

– Да, така е било винаги, когато съм отивала при Него, но бързо изгубвам това състояние.

– И когато мислиш за Него, Той те изпълва отново със своя мир.

– Отде знаеш това?

– Усещам го... Беше казала, че като се върнеш, ще ми прочетеш нещо.

– Сега или след вечеря?

– Сега, ако ти не си много гладна.

– Не съм.

– Тогава виж – в библиотеката, вдясно, на втория рафт, ще намериш книги и беседи от Учителя. Иво ги е донасял тук и ги е нареждал. Преди да ме хванат и арестуват, съм чел от тях... Избери, която искаш или която ти попадне... така, наслуки.

Ясна бързо намери книгите и като взе една, прочете: „Свещени думи на Учителя“.

– Искаш ли от тази книга да четем?

– Да.

– Вземи още една и ела.

Ясна затвори библиотеката и седна на стола близо до леглото на Динко.

– От коя книга предпочиташ да започнем? – запита тя.

– От „Свещените думи“. Мислите са номерирани.

– Да. Виждала съм я у Милка и това, което съм чела, ми е харесвало. Кажи, кое число искаш?

– Прочети 41.

Ясна отвори книгата, намери числото и зачете: „Изпитанията не са по-силни от идеала на ученика. Затова ученикът се познава само при изпитанията. Ученикът е по-силен от условията, защото е над тях. Той носи в себе си Божественото.“

– Това е хубаво и много вярно казано – заговори Динко.

– Моят идеал беше земен, но и при този случай законът е верен. Изпитанията, които минах, не бяха по-силни от моя идеал. Сега ми предстои да направя преоценка на

ценностите... И виждам, че идеалът, който съм носил от векове и хилядолетия, днес отново се възправя пред мен като недосегаемо висок връх, блестящ в ослепителна светлина. Но едва ли ще мога да направя няколко крачки към него в този си живот.

– Защо?

– Защото прокъсах обувките си, краката ми са наранени до кръв и силите – изчерпани.

– А може всичко да се оправи, да зараснат раните, да се възвърнат силите.

– Много непослушен бях, а непослушанието се наказва много строго. Впрочем не се наказва, а страданията са резултат на него. Сега разбирам много неща и се учудвам как съм могъл някога да постъпвам така неразумно – да не оценя духовните богатства, които имах.

– Ти ги имаш и сега.

– Имам ги! Но какво са те в сравнение с това, което имах?! А и това, което имах сега, е защото прогледнах, когато ослепях. Земните ми очи се затвориха, за да оценя това, което е останало от духовното ми зрение. Земното ми тяло се превърна на труп, за да може духовното безпрепятствено да излиза от него... И в големите земни страдания виждам милостта на големите същества – да ме спрат на ръба на пропастта, в която бих паднал.

– В каква пропаст?

– Нали ти казах, да не стана убиец. А неминуемо бих станал такъв, за да отмъстя заради Мария. Пак заради нея щях да падна съвсем ниско. Но аз не съзнавах това. В съзнанието ми беше само мисълта да отмъстя за самата нея и заради мен, защото осуетиха моето непреодолимо желание да притисна Мария до гърдите си и да впия устните си в нейните, след като съпругът ѝ беше мъртъв... Той, след дългите мъчения в затвора, на които е бил подлаган, излезе оттам, но неизлечимо болен... и скоро напусна Земята. Когато научих това, бях разкъсан от две противоположни, еднакво силни чувства – от мъката за загубата на един верен, високо идеен другар, и от чувството, че Мария е вече свободна. Не зная кое от двете чувства ме заведе на

погребението на предания другар. Но именно там разбрах, че никога по-силно не съм обичал Мария от тогава, когато я видях бледа, потънала в скръб, облечена цяла в черно, но прекрасна.

След няколко дни отидох отново да я посетя. Бяхме сами в стаята и аз я прегърнах. Стопих се, изчезнах... Не знаех, че в една прегръдка може да има толкова щастие. Тя леко ме отстрани и каза само две думи: „Иди си!“. И от тези две думи разбрах, че тя ме обича и че именно обичта ме е направила щастлив, а това за мен беше всичко... Аз умеех да чакам и щях да дочакам времето, когато неминуемо щяхме да бъдем заедно.

– Като е обичала съпруга си, как е могла да обича и теб?

– Може би по различен начин от него. Любовта има най-различни нюанси: братски, приятелски, сестрински, майчински. Освен това хората през различните си идвания на Земята по най-различен начин са кръстосвали съдбите си – като братя, като съпрузи, като родители, като деца, приятели – и когато се срещнат отново, естествено е тя да бликне отново в тях.

– И докога ще бъде така?

– Навярно докато хората израснат духовно и плътта изгуби своето значение като фактор за идването на душите на Земята. Защото Учителя е казал, че след време душите ще идват и ще си отиват от Земята по съвсем нов начин. Но кога ще бъде това и как ще става, не ми е известно. Ивко би могъл навярно да ти отговори по-добре на този въпрос.

– А защо той толкова много се забави?

– Сигурно има сериозна работа. Може би изпраща някого, който му е много близък или много уважава.

– За чужбина ли? Може би ти е казал, когато тръгваше. Впрочем, това е лично негова работа.

– Да, но все пак възможно е това да интересува и теб.

– Никак!

– Аз говорих доста, а тръгваше и ти да си намислиш число от „Свещени думи на Учителя“.

– Искам да видя кое е последното число – отвори Ясна книгата. – Всичко 500. А аз ще кажа 66 – и тя зачете: „Когато си обременен в пустинята на живота, Учителя чува твоя зов. Повдигни съзнанието си и ще чуеш гласа Му. И ще бъдеш утешен“.

– Точно това се случи преди няколко часа с мене – заговори Ясна. – Наистина се чувствах в пустинята на живота. Учителя чу молбата ми и ме утеши. Не, не само ме утеши – помогна ми да превъзмогна неща, които не можех. Да обикна нещо, което не исках да приема и считах за натрапен товар...

– Разбирам те много добре. А искаш ли да отвориш отново за мен и да прочетеш 287?

– „Ученикът трябва да се кали в страданията – зачете Ясна, – за да придобие характер, който да устои на смъртта. Мислено преживей страданията на Христа, тогава ще се калиш в тях. При страданията ученикът дълбоко в себе си живее в радостта. Защото обича и знае, че има Един, Който го обича. Никой не може да понесе смъртта, ако няма любов!“

– Ето, Яна, това е моят път! Да понасям търпеливо всичко, горе-долу съм постигнал, но да се радвам?! Трябва да обичам извънредно много, но кого?

– Слънчевата девойка, Учителя, Бога...

– Ако Мария дойдеше и седнеше до мене тогава, при всичкото си страдание бих бил щастлив. Но колко би продължило това щастие? Тя сега идва, но...

– Идва ли?

– Идва, но не сама. Тя няма светлина, затова я довежда Слънчевата девойка.

– Чудно и странно!

– Ти мислиш, че Слънчевата девойка е като нас, хората? Тя идва от много висок свят, където няма нищо лично. Мария като човек е изработено същество... имала е голямо себеотрицание, но ѝ е необходима духовна светлина, за да вижда нещата не само по човешки... Но и сега чувството на майка в нея е на преден план. Като постои при мен няколко

мига, иска да отиде при децата.

– Аз мисля, че майчиното чувство произхожда от една по-висша любов.

– И тя това ми казва. Също така настоява аз да не се отклонявам повече от пътя на Светлината. Представи си, Яна, това ми говоря тя, Мария, която, когато беше тук, отричаше всичко, което не виждаха черните ѝ огнени очи.

Ясна държеше книгата и чакаше Динко да завърши мисълта си, за да прочете числото, което отново си бе намислила.

– Аз пак се увлякох – прекъсна се сам Динко. – Ти намисли ли си число?

– Да – 333. Слушай: „Най-голямото благо, което човек има от Бога, е животът. А най-голямата благодарност на човека заради живота е работата. Деликатността е плод на зачитане на работата на другия. Който почита – мисли. Колкото човек е по-внимателен към работата на другия, толкова и невидимият свят е внимателен към неговата работа. Работи само онзи, който работи с любов. Който работи, обича. И който почита работата на другия, сам работи. Който разбира, живее. Който разбира, мисли! Който разбира, работи! Отец ми работи и аз работя.“ Ето, това пък е моят път – да работя – затвори Ясна книгата.

– Сега дай ми другата книга, искам сам да си отворя страница, която да ми прочетеш.

Ясна сложи томчето лекции в ръцете на Динко. Той го поддържа малко, после го отвори и сложи пръста си на едната страница.

Ясна взе книгата и зачете: „Най-голямото изкуство, до което човек може да се домогне, е да знае как да живее. Който разбира това изкуство, той никога не свързва живота си със смъртта. Свързвате ли живота си със смъртта, вие сте в относителния живот. Дойдем ли до същината на живота, тук ние включваме в него безсмъртието. Обикновеният човек не знае какво нещо е безсмъртието. Само безсмъртният познава безсмъртието. Безсмъртен е онзи, който от нищо не се смущава, който не нарушава своя вътрешен мир. Докато се смущава от всяка болест, от всяка неприятност, той е в

областта на смъртта, той е смъртен човек. Обикновеното, т.е. човешкото, създава тревоги, безпокойствия, недоразумения, скърби, страдания. Божественото обаче носи щастие, мир и свобода“.

– Виждаш ли, Яна, какво ми предстои? По човешки е страшно трудно, но от духовно гледище страданието ще ме възвърне към Бога, към Божественото, което ще ми донесе мир, свобода, неземно щастие!

На вратата леко се почука.

– Да – каза Ясна и стана от стола.

В следния миг вратата се отвори.

– Иво! – извика Ясна и се втурна към него.

В кратките мигове, докато той се приближи, ѝ се стори, че не е в стаята на Динко, а в богато уреден дом и родният ѝ брат се връща след дълга раздяла! Тя вдига ръце, обгръща шията му и обляна в сълзи, му казва: „Братко, най-последно се върна!“.

Отведнъж Ясна се спря всред стаята като пробудена от сън, но имаща съзнанието, че Иво ѝ е роден брат. Той все още стоеше на прага, но защо не е радостен, че се е завърнал?

– Иво, какво се е случило? Изглеждаш измъчен.

– Трудно пътувах, сестрице – прекрачи той в стаята. – Но да видя най-напред Динко и после ще внеса багажа.

– Аз ще го внеса.

– Недей, тежък е.

– Добре, гладен ли си?

– Да, не съм вечерял.

– И ние не сме. Ще донеса тук да вечеряме заедно – излезе Ясна.

– Изпратихте ли Го? – запита Динко, когато Иво се надвеси над него.

– Да. Ти можа ли да я подготвиш?

– Не! Много издалече ѝ казах, че може би ти изпращаш някого, когото почиташ, но тя помисли, че някой твой близък отива в чужбина.

– Кога леля Стойка е получила телеграмата?

– В събота. В неделя сутринта дойде да ми каже.

– Точно в неделя го изпратихме. Нямах представа как

всички горко плакаха, макар да знаят, че няма смърт, че Той отхожда в света на Светлините, че отива при Отца.

– За кого се отнася? – запита Ясна, върнала се тихо в стаята.

– Сестрице – заговори Иво, – помниш ли съня си, в който Учителя се е изкачвал все по-високо и по-високо в небесата и се е превърнал в огромно слънце?

– Да, помня.

– Ето, сега ние присъствахме на това Негово изкачване.

– Как така присъствахте? – приближи се бързо тя.

– Ами така, изпратихме Го.

– За къде?

– За там, откъдето някога е слязъл.

– Нищо не разбирам... Говори по-ясно, моля те!

– Нали Той много пъти е казвал, че Учението, което е донесъл, не е Негово?

– Да.

– Че Бог Го е пратил със специална мисия на Земята? И когато изпълни мисията, за която е дошъл, естествено е Той да се върне при Този, който Го е пратил – при Бога.

– Чакай, чакай, какво искаш да кажеш с това?

– Че Учителя, както си Го видяла в съня си, ще се изявява като светлина, като слънце. А знаеш какво е казал Той за светлината – че тя е мисълта на големите същества. Значи светлината, слънцето, в което се е превърнал Учителя в съня ти, показва Неговата мисъл, която ще огрее умовете и сърцата на всички, които се обръщат към Него. И всеки, където се намира, ако искрено Го призове в радост и скръб, Той ще се отзове...

– Това съм го опитвала, но защо по такъв начин ми говориш?

– Говоря ти така, сестрице, за да ти кажа, че твоят сън не е бил обикновен, но че Учителя чрез него е искал да ти покаже това, което в действителност ще стане. Ти Го видя да се изкачва все по-високо в небесата, нали?

– Да.

– Значи напуснал е Земята.

– Как така е напуснал Земята!?

- Точно както в твоя сън.
- Но тогава Той се превърна в огромно слънце, което огря цялата Земя.
- Същото ти казах и аз.
- Иво, слез на земята и ми кажи просто и ясно, беше ли при Учителя?
- Бях.
- Разговаря ли с Него?
- Само веднъж. И докато разговаряхме, на няколко пъти Той напускаше физическото си тяло.
- Та това за Него не е нещо необикновено. Милка ми е разказвала много по-чудни неща. Влизал е при учениците си през затворена, през заключена врата, и пак по същия начин е излизал.
- Аз не се учудвам на това, щом като Той сам казва, че Бог говори чрез Него. А за да говори Бог чрез Него и чрез Него да предаде на хората Своето Учение, значи сам Учителя е Син Божий, както Христос. И като такъв естествено е да разполага с неимоверно големи сили.
- Съвършено вярно, сестрице, затова Учителя, дали е в плът на Земята, или без плът на небесата, отблизо и далече, Той еднакво ще ни чува, когато с всичката искреност на душата си се обърнем към Него.
- В това не се съмнявам. Днес имах тази опитност. А и друг път, когато не съм бивала при Него и съм се обръщала с молба към Него, винаги се е отзовавал. Просто съм била учудена от чувствителността Му. Особено когато бяхме евакуирани и Николай беше в опасност...
- Ясна притвори очи, замълча и наведе главата си. Колко отдавна не беше споменавала гласно името на Николай. Дали Иво го бе видял? Как искаше да знае дали го е видял. Но не трябва да пита. Ако го е видял, струваше ѝ се, че чрез очите на Иво и тя би го видяла. Нима искаше пак да го види, нима забрави какво направи той? Но освен всичко друго той сега вече не е свободен... Да, не е свободен. Или може би тъкмо сега е свободен? Да, свободен е да върви по своя път... А тя – по нейния...
- Иво, сякаш проследил мисълта ѝ, каза:

– Ясна, видях Николай.

Тя трепна и повдигна глава. Той продължи:

– Видях го, когато с тялото на Учителя обикаляхме кръга на оснежената поляна, където се играеха гимнастическите упражнения.

– Какво каза!? – впери поглед Ясна в Иво. – Защо с тялото на Учителя?

– Защото Той го остави на Земята, тъй като е завършил мисията си и повече не е необходимо. Тогава именно, когато за последен път с физическото тяло на Учителя обикаляхме кръга на поляната, видях Николай, но не му се обадох. Нали ти беше ми казала, че не искаш той нищо да знае за тебе...

– Значи аз вече няма за какво да се връщам в София... Учителя Го няма...

– Не, Той ще бъде там и навсякъде.

Ясна се наведе, раменете ѝ се тресяха от плач.

– Плачи, сестрице, както плакахме и ние, не заради Него, а заради себе си. Но ако ние изпълним Завета Му, да работим за великото Учение на Любовта, което Той донесе на Земята, Той ще е все с нас и ние всякога ще Го чувстваме близко.

– Да, но никога вече – говореше плачешком Ясна – няма да приседна на стола в стаята Му, няма да чуя тихия Му благ глас и няма самото Му присъствие да отнеме болката на сърцето ми.

– Това Той може да направи всякога – да отнеме болката ти.

– Не, не, вие не знаете колко хубаво ми беше при Него. Каква чудна радост ме изпълваше цяла.

– Сега с мисълта си ще отиваме при Него, ще седнем при нозете Му и радостта пак ще ни изпълни. Но най-важното е да работим.

– Да, Той ми каза да работя. Това непременно ще го направя. Ще работя!

– И Той винаги ще е с тебе – неочаквано се обади Динко, – както сега е тук...

– Тук!? – възкликна Ясна.

– Да, тук.

– Господи, Учителю, отвори очите ми, за да Те виждам – проплака Ясна.

– Трябва да ги изработиш – каза тихо Динко, – или по-право, да ги очистиш от наслоения върху тях прах. Изобщо на всички ни предстои работа над себе си и работа за Делото Божие.

– Ясна, донесох ти назначението за родопското село – каза Иво. – Ще трябва да заемеш мястото си в срок от десет дни. Динко, ти си вече по-добре, нали? – обърна се той към него. – Как искаш, сега ли да дойдеш с нас, или когато се намери квартира...

– Както Яна намери за добре.

Иво се огледа. А, да, Яна беше Ясна. Но тя защо излезе от стаята?

Беше дошъл решителният момент. Ясна трябваше да тръгне не към местоназначението си, а по стръмния път нагоре – с двата товара. Искаше ѝ се да остане един миг сама, да набере сили, затова излезе на верандата. Нощта бе тъмна. Оснежените хребети на планината се издигаха като бледи силуети. Небето беше обсипано със звезди. Тя отправи взор към тях.

– Господи, Учителю, помогни ми, както си ми помагал досега. Искам да Те почувствам реално, искам да усетя присъствието Ти. Учителю, помогни ми да нося с търпение и любов товара си и да помагам на болните, на страдащите. Ти бъди в мен и с мен и нека чрез Твоята сила болните да оздравяват, угнетените да се утешават. Учителю, дай ми сили да се грижа за този човек. Вложи Своята любов в сърцето ми към него, защото ето, дойде часът той да тръгне с мен, а изведнъж почувствах, че не ми стига въздух, че не мога да дишам. Затова излязох да Те търся оттук. Все едно, че съм в стаята при Тебе и Ти се моля. И както тогава би ме изпълвал с Твоя Мир, направи това и сега и нека мъката, която изпълва сърцето ми, се замени с радост, както е бивало винаги, когато съм идвала при Тебе. Нали сега Твоята Любов се простира навсякъде и Ти ме чуваш?

Учителю, учи ме и аз ще Те слушам. Помагай ми и аз ще изпълнявам според силите си това, което ми казваш. Ако Ти си зает с Твоите големи задължения, изпрати ми някое светло същество да ме подкрепи в трудностите ми, за да не се спъвам и да не падам. Господи, Учителю, ето, чувствам, че мъката, която ме притискаше и ми пречеше да дишам, се разпръсва и ми става по-леко. Благодаря Ти, Учителю!

– Ясна – извика Иво от дългия широк коридор. – Къде си?

– Тук съм, на верандата.

– Излязла си необлечена, ще настинеш.

– Идвам.

– Какво реши?

– Ще тръгнем всички заедно.

– Тогава утре ще повикам по телефона линейка за Динко, без лекар. Ние ще бъдем при него.

* * *

Николай се изкачваше бавно по пътеката нагоре към хижа „Студенец“ в Родопите. Денят беше слънчев, но ветрецът, който подухваше, правеше по-леко изкачването.

Отдавна не бе имал възможност да се изкачва толкова високо в планина, затова често се поспираше, вдъхваше дълбоко свежия въздух, отпочиваше за малко и после отново тръгваше.

Защо го изпратиха в родопския край? Казаха му, че това е много важна и сложна работа, с която само той може да се справи. А всъщност дали беше така, или искаха да го изпратят в глуха линия, както бяха правили много пъти досега? И защо? Така бяха постъпили и когато го пратиха да образува текезесетата⁸. Казаха му, че тъкмо той е най-способният да свърши тази работа. И той я свърши много добре, но едва не влезе в затвора заради лъжливи донесения против него. Тогава именно разбра, че има някой, който винаги бе подкопавал почвата под него – и Николай се

озоваваше надолу, вместо нагоре, там, където се изкачваха другарите му, с които бе работил някога. Някои от тях станаха министри, потупваха го по рамото и му възлагаха работа като на най-способен да се справи с нея. И той се справяше...

Николай се спря и избърса потното си чело. Но като се справяше, той бе един обикновен служител, когото, като свърши една работа, го пращаха да свърши друга... И на лицето на тези, които го пращаха, имаше някаква снизходителна усмивка.

В противовес на него Свиленa, съпругата му, напредваше – тя достигна до голям пост в министерството, а той оставаше все на едно и също място. Всъщност за поста ли се бе борил? Не. Той бе отдал младините си, живота си за доброто на народа, но имаше нещо, което го гнетеше. И когато го пратиха да организира текезесетата, той вложи всичката си душа, всичкия жар на сърцето си за реализирането на една грандиозна задача. Той говореше пламенно, с искрена вяра в прекрасното бъдеще, което селяните ще имат, като вложат в нещо общо силите и имотите си. Той им описваше как ще се люлеят вълните на безбрежното море от зрелите житни класове без синори, без прегради. В ливадите ще цъфтят детелина и цветя. Градините ще бъдат препълнени с плодове. По ливадите ще пасат стада и всичко ще бъде тяхно... все тяхно.

Хората, обрoнили ниско глава, се съгласяваха с него въпреки страшната мъка, която чувстваха при раздялата с имотите си. А когато завърши работата си с много труд, с много безсънни нощи и с влагане на всичките си сили и идеализъм, министърът го повика и му каза, че пред съда ще отговаря за насилията, които е упражнявал върху селяните, с което е изложил престижа на партията.

Беше треснат като от гръм.

– Да си принципен и праволинеен, разбирам – каза му министърът, – но да си жесток и с това да създаваш неприятелни на партията, това не е никакъв комунизъм!

– Ако всичко това, което говориш, е вярно – викна му

Николай, – веднага съм готов не на съд, а на разстрел. Ела с мен и сам провери нещата.

– Не ми е това работата.

– А нима ти е работата да ме обвиняваш в неща, които не са верни?

– Николай!

– Да, аз съм само Николай, същият онзи Николай, с когото двамата редом се бихме горе, по върховете на планината.

– Слушай, Николай – меко му заговори министърът, – има писма с оплаквания от тебе.

– Отдавна виждам, че някой таен враг копае пропаст, в която иска да падна, но аз вярвам, че моите идейни другари ще проверят и ще видят истината. И тази истина ще запълни зеещата пропаст под нозете ми и няма да падна в нея... Всъщност работя за същата голяма идея, за която бях готов да дам живота си, и не от вас очаквам похвали или укори...

– Но Николай, ти лично си биел селяните в мазетата, където си ги затварял.

– Аз!? – изсмя се Николай. – Та нима не работим за тези селяни, за тоя народ? Защо ще ги бия? Слушай, Митко, аз само на един човек съм ударил две плесници, и то не скрито, в мазе, та да не ме види никой, а пред цялата дружина на планината, и този човек сега ми е най-добрият приятел... Той ми каза, че именно тия плесници са го направили човек и са причина да получи поста, който сега заема.

– Значи ти отричаш, че си бил жесток със селяните и че именно поради тази жестокост всички са влезли в текезесетата?

– България не е голяма, Митко, и макар аз да бях пратен в най-отдалечения ѝ отгук край, сам иди и провери затварял ли съм хората в мазетата, измъчвал ли съм ги там, или съм вложил сърцето и душата си, когато съм им говорил за хубавите резултати, които ще дойдат, след като преодолеят задружно началните трудности.

– Добре, Николай, ще проверим всичко. Но погледни

колко писма са! – посочи му ги той върху бюрото си.

– Дай да ги видя.

– Не, не сега, после...

Но това после не дойде, защото писмата изчезнаха и в изчезването им бе обвинен Николай.

– Никой не е заинтересован от изчезването на писмата – говореше му министърът, – освен ти. Когато ти излезе оттук след разговори ни, по телефона ме извика един колега. Аз излязох набързо, без да заключа вратата, като не съобразих, че бях изпратил секретарката по работа. Ти навярно си забелязал това, върнал си се и си взел писмата...

– Ако е имало някой, който е искал да не изчезнат писмата, това съм аз. Защото страшно искам да зная кои са хората, които са ги писали... Понеже те трябва да докажат, че това, което са писали, е истина.

Страшно мъчителни дни и нощи прекара тогава той. Направиха се по негово искане анкети, запитвания. Неговата честност и себеотрицание, с които бе работил, бяха доказани от всички, които бяха разпитвани. Извиниха му се, усмихнато му стиснаха ръката. Заключение: „неверни доноси“ – и му възложиха нова работа. Но приятелите му бяха ли всъщност възстановили доверието си в него? Достойнството му страдаше страшно, когато мислеше, че може би дълбоко в тях оставаше някакво съмнение. Дори сестрите му го гледаха накриво. Ирина бе станала заместник-директор на една фабрика с претенции за директор и падането на престижа на брат ѝ естествено пречеше за постигането на целта ѝ. Когато тя му каза това, той я погледна изумен. Рана зийна в сърцето му, в душата му, но преодоля болката от отворената рана и ѝ каза:

– Та ти имаш ли знанието и уменията да ръководиш фабрика? Разбираш ли отговорността на този пост?

– Та не виждаш ли другите, които заемат такива места – те да не са повече от мене?

Николай се удари по челото и се изсмя горчиво. Ирина се раздели с него сърдита. А при един случай, той не помнеше по какъв повод, Катя му каза: „Не съм онази Катя, която

трепереше от тебе и считаше, че си безпогрешен. Но гледай да се справиш, за да не шушукат зад гърба ми за тебе“.

Искаше му се да вдигне ръка и да я удари в лицето, но му се видя жалка, макар тя да беше началник на личен състав в една от райсьветите. Обърна се и си тръгна. „Катя – мислеше си той, – Катя!? Която бе носил с толкова обич в сърцето си... Но явно бе, че имаше някой, който подкопава доверието на всички към него. Но кой е той?

– То се знае кой е – казваше му Свилена, – твоята Ясничка.

– Никога тя няма да направи това – викна Николай.

– По-полека викай, много я защитаваш!

– Не я защитавам, но зная, че тя не е способна на подобни мерзости.

– Но как така изведнъж изчезна вдън земя?

– Защото не е от хората, които се натрапват, изтъкват и търсят да станат известни.

– Като мен ли?

– Не съм казал това.

– Не си казал, но така излиза.

– Не съм виновен, ако сама си правиш заключения.

– А за тебе хората ги правят.

– Свилена?

– Какво „Свилена“? Хората се издигнаха, министри станаха, а ти все на едно място тыччеш.

– Свилена, ти заради поста, който бих заел, ли си ме обичала?

– Остави тия сантименти, моля те. Зад поста стои способността на човека.

– А аз не съм способен, така ли?

– Ами от една каша излезеш, в друга влезеш.

– Но тези каши някой съвсем преднамерено ги забърква.

– Разбира се, твоята драгичка се е спотаила някъде и ти прави тия мизерии.

– Това не е работа на Ясна. Не може тя да има достъп до министерските кабинети.

– Да, не може, но при нейната хубост и чаровност много кабинети биха били отворени.

Тъмен облак премина през очите на Николай.

– Що, засегнах ли те?

– Това, че ти можеш да говориш така, ме засяга, а не това, което би направила една жена, която изоставих заради тебе.

– Изоставил си я, но никога не си я забравил.

– Паметта ми не е толкова къса и аз помня всички приятели, които са прекосили моя път.

– Но мнозина теб те забравиха, или по-право, правят се, че са те забравили.

– Това няма значение.

– Има, и то голямо, защото навярно си има причини.

– Свилена, забелязвам, че след всяко мое по-дълго или по-кратко отсъствие заради работата, която трябва да свърша, ти се променяш.

– Естествено... Всичко в живота се променя.

– И вкусът ти се е променил. Виждам, че тоалетите ти от ден на ден стават по-изискани.

– Това се налага от само себе си. Трябва да се съобразявам със средата, гдето работя и се движа.

– А някога се съобразяваше с мене.

– Не съм виновна, че аз вървя нагоре, а ти...

– Надолу?

– Ах, не надолу, но все пак не вървим заедно.

– Но може ли външното обществено стъпало или постът, който заема човек, да промени отношенията му към дома и към тези, които са в него?

– Да, когато тялом са в него, а духом – извън него.

– Свилена, какво става с тебе напоследък? Впрочем ти си била винаги ревнива, но си била и много любяща. А сега може би вкусът ти се е изменил и по отношение на мен?

– Нещата се изменят от само себе си, Ники.

Свилена никога не го наричаше Николай, защото знаеше, че така го е наричала Ясна.

– Ето например, отиваме на събрание, аз съм в една

среда, ти – в друга...

– Да, аз – между селяните, а ти – между министрите.

– Точно така. Не съм аз виновна, че ти не отиваш като министър при селяните, а правиш текезесета.

– Аз и по-рано ходех между селяните да им говоря за идеите – и сега работата ми между тях не ми е обидна, Свилена. И най-простата работа не уронва достойнството на човека, ако той го има.

– Да, но все пак различните служби, различните професии създават различен облик на човека.

– Наистина, ти си станала много по-красива от по-рано. Сега ти се усмихват и ти целуват ръка чужденците...

– И ти ревнуваш?

– Не, само ми е горчиво.

– Защо?

– Защото виждам промяната в теб. Все ми се струва, че някой ти влияе.

– Никой не ми влияе, но някои съжаляват, че ти не можа да прогресиращ. Например Цанко с такава грижа говори за тебе. „Ето – казва ми той, – ти ще отидеш в чужбина, а той, естествено, ще остане тук...“

– Ние искахме да работим за народа, Свилена, и за мен да работя за тоя народ тук е еднакво достойно и приятно, както и ако работя извън пределите на родината ни.

– Така е, но нашите лични пътища стават различни.

– Много съпрузи отиват в чужбина и като се върнат, пътищата със съпругите им не са различни. Може би самата ти желаш това различие и отиването ти в чужбина да е по твоя инициатива и желание. Ще вземеш ли и детето?

– Разбира се. Тъкмо там ще я прегледат големи специалисти и ще проведат специално лечение...

– Струва ми се, че на Лазарина е необходима повече майчина грижа, слънце, планина, а не някакво специално лечение.

– Леля много добре се грижи за нея, а на село – колкото си щеш слънце. И планината не е далече.

– Е да, но лелята не е майка.

– Какво искаш да кажеш с това? Че не се грижа за детето ли? – засмя се Свилена язвително. – Ти забравяш, че твоите идеи бяха съвсем чужди жени, възпитателки да се грижат за възпитанието и отглеждането на децата, за да могат майките свободно да работят. А жената, която се грижи за Ина, е моя леля и я обича. А ти какво направи за децата, които се родиха преди нея? Не искаше дори да ги погледнеш.

– Знаеш, че по принцип не исках деца.

– И затова умряха Митко и Радко, защото ти не ги искаше.

– Свилена, чуваш ли се какво говориш? Не помниш ли какво казваха лекарите? Не помниш ли ти самата какво говореше? А сега за всичко аз съм виновен, даже за смъртта на децата. Наистина не ги исках, но вече родени, аз ги обикнах и страдах за тяхната ранна смърт. Помниш ли как заедно плакахме, когато се връщахме сами вкъщи? Тогава ти ме утешаваше, а сега ме упрекваш. Това ми е чудно и странно. Наистина си се променила неузнаваемо. Може би това се дължи на честите ми отсъствия от къщи? Но и когато съм бивал тук, особено напоследък, ти си все заета с твоите конференции и съвещания и почти не се виждаме.

– Това за упрек ли го казваш?

– Не, но търся причината за промяната ти.

– Търси я в себе си.

– Аз не съм се променил, Свилена.

– Да, точно така. Ти все четеш, учиш. Зная защо... завърши задочно университет.

– По същите причини, по които и ти завърши висшето си образование.

– Не, не, съвсем не. На мен ми трябва заради самата служба. Отначало ни назначаваха без ценз, но после цензът стана необходим. А ти учеше, следваше, за да догониш по образование твоята буржоазна приятелка. Признай си, че през всичките години си мислил за нея.

– Старал съм се да бъда честен човек, Свилена, и когато ме е спохождала мисълта за нея, е било само като за човек...

- И никога не си я потърсил досега?
- Не. Тя самата не искаше.
- Ето, затова не си я потърсил, за да зачетеш нейното желание, да бъдеш почтен пред нея, да не я безпокоиш.
- В живота си съм се старал да бъда почтен към всички хора.
- А селяните си ги биел сам в мазетата...
- Ти знаеш, че това не е вярно, и хората, които извикаха на разпит, доказаха точно обратното – че не от побоища и насилия в този окръг са се създали текезесетата, а заради прекрасното хубаво бъдеще, което ги чака от общия труд и кооперирането на земята.
- Твоите другари са ми разказвали, че някога си бил строг, суров, треперили са от тебе, та сега ли си бил мек и благ със селяните!? Съмнително е...
- Вярно е, че бях строг, праволинеен, понякога дори суров, както съм бил и към самия себе си. Но човек се учи от живота и почва да разбира, че не всички хора могат да носят големи тежести. Затова човек трябва да изисква само от себе си, а на другите да посочва верния път.
- Ти ли ще ми го посочваш?
- Не аз, а партията, Маркс, Ленин...
- Но все пак останаха много неизяснени неща по този въпрос за текезесетата.
- Свилена, ти като приятел, като съпруга ми говориш, или... Каж ми, кой ти влияе? Или в сърцето ти няма място за мене, както напоследък няма място в леглото ти?
- Много си станал сантиментален. Нали на първо място ти беше работата?
- И сега е така. И тъкмо затова се свързах с тебе, за да работим заедно, защото пътищата и идеалите ни бяха еднакви.
- Много обичаш да подчертаваш нещата. Оженил си се за мене не за друго, а защото ще работим заедно. Голяма жертва си направил!
- Не жертва, това е бил самият ми живот – да работя безкористно за идеите, които са ме изпълвали цял.

– Само ти си безкористен, а другите са користни, така ли?

– Говоря само за себе си.

– А споменаваш за моите тоалети... Но ти трябва да знаеш, че това го изисква самата ми служба. Не можем да се представим пред хората как да е. Уронваме престижа на нашата нация пред...

– Чужденците.

– И пред тях, разбира се.

– Но хората, които те търсят вкъщи, дали все по служба идват?

– Кой ти каза, че идват вкъщи? Твоят копой Иван ли?

– Защо, тайна ли е било?

– Никаква тайна не е, но ме интересува кой ти е казал.

– Този, който ги е видял, че идват тука.

– И ти си надал ухо?

– Обратното... Не исках да се поставям като съпруг, който не знае кой отива в дома му... А исках да запазя и твоя престиж. Но лично аз мисля, че ти заради тия гости изпрати Лазарина да село.

– Ха, че за първи път ли я изпращам?

– Да, не за първи път... И онези, първите, и тях от съвсем малки ги изпращаше там.

– Та само аз ли изпращам децата си на село? Я погледни, цял свят ги праща.

– Но ние имахме възможност да ги гледаме тука.

– Да си оставя работата и да се заробя вкъщи?

– Не, но можеше да ги гледа една от лелите ти тука и да са под наш надзор.

– Под наш надзор? Та ти колко си бил тук? Какво се смееш?

– Човек може да се смее по много причини. Но бих искал да оставиш Лазарина тука. Ти знаеш, че това дете го исках и го обичам. Аз ще се грижа за нея.

– Да я влачиш с тебе по Родопите и да се учи там в помощно училище! А с мене ще научи език.

– Та колко време ще бъдеш там?

– Ще видим колко... Не се знае още.
– Свилена, срещнах се с чужденеца, който е идвал често...

Свилена го погледна с широко отворени от учудване очи.

– Искях да видя що за човек е той. И трябва да ти кажа, че този човек, който те е запознал с него, не ти е мислил доброто.

– Само това не е вярно.

– Когато видиш, че е вярно, ще бъде много късно. И започвам да мисля, че лицето, което те е подтиквало към този чужденец, е наш общ враг. Това лице сигурно е същото, което подкопава доверието на партията към мене, подкопава основите на семейството ни.

– И ти държиш на семейството!? – разсмя се Свилена.

– Всеки честен комунист държи на семейството си.

– А постоянно мислиш за оная...

– И това ти го всажда някой... и то съвсем съзнателно. Оная е заключена стая, която не отключвам.

– Е да, тя е светая светих. Или както в приказките – заключената стая, в която се пазят неземни съкровища.

– Помисли си, близо 17 години аз търпях твоего злоезичие, защото считах, че е резултат на твоята необуздана ревност. Но сега ми се струва, че не е от ревност. И понеже си пред прага на отиването си в чужбина, ще ти кажа, че човекът, когото си обичала преди мене и който те е обичал толкова много, че заради тебе е оставил богатите си родители и беше дошъл в шумата...

– Е сега твой най-добър приятел, нали?

– Да, и аз го приех като такъв и никога не ти намекнах за вашата предишна обич...

– Какво ще ми намекнеш, когато аз бях луда по тебе, откакто те видях, и Цанко вече не съществуваше за мене.

– А сега? Сега приемаш гости, когато ме няма. Пиеш, пушиш...

– Това го правехме всички в шумата.

– Така ли? Не съм знаел.

– Защото не ми обръщаше внимание.

– Винаги съм те ценял като предана работничка за делото...

В някои моменти Свилена се колебаеше дали да вземе Лазарина със себе си. Защо? Николай не можеш да разбере. Те рядко се виждаха вкъщи и малко разговаряха. Или той биваше заспал, когато тя се връщаше, или тя се бе прибрала и беше си легнала, преди той да се върнеше вкъщи.

Николай се чувстваше оскърбен и огорчен. Неговото достойнство страдаше. Винаги Свилена бе правила това, което бе искала. Беше смела, решителна, безскрупулна. Два пъти бе изпъждала Иво от къщи, бе му забранила да се обажда по телефона, защото считаше, че той може да служи за връзка с Ясна. Но никога Николай не е помислял, че тя ще стигне дотам – да предприеме без него пътуване в чужбина с мисълта да остане там дълго, може би години. Вероятно и тя като другите го мислеше за неспособен, за некадърен, и почваше да се срамува от него в средата на висши чиновници и управници, в която тя бавно, но сигурно навлизаше.

– Ти си виновен, че аз така бавно прогресирам в службата – казваше му тя, – ту за това ти правят анкета, ту за онова. Вечно с тебе се разправят.

– Но всякога съм излизал без петно. Ти сама знаеш това... И затуй са ми възлагали трудни и отговорни задачи.

– Възлагали са ти, когато можеше ти да възлагаш! Според това, което говореше някога, трябваше сега да си министър, а...

– И ако бях такъв, щеше да се гордееш с мене, нали? А аз мисля, че моята другарка в живота трябва да се гордее с честността и себеотрицанието, със себеотдайността на своя другар.

– Стига наистина да е така.

– И ти се съмняваш!? Та ако не е било така, да съм сега в затвора.

– Може би имаш приятели, които те измъкват. Един от тях е Цанко. И той винаги казва: „Да видим как сега ще го

измъкнем.“ А то може ли винаги все да те измъкват!?”

– Наистина, приятелите не трябва да се занимават с доказването на истината, която винаги е на моя страна. Впрочем не се касае за мене, а за правдата, за истината, за която партията така много държи и трябва да държи. Но Свилена, ако престижът ти се уронва от моите неудачи и ако намираш, че ти преча за изкачването нагоре към по-високи постове...

– О, това отдавна всички са го разбрали и само могат да съжаляват, но вече не те вземат под внимание.

Ударът бе жесток, силен. Николай трепна и се приведе, като че някой го бе плеснал с камшик през лицето. Но после се изправи, обърна се и излезе от стаята.

Няколко нощи той не можа да мигне. Не може Свилена така да се промени без ничие давление. Тя, която го бе пазила с тялото си от куршумите, сега прострелваше душата му с думи, които бяха по-смъртоносни от куршумите, които биха убили плътта му. Как е възможно тя така много да се промени? А как той се бе променил по отношение на Ясна? Николай стискаше зъби и махваше с ръка в тъмнината. Онова беше друго, съвсем друго... И все пак би ли се променил, ако не беше Свилена? Да, тогава беше Свилена, следователно неминуемо и зад промяната на Свилена стои някой. Но кой? Откога Николай почна да забелязва осезателно тая промяна? Откога започна разногласието им?

За пръв път го забеляза, когато Свилена изпрати малката Лазарина на село с леля си. Той бе се противопоставил. Нека лелята остане в града да я гледа. Но Свилена не обърна внимание на неговото желание. Тя казваше, че иска да е свободна, за да работи. А той обичаше това дете. То бе нежно, крехко – и кой знае как, въпреки волята му, му напомняше за Ясна. Нощем малката не плачеше, не вряскаше като онези двамата, които по цяла нощ не го оставяха да спи. Още съвсем мъничка, тя си протягаше към него ръчичките и когато я вземаше, почваше щастливо да гука. Точно когато стана интересна с израсналите си няколко зъбчета, когато хълцаше от радост, хванала пръстите на

баща си, бързаща да върви с малките се крачета, Свилената изпрати на село. Въпреки всичкото му нежелание да се раздели с малката, той не можа да се наложи. Свилената се показва както винаги силна и властна. Тя изобщо не бе се съобразявала с неговото мнение и с изпращането на първите две... Но за първи път на него не му беше безразлично где ще е детето, затова дълбоко в себе си страдаше. Но никога не показва това, както не показваше ревността си, когато Цанко, минавайки с колата по тяхната улица, се отбиваше да ги види за малко.

Отначало Свилената не му обръщаше внимание, чувстваше се неудобно, спомняйки си някогашната им обич. Но Цанко успяваше в службите, които една след друга заемаше. Навсякъде бе приветлив, усмихнат, любезен. Беше най-вече любезен и затова, естествено, се изкачваше все по-нагоре и по-нагоре. Заедно с това и неудобството, което Свилената чувстваше при срещите им, изчезваше и тя го посрещаше усмихната, приветлива.

Когато Цанко си купи колата, най-напред бе дошъл с нея у тях. Николай беше в провинцията и свършвайки работата си, той се върна два дни по-рано. Закачвайки шлифера си на закачалката в коридора, той бе изненадан от веселия говор и смях на Свилената и Цанко. Облак засени очите му и лицето му помръкна, когато, отворил вратата, видя очите на Свилената да блестят и цялата тя да изглежда по-хубава от всякога.

– Знаех, че ще си дойдеш по-рано – заговори му дружески Цанко, – та затова минах да се похваля на двама ви с колата. Пожелавам и на теб да имаш скоро такава.

– О, както вървят рачешки нашите работи, надали ще имаме това щастие да имаме кола – каза с горчив тон Свилената.

– Тогава винаги ще разчитате на моята.

– Ще има ли място? – запита бързо Свилената.

– За вас винаги ще има. Даже и моята саможива и необичаща да излиза никъде съпруга да реши да влезе в колата, пак ще има за вас, защото е петместна.

– Ще бъде прекрасно – възторжено викна Свилена. – Да отидем например в събота и неделя в Боровец.

– Наистина хубава идея.

– Тогава ето по този случай! – и Свилена бързо сложи бутилка кока-кола и още една чаша на масата.

В този момент Николай забеляза двете чаши и бутилката шампанско на масата. Той се извини, че трябва да се измие от пътуването, и тръгна към вратата.

– Шофьорът не трябва да пие – каза Цанко, – но днес е изключителен случай.

– Сам ли шофираш? – запита Свилена.

– Днес сам.

Защо бе дошъл сам?...

* * *

Николай се спря на пътеката. Видя му се много стръмна и той въздъхна дълбоко. „Наистина ли пътеката е толкова стръмна?“ – огледа се той. Не, не беше много стръмна, но защо почувства умора? Може би пътеката на неговия жизнен път беше скалиста и стръмна и той се бе уморил да върви по нея?

Много пъти бе искал да бъде някъде сам и ето, сега е сам. Свилен с малката са в чужбина. Кога ще се върнат? Не се знае. Почти не говореха за това. Свилен бе премного заета с приготвянията и нямаше време...

Николай използва това и пожела да вземе сам Лазарина от село. Свилен го погледна студено: излишно било, по телефона наредила да я доведе леля ѝ, когато трябва. Но той искаше да бъде няколко дни с малката и тръгна.

Когато влезе в широкия селски двор, Лазарина бе клекнала край вадичката, която преминаваше през него. Може би чула приближаващи се стъпки, тя повдигна глава. Отведнъж се изправи, очите ѝ се озариха със светлина, разтвори ръце и в следния миг се намери в прегръдките му.

Безкрайна нежност изпълни цялото същество на Николай към това крехко дете, приютило се сякаш в самото му сърце.

– Ние мислехме след два дни да тръгнем – каза му лелята вместо „добре дошъл“.

– Има време – отвърна Николай, – ще си отпочина тук няколко дни.

– Но Свила да се не сърди?

– Не – усмихна се Николай, но лелята не забеляза, че усмивката му беше горчива.

– Тогава какво да приготвя за обед?

– Нищо. Ние с Ина ще отидем на разходка и ще обядваме с това, което нося в раницата. Ще се върнем за вечеря.

– Да не се умори детето?

– Не, няма да се уморя – прозвънтят гласчето на Лазарина.

Николай я погледна изненадан. За първи път я виждаше така самостоятелна и да проговори, без да я питат. Но още повече се изненада, когато, вървейки по горската пътека, тя се обърна към него и му каза:

– Татко, защо не идваш? Аз те чаках всеки ден. Колко пъти ти писах, а ти...

– Писала ли си!? Не съм получил писмо от тебе.

– Не си!?

– Не съм, моя малка. Наистина, аз бивах в провинцията, но и когато се връщах, не намирах писмо от тебе. А когато те виках по телефона, защо не си искала да дойдеш? Предпочела си да играеш с приятелките си?

Изведнъж малката се разплака.

– Защо, детето ми? – прегърна я Николай.

– Тя, тя – заекваше от плач малката, – леля не е изпращала писмата. И не ми каза, че си ме викал по телефона, а само си ми пращал много здраве.

– А приказките, които ти пращах?

– Нали с мама ги пращахте?

– Е, да.

На следния ден, когато бяха седнали на една скала в планината, Николай ѝ заговори:

– Ине, ти сега с мама ще отидеш далече, далече...

– Ти няма ли да дойдеш?

– Не, аз имам тук работа. Ти там ще бъдеш пак добра ученичка, но ще научиш и немски език. Ще бъдеш отличничка, както тук, нали? И няма да ме забравиш, ще ми пишеш на български.

– Не искам да отивам.

– Защо?

– Искам да съм при теб.

– Но там ще научиш немски език.

– Петко тук го е научил, в София.

– Кой Петко?

– На баба Петковица. Той учи в София и идва само през лятото.

– Колко е голям?

– Колкото мене. Минава за трети клас.

– Е, там ти по-бързо ще научиш езика.

– И кога ще се върнем?

– Не зная. Когато мама свърши работата.

– Вие все имате работа... и мама, и ти. А аз тука чакам, чакам – прозвънтяха сълзи в гласа ѝ.

Николай я привлече на коленете си, сложи главичката ѝ на гърдите си и милвайки косиците ѝ, говореше:

– Нали знаеш, татко идваше при тебе всякога, когато му оставаше малко свободно време от работа.

– Но колко рядко.

Николай отново се почуди на промяната у Лазарина. За първи път тя говореше, протестираше. А досега всичко мълчаливо бе приемала.

– Ето, сега тук ще бъдем цели пет дни, ще ходим на разходка из планината, да ни грее Слънцето.

– Само да не вали дъжд.

– Боиш ли се от дъжда?

– Не, но леля каза да не настина.

– Няма изглед за дъжд. Но нали си с мене, няма да оставя да настинеш.

– И аз това казвам на леля, а тя...

– Какво тя?

– Казва, че мама ще се разсърди, ако настина точно преди тръгването, че съм била такава, кекава...

– Вярно е, че си слабичка, моето дете, но ще заякнеш. Леля казва, че не се храниш добре.

– Не ми се яде.

– Защо?

– Така, мъчно ми е...

– За какво, малката ми?

– За теб, за мама...

– Е, сега ще бъдеш при мама.

– А ти?

– Като се върнете...

В петте дни, които прекараха заедно, Лазарина се освежи и пооправи. След екскурзиите в планината се връщаше гладна и след вечеря оставаше дълго в стаята при баща си.

– Чудя се какво разговаряте с Лазето – влезе при тях лелята. – Когато е при мене, все мълчи. А сега отведнъж се разприказва.

– Понеже дълго не сме се виждали, има какво да си говорим – отвърна Николай.

Когато Свилената отпътува с Ина и лелята за чужбина, Николай беше по работа в провинцията. В последните месеци жена му живееше, редеше и правеше всичко съвършено самостоятелно... Защо и как се стигна до това, когато в първите години казваше, че миг не може без него? Телефонът му постоянно звънеше, а тя искаше да знае къде е, как е... кой е при него... Всички хора така ли се променят? „Да, променят се – притвори той очи. – Аз също някога се промених. А всъщност бях ли променен? Бях раздвоен... по принцип, по начало. Или не. В мен имаше нещо необяснимо сложно. Може би и в Свилената да е било така? Не, не, нейната психика е съвсем различна. Тя прави всичко заради личното, материалното, заради големите постове, а аз – заради идеята, която гореше като факел в душата ми. А сега не гори ли? Гори пак със същата сила, но ако някога имах сегашното съзнание, не бих мислил, че Ясна би ми пречила. Макар че се мислех за силен, слаб съм бил, щом съм могъл да се разбърквам от думите на Ирина, на Катя...“ А сега... те го съдят – считат го за виновен за невъзможността да достигнат това, към което се стремяха...

Николай се спря да си отдъхне.

„Колко е сложен животът и колко сложно е построен човек“ – помисли си той. Защо бе срещнал Свилената, която стихийно го грабна и привлече към себе си? Тъкмо нейната властност и безразсъдна саможертва го тласкаха към нея. А Ясна грееше като звезда в душата му с безпределната си преданост и деликатност. Колко нощи не бе спал и беше мислил защо всичко стана така, защо бе допуснал да стане това?

– Ти от нея значи, от Ясна, се научи все да мислиш и да чоплиш за щяло и нещяло – упрекуваше го Ирина.

В годините, които минаваха, пътят на живота му откън беше толкова стръмен, колкото отвътре – мъчителен. Честността беше основа на неговата същност. За да бъде честен по отношение на Свилена, той избягваше да мисли за Ясна. Но беше ли честен, когато бе сключил брак със Свилена, без да уведоми Ясна за това? Ето, това го гореше постоянно, това беше незарастващата му рана. Защо не беше като другите, които нехайно отминаваха момичетата, които са обичали, и никога после не мислеха за тях?

Веднъж Иво бе му казал: „И да искаш да бъдеш като другите, не можеш. Тая честност, тая скрупулност, както ти ги наричаш, си ги придобил през вековете в специални школи“. Николай бе се изсмаял. Но ето, факт е, че хората са толкова различни по своята вътрешна същност, по своите убеждения, по своята структура и нагласа – не знаеше как собствено да го нарече.

Някога, когато бе съвсем млад, неговите приятели и познати пиеха и пушеха. Той чувстваше в себе си някаква необяснима възбрана и абсолютно не можеше да вкуси алкохол или да запуши. Също така не можеше абсолютно да понася лъжата, интригите, доносничеството. Тъкмо заради интрига и лъжливо доносничество в партията по отношение на него той бе ударил плесниците на Цанко в планината, пред цялата дружина. Очите на Цанко бляскаха в страшна омраза, лицето му преbledня и той се хвана за пистолета. Но в следния миг отпусна ръката си и призна, че е постъпил нечестно... Това бе направило силно впечатление на Николай и издигна Цанко в очите му... После по неизвестни причини Цанко бе преместен от партията в друга дружина.

Николай не помнеше точно колко време след Девети го бе срещнал на улицата в София. Цанко с усмивка му съобщи, че е народен представител. Николай се зарадва – Цанко бе забравил двете плесници. Но на един банкет той с вдигната чаша му каза, че не ги е забравил, че ще

ги помни цял живот, защото те са го накарали да работи и да расте нагоре... Защо тогава на Николай отново му се стори, че в очите му блесна същият змийски блясък, който бе видял и на планината, когато Цанко извиваше ръката си за пистолета? Но както тогава, така и сега, мигновено, още докато държеше чашата с пенливото вино, погледът на Цанко се промени, той се усмихна и чукна чашата си с тази на Николай, сложена пред него на масата. Но Николай не отпи, защото не пиеше. А там, на планината, бе пропилил. Свилен го приучи. И той пиеше не само защото му стана навик, но и за да заглуши съвестта си, да забрави. И после, съвсем неочаквано, той престана да пие. Никой не разбра защо. Само той знаеше. Това бе едничкото нещо, което Ясна бе поискала от него – да не пие – и той го изпълни. И това бе единствената пътека, която го водеше към нея. Всякога, когато той вдигаше чашата и я оставяше на масата ненапита, имаше реалното чувство, че за миг е отишъл при нея, за да види тя, че е изпълнил желанието ѝ. В този миг тя му се усмихваше... Колко странна беше нейната усмивка! При всички случаи тя се усмихваше, но усмивката ѝ беше всякога различна – говореща.

Защо си позволява сега да мисли за нея? Защото Свилен го остави? Наистина ли го остави? Той не можеше да повярва това. Това е неин номер. Колко номера му е правила, за да изпита любовта и верността му? Отпосле той разбираше, че са били номера, но в момента ѝ вярваше, когато му казваше, че всяка тревога, която изживява за него, я доближава до гроба... Или пък че ще се самоубие, че е неизлечимо болна... Тогава той наистина се тревожеше и седеше неотлъчно до леглото ѝ, докато тя избухваше в смях и обвила ръце около шията му, му казваше: „Значи наистина ме обичаш!“ . „Ревнива и ненаситна“ – мислеше си той и я оправдаваше. Но по-късно започна да забелязва промяната в нея. Откога точно? Да, оттогава, откогато започна явно да му върви назад в службата и почнаха да му възлагат разни задачи из провинцията.

Николай се замисли. Може би ѝ е повлиял същият този, който уронваше тайно престижа му пред партията, който

пишеше клеветническите писма и който бе направил да изчезнат онези писма от бюрото на министъра... Но кой можеше да бъде и защо? Ако някой от заемащите висок пост е харесал Свилен и е искал да изпъкне пред нея, като направи съпругът ѝ да бъде в сянка? Но кой може да е той? Свилен не е много красива, но е интересна именно със своя необуздан нрав. Привлича и задържа хората при себе си със своя смях, със своята самоувереност и властност.

– Защо да не стана министър? – казваше му тя. – Нима министрите са с две глави?

– Но ще можеш ли да се справиш с трудните проблеми, които неминуемо ще дойдат и ще искат правилно да бъдат разрешени?

– Да управляваш е много по-приятно и по-лесно, отколкото да се подчиняваш и да изпълняваш.

– Свилен, помниш ли на планината какво мечтаехме? Да работим заедно!

– А нима като управлявам, няма да работя? Какво да те правя, като не можеш да станеш пеперуда и стоиш все в пашкул?

Оскърбеното му достойнство го караше да мълчи, да не пита какво ще рече според нея „да е пеперуда“ и какво е „стоене в пашкул“, когато той работеше и даваше всичко от себе си за реализирането на поставения от партията план.

На Свилен, благодарение на нейния нрав, всичко ѝ вървеше. Или просто тя умееше да го взема.

– Свилен – казваше ѝ Николай, – ти се стремиш към все по-голям пост, но за това се изискват големи умения. Необходимо е понякога човек да мисли много и най-вече да има знания, за да разреши правилно известни сложни задачи.

– Слушай, Ники, аз бях на село една година учителка в начално училище. Началната учителка преподава всички предмети, естествено – и рисуване. А аз, какво да ти кажа – ни кон, ни магаре, ни щъркел можех да нарисувам. А трябваше понякога на черната дъска да нарисувам предмета, който давах за рисуване, да покажа на децата как се рисува...

И какво, видях кои от децата имат дарба да рисуват добре и ги карах те да нарисуват предмета на дъската. Разбираш ли ме?

– Много добре.

– И сега също всичко се състои в умениято да се подберат хора, които мислят, знаят и могат. И както някога децата, които карах да рисуват, се чувстваха щастливи, че съм ги избрала да сторят това, така и сега тези, които ще повикам да мислят и да свършат работата най-добре, ще се чувстват щастливи, че те са именно избраните от мен... и са с мен.

Николай бе поразен от изказванията ѝ, но замълча. Всеки опит да извика у нея съзнанието за някаква морална отговорност, особено в последните години, беше безрезултатен. Такава ли е била тя по същина, или се бе променила!? Може би и едното, и другото?

– Защо ли мисля за всичко това в такъв хубав слънчев ден – разтвори Николай широко ризата си и се огледа наоколо.

Отдолу по пътеката момиче и момче с раници на гръб пъргаво се изкачваха нагоре.

– Деца – помисли си той, – като козлета се изкатерват.

В това време някой наблизко пред него извика:

– Ехооо! Тука сме! Чакаме виии!

Дамата вървящи помахаха с ръка и извикаха:

– Ехооо! Идвамеее!

Когато Николай настигна тези, които чакаха малко встрани от пътеката, се спря, усмихнато поздрави и попита:

– Деца, близко ли е Студенец?

– Не е далече – отвърна младежът, – зависи как вървите.

– И с почивки да вървите, чичко – заговори около 10-годишно момиченце, – пак скоро ще стигнете. Много е близо.

– Брат и сестричка ли сте?

– Да – отвърнаха едновременно и двамата.

В това време дойдоха и другите двама. Николай се

канеше да тръгне, но изведнъж се прикова за земята. Ясна ли го гледаше усмихната, запотена, зачервена от слънцето и бързането? За миг той притвори очи и когато ги отвори, наистина пред него стоеше Ясна. Не беше халюцинация... Той се вгледа. Не, не беше съвсем Ясна, имаше известна разлика. Девоичето беше много деликатно, лицето му – необикновено бяло. Руменината по страните му го правеше да изглежда като разцъфнал цвят. И все пак Николай имаше чувството, че Ясна е пред него – виждаше очите ѝ, усмивката ѝ...

Погледът на Николай от нея мина върху младежа, който стоеше с раница на гръб. Защо му се стори познат? На кого му приличаше?

Четиримата младежи се спогледаха и леко, посочвайки с очи към него, безгласно се питаха: „Кой е този и защо се е спрял при тях?“. Николай долови това и заговори:

– Деца, аз съм отскоро по служба в този хубав край. От малък обичам планината и като вас излязох да се поразходя. Мислех да отида до хижа „Студенец“, за която чух неотдавна, но не зная дали ще успея.

– Ааа, защо, ще успеете... Вече е съвсем близко – каза младежът, който се стори на Николай познат и близък, но той не можеше да си спомни откога и откъде.

– Там е въпросът – заговори Николай, защото му се искаше да остане повече при тях, – че аз трябва да се връщам. Вие в хижата ли ще ношувате?

– Да, там – отговори младежът, – а вие?

– В Смолян.

– В Смолян? – учуди се малкото момиче. – Толкова далече!? Пеша ли ще вървите?

– Не – усмихна се Николай, – долу на шосето при разклона за Проглед ще ме чака колата. А ти как се казваш, малка хубавице?

– Маргаритка.

– Много хубаво и подходящо за тебе име. Наистина си като цветца маргаритка.

– Хайде, Марга – подкани я брат ѝ, – вземай си раницата, ще тръгваме.

Николай го погледна. Момъкът бе свил недоволно вежди и Маргаритка взе от земята малката си раничка, на която бе сложено палтенцето ѝ. Помъчи се да я сложи на раменете си, но едната каишка се откопча. Николай закопча каишката и сложи раничката на гръбчето ѝ.

– А ти, чичко? – обърна се малката към него.

– И аз. Искаш ли да вървим с теб заедно? И аз имам момиченце като тебе.

– Как се казва?

– Лазарина.

– Какво чудно име. А защо не е дошла с теб?

– Марги, може ли така да питаш? – забеляза брат ѝ.

– Може, разбира се.

– Тя е много приказлива и любопитна. Все пита...

– Всички деца обичат да питат. Така се учат.

– Но ние малко бързаме...

– Е, батко, ти все бързаш, а мама е казала да вървиш полека, че аз не мога като тебе бързо да вървя!

– Тогава друг път няма да идваш с мене.

– Защо? – заговори девойката, която го поразиха приликата си с Ясна. – Всички ще вървим заедно. Или ако вие двамата бързате, вървете. Ние с Марги знаем пътя...

– Няма защо да се делим, нали затова ви чакахме – каза мрачно младежът.

Всички тръгнаха. Николай мислеше, че навярно неговото присъствие не е приятно на момъка, затова изостана малко назад.

– Хайде де, чичко! Умори ли се? – запита го Маргаритка.

– Не, не съм се уморил, но мисля, че е по-добре да вървя сам, както вървах сам дотук.

– А, защо? – обърна се към него по-голямата девойка. – Вие нищо не ни пречите.

Николай изтръпна. Начинът на говоренето, гласът, погледът, с който го погледна, очите ѝ накараха отново да изпъкне в съзнанието му образът на Ясна, когато бе я видял някога като ученичка, дошла за първи път на събранието.

Как е възможно такава необикновена прилика?

– Как се казвате? – обърна се тихо Николай към нея.

– Мария.

– Мимоза би трябвало да ви нарекат.

Девојката се усмихна. Николай се спря за миг и избърса потта, която изби на челото му от усмивката на девојката. „Същата усмивка“ – помисли си той и запита бързо.

– И как се казва майка ви?

– Яна.

В този момент младежът, с когото тя бе дошла, се обърна и го погледна.

– Приятел ли ви е? – запита Николай.

– Не, брат.

– Брат?

– Да, близнаци сме.

– Странно. Обикновено близнаците си приличат, а вие сте доста различни. Той е по-едър, висок. Изглежда по-голям от вас.

– Ами момче е... и пръв се е родил.

– На баща ви ли прилича?

– Не, нито на мама, но е добър като нея.

– Сигурно брат ви много ви обича...

– Много.

– А вие?

– И аз.

– Навярно и родителите ви ви обичат много.

– Имаме само майка.

– Защо? – запита Николай и усети как нещо стисна гърлото му.

– Баща ни почина преди шест години.

– От какво почина?

– Беше инвалид от войната... и твърде много му е коствало да живее на Земята.

– Защо?

– По много причини... Всичко го е боляло, както казва мама. Но заради нея и нас е търпял.

– Майка ви какво работи?

– Лекарка е.

Николай избърса избилата отново пот по челото му. В същия момент отдолу се чу продължителен вик.

– Кой ли вика? – спряха се всички.

Чу се продължително изсвирване със сложени пръсти в устата.

– За мен е – каза Николай, – защо ли ме търсят?

След малко от завоя на пътеката се показаха два коня. На единия имаше конник, който викаше силно.

– Другарю Димитроов, чакайтее!

– Трябва да се е случило нещо, за да ме търсят тук – заговори като на себе си Николай. – Бях им казал да ме чакат.

Странно неспокойствие го обхвана и той искаше да тръгне, да пресрещне Марин, за да го попита какво има. Но се овладя и зачака.

– Другарю Димитров – скочи Марин от коня близо до Николай, – викат ви в София. Веднага да тръгнете.

– Защо?

– Нещо там... заради вашите... в Германия. Изглежда ще трябва да ходите при тях...

– Но защо? Какво се е случило?

– Не зная. По телефона така са казали, да тръгнете час по-скоро. Затова доведох и това конче, че другите нали отидоха до Асеновград с колата... Е, ако не се върнат... ще ги пресрещнем по пътя... и да се върнете в София... Така казаха, да бързате...

– Да не е болно детето?

– А не, не е детето. Съпругата ви нещо не била добре.

Николай бързо сложи крака си на стремето, качи се на коня и вдигна ръка към четиримата млади хора, които му отвърнаха със същото.

– Чичко – извика му Маргаритка, – поздрави Лазарина.

– Непременно, малката ми – обърна се Николай и очите му срещнаха тия на Мария. Искаше му се да се наведе, да ѝ каже нещо, да я пита нещо... Но какво? Сам не знаеше. А нямаше и време.

И той, като вдигна още веднъж ръка, подкара коня и си помисли: „Ще те намеря, където и да си, и ще разбере защо...“ не довърши той мисълта си, защото Марин му каза:

– От Пампорово може да заемем някоя кола... за по-бързо...

– Може – съгласи се Николай...

* * *

– Мами, защо си неспокойна? – обгърна Мария шията на майка си.

– Ти, чувствителна мембрана, усетила си – усмихна се майката някак тъжно.

– И Божидар, още като влязохме, рече: „Мама е тревожна за нещо“.

– Чудни деца имаш ти, Яна, голямата им обич към тебе ги прави чувствителни към всяко твое състояние. А моите, Маргарита и Дамян, нито дори забелязаха, че съм изживяла и аз известна тревога.

– За какво, лелю Радке? – запита Мария.

– Първо, вие се забавихте доста, и второ, с телеграма съобщиха, че съпругата на един гражданин е катастрофирала в Германия и ако той е пристигнал в хижата, да му кажат веднага да тръгне за София. Това разтревожи всички ни.

– Този човек вървеше с нас и вече му съобщиха – каза Мария.

– Кой му събщи?

– Настигна ни един конник, водещ свободен оседлан кон, и му каза, че нещо се е случило с близките му в Германия. Той веднага се качи на коня и заслизаха надолу.

– Мами – приближи се Божидар до майка си, – изглежда не ти е добре, съвсем си пребледняла.

– Лежахме с леля ти Радка на земята, която е още влажна от вчерашния дъжд, и ми стана малко хладно.

– Ето ти моето яке – наметна я с него Божидар.

– Мами – заговори и Мария, – тук, в хижата, е по-хладно,

отколкото навън. Ела да излезем. Слънчицето ще те постопли. Къде е вуйчо Иво?

– Отиде да види наоколо за човека, за когото съобщиха, за да му каже колкото се може по-внимателно за случилото се в Германия.

– Но той как ще го познае?

– Вуйчо ти каза, че е негов стар познат от времето, когато са работили нелегално.

– Тогава той може да е бил познат и на татко – намеси се Божидар.

– Надали. Вуйчо ти се е срещнал с него в София. А вие донесохте ли всичко, което бяхме написали в листчето?

– Бяхме забравили най-важното, хляба, и затова се връщахме с Божидар да го вземем.

– Мимиии! – извика от прага Маргаритка. – Хайде, идвайте, че батко се сърди.

– Сега, сега идваме всички – каза майка ѝ.

– Не всички! Батко каза само Мими и Божидар. Вие няма да играете с нас.

– То се знае – разсмя се майка ѝ, – ние ще ви гледаме.

– Че да падне топката върху главите ви...

– Ние отдалече ще гледаме.

– Ето и вуйчо Иво – втурнаха се към него Мария и Божидар, – ела да играеш с нас.

– Изключено – прегърна той двамата, – с такива млади сили не мога да се състезавам.

– А по-рано как можеше?

– По-рано вие бяхте по-малки, а аз – по-млад. А сега вие сте млади, а аз остарях.

– Но нали казваш, че думата „стар“ е изключена от твоят речник?

– Зависи в какъв смисъл се казва. Ако стар значи мъдър, то естествено, мъдрият знае своето място и не отива там, гдето знае предварително, че няма да е нито добър отбрани-тел, нито пъргав нападател.

– Тогава ще ни бъдеш рефер.

– Добре, ще видим как ще се нареди... Вие започнете играта и без рефер...

– Научи ли, сестрице? – запита Иво Ясна, останали сами.
– Съобщили са му.

– Да.

– Слънцето грее, но духа малко вятър, ще ти донеса дрехата да се облечеш – загрижено я погледна Иво.

– Не, не, аз сама ще отида да се облека и ще дойда.

Искаше да е за малко сама... Може би тези тръпки и студът, които почувства, да бяха от внезапното сътресение, което бе преживяла при мисълта, че Николай е наблизил и може всеки момент да го види... Искаше ли да го види? Искаше и не искаше. За първи път в нея така неочаквано и силно бе възкръснало миналото – с необикновена яснота, сякаш беше не преди толкова много години, а вчера... И това я изпълни с тревога. Защо?

Само веднъж тя бе го видяла в София. Децата бяха на шест години. Хванала ги бе от двете си страни за ръка и чакаха светофара да светне зелено, за да преминат улицата. Съвсем случайно погледът ѝ падна върху колата, спряла до тях. Изтръпна. В нея беше Николай, вперил поглед през стъклото в нея. Беше ли я познал? След миг шофьорът завъртя кормилото и колата потегли. Слава Богу, бе си отдъхнала тя, стискаща силно ръцете на децата, които я погледнаха учудено. През целия ден до вечерта беше като в треска. А сега, дали би я познал, ако случайно я види?

– Господи, Учителю, мир ми дай, своя мир ми дай – тръгна тя към вратата.

– Сестрице – пресрещна я отвън Иво, – ще трябва да отида до София.

– Защо?

– Не може да оставим Николай в такъв момент сам...

– Ти, верен брат и другар!

– А знаеш ли, че бил изпратен по служба в Смолян?

– Не, но дано не се случи да го срещна из този край.

– Защо?

– Защото не искам.

– Не сме ли още израснали и надраснали всичко? Не сме ли сестри и братя на едно голямо семейство?

– Не зная след колко живота ще бъда като тебе, Иво. Може би никак да не ти е било лесно, докато стигнеш до това съзнание, но ето, постигнал си го – да си брат на всички. А аз...

– Сестрице, ти мислеше, че родопският край е най-далечен. Ще се сгушиш в пазвите на планината и той няма да те намери... А ето, съдбата едва ли не ви събра всички тук.

– Слава Богу, че не ни събра. Близо 17 години се импрегнирам, за да мога един ден да го срещна така, както срещам всички хора...

– Като братя или като чужди?

Ясна притвори очи, навярно за да провери в себе си как?

– Като безразлични? – допълни Иво.

– Ако не бях срещнала Учителя и ако не четях Словото Му, бих искала да го срещна като безразличен. А сега, за да мога всякога свободно да заставам мислено пред Учителя и да получавам Неговия мир, ще кажа, че искам да го срещна, както сестра среща страдащия си брат. Защото неминуемо той сега ще страда от случилото се. Но пак ти казвам – предпочитам да не го виждам.

– Като човек ли говориш, или като ученик?

– Та нима аз съм ученик? Ти – да, но аз? Аз все още се чувствам като дете, което се обръща към Учителя като към баща.

– Но този Баща е и Учител... и Той би искал Неговото дете да е ученичка...

Ясна започна да диша често и дълбоко.

– Добре, добре, Иво. Твоята любов и честност, твоята готовност да помагаш на хората безкористно са ме съпътствали винаги като невидими приятели и са ми помагали да вървя стъпка по стъпка след тебе...

– След Учителя, сестрице.

– Естествено, но хванала се за ръката на моя брат, а това е толкова много!

– А Динко не беше ли наш по-голям брат, който ни е

светил и помагал и със светлината, която имаше отвътре, и със стоическото понасяне на страданията си?

– Да, наистина. Не само в този живот, но и през всичките си бъдещи животи ще бъда благодарна и на двамата ви. Израстването на децата всред толкова много обич, нежност, грижи и мъдро ръководство се дължи само на вас двамата. Като си помисля колко обич преляхте в сърцата им, колко нежност в обноските им... Дано Бог ви запази завинаги такива...

– Трябва да тръгвам, сестрице.

– Ах, да. И как ще отидеш? Имаш ли превозно средство?

– Разчитам на невидимите помагачи да ми помогнат чрез някои, дошли с коли в Пампорово. Днес сигурно ще има доста да се връщат в София.

– Така ли, без нищо ще тръгнеш?

– Така, с винтягата. След два-три дни ще се върна. Няма да се сбогувам с децата, за да не се вдига шум.

– Добре, после ще им кажа. Ще дойда да те поизпрагя малко.

– Не, трябва да бързам.

– Тогава Бог да те пази да се върнеш жив и здрав.

– И вас да намеря живи, здрави и весели.

Иво се усмихна, вдигна ръка и тръгна.

* * *

Ясна и децата се върнаха в Проглед. По домакина на хижата, който бе ходил по работа в София, бе получила бележка от Иво, че се налага да остане една седмица там. Ако не могат да го чакат на Студенец, нека се приберат къщи. Когато дойде, ще отидат отново на хижата и ще се изкачат на върха.

В бележката не пишеше защо ще се забави толкова дни. Навярно Николай е отново в някакво затруднение и Иво трябва да му помогне. Той бе правил това много пъти, без

Николай да подозира нещо. Иво ѝ разказваше или ѝ пишеше за неприятностите и тревогите, които имаше Николай. Виждаше го бе замислен, с наведена ниско глава. А и когато са се срещали случайно, макар Николай явно да е показвал радостта си, че го вижда, винаги е бързал. На лицето му била легнала сянка, в очите – болка.

Ясна се удивляваше как Иво никога не се умори да следи живота на приятеля си и тайно да се противопоставя на неизвестния враг, който плетеше интриги против Николай.

– И защо става всичко това? – чудеше се Ясна.

– За смирение – бяха казали невидимите същества чрез Динко.

Но Ясна се смаяваше от предаността на Иво по отношение на Николай. Според Динко това се дължало на техни минали срещи на Земята, когато Николай е спасявал живота на Иво, а и когато са били духовни братя в някакви съвсем древни школи. Дали Иво помнеше това, Ясна не знаеше, защото той не говореше за себе си. Но тя виждаше сегашната обич и честност на Иво, които го караха при всички затруднения на Николай „случайно“ да се среща със старите приятели и така, между другото, да остави в съзнанието им мисълта за голямата честност, безкористие и преданост на Николай към партията и народа.

Веднъж, преди пет-шест години, като изневиделица Ясна бе получила писмо от неизвестно лице, което пишеше за своите големи, дълбоки, изпълнени с обич към нея чувства. Човекът я молеше да отговори, макар и с най-малкото внимание, на тези негови чувства, и той ще ѝ проправи път за излизане не само от дълбоката провинция, а и от България, където би могла да работи и да спечели много...

За Иво беше ясно, че това бе същото лице, което създава неприятностите на Николай. Но кой беше той? От проучванията, които направи, за да узнае на кого принадлежи пощенската кутия в София, до която Ясна отговори, че нейните чувства са изключително ангажирани с децата, че тя се чувства много добре в родната страна и в селото, гдето работи, се оказва, че тя бе записана на момиче с фиктивен

адрес. Напразно Иво си намираше постоянно работа в пощата – нищо не можа да открие.

Заради инцидента, станал на планината между Цанко и Николай, Иво имаше ясното чувство, че тъкмо Цанко е, който създава тези неудачи на Николай. Но Цанко всякога му говореше с голямо съчувствие и грижа за Николай и Иво не можеше да разбере на кого да вярва – на вътрешното си чувство, което никога не бе го лъгало дотогава, или на Цанко?

– Помагай на Николай – бе му казал Динко, но не се рови да търсиш кой му пакости. Причините са стари кармични отношения, не са само отсега. Не за първи път се среща той с лицето, чрез което сега невидимите приятели на Николай искат да му помогнат.

– Да му помогнат!? – учуди се Ясна.

– Да, сега те работят за неговото смирение, за да получи мекота. Защото този крайно честен и праволинеен човек, за да бъде истински държавник, трябва да има и мекота, иначе се ражда абсолютизмът – всичко се подчинява на неговата мисъл и воля. Закон е – независимо дали тази мисъл, която иска да се наложи, е добра, или лоша, хората я чувстват като насилие, от което искат да се освободят. Държавникът трябва не само да работи за народа, но да уважава човека в хората. Даже и когато неговата мисъл е вярна, пак трябва да изслушва и да се вслушва в другите, без да изтъква така силно себе си, че именно той е прав... Това значи мъдър държавник. Но за да бъде такъв, трябва да бъде мъдър човек, а Николай се увлича... Някога се е увличал в краен аскетизъм, в самобичуване, а сега – в отричане на всичко, което е учил в разните древни школи. Невидимите му приятели искат да го върнат от тая голяма амплитуда, да пробудят неговото истинско съзнание. Затова внимателно очукват наслоения, вкаменил се прах върху него, за да се покаже прекрасната статуя, която той някога, в своите минали превъплъщения, е изработил. Когато се пробуди съзнанието му и види отново себе си – мек, ценящ всеки

като човек, тогава той ще оцени какво добро му е направил този днешен негов неприятел, с когото имат стари сметки.

Ясна прекара длан по челото си и спомените ѝ потъгнаха в миналото. Изправи се и излезе на балкона. Пред погледа ѝ отвсякъде се издигаха високи планински хребети, потънали в зеленината на боровите гори. Тя се загледа в пътя, идващ към селището, с надежда да види връщащия се Иво. През всичките години, откакто го познава, колко пъти неспокойна го е чакала, когато се е забавял да дойде в уреченото време. Добре, че Иво е слязъл на Земята заради Учителя, за да работи за голямото Му дело, та да го срещне и тя – помисли си Ясна, – иначе какво би правила без него?

Пред съзнанието ѝ се занизаха изминалите години от тръгването им с линейката с Динко през онази зимна утрин... Ето ги наскоро след пристигането им в Родопите. Изкачват се с Иво по оснежените пътеки, за да стигнат до къщите, гдето някой болен мъж, жена или дете се мята в температура... Веднъж, пак наскоро тогава, я повикаха при една родилка. Никога няма да забрави двата дни и дългата нощ, докато дойде на тоя свят детето, което едва не умори майката.

Тя бе чела при всяко свободно време от книгите, които бе взела със себе си, за да опресни знанията си и да може най-добре да помага на тези, които я викаха. Но при този случай бе приложила не само знанията си, но и непрестанна молитва към Учителя. Струваше ѝ се, че тя е на изпит, от който зависи бъдещото доверие на хората към нея. Излязла за малко от стаята на родилката, тя срещаше окуражителния поглед на Иво – нейния брат, както вече го знаеха. Той отиваше за малко въщи при Динко и пак се връщаше. Помагайки на мъжете от дома, той бързо се сприятели с тях и те го приеха в сърцата си. Аллах беше един, няма защо да се делят...

Когато най-после се връщаха въщи, Ясна беше уморена до смърт, но се чувстваше щастлива. Детето и майката бяха живи и бяха добре... Но този случай уплаши Иво и той направи

всичко възможно Ясна да се премести в селище, близко до град, отдето евентуално би получила, ако потрябва при раждането, необходимата медицинска помощ. И наистина, това се наложи. Ясна никога не бе предполагала, че не една, а две души отведнъж ще слязат чрез нея. Колкото времето минаваше, толкова ѝ ставаше по-тежко и трудно. Болният Динко, забравил своите страдания, се бе превърнал на слух, за да чуе нейните натежали стъпки и дишането ѝ.

– Седни, седни, Яна, да си отдъхнеш – казваше ѝ той, – и не се страхувай, всичко ще мине благополучно. Ще има видими и невидими лекари край тебе и ще ти помогнат. А и сега светли души те обкръжават.

Въпреки тежкото си състояние Ясна се усмихваше. Иво си намери работа като дописник и фоторепортер в един от ежедневните вестници, за да бъде свободен да прехожда често от София до Родопите. По този начин можеше да помага на Ясна, грижейки се за Динко, а и да събира материал за своята работа.

По желание на Ясна къщата в София беше продадена. После бе купена друга в Бояна, в която се настани Иво, за да я пази и да поддържа градината. Със своята деликатност и отзивчивост да услужва той бързо спечелваше симпатии-те на всички. Хората от селището му се усмихваха, като го виждаха с праметнатия през рамото фотоапарат. Но когато им показа във вестника 110-годишния дядо Али, фотографирани с неговата пра-правнучка на коленете, а също така и кервана от катъри, натоварен с чували дървени въглища, слизащ по стръмната пътека, всички го приеха за свой.

Ясна и леля Стойка приготвиха всичко, което щеше да е необходимо за идващите гостенчета.

– Ясна – казваше ѝ Иво, – сънищата ми показват, че ще дойдат Соничка и Лидия. А и твоят сън, гдето те двете бяха седнали на коленете ти и после се бяха превърнали в мънички деца, които си спасила от прииждащите коли... Помниш го, нали?

– Да, но имаше моменти, когато исках да ги оставя...

после ми ставаше жал и бягах заедно с тях. Но всъщност Учителя спаси и тях, и мен от зейналата водна бездна...

– Да, сестрице, и сега Учителя ще ти помогне да изведеш на брега двете душици, които са решили да слязат на Земята.

Вечер в стаята на Динко Иво четеше лекциите на Учителя...

Чу се скърцане на минаваща долу по улицата кола. Миналото отведнъж се прибра там, откъдето бе излязло, и Ясна се вгледа в обляната от слънце планина.

„Защо ли сега не прочета нещо от беседите на Учителя, за да се освободя от обхваналото ме безпокойство?“ Тя влезе в стаята и седна пред бюрото си, донесено от Иво с част от покъщнината след продаването на къщата. Динко бе оставил родната къща на брат си, защото нямаше да се върне вече там...

Ясна си спомни първото идване от Варна на Стамен – брата на Динко, с жена му и с двете им деца – Явор и Калина. Беше слънчев ден. Прозорците на стаята бяха разтворени и през тях влизаше въздух, напоен с аромата на близките борови гори. Двегодишните Мария и Божидар бяха седнали на коленете на Динко в неговата количка. Така бяха свикнали от бебета – той да ги приспива с песен – отначало в кошчетата от двете му страни, а после в прегръдките си. Стамен и Радка застанаха поразени на прага от картината, която видяха. Стамен се обърна към Явор и Калина и им каза тихо:

– Да почакаме чичко Динко да довърши песента.

– Кой е? – запита Динко.

– Аз съм, Динко, аз съм, братчето ми – приближи се Стамен и прегърна и целуна брат си. – Дойдохме цялата фамилия – Радка, Калина и Явор.

По треперещите ръце, с които Динко погали братовите си деца, разбраха колко е развълнуван той.

Седмицата, която прекараха заедно, беше приятна за всички. Явор постоянно носеше на ръце Мария, а Калина обграждаше с нежност Божидар. Оттогава почти всяко лято, докато Динко беше на Земята, те идваха за по десетина дни.

На Ясна ѝ беше приятно тяхното гостуване, всякога беше внимателна към тях, но никога не ги почувства съвсем близки. Имаше нещо неизречено между тях... Тя чувстваше скептичната мисъл на Стамен относно нейното неочаквано появяване в живота на Динко, за сключването на брака им, което не знаеха кога и как е станало... в онова затънтено вдън балкана, непознато за тях село... Кога Динко е бил там?

Веднъж, когато тя влезе при Динко, не бе могла добре да чуе въпроса на Стамен, който се сепна, като я видя, но добре чу отговора на Динко:

– Кога и как е било, за това няма защо ти да разискваш с мене или с когото и да е друг. Не се рови в сърцето и в душата ми.

Ясна излезе веднага от стаята, а Динко навярно му е говорил след това за неговите минали прераждания, защото Стамен на другия ден я запита:

– Още ли не се е излекувал Динко?

– Да, не може съвсем да се излекува. Засегнати са центрове на гръбначния мозък, поради което краката му са атрофирали.

– Не мисля за физическото му здраве, а за психическото. Изглежда все още не е добре с нервите... Говори едни неща...

– Не съм забелязала да не е добре с нервите.

Следобед през полуотворената врата на стаята, в която Стамен и Радка почиваха, Ясна чу Радка да казва на съпруга си:

– Защо ѝ говориш така, да я разбъркваш? Не я плаши, че той не е добре с нервите, че кой друг ще го гледа по-добре от нея? Какво и как е било, какво те интересува?

Ясна се усмихна и отиде в кухнята.

На следващата година дойде сестрата на Динко от Унгария заедно с тази сестра, която беше женена за ревнивия Младен. Той също бе дошъл с тях. Срещата беше много трогателна. Двете сестри плакаха безгласно, прегърнали Ясна, преди да влязат при брат си. Младен се отдалечи, за да не

види Ясна сълзите, които изпълниха и неговите очи. В това време през отворения прозорец чува Божидар да казва:

– Татко, мечо е паднал на земята.

– Вдигни го, Божидаре, да не плаче – каза Динко.

– Не, не плаче, но искам и аз да седна при тебе... като

Ия.

– Качи се на стола до мене де...

Божидар дълго не можеше да каже Мария и я наричаше Ия. И като голям, когато искаше да прояви голямата си нежност към нея, я наричаше пак така.

Двете сестри отриха сълзите си, извикаха Младен и влязоха при Динко. При него се държаха весело, изказаха голямата си радост, че го виждат, целуваха и прегръщаха децата. После наизваждаха подаръците, които бяха донесли. Те бяха толкова много, че Ясна наистина се смая.

– Лени и Босилка се влюбиха в Мария. Техните три деца били все момчета.

– Динчо – каза му Елена, – като отраснат децата, ще ги взема с мене в Унгария... да се запознаят с братовчедите си.

– А защо не ги доведе?

– Много разноски, братко, да се съвземем малко, че тогава...

– Да, при вас доста боеве ставаха.

– Слава Богу, че всичко мина.

Двете сестри колкото охкаха и жалеха брат си пред Ясна, толкова биваха весели, приятно разговорливи пред него, като че не забелязваха състоянието му. Това създаваше хубава атмосфера и Ясна ги прие в сърцето си. И двете бяха хубави, но по-малката, Босилка, беше изключително красива и наистина Младен имаше право да я пази.

– Който я види, все я харесва – оплакваше се той на Ясна.

– И аз я видях, и аз я харесах – весело му отвърщаше тя.

– От тебе не е опасно.

Като си тръгнаха, двете прегърнаха сърдечно Ясна и ѝ казаха:

– Ще ни имаш не само като сестри на Динчо, но и като твои. Все едно, че ни се върна Кинчето... Динчо ти е казал сигурно, че имахме още една сестричка, тя беше най-хубавата, но все беше болнавичка и почина преди мама и тати.

– Да, говорил ми е.

– И да знаеш колко приличаш на нея... – рече Бесилка.

– Радвам се, ако е така.

– Така е, и дори сме се чудили с кака Лена.

Като си отидоха, от време на време Ясна получаваше от тях сърдечни писма.

Докато Динко беше жив, те бяха идвали само няколко пъти, но с всяко идване Ясна ги чувстваше все по-близки. Веднъж Елена ѝ каза:

– Ти не се смущаваш от това, което Динчо ти говори – кога как е идвал по-рано на Земята... И аз малко съм като него, все ми се привижда нещо...

– Така ли? – зарадва се Ясна. – Динко знае ли?

– Не се е случвало по-рано да приказваме... Аз се ожених млада, на 17 години, и отидох в Унгария, а Динчо беше още малък. Пък после той хвана своя път... Но сега вече се открихме... Пазителят ми разреши и на тебе да кажа.

– Босилка знае ли?

– Не. Още е рано за нея. Те с брат ми Стамен вървят по друга линия, ние с Динко – по друга. Ти ще ми дадеш от книгите, които четеш. Динко казва, че били много хубави. И там, при нас, има пробудени души, но са малко и светлината им е малка. Но тук цялата страна е обляна с голяма светлина.

Когато Динко заболя много лошо, искайки да облекчи Ясна и същевременно да изгълни желанието на Елена, каза на Ясна да пише на сестра му да дойде и да вземе децата в Унгария. Но преди още тя да успее да напише писмото, той рече:

– Недей, няма да мога без тях... А после... когато напусна тялото си, не ги довеждай да го видят... Да не се смутят душите им... Нека ме помнят като жив...

– Ще ти мине – казваше му Ясна, – температурата ти намалява.

– Не, Яна, срокът е вече кратък. А и аз се уморих, намъчих се... Ти искаш ли да остана още?

– Бих искала, ще ми е много празно без теб... Но колкото можеш – зная, че страдаш много...

– Да, много. Сърцето ми, макар да иска да остане още тук, вече не може да издържа... А така дълбоко то е приело в себе си Мария и Божидар...

– Те и ти сте едно за мен и когато се връщам от работа, ще ми бъде мъчно, ако не те виждам... с тях.

– Аз пак ще идвам... няма да оставя нито теб, нито децата. Божидар ще трябва да стане художник, а Мария да влезе в консерваторията. Аз ще имам грижата за това... Оттам ще намеря и ще пратя този, който ще може да им помогне... А и Ивко ще помага. Той ще бъде връзка. Той е чувствителна душа. Благодарение на Изгрева, на Учителя, в неговото съзнание са се пробудили минали знания, а и сега израства и надрасва много неща. Ти не знаеш, но аз знам. Огънят на ада гори най-много човека със сладък огън, но който го надделее, много нещо е направил. Нали знаеш молитвата, в която се казва: „Молим се за прославянето името на Господа Бога нашего на Земята между човеците, верующите и избраните от веригата на Господа на Славата...“. Ивко е от избраните, макар отвън да не се познава, защото иска да изпълни всичко, както е казал Учителя – да е отвън обикновен човек, а отвътре – необикновен. А аз искам, Яна, да си отида през лятото, за да не ти е студено, като ме изпращаш... и да не бързаш, а да останеш малко при купчината пръст... Аз няма да съм вътре, но ще приседна на тревата до теб. Така много съм искал поне веднъж да съм на планината с тебе. Да се изкачваме по пътеката нагоре-нагоре и така – до безкрайност... Ти си чиста душа и твоето присъствие внася мир и красота в мене. И когато съм бил тук сам, мислено съм се изкачвал с теб през боровите гори, които ухаят на смола, сядали сме на полянка в сред нацъфтели цветя. Слънцето ни грее, а ти четеш от книгите на Учителя... Ето, сега сме на такава слънчева поляна, прочети ми от извадките на лекциите и беседите, които Ивко е направил, винаги са ми харесвали...

Ясна прекара ръка по челото си и се огледа като пробудена. Имаше чувството, че ако се обърне, ще види Динко в леглото да я моли да му прочете нещо. Всъщност той може би е в стаята, но тя не го вижда...

Ръката ѝ се протегна и извади една от тетрадките на Иво с надпис: „Беседи и лекции на Учителя“.

„Какъв хубав почерк има“ – загледа се тя в първата изписана страница и зачете:

„Докато жертвам всичко за онзи, когото обичам, моята любов е нормална, Божествена. Ние, като говорим за Любовта, отричаме всяко насилие. Любовта изключва насилието. Любовта е едно голямо течение. В момента, когато ти решиш да обичаш, Небето и всички проявяват Любовта. Всичко хубаво в човека се събужда от Любовта. Тя носи светлина, топлина, свобода, сила, красота. Затова Любовта трябва да се тури като основа на живота.

Любовта премахва всички препятствия, всички мъчнотии. Тя е път за всички възможности. Въздухът, който духа, е Любов; водата, която тече, е Любов; Слънцето, което грее, е Любов. От звездите, от Слънцето, от плодовете иде Божията любов. Любовта е зад въздуха, зад водата, зад крушите, ябълките, зад хляба и пр. Ако при яденето на ябълките, крушите, хляба и пр. ние направим връзка с Любовта, с Бога, тогава сме яли добре. И ако при дишането ние се докоснем и приемем Любовта, която е зад въздуха, тогава ние сме дишали добре. И ако при гледането на камъните, на цветята, планините, на звездите и пр. ние се докоснем до Любовта, която е зад тези форми, ние сме гледали добре. Любовта е всепроникваща. Тя е великата среда, в която сме потопени. И в най-дребните същества, и в атомите, и в силите – навсякъде се вижда нейното влияние в една или друга форма“.

„Колко е хубаво – помисли си Ясна, – как всичко, което е казал Учителя, храни душата. Това Слово ми е давало сили да лекувам не само физически болните, но и душите на тези поробени и угнетени от векове от собствените им сковаващи ги мисли и порядки хора.“

В какви задушни, спарени, непроветрени стаи е влизала тя при болните и когато им е казвала да отворят прозорците, жените я гледаха смутено. Жените бяха робини на мъжете, а мъжете – роби на своите страсти и на глупава, останала от вековете в тях ревност... Колко много има да се работи с тези хора. И все пак те израснаха и надраснаха много себе си в тези години...

Ясна отвори друга страница и зачете:

„Човек не трябва да казва нито една груба дума, нито една груба мисъл, понеже с това се руши любовта в човека. Няма да ядеш от дървото на безлюбието. Безлюбието ражда всички противоречия в живота. Ако разберете закона на Любовта, ще може да се ползвате. Онзи, който обича Бога, има огън около себе си. Каквито и мъчности да ти дойдат, благодари за тях – помни, че те са материали, с които трябва да работиш.“

„А ние бягаме от мъчнотиите и не ги искаме“ – помисли си Ясна и зачете:

„Целият живот е една велика Школа за учение. Когато видиш един червей, не го презирай – той е едно същество, което иска да изучи живота чрез тази форма. Тук, на Земята, почитаме големите хора, а пък горе почитат малките същества. От гледището на Любовта всички хора са учени, понеже истинското знание е написано в самия човек. Достатъчно е човек да вдигне завесата на забравата, за да си спомни това, което е учил в далечното минало.“

„Но колцина са тези, които могат да махнат тази завеса? – усмихна се някак горчиво Ясна. – Аз надали след столетия или хилядолетия бих могла да постигна това... И то, разбира се, ако работя усърдно... Но колко е трудно! И естествено е да е трудно. Ние, докато завършим гимназия и университет, срещаме трудности, колко повече са те за постигането на едно такова голямо знание...“

– Лельо Янааа – чу се гласът на Маргаритка през отворената врата и Ясна излезе на балкона.

– Лельо Яне – повтори малката, – ще пуснеш ли Мария и Божидар с нас да идем за гъби?

– С кои вас? – наведе се Яна от балкона.

– С батко и мене, че утре или други ден може да си отидем в София.

В същия момент дойдоха при Ясна Божидар и Мария. Сърцето на майката преля от обич към тях. Погледът ѝ се спря върху Мария: очите ѝ бяха пълни със светлина. Отде идваше тя? Болка сви сърцето на Ясна. Съзнаваше ли Мария отде идва тая светлина в очите ѝ?

– Мами – заговори Божидар, – искаш ли да дойдеш с нас за гъби?

– Не, но вие не се бавете много.

– Няма, няма – просия Мария и отиде да се приготви.

– Божидаре – каза тихо Ясна, – гледай да си все със сестричката си.

– Разбирам, мами.

– Разбирам... – повтори Ясна, когато остана сама и се върна пред бюрото. Този мъдър Божидар, той е разбрал това, което може би Мария още не бе разбрала, а само се радва. Това е най-красивата прелюдия на обичта – радостта. В нея се разтварят сините небеса, от които пада златният дъжд, който облива душата, сърцето... Идва музиката... А след това иде страданието...

По-добре да не мисли за това... има още време. Има ли всъщност много време? Тя притвори очи. Пред вътрешния ѝ взор изпъкнаха Божидар и Мария като съвсем мънички, както галено гукаха след окъпването им. После израснаха първите им зъбчета, те проходиха, проговориха... по-после търчаха презглава да я посрещнат с блеснали от радост очи...

...Ето ги, седнали от двете страни на Иво, да редят букви. Очите им – вперени в тях, а устиците им изричаха първите прочетени думички! Как обичаха те вуйчо Иво! Дните, седмиците, прекарани с него, бяха за тях празници. Зиме играеха заедно на снега, тичаха, падаха, правеха снежни човеци, връщаха се зачервени, засмени, щастливи. Лете, пролет, есен, щом дойдеше вуйчо Иво, сложили раничките, те се изкачваха с него по планината, близо или по-далече, в зависимост от възрастта им. Динко и Ясна оставаха вкъщи.

Динко излизаше с количката на улицата да ги чака и да чуе отдалече вика им:

– Таткооо! – и да се втурнат към него.

Той разтваряше ръце и ги притискаше от двете си страни. Ясна и Иво се усмихваха. Понякога блесваха сълзи в очите на Ясна, покъртена от голямата любов на този нещастен човек към децата.

– Идете да се преоблечете, ако сте потни – казваше им той – и да се измиете.

– Ние се измихме на извора – казваха те.

– Сега ще позная по бузичките ви как сте се измили...

Мария първа поднасяше бузичката си до устните на Динко. Тя бе неговата любимка, макар той да се старал да бъде също така любящ и към Божидар. Но тая малка палавница усещаше голямата му любов и винаги свободно се качваше на количката, за да седне до него и да обвие с ръце шията му. Божидар я гледаше с изпънени с обич очи, всякога готов да ѝ отстъпи всичко, което ѝ доставяше радост. Тогава Ясна разбираше, че хората се раждат със своите характери, а условията могат да съпътстват или да противодействат на това, което те носят в себе си.

Когато Динко напусна Земята и Ясна имаше свободно време, тя също участваше в екскурзиите. Горите, скалите, цветята, Слънцето я изпълваха със сили. Спрели се на някоя скала или на цветиста полянка по билото на планината да отпочиват, пред тях се разстиляше широко и надалече Родопа, обляна от слънце. Иво запяваше песента на Учителя: „Скитах се по гори и планини, Един невидим ме придружаваше...“. Случваше се понякога очите на Иво да се изпълват със светлина. Ясна знаеше: в тях се бе отразила светлината на някое голямо светло същество, което Иво сигурно виждаше. Когато Ясна му казваше това, той само мълчаливо се усмихваше. В противовес на Динко Иво съвсем рядко и съвсем малко говореше за своя вътрешен духовен живот. Всичко той изразяваше в грижите и вниманието към хората, старал се да бъде полезен. Но към Божидар беше изключително любящ. Според характерите

на децата Иво считаше, че Божидар е върналата се Лидка – скромна, свенлив, добър – каквато е била тя. А Соня е била по-енергична, закачлива, игрива – и винаги тя е създавала условия за смях и весело настроение. И сега Мария проявяваше по-голяма активност – играеше и търчеше с децата на съседите в двора или на улиците, а Божидар най-често ги гледаше или седнал на пейката пред къщата, рисуваше... А сега вече децата пораснаха... Как изминаха годините!?

Ясна погледна оставената на бюрото тетрадка, отвори я и зачете:

„Божественият език е език на служенето. Да служи човек на другите! Как се служи на Бога? Като се работи между хората.“

„Ето, този език е избрал Иво. Красив, но понякога труден – помисли си Ясна. – На мен също ми харесва и се чувствам радостна, когато видя болните да оздравяват.“

„За да прояви човек Божествената Любов – зачете Ясна, – изисква се основа. Тази основа е смирението. Само когато човек има смирение, Небето ще пусне през него Божествената Любов и той ще я прояви. Смирението е основа за развиването на всички дарби и основа на всички постижения. Гордостта пречи на разкриването на дарбите. Който не е свикнал на последните места, не може да има големи постижения. Когато великите духове слизат на Земята, те вземат много скромна форма, за да не обърчат вниманието на хората.“

„Какво велико смирение се иска – помисли си Ясна, – за да слязат великите духове в скромна човешка форма на Земята. А аз, малката, какво смирение имам? Никакво! Горката аз, колко работа ме чака!“

– Яне, тук ли си? – отвори се вратата.

– Тук съм, лелю Стойке, влез де.

– Ивчо и днес не дойде. Уж си държи на думата, а и друг път съм забелязвала – пише, че ще дойде да речем след два-три дни, а го чакаме цяла седмица и повече.

– Не е зависело от него. И сега може да му се е отворила някаква работа.

– Или му се е отворила, или сам си я търси. И тука като

дойде, нали го виждам, у този ще отиде да помогне, у други да помогне. Пък кога си върши неговата работа, не зная.

– Той мисли, че да помага на хората, това е неговата работа.

– Ама печели ли пари с нея? Не печели.

– Но печели любовта на всички.

– Не е лошо това, но откога му казвам да си купи нови дрехи. Но дали ще припечели да си купи?

– Сигурно припечелва, но не ги харчи за себе си – засмя се Ясна. – Знаеш ли какво, лельо Стойке, искаш ли Иво да има нов костюм?

– Искам, че нали ми е рода. Искам да го видя спретнат. Дино сляп беше, но искаше хубаво да е облечен.

– И Иво се облича добре, но желанието ти да има нов костюм ще се изпълни, и то скоро.

– Ако трябва, и аз ще дам, че за какво ще ги пазя парите, дете Дино ми ги даваше да ги турям в книжка. – И знаеш ли, искам да го хареса някоя зъболекарка или някоя докторка.

– Добре, добре, ще го накарам да се докара, да се спретне в нов костюм.

– Като отидете в София, ти ще му го избереш.

– Нали и ти ще дойдеш, заедно ще го изберем.

– Но няма да му казваш. Ще влезем в магазина уж по друга работа, за Божидарчо да купиш нещо, и тогава ще му го вземем... Няма да му дадем да мръдне.

– Точно така ще направим!

– Е, поолекна ми, че откога си мисля да ти кажа, а все това-онова... Пък сега да отида да приготвя нещо за ядене, че може довечера да дойде. Знаеш го – и на камион може да се качи и да пристигне... Нали всички шофьори са му приятели, че ги снима и ги праща по вестниците, кога кой си е изпълнил плана.

Усмивката все още стоеше на устните на Ясна, когато след излизането на леля Стойка тя несъзнателно отвори тетрадката. Лицето ѝ прие сериозен вид, когато зачете:

„Има едно Братство, което пътува в света и носи култура. То е било в Индия, в Египет, във Вавилон, в Персия, в

Палестина, Гърция, Рим, във Франция, Англия, Германия, и сега това Братство се премества при славяните. И където иде то, има култура, всичко се движи и развива.

Сега се образуват типове на шестата раса. Вселяването на напредналите души е започнало. Те се вселяват като светлината. Когато човек усети блаженство, това е тяхното присъствие. На когото сърцето е милостиво, е кандидат за шестата раса. У хората на шестата раса няма да има национализъм и шовинизъм, а дух на братство.

Разликата между петата и шестата раса се състои в това, че петата раса се мъчи да възстанови реда и порядъка в света чрез пушки и топове, чрез насилие, а шестата раса възстановява реда чрез Любовта.

Народите не могат да влязат в шестата раса, преди да ликвидират със своята карма. И сега тези страдания са ликвидирани на натрупаната карма, за да се подготвят за новия живот, който иде на Земята. В шестата раса няма да има кражби, няма да има затвори. В епохата на шестата раса ще се издигне нов континент от дъното на Великия океан⁹. Дето се явяват сега тук-там островчета по Великия океан, това ще бъдат върхове на планините на бъдещия континент. Хората ще видят неща, които не са виждали. Сега в бялата раса се подготвят формите на шестата раса. И сега има типове от шестата раса.“

На вратата се почука и миг след това тя се отвори. Ясна вдигна глава, а съзнанието ѝ все още беше в това, което четеше.

– Лельо Яне, другарко Яна! – стремглаво влезе в стаята красиво, стройно, хубаво облечено момиче.

– Айше! Анна! – изправи се от стола Ясна и разтвори ръцете си, прегърна момичето.

– Завърших, взех вече дипломата... Станах лекарка – говореше момичето, завряло глава в рамото на Ясна.

– Много се радвам – милваше косите ѝ Ясна. Когато се погледнаха, в очите и на двете блестяха сълзи.

– На тебе, лельо Яне, всичко дължа, затова и най-напред дойдох на теб да кажа за отличния успех, с който взех дипломата.

– Не си ли била още при родителите си?

– Не. С кола идваме от София, затова можах да се отбия най-напред при тебе, а оттук отиваме при нашите. Долу ме чакат братовчед ми Махмуд – Михаил, и приятелят му, с чиято кола сме. А къде са Божидар, Мария?

– Отидоха за гъби.

– В София се видях с вуйчо Иво. При него имаше едно много хубаво момиченце. Каза ми да не се тревожиш, ще дойде скоро. Не можел да остави приятеля си, с чиято съпруга се случило голямо нещастие, но точно какво, не зная, защото и тогава много бързах.

– Както сега – усмихна се Ясна.

– Вярно, че както сега... Казаха ми да разполагам само с пет минути... Но после ще дойда да ви взема всички, да ни гостувате.

– Баща ти все още ли се мръщи?

– Отначало ме гледаше накриво, но после му мина.

– Но сега ще се гордее с тебе.

Ясна слезе да я изпрати. Михаил, излязъл от колата, представи приятеля си – инженер Симеонов.

След като тримата отпътуваха, Ясна седна на скамейката пред къщата, но после стана и тръгна в посоката, където децата бяха отишли за гъби. Измина широкия коларски път и се заизкачва по пътеката нагоре в планината.

Мисълта за Анна – Айша, както някога се наричаше тя, отново прекоси съзнанието ѝ и пред вътрешния ѝ взор изпъкна стугеното високо в планината село, където тя отиваше да види няколко болни. Ясна се видя да изкачва стръмната пътека и отведнъж бе чула сърцераздирателен писък на момиче. В първия момент се спря и се послуша. Писъкът идваше от съвсем близкия завой на пътеката. Тя се затича нагоре и като възви, видя Хасан да бие дъщеря си Айше, която се дърпаше и искаше да се изскубне от ръцете му.

– Чакай, какво правиш, бай Хасане – извика му Ясна силно, като го дръпна за дрехата и протегна ръката си да спре неговата, вдигната за нов удар.

Хасан се обърна и я погледна с кървясалите си от ярост очи. В този момент Айша се изскубна от ръцете му и се скри зад Ясна, викайки: „Спаси ме, лельо докторке, спаси ме!“.

– Как е Осман? – запита Ясна, за да накара бащата да отрезнее от яростта си.

– Аллах да те благослови, докторке – пое дъх Хасан, – добре е. – Вече ходи из стаята и седи на слънце на прозореца, както ти му заръча.

– На отворен или на затворен прозорец? – разпитваше нарочно Ясна, за да се успокои малко бащата.

– Отваряме, отваряме прозореца.

– Тъкмо днес исках да го видя, пък срещнах вас...

– Срещна ни, но ако не ни беше срещнала, щях да я убия от бой – едва сдържаше Хасан отново кипналия си гняв.

– А как щеше да се явиш и да отговаряш пред Аллах?

– Как ще отговарям пред Аллаха ли? А тя да ми отговори защо три нощи и три дена я няма вкъщи? И ще бяга! Кое момиче може да бяга от дома си и да не слуша баща си? Да ходя като бесен да я търся у всички роднини. Ще бяга от село, в града ще отива... Едва я настигнах днеска тука...

– Защо, Айше? – запита я меко Ясна.

– Не искам да се женя за Аир, искам да уча...

– Да учиш!? Че кое свястно момиче престъпва бащината си воля и отива само в града да учи? Аир е най-богатото момче, докторке – обърна се Хасан към нея. – Как може да бяга от големия си късмет?

– Много е малка за женене – каза Ясна.

– Малка, как ще е малка! Майка ѝ на същите години я дадоха на мене.

– Но я каква е слабичка, бледа...

– Слаба и бледа е от рев по децата, които мряха. И що рев е изревала за Осман. Нямаше да остане жива, ако беше умрял. Аллах да те благослови, докторке, че го спаси.

– Не аз, а Аллах го е спасил, а ти сега искаш да Му се отблагодариш, като убиеш хубавата Айше.

– Да ме е слушала, да се е покорявала на волята ми.

– Няма да ида при Аир! – извика зад гърба на Ясна

момичето. – Ще се хвърля от Чауш камен, ще се убия, но няма да ида при него.

– Няма ли!? – посегна бащата към нея, но Ясна повдигна ръце и го спря.

– Чакай, бай Хасане, не бързай. Нека се успокои момичето, да размисли.

– Да размисли, че колко време вече мисли, но ще я вържа вкъщи и вързана ще я дам на Аир.

– Умряла ще ме дадеш на него? – изненада се Ясна от смелостта на момичето. Изведнъж тя си спомни нещо и заговори:

– Бай Хасане, нали искаше да ми харижеш младата телица заради Осман.

– Исках, но ти не я рачи.

– Но сега искам да ми харижеш Айше. Ти имаш още две момичета...

Бащата гледаше като треснат. Дишаше тежко.

– Помниш ли, че като не исках да взема телицата, ти ми рече да си харесам друго – и каквото си харесам, ще ми го харижеш. Аз харесвам Айше...

– А какво ще каже Аллах, ако тя иде в друговерска къща?

– Аллах е един, бай Хасане, и отвсякъде може да я чуе, ако тя Му се помоли.

Честността на Хасан не му позволи да се отметне от някогашната си дума и Ясна, връщайки се у дома, отведе със себе си момичето.

В края на лятото Иво заведе Айше в София у бившата си хазайка, съпругата на лекаря хирург. Там момичето помагаше в домакинството и завърши вечерната гимназия с отличие.

Едва когато Айше записа медицина, Хасан дойде при Ясна, направи дълбоко темане пред нея и ѝ предаде кърпа със спестени в нея пари, казвайки ѝ:

– Тя все искаше да стане като тебе докторка... Ето, дай ѝ тези пари, нека стане... Макар през всичките години да ме е горяло сърцето, че прекърши волята ми.

– Но като стане докторка, ще ти се зарадва сърцето.

– Само да стане като тебе, да може да лекува.
– И по-добра докторка от мене ще стане.
– Не зная – поклати глава Хасан, – на теб ти помага Аллах да лекуваш, а тя като е такава непокорлива...
– Непокорлива – повтори си Ясна и се спря на пътеката. Вярно, че Айше беше твърда и непокорна. Но имаше един, когото тя слушаше и заради когото беше готова да направи всичко – вуйчо Иво! Тя го обичаше, както сама казваше, от всички най-много, и заради него ставаше мека, добра, отстъпчива...

„Как невидимият свят работи чрез хората“ – помисли си Ясна – и в същия момент чу песента на Мария, която се разля широко, мощно над планината.

Ясна, притворила очи, я слушаше, а от очите ѝ се отрониха няколко сълзи. Защо? Напоследък гласът на Мария се бе отворил и бе станал още по-хубав, кадифен и с много голям диапазон. Когато песента завърши, чу се:

– Ехооо, мами! – и по пътеката се зададоха четиримата млади хора.

* * *

– Мами, тука ли си? – отвори Мария вратата на малката стая, в която Ясна приемаше някои болни след работно време, а също в нея обичаше да остава сама, за да чете.

– Тук съм, детето ми, а ти защо още не си си легнала да спиш?

– Не ми се спи. Скоро ли ще ходим в София?

– Защо, Мария, бързаш ли да отидем?

– Да, мами, иска ми се да отидем по-скоро.

– Ела, седни при мен, Мария, кажи, детето ми – притегли я Ясна към себе си, – мъчно ли ти е, че Маргаритка и брат ѝ ще си тръгват?

– Да, мами. Много се радвам, когато сме заедно.

– Слушай, детето ми, някога майка ми искаше да ме предпази от страданията, които минах, но не можа. Нито

аз навярно ще мога да те предпазя от тях, защото Земята е училище, в което чрез радостите и страданията човек се учи. Но Учителя казва, че има страдания, които човек може и трябва да избягва. Той ги намира за излишно натоварване. Тези страдания човек може да избегне или като сам размисли задълбочено върху известни проблеми, или като помоли Учителя да му светне, да му даде светлина за правилното им разрешаване, или като послуша този, който е минал приблизително по същите пътища на живота и му каже кои пътеки да избягва, за да спести време и сили, а и да се избави от излишен тормоз. Разбираш ме, нали, детето ми?

– Да, мами.

– И кое предпочиташ?

– Да ми кажеш ти.

– Тогава ще ти кажа кое е най-трудното, но което ще ти донесе най-малко земни страдания. Да се научиш да обичаш дадено същество, където и да се намира то... както ние обичаме и се радваме на звездите, макар те да са толкова далече от нас. В искането човек се ограничава.

– Никога нищо ли да не искам, мами?

– Не, зависи какво искаш. Има искане, което ограничава, има искане, което освобождава. Да искаш да ограничиш човека и да го запазиш само за себе си, значи сам да се ограничиш. А да обичаш и да оставиш човека свободен, това значи да се изкачваш по най-стръмната пътека, където с всяка стъпка нагоре в човека зазвучава песента на свободата и душата му навлиза в света на светлината. Тогава човек е готов да помага на всички и да обича всички, защото неговото сърце се слива с огромното сърце на Природата, която има любов към всяка тревица и праща дъждец да я пои.

– Ти постигнала ли си това, мами?

– Имало е мигове, когато съм изпитвала подобно състояние, но само мигове са били, макар че цял живот вървя и се изкачвам по тая стръмна пътека, която ще изкачвам не само в този живот, но и още безкрайно много пъти, когато слизам на Земята.

– Тогава, мами, аз какво да правя?

– Да се радваш. Радвай се на птиченцето, което иска да запее в сърцето ти, но и мисли. Много мисли, за да не се опарят много рано крилцата на това птиче и то да почне да плаче от болка. Твоите очи ме гледат и питат как ще се опарят крилцата? – погали Ясна косите на Мария. – Като слезеш от слънчевите небеса, в които си сега, на земята. На нея никнат човешките желания, а с тях идват ревността, болката, страданията. Затова гледай колкото се може... да не бързаш да слизаш на земята, а само обичай и се радвай, без да пожелаваш. Пази се от желанията на земята, защото те горят. Обичта сама по себе си е светлина, красота и музика. Тя дава полет на човешката душа. Тя кара човека да се радва и да обича всичко и всички, защото тя е капка от Божествената същност в него. Но обичта няма нищо общо с желанията. Когато човек обича, той е готов да дава, да раздава от красотата на своята душа, а с желанията идва искането. А щом човек иска, започва да присвоява това, което иска. Оттам е и желанието да запази това, което счита за свое. Разбираш ли ме, Мария?

– Да, мами.

– Ти си умна, момичето ми, но колко бих искала и да си мъдра. Сама да мислиш, сама да разсъждаваш, сама да разбираш какво искаш, къде вървиш и къде ще стигнеш. Затова ползвай се от светлината на Учителя, за да избегнеш ненужните страдания. Защото от всички страдания човек се учи, но от излишните се изхбява.

– Знаеш ли, мами, че сега ми е по-леко?

– Радвам се, мое дете – притисна я Ясна до себе си. – Обичай и нека обичта да ти бъде стимул да учиш, да пееш. Нали ти искаш да влезеш в консерваторията?

– Да, мами.

– Тогава нека сърцето ти, душата ти да пеят, изпълнени със светлината на обичта. Но не бързай да слизаш в плътта, гдето горенето е приятно, но краткотрайно, и носи горчивини, защото е свързано с личното. Гледай колкото се може по-дълго до легиш на крилете на обичта високо в светлите слънчеви простори, където песента ти да се носи,

както се носи по хребетите на Родопа...

– Колко ми е хубаво при тебе, мами!

– Ияяя – чу се гласът на Божидар.

– Идвааам, сегааа – извика Мария. – Рисува леля Стойка – обърна се тя към майка си – и иска да видя рисунката му.

– Тя е най-гърпеливият модел – усмихна се Ясна.

– Но той сега рисува, защото чака вуйчо Иво. Внушил си е, че може да дойде...

– Обективно погледнато – изключено.

– И аз това му казвам, но той рече, че ще чака, докато нарисува леля.

– И вече я е нарисувал!?

– Сигурно. Нали знаеш колко бързо рисува с въглен. Сега ще отида да видя доколко рисунката му прилича на леля Стойка.

– Но ти не бъди много строга и критична.

– Ах, няма, но още щом я погледна, той разбира харесвали ми рисунката му, или не.

Мария целуна майка си и излезе. Ясна я изпрати с поглед и въздъхна дълбоко. Сега почваха нови трудности...

– Господи, Учителю, помагай ми – прошепнаха устните ѝ, нареждайки книгите и тетрадките върху лавичката на бюрото.

Пред погледа ѝ попадна синя подвързана тетрадка. Отвори я. Бяха изписани само няколко листа. „А да – спомни си тя, – в тази тетрадка щях да вписвам мои преживявания и опитности като лекарка, но не остана време за това. Какво ли съм писала в тези страници?“ – сведе тя поглед и зачете:

„Учителю, ако аз виждах светлината на Твоето лице, бих намирала сили постоянно да ставам рано и сънят би бягал от клепките ми, за да чета Словото Ти. А ето, умора сковава членовете ми и безволие – волята ми. Ако бих видяла усмивката на очите Ти, както някога, когато идвах при вас, криле биха ми поникнали и не бих пгълзяла по моята стръмна житейска пътека, а бих летяла. Ако чуех тихия глас от устните Ти, скочила бях веднага, за да сторя волята Ти.

Ти казваш: „Ако две минути се свържете с космичното съзнание, потоци от сили ще потекат у вас...“. Негли аз не мога да се свържа с него, затова ден и нощ търся и зова Теб, Учителю. Да се изпълни душата ми и сърцето ми с Твоето присъствие – ето, това ми е необходимо. Да почувствам реално Твоето присъствие – това е вече смисълът на моя живот. Тогава, където и да си Ти, потоци от светлина биха ме обливали и сили биха се вливали в мене. Нямам никакви други цели, освен да Ти служа, помагайки на болните и на тези, които са около мен.“

Чуваш ли ме, Учителю? Да, чуваш ме, защото ето, умората си отива и сили по незнайни пътища се вливат в мене. А тези сили ми са необходими, за да подкрепям тия, между които си ме пратил. Твоят поглед нека ме съпътства, когато отивам при болни, и твоите сили да действат чрез мене, за да им помагам.“

И по-нататък:

„Учителю, искам да мисля за Вас, защото самото мислене се превръща в светлина, която ми е толкова необходима. Динко Ви вижда, навярно и Иво, а моите духовни очи са затворени, моят духовен слух е глух. Аз мога само едно – да мисля за Вас и да искам моето малко сърце да Ви обича, за да мога поне да усетя присъствието Ви, което ми е така необходимо.“

Опитностите на Динко ме подкрепят, но аз сама искам да дойда при Вас и да коленича пред нозете Ви, за да се изпълня с мира и красотата на Вашето присъствие. Защо Ви няма? Или по-право, Вие сте навсякъде, но аз не мога да Ви виждам. Отново искам да Ви видя в онова огромно слънце, в което се превърнахте в съня ми, та да ме облеете със светлината Си.

Ето, сега ми се струва, че очите Ви ме гледат отдалече. От самите небеса ме гледат... Вие сте, Вие съществувате – и това е най-хубавото, което зная! Колко бащински благ чувствам Вашия поглед! Душата ми се усмихва от радост. Сигурността, че ще ме подкрепяте в настъпващия ден, тук, къщи, и при болните, ме изпълва със сили. Вие казвате, че

има две очи, които постоянно ни гледат и виждат всичко. Искам това да бъдат Вашите очи, защото те внасят в мен мекота, която ми е необходима в работата със страдащите. Те изпълват с деликатност пръстите ми, когато превързвам раните им, и пълнят с обич сърцето ми, за да изслушвам охканията и оплакванията им...

Макар и да съм била много пъти уморена, тиха радост изпълва цялото ми същество, когато оздравяващите болни ме посрещат с усмивка на безкръвните си устни. Върнала се вкъщи, виждам Динко, седнал в количката, да ме чака. Аз присядам до него да си отпочина и да споделя трудностите и успехите при лекуването на болните през изминалия ден. Той ме слуша с интерес. Моят живот е станал негов. Той мисли за болните, които лекувам, и понякога ми дава съвети, казани му от невидими за мен лекари, с които се среща в други светове, излязъл от тялото си. Те са му помогнали в болницата, че да може да се прибере вкъщи... Той е бил там за лекарите необикновен случай... Отдавали са всичко на неимоверно силната му воля... Но все пак са мислели, че ще умре, дори и да остане в болницата... и затова са го пуснали. Колко малко знае още нашата медицина!

Динко ми казва също, че някаква светла девойка ме придружава през деня. Това не е неговата Слънчева девойка, а друга, обитателка на родопските села. Тя специално помагала на болни жени и деца. Погледът ѝ бил тъжен. Динко смята, че е минала през много страдания и че сега чувства мъките на болните. А може да е и едното, и другото... „Не се постигат посвещенията леко, без страдания“ – казва ми той.

А защо са нужни толкова много страдания? Не ми е ясно винаги... Често съм мислила за това. Сякаш някой и на мен казва: „Детето не страда ли, като решава трудните задачи в училище? Но от това съзнанието му расте, придобива знания“ „Така е“ – въздъхвам аз, но все ми се иска да са по-малко тези страдания... Динко се е примирил с тях и ги понася стоически. Това са те, големите души, а аз съм още малка... Искам да виждам благия поглед и усмивката на

Учителя. Тогава неуморно ще работя, ще ми се възвръщат силите, както сега...

Господи, Учителю, благодаря Ви! Колко е хубаво, че Ви има, макар очите ми да не Ви виждат, както аз бих искала, макар ушите ми да не Ви чуват, както аз искам. Но когато мисля за Вас, Вие ме изпълвате с Вашето присъствие по незнайни за мен пътища и то се превръща в живот за мене.“

Август 1947 г.

Тази тетрадка със сини корици толкова много ми харесваше, а ето, не съм намерила време да напиша в нея макар и няколко реда след първите изписани страници от зимата на 1945 година... Тогава децата още не бяха родени, а сега са на две години. Колко съм благодарна на Динко, заедо, сам страдащ физически, пази в душата си голяма обич за дечицата ми. Той винаги ми казва: „Яна, не се безпокой за децата, аз съм при тях“. Всъщност те са при него, но той е разперил духовните си криле и с всяка частица от духовното си същество бди над тях и ги пази. И колко е трогателен в обичта си. Те изпълват и осмислят живота му.

Септември 1947 г.

Динко ме трогва с желанието си да ми помага. Взема участие във всички мои проблеми, в работата ми и в живота ми. Никога не можех да си помисля, че той ще се отнася с такава безгранична нежност към децата. По интонацията на гласа им разбира състоянието им, ако са и най-малко неразположени. Когато се върна вкъщи, сякаш със самата си душа усеща останали ли са ми малко сили, за да му прочета няколко страници от Словото на Учителя. Казва ми, че докато аз чета, понякога пред него се разтварят дверите на невидими светове, в които обитават големи светли същества. Но понякога, почувствал умората ми, казва: „Иди си легни, Яна, защото утре те чака пак работа“.

Наистина ме чака работа, с която трябва да се справям както тук, вкъщи, така и при болните. Но тази вечер особено ясно усетих как се ободрих и оживих от това, което четох, затова искам да го препиша в тази тетрадка, за да мога да го препрочитам от време на време, тъй като се отнася специално за жената.

„Спасението на света – преписвам дословно – е в ръцете на жените. Вие сте емблема на света. Вие трябва да изправите изопачените умове на мъжете си. Аз искам жените на Новото учение да бъдат идеални, искам всяка жена да бъде спретната, смела, решителна в проявите на своите добродетели. Искам жената да бъде умна, съобразителна, да схваща добре нещата и пред никакви мъчнотии да се не колебае. Дето минава, всички да казват: „Ето една благородна жена!“.

Днес казвам на жените: внесете в умовете на мъжете си повече светлина. Само жената може да направи това. Жените ще спасят света. Духът работи сега в жените, затова те са по-религиозни и духовни от мъжете. Наблюдавайте: гдето стъпи женски крак, всичко тръгва напред – и наука, и религия, и музика – всичко върви добре. Жената е почва, на която всичко вирее. Ако изчезне жената, всичко спира – и наука, и религия, и музика, и поезия, и изкуство – почва няма. Поетът пише, докато носи жената в ума си; отнемете жената, перото му престава да пише. И завоевателят вади смело оръжието си, докато носи жената в ума си; щом отнемете жената, той изгубва смисъла в живота. В умовете на всички хора стои жената – тя е любовта, тя е тяхната идея. Аз разглеждам жената като жива идея.

Обръщам се към жените и казвам: не бъдете мекушави. Смелост се иска от вас. Вие, жените, не се свивайте. България се нуждае от жени на новата култура. България се нуждае от силни, решителни жени. Жената не воюва, но тя е смела.

Новата култура изисква жени не в обикновения смисъл на думата, но жени на новото – решителни, светещи жени, жени със светли умове, с широки сърца, с диамантена воля. Бъдете смели! И освободете се от всички заблудения.

Приемете Учението, приложете го – и въпросът е разрешен. Как ще се разреши? И политически, и научно, и религиозно, и обществено. Светът ще се преобрази...”

Наистина, каква сила има в думите на Учителя, която ме изпълни цяла. Това е говорил през 1943 г. И наистина светът започна да се преобразява...

– Не намираш ли, Яна – казва ѝ Динко, – че това е точно за твоята работа тук, с жените?

– Да, но е страшно трудно. Тук жените ми приличат на буби, живели векове в пашкули, а ние искаме да им израснат криле, да станат пеперуди и да излязат от пашкулите.

– Тези жени са били с криле, били са българки, и сега, макар и фанатизирани, когато разберат красотата на свободата, сами ще пожелаят да излязат от пашкулите. С младите ще имаш по-голям успех в това отношение.

– И аз така мисля.

„Повече не съм писала – затвори Ясна тетрадката и я нареди при другите. – Не съм имала време.“

Следващата тетрадка, която взе от купчинката, беше на Иво. Той бе ѝ казал, че може да чете всичко, което е писал, но тя никога не беше надниквала в тетрадките му. Винаги беше премного заета, но сега и тя като Божидар някъде много дълбоко в себе си очакваше Иво да се завърне, затова търсеше с какво да запълни времето.

„Какво ли е писал?“ – отвори тя тетрадката. При първата страница имаше сгънати няколко листа. „Непратени до мен писма“ – усмихна се Ясна и ги зачете:

...

Обична Ясна,

След работа и учене моята мисъл прелита към теб... Пред вътрешния ми взор се възправя стръмната планинска пътека и аз отново виждам да се изкачваме по нея, навлизайки във вековните родопски борови гори. Всичко ухае на смола, на бор. Цялата планина трепти под ярките слънчеви лъчи. Спирам се, оглеждам стръмната пътека, по която съм се изкачвал с теб, но редом с тази външна пътека аз се

изкачвам по една друга, много по-стръмна, вътрешна пътека, по която съм се изкачвал навярно много пъти, когато съм бивал на Земята, и която ще изкачвам през вечността. Земният връх, към който води стръмната планинска пътека, е близко, но обленият в светлина връх, към който води невидимата стръмна пътека, е безкрайно далечен...

Един чуден отдих и за двете стръмни пътеки е този, когато с теб се спираме и се изправяме заедно за молитва. Ето, това е върховната красота, която изпълва цялата ми душа. В такива моменти Слънцето струи и ни облива с много по-силна светлина. Негли големите същества от Слънцето манифестират своето внимание към нас с тая блестяща силна светлина?

Обръщам се. Ти си притворила очи и се молиш. По бузите ти се търкулват няколко сълзи – свещените сълзи пред великото, както Учителя ги нарича. Моята душа се въззема нагоре-нагоре и търси да усети присъствието на Учителя. „Господи, Учителю – шепнат устните ми, – това е смисълът на моя живот – да Те позная в Твоята пълнота и величие и да работя за реализирането на великото Божествено учение, което си снел на Земята!“

В такива моменти наистина ми се е струвало, че аз изчезвам като човек и се сливам със светлината, или по-право – със съществата, чиято мисъл е светлина. Тогава съм готов да понеса всички трудности, това, да съм обикновен и незначителен отвън човек, но вътре в себе си да нося Бога или Учителя, или поне капка от Божествената Любов, чрез която да мога да помагам на другите...

Сестрице Ясна, на Земята може би най-високият връх, на който бихме могли да се изкачим заедно, е молитвата, защото чрез нея сме по-близо до Бога.

Твой брат от вековете: Иво

...

Обична сестрице,

Навярно ти прави впечатление, че се подписвам: „Твой брат от вековете“. И наистина е така, защото от векове, или по-право от хилядолетия, съм се стремил да бъда брат

на жената. А знаеш ли колко пъти съм падал, ставал съм, катерил съм се нагоре по страшно стръмната пътека – надмогването на огнената стихия в човека. И как стремглаво съм се сгромолясвал надолу... Но после съм ставал и отново съм запълзвявал нагоре, впил поглед в блестящия от светлина, недосегаемо висок и далечен връх... Сега също се изкачвам по тази страшно стръмна пътека. Тя е най-стръмната и най-красивата според мен, защото сърцето на тази, чиито стъпки също се изкачват по нея, е изпълнено с най-прекрасното нещо, което Бог е създал – с Обич. А обичта се превръща в музика, в благоухание, в красота, в лъчиста светлина.

Обич – това е може би най-хубавата дума! Да пусна обичта в себе си, да обичам, това значи сърцето ми да прелива в най-чудна красота. Само това ли!? Да обичам, значи да съм готов да направя всичко за този, когото обичам, или да помагам на другите заради този, когото обичам. И тогава денят няма да е обикновен ден, а празник, защото цял ще бъде изпълнен е радост.

Сестрице Ясна, ти понякога си искала да знаеш дали съм надниквал в миналото, което ни е свързвало. Сега ще ти кажа, че може би ти си съществото, към което през много векове и срещи съм искал да изработя братската обич. Понякога ние в миналото сме били физически братя, а също и много пъти – духовни. Като духовни братя сме били в окултни школи, минавали сме през много страдания и изпитания, които са калили нашата вяроност и обич един към друг. По време на гонението на християните ни хвърлиха на лъвовете. За да не видя как ще те разкъсат, аз пръв се хвърлих към тях...

Сега ти се боиш страшно от лъва, дори когато той е в клетка в зоологическата градина в София. Това е от изживяното тогава. Но сегашният ти страх е само далечно ехо на онзи страх, с който си се родила на Земята след разкъсването ти от лъвовете. Тогава ти си се родила като плаха девойка, бояща се най-много от всичко духовно. Мислеше си, че то ще ти донесе нещо страшно. Но дълбоко в тебе бяха

останали възможностите да лекуваш – нещо, което ти бе придобила и научила в една от школите. И в онзи ти живот, тогава, макар и да минаваше за странно момиче, пръстите ти не бяха изгубили лечебните сили, които струяха от тях. Затова билките, които ти подаваше от кошничката си, така бързо помагаша на болните. Ето защо и сега си лекар.

През онова твое слизание на Земята аз бях в монашески орден. Срещнах те за първи път на планинския хребет да събираш билки. Познах те и те нарекох с името, което носеше, когато ни хвърлиха на лъвовете. Ти трепна и се взря в мене. Но изживеният ужас от смъртта, също и самата смърт, бяха хвърлили воал върху съзнанието ти. Затова ти само се усмихна тъжно, остави кошничката си на земята и каза:

– Ти си добър човек и си ми познат, но не помня откога и откъде. Но недей ми казва, ако е нещо страшно...

Моего присъствие навярно е събудило в подсъзнанието ти неосъзнат спомен за нещо страшно. Да ти разкажа ли, сестрице, още нещо за тогава? Зная, че би искала. Слушай.

Казах ти, че бях в монашески орден, но именно тогава стремглаво паднах от висотата, до която бях стигнал. Обикнал бях жена, която приемаше в дома си мнозина... Тя по природа беше щедра и даваше много за монашеския орден. Навярно чрез това очакваше опрощение, а и братята от ордена се радваха на даренията ѝ. Когато дойде моят ред да отида и да приема дарението ѝ, тя спря искрящите си черни очи върху мен, а аз сведох поглед, защото отведнъж усетих, че очите ѝ събудиха адския огън в мене, който пропъзля в жилите ми. А мислех, че бях го победил, че той няма власт над мене... Страшно е да се бориш с този огън, а по-страшно е, когато си победен от него, както тогава... От този ден тя искаше само аз да отивам за дарението. И аз, проклинайки и нея, и себе си, отивах. Тогава видях, опознах страшната сила и сладост на земния огън...

Веднъж, носещ даровете и парите, които тя щедро бе дала за ордена ни, в гората ме пресрещнаха разбойници, ограбиха ме и ме пребиха от бой. Когато се свестих, видях

тебе, сестрице, надвесена над мен. Чудодейните ти пръсти лекуваха раните ми... Кога си ме видяла в гората и как си ме пренесла в твоята къщичка на края на селцето, не зная. Само помня мира, който се вливаше в мен от твоето присъствие. Нежната, чиста струя, която се излъчваше от тебе, се промъкваше в гърдите ми и правеше дишането ми по-леко. Понякога виждах очите ти да се спират върху мен. Сякаш те искаха да отметнат постоянния воал, който леко ги забулваше, и да разберат отде идва този далечен спомен за мен, но не можеха. Когато аз исках да ти открия, ти се отдръпваше, казвайки: „Недей, страх ме е!“. От какво? От спомена, останал в подсъзнанието ти? Докато нарастваха раните ми, разбрах красотата на чистата братска обич, която ти, сестрице, събуждаше в мен.

Едва закрепнал, върнах се в монашеския орден. През зимата братята пак ме пратиха да получа даренията. Отидох, носейки твоя чист образ в душата си. Но когато влязох в покоите на онази жена, разбрах, че посипаният с пепел огън отново се раздухва в плътта ми. В същия момент чух вика ти. Как го чух? Навярно със слуха на душата си. Имах чувството, че ти си в опасност. Всичко в мен се преобрази. Обърнах се и излязох. Вън духаше вятър, разносящ сипещия се сняг във всички посоки. Намерих те седнала, облегната на едно дърво, премръзнала. Снежинките бяха изплели бял венец около косите ти. Отнесох те в малкия ти дом, но твоята отлитнала душа не се върна в премръзналото ти телце.

Аз напуснах ордена и отидох далече от този край...

Звучи като приказка, сестрице, а е било действителност. Твоята, тогава може би неосъзната обич, ме спря да не сляза съвсем в пропастта...

Желаещ да ти бъде брат през вековете: Иво

„Не е писал нито дата, нито пък място“ – помисли си Ясна, отметна първия лист и зачете написаното в тетрадката:

„Това нещо, което е най-трудно за човека, ученик в духовната Школа, е овладяването на плътта. Защо трябва

да я овладее? За да бъде силен. Не може да се развиват духовните сили в пълнота, ако човек като същност е слаб и не е могъл да овладее силите на плътта.

Много пъти човекът ученик мисли, че ги е овладял, и се радва на постижението си. Тогава, за да провери сам себе си, невидимите големи същества му дават изпит. Не за да го съблазнят, но той сам да види докъде е достигнал. Ако издържи – добре. Ако пропадне – пак добре: добива една опитност и тръгва отново по безконечния път на живота.

И сега, в този ми живот, ме слагат на такъв изпит – да видя достигнал ли съм до състоянието да се нарека брат на жената?“

...

Искам да запиша един особен сън.

Сънувах, че съм на село, на ливадата. Събирах окосеното изсъхнало сено. Когато се обърнах, гледам – Соничка и Лидия, готови за път.

– Къде отивате? – запитах ги аз. – Откога ви чакам да ми помогнете да съберем сеното.

– Ще пътуваме – отговориха и двете.

– Закъде?

– Ще слизаме на Земята.

– На Земята ли? Ами сега не сте ли на Земята?

– Не, не сме. Дойдохме само да ти се обадим. Ако искаш, ела ни посрещни.

– Къде?

– Ей там – посочиха те с ръка към далечината.

И докато бях на ливадата, намерих се при Динко и при теб, сестрице Ясна. На вратата се почука. Ти отиде и отвори. На прага застанаха Соничка и Лидка с куфарчета в ръце.

– Ето, че дойдохме! – усмихнаха се те.

Аз ги гледах учуден и естествено, зарадван.

– Яна – обърна се към теб Динко, – приеми децата, нека влязат в стаята.

Като се събудих, знаех вече, че Лидка и Соничка ще се върнат чрез тебе. Нали под сърцето ти биеха два пулса?

Веднага се приготвих за път. На другия ден пристигнах

у вас. Динко ми каза, че си постъпила в болницата. Колко тревожни дни изживяхме тогава с него!

– Никога не съм съжалявал толкова много – казваше той – за състоянието, в което се намирам, както сега. Да не мога да вървя, да не мога да виждам, да не мога да отида да я подкрепя в тези трудни за нея дни. Иди, иди ти, брате, обади ѝ се, да знае, че не е сама, да знае, че ние сме с нея.

И аз дойдох. Колко безкрайно мила ми беше ти в своята бледност и със своята усмивка, която с мъка извикваше на устните си.

Когато най-после се върнахме четирима вкъщи, Динко, протегнал ръце, викаше:

– Дай, дай да ги видя!

Никога не бях го виждал така развълнуван и никога не мислех, че той с такава нежност ще може да прекара пръстите си по мъничките им личица и по белите пелени.

– Коя е Мария? – запита той, едва поемащ дъх.

– Тази е – сложи я ти, Ясна, в ръцете му, и той с безкрайно внимание и деликатност я приближи до гърдите си. После, като ти я върна, рече:

– Дай и Божидар, да не се огорчи душата му, че поисках най-напред Мария. Аз ще се грижа за тях...

И наистина, пръстите на този човек му станаха очи. Слухът на душата му следеше дишането им. От двете страни на количката му бяха двете кошчета на децата. Той познаваше по гласа, по плача коя е Мария. Но аз никога не разбрах кое от двете деца е Лидка и кое – Соничка.

...

Оставам изненадан от оживлението и активността на Динко. Той се разпорежда за всичко около децата.

– Дайте децата при мен! – викаше той, след като леля Стойка ги окъпваше.

Аз несръчно ги поемах и ги слагах в кошчетата.

– Тук, до мене ще стоят. А Яна да отиде отгатък да си полегне. Ивко, ти, брате, виж млякото, за храната се погрижи.

– Всичко съм донесъл – докладвам аз.

Децата сякаш внесоха някаква нова струя в Динко, осмислиха, запълниха живота му и той се преобрази. Те като че ли го свързаха с теб и той свободно ти казваше:

– Яна, време е да нахраниш децата. Почнаха да се обаждат. И пак ли е такъв лаком Божидар? Да не изсмуче всичкото мляко и да не остави за Мария?

– Няма, няма – успокояваше го ти, Ясна.

– Е, тя нали е девойка, трябва да е по-деликатна – заключаваше Динко, а аз излизях навън. Чувствах се излишен. Защо? Започнах да завиждам ту на нещастния Динко, седящ в количката, ту на двете малки същества, защото ти ги обграждаше с обич, нежност и грижи.

Веднъж скитах цял ден из планината. Върнах се привечер. Ти стоеше на верандата.

– Защо си тук? – запитах те аз.

– Чакам те – отвърна ти.

В очите ти имаше тревога.

– Ще настинеш, хладно е.

Влязох и донесох връхната ти дреха, с която те наметнах.

– Какво става с тебе, Иво?

– Става, че пропадам като ученик, а се мислех за израснал и надраснал някои неща...

– Как така пропадаш!?

– Улавям се в мисли, които не подхождат на ученика.

– Можеш ли да ги кажеш? Да, щом си ми брат, можеш.

– А братята ревниви ли са?

– Разбира се. В София една наша съседка имаше двама синове. От малки до големи все това набиваха на майка си, кого тя обичала повече. Големият казваше, че майка му обичала повече малкия, а малкият, че обичала само батко му...

– Но те са били обикновени деца, а аз уж съм ученик...

– Та какво от това? Нима можеш да мислиш, че си свършен? Но ти от кого ревнуваш? От Божидар или от плачливата Мария?

– От всичко, което е около тебе.

– Това показва, че не съм била достатъчно внимателна към теб. А то е затова, братко, че съм те приела така дълбоко в себе си, че се отнасям с теб, както със самата мен. И ти си страдал от това!?

– Виждаш ли колко съм паднал?

– Не, не си паднал, но това са детински състояния. Когато майка ти галеше Соничка, ти ревнив ли беше?

– Не помня да съм имал подобно чувство, може би защото много обичах Соничка, а може би и защото, когато мама държеше Соня с едната си ръка, с другата погальваше главата ми.

– Тогава аз ще имам не две деца, а четири. В такъв случай не мислиш ли, че товарът ми ще бъде доста тежък? А аз искам да си ми брат и да ми помагаш.

– Но имаш ли нужда, Ясна? Аз мислех, че съм излишен...

– Повече от всякога си необходим.

– Прости ми, Ясна!

Вечерта, когато децата заспаха, ти каза:

– Ние толкова се улисахме с гостенчетата, които ни дойдоха, че вече всеки се моли сам и чете, каквото може и колкото може. А ето, хубаво е Иво да изпее някоя песен от Учителя, да почетем нещо от Неговите лекции, а и Динко да ни каже дали от откряналите се пред него небеса ни гледа някое светло същество.

– Точно това и аз днес мислех, Яна – заговори Динко. – Колко хубаво беше през зимата, когато ти четеше нещо от лекциите на Учителя и Ивко ни научи няколко песни. А сега трябва да ни научи на още повече, че тези деца трябва да се възпитават с песен.

– Не зная много песни – промълвих аз.

– Как не знаеш, нали си бил там толкова години!? А и сега нали посещаваш Школата на Изгрева? При този хубав глас, който имаш, трябва да ги научиш всичките.

– Ще имам грижата, Динко, да ги науча правилно, и като дойда тук, ще ви донеса книгите с песните, за да пеем заедно. Ти, сестрице, какво ще кажеш?

– Мисля, че ти и сега ги пееш хубаво, а и Динко – нали сте от духовен и музикален род, и той има хубав глас.

– Наистина, той имаше някога много хубав, мощен глас – казах аз.

– Но го изгубих от мъките в затвора. Нищо не е останало от него.

– И сега пееш хубаво – настоя Ясна. – Нищо, че гласът ти не е силен.

– Значи, Яна, ти мислиш, че пея задоволително?

– Повече от задоволително.

– Тогава, Ивко, ще упражним песните, които учихме през зимата. Сега ще ни научиш и на някои нови и аз ще ги пея на Мария, а естествено, и на Божидар.

Усмихнахме се с теб, Ясна. Мария беше любимката на Динко. Още преди да се роди, когато се разбра, че две същества идват чрез тебе, той измоли, ако има момиче, да е Мария. Ти замълча, после въздъхна и рече:

– Добре.

А на мен на другия ден подшушна:

– Знаеш ли защо въздъхнах?

– Не.

– Защото майката на Николай се е казвала Мария.

– А ако другото е момче? – запитах аз.

– Ще бъде Божидар – дар от Бога.

– Хубаво си намислила, но все пак мислех, че ще го наречеш Николай.

– Не, не искам да си спомням за него. Искам да живея в съвсем друг свят, където да чувствам присъствието на Учителя. Наистина, Николай е имал право, ние сме от съвсем различни светове.

– Аз не мисля така: и ти, и той еднакво работите за доброто на народа, само че всеки от свое гледище.

– Кой знае какви сте били в миналите животи с Николай, че толкова много го обичаш.

– Не са ми открили. Интересно е дали биха открили на Динко. Не всичко откриват. Не сме израснали още достатъчно. Поне аз не се чувствам израснал, като виждам как се стремят да поникнат в мене чувства на завист, на ревност

по отношение на пеленачетата и на нещастния Динко. И аз, който се смятам за ученик, се превърнах в ревниво дете. Сестрице Ясна, трябва сериозно да работя, за да се изкачвам нагоре-нагоре в своето съзнание, където обичта се превръща в светлина.

...
Човек е странно същество, сестрице моя, преплетено и изплетено от най-разнородни естества. Ти си заета с двете малки същества и като че ли твоят свят се заключи само в тях. Динко, кой знае как, направо влезе в този свят и сам се включи в грижите за малките гостенчета. А аз стоя на прага и чакам. Чакам да дойдеш при мен и както по-рано да се изправим на молитва. И защо искам това? Защото то се явява насъщна моя необходимост. За кое от моите естества? За душата.

Колко хубаво е, когато нашите души се вземат нагоре и се носят към високия връх, където Учителя стои изправен, заобиколен с големи светли същества. Ние коленичим пред Него и се изпълваме, или по-право, сливаме се със светлината, струяща от Него и от съществата край Него. А тази светлина е хармония, красота...

Днес в стаята се бях изправил за молитва. Кога си влязла и си застанала до мен, не съм усетил. Но нещо в мен беше безкрайно благодарно, че моята сестра е намерила няколко минути и за мен в най-красивия свят – света на молитвата.

Колко отдавна не съм писал в тази тетрадка... Почти съм я забравил, турена между книгите и другите тетрадки. Моят любим приятел Божидар е вече шестгодишен, а чакам да стане на шестнадесет, за да можем свободно да разговаряме с него по много въпроси. Много пъти исках да се вдигне завесата на миналото, за да видя коя е нашата последна среща с него, да зная кой точно е той. Но съществата не искат навярно да зная това. Зная само, че едно от децата на Ясна е Лидка, но кое точно от тях, не ми казват. Като имах предвид, че децата до седемгодишната си възраст понякога помнят своето минало, веднъж, когато бяхме само двама с Божидар в планината, аз се спрях, погалих го по главичката и го запитах:

– Каж ми ти Лидка ли се казваше по-рано?

Очите му се озариха със светлина и се премрежиха от странна свенливост. В същия момент чух ръководителят ми да казва строго:

– Защо искаш да знаеш това? За обичта няма форми и тя не се ограничава в тях. С този малък по плът брат сте се срещали много пъти при различни обстоятелства и по различен начин са се преплитали вашите съдби. Настоящото е резултат на това минало. Но сега ти трябва да пробудиш съзнанието му, за да осъзнае и развие духовните богатства, които носи в душата си, и да ги впрегне на работа.

Виждаш ли, Ясна, каква сериозна задача имам с твоя малък син?

...

Ясна се усмихна, взе перото и почна да пише на останалото празно място на листа:

„Чаканите от теб години, братко, са се изменили и Божидар е вече 16-годишен. Но на мен ми се струва, че много по-отрано започнаха вашите сериозни разговори с него.

Бог да те благослови, Иво, загдето наистина си ми брат, а това е най-хубавото, което мога да имам на Земята.“

Някаква песъчинка се удари в стъклото на отворения прозорец. Ясна се обърна. Може би така ѝ се бе сторило? Миг след това друга песъчинка се удари в стъклото.

– Иво се е върнал – изправи се тя, но защо се обажда както някога, в онова страшно време?

Тя отвори вратата, излезе на балкона и запита:

– Иво, ти ли си?

– Аз съм, сестрице.

– Защо не дойдеш горе?

– Не съм сам... Отиваме към Студенец...

– Толкова късно!?

– Да, късно е. Гумите на колата, с която дойдохме, се пукаха на няколко пъти и едва сме дошли дотук. А ти можеш ли да слезеш и да приемеш за тази нощ едно малко момиченце?

– Болничко ли е?

– Не, но почти е заспало, а ние ще продължим нагоре.

– А защо не се качите горе?
– Не е удобно... Утре ще ви чакаме на Студенец, или даже в Пампорово. Слез сега тихо, да не те чуят децата.

Ясна слезе. Иво я пресрещна в двора, водещ момиченце за ръка.

– Ще я приемеш ли, Ясна?

– Разбира се. Как се казва малката?

– Ина.

– А къде са другите?

– Оправят колата... Утре ще дойдете горе, нали?

– Детето ще може ли да върви?

– Разбира се. Тя е стара планинарка. С нея ходихме на Витоша. Ине – обърна се той към малката, – иди с тази леличка, тя е най-добрата на света. И да не ме засрамиш да плачеш? Ще ме изложиш. Ще видиш каква хубава какичка има тука и какъв хубав батко.

Ясна хвана детето за ръка. Стори ѝ се, че то леко трепери.

– Ние ще се приберем, Иво, защото изглежда на малката ѝ е студено.

– Добре, отивайте. До утре.

Преди да влязат в къщата, Ясна несъзнателно се обърна. На пътната врата стоеше изправен човек.

– Навярно бащата – помисли си Ясна, но защо изпитва някакво странно чувство? Защо има чувството, че той я гледа? Навярно иска да знае кой приема детето му...

– Гладничка ли си, Ине? – запита я Ясна, когато се качваха по стъпалата.

– Не. Ние ядохме в колата.

– Спи ли ти се?

– Да.

– Тогава веднага ще си легнем, но тихичко, да не събудим кака Ия. Няма да палим лампата, Луната ще ни свети през прозореца.

Малката изкачваше стъпалата, стискаща пръстите на Ясна. Ръчичката ѝ сякаш леко трепереше. Когато се качиха в коридора, Ясна са наведе и я запита:

– Студеничко ли ти е, Ине?

Изведнъж детето се разтреса от плач.

– Защо, малката ми? – прегърна я Ясна.

Момиченцето се тресеше безгласно. Може би се страхуваше в чуждата къща, от чуждите хора?

– Не плачи, детето ми – притисна го Ясна към себе си, – утре ще видиш какичка и батко и ще играете заедно. Ще отидем при татко и чичко Иво...

Изведнъж на Ясна ѝ мина през ума за Николай. Какво ли е станало с него? Не беше удобно да запита Иво, а и през тези дни Николай отново се беше отдалечил от съзнанието ѝ.

Влязоха тихичко в спалнята. Ясна съблече момиченцето, сложи го в леглото и искаше да отиде да се измие, преди да легне. Но малката стана от леглото и тръгна след нея. Тогава Ясна набързо се съблече, легна, привлече към себе си детето и го прегърна. Изведнъж то притихна и се сгуши при нея.

„Дали майката е била в колата, или пък малката е тръгнала само с баща си?“ – премина през съзнанието на Ясна, но не искаше да я пита, за да не се разтревожи пак...

...

Рано сутринта, съвсем тихичко, Ясна стана и отиде в кухнята. Точно се бе измила и някой почука на вратата. На прага застана Маргаритка.

– Лельо Яне, батко ме прати да те питам ще пуснеш ли Ия и Божидар да отидем за гъби, че вчерашните бяха всичките червиви и мама ги хвърли. Пък снощи татко дойде с колата и днеска ще си отиваме... в София.

– Кажу ми на батко ти, че ние ще отидем на Студенец. Елате и вие с нас и ще си наберете от ония, големите, от кифлите. Нататък ги има, нали знаеш.

– Знам ги, но татко иска да тръгнем рано...

– Добре, но ние имаме гостенка, едно момиченце.

– Къде е, искам да го видя.

– Спи. Като тръгнем за Студенец, ще го видиш.

– Ама ние днес ще си отиваме в София.

– Разбрах. Вие ще дойдете с нас, ще наберете гъбите и ще се върнете, а ние ще отидем на хижата.

Маргаритка стоеше колебливо до вратата.

– Не искаш ли да дойдете с нас? Няма да бързаме, ние с теб и гостенчето ще вървим последни.

– Аз искам, но батко е сърдит.

– Защо?

– Не иска да си ходим толкова бързо в София, а татко казва, че като си е отложил изпита, сега трябвало да се стегне да учи...

– Съвсем правилно. А защо си е отложил изпита?

– Защото е такъв, все на неговото иска да бъде. А татко най-не обича това. И снощи му каза: „Или ще учиш, или ще отидеш да работиш“.

– Така е, Марги, но ти иди му кажи да дойдете с нас. Щом се приготвите, елате. Аз ще събудя веднага Божидар и Мария.

– И момиченцето, нали?

– Да, и него.

Маргаритка излезе и Ясна тръгна към спалнята на Божидар, но в коридора Мария я пресрещна по нощница.

– Мами, кое е това момиченце в леглото ти?

– От небето го пуснаха снощи. Помниш ли, когато беше малка, все искаше да ти купя сестричка, а ето, сега ни я пуснаха направо от небесата, хем пораснала, а не бебе.

– Шегуваш се, мами, но събуждайки се, счу ми се, че някой хлипа. Обърнах се – гледам, няма те в леглото, а нещо помръдва юргана. Станах и какво – едно момиченце се тресе от плач.

– Снощи вуйчо ти Иво я доведе и ме помоли да остане при нас. Гумите на колата им са се спукали и едва дошли дотук. Вуйчо ти Иво и родителите на детето продължиха към Студенец, там ще ни чакат. Мария, ти се облечи и кажи на Божидар да става, че Дамян и Маргаритка ще дойдат с нас да си наберат пресни гъби, че майка им хвърлила вчерашните. Но слушай, докато се обличаш, запей тихичко

някоя песничка като за... – посочи тя към леглото, отворила вратата.

Мария веднага запя:

*Събуди ме, мамо, сутрин много рано,
Сутрин много рано, слънце кат изгрява.*

Ясна седна на леглото и леко замилва рошавите златисти къдри на момиченцето.

– Ине, събуди ли се, детето ми?

Мария продължаваше да пее:

*Искам да погледам лъчите небесни,
искам да послушам Славейкови песни.
На полето, мамо, сам да се порея,
на полето, мамо, сам да си попея.*

Малката обърна главата си и отвори очи. Ясна искаше да каже нещо, но думите се спряха на устните ѝ. На чии очи ѝ напомняха очите на Ина?

– Мами – дойде Мария, вече облечена, при леглото, – как се казва това хубаво момиченце?

– Ина.

– Мами, нека аз да я излюпя от леглото.

– Само по-бързо, защото ще отиваме при родителите ѝ – тръгна Ясна към вратата, но още не стигнала до нея, Мария ѝ извика:

– Мами, обърни се.

В същия момент Ясна усети босите стъпки на Ина и като се обърна, срещна сериозния поглед на малката.

Ясна прекара длан по челото си и за миг притвори очи. Не самият цвят на очите, а погледът, главата, начинът, по който бе застанала, ѝ напомняше подчертано на Николай. „Странно!“ – помисли си тя. И като хвана Ина за ръка, върна я към леглото, за да се облече. В това време Божиदार надникна в стаята.

– Ия ме събуди с песента си – заговори той, но отведнъж се спря, загледал се в момиченцето, на което майка му закопчаваше рокличката.

– Дари – обърна се към него Мария, – ела, влез да видиш каква сестричка ни се е излюпила снощи в леглото на мама. Гледай колко е хубава. Даже малко прилича на тебе...

Погледът на Ясна бързо премина от Божидар към Ина и тя остана поразена.

– Нали, мами, прилича на Дари?

– Често се случва хората да си приличат един на друг – каза замислено Ясна.

Отвън се чу гласът на Маргаритка.

– Лельо Янеее, дойдохме!

Последва почукване и отваряне на вратата. Маргаритка влезе без покана в стаята.

– Това ли момиченце ви е гостенчето? – запита тя.

– Това! – отвърна Ясна – Запознайте се.

– Аз се казвам Маргаритка, а ти?

– Ина – отвърна съвсем тихо тя.

– Лельо Яне, батко чака отвън, на пътя.

– Кажу ми да влезе, Марги, че ние още не сме готови.

Маргаритка изтича навън и като се върна, каза:

– Той не иска. Щял да върви полека.

– Добре, ние ей сега ще го настигнем.

– Ами как така ще тръгнете незакусили? – показа се на прага леля Стойка.

– Из пътя ще хапваме от кифлите, които вчера направи за Иво. Сложи повече, да има за всички. Мария, Божидаре, раниците!

След десетина минути бяха готови и тръгнаха. Утринта бе прекрасна. Небето – синьо, въздухът – чист, свеж, цялата планина трептеше, обляна от ранните лъчи на Слънцето. Всички вървяха радостни, усмихнати. Ясна усети една детска ръка леко да хваща нейната. Обърна се и срещна сериозния поглед на две хубави гълъбови очи. Взря се в тях. Странно, защо ѝ се струва, че я гледат очите на Николай от някаква голяма далечина?

– Защо невидимият свят ми напомня днес за него чрез това дете? Какво ли се е случило с Николай? Върнал ли се е от чужбина?

В началото на пътеката, водеща за Пампорово, ги чакаше Дамян, седнал на повалено дърво. Той веднага стана. Ясна рядко го беше виждала весел, но сега изглеждаше направо мрачен. Стана ѝ жал за него.

– Какво е човешкото сърце, все намира за какво да страда – помисли си тя.

– Дамяне, ела да те запозная с нашата гостенка – ласкаво му заговори Ясна.

Той погледна учудено, приближи се учтиво, но със свити устни, и небрежно си подаде ръката. Ина стоеше мълчаливо, без да подаде своята. Всички се разсмяха.

– Кажи на батко как се казваш – наведе се Ясна над малката.

– Ина – помръднаха устни ѝ.

– Считайте, че сте се запознали – отсече шеговито Божидар, – но ще видите, че Ина ще е по-любезна с мене, защото и двамата с нея сме приятели на вуйчо Иво.

Нагоре пътеката ту се разширяваше и ставаше по-равна, ту се стесняваше и се изкачваше по стръмното. Вървяха мълчаливо.

– Искам да поговоря с вас – обърна се Дамян към Ясна, но... посочи той с глава към Ина. – През всичкото време все с вас върви...

– Ето, като се изкачим на тази поляна, ще отдъхнем и ще поговорим – каза му Ясна.

В това време Мария, стъпила на една скала, запя. Гласът ѝ се разнесе широко, мощно по планината.

– Сега ще я нарисувам така – сне бързо раницата си Божидар.

Извади блока и кредата и започна да рисува. Ина гледаше и слушаше прехласнато Мария.

– Ине – заговори ѝ Божидар, – иди да кажеш на Ия да пее и да не мърда, докато не ѝ кажа аз.

Малката го погледна.

– Иди, Ине – меко ѝ повтори той.

Тя се обърна, погледна Дамян и тръгна.

– Сега можем да поговорим – обърна се Ясна към Дамян.

– А, да – въздъхна той. – Цяла нощ съм разговарял с вас съвсем свободно, а ето, сега ми е трудно да започна.

– Считай, че продължаваш разговора от снощи, и то свободно, искрено, открито.

– Точно така мисля и аз, иначе няма смисъл. Затова ще ви кажа направо: обичам Мария. Обичам я от момента, когато я видях за първи път... преди повече от две години.

– Но тогава тя беше дете!

– За вас може да е била дете, както и сега, но за мен беше чудно хубаво девойче. Но не заради хубостта ѝ я обикнах, защото има и много други хубави момичета, а за нещо, за което и аз сам не мога да си дам отчет. Ето така, направо влезе в сърцето ми и не мога да я извадя оттам. А исках да я извадя, защото всичко това ми причинява много трудности.

– Какви?

– Изгубих спокойствието си и постоянно мисля за нея. Живея в непрекъснат страх, че може някой да се влюби в нея, и това страшно ме тормози. Докато беше по-малка, бях сравнително по-спокоен. Но през зимата, като дойдох за Нова година, я видях пораснала и станала още по-хубава. Страхът като зъл дух не ми даваше покой и мирът ми съвсем се наруши. За да дойда това лято по-скоро тук, си отложих два изпита за есента. Но затова пък сега баща ми иска да си отиваме веднага, за да уча. Разсейвал съм се бил тук с това скитане из планината.

– Може би е поусетил нещо.

– Усетил! Мама му е казала.

– Значи на нея си казал.

– Ами, казал съм! Но за тия майки няма нищо скрито-покрито. Сигурно и вие знаете. Затова и ви заговорих открито. Няма смисъл с вас да играем на криеница, още повече, че искам да ми станете съюзник.

– В какъв смисъл?

– Да пазите Мария за мен. Досега още нищо не съм ѝ казал. Мислех вчера да поговоря с нея, но Божидар ме посъветва най-напред да говоря с вас. Единствено с него съм споделял... Чудно разбрана душа е той!

– Това е вярно.

– И аз се съгласих с него... да не нарушавам мира на Мария толкова рано. Ще почакам да завърши гимназия.

– Ти също имаш да учиш.
– Имам да вземам само тези два изпита и да приготвя дипломната си работа.
– А трябва да отиваш и войник.
– Да – въздъхна Дамян, – ще трябва. И това най-много ме тормози.
– Защо?
– Защото докато служа, тя ще влезе в консерваторията, а там професори, студенти... Но аз разчитам само на вас.
– За какво?
– Казах ви, да я пазите, както сам аз я пазя от себе си за себе си.

Ясна го погледна, той продължи.

– Ще ви обясня. Не искам да събуждам никакви чувства в нея, защото това чувство ще иска да се храни с нещо от някого. А като ме няма, може да се намери друг, който би искал да задоволи глада на това събудило се чувство. Затова тя нека да се чувства колкото се може по-дълго време дете. Върху това сме говорили и с Божидар и той е на същото мнение.

„Колко са различни хората – помисли си Ясна, – имат различна психика, различни схващания за нещата.“

– Но сега има още един въпрос, който ме тормози – говореше Дамян. – Каква ще стане тя, като завърши консерваторията? Оперна артистка ли? Да я прегръща и целува всеки?

В същия момент и двамата се послушаха. Гласът на Мария се носеше широко и плавно над планината.

– Как мислиш, Дамяне, трябва ли този глас да се затвори и да не бъде чул от никого?

– И аз много съм мислил върху това... Но не мислите ли за петната, които ще оставят върху нея тези, която я целуват?

– Нима иконите се опетняват от целувките на хората? Изкуството е свещено.

– Но живата икона Мария ще остане ли така безразлична към тези, които я прегръщат и целуват, както мъртвата икона?

– Слушай, Дамяне, докато завърши Мария, има още много време. Първо не се знае дали след 5-6 години ти ще я обичаш, както сега.

– В себе си съм абсолютно сигурен. Тя за мен е самият ми живот.

Ясна се усмихна горчиво. Някога Николай бе ѝ казвал същите думи... И после...

– Ето какво, момчето ми, напълно вярвам в това, което говориш сега, но човек е променливо същество. Ти за пръв път ли обичаш, или преди Мария си обичал и друго момиче?

– Съвсем честно казано, харесвал съм и други момичета, но само Мария обикнах...

– Радвам се, че така искрено ми говориш. Запази обичта си и честността си, докато Мария завърши консерваторията...

– Чак дотогава!? Невъзможно! Ще се измъча много. Докато завърши гимназия, мога да чакам, обещавам честно. Но след това...

– Има доста време дотогава...

– През което вие ще я пазите... А като завърши консерваторията, нека стане асистент, дори професор, ако иска, по пеене, но не артистка...

– И никога ли да не пее пред публика?

– А не! Нека има самостоятелни концерти.

– Пак ще ти кажа, Дамяне, има време. Защо отсега да предрешаваме нещата?

– Но аз трябва да бъда сигурен...

– Тя сама ще разреши този въпрос, или ако все още я обичаш и тогава, както сега, вие двама ще го разрешите.

Ясна несъзнателно се обърна и срещна отпращания към нея, изпънен с тъга поглед на Ина.

– Какво ти е, Ине? – запита я тя.

Малката само въздъхна дълбоко.

– Откъде е прелетяло това птиче? – запита Дамян.

– И аз не зная откъде. Иво я доведе снощи. Ине – обърна се към нея Ясна, – ела да видим какво е нарисувал батко Божидар.

Мария престана да пее и в същия момент се чуха ръкопляскания и високо „Бииис, браво, браво, бииис!“.

Група младежи, момичета и момчета, излязоха от гората и едни от тях се отправиха към Мария, а други се спряха при Божидар. Ясна ги гледаше усмихната, радостна. В същия момент срещна смръщения поглед на Дамян.

– Слушай, момчето ми – заговори му тя, – ревността е ръждата на любовта, разяжда я и я унищожава.

– Имате право, тя унищожава мен самия.

– Да, но знай, ако сложиш птичката в кафез, тя ще престане да пее и ще умре. Отпусни сърцето си и остави птичката свободна – тя от обич да идва и да пее на рамото ти. Аз също цял живот съм се учила, Дамяне, на най-трудното – само да обичам, без да искам и без да ограничавам. Знай, детето ми, любовта цъфти в свободата, а в ограничението никнат желанията. Няма по-хубаво нещо от любовта, но когато тя се превърне в затвор, човек предпочита свободата пред нея. Защото всъщност в затвора няма обич, а само ограничение, родено от егоизма на човека.

Чергите на Дамян се отпуснаха.

– Съжалявам, че не послушах по-рано Божидар, за да разговарям с вас по-често. Наистина, сякаш от самото ви присъствие падна огромният товар, който страшно притискаше сърцето ми. Като дойдете в София, мога ли да идвам при вас?

– Разбира се.

– А мога ли да ви пиша?

– Естествено.

– Мами – обърна се към нея Божидар, – кажи на Ия да изпее още една песен, за да мога горе-долу да довърша работата си. Вкъщи ще я дооправя.

– Дамян ще ѝ каже – седна тя недалече от него.

Ина се настани до нея. В погледа на малката се долови усмивка, която отново събуди някакъв далечен спомен за Николай. Но точно какъв, не можеше да определи. Ясна се наведе и доближи главата си до нейната. Ина съвсем неочаквано ѝ обгърна шията. Имаше нещо необикновено ефирно в ръчичките ѝ, което смая Ясна. „Съвсем странно

е това дете – помисли си тя. – За първи път срещам такова същество.“

Когато Ина отмахна ръцете си, очите ѝ бяха пълни със светлина.

– Мами – заговори Божидар, – някой път ще ви нарисувам, както бяхте преди малко, прегърнати. Или не, ще нарисувам нея, както е сега, с чудните очи, които струят светлина...

– Но нали днес тя ще си отиде с родителите?

– Не, не! – за първи път прозвънтя ясното гласче на Ина. – Чичко Иво каза, ако ми хареса, да остана при вас.

– А на теб харесва ли ти, Ине? – запита Божидар, без да престава да рисува.

– Да.

– Но майка ти, татко ти какво ще кажат?

Очите на Ина загубиха светлината си. Сякаш тя се отдръпна и отиде далече-далече, обгърната в сериозност не за годините ѝ.

Това не убягна от вниманието на Ясна, нито от мигновения поглед, който Божидар отправи към нея.

– Лельо Янеее – чу се отдалече гласът на Маргаритка, – чичкото, чичкото...

– Мълчи, Марги – сложи Иво бързо ръката си на устните ѝ, – ние играем на криеница. Не ни издавай – отпусна той ръката си.

– На криеница ли? Защо?

– Ние искаме да отидем в Пампорово и да плюем на онова дебело дърво, нали го знаеш, гдето веднъж играхме всички... и ти мижеше на него. Помниш да го?

– Най-дебелото?

– Да, най-дебелото. Ако не ни издадеш, че сме се скрили тука, в гората, ще ти подаря сребърни чехлички.

– Ама от чисто сребро?

– Е, може да не са от чисто сребро, но сребърни. Ще ти ги донеса след няколко дни.

– Но ние днес си отиваме в София.

– Още по-добре, там ще ти ги донеса.

- Знаеш ли къде живеем?
- Божидар нали знае?
- Да.
- С него ще дойдем.
- И той ще ме нарисова със сребърните чехлички, нали?
- Непременно. А ти защо влезе тук, в гората?
- Да търся гъби.
- Маргиии! – чу се гласът на брат ѝ. – Идвай си, защото ще си тръгваме.
- Тичай – каза ѝ Иво, – но да мълчиш, да не ни издадеш... и ще ти донеса сребърните чехлички.
- Добре. Но да не забравиш.
- Няма, няма.
- Ама скоро ли ще ги донесеш?
- Скоро.
- Ти ли си ги правил?
- Не. Поръчал съм ги във вълшебното царство.
- Като в приказките?
- Да, като в тях. Сега дай си ръката.
- Защо?
- Да си кажем „честна дума“!
- Маргиии – чу се отново гласът на Дамян.
- Идвааам!
- И мълчание. Нали запомни за...
- За сребърните чехлички.
- Точно за тях. На никого ни дума, иначе няма да ги донеса.
- Няма да кажа, а ти ги донеси по-скоро.
- Добре, сега тичай!
- Не мога, защото ще падна из тия камънаци – тръгна Маргаритка.
- Това момиченце го видях и по-рано с брат му, който сега говореше с Ясна – каза Николай. – Откъде са те?
- От София. Тук летуват при баба си. Тя е малка приказливка, а брат ѝ Дамян е влюбен в Мария.
- В Мария?
- Да, в твоята Мария.

– Та аз едва сега я открих и още не съм ѝ се наравдал...
А и тя е още дете.

– За тебе е дете, но за него е голяма. Скоро празнуваха на нея и на Божидар рождения им ден. Навършиха 16 години.

– Станали са шестнадесетгодишни! Да, изминаха близо 17 години оттогава. Всичко ми е като някакъв дълъг кошмар... А сега, сега какво мислиш, приятелю?

– Нищо не мисля. Ти искаше да ги видиш предварително и ето, видя ги.

– Да, видях ги. Аз приличам на опустошена от буря градина, а те – на слънчев оазис. И как мислиш, че ще бъде занаят? Ясна ще ми прости ли?

– Тя никога не те е съдила.

– Но е отишла далече, безкрайно далече... Тя е в небесата, а аз – на реалната твърда земя.

– Но в живота са необходими както небесата, така и земята.

– Ти, верни приятелю, само ти единствен не се усъмни в мене. Момъкът и момичето тръгнаха ли?

– Сега се сбогуват. Твоята Ина се е влюбила в Ясна, все за ръката я държи.

– Ти си я подготвил и обработил много добре, но все пак се смаях, като видях как ѝ обгърна шията. По характер Ина е много нежна, но е била винаги затворена.

– Навярно са стари познати с Ясна.

– Как стари познати?

– И друг път са се срещали на Земята и със сърцата си веднага се познаха.

– Много лесно обяснявате всичко вие, но аз по цели нощи не мога да заспя.

– Защо?

– Мисля.

– За какво мислиш?

– Как за какво. За това, което стана, и за това, как ще бъдат занаят нещата...

– За това, което е станало, то е минало вече, а за бъдещето няма какво да мислиш. Ще живееш и ще работиш, както

досега си работил за идеите си. Но да вървим, трябва да ги изпреварим.

– Да не мисля за миналото, но то е в мене, Иво. Приличам на дърво, тряснато от светкавица. Представи си, Свилен е била увлечена отново в Цанко... И той толкова години е таил такава силна омраза към мен. Но всъщност не се знае дали той я е обичал, или е искал да си отмъсти за плесниците и за страданията, които сме му причинили.

– Защо все към това се връщаш? Престани да мислиш за него. То е вече свършило.

– Свършено е за теб, но аз бих искал да зная истината... Карали са колата с бясна скорост, като са разбрали, че ги гонят... Лекарите предполагали, че тя се е борила... Навярно е искала да се върнат... Но никой не ми обясни как точно, преди да минат границата, е станала катастрофата. Само ме гледаха съчувствено, не са искали да ме тревожат повече... Без това съм бил пострадал достатъчно. Но аз искам да знам истината.

– Каква истина? Не мисли нищо отрицателно нито за нея, нито за Цанко. Скъпо платиха и двамата.

– Но възможно ли е Свилен да е била толкова нечестиво същество!? В бълуванията си тя е викала детето и мене... Може би в последния момент е разбрала измамата?

– Възможно е.

– Възможно е, но аз бих искал да зная в кого е била увлечена, в Цанко или в чужденеца?

– Обичай я такава, каквато е била.

– Тук не е въпрос за обич, а за чест. Аз се срамувам заради нея самата. Приятелите сега си възвърнаха доверието в мене, но ме гнети мисълта: възможно ли е Свилен да е изменила на партията, на голямата ни идея, на родината? Молих Митко да ми каже истината относно всичко, което е станало там. Той ме прегърна и рече:

– По-после, Николай, по-после... Достатъчно е, че ние разбрахме всичко за през всичките години. Ще трябва да се прибереш тук, в София. Измислили сме за теб нещо по-добро от това в Смолян.

– Защо? – отвърнах му аз. – И там ще работя за доброто на народа, както съм работил досега.

– Зная, зная – усмихна се той, – но тук си по-необходим.

– Представи си, Иво, каква разлика между предишното му държание и сегашното!

– Всичко става за добро, Николай.

– За добро, но аз се превърнах в развалина.

– Ще зараснат раните и ще се оправиш.

– Физическите рани бързо зарастват, но раните на душата...

– Нали няма душа, Николай!?

– Душата – значи психиката... Но Свиленка е все пред очите ми – мъртва, с изписан ням ужас по лицето ѝ. И какво ли е преживяла!?

– Избягвай да мислиш за това, защото отново връщаш и нея в тези страшни минути.

– Как така я връщам?

– С мисълта си. Мисли само за хубавото, което си видял от нея.

– Много съм страдал, дори и когато е била добра към мене... Тогава заради Ясна... А после, когато Свиленка беше язвителна и зла, страдах и заради самата нея... не само заради болката, която ми причиняваше. Но като я видях мъртва, забравих мъката, страданията, които ми създаваше толкова години и с необузданата си любов и ревност, и с презрението си към моята некадърност. Колко мъртви другари съм виждал, но като гледах нея, беше нещо странно, особено. Наистина, смъртта е някаква неразгадаема тайна. Притихна Свиленка, притихнаха страстите ѝ, копнежите ѝ за комфорт, за скъпо облекло, за всичко... „Свиленка – шепнеш ѝ аз, – ти си ме викала в блънуванията си и аз дойдох, но твоите устни мълчат... – и си тук... и те няма...“

– Тялото ѝ е било там, но тя не е била в него. Но с другото си тяло, с астралното, тя е била край тебе и ще бъде може би дълго при теб...

– Това са твои идеи, с които не мога да се съглася. Но

исках да споделя с теб нещо, което е загадка за мене. Нали ти казах, че Свилена в блънуванията си е викала мен и Ина. Лекарите допуснали лелята да заведе Ина при нея. Може би са си правили някакъв опит. Но когато малката е била въведена в стаята, въпреки че Свилена е била в пълно безсъзнание, започнала е безутешно да плаче.

– Човек има не само физически очи, Николай...

– Много мислих как е усетила тя, че Ина е при нея. Ако аз бях влязъл тогава, навярно това усещане би било много по-силно и то би могло да върне Свилена в съзнание. И тогава бих разбрал истината.

– Ти си я обичал и я обичаш. Много си свързан с нея.

– Човек е много сложно същество, Иво, и много неща не може да си обясни защо и за какво стават. Защо се привързах към Свилена? Силна натура беше, смела до безумие. А как е могла да се поддаде!? Имало е нещо в нея, което не съм познавал. Слабост, която отпосле видях...

Николай замълча, след малко продължи:

– Ясна винаги беше деликатна, отстъпчива, а излезе неочаквано силна. Никога не ме потърси, никога не поиска нищо. Но исках да ти кажа друго – когато Ина е видяла майка си, много се е уплашила и оттогава често се тресе от плач.

– Отразило се е на нервната ѝ система, но ще ѝ мине в спокойната атмосфера при Ясна, Мария и Божидар.

– Много е сложен проблемът, Иво. Наистина, нямам друг човек, освен Ясна, майката на другите ми две деца, на когото спокойно да я поверя. Но дали тя ще я приеме?

– Ясна е приела толкова много хора и специално децата, защо да не приеме и Ина?

– А аз какво ще бъда?

– Това, което си и сега.

– Комунист, а тя?

– Това няма значение. Сега народите с различни политически системи общуват, дават си приеми, тогава защо при твоите две деца да не бъде и третото?

– Това е съвсем право, но тя как ще се отнесе...

- Към кое?
- Към моето минало, а и към настоящето ми?
- Миналото е отминало отдавна, а за настоящето – всеки от вас ще работи в своята област за доброто на народа. Нито тя, нито кой да е от нас е против идеята на комунизма, желаещ благоденствието на всички хора, стига тя да се прилага от тези, които я поддържат, както ти например си я прилагал и я прилагаш.
- Остави, не говори за мен. Към партията, към идеята съм бил винаги честен, но по отношение на Ясна...
- Това е твой личен въпрос.
- А нали с личния си живот трябва да даваме пример?
- Съвършено право, но всички хора, които са в плът, правят погрешки, не са съвършени. В поправянето на погрешките е израстването на този, който ги е направил. А израстването на тези, които са страдали от тези погрешки е, когато ги забравят.
- Мислиш ли, че моето беше погрешка?
- Не, твоето е било кармичен възел, който е трябвало да се развърже.
- Ти пак започна с твоите неразбрани работи. За какъв възел говориш? Обясни ми ясно.
- При друг случай ще ти обясня по-подробно, а сега само ще ти кажа, че не за първи път се срещаш с Ясна и Свилена. Сега си имал кардинална среща с тях. И от отношението ти към тях е зависело разрешението на този сложен въпрос – възела, за който ти казвам.
- И аз как съм го разрешил?
- Защо питаш мен? Ти сам знаеш.
- Неправилно, нали? Така мислиш ти. Но има нещо в мен, което е по-силно от мене, на което моят разум не може да се противопостави. Така беше при Ясна, така беше и при Свилена, макар че силата, с която Ясна ме привличаше, да бе съвсем противоположна на стихията, с която Свилена ме привлече. Има нещо в мен, което с еднаква сила обича и тихата, слънчева утрин с ведрото ѝ синьо небе, и бурята, и урагана, който кара планината да се тресе и да ехти.

– Това са твои вътрешни същности, които намират своето отражение отвън.

– И?

– Нищо.

– Как нищо? Защо са тия стихии в мен и докога?

– Това вече ти сам ще проучиш, ще видиш резултатите на двете свои същности и ако искаш, можеш съзнателно да работиш над себе си.

– Аха, ти пак клониш към твоя окултизъм.

– Не, но всеки, който почва да се вглежда дълбоко в себе си и търси причините за известни необясними според него събития в живота си, достига до една вътрешна страна на живота, която дава обяснение на външните прояви на човека.

– Много обичаш да замотаваш работите, Иво. А аз обичам ясното, конкретното. Сега въпросът е как ще се срещна с Ясна и как тя ще се отнесе с мене.

– Трябва да ти кажа, че много рядко и много малко сме говорили за тебе. Но аз зная, че тя те цени като човек, който честно е служил и служи на своята идея, заради това, че не се съблазни от големи постове и заплати; че през всичкото време си работил със същото себеотрицание, както и когато бяхте заедно...

– Но голяма разлика има между онзи, някогашния Николай, и сегашния. Тогава летях, а сега едва пълзя.

– Това е от страшния удар, който преживя със Свиленка.

– Не, не само от това. Постоянните неверни донесения, които е правил Цанко по отношение на мен, ме изтормози-ха до смърт. А и недоверието на другарите ме съсипа.

– Разбирам те много добре, но от всички тия трудности ти израсна. Научи се да разбираш хората, да им съчувстваш, да не се ръководиш от казано-речено в отношенията си към тях. А това е много нещо...

– И да не съм толкова самонадеян – засмя се тихо Николай.

– И това е голям плюс.

– А сега да ти кажа, братко, как съм копнял в първите години да видя Ясна. Така, отдалече само да я видя... И на

няколко пъти я виждах. Особено веднъж – бях в колата, а тя – на тротоара. Беше толкова хубава!

– Да, тя ми каза, държала е Божидар и Мария за ръце.

– Тях не съм ги видял. Гледах само нея, но беше за мигове. Колата потегли... А и сега виждам, че е много хубава. Годиците не само че не са я съсипали като мен, но са ѝ придали някаква благородна красота. Откак се бяхме спрели, там все гледам, но има нещо странно... Сякаш Свилена стои като жива между мен и нея.

– Нека стои.

– На теб ти е лесно да кажеш това, но за мен е необикновено трудно. Ясна, с нейната чувствителност, ще усети това.

– И няма да има нищо против. Тя ще уважи твоето чувство към тази, която ти е била толкова години другарка в живота, а и нейното чувство към теб, независимо, че тя е вече отвъд...

– И ще ме гледа като чужд човек?

– А ти как искаш? Нали твоите убеждения ти препятстват да се приближиш до нея...

– Знаеш ли какво, Иво, имам един много добър приятел, професор. Обожавам го. Той се занимава изключително със своите науки и е много уважаван и почитан от другарите, макар съпругата му, поне така предполагам аз, да има идеи, подобни на Яснините. Но той винаги, когато е трябвало, е казал съвсем простичко: „Моята съпруга е религиозна“, и с това се е изчерпвал въпросът. Няма да седнат да ги развеждат или пък да не се ползват от неговите приноси в науката! Дават свобода на всеки от съпрузите да си е такъв, какъвто желае.

– Да, колкото са по-високо издигнати хората, толкова повече зачитат свободата на другите, особено в това отношение, защото духовните хора не търсят човешка власт. Сам Христос е казал някога: „Моето царство не е от този свят“.

– Иво, забелязал съм, че винаги гледаш да вмъкнеш в разговора ни нещо специално... така да кажа, нещо от твоите идеи.

– А аз не само толкова години съм слушал да говориш за идеите, на които служиш, но съм ги и изучавал...

– Но се отдалечи от тях.

– Никак, но само ги разширих, като искам да разбера и да проникна в световите, които съществуват извън физическия. Нима науката не се разшири с откриването на микроскопа, на телескопа, които откриха от една страна микробите, а от друга – звезди и слънца, които обикновеното око на човека не можеше да вижда.

– Но микроскопът и телескопът са уреди, които всеки може да вижда.

– Да, всеки, който има очи да ги вижда и ръце да ги пипне, а който ги няма, трябва да вярва.

– Остави сега това, нека да преминем към конкретните въпроси, които трябва да бъдат разрешени. Ти ми каза, че Ясна иска да се премести в Смолян като лекарка заради децата.

– Да, там има вакантно място и тя е подала документите си.

– Аз ще помогна това преместване да стане по-бързо. Освен това ще приема предложението на Митко и ще се върна в София. Ще ми бъде крайно трудно да се срещаме в Смолян... Трябва да мине време.

– Имаш право, Николай, трябва и двамата да се изкачват, всеки по своята пътека, към онзи висок връх, където идеите ви ще се слоят, независимо от различните методи, които са в основите им. Но върхът, към който се стремите – добруването на хората, е толкова красив и висок, че всяко различие ще изчезне. Науката ще напредне извънредно бързо и Духът и материята ще се слоят в една реалност, призната от всички.

– Е, Иво, ти пак отиде много далече.

– Как далече? Учителя казва, че науката толкова ще напредне, че днешната наука ще изглежда като детско забавление, че астрономите ще имат обсерватории и на Луната. И това го е казал отдавна, много отдавна, преди 40-50 години.

- Добре, добре, Иво, но сега?
- Чуден си ти, Николай, с твоето „но сега“. Спомни си, някога би ли го казал?
- Да, променил съм се. Научих се да мисля и да размислям не само върху настоящето, но и за миналото. В съзнанието ми много често изпъкват, без сам да искам, родителите на Ясна. Колко добри бяха. Тогава чувствах бащата по-близък, но сега много по-често мисля за майката. Рядко чувствителна жена беше. Помня как тя плака... Усещала е страданията, които ще причиня на Ясна, но аз бях неумолим, исках всичко да бъде така, както аз мислех. И Ясна се съгласяваше всякога с мен. Каква чудна душа беше.
- И сега е.
- Но сигурно е много по-различна оттогава?
- Естествено.
- Колко ти е лесно на тебе да кажеш „естествено“, но пред мен в това „естествено“ се раждат десетки въпроси: ще мога ли да виждам свободно децата. А аз искам да ги виждам.
- Ясна е достатъчно израснала и никога няма да се противопостави на това.
- Но как ще ги виждам? Като чужди? Само едното знае, че съм му баща. А кой ще открие на Мария и Божидар, че те са мои деца, че аз съм техен баща?
- Мисля, че Божидар има някакво съмнение по отношение на Динко, че е техен баща. По какъв начин се е зародило това съмнение у него, не го запитах. И когато той ми загатна веднъж това, аз не го разубедих. Но независимо от породилото се съмнение, Божидар и Мария обичат много този, когото те считат за свой баща.
- Сложно, много сложно. Но те трябва да ме опознаят. Трябва да направя всичко да ме обикнат, преди да им бъде открита истината. Нямах представа как ги почувствах близки, когато ги видях за първи път. Мария така силно ми напомни за Ясна. А Божидар ми се стори отдавна познат.
- Защото прилича на един от твоите портрети, когато си бил някъде около неговата възраст. А и имате връзка от минало прераждане, както и аз имам такава връзка с него.

Стари познати, приятели сме.

– Иво, ти пак заби в друга посока. Говори реално.

– По-реално от това не може да бъде. Науката отива натам. Един ден тя ще докаже, че човек може да съществува и извън тялото – че може да го съблича като овехтяла дреха, да облича ново, за да продължи развитието и еволюцията си, и вие тогава ще го повярвате. Ще кажете: „Науката така казва“. А науката отдавна го е казала.

– Но коя наука?

– Тая, която знае истината.

– Добре, добре, ние с тебе няма да спорим.

– Е да, поне ние трябва да сме толерантни един към друг и да реализираме идеите си, в името на които сме дошли: да си даваме свобода.

– Наистина, аз съжалявам, че ти се отклони.

– Казах ти, че не съм се отклонил, а само съм се разширил. Знаеш, че всякога съм ти бил приятел.

– И то най-добрият. Никога не се отдалечи и не се отрече от мене. И това ме е крепило в най-трудните моменти.

– Защото е имало кой да ми светне и да те видя в твоята същина както сега, така и през миналите векове, когато неведнъж си се жертвал за своите идеи.

– Иво!

– Какво, Николай?

– Казах ти да не прокарваш своите разбирания в разговорите ни.

– Страхуваш се да не би да чуеш или да видиш нещо, както някога, преди няколко хиляди години, когато в своето високо духовно израстване си могъл да виждаш и чуваш. А и нали се условихме да си даваме взаимна свобода.

– Но по-добре е да не ми говориш какво е било преди хиляди години, а за сега...

– Добре, за сега... Ще ти кажа, че всички ще излязат от гората. Ина ще те види, ще долети до тебе, после ще се върне да извика останалите. Мария и Божидар ще кажат на Ясна: „Мами, този е същият човек, който вървя с нас и когото извикаха да се върне заради някаква катастрофа...“.

– Другарю Николай – извика някой.

Иво и Николай се обърнаха. Беше хубава жена, облечена в кремава блуза и синя пола. До нея вървеше висок, по-възрастен мъж.

И двамата изказаха съчувствията си на Николай за загубата на съпругата му.

– Ние сме тук цяла компания с колите – заговори жената, – ще ни бъде много приятно, другарю Николай, ако дойдете при нас, разбира се, с приятеля си, ако сте свободни.

– Трябва да отида до Смолян, Людмила – каза Николай, – може би днес... Но да ви представя моя най-добър приятел.

– Ние с другаря Николай – обърна се жената към Иво, – няколко пъти работихме заедно и съм останала с най-отлични впечатления от него. Затова много се зарадвах, като го видях. Говорила съм много на съпруга си за него... Честен до педантизъм.

– И ви изгормозих, нали?

– А, не, защо? Но много пъти ви се учудвах, а по-късно ви се възхищавах. Единици са като вас, единици!

– Всички работят според силите си.

– Не ме убеждавайте в това. И аз мога да виждам и да преценявам. Колцина са като вас – да бъркат в меда и да не си ближат пръстите?

– Вие – усмихна се Николай.

– Оставете, аз какво съм?

– Добър работник.

– Но примерът, който оставихте на всички нас, е незаменим. Сега къде сте?

– В Смолян. Но колата ни едва ни заведе до Проглед. Ще трябва да се пооправи утре, за да продължа до Смолян.

– Но тази вечер сте тук, нали?

– Вероятно...

В това време се чу вик:

– Татко!

– От групичката, излязла от гората, Ина се отдели и тичешком се хвърли в прегръдките на Николай.

– Това е вашата дъщеричка, нали? – усмихна се жената.

– Да, тя е – отвърна Николай, вгледал се в стоящите недалече на поляната.

– Мами – заговори Мария, – този е същият човек, който вървеше с нас и когото извикаха да се върне веднага заради случилата се катастрофа...

Ясна разбра веднага кой е при Иво. Искаше да се обърне, да влезе в гората, да си отиде, да избяга, но краката ѝ бяха заковани за земята, очите ѝ, без нейното желание, се взираха в човека, който бе вперил поглед в нея.

– Боже мой – питаше се тя, – това ли е Николай!? Как е възможно този отслабнал, застарял, с прошарени коси човек да е същият онзи Николай?

Пред вътрешния ѝ взор се изправи някогашният млад, красив, строен, пълен с живот и сили Николай. Тя бавно извърна глава и видя стоящия до нея Божидар. Той именно приличаше на някогашния Николай, а не този състарен човек. От очите ѝ неволно бликнаха сълзи...

– Мами! – приближиха се Мария и Божидар.

В същия миг се разнесе тревожен глас по високоговорителя:

– Ако наблизко има лекар, веднага да се яви в хотела.

Всички вдигнаха глави и се ослушаха. Гласът повтори, потрети.

– Ако наблизко има лекар, да се яви...

Ясна веднага извади от раницата на Божидар лекарската си чанта и почти тичешком се втурна към хотела...

– Мами! – извика Мария и двамата с Божидар тръгнаха след нея. Тя само махна с ръка, без да се обръща.

Иво ги пресрещна, като разтвори към двамата ръце.

– Елате да ви запозная с бащата на снощната ви гостенка – Ина. Моят някогашен и сегашен приятел.

– За когото си се жертвал много пъти – допълни Николай.

– Божидаре – обърна се към него Иво, – кажи, жертва ли е това, за което си се радвал, че си могъл да го направиш?

– Ако е имало риск, и то за живота, жертва е било – отговори Божидар.

– Я гледай какво мъдро момче! – каза Людмила.

– Да ви ги представя, другарко. Мъдрото момче се казва Божидар, а тази е всеизвестната певица Мария.

– О, вуйчо Иво! – запротестира Мария.

– Щом е певица – каза Людмила, – тази вечер ще ни пее. Но да отидем сега да видим какво се е случило...

Всички тръгнаха. Иво хвана Ина за ръка и Николай се намери между Мария и Божидар. Всичко тръпнеше в него. Той искаше да заговори, но чувстваше, че гласът ще му изневери, че от очите му ще бликнат сълзи. Това никога не бе му се случвало. Даже когато видя мъртвата Свилена, очите му я гледаха мрачни, сухи, изтръпнали пред неизвестното, което наричат смърт. А сега всичко се разтопи в него... разтопи се това, което тежеше в гърдите му толкова години.

Бяха стигнали стълбището на хотела, когато на прага се появи Ясна.

– Момичето веднага трябва да бъде отнесено в болница – заговори тя. – Необходима е сериозна медицинска помощ, има спукване на язва. Трябва кола, с която да бъде пренесено в Смолян.

– Драгане, може с нашата кола – обърна се Людмила към съпруга си.

– Разбира се, че може, сега ще я докарам.

След няколко минути болната внимателно бе сложена в петместната кола. Ясна седна при нозете ѝ, за да следи състоянието ѝ.

– Иво, имай грижата за децата – обърна се Николай към него. – И аз ще отида да придружа болната. Не може да я оставим сама – посочи той към Ясна.

– Разбира се – отвърна Иво.

– А и без това трябваше да отида в Смолян.

Николай отвори вратата на колата и седна до Драган.

– Там ли ще останеш? – запита го бързо Иво.

– Ще видим.

– Мами, а ние? – надникна в колата Мария.

– Приберете се всички вкъщи и ме чакайте там – внимателно затвори вратата Ясна.

Ина отведнъж се разтресе от плач, но колата бавно потегли и заслиза по асфалтираното шосе.

– Карайте съвсем бавно – каза Ясна на шофиращия колата.

– Да, другарко лекар...

Ясна притвори очи и въздъхна дълбоко. Нима в колата бе Николай? Нима се бе върнал Николай? Не, не беше се върнал. Там седеше човек, който носеше името Николай, но може би ще трябва да минат години, векове, когато ще се върне онзи Николай, когото тя познаваше. Тогава всички човешки страсти ще бъдат утаени, както мъглите се утаяват в долините, и те ще се срещнат на някой висок връх, обвити и изпълнени със светлината на изгряващото Слънце. И ще бъдат души, само души...

Тя отвори очите си и се вгледа през стъклото на бавно вървящата кола. Потъналата в зеленина от вековните борови гори планина винаги внасяше някакво успокоение в нея, но сега нещо силно притискаше сърцето ѝ и я караше да въздъхва дълбоко. Обърна се, провери пулса на болното момиче и пак се загледа през прозореца на стъклото. А би могла да слезе от колата и да отиде някъде сама, съвсем сама...

Николай се обърна и мълчаливо ѝ подаде сгънат лист. Тя го погледна учудена, после разтвори листа и зачете написаното в него.

„Ясна, твърде малко, твърде нищожно е да ти кажа: прости ми. Но и за какво да ми прощаваш, когато не си ме осъдила, както казва Иво... А това е по-страшно от туй, да си ме упрекнала. Зная, помежду ни са се възправили тези близо 17 години, в които всеки от нас е вървял в своя, пълен с трудности, път. За трудностите ти съм бил виновен аз, но и за двете слънчица, които са огрявали и сгрявали сърцето ти, съм бил пак аз виновен. Би ли позволила тези чудни слънчица да огряват и сгряват и моето премръзнало сърце? Не е ли странно, че съдбата ме срещна с тях по трудната както в планината, така и в живота ни, пътека?

Няма ли да ти бъде трудно да понасяш присъствието ми, когато искам да дойда и да видя децата си? Зная, трябва да мине време... И аз ще чакам, научих се на това. Ще приемеш

ли Ина, моето по-малко дете, както си приела Мария и Божидар, моите две по-големи деца? Ще ми позволиш ли радостта да се грижа за тях, както си се грижила за тях ти досега? Защото грижата за любимите същества е радост. Може би ще ти се сторя сантиментален? Трудностите доста ме смекчиха...

Колко хубаво би било, ако заспим... И когато се събудим, да разберем, че тези 17 години са били сън! Ти ще кажеш: „Николай, за една нощ толкова много си остарял...“. А аз ще кажа: „А ти си станала по-хубава от всякога...“.

Иво ми казва, че хората забравяли всичко, когато душата се прераждала от един живот в друг... Каква хубава илюзия!... Навярно ти изпитваш затруднение от моето присъствие, както аз – от твоето, но по съвсем различни причини. Аз – заради страданието, което ти причиних, а ти – заради това, че допуснах едно същество да застане между нас, същество, което и сега стои там, колкото и странно да звучи това... и за самия мен... Може би трябва да мине време... Но това не зависи ли от нашето израстване и от надрастването на някои наши вътрешни състояния?... Ето, че съм станал малко философ...

Ясна, знай, че ти никога няма да се промениш, нито аз ще изменя на моите убеждения, но колко хубаво би било да имам свободата на професора, моя приятел, който казва: „Моята съпруга е религиозна“, и също да казвам: „Майката на моите деца си има свои разбирания и своя философия за живота, но това не ни пречи да работим всеки в своето поле за доброто на народа“.

Ясна, може би в общите ни грижи за децата тези седемнадесет години ще се стопят, ще изчезнат. За колко време, от кого ще зависи? А може би те никога няма да изчезнат и ние ще останем на двата бряга на живота, както досега? Не зная... Това ще покаже бъдещето. Само знай, че никога няма да наруша твоя мир, защото те уважавам повече от всякога...

Николай“

„А някога – помисли си Ясна с горчива болка, бе ѝ писал: „Защото те обичам повече от всякога!“.

Колко хубаво би било тя да е сега в планината и да изкачва някоя стръмна пътека, да поема дълбоко чистия въздух. Но не! Единственото място, гдето трябва да бъде, е при Учителя.

Ясна се обърна и погледна болното момиче. Чертите на лицето му не бяха вече опънати. Инжекцията за успокояване на болките беше подействала. Тогава тя може да изтича с мисълта си при Учителя, както бе правила това много пъти, защото винаги бе получавала правилно разрешение на труден за нея въпрос, вътрешен мир и спокойствие.

Най-напред тя започна да лети, да лети... Ето, стигна Изгрева и кацна на земята. Стремглаво затича към двора и видя белия дълъг салон... До него – приемната на Учителя. Отвънка е слабичката деликатна сестра Теофана, която винаги е била там – и зиме, и лете, и пролет, и есен. Но сега Ясна няма време да я пита дали Учителя е в стаята. Тя се втурна към бялото малко антренце. Учителя е там! Посрещна я в стаята и ѝ посочи стола до прозореца, като сам седна на плетеното кресло до масата. Но тя, стискаща в ръка писмото на Николай, коленичи пред Него. Нали така бе коленичила, когато Го бе молила да го пази там горе, в планината... да спаси живота му? Сълзите се стичаха по бузите ѝ.

– Учителю, помогни ми да разреши най-правилно...

Ясна се сепна, недовършила фразата си. Къде се намира!? А, да, в колата. Очите на Николай я гледат с тъжен поглед. Те ли я върнаха от стаята на Учителя?

– Защо, Ясна? – прошепнаха едва чуто устните му.

Ясна се усмихна и в тази усмивка бе всичката нейна болка, страдание и незнание как трябва да постъпи правилно?

Тя изтри несъзнателно с длан сълзите си. Николай въздъхна и се обърна напред.

Отведнъж Ясна се сети отде ще получи търсеното разрешение, а заедно с него – спокойствие и мир. От чантата тя извади бележника с вписаните в него мисли от беседите на Учителя, отвори го и зачете:

„Като дойде скръбта, зарадвай се, че чрез нея идваш до правата мисъл. Да се примири човек с някого, това значи да има права мисъл. Що значи права мисъл? Ще мислиш, както Бог мисли! Ще възприемеш Любовта на Бога. И най-малкото добро чувство, което се роди в тебе, е от Божествения свят. То показва, че имаш права мисъл. Еднакво трябва да обичаш тези, които ти причиняват скръб, и тези, които ти причиняват радост. Любовта към Бога и любовта към ближния е цяла наука в окултната школа“.

„Наистина аз трябва да се науча да обичам – помисли си Ясна – не като появило се спонтанно чувство, а съвсем съзнателно...“

„Едно нещо ви трябва – зачете тя отново, – вложете Любовта като основа. Най-голямата наука е да проявим Любовта. Ако ти не знаеш как да обичаш, не си разрешил една основна задача, която Битието иска. Най-добрият начин за създаване условия за проявата на Любовта, за да протече тя, е Молитвата. Това е най-силният, най-практичният метод. Да мисли човек за Бога, да се моли тайно – това е средство да се прояви Любовта.“

– Господи – прошепнаха устните на Ясна, – помогни ми, Господи!

Тя отвори друга страница и зачете:

„Хората вървят по известни орбити. Да допуснем, че двамадуши се привличат и след това, след като се приближат, понеже орбитите им са точно противоположни, се отдалечават. След дълъг период те пак ще се срещнат. В окултната наука се знае, че както душите, така и небесните тела се движат едни в кръг, други имат елипсовидна орбита, трети се движат в парабола, а четвърти – в хипербола. Последните са най-напредналите, те разрешават най-мъчни задачи“.

„Значи нашите орбити са били противоположни и затова Николай се е отдалечил. Но дали сегашното ни ново виждане е след достатъчно дълъг период... или може би дългият период се отнася за нашите срещи след векове? Колко много неща не зная... Но да не мисля за далечното бъдеще, а за сега. Сега какво трябва да правя?“ – прелисти Ясна бележника и отново зачете:

„Ако страдате, приложете Любовта. Ако не приложите Любовта, тогава иде бичът. Човек обича и е свободен да обича. Любовта ни, вратата ни трябва да имат практическо приложение. Любовта определя правилните отношения между хората. Няма друг закон, който да сближи хората. Ако любиш, твоят престиж ще се повдигне. Когато обичаш, Бог е доволен, понеже даваш ход на това, което Той иска. Само през вратите на Любовта може да се влезе при Бога, но не на човешката любов, която днес я има, а утре я няма, а на Божията Любов. Когато обичаме, Бог ще ни се отплати. В бъдеще човешкият организъм ще се измени и човекът ще диша етер. Как ще се образуват бъдещите органи за дишане на етер? Който обича, образува си бъдещите органи за дишане. В дишането ще участва симпатичната нервна система, ще се диша чрез симпатичната нервна система“.

„Това е предмет за изучаване от бъдещата медицина – каза си Ясна, – но аз сигурно няма да съм на Земята, за да проучвам този въпрос. А може и да съм, когато отново сляза тук. Това е пак въпрос на далечното бъдеще, но основите му трябва да се полагат сега. Всичко, което казва Учителя, е толкова интересно. Наистина трябва практическо приложение“ – въздъхна тя и зачете пак:

„Човешката любов започва с щастие и свършва с нещастие, без изключение. Духовната любов започва с нещастие и свършва с щастие. А Божествената любов започва с блаженство и свършва с блаженство. Самоотричането е духовна любов. Самоотричането е материал, от който се образува ангелската Любов.

Човек може да мине през жертвата, през слугуването и служенето, за да дойде Любовта. Той слугува и служи на Бога. И понеже всичко прави за Бога, у него по едно време се отварят изворите на Любовта. Непостижим е пределът на Любовта, тя е вечен процес на растеж. Предметът на Любовта е неизчерпаем, той е един красив свят.

Човек трябва да прави опити. Като видиш човек или друго същество, изпрати му струя от любов. Като видиш болен човек или друго същество, изпрати му една струя любов, за да видиш дали ще се излекува. Това ще ползва

и теб. Не може Божията Любов да мине през тебе и да не остави нещо от себе си...“.

„Ето, това трябва да правя аз, това е моят път...“ – помисли си тя.

– Ясна – обърна се към нея Николай, – другарят пита за пътя към болницата.

Ясна се огледа като пробудена от сън.

– Стигнахме ли вече? – запита тя.

– В началото на града сме.

– Добре – затвори тя бележника, приближи се към предната седалка, за да посочи отде трябва да мине.

Когато стигнаха вратата на болницата, пред нея имаше доста хора. Първи тръгнаха към колата главният лекар на болницата и санитарите с носилка и с количка.

– Навярно от хотела са им съобщили – помисли си Ясна и слезе, за да могат санитарите да вземат болната.

– Другарю Димитров – упътиха се към Николай няколко души и го наобиколиха.

Ясна тръгна с главния лекар след санитарите.

– Другарко лекар – настигна ги Драган, с чиято кола бяха дошли, – ще ви почакам, за да ви върна.

– Да, след малко ще дойда. Благодаря ви за любезността.

– Какъв пост заема този човек, че толкова официални люде го посрещат? – обърна се главният лекар към Ясна.

– Не зная точно... Беше там и пожела да дойде с нас, за да помогне, ако се наложи... Момичето има спукване на язва...

– Председателят на градския съвет ни събщи това по телефона, а после дойде и сам той с придружаващите го лица.

Дежурният лекар прие болната.

– Вие вече сте свободна – обърна се към Ясна главният лекар. – Тук ние ще имаме грижата.

– Утре ще попитам за състоянието ѝ.

– Близка ли ви е?

– Не, но бих искала да чуя, че е добре.

– И сигурно ще е. Обади се и родителите ѝ. Навярно

утре ще пристигнат. Изобщо – много грижи отвсякъде.

– Естествено е родителите да са загрижени и да дойдат.

– Е, да – подаде си ръката главният лекар, – ще ме извините, но ще трябва да отида...

– Разбира се – сбогува се Ясна.

При колата я чакаше другарят Драган. Групата официални лица бяха немного далече. Може би Николай беше я видял и бе поискал да се осведоми за болното момиче, защото тя чу гръмогласен глас да казва:

– Не се тревожете, другарю Димитров. Направили сме всичко. Ще ни осведомяват по телефона.

– Трябва да благодарим на другарката лекар – тръгна Николай с групата след него.

Но Ясна не го чу. Беше вече седнала при Драган и колата потегли.

Николай се спря, притворил за миг очи. Нима можеше да каже на тези хора, които му изказваха съчувствията си за постигналото го нещастие със съпругата му, която е лекарката... и защо иска да ѝ благодари? Само да благодари ли!? Не, той искаше да ѝ каже още нещо, но какво?

Почувства някаква тежест и стягане в гърдите. Той беше свикнал с това и само въздъхна дълбоко.

„Утре ще се обадя по телефона – помисли си той, – и като тръгна за София, ще се отбия да видя Ина... Но най-напред работата... да се свърши...“

Николай се обърна и тръгна с групата хора, които му оказваха изненадващо внимание, а в съзнанието си мислеше за предстоящите му възложени задачи, които трябва да изпълни, преди да се върне в София...

Книгата е започната отдавна и е завършена на 7.10.1979 г. вечерта. Дано да бъде полезна, макар и най-мъничко, на тези, които я четат. Това ще осмисли написването ѝ.

ПРИЛОЖЕНИЕ

РЕЧНИК НА ОСТАРЕЛИ И ЧУЖДИ ДУМИ

аслъ *тур., разг.* Наистина, действително, всъщност.

бетер *тур., ост.* По-лошо, по-зле.

винтяга *нем.* Къса горна туристическа дреха, обикновено от непромокаем плат.

галиба *ост.* Навярно, вероятно, изглежда, като че ли, май.

демек *тур., ост.* Сиреч, тоест, значи, ще рече.

довтасвам *разг.* Внезапно пристигам някъде, където не ме очакват, а и често съм нежелан.

зер *разг.* Разбира се, нима

кандисвам *разг.* Скланям, съгласявам се.

коджа *тур.* Много, доста.

кюп *разг.* 1. Голям глинен съд; делва; 2. Не правя разлика между различни хора или неща; подвеждам под общ знаменател.

меракландиса *разг.* Обхваща ме силно желание или страст за нещо; копнеж, стремеж.

мимо *ост.* Покрай, освен, извън, въпреки.

негли *диал.* Може би, навярно.

нефелно *гр., диал.* Болнаво, немощно.

осторожно *рус.* Внимателно.

райсъвет Районен съвет.

рачи *диал.* Иска.

сака *диал.* Иска.

сакън *диал.* Съвсем не, по никакъв начин, в никакъв случай; да не си посмял.

съботничав *диал.* Човек, роден в събота, който според народните вярвания може да вижда вампири и таласъми и да се бори с тях.

табиет *разг.* Характер, нрав, природа.

темане *тур.* Мохамедански поклон за поздрав с доближаване на дясната ръка до челото, до устата и до сърцето.

тражи *диал.* Търси.

уд *ост.* Крайник, орган на тяло.

филджан *разг.* Разлата чашка без дръжка за пиене на кафе

чоджум *тур.* Дете мое.

хаир *разг.* Добро, благодеяние, благополучие.

харизвам *разг.* Давам безвъзмездно, подарявам.

хептен *тур.* Напълно, съвсем.

шумкар *разг.* Партизанин.

в шумата *разг.* В гората, в планината (за партизаните).

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

¹ **Маркс, Карл Хайнрих** (1818-1883) е немски философ, политикономист и политически деец от еврейски произход, основоположник на *марксизма*. Известен е като критик на капитализма, защитава възгледа за историята като резултат от класовата борба, в която капиталисти и пролетариат са антагонистични сили. Маркс е организатор на Първия интернационал и автор на „Комунистическия манифест“ и на „Капиталът. Критика на политическата икономия.“, 1867 г. Той критикува от гледна точка на историческия материализъм Хегеловата философия за държавата. Според Маркс първоосновата (първичното, реалното) е чисто материална. Радетел е на премахване на частната собственост върху средствата за производство. Маркс смята, че всяко човешко общество се състои от две основни нива: икономическа база и обществена надстройка. Сърцевината на икономическата база е начинът на производство, обществената надстройка включва проявите на културата, образованието, философията, правото, подредени от държавата. Маркс разглежда европейското общество като създадено от две основни класи: работниците, като пролетариат, и собствениците на средствата на и за производство, които нарича още буржоазия. Резултатът на класовата борба между тях ще бъде нова обществена система – комунистическо общество. Маркс предвижда двуетапен обществен процес в изграждането ѝ, като първата част ще е диктатурата на пролетариата, а след това ще последва крайният комунизъм.

² **Хитлер, Адолф** (1889-1945) е политик, канцлер на Германия от 1933 г. и фюрер и райхсканцлер от 1934 г. до смъртта си; лидер на Националсоциалистическата германска работническа партия. След като прави неуспешен опит за преврат и прекарва по-малко от година в затвора, Хитлер получава подкрепа за своята националистическа, антисемитска и антикомунистическа

реторика. Националсоциалистите екзекутират много от своите опоненти, преструктурират държавната икономика, модернизират войската и установяват тоталитарна националсоциалистическа диктатура. Във външната политика Хитлер се стреми към завладяването на Lebensraum – жизнено пространство. След инвазията в Полша на силите на Вермахта (септември 1939), Великобритания и Франция обявяват война на Германия, което води до избухването на Втората световна война в Европа. Страните от Оста окупираат по-голямата част от континентална Европа, както и части от Азия и Африка, преди да понесат военно поражение от Антихитлеристката коалиция. Към 1945 г. Германия вече е в развалини. През последните дни от войната, когато Червената армия настъпва към Берлин, Хитлер се жени за Ева Браун. След по-малко от 24 часа двамата се самоубиват във фюрербункера. Идеите му са изложени в книгата „Моята борба“.

³ **Акашови записи** *санскр.* Информацията за цялата история на Вселената, запаметена в квантовата ѝ структура и достъпна за посветените.

⁴ **Вартоломеева нощ** се нарича масовото избиване на хугенотите (протестантите) във Франция, организирано в нощта на 24 август 1572 г., в деня на св. Вартоломей. Неин организатор е Катерина Медичи. Тогава само в Париж са убити около 3000 души. След Вартоломеевата нощ религиозните войни във Франция между католици и хугеноти се възобновяват. Те избухват в резултат от разпространението на калвинизма и стремежите на френския крал и католиците да се противопоставят на новото религиозно течение. След Вартоломеевата нощ около 200 хиляди хугеноти избягват в съседни държави и се заселват в протестантските провинции на Германия, в Холандия, Швейцария, Англия, в скандинавските страни, в Новия свят.

⁵ **Френската революция** е период от историята на Франция, продължил от 1789 до 1799 г. и изпълнен с мащабни

политически и социални катаклизми. Важно нейно следствие е унищожаването на абсолютната монархия и след кратко републиканско управление – установяването на предвожданата от Наполеон Бонапарт диктатура. Този период оказва силно въздействие върху обществения живот в Европа, стимулирайки либералните движения на континента. Като резултат от Френската революция през август 1789 се създава „Декларация за правата на човека и гражданина”, а през 1791 г. се гласува и приема Конституцията и Франция става конституционна монархия. Друга важна обществена реформа е създаването на свободен съд и на Национален конвент – законодателно събрание. Той обявява създаването на Френската република, а през 1793 г. осъжда на смърт краля на Франция Луи XVI.

⁶**Кали-юга** – според Ведите и хиндуизма Земята в своето развитие ще премине през четири епохи: Сатя-юга (Златен век), Дваяра-юга, Третя-юга и Кали-юга (Железен век). Последната е започнала през 3102 г. пр.Хр. с оттеглянето на Шри Кришна и ще продължи 5000 год. Характеризира се с духовна деградация и разрушение, с липса на морални ценности, милосърдие и религиозност, с господство на силата и несправедливостта.

⁷**Йона** (*гълъб*) е пророк от Стария Завет. Живее в Галилея. Той получил от Бога дара на пророчеството. В онова време жителите на Ниневия разгневили Бога със своя беззаконен живот и Той заповядал на Йона да отиде в тоя град и да проповядва покаяние, но Йона се уплашил, защото знаел, че ниневийците са свирепи хора. В страха си Йона забравил, че трябва да изпълнява безпрекословно заповедите на Господа. Силно смутен и развълнуван, той се качил на кораб и тръгнал в друга посока, но Бог скоро го наказал за малодушието и непослушанието. Страшна буря се надигнала в морето, корабът бил в голяма опасност. По заповед на Бога един кит погълнал Йона и той прекарал в утробата му три дни и три нощи. Изхвърленият в морето и погълнат от кита Йона чувствал смъртна печал, но не изгубил присъствие на духа. В него се

появила надежда, че Господ ще го спаси от морската дълбочина и той започнал да се моли на Бога, като се каел за греха си. Като минали четиридесет дни и погибелта на Ниневия не последвала, ниневийците видели в това знак за Божията милост и прошка, излезли от града и отишли при пророк Йона. Дали му дарове за Йерусалимския храм като благодарност за спасението си. Съпровождан от признателността на ниневийци, Йона се оттеглил с мир в родната си земя. Автор е на *Книга на пророк Йона*.

⁸ **Текезесета** (ТКЗС – трудово кооперативни земеделски стопанства) – название на земеделските кооперации при колективизацията, обявена и провеждана в продължение на едно десетилетие от комунистическите правителства в България след 9 септември 1944 г. Преустройването на частната земеделска собственост е процес, който започва с Петия конгрес на БКП през 1948 г. чрез изземването на продуктивна земеделска земя със *Закона за трудовата поземлена собственост*. Тези доброволни селски сдружения се обособяват като самостоятелни юридически лица, като в устава и организацията им са заложени духът и традициите на кооперативното движение в България до този момент чрез бърза колективизация на селските стопани, обединяване на разпокъсаните земеделски земи и повишаване на агротехническите мероприятия за по-високо земеделско производство и чрез механизация на земеделския труд.

⁹ **Великият океан** – Тихият океан.

Съдържание

За автора / 7

Ученици на живота / 9

Част първа / 14

Част втора / 257

Речник на остарели и чужди думи / 537

Обяснителни бележки / 539

Невена Неделчева

ЗЕМЯТА Е УЧИЛИЩЕ

Редактор
СПАСКА МИХОВСКА

Снимка на корицата
ИГОР ЯРУТА

Дизайн на корицата
ЖИВКО СТОИЛОВ

Компютърен дизайн
ИВАН ДЖЕДЖЕВ

Издателство „Бяло Братство“
София, ул. „Ген. Щерю Атанасов“ 2
Тел: (02) 418 0110; 0897 847 641

Отпечатано в Университетска печатница

izdatelstvo@bialobratstvo.info
www.bialobratstvo.info
www.beinsadouno.org